

ORDU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Sayı: 8 (1) Mart 2018

ISSN: 1309-9302

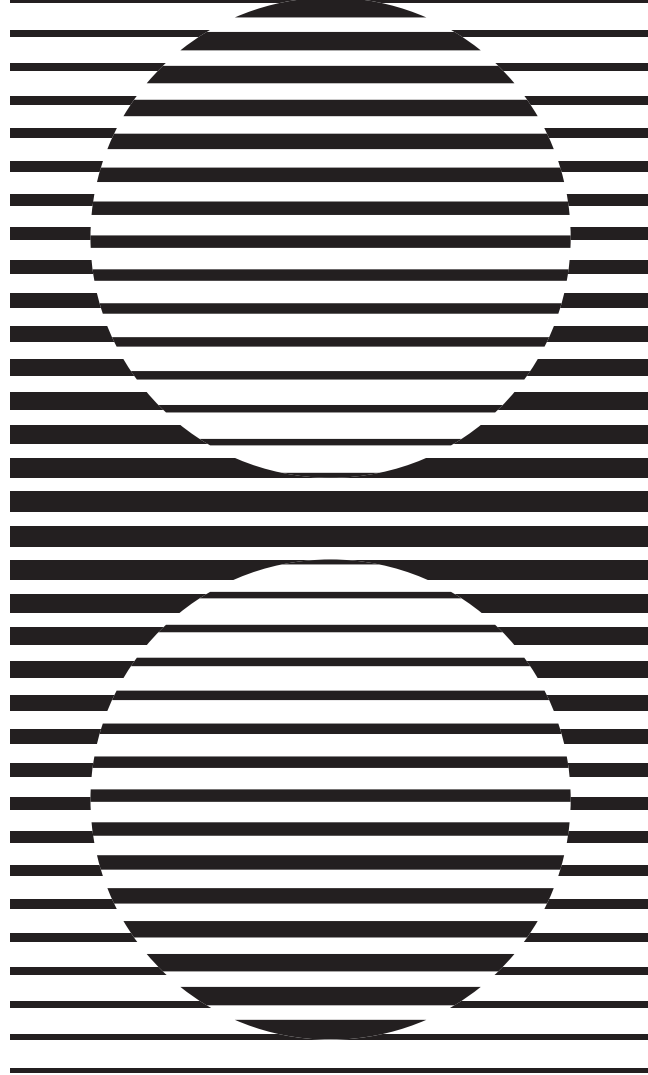
ODÜSOBİAD

ORDU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sayı: 8 (1) Mart 2018

ISSN: 1309-9302

ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

MART 2018

ODÜSOBİAD

SAHİBİ
Ordu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına

Prof. Dr. Necip Fazıl DURU
(SBE Müdürü)

EDİTÖR

Dr. Öğr. Ü. Abdulkadir ÖZTÜRK

EDİTÖR YARDIMCISI

Dr. Öğr. Ü. Hüseyin YILDIZ

ALAN EDİTÖRLERİ

Prof. Sabri YENER
Doç. Dr. Mehmet YILMAZ
Doç. Dr. Cavit YAVUZ
Doç. Dr. Erol TAŞ
Doç. Dr. Keziban TEKŞAN
Doç. Dr. Seval Mutlu ÇAMOĞLU
Doç. Dr. Sebiha KABLAY
Doç. Dr. Sema YİĞİT
Dr. Öğr. Ü. Fevziye EKER
Dr. Öğr. Ü. Jale ÖZYILMAZ
Dr. Öğr. Ü. Seçkin EVCİM
Dr. Öğr. Ü. Turgay HAN
Dr. Öğr. Ü. Yusuf Bahri GÜNDOĞDU
Dr. Öğr. Ü. Orhan İYİBİLGİN
Dr. Öğr. Ü. Sait KAR
Dr. Öğr. Ü. Nihat Sezer SABAHAT
Dr. Öğr. Ü. Ömer KARAMAN
Dr. Öğr. Ü. Adem YÜCEL
Dr. Öğr. Ü. Figen TAŞKIN
Dr. Öğr. Ü. Deniz YILDIRIM
Dr. Öğr. Ü. Mehmet KOCA
Dr. Öğr. Ü. Fuat HACISALİHOĞLU
Dr. Öğr. Ü. Yasin Vahdet AKYÜZ
Dr. Öğr. Ü. Hüseyin YILDIZ

Müzik
Sinema ve Televizyon
Turizm, Halkla İlişkiler Tanıtım
Eğitim Bilimleri
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi
İktisat
Sosyal ve Beşeri Bilimler
İşletme
Arkeoloji
Sanat, Resim
Sanat Tarihi
Dil Bilim, Yabancı Dil
Felsefe ve Din Bilimleri
Temel İslam Bilimleri
İslam Tarihi ve Sanatları
Güzel Sanatlar, Heykel
Eğitim Bilimleri
Grafik Tasarımı, Görsel Sanatlar, Web Tasarımı
Siyaset Bilimleri ve Uluslararası İlişkiler
Kamu Yönetimi
Sosyoloji
Tarih
Tiyatro
Türk Dili ve Edebiyatı

YABANCI DİL DANIŞMANLARI

Öğr. Gör. Selin YURDAKUL
Öğr. Gör. Manolya AKYÜZ
Öğr. Gör. Ece EREREN
Öğr. Gör. Mine BEKTAŞ

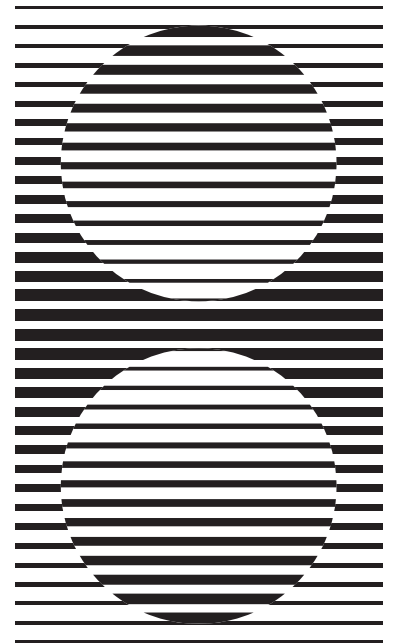
KAPAK TASARIM

Dr. Öğr. Ü. Adem YÜCEL

DİZGİ / MİZANPAJ

Dr. Öğr. Ü. Abdulkadir ÖZTÜRK

MART 2018

ODÜSOBİAD

Editörden...

ODÜSOBİAD'ın Değerli Okurları,

Dergimizin yeni sayısı ile sizlere ulaşmanın sevinci içerisindeyiz. Yayın hayatına, kendisini yenileyip geliştirerek devam eden dergimizin ilk sayısından bu yana bilim dünyasına sunduğu katkılar ile yoluna devam etmesinin yanı sıra, yazar-okuyucu kitlelerince dergimize gösterilen teveccühler de bizleri ayrıca mutlu etmektedir. Bu mutluluk ve heyecan bizleri daha gayretli ve daha başarılı yayın hayatına taşımaktadır.

Bu sayının meydana gelmesinde emeği geçen herkese teşekkürü bir borç bilirim. Yeni sayımızın devletimize, milletimize ve bilim dünyasına hayırlı uğurlu olmasını diler, 2018 Temmuz sayımızda buluşmak üzere herkese esenlikler dilerim.

Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir ÖZTÜRK
ODÜSOBİAD
Editör

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Siyaseten Katli ve Müsadere Uygulamalarında II. Süleyman Dönemi (1687-1691) Örneği <i>Example of II. Süleyman Period (1687-1691) In Political Killings and Confiscation Applications</i> Ali İrfan KAYA	1-8
Zorunlu Trafik Sigortalarının Fiyatlandırılmasında Negatif Binom Dağılımına Göre Ödül/Ceza Sistemi <i>Bonus/Malus System in Pricing Compulsory Traffic Insurance According to The Negative Binomial Distribution</i> Ali KÖSE	9-15
Avrupa'da Türkçe Derslerinin Dil Edinimine Katkısı (Almanya'da Üçüncü Kuşaklar Üzerine Bir İnceleme) <i>The Contribution of Turkish Lessons to Language Acquisition in Europe (An Analysis on Third Generation in Germany)</i> Beytullah BEKAR & Abdulkadir ÖZTÜRK	17-27
Siyasi Partilerin 2015 Seçim Çalışmalarında Kullandığı Propaganda Müziklerinin Seçmenlerin Tercihini Yönlendirmede Rolü <i>The Role of Voters in Directing their Preferences of the Propaganda Music Used by Political Parties in the 2015 Elections</i> Cavit YAVUZ & Selim SEZER	29-34
Özel Bakım Merkezlerinde Çalışan Kadınlara Yönelik Bir Araştırma: Samsun İli Örneği <i>A Research for Women Employees at Special Care Centers: A Sample from the Province of Samsun</i> Damla Nur MACİT & Sebiha KABLAY	35-49
Kırgız Öğrencilerin Türkiye Türkçesi Öğreniminde Yaptıkları Yanlışlar ve Yapılan Yanlışlar Üzerine Öneriler (Manas Üniversitesi Hazırlık Sınıfında Okuyan Öğrenciler Örneğinde) <i>Analysis Of Mistakes Done By The Kyrgyz Students In Learning Turkey Turkish And Suggestions To Those Mistakes (Examples By The Manas University Students Studying In Preparation Classes)</i> Erdal AYDOĞMUŞ	51-64
Mimari Mirasın Turizme Açılmasının Mimari Mirasın Korunmasına Etkisi: Sanat Tarihi ve Turizm Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma <i>The Effect Of Using Architectural Heritage In Tourism On The Conservation Of Architectural Heritage: A Study On The Students Of Art History And Tourism</i> Hacer ARSLAN KALAY, Sedat ŞAHİN & Sağbetullah MERİÇ	65-78
Uzaktan Eğitimle Öğrenim Gören Eğitim Yönetimi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Programa İlişkin Görüşleri <i>Opinions Regarding the Programa of Graduate Students in Educational Administration in Distance Education</i> İbrahim GÜL & İ. Bakır ARABACI	79-88
2017 Fizik Öğretim Programının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Ordu İli Örneği) <i>Evaluation of The New Physics Instruction Program In Direction of The Teacher Opinions (Ordu Example)</i> Kadir YAYLA & Tülin YAYLA	89-94
Okuma Becerisinin Geliştirilmesine Hermeneutik Bakış Açısı <i>Hermeneutical Perspective on the Development of Reading Skill</i> Mazhar BAL	95-105
Hasan Basri Çantay (1887-1964) ve Pratik Ahlâk Anlayışı <i>Hasan Basri Cantay (1887-1964) and His Practical Moral Approach</i> Mehmet Kenan ŞAHİN	107-115
Balkanlar'da Yaşanan Trajedi: Yedinci Bayrak. Urumeli'den İzmir'e <i>Tragedy Experienced in The Balkans</i> Mesut TEKŞAN	117-129

Sağlık Çalışanlarının İş Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi: Bir Kamu Hastanesi Örneği <i>Investigation of Job Satisfaction In Health Workers: An Example of Public Hospitals</i> Mustafa NAL & Burcu NAL	131-140
Halk Kültürü Bilgi ve Belge Sistemi (HAGEM) Arşivinde Ordu Yöresi Halk Müziği Derlemeleri <i>Folk Music Compiles in Ordu Region in The Folk Culture Information and Document System (HAGEM) Archive</i> Onur YILMAZ	141-147
Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin İş Yaşamında Yalnızlık Üzerine Etkisinin İncelenmesi <i>The Investigation of the effect of Five Factor Personality on Loneliness at Work</i> Özlem PARLAK & Merve KOÇOĞLU SAZKAYA	149-165
Investigating the Human Capital within the Scope of Global Container Lines: A Content Analysis <i>Uluslararası Konteyner Hatları Kapsamında İnsan Sermayesinin İncelenmesi: Bir İçerik Analizi</i> Ramazan Özkan YILDIZ, İlke Sezin AYZAZ & Esra BARAN	167-179
Gelir Dağılımının Tasarruflar Üzerindeki Etkisi: Bir Alan Araştırması <i>The Effect of Income Distribution on Savings: A Field Research</i> Serap BARIŞ & Emre ÇİFTÇİ	181-192
Siyasal Pazarlama Yaklaşımı Çerçevesinde Adayın ve Aday Belirleme Sürecinin Seçmenin Oy Verme Kararındaki Etkisi <i>The Effect of Candidate and Nomination Process onto the Voting Decision of the Electorate Within the Framework of Political Marketing Approach</i> Sonay Zeki AYDIN & Turan ŞENER	193-209
6306 Sayılı Kanun Çerçevesinde Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Mekansal Deneyimi: Ordu İli Örneği <i>Spatial experience of urban transformation practices within the limits of Law no.6306: Case of Ordu Province</i> Türkan ÖZGÜR & Özkan ÖZGÜR	211-227
Evaluation of Critical Periods During the Development of the Personality In Terms of Religious Education <i>Kişilik Gelişimindeki Kritik Dönemlerin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi</i> Yusuf Bahri GÜNDOĞDU & Yahya TURAN	229-239
Kitabiyat <i>Ayazlı, Özlem (2017). Sarı Uygurcanın Grameri ve Eski Türkçe ile Karşılaştırmalı Söz Varlığı. İstanbul: Kesit Yayınları.</i> Hüseyin YILDIZ	243-245

Siyaseten Katl ve Müsadere Uygulamalarında II. Süleyman Dönemi (1687-1691) Örneği¹

Example of II. Süleyman Period (1687-1691) In Political Killings and Confiscation Applications

Ali İrfan KAYA²

Geliş Tarihi: 13.12.2017 / Düzenleme Tarihi: 13.03.2018 / Kabul Tarihi: 17.03.2018

Özet

Devlet yönetiminde iktidarın gücünü sağlamlaştırmak amacıyla gerçekleştirilen siyaseten katl ve müsadere usulü Türk devlet yönetim geleneğinde asırlar boyunca devam etmiştir. İslam tarihinde müsadere, ilk olarak Hz. Muhammed döneminde uygulanmıştır. Siyaseten katlin ilk örneği ise Abbasilerde görülmektedir. Türk-İslam devlet yönetim anlayışında sürdürülen siyaseten katl ve müsadere geleneği Osmanlı Devleti'nde Fatih Sultan Mehmed'in hükümdarlığı zamanında sistemli hale gelmiştir. Fatih, İstanbul'un fethinden sonra Vezir-i Azam Çandarlı Halil Paşa'yı katlettirerek mallarını müsadere ettirmiştir.

Siyaseten katl ve müsadere vakalarındaki artış devletin paraya olan ihtiyacı ile yakından ilişkilidir. Özellikle cezalandırılan memurların sayısında XVII. asırda belirgin bir artış görülmüştür. Bunun en önemli sebebi uzun süren savaşlar ve bozulan düzen nedeniyle devletin yaşadığı mali sıkıntılardır. Savaş ve isyanların yoğun olarak yaşandığı II. Süleyman'ın hükümdarlığı zamanında (1687-1691), özellikle Sadrazamlar Bekri Mustafa Paşa ve Fâzıl Mustafa Paşa'nın siyaseten katl ve müsadere uygulamaları yukarıda bahsi geçen tespitleri doğrular niteliktedir.

Anahtar kelimeler: Müsadere, Siyaseten Katl, II. Süleyman.

Abstract

Political killings and confiscation applications aimed at securing the power of government in state administration continued for centuries in the Turkish state administration tradition. In the history of Islam the first application of confiscation occurred during the reign of Hazrat Muhammad. However the first example of political catlinism is seen in the Abbasids. In the Turk İslam government tradition the tradition of political killing and the confiscation administration became systematic in the Ottoman Empire during the reign of Sultan Mehmed the Conqueror. Fatih Sultan Mehmed after the conquest of İstanbul was murdered the Vezir-i Azam Çandarlı Halil Pasha and his property had confiscated.

The increase in political killings and confiscations is closely related to the need of the state for the money. The number of officially punished officers increased significantly in the XVII. century. The most important reason for this is the financial troubles that the state has suffered due to long wars and deteriorated order. During the reign of II. Süleyman (1687-1691), in which war and rebellions were experienced intensely, espasially the Grand Viziers Bekri Mustafa Pasha and Fazil Mustafa Pasha's political killings and confiscations confirm the findings mentioned above.

Key Words: Political slay, Confiscation, II. Süleyman.

Giriş

Arapçada müsadere, işlenen bir suçun karşılığı olarak kişinin mal varlığının tamamına veya bir kısmına devlet adına el konulması olarak açıklanmaktadır (Akyılmaz 2008: 389-420). Siyaseten katl kurumunda olduğu gibi müsadere uygulaması da önceki Türk devletlerinden Osmanlılara intikal etmiştir (Akyılmaz 2008: 389-420). Aynı zamanda müsadere Fatih'ten sonra hukuki bir geçerliğe ulaşmasındaki temel etken İslâm hukukundaki efendi-köle arasındaki ilişkidir. İslâm hukukuna göre efendi kölesinin bütün mal varlığının mirasçısıdır. Devlet adamlarının sahip olduğu mal varlığı şahsına değil makamına aittir. Bu bağlamda devşirme usulüne göre devlet hizmetinde bulunanlar padişahın kul taifesidir ve mallarının gerçek sahibi devletin kendisidir (Tabakoğlu 1985: 295-297). Devşirme kökenli devlet adamları, bu sistemde padişahın kulu olarak görevlerini yerine getiriyorlardı. Bunun sonucunda Fatih Sultan Mehmed, şahsında Osmanlı padişahı tipini yaratmış olan ilk hükümdar olmuştur. Artık hâkim-i mutlak olarak kamu hukuku tamamen hükümdarın iradesine göre düzenlenirken, şer'i hukuk yalnızca özel hukukta hâkim kalabiliyordu. Fatih'ten sonra Osmanlı padişahı, İslâm Dini'nin ölüm cezası hakkında koyduğu sınırlamalar nedeniyle katl emrini verebilmek için ulemadan izin istemiştir. Şeyhülislâm, katlin şer'an uygun olduğunu fetva ile belirtmekteydi. Kendilerine verilen görevi ihmal eden ya da ağır sonuçlar doğuran, askerî başarısızlıklara neden olan devlet adamları padişahın bir sözü ile katledilmekteydi. Bu durum sadece kul taifesi için değil aynı zamanda diğer devletlerin hükümdar ve idarecileri için de geçerli olmuştur (Mumcu 2007: 35-36). Padişah adına vekil-i mutlak olan

¹ Bu çalışma Prof. Dr. Ersin Gülsoy danışmanlığında hazırlanan II. Süleyman'ın Hükümdarlığı ve Osmanlı Devleti (1687-1691) adlı doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi.
E-Posta: ae.kaya@hotmail.com

vezir-i âzam siyaseten katl yetkisini sınırlı olmak kaydıyla kullanabilirdi. Üst dereceli görevlilerin katledilmesinde sefer zamanlarının dışında padişahın onay almak zorundaydı (Uzunçarşılı 1988: 115).

Ceza olarak müsadere bazen tek başına uygulandığı gibi genellikle başka bir aslı ceza ile birlikte onun tamamlayıcısı niteliğinde uygulandığı da olmuştur. Örneğin sürgün, haps ve görevden azl cezasına çarptırılan görevlilerin mallarına müsadere yoluyla el konulmaktaydı. Yukarıdaki gibi siyaseten katl cezası verilen görevlilerin malları da müsadere edilmekteydi. Diğer taraftan siyaseten katl cezasını gerekli kılan hallerin birçoğu müsadereyi gerektiren nedenlerle aynıydı. Müsadere sisteminin uygulanması, bir takım usul ve esaslara uygun bir şekilde yerine getirilmekteydi. Malları müsadere edilecek şahıs siyaseten katl cezasına çarptırılmışsa genellikle katlin infazından sonra mal varlığı tespit edilmekteydi. Eğer kişi eceliyle ölmüşse merkeze haber verilir ve gelen emre göre hareket edilmekteydi. Birisinin malları müsadere edilecekse önce mallarına el konulmakta, ardından bütün alacak verecekleri hesaplanmakta ve deftere kaydedilmekteydi. Nakit ve değerli metalleri hazineye aktarılmakta, geriye kalanlar açık arttırma ile satılıp bedelleri beytülmale dâhil edilmekteydi. Osmanlı ricali arasında müsadere sonrasında memurların varislerinin mirastan yoksun bırakılması tartışma konusu olmuştur. Bu konuda Lütfi Paşa kişinin kendi malına kimsenin müdahale hakkının olmadığını, ancak zimmete geçirilen devlet malının müsadere edilmesini uygun görmüştür (Baysun 1979: 668-673). Bu nedenle malı müsadere edilen kişilerin geride muhtaç durumda olan mirasçıları (eş ve çocukları) var ise padişahın malların bir kısmını onlara bağışlaması uygun görülmüştür. Vezir-i âzam serdar-ı ekrem görevi ile sefere çıkmış ise siyaseten katl uygulamasındaki yetkilerini sınırsız olarak kullanmaktaydı. Fakat sefer dışı zamanlarda devletin üst kademe görevlilerinin idamı için padişahın onayını almak zorundaydı. Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa gibi kudretli bir vezir-i âzam için padişahın izin almak pek sorun olmamıştır. Diğer taraftan siyaseten katl hükmü fermanla verilmekteydi. Bazen gerek duyulduğunda padişah isterse kararını fetva ile teyit ettirmekteydi (Mumcu 2007: 72-88, 106-107, 130-136).

Müsadere edilen devlet adamlarının mal varlıklarına muhallefât denilmekteydi (Pakalın 1993: 564). Muhallefât, ölen ya da görevden azledilen görevlilerin arkalarında bıraktıkları her türlü mal varlığı, alacak-vereceklerini kapsamaktaydı. Muhallefâtın tespit edilmesi için bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Ölen kişi askerî bir zümreye ait olduğunda muhallefâtı hassa beytülmal emini; sivillerin muhallefâtı amme beytülmal emini tarafından kaydedilmekteydi. Küçük çocukların olması, mirasçılarının belirlenmesi, varislerinin tespiti gibi bir takım özel durumlar için çeşitli düzenlemeler ayrıca yapılmaktaydı (Özcan 2005: 406-407). Devlet adamlarının zenginleşmesi haksız kazanç elde etmelerine ya da rüşvet aldıklarına bir delil olarak görülmekteydi. Bu da ihanet gerekçesiyle mallarının müsadere edilmesi için gereken hukuki şartların oluştuğuna işaret eden önemli bir çıkış noktası olmuştur (Bay 2017: 1-28). Suçlu bulunan memurların malları iki şekilde müsadere edilmekteydi. Birincisi eşya müsaderesi, diğeri ise kazanç müsaderesi şeklinde olmaktadır (Günler 2014: 849-876).

XVII. asırdan itibaren devletin yaşadığı ekonomik, idarî ve askerî sıkıntılar nedeniyle siyaseten katl ve müsadere usulü giderek yaygınlaşmış ve maksadında önemli bir değişim olmuştur. Bu yüzyıldan itibaren artık hazineye gelir sağlamak için uygulanır hale gelmiş, ehl-i örfü kapsayan müsadere usulü genişletilerek ehl-i örfün dışında kalanları da içerisine almaya başlamıştır (Öğün 2006: 67-68). Mesela savaş sırasında kent bedesteninde biriktirilen emanet paralara el konulması ya da zenginlerden zorla borç alınması gibi olağanüstü önlemlere başvurulduğu görülmüştür (İnalçık 2000:141).

Tarihte Katl ve Müsadere Uygulamaları

Kökeni Roma hukukuna dayanan müsadere uygulaması krala karşı isyan suçlarında uygulanan bir ceza yöntemi olarak ortaya çıkmıştır (Günler: 2014, 849-876). Zamanla İslam hukukundaki yerini alan müsadere uygulamasının ilk örneklerinin Hz. Muhammed döneminde gerçekleştiğine ve dört halife döneminde devam ettiğine dair rivayetler mevcuttur (Esen 2002: 191-225). Emeviler döneminde müsadere uygulamaları bir tehdit ve intikam aracı olarak uygulanan bir yöntem olmuştur. Abbasiler ise, özellikle ilk yıllarında, devlet malını gasp ettikleri gerekçesiyle Emevi ailesine mensup olanları öldürmüş ve mallarına el koymuşlardır. Ayrıca Abbasiler müsaderecinin sınırlarını genişleterek devlet bütçesinden yapılan harcamaları karşılayabilmek amacıyla müsadereyi sıklıkla uygulamışlardır. Mısır'da kurulan Tolunoğulları, Fatimiler ve Büveyhiler döneminde aynı gerekçelerle müsadere uygulanmıştır. En fazla müsadere uygulaması Mısır'da kurulan son Türk devleti Memlûklerde olduğu görülmektedir (Tomar 2006: 65-67).

Siyaseten katlin örneklerini XI. yüzyıldan sonra Türk-İslâm devletlerinde de görmek mümkündür (Mumcu 2007: 19). Nizamülmülk'ün *Siyâsetnâme* adlı eserinde işlerini düzgün yapmayan, görevlerini suiistimal eden memurlara hak ettikleri ölçüde ceza verilmesi konusunda sultana mutlak itaat edilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Sultanın suçlu olan memurlar için boyun vurulması, el ve ayak kesilmesi gibi cezaların uygulanmasına dair hüküm verme yetkisine sahip olduğu bildirilmektedir. Eserde, ölüm cezasının verilmesi "Siyaset" kelimesinin kapsamı içinde ifade edilmektedir. Yine gulam sınıfından olanlara kabahatleri ölçüsünde ceza verilmesi onların görevlerinde dikkatli olmalarını sağlayacağı ve böylece işlerin yolunda gideceği tavsiye edilmektedir (Nizamü'l-Mülk 2013: 7, 52, 91).

Tarihte Selçuklular'dan Osmanlı dönemine gelinceye kadar siyaseten katl ve müsadere uygulamasına dair pek çok örnek bulunmaktadır. Mesela Sultan Alparslan tahta çıktığında vezirlik görevine getirdiği fakat geniş bir nüfuza sahip olan Kündürî'yi Nizamülmülk'ün telkinleriyle görevden almıştır. Ardından mallarını müsadere ettirerek 1064'te katletmiştir (Özaydın 2002: 554-555). Anadolu Selçuklu Hükümdarı Alaaddin Keykubat büyük emirlerinden Seyfettin Ayaba'yı katletmiş, Zeyneddin Başara'yı ise açlığa terk ederek ortadan kaldırmıştır. Orta dereceli emirlerinden bir kısmını ise sürgün etmiş, akrabalarının tüm malvarlığını müsadere ettirmiştir (İbn-i Bibi 1996: 283-292).

Osmanlı Dönemi Siyaseten Katl ve Müsadere Uygulamaları

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde siyaseten katl ve müsadere, sakıncalı sonuçlar doğurmasına rağmen önceki uygulamalara benzer bir şekilde, daha çok zenginliklerinden dolayı merkezi yönetime boyun eğmeyen bey ve paşaların

öldürülerek mallarına el konulması şeklinde uygulanmıştır. Bunu ilk gerçekleştiren ise Musa Çelebi olmuştur (Ünal 1987: 98). Siyaseten katl ve müsadere usulüne dair ilk sistemli uygulamalar Fatih Sultan Mehmed döneminde İstanbul'un fethinden sonra devleti tahsis etmek ve siyasi otoritesini ön plana çıkarmak için başlanmıştır. Bunun sonucunda siyaseten katl ve müsadere kurumsal bir kimliğe kavuşmuştur. II. Mehmed, fethin akabinde Çandarlı Halil Paşa'yı Bizans'tan rüşvet aldığı gerekçesiyle önce öldürtmüş, ardından mal varlığına el koydurmuştur (Öğün 2006: 67-68). Yavuz Sultan Selim İran seferinde Hemdem Paşa'yı, Mısır seferi dönüşünde Yunus Paşa'yı ortadan kaldırmıştır (Uzunçarşılı 1994: 263, 294). Kanuni Sultan Süleyman Pargalı İbrahim Paşa'yı Bağdat seferinde olduğu sırada yetkisini aştığı gerekçesi ile sefer dönüşünde, yine Kanuni'nin altıncı vezir-i azamı olan Ahmed Paşa da yetkisini aşan işler yapması nedeniyle katledilmiştir (Celalzade 2011: s.213; 345-346).

II. Süleyman Döneminde Siyaseten Katl ve Müsadere Uygulamaları

Savaş dönemlerinde hazinesinde parasal sıkıntılar yaşayan devletler bu zor durumdan kurtulmak için yeni gelir kaynakları arayışına girmiştir. Osmanlı tarihinde savaşlar ve iç isyanların getirdiği mali yük hazinenin baş edemeyeceği düzeylere ulaştığı XVII. yüzyıl, böyle bir dönemi ifade etmektedir. Yüzyılın sonunda gerçekleşen II. Viyana kuşatmasının başarısız olması, devleti birçok cephede savaşmak zorunda bırakmıştır. Savaşılan devletlerin en güçlüsü olan Avusturya Krallığı, bozgunun akabinde dört yıl içerisinde neredeyse bütün Macar topraklarını Osmanlı Devleti'nden koparmıştır. Devlet erkânının verdiği bir kararla 1687'de tahta geçen II. Süleyman'ın hükümdarlık dönemi (1687-1691) ekonomik sorunlar, savaşlar ve eşkiyalık olaylarının içerisinde geçmiştir. Bu sıkıntılarla baş etmek için seferber olan devlet erkânı, dağılmış olan orduyu yeniden tahsis etmek için halktan topladığı adamlarla (nefir-i amm) cephede ve ülke sınırları içerisindeki düzeni sağlamaya çalışmıştır. Ortaya çıkan yüksek askeri harcamalar ise mali açıdan hazineyi parasal sıkıntılara sürüklemiştir. Bu nedenle yeni mali kaynakların oluşturulması zorunlu hale getirmiştir. Bekrî Mustafa Paşa'nın sadaretinde mali sıkıntıları aşmak amacıyla halktan olağanüstü vergiler (bedel-i beldar, sürsat, nüzül, işтира) toplanmaya³ ve bazı tüketim eşyalarından vergi alınmaya başlanmıştır. Ayrıca bütün vakıfların altı aylık gelirlerine el konulmuştur.⁴ Mangır adlı bakır paranın 1688'de piyasaya sürülmesiyle (BOA, MD,98, 80/244) hazinede geçici de olsa bir rahatlama sağlanmıştır. Yine ilk defa İstanbul gümrüğünden kahve vergisi alınmaya başlanmış (Tabakoğlu 1985: 274-275). IV. Murat döneminde kaldırılan tütün ve içki (Fâzıl Mustafa Paşa tarafından tekrar yasaklanmıştır) satışı serbest bırakılarak vergiye bağlanmıştır. (Silahdar C. II, 1928: 368; Anonim Osmanlı Tarihi 2000: 4; Defterdar Sarı Mehmed Paşa 1995: 299). Fâzıl Mustafa Paşa'nın sadaretinde ise halkı kötü duruma sürükleyen olağanüstü vergiler kaldırılmıştır. Bu karardan dolayı azalan hazine gelirlerini telafi etmek için cizye vergisinin toplanması sistemli hale getirilmiştir. Askerlerin yoklaması yaptırılarak ismi yazılı olan fakat gerçekte olmayanlar defterlerden silinmiştir. Konar-göçerler iskân ettirilerek boş kalan arazilerin işlenmesi sağlanmış, mukataaların verilmesinde maktu sisteme geçilmiştir.⁵ Seferberlik hali nedeniyle mali sorunların çözülmesi için alınan bütün tedbirler, asli çerçevede değerlendirilmelidir. Mali tedbirler hazinede bir rahatlama sağlamış olsa da olağanüstü hallerde memurlarda bulunması gereken güven, sadakat ve sorumluluk bilinci üzerindeki hassasiyetin artması siyaseten katl ve müsadere uygulamalarındaki artışı kaçınılmaz hale getirmiştir. II. Süleyman'ın hükümdarlığı döneminde (1687-1691) çok sayıda memurun azledilmesi, katli ve akabinde müsadereye tabi tutulması bahsi geçen tezi doğrulamaktadır. Bu dönemde yaşanan siyaseten katl ve müsadere uygulamalarının gerekçeleri arasında memurların görevi kötüye kullanması, emri yerine getirmemesi ya da görevlerini yerine getirmede yavaş davranması yer almaktadır. Müsadere ve siyaseten katl bir taraftan memurların denetim altına alınmasını kolaylaştırırken diğer yandan el koyulan mallar sayesinde hazineye ek gelir sağlanmıştır. II. Süleyman döneminde sadarete bulunmuş olan dört vezir-i azamdan son ikisi Bekrî Mustafa Paşa ve özellikle Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa bahsedildiği gibi mali düzenlemeler yaparken diğer yandan siyaseten katl ve müsadere uygulamalarına başvurmuşlardır.

II. Süleyman tahta çıktığında ilk azledilen kişilerden birisi Darussaade Ağası Yusuf Ağa olmuştur. IV. Mehmed'in saltanatı döneminde 1671 yılında hazinedar ağalığından yükselerek Darussaade Ağalığı'na getirilen Yusuf Ağa on altı yıl bu görevde kalmıştır. Yaşanan 1683 bozgununu müteakiben 1687'de cephede isyan bayrağını açan askerlerin baskısıyla IV. Mehmed tahttan indirilmiştir. Bu işi yapanlar ilk II. Süleyman'ı tahta çıkaran ulema ve devlet erkânı devrik padişaha yakın olan kişileri azletmekle işe başlamıştır. İlk azledilenlerin başında IV. Mehmed'e en yakın kişilerden birisi olan Darussaade Ağası Yusuf Ağa'dır. Onun görevden alınma şekli bir kaynaktan ahvâl-i garibe olarak tarif edilmektedir. Bu şekilde izah edilmesinin nedeni II. Süleyman'ın tahta çıktığı günlerde cepheden kaçarak İstanbul'a gelmiş olan askerlerin taşkınlıkları şehri alt üst ederken (Afyoncu: 2010: 136-141) isyanı kontrol eden zorbalarla bir miktar para karşılığında anlaşan Ali Ağa'nın Yusuf Ağa'yı azlettirmiş ve yerine geçmiş olduğu iddiasıdır. Görevden alınan Yusuf Ağa'nın sarayda bulunan malları, eşyaları ve emlaki ve Mısır'daki bütün malvarlığının müsadere edilerek satılma işlemleri başlamıştır. Müsadere işlerini yürütmek üzere bir görevli tahsis edilmiştir. (Defterdar Sarı Mehmed Paşa 1995: 249, 251). İşte Darussaade Ağalığı görevine asilerin desteğiyle gelmiş olan Ali Ağa, II. Süleyman'ı şehzadelerin gözetim altında tutulduğu şimşirlik adlı yerden dışarı davet eden ve kendisine tahta oturacağını söyleyen kişidir. Buradan da anlaşılacağı üzere Darussaade Ağalarının padişah ve harem ile olan yakın münasebetleri kişisel çıkarlarının önünü açmakta, önemli fırsatlar sunmaktadır.

³ Bahsi geçen avarız vergilerinin toplanması ile ilgili olarak 98 numaralı mühimme defterinde çok sayıda hüküm bulunmaktadır. Bu hükümler için bakınız. BOA, MD,98, 6, 7, 8, 11, 119, 120, 123, 142, 182, 433, 492, 493, 732, 753, 757, 759, 802, 803 numaralı hükümler.

⁴ Vakıfların gelirlerine el konulması hakkında 98 numaralı mühimme defterinde birçok hüküm bulunmaktadır. Bu hükümler için bakınız. BOA, MD, 98- 199, 200, 299, 470 numaralı hükümler.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız. Zeynep Aycibin, (2001). *XVII. Yüzyıl Sadrazamlarından Köprülüzâde Mustafa Paşa Döneminde Osmanlı Devleti'nin Siyasî ve Sosyal Durumu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Azledilen Yusuf Ağa göz hapsinde tutulduktan sonra Mısır'a sürgün edilmiştir (Turan 1999: 141-144)⁶. Yusuf Ağa İznik'e geldiğinde saltanat değişikliği olduğu haberini alır almaz İstanbul'a dönmüştür. Ancak umduğunu bulamayınca tekrar yola çıkmak üzere hazırlandığı sırada bu kez İstanbul'daki karışıklıkların ortasında kalmıştır. Onun emrinde bulunan adamlarına 2.000 kuruş fazla bahşiş verdiğine dair bir haberin isyancı askerler arasında duyulması üzerine isyancılar tarafından aranmaya başlanmıştır. Durumu anlayan Yusuf Ağa bir anda gizlense de yakalanmıştır. "Yoldaşlar ettiğim çoktur cevrim e itirafen ocağınıza düştüm bana kıyman ve bir avuç kanımı bağışlayın." diyerek ellerinden kurtulmak istemiştir. Etrafını saran 300 adamdan her birine canına zarar gelmeyeceği sözünü aldıktan sonra onar kuruş verse de ellerinden kurtulamayarak Yedikule'ye hapsedilmiştir. Kendisinden 1.500 akçe isteyen zorbalara, şahsına ait Mısır'da olan bütün eşyasının müsadere edildiğini ve geriye kalan eşyasını satın ne kadar eder ise o kadarını verebileceğini, elinde üzerindeki elbiseden başka bir şeyin kalmadığını anlatmıştır. Yusuf Ağa son olarak kendisinin aynı zamanda ocağın bir ferdi olduğunu söyleyerek serbest bırakılmasını istemiştir. Yusuf Ağa'nın gerçekten de üzerinde parasının olmadığını anlayan isyancılar kendisini serbest bırakmışlardır. Yusuf Ağa serbest kalır 21 Kasım 1687'de (H. 15 Muharrem 1099) Mısır'a doğru yola çıkmıştır (Silahdar C. II, 1928: 306).

Görevinden azledilen Yusuf Ağa'nın yerine Darüssaade Ağalığı'na getirilmiş olan Şehriyâr Ali Ağa da üç ay sonra (Ocak 1688) azledilerek yerine Mısır Kaimmakamlığı görevinde bulunan Mustafa Ağa tayin edilmiştir (Turan 1999: 144). Ali Ağa'nın da Mısır'da bulunan bütün mal varlığı müsadere edilmiştir. Görevden alınan bu iki Darüssaade Ağası'nın Mısır'da bulunan nakit paraları, köylerde ve hânelerinde bulunan eşya ve erzakları satılarak elde edilen akçelerin İstanbul'a gönderilmesi için yazılan fermanla Kapıcıbaşı Musa Ağa Mısır'a gönderilmiştir (Defterdar Sarı Mehmed Paşa 1995: 250, 266).

Mısır Valisi Hasan Paşa'nın Musa Ağa'dan teslim aldığı ferman gereğince yapılan tespitlere göre Yusuf Ağa'nın Mısır'daki vekili Mustafa'nın (BOA MD 99: 155/591)⁷ elindeki nakit parası ve tasarrufundaki köylerde bulunan mallarının satılmasıyla elde edilen meblağ deftere yazılarak İstanbul'a gönderilmiştir. Bir defterde yapılmış olan tespite göre Yusuf Ağa'nın Mısır'da tasarruf ettiği dokuz adet köy bulunmaktadır. Yusuf Ağa'nın Mısır'daki vekilleri olan Ahmed ve Mustafa'nın zimmetinde 453; gelirleri kendisine tahsis edilmiş olan dört köydeki deve, öküz, eşek vs. hayvanât ve kölelerin satılmasıyla 13 Kесе-i Mısırî (Pamuk 2012: 105)⁸ elde edilmiştir. Yusuf Ağa'nın müsadere edilen mal varlığı küsurların da eklenmesiyle toplamda 923 Kесе-i Mısırî olarak hesaplanmıştır. Ali Ağa'nın ise Mısır'da tasarrufunda olan on bir adet köy bulunmaktadır. Bu köylerdeki eşya, emlak ve erzaklar tespit edildikten sonra satılarak 253 Kесе-i Mısırî gelir elde edilmiştir. İki Darüssaade Ağası'nın satılan mallarının değeri 1.175 Kесе-i Mısırî olarak hesaplanmıştır (BOA, KK.d 1675: 1-9). Bu iki ağanın Mısır'da başka mal varlıklarının da olduğunu akıllara getiren başka bir kaynaktan ise satılan varlıklarından elde edilen meblağın 2.300 Kесе-i Mısırî olduğu ve 13 Ağustos 1688 (H. 15 Şevval 1099) tarihinde gemiyle İstanbul'a gönderildiği bildirilmektedir (Silahdar C. II, 1928: 368).

Yusuf Ağa tarafından sarayda korunup kollanan Hasan Paşa, gelen emir üzerine ağanın Mısır'daki mallarını müsadere etmiştir. Ancak Yusuf Ağa'nın sadık adamları bu malları satın alarak ağaya hibe ederek kendisini bu zor durumdan kurtarmışlardır. Evi de müsadere edilen Yusuf Ağa 1691 yılı sonunda talep ettiği Medine-i Münevvere Şeyhül-haremü'l-nebevîliği vazifesine tayin edilmiştir. Bundan böyle IV. Mehmed'in karısı Gülnuş Emetullah Sultan'ın Mekke'de bulunan imarethane ile şifahaneye 1680 yılında tahsis etmiş olduğu Mısır köylerinden toplanan gelirin tanzim edilmesi ve her yıl gönderilen surrenin Medineli ihtiyaç sahiplerine dağıtılmasına nezaret edecektir (Turan 1999: 143-144).

Bekrî Mustafa Paşa Döneminde Siyaseten Katl ve Müsadere Uygulamaları

Vezir-i Azam Bekrî Mustafa Paşa sadarete geldiğinde Belgrad düşmüş, kaleyi kurtarma girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İlerleyen Habsburg birliklerinin durdurulması ve sınır bölgelerindeki kalelerin muhafaza edilmesi için asker ve halktan acilen muhafız birliklerinin oluşturulması gerekmiştir.⁹ Bu birliklerin ihtiyaçlarının karşılanmasında hazinenin yetersiz kalması nedeniyle çeşitli yollarla halktan para toplanmış, görevi kötüye kullanan memurların mal varlıklarına el konulmuştur. İlk olarak katledilerek malları müsadere edilen memur Emir Ahmed Paşa olmuştur. Emir Ahmed Paşa sefer için toplanan bir kısım nefir-i amm birlikleri ile birlikte Macaristan seferinde bulunan Recep Paşa'nın yanına gönderilmiştir. Fakat orduya katılmak yerine emrindeki adamlarla birlikte Sofya taraflarına geldiğinde davarları otlamakla meşgul olduğu gibi, sefer için getirdiği adamlardan rüşvet alarak geri dönmelerine izin vermiştir. Savaş döneminde ordunun zahire, yiyecek ve mühimmat vs. ihtiyaçlarının hat safhada olduğu bir sırada başıboş hareket etmiş olması büyük bir tepkiye neden olmuş, ibret için Ramazan ayı Haziran 1689 (H. 1100) tarihinde katledilmiştir. Malları hazine için müsadere etmek üzere Baş Bakikulu Belgradî Esseyid Ahmed Ağa tayin edilmiş, elinde bulunan davarları ve atları İstabl-ı Âmire'ye kaydedilmiştir (Üsküdarî TSMK 1223: 41a-41b).

⁶ Darüssaade Ağaları Mısır'da kendileri için tahsis edilen gelir kaynakları sayesinde geçimlerini sürdürürler, vekilleri aracılığıyla ya da kendileri Haremeyn ve selatin vakıflarının teftişini yürütürlerdi. Mısır ile olan yakın alakaları nedeniyle Mısır valiliğine tayin edilen devlet adamlarının belirlenmesinde birinci dereceden etkili olabilmekteydiler. Bu nedenle görevden alındıklarında Mısır'a sürgün edilirdi.

⁷ Mustafa Bey 1101 yılı Ramazan Ayı ortalarında aşağıdaki hükümlerle İstanbul'a çağrılacaktır.

Mısır Muhafızı Vezir Ahmed Paşa'ya hüküm ki: Sâbikan Darüssa'âdetim Ağası olan Yusuf Ağa dâme 'ulüvvuhû Mısır'da vekili olan Mustafa'nın der-i devletmedâra ihzârı lâzım gelmekle mezbûrî ta'yîn olunan mübâşire teslim idüb der-i devletmedâra ihzâr itirmek bâbında ferman-ı alışânım sâdir olmuştur deyu hüküm yazılmıştır. H. Fi Evâsıt-ı N. Sene [1]101 (17-27 Haziran 1690).

⁸ Osmanlı hazine kayıtlarında Mısır'dan gelen büyük miktarlardaki paralar için XVII. yüzyıldan itibaren kullanılan bir hesap birimidir. Bir kese-i Mısırî 60.000 akçeye denk geliyordu.

⁹ Sınırdaki bulunan şehir, derbend ve boğazların muhafazasıyla ilgili bakınız BOA, MD. 98, 18,153, 383, 837, 964, 974, 981, 985 numaralı hükümler.

Malları müsadere edilen memurlar arasında Özi Beylerbeyi Kara Mustafa Paşa, Yeğen Osman Paşa, Osman Paşa'nın dayısı Deli Veli, kethüdası Kara Cehennem de bulunmaktadır. Yeğen Osman Paşa IV. Mehmed'in tahttan indirilmesinin ardından Macaristan serdarı olarak tayin edilmişse de gönderilen emirleri yerine getirmemiş, hatta isyan ederek Belgrad'ın düşman birliklerinin eline geçmesine neden olmuştur. Yakalanarak katledilen Yeğen Osman Paşa, dayısı Deli Veli ve kethüdası Kara Cehennem'in Ilgın'da olan mallarının Ocak 1689'da gönderilen bir emirle müsadere edilmesi istenmiştir (BOA, MD, 98, 136/448; MAD, 076'10). Özi Beylerbeyi Kara Mustafa Paşa da halka zulmettiği ve gönderilen emirleri yerine getirmediği gerekçesiyle katledilmiş, ardından aynı tarihlerde mallarının müsadere edilmesi emredilmiştir (BOA, MD, 98, 136/449, 450).

Arap Recep Paşa ise Bekrî Mustafa Paşa döneminde katledilen bir ordu komutanıdır. Aslında Recep Paşa ilk zamanlarında Rumeli'de faydalı işler yapmıştır. Yeğen Osman Paşa isyanını bastırması kendisine olan güveni arttırmıştır. Bu başarısından hemen sonra Macaristan Serdarı olarak tayin edilmiş, fakat tedbirsizliği yüzünden Habsburg birlikleri karşısında Yağudine'de bozguna uğramıştır. Önlerinde bir kuvvet kalmayan Habsburg birlikleri Niş şehrini ele geçirmişlerdir. Yenilginin tek sorumlusu olarak görülen Recep Paşa adamlarıyla birlikte çekilmiş olduğu Dırağman köyünde Vezir-i Âzam Bekrî Mustafa'nın padişah'tan izin alınmaksızın verdiği emirle katledilmiştir (Silahdar C. II, 1928: 480).

Arap Recep Paşa'nın katledilmesini müteakiben Bekrî Mustafa Paşa 24 Ekim 1689'da sadareten azledilmiştir (Silahdar C. II, 1928: 478; Üsküdarî, TSMK 1223: 125b). Akabinde Fâzıl Mustafa Paşa sadaret göreviyle Edirne'ye çağırılmıştır. Aynı tarihte Kethüda Recep Ağa da görevden alınmıştır. Eğer aynı kişiden bahsediliyorsa Recep Ağa Belgrad Kalesi Habsburglar tarafından Eylül 1688'de kuşatıldığında kale savunmasında yer almış ve esir düşmüştür (Silahdar C. II, 1928: 373-374). Bir şekilde özgürlüğüne kavuştuktan sonra (Üsküdarî TSMK 1223: 118a-118b) ertesi yıl emrindeki beş yüz yeniçeri ile birlikte seferde olan Serasker Arap Recep Paşa'nın yanına gönderilmiştir (Silahdar C. II, 1928: 455-456). Fakat Osmanlı kuvvetleri yenilmiş ve Arap Recep Paşa katledilmiştir. Recep Ağa, Serasker Recep Paşa ile savaş esnasında boş yere çekilmiş olması nedeniyle yenilginin sorumlularından birisi olarak görülmüştür (Râşid Mehmed Efendi C. I, 2013: 370). İlk anda katledilmekten Edirne Kaimmakamı Çelebi Mehmed Paşa'nın göz yummasıyla kurtulmuş ve 24 Ekim 1689'da (H. 10 Muharrem 1101) azledilerek önce sürgün edilmiştir (Kaynaklarda sürgün yeri olarak üç farklı yerden bahsedilmektedir. Bunlar Midilli ve Limni Adaları ile Boğazhisari'dir). Ancak peşinden katledilmesine dair hüküm gönderilmiştir. Gelibolu'ya henüz geldiğinde orada başı kesilmiştir. Öldüğünde üzerinde 32.000 kuruşluk altın ve yetmiş beş yük akçelik borç senetlerinin olduğu tespit edilmiştir (Üsküdarî TSMK 1223: 123a-123b; Silahdar C. II, 1928: 479-480).

Köprülüzâde Mustafa Paşa Döneminde Siyaseten Katl ve Müsadere Uygulamaları

Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa 9 Kasım 1689'da sadarete getirildikten sonra hazineye gelir sağlamak ve yerini sağlamlaştırmak düşüncesiyle kendisine muhalif olan veya olabileceklerini düşündüğü devlet adamlarını ortadan kaldırmıştır. Göreve başlar başlamaz önceki vezir-i âzamların tayin ettikleri devlet adamlarını görevden alarak mallarını müsadere ettirmiştir (Karamürsel 1989: 44).

Onun döneminde malları müsadere edilen devlet adamlarından en rütbelileri sadareten azledilen İsmail Paşa ve Bekrî Mustafa Paşa'dır. İsmail Paşa emekli olduktan sonra Rodos Adası'na yerleşmiştir. Baştan beri Köprülü Fâzıl Mustafa Paşa ile husumet yaşamaktadır. Siyavuş Paşa'nın zevcesi olan Fâzıl Mustafa Paşa'nın kız kardeşi Edirne'ye gelerek kocasının hazinesinden yağmalanan 500 kese nakit ile mücevherlerin İsmail Paşa'da olduğunu ileri sürmüştür. Bu olayın üzerine bir de Arnavut Zeynelâbidin Paşa'nın haksız yere idam edildiği iddiasının ortaya çıkmasıyla Fâzıl Mustafa Paşa bunu fırsat bilerek İsmail Paşa'dan bu eşyayı iade etmesini istemiş, etmediği takdirde katledilmesine dair bir hatt-ı hümayûnu Rodos'a göndermiştir. İddiaları reddeden İsmail Paşa orada katledilmiştir. Ne var ki üzerinden ve kaldığı evden bahsedilen para ve eşyalar çıkmamıştır (Silahdar C. II, 1928: 509-510). Bekrî Mustafa Paşa ise azledildikten sonra emekli edilerek Malkara'ya gönderilmiştir (Silahdar, C. II, 1928: 399-400). Ancak 12 Kasım 1689'da kendisine ait mal ve eşyalar müsadere edilmiştir. Yapılan tespitlerde 400 kese kuruş ya da akçe elde edilmiş, altınlarına el konulmuş, davaları ve eşyaları da Edirne pazarında satılarak 700 kese akçe elde edilmiştir (Râşid Mehmed Efendi C. I, 2013: 375). Yapılan takibatta kendisine ait dört sandık altınını Edirne sakinlerinden Dikici Şeyh Ali Efendi'de olduğu haberi alınmıştır. Fakat Ali Efendi'den sadece iki sandık altın alınabilmiştir. (Üsküdarî, TSMK, 1223: 128a, 136a). Bu müsadere'nin ardından Bekrî Mustafa Paşa'nın tayin etmiş olduğu önde gelen görevlilerden olan Tezkireci Ahmed Efendi, Vekil-harc Ali Ağa, Divitdarı, Ruznamçe-i Evvel Süleyman Efendi-zâde Mustafa Efendi ve Çavuşbaşı Mehmed Ağa azledilerek hapsedilmiş ve malları müsadere edilmiştir (Râşid Mehmed Efendi C. I, 2013: 375). Bektaş Ağa-zâde Mehmed Ağa ve Şeyhoğlu adlı Ali Paşa da Bekrî Mustafa Paşa tarafından göreve getirilmişlerdi. Bu iki kişi de görevlerini kötüye kullanmış oldukları töhmetiyle Sofya'da katledilmişlerdir (Râşid Mehmed Efendi C. I, 2013: 376).

Fâzıl Mustafa Paşa planladığı Macaristan seferine çıkmadan önce ilk olarak Edirne Rikab-ı Hümayun Kaimmakamlığı görevine güvenebileceği birisini getirmek istemiştir. Selefi olan Bekrî Mustafa Paşa tarafından 1689 yılı sonlarında (H.1100) Edirne Rikab-ı Hümayun Kaimmakamlığı görevine getirilmiş olan Kethüda (Çelebi) Mehmed Paşa'yı görevden alan Fâzıl Mustafa Paşa yerine Gelibolu Muhafızı Hazinedar Ali Paşa'yı getirmiştir. Fâzıl Mustafa Paşa'nın Kethüda Mehmed Paşa'yı niçin görevden aldığını gösteren dayanak, verdiği bazı kararları pek muhakeme etmeden almasından kaynaklanıyor olmalıdır. Buna delil olacak bir olaydan şöyle bahsedilmektedir. Anadolu Kadiaskeri Yahya Efendi Niş'in düşman kuvvetleri tarafından ele geçirilmesinin ardından Padişah'ın Edirne'ye dönmesiyle görevden alınacağı korkusuna kapılmıştır. Bu nedenle kendisine bir sancak beyliği verilmesini Mehmed Paşa'dan istemiştir. Kethüda Mehmed Paşa Yahya Efendi'nin isteğini mülâhaza etmeden bir telhis yazarak padişaha iletmek üzere Darussaade Ağası Mustafa Ağa'ya vermiştir. Mustafa Ağa ise bu isteği, devletin işleyişini tersine çevirmek olacağı düşüncesiyle geri çevirmişse de Mehmed Paşa'nın bu girişimi çevrede duyulmuştur (Defterdar Sarı Mehmed Paşa 1995: 334-341). Görüldüğü üzere O'nun Yahya Efendi'ye gösterdiği iltimas kendisine güven konusunda Fâzıl Mustafa Paşa'nın tereddüt yaşamasına neden olmuş olmalıdır. Netice olarak Kethüda (Çelebi) Mehmed Paşa kaimmakamlık görevinden alınarak ilk önce 8 Kasım 1689'da (25 Muharrem 1101) Rusçuk ya da Niğbolu savunmasına gönderilmiştir. Henüz bir menzil öteye geçmişken geri çağırılarak Edirne'de hapsedilmiş ve

mallarına el konulmuştur. Bir müddet sonra zimmetinde yüklü miktarda mal varlığının olduğu anlaşılmıştır. Mal ve eşyası müsadere edildiğinde altmış kese nakdinin olduğu anlaşılmıştır. Elinde bulunan davalar da paraya çevrilmek üzere Edirne pazarında satılmıştır. Bunların satılmasından 200 kese akçe elde edilmiştir (Râşid Mehmed Efendi C. I, 2013: 375). Bir ay sonra (H. 15 Safer 1101/28 Kasım 1689) Mehmed Paşa'nın İstanbul'daki evinde saklamış olduğu 200 kese akçesi daha ortaya çıkmıştır. Bunlardan başka Edirne'de Tersane-i Amire Ruznamçesi olan Ebrû İbrahim'e emanet etmiş olduğu nakdi ve değerli mücevher eşyasının olduğu haber alınmıştır. 4 Aralık 1689'da (H. 20 Safer 1101) Rikab-ı Hümâyûn'a getirilen Ebrû Çelebi sorguya çekilerek bahsi geçen emanetler kendisinden sorulmuştur. Ancak olayı anlatan müellif bu sorgunun neticesini bildirmemiştir. Ayrıca Edirne sakinlerinden Dikici Şeyh Ali adlı şahsa emanet ettiği dört sandık dolusu altını olduğu haberinin alınması üzerine Şeyh Ali Efendi yakalanarak sorguya çekilmiştir. İlk önce bunu inkâr etse de hapsedileceğini anladığından korkarak iki sandık altının yerini söylemiştir. Yine de geriye kalan mal varlıklarının yerini söylemeyince tekrar hapsedilmiştir (Üsküdarî TSMK 1223: 125a, 125b, 126b, 128a, 128b, 136a, 141b-142a). (Kethüda Mehmed Paşa hapsedildikten yedi ay sonra vezirlik rütbesi elinden alınarak 8 Mayıs 1690 (H. 29 Recep 1101) tarihinde Edirne'de katledilmiştir (Defterdar Sarı Mehmed Paşa 1995: 345; Üsküdarî TSMK 1223: 210b-211a).

Adana Valisi Harmuş Mehmed Paşa ise katledilen taşra idarecilerindedir. Harmuş Paşa, sefer görevi için emrindeki adamlarıyla birlikte 28 Haziran 1690'da (H. 21 Ramazan 1101) Edirne'ye gelmiştir. Padişahın huzuruna kabul edilerek kendisi ve yanında bulunan ondan fazla adamına hılatler giydirilmiştir. Fakat Adana'dan zeamet ve tımar sahipleri ve halkın önde gelenleri Harmuş Paşa'nın kendilerine zulmettiği hakkındaki feryat derecesindeki şikâyet dilekçelerini Edirne Divanı'na göndermişlerdir. Davalar Edirne'deki mahkemede görüşülerek Harmuş Paşa'nın halka zulmettiği hükmüne varılmıştır. Suçu kesinleşen Harmuş Paşa, Adana valiliğinden azledilerek 29 Haziran 1690 (H. 22 Ramazan 1101) tarihinde kapı arasına hapsedilmiştir. Boş kalan memuriyete Erzurumlu Meğraboğlu demekle meşhur olan Gürcü Mehmed Paşa tayin edilmiştir. Harmuş Paşa'nın bütün eşyası, hizmetkâr ve davaları Gürcü Mehmed Paşa'ya tahsis edilmiştir. Göz hapsinde fazla kalmayan Harmuş Paşa 9 Temmuz 1690 (H. 2 Şevval 1101) tarihinde katledilmiştir (Üsküdarî TSMK 1223: 245a-245b, 259a; Defterdar Sarı Mehmed Paşa 1995: 363).

Darussaade Ağası Ali Ağa'nın üç ay sonra azledilmesiyle yerine Mısır Kaimmakamı Mustafa Ağa getirildiğinden bahsedilmiştir (Turan 1999: 144). O'nun iltimasıyla Haremeyn Muhasebeciliği görevine getirilen Sarı Mustafa Efendi takibata uğrayan bir diğer kişi olmuştur. Mustafa Ağa'nın desteği sayesinde neferlikten terfi ettirilen Sarı Mustafa ilk önce baltacılar yazıcısı, ardından 1689-1690'da (H. Muharrem 1101) Haremeyn Muhasebeciliği görevine getirilmiştir. Sarı Mustafa Efendi'nin, devlet işlerine karışmaktan çekinmediği, emirlere müdahaleden asla korkmadığı ifade edilmektedir (Defterdar Sarı Mehmed Paşa 1995: 361). Bir müddet sonra edindiği mal varlığıyla dikkatleri üzerine çekmeye başlamıştır. Yapılan tahkikat sonucunda serveti sayesinde 300'den fazla cariye ve hizmetkârının olduğu ortaya çıkmıştır (Üsküdarî TSMK 1223: 1223, 159b). Bu nedenle 12 Nisan 1690 (H. 3 Recep 1101) tarihinde görevinden azledilerek ilk önce Edirne'de hapsedilmiştir. Göz hapsindeyken önceden iltimasta bulunduğu adamları sayesinde hazineye 300 kese akçe vermek kaydıyla affedilen Mustafa Efendi, 27 Nisan 1690'da (H. 18 Recep 1101) serbest kalmış, müsadere edilen mal varlığı iade edilmiştir (Üsküdarî TSMK 1223: 200b- 207a).

Sarı Mustafa Efendi, mühürlü temessükle hazineye vermeyi taahhüt ettiği meblağdan 270 sadece kesesini ödemiştir. Geriye kalan 30 kese akçeyi de ödemesi için hakkında ferman yazılmıştır. Ancak istenen parayı ödeyecek gücünün bulunmadığını söylemesi üzerine 4 Temmuz 1690 (H. 27 Ramazan 1101) tarihinde evinde bulunan bütün köle, cariyeleri, mal ve erzakı müsadere edilerek hazineye kaydedilmiştir (Üsküdarî, TSMK 1223: 249b-250a).¹⁰ Fakat bu onun kurtuluşuna yetmemiştir. Zira 10 Temmuz 1690'da (H. 3 Şevval 1101) yazılan bir hatt-ı hümâyûnla asılması emredilmiştir. İbret-i âlem için Edirne'de Üç Şerefeli Cami avlusundaki Beş Tarik Ağzı denilen meşhur mahalde asılmıştır (Üsküdarî TSMK 1223: 256b-259b; Defterdar Sarı Mehmed Paşa 1995: 364).¹¹

Sarı Mustafa Efendi'nin bu usulsüz işlerinden Darussaade Ağası Mustafa Ağa da nasibini almıştır. Farkında olmadan kendisine güvenerek büyük bir yanlışın içine düşen Mustafa Ağa, Ocak 1688'de başladığı görevinden 10 Nisan 1690'da (H. 1 Recep 1101) alınarak 27 Nisan 1690 (H. 18 Recep 1101) tarihinde Mısır'a sürgün edilmiştir (Üsküdarî TSMK 1223: 196a, 206b, 259b-260a). Ayrıca bir kaynakta Darüssaade Ağalığı görevinde iki yıl kalan Mustafa Ağa'nın azlinde Sarı Mustafa Efendi'nin parmağı olduğu iddia edilse de bu iddia hakkında bir açıklama getirilmemiştir. (Defterdar Sarı Mehmed Paşa 1995: 360).

Sonuç

Memurların görevlerini kötüye kullanması ve görevlerini ihmal etmeleri siyaseten katl ve müsadere usulünün uygulanmasında iki önemli neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde devlet yönetiminde hükümdarın

¹⁰ "Fi mâ-ba'd bir akçe ve bir habbeye mâlik ve kadir degilim vâdeye dahi kudretim yokdır ama mülküm cânımda kuşca cânım tenimde ferman kendülerindir deyü cevâb-ı şâfi virmegin azeb-i pâdişâh-ı cihânânîye mazhar olub hânesi ve dâhilinde olan emvâl ve erzâkı ve gılâm ve cevâri bi'l-küllîye müsâdere ve mirî için ahz u kabz olunmak bâbında fermân-ı hümâyûn sudûr bulmağla Baş Muhasebeci Hasan Efendi ve Baş Bakikülü olan Abdullah Ağa mezbûrın hânesin müsâdere ve mirî için ahz u kabz eylemek üzere bâ ferman ta'yîn olinub Kâtib-i Beytû'l-mâl olan Lütfullâh dâhi ma'an irsal olındı."

¹¹ Üsküdarî, Sarı Mustafa Efendi'nin yaptığı hırsızlığın boyutunu şöyle özetlemektedir. "Bir şahıs ki bin toksan tokuz senesi cülûsında neferlikden baltacılar yazıcısı olub 1101 Muharreminde muhasebecilik ile ihrâc ve iki senesinde mevcûd bulunan nukûdi ile emvâli ile üç yüz kiseden izdiyâd olan cariyelerine ve taşra huddâmlarına ne mertebe akçe sarf ve masraf olunmak gerekdir kıyas olına. Zâhirde bu mertebe irtişâ ile mâl-ı karun cem' idüb hain-i devlet olan eşhâsa vukû' bulan ceza çok degildir. Meşhur meseldir uğrî ol ırsız ol insafî elden koma dirler. İmdi hain-i devlet olanların Cenâb-ı Bâri cezaların elbette itâ idüb beyne'l-mahlûk rûsvâ-yı cihân itmesi mukarrerdir.", Defterdar Sarı Mehmed Paşa ise Zübde-i Vekayiât'da Sarı Mehmed Ağa'nın mallarını satarak 300 kese olan borcunun tamamını ödemiş olduğunu, fakat bazı kişilerin sadrazama hakkında olumsuz fikir beyan etmesi üzerine katledildiğini bildirmektedir. Defterdar Sarı Mehmed Paşa, Zübde-i Vekayiât, 364.

gücünü sınırlama ihtimali olan bir hizibin önüne geçilmek istenmesi ve iktisadi, siyasi ve idari yönden yaşanan sıkıntıların giderilmesinde bu iki uygulama bir araç olarak kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükseliş dönemlerinde padişahın otoritesini sağlamak amacıyla uygulanan siyaseten katl ve müsadere uygulamasına nadir olarak başvurulmaktaydı. Ancak devlet düzenin bozulmaya başladığı XVII. asırda uygulanma sıklığına bakılırsa neredeyse bir zorunluluk haline gelmiştir. II. Süleyman döneminde yaşanan olağanüstü şartlar nedeniyle görevini kötüye kullandığı düşünülen devlet adamları özellikle Bekrî Mustafa Paşa ve Fâzıl Mustafa Paşa'nın sadaretinde hemen görevden alındığı hatta katledildiği görülmektedir. Fâzıl Mustafa Paşa'nın yürüttüğü siyaseten katl ve müsadere uygulamalarına bakıldığında Bekrî Mustafa Paşa'dan bir noktada ayrılmaktadır. Fâzıl Mustafa Paşa reformist bir vezir-i azamdır. Göreve geldikten sonra orduyu yoklama yaptırarak disiplin altına almış ve gereksiz harcamaları kısmıştır. Hazinesin gelirlerini arttırmak amacıyla cizye vergisinin toplanmasını belli bir düzene koymuştur. Konar-göçerleri iskân ettirerek üretimi artırıp vergi gelirinde artış sağlamaya çalışmıştır. Bu işlemler sayesinde hazinede bir rahatlama sağlamış olmasına rağmen siyaseten katl ve müsadereye devam etmiştir. O halde Fâzıl Mustafa Paşa daha çok siyasi kaygılarla siyaseten katl ve müsadereye başvurmuştur. Tıpkı babası Köprülü Mehmed Paşa gibi siyasi otoritesini sağlamak oldukça katı bir tutum sergilemiştir. Bu nedenle sabık Vezir-i Azam İsmail Paşa'nın katledilmesinde olduğu gibi kendisine muhalif olanları ortadan kaldırmakta tereddüt etmemiştir. Bütüncül bir yaklaşımla düşünüldüğünde II. Süleyman döneminde yaşanan mali ve yönetsel sorunlar, olağanüstü durumların getirdiği olumsuz şartlarla birleştiğinde siyaseten katl ve müsadere vakalarında dikkate değer bir artış yaşanmıştır. Bu sayede hazineye para aktarılması konusunda hızlı sonuçlar alınmıştır. Özellikle azledilen Darussaade Ağalarının mal varlıklarından elde edilen yüklü miktardaki gelirler sayesinde hazinenin acil para ihtiyaçlarının karşılandığı görülmektedir.

Yaşanan örneklerden görevini kötüye kullanan devlet ricalinin malları müsadere edildiğinde ilkesel olarak bütün mal varlıklarına el konulduğu, görevlerini yerine getirenlerin malları müsadere edildiğinde ise mirasçıların ekonomik olarak gözetildiği anlaşılmaktadır. Mesela Yeğen Osman Paşa, Deli Veli ve Kara Cehennem adlı memurlar isyan etmiş olduklarından Iğın'daki bütün mal varlıkları müsadere edildiğinde varislerin hakkının gözetildiğine dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Diğer taraftan görevlerini yürütürken vefat eden memurların mal varlıkları müsadere edildiğinde varislerine maddi açıdan yardım edildiğine dair örnekler karşımıza çıkmaktadır. Mesela II. Süleyman'ın kız kardeşlerinden Beyhan Sultan, Vezir Suyolcu Ali Paşa ile evliydi. Suyolcu Ali Paşa'nın vefat etmesi üzerine muhalefati tespit edilerek satıldığında hazineye ait borçları padişah tarafından kız kardeşine hibe edilmiştir (BOA, MD, 98: 207/721, 215/760). Diğer bir örnekte ise vefat eden Halep kadısının muhalefati sadece borcunu karşılamaya yettiğinden geride kalan yetimlerinin vatanlarına dönmeleri için yol harçlarının olmadığı anlaşılmıştır. Şeyhülislamın verdiği onay ile Halep'teki mahsulden bir kısmının geride kalanlara yardım olarak verilmesinin istendiği görülmektedir (BOA, MD, 98: 21/57). Bu örneklerden yola çıkılarak yalnızca görevini yerine getiren memurların muhalefati el konulduğunda müsadere hukukuna uygun davranıldığı anlaşılmaktadır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Kamil Kepeci Defterleri*, 1675, 1-9.
 Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Mühimme Defterleri*, 98.
 Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Mühimme Defterleri*, 99.
 Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Maliyeden Müdevver Defterler*, 07610.

Kaynak Eserler

- Abdullah bin İbrahim Üsküdarî, *Vâkı'ât-ı Rüzmerre, Vâkı'ât-ı Sefer-i Sultan Süleyman-ı Sâni*, TSMK, 1223.
 Anonim Osmanlı Tarihi, Abdulkadir Özcan (Haz.), (2000). Ankara: TTK.
 Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât*, Abdulkadir Özcan (Haz.), (1995). Ankara: TTK.
 Celalzade Mustafa Çelebi, *Tabakatü'l-Memalik ve Derecatü'l-Mesalik*, Ayhan Yılmaz (Haz), (2011). İstanbul: Kariyer.
 İbn-i Bibi, *Selçuknâme*, C.1 (Çev. Mürsel Öztürk), (1996). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
 Nizâmü'l-Mülk, *Siyasetnâme*, Mehmet Altay Köymen (Haz.), (2013): TTK.
 Râşid Mehmed Efendi Çelebizâde İsmail Efendi, (2013). *Târîh-i Râşid ve Zeyli*, Abdulkadir Özcan (Edt.), İstanbul: Klasik.
 Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Silahdar Tarihi*, C. II. (Ahmed Refik Altınay Neşri), (1928). İstanbul.

Telif Eserler

- Afyoncu, E., Önal, A. ve Demir, U. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri İsyanlar ve Darbeler*, Ankara: Yeditepe.
 Aycibin, Z. (2001). *XVII. Yüzyıl Sadrazamlarından Köprülüzâde Mustafa Paşa Döneminde Osmanlı Devleti'nin Siyasî ve Sosyal Durumu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 İncelik, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C.I, İstanbul: Eren.
 Karamürsel, Z. (1989). *Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler*, Ankara: TTK.
 Mumcu, A. (2007). *Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl*, Ankara: Phoenix.
 Pakalin, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, İstanbul: MEB.
 Pamuk, Ş. (2012). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
 Tabakoğlu, A. (1985). *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul: Dergâh.
 Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara: TTK.

Makale, Bildiri ve Ansiklopedi Maddeleri

- Akyılmaz, S. G. (2008). "Osmanlı Devleti'nde Yönetici sınıfı Açısından Müsadere Uygulaması". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sayı: 1-2, XII, ss. 389-420.
 Bay, A. (2017). Sultan, "Ulema Ve Hukuk: Ulemanın Müsadere Uygulamasına Muhalefeti". *Tarihin Peşinde*, sayı: 17, ss. 1-28.
 Baysun, M. C. (1979). "Musâdere". *İslam Ansiklopedisi* (MEB), C.8, ss.668-673.
 Günler, K. (2014). "Türk Ceza Hukukunda Müsadere". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVIII, Sa. 3-4, ss. 849-876).
 Esen, H. (2002). "İslam Hukuku Açısından Müsadere". *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: XV, ss.191-225.
 Öğün, T. (2006). "Müsâdere". *DİA*, C. 32, İstanbul, ss. 67-68.
 Özaydın, A. (2002). "Kündürü". *DİA*, C. 26, İstanbul, ss. 554-555.

- Özcan, T. (2005). "Muhallefât". *DİA*, C. 30, İstanbul, ss. 406-407.
- Tomar, C. (2006). "Müsadere". *DİA*, C. 32, İstanbul, ss.65-67.
- Turan, A. N. (1999). "Mahremiyetin Muhafızları Darüssaade Ağaları". *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, sayı: 19, ss. 123-148.
- Ünal, M. A. (1987). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Müsadere". *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, ss. 95-111.

Summary

Confiscation, a word of Arabic origin, means the confiscation of all or part of the property of a person in the name of the state as a committed crime. The first example of the practice of confiscation occurred during the reign of Hazrat Muhammad. In the Umayyads period, confiscation practices were used as a threat and a means of revenge, but it has always been an applied method. The Abbasids, in the first years of their administration, confiscated their property by killing the members of the Umayyad family on the grounds that they had usurped the state property. As a result, the Umayyad and Abbasids applied for the application of clerical and confiscation in order to strengthen the authorities. After the Abbasids, the same reasons were applied confiscation in the period of Tolunoğulları, Fatimid Empire and buyid established in Egypt. The most confiscated practice seems to be in the Mamluks, the last Turkish state established in Egypt. In our history, there are many examples of political killings and confiscation practices. For instance, when Sultan Alparslan came to the throne, he took the post of vizier, Kündürî, from his office with the suggestions of Nizamülmülk and killed him in 1064. Yavuz Sultan Selim killed Hemdem Pasha in the Iranian campaign and Yunus Pasha in the return of the Egyptian campaign. Political massacres and confiscation practices passed the Ottoman Empire from the previous Turkish states. In the historical period, the confiscation and the sacrificial massacre were carried out in the establishment period of the Ottoman state by seizing the possessions of the gentlemen and the pashas who do not submit to the central administration due to their richness. After the conquest of Istanbul, a new dimension, political killings and confiscation practices have gained a corporate identity. The confiscated statesmen were called muhallefât for their assets. Muhallefât includes all kinds of goods that are left behind by officials who have been killed or dismissed from office. Since the beginning of XVII, political and administrative procedures have been increasingly widespread due to the economic, administrative and military difficulties experienced by the state. In the time of II Süleyman's reign (1687-1691), which is the main theme of this article, it seems that many officers were subjected to confiscation or murder. II Bekrî Mustafa Pasha, who is one of the viziers of Süleyman II, and especially Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Pasha, have been involved politically killed and confiscated. During the Bekrî Mustafa Pasha period, Arab Recep Pasha was an important state official who was killed. In the meantime, Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Pasha, after coming to the shore to consolidate the place and to provide treasure for a number of statesmen, some of the following by killing some of them, while the most dismembered by the ravaged property. Especially in the name of increasing treasury revenues, the former vizier has confiscated his goods by imprisoning the statesmen whom they appoint. Among the statesmen who are slaughtered or dismissed and whose possessions are confiscated are Kaimmakam Kethüda Mehmed Pasha, Adana Valisi Harmuş Mehmed Pasha, Darussaade Ağası Yusuf Ağa ve Darussaade Ağası Ali Ağa statesmen. There are two important reasons for confronting politics in the practice of confiscation and confiscation, apart from the misuse of officials' duties or the negligence of their duties. According to the findings obtained from the documents we have reached, the first is to avoid an order that may limit the power of the ruler and the second is the use of these two applications as a means to overcome the problems experienced by the state in economic, political and administrative direction. In the era of the establishment and rise of the Ottoman state, the practice of politics of clerical and confiscation applied in order to ensure the authority of the sultan was often not applied. However, considering the frequency of application of the XVII century, when the state order began to deteriorate, it almost became a necessity and became a source of income that the government constantly resorted to during the period of II Süleyman. During the era of Süleyman, it became a source of revenue that the state constantly resorted to. The great number of political, clerical and confiscation practices in the II. Süleyman era shows that the practices that we have betrayed during the periods of political, financial, military and administrative crises have increased.

Zorunlu Trafik Sigortalarının Fiyatlandırılmasında Negatif Binom Dağılımına Göre Ödül/Ceza Sistemi

Bonus/Malus System in Pricing Compulsory Traffic Insurance According to The Negative Binomial Distribution

Ali KÖSE¹

Geliş Tarihi: 04.05.2017 / Düzenleme Tarihi: 12.03.2018 / Kabul Tarihi: 16.03.2018

Özet

Ödül/ceza sistemi, sigortalının geçmiş yıllardaki hasar sayılarını dikkate alarak mevcut yıl için prim tutarında bir azaltma ya da artırma sağlayarak sonuç üretmektedir. Geçmiş hasar verilerinin olasılık dağılımına uygunluğunun tespiti ile sigortalının prim tutarlarını belirleme temeline dayanan sistem, adil prim tutarları elde etmek, daha dikkatli araç sürüşüne yönlendirmek gibi amaçlara sahiptir.

Bu çalışmada, Türkiye'deki zorunlu trafik sigortalarına ait ödül/ceza prim değerlerinin, negatif binom dağılımı kullanılarak belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, ödül/ceza yöntemi ile sigortalıların yaptıkları hasar sayılarına göre hem sigortalı hem de sigortacı açısından adil prim sonuçlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada sektörden elde edilen, zorunlu trafik sigortasına ait 2015 yılı gerçek hasar sayıları kullanılmıştır. Negatif binom dağılımı baz alınarak bir ödül/ceza sistemi oluşturulmuş ve trafik sigortasına ilişkin sigortalıların hasar sayılarına göre değişkenlik gösteren adil prim tutarlarını ifade eden sonuçlara ulaşılmıştır. Sonuç olarak oluşturulan sisteminin bir önceki yıla göre prim değişikliklerindeki cezai artışların, ödül artışlarına göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ödül/Ceza Sistemi, Negatif Binom Dağılımı, Zorunlu Trafik Sigortası.

Abstract

The bonus/malus system produces results by providing reduction or increase in premiums for the current year, considering the insured's losses in the past years. The system, which depends on the determination of the suitability of past claims data to a probability distribution the premiums of the insured, has the aim of obtaining fair premiums and directing them towards more careful vehicle driving.

The aim of study is to determine the bonus/malus premiums of compulsory traffic insurances in Turkey based on negative binomial distribution. For this purpose it has been tried to reach the fair premium results in terms of both the insured and the insurer according to the number of claims made by the insured by the bonus/malus method. In study the real damage numbers of the compulsory traffic insurance for 2015 were used. A system was established and the results indicating fair premium amounts varying according to the damage numbers have been obtained. Finally, it has been found the malus increases in the premium changes compared to the previous year are higher than the bonus increases.

Keywords: Bonus/Malus System, Negative Binomial Distribution, Compulsory Traffic Insurance.

Giriş

Türkiye'de trafikte yer alan her araç sahibinin kanunen yaptırması zorunlu olan trafik sigortası, aracın işletilmesi sırasında ölüme, yaralanmaya veya maddi zarara yol açılması durumunda işletenin sorumluluğunu sigorta limitlerine kadar temin etmektedir. Türkiye'de trafik sigortasına ait primler 2014 yılı itibarıyla sigorta şirketleri tarafından serbestçe belirlenmektedir. Şirketler tarafından belirlenen trafik sigortası primleri basamaklı ödül/ceza sistemi esasına göre oluşturulmakta ve basamaklarda yer alan oranlar mevcut geçmiş istatistikler dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

Ödül/ceza sistemi, sigortalının mevcut yıl içindeki hasar sayısına bağlı olarak bir sonraki yılda prim tutarını oluşturmayı temel almaktadır. Bu sisteme göre yıl içinde hiç hasar oluşturmamış bir sigortalının sonraki yıl prim tutarı düşerken, yıl içinde hasar gerçekleşmesi durumunda hasar sayısı arttıkça sigorta prim tutarı artmaktadır. Sigortacılık sisteminde kişinin mevcut risklerine paralel olarak kişisel prim tutarının belirlenmesi söz konusudur. Bu nedenle ödül/ceza sistemi bağlamında da az hasar üreten kişi daha çok hasara neden olan kişiye göre bir sonraki yıl belli oranlarda ödüllendirilerek daha düşük prim ödemektedir. Ayrıca sistem sayesinde sürücüler daha dikkatli bir sürüşe özendirilmektedirler.

Uygulamada ödül/ceza sisteminde yer alan oranlar, farklı yöntemlerle belirlenebilmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde ödül/ceza sistemi açıklanmış, sonrasında söz konusu sistemin uygulanmasında kullanılan negatif binom dağılımı kısaca

¹ Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Aktüerya Bölümü. İstanbul, Türkiye.
E-posta: akose@marmara.edu.tr

tanımlanmıştır. Uygulama bölümünde, sektörden elde edilen, zorunlu trafik sigortasına ait 2015 yılı gerçek hasar sayıları kullanılmıştır. Öncelikle veri setinin ödül/ceza sisteminde kullanılacak olan negatif binom dağılımına uygunluğu incelenmiştir. Son bölümde negatif binom dağılımı baz alınarak bir ödül/ceza sistemi oluşturulmuş ve trafik sigortasına ilişkin sigortalıların hasar sayılarına göre değişkenlik gösteren adil prim tutarlarını ifade eden sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Literatür Taraması

Gómez, Hernández, Pérez ve Polo yaptıkları çalışmalarında uygulamada sıklıkla kullanılan Bayes yönteminin avantajlarını açıklarken Poisson-Gamma modelini kullanarak ödül/ceza sisteminin pratik bir durumunu ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak yazarlar, Bayes yaklaşımının, sigorta şirketlerinin rekabet sorunlarına göreceli prim varyasyonları ile çözüm sağlayabilecek aktüeryal bir yaklaşım olduğuna işaret etmişlerdir. (Gómez vd., 2002).

Morillo ve Bermúdez, çalışmalarında ödül/ceza sisteminde genellikle ikinci dereceden kayıp fonksiyonlarının kullanıldığını ve bu uygulamanın çok yüksek cezalara yol açtığını ifade edip ikinci derece kayıp fonksiyonu yerine üstel kayıp fonksiyonu kullanmışlardır. Sonrasında ise Poisson-Ters Gauss dağılımı ile oluşturdukları ödül/ceza sistemi ile daha düşük ceza değerleri elde ettiklerini vurgulayarak yeni modelin eski modele göre daha uygun olduğunu belirtmişlerdir. (Morillo ve Bermúdez, 2003).

Mert ve Saykan, klasik ödül/ceza sistemini, hasar şiddetini de dikkate alan ödül/ceza sistemi ile karşılaştırırken Geometrik ve Pareto dağılımlarını kullanmışlardır. İkinci dereceden kayıp fonksiyonu ve net prim ile oluşturdukları sistemler sonucunda hasar frekansı ve hasar şiddetini dikkate alan sistemlerin daha adil sonuçlar ürettiği sonucuna ulaşmışlardır. (Mert ve Saykan, 2005).

Durak ve Erdoğan, negatif binom dağılımını kullanarak bir ödül/ceza sistemi oluştururlarken ikinci derece ve üstel kayıp fonksiyonu kullanarak iki farklı sonuç belirleyip iki kayıp fonksiyonunu karşılaştırmışlardır. Karşılaştırma sonucuna göre üstel kayıp fonksiyonun daha düşük oranlar oluşturduğunu tespit etmişlerdir. (Durak ve Erdoğan, 2010).

Déniz, Bastida ve Sánchezz, çalışmalarında toplam hasar miktarlarının iki parametreliliğe uygun olduğunu varsayarak ikili dağılıma uygun olarak oluşturdukları prim formüllerini ödül /ceza sisteminde kullanmışlardır. Çalışmada gerçek kasko verileri kullanılarak en çok olabirlik yöntemi ile formül parametreleri belirlenerek ödül/ceza primleri elde edilmiştir. (Déniz vd., 2014).

Kafková, 2015 yılındaki çalışmasında, örnek bir veri seti için Bayes temelli bir ödül/ceza sistemi oluşturmuş, sonrasında bu sistemi Çek Cumhuriyeti'nde kullanılan birkaç ödül/ceza sistemi ile karşılaştırmıştır. Karşılaştırmada ödül/ceza sistemlerinin etkinliklerini Loimaranta etkinlik ölçütü ile değerlendirmiş ve yeni oluşturulan ödül/ceza sisteminin daha etkin olduğu sonucuna ulaşmıştır. (Kafková, 2015a).

Kafková, 2014 yılında yaptığı çalışmasında, yıllık hasar frekanslarını tahmin ederken bu tahminlerden hareketle ödül/ceza sistemini uygulamaya çalışmıştır. Çalışmada, gerçek araç sigorta verilerine ait portföy kullanılarak genelleştirilmiş doğrusal modeller ile sürücüler sınıflandırılmaya ve ayrıca farklı değişkenler ile modellerdeki sapmalar değerlendirilerek en iyi model belirlenmeye çalışılmıştır. Sonrasında Bayes ödül/ceza sistemi kullanılarak farklı sınıflara ait prim değerleri hesaplanmıştır. Sonuç olarak, farklı sürücü grupları için adil prim tutarlarına ulaşılmıştır. (Kafková, 2015b).

Yung-Ching ve diğerleri, 2015 yılında yaptıkları çalışmalarında Tayvan ve Singapur'a ait verilerden hareketle araç sigortalı ile kazalar arasında bir ilişki olup olmadığını incelemişlerdir. Probit model kullanarak oluşturdukları çalışmalarında hasarlı araca sahip sigortalıların sigorta kapsamalarını genişlettiklerini ve daha fazla kaza yapma olasılığına sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Bu durumda sigorta kapsamının, kaza riski düzeylerini değerlendirmede kullanılabilecek bilgileri içereceği sonucuna ulaşmışlar ve bu sonuca göre de ödül/ceza sisteminin kullanılmasının doğru ve gerekli olduğunu belirtmişlerdir. (Yung-Ching vd., 2015).

Baykal ve Bülbül, iyi risk/kötü risk modeline göre oluşturdukları optimal ödül/ceza sisteminde trafik sigortası hasar talebi sayılarını kullanmışlardır. Kredibilite teorisi, bayesci yaklaşım ve beklenen değer prim prensibi kullanılarak veri setine uygunluğu belirlenen iyi risk/kötü risk modeli ile optimal ödül/ceza sistemi oluşturularak ödül/ceza oranları bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, iyi risk/kötü risk modeline göre oluşturulan ödül ceza sisteminin hem ödül hem de ceza oranlarının eski sisteme göre genel olarak yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. (Baykal & Bülbül, 2016a).

Bülbül ve Baykal, çalışmalarında negatif binom dağılımına göre belirlemiş oldukları yeni optimal ödül/ceza sistemini oluştururlarken kredibilite teorisi, bayesci yaklaşım ve beklenen değer prim prensibinden yararlanmışlar ve oluşturulan yeni sistemin eski sisteme göre daha yüksek ceza prim değerleri ürettiğini tespit etmişlerdir. Ancak oluşturulan yeni sistemin mevcut sisteme göre uzun dönemde sigortalıların kendi risklerine göre prim ödeme avantajı sağlayacağı sonucuna ulaşmışlardır. (Baykal & Bülbül, 2016b).

2. Ödül Ceza Sistemi

Sigortalının geçmiş kayıtlarından hareketle bugünkü ve gelecekteki prim tutarlarını belirlemeyi amaçlayan ödül/ceza sistemi, sigortalının genellikle geçmiş yıllardaki hasar sayılarını dikkate alarak mevcut yıl için prim tutarında bir indirim (ödül) ya da arttırma (ceza) sağlar. Bu sisteme göre sigortalı geçmiş yıllarında ne kadar az hasar oluşturmuşsa daha fazla hasar oluşturan sigortalılara göre daha az prim ödeyecektir.

Sigortacılar ödül/ceza sistemlerini otomobil sigortalarında iki ana amaç için kullanmaktadırlar: Bunlardan ilki hasarsız geçen bir yıl sonunda indirim vererek sürücüleri daha dikkatli araç kullanmaya teşvik etmek, ikincisi ise hasar geçmişi

bilgisinden elde edilen bireysel riskleri primlere yansıtarak, her sigortalının, uzun vadede, kendi hasar frekansına göre prim ödemesini sağlamaktır. Ödül/ceza sistemleri, hasar geçmişi bilgisini kullanarak risk sınıflarındaki heterojenliği azaltmaktadır. Sigortalılar kendi risk seviyelerine göre prim ödemekte ve bunun bir sonucu olarak da primlerde adalet sağlanmış olmaktadır. (Baykal ve Bülbül, 2016a:21).

Ödül/ceza sisteminde sigortalı, sigorta başlangıcında, başlangıç basamağından sisteme girer ve sigortasını yenilediği her yıl, bir önceki yıldaki hasar sayısına göre ödül veya ceza olarak sigortasını yeniler. Eğer sigortalı bir yılı hasarsız geçirmişse prim indirimi ile ödüllendirilirken, kusuru bulunan bir kaza sonucunda hasar talebinde bulunmuş ise prim artışı ile cezalandırılır. Ödül/ceza sistemlerinde ödül/ceza tutarlarının belirlenebilmesi için bir prim ölçeğine ihtiyaç vardır. Prim ölçeği ödül/ceza sisteminin temel aldığı olasılık dağılımına göre hesaplanır ve olasılık dağılımının yapısına göre farklılık gösterir. (Frees, 2009:464).

Ödül/ceza sisteminde, genellikle sadece bildirilen hasar sayıları kullanılmaktadır. Hasar sayısı, sigortalının kusurlu olduğu bir kaza sonucunda sigorta şirketinden talepte bulunduğu hasarların sayısını ifade eder. Sigortalının kusurunun bulunmadığı kazalarda hasar ödemeleri karşı tarafın sigorta şirketinden tahsil edileceği için kusuru bulunmayan sigortalının hasarsızlık indirimi bozulmayacaktır. Otomobil sigortalarında hasar sayılarının yanı sıra bazı çalışmalarda, hasar şiddeti baz alınarak da oluşturulmuş ödül/ceza sistemleri mevcuttur. (Kaas vd., 2008:138).

Türkiye’de, 1 Ocak 2014 tarihi itibarıyla Zorunlu Trafik Sigortası uygulamalarında serbest tarife rejimine geçilmiş ve mevcut basamak sisteminin kullanılmaya devam edilerek sigorta şirketlerine hasarsızlık sebebiyle prim indirim oranlarını ve hasar sebebiyle prim artırım oranlarını serbestçe belirleyebilme imkânı tanınmıştır. (Baykal ve Bülbül, 2016a:23).

3. Negatif Binom Dağılımı

Sigorta şirketleri daha adil bir fiyatlandırma yapabilmek için çeşitli değişkenlere göre portföylerine ait gruplarda homojen yapılar oluşturmaya çalışırlar. Ancak değişken sayısının fazla olması homojen gruplar oluşturulmasını engellemekte olup heterojen portföyler oluşmasına yol açmaktadır. Homojen grupların oluşturulamaması nedeniyle portföydeki her grup farklı riske sahip olacaktır. Bu durumda bu farklı risklere bağlı olarak farklı prim tutarlarının belirlenmesi adil bir fiyatlandırma için gerekli bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Ödül/ceza sistemi çeşitli olasılık dağılımlarını dikkate alarak en uygun fiyatlama değerlerini oluşturmaya çalışan bir sistem olarak geliştirilmiştir.

Heterojen portföylerin yapısını en uygun şekilde açıklayabilmek için literatürde genellikle Poisson dağılımı kullanılmakla birlikte Negatif Binom, Poisson-Ters Gauss ve İyi Risk/Kötü Risk dağılımları gibi diğer olasılık dağılımlarından da yararlanılmaktadır.

Ancak daha fazla yayılıma sahip dağılımlarda Poisson dağılımı yerine varyansı ortalamasından büyük olan negatif binom dağılımını kullanmak daha etkilidir. Ayrıca negatif binom dağılımı iki parametrelidir (a ve τ) bir dağılımdır. Bu nedenle de Poisson dağılımına göre daha fazla esnekliğe sahiptir. (Klugman vd., 2012:83). Bu nedenlerden ötürü negatif binom dağılımı, yayılımı fazla olan portföylerin incelenmesinde tercih edilmektedirler. (Denuit vd., 2007:28).

Negatif binom dağılımının olasılık değerleri, $P_0 = \left(\frac{\tau}{1+\tau}\right)^a$, $P_{k+1} = P_k \frac{k+a}{(k+1)(1+\tau)}$ formülasyonları ile yinelemeli olarak hesaplanırken dağılımın ortalaması ve varyansı dağılımın parametrelerine bağlı olarak $\mu = \frac{a}{\tau}$, $\sigma^2 = \frac{a}{\tau} \left(1 + \frac{1}{\tau}\right)$ şeklinde elde edilir. Parametre tahminleri ise $\hat{a} = \frac{\bar{x}^2}{s^2 - \bar{x}}$, $\hat{\tau} = \frac{\bar{x}}{s^2 - \bar{x}}$ şeklinde elde edilirler. (Lemaire, 1995:32).

4. Negatif Binom Dağılımı ile Ödül Ceza Sistemi Uygulaması

4.1 Veri Seti

Çalışmanın veri seti, Türkiye’de faaliyet gösteren bir sigorta şirketine ait özel otomobil sürücülerinin zorunlu trafik sigortası verilerinden oluşmaktadır. Veri seti, bir yılını dolduran zorunlu trafik sigortası poliçelerine ait bir yıl (01.01.2015-31.12.2015) içerisinde bildirilen hasar sayısını içermektedir. Verilerin frekans dağılımı Tablo 1’de verildiği gibidir.

Tablo 1. Trafik Sigortası Hasar Frekansları

Hasar Sayısı (k)	Frekanslar
0	329.322
1	19.213
2	1.786
3	187
4	24
5	5
6+	0
Toplam	350.537

Tablo 1'deki verilere bakıldığında bir yıl boyunca hiç hasar talebinde bulunmamış poliçe sayısı 329.322 iken beş kez hasar talebinde bulunan poliçe sayısı 5'tir. Yıl içinde 6 ve daha fazla hasar talebinde bulunan sigortalı bulunmamaktadır. Veri setinin ortalaması 0,066946, varyansı ise 0,076962 olarak belirlenmiştir.

4.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Türkiye'deki zorunlu trafik sigortalarına ait ödül/ceza prim değerlerinin negatif binom dağılımı baz alınarak belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, sigortalıların yaptıkları hasar sayılarına göre hem sigortalı hem de sigortacı açısından adil bir ödül/ceza sisteminin sonuçları belirlenmeye çalışılmıştır.

4.3 Veri Setinin Negatif Binom Dağılımına Uygunluğu

Çalışmada veri grubuna ait gözlem değerlerinin negatif binom dağılımına uygun olup olmadığı Ki-kare (χ^2) uygunluk testi ile araştırılmıştır. Testin uygulanabilmesi için gözlenen frekanslarla birlikte beklenen (teorik) frekanslara da ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmanın veri setine ilişkin gözlenen frekanslar, negatif binom dağılımına ilişkin olasılık değerleri ve teorik frekanslar aşağıda Tablo 2'de gösterilmiştir.

Negatif binom dağılımına göre olasılık değerleri belirlenirken öncelikle veri setinin ortalaması (0,066946) ve varyansı (0,076962) ile $\hat{a} = \frac{\bar{x}^2}{s^2 - \bar{x}}$, $\hat{t} = \frac{\bar{x}}{s^2 - \bar{x}}$ formüllerinden hareketle dağılımın parametreleri $\hat{a} = 0,4475$ ve $\hat{t} = 6,6839$ olarak belirlenmiş olup sonrasında olasılık değerleri hasar sayısına (k) bağlı olarak $P_0 = \left(\frac{\tau}{1+\tau}\right)^a$, $P_{k+1} = P_k \frac{k+a}{(k+1)(1+\tau)}$ formülasyonları ile yinelemeli olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2. Gözlenen Frekanslar ve Negatif Binom Dağılımına Göre Olasılık Değerleri ile Beklenen Frekanslar

Hasar Sayısı (k)	Gözlenen Frekanslar	Olasılık Değerleri (P_k)	Beklenen Frekanslar $n(P_k)$
0	329.322	0,939519	329.336,16
1	19.213	0,054711	19.178,35
2	1.786	0,005153	1.806,37
3	187	0,000547	191,79
4	24	0,000061	21,51
5	5	0,000007	2,49
Toplam	350.537		350.536,67

Tablo 2'deki verilerden hareketle çalışmaya ait veri setinin negatif binom dağılımına uygunluğu $\alpha=0,05$ hata payına göre Ki-kare uygunluk testi ile araştırılmış ve oluşturulan hipotezlere göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

H_0 : Örneğin seçildiği anakütle dağılımı negatif binom dağılımına uygundur.

H_A : Örneğin seçildiği anakütle dağılımı negatif binom dağılımına uygun değildir.

Hesaplanan χ^2 değeri 3,2297 olarak elde edilmiş ve tablo $\chi^2_{3,0,05}$ değeri 7,82 ile karşılaştırıldığında H_0 hipotezinin reddi için yeterli kanıt bulunamamış olup H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Bu sonuca göre, çalışmada kullanılan veri setinin %5 hata payı ile negatif binom dağılımına uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.4 Negatif Binom Dağılımına Göre Ödül Ceza Sisteminin Oluşturulması

Bir önceki sonuçlar doğrultusunda, negatif binom dağılımına uygunluğu istatistiksel olarak ispatlanan veri setinden hareketle ödül/ceza sistemine ait prim değerleri belirlenebilecektir. Prim değerleri belirlenirken sigortalının net priminin üstüne net primiyle orantılı bir güvenlik yüklemesi yapılmasını öngören beklenen değer prim hesaplama prensibi kullanılmıştır. Güvenlik yüklemesi, şirketten şirkete farklılık göstermesi nedeniyle bu çalışmada göz ardı edilerek ve $t=0$ anında sisteme giren ve sıfır hasara ($k=0$) sahip bir sürücünün primi 100 TL kabul edilerek ödül/ceza sistemi oluşturulmuştur. (Bülbül & Baykal, 2016b, s. 209). Ödül/ceza sisteminde yıllara göre gerçekleşen hasar sayılarına bağlı olarak prim değerleri oluşturulurken zamanı (t) ve hasar sayılarını (k) dikkate alan ve aşağıda belirtilmiş olan ölçeğe ihtiyaç duyulmaktadır. (Lemaire, 1979:276).

$$Prim_{t+1}(k_1, k_2, \dots, k_t) = \frac{100 \frac{a+k}{\tau+t}}{\frac{a}{\tau}}$$

Daha önce belirlenmiş olan \hat{a} (0,4475) ve \hat{t} (6,6839) parametrelerin tahmini değerleri ile yukarıda belirtilen ölçeğe bağlı kalınarak ödül/ceza sistemine ait prim değerleri Tablo 3'de gösterildiği şekilde elde edilmiştir. Ödül/ceza sistemine ilişkin hesaplamalarda hasar sayısı ve süre değerleri sonsuza kadar devam etmekle birlikte genellikle literatürde zaman olarak 10 yıllık bir süre dikkate alınırken hasar (veya kaza) sayısı 5-10 arasında bir değer seçilerek sistem oluşturulmaktadır.

Tablo 3'de yer alan ödül/ceza sistemine ilişkin prim değerleri oluşturulurken hasar sayısı 5, süre ise 10 yıl olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3: Negatif Binom Dağılımına Göre Ödül/Ceza Sistemi Prim Tutarları

Yıllar (t)	Hasar (Kaza) Sayısı (k)					
	0	1	2	3	4	5
0	100					
1	86,99	281,37	475,75	670,13	864,51	1058,89
2	76,97	248,97	420,96	592,96	764,96	936,96
3	69,02	223,26	377,49	531,73	685,97	840,20
4	62,56	202,36	342,16	481,96	621,76	761,56
5	57,21	185,04	312,88	440,71	568,55	696,38
6	52,70	170,45	288,21	405,96	523,72	641,48
7	48,84	158,00	267,15	376,30	485,45	594,60
8	45,52	147,24	248,95	350,67	452,39	554,11
9	42,62	137,85	233,08	328,31	423,54	518,78
10	40,06	129,59	219,11	308,63	398,16	487,68

Elde edilen ödül /ceza sistemi sonuçlarına göre sisteme sıfır hasar ile giren bir müşteri hasarsızlığını devam ettirdiği sürece her yıl daha düşük prim tutarları ödeyerek hasarsızlığı sayesinde her yıl indirim kazanmış olacaktır. Sisteme göre, 100 TL prim ve sıfır kaza ile sisteme dahil olan bir kişi sonraki yıla hasarsızlığını devam ettirerek girerse yeni yılda ödeyeceği prim tutarı yaklaşık %13 oranında azalacak ve 1. yılında ödeyeceği prim tutarı 86,99 TL olacaktır. Hasarsızlık durumu devam ettiği sürece de her yeni yılda ödeyeceği prim tutarı düşerek ödüllendirilmiş olacaktır. Diğer durumlarda hasar olduğu veya kaza yaptığı ve kaza nedeniyle sigorta şirketinden talepte bulunduğu takdirde başlangıç anında ödendiği prime göre daha yüksek bir prim ödemek zorunda kalarak cezalandırılmış olacaktır. Sıfır hasar ve 100 TL prim ile sisteme dahil olan bir kişi birinci yıl içinde sadece 1 kaza yaparsa sonraki yılda ödeyeceği prim tutarı yaklaşık %181 oranında artarak 281,37 TL'ye yükselecektir. Genel olarak hasar sayısı arttıkça sonraki yılda ödeyeceği trafik sigortası primi bir önceki yıla göre her zaman artış gösterecektir.

Sonuç

Ödül/ceza sistemi, kişilerin başlangıç anındaki veya mevcut yapılarını korumaları durumunda sonraki yılda ödeyecekleri prim tutarlarında bir indirim tutarı sağlayarak ödüllendirirken, mevcut yapılarından daha olumsuz bir yapıya geçmeleri durumunda sonraki yılda ödeyecekleri prim tutarında bir artışla karşı karşıya kalarak cezalandırılmalarına yol açan bir sistemdir. Bu indirim veya artış oranları veri setlerine bağlı olarak değişkenlik gösterecekleri için farklı ülkeler, farklı sigorta şirketleri dolayısıyla her farklı portföy için farklılık gösterecektir. Dolayısıyla ödül/ceza sistemi açısından sigorta şirketleri, hem portföylerinde yer alan müşterilerine doğru ve adil fiyatlar sağlayabilmeleri açısından hem de şirketin hasar/prim dengesini sağlıklı belirleyebilmeleri için müşterilerinin hasar geçmişlerini önemli bir parametre olarak değerlendirebilmektedirler.

Bu çalışmada, zorunlu trafik sigortası verilerinden hareketle ödül/ceza sistemine yönelik bir değerlendirme yapılmıştır. Öncelikle Türk sigorta sektöründe yer alan bir sigorta şirketinden temin edilen verilerin dağılım yapısının negatif binom dağılımına uygun olup olmadığı araştırılmış, uygunluğu istatistiksel olarak kanıtlandıktan sonra verilere ilişkin parametre değerlerinden hareketle negatif binom dağılımı ekseninde ödül/ceza sistemine ait prim tutarları oluşturulmuştur.

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, sistemin genel işleyişine uygun olarak, hasar sayısı az olan sigortalıların hasar sayısı fazla olan sigortalılara göre bir sonraki yıl daha düşük prim ödedikleri sonucuna ulaşılrken, hasar sayısı arttıkça bir sonraki yıl ödenecek prim tutarlarının da arttığı gözlenmektedir. Bu sonuca göre her bir sigortalı yıl içindeki kendi hasar sayısına göre bir sonraki yılda kendi ödeyeceği prim tutarında indirim ya da artış elde etme imkanına sahip olacaktır. Bu durum hiç hasarı olmayan veya daha az hasara sahip sigortalıların daha fazla hasara sahip sigortalılara göre daha adaletli bir prim tutarı ödemelerini sağlamaktadır.

Ödül/ceza sisteminde elde edilen sonuçlar, tutarlar yerine artış oranları olarak değerlendirildiğinde, bir önceki yıla göre prim indirim oranları her yıl azalarak devam etmektedir. Bu sonuca göre örneğin sıfır hasara sahip bir sigortalıya birinci yılda sağlanan indirim oranı %13 iken ikinci yılda sağlanan indirim oranı %11,5'e düşmüştür.

Bununla birlikte ceza oranlarının ödül oranlarına göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Negatif binom dağılımına göre oluşturulan ödül/ceza sisteminde belirlenen bu oransal farklılık, kötü sürücüler olarak nitelendirilen yıl içinde daha fazla hasar sayısına (kazaya) sahip sürücülere ait prim tutarlarının iyi sürücülere sağlanan indirim oranlarından daha yüksek artırım oranları ile gerçekleşmesine neden olmaktadır.

Sigorta şirketleri açısından ise ödül/ceza sistemi ile sigortalılarına sağladıkları indirimleri cezalar nedeniyle aldıkları yüksek prim tutarları ile dengeleyerek hasar/prim dengesi elde etmiş olacaktırlar. Bununla birlikte elde edilen sonuçlara göre, sigortalılar, bir sonraki yıl prim ödemesinde artış yaşamamak için, ufak hasar durumlarında sigorta şirketinde talepte bulunmayabileceklerdir.

Ayrıca ödül/ceza sistemi, prim indiriminden yararlanmak isteyen sigortalıların daha dikkatli araç kullanmalarını teşvik etmesi nedeniyle hasar sayılarının azalmasını ve sigorta şirketlerinin daha az tutarda hasar ödemelerini sağlayabilmektedir. Bu durum sigorta şirketlerinin teknik kârlarına olumlu katkı sağlayacak bir unsurdur. Dikkatli araç kullanımı dolaylı olarak toplum içinde trafik sigortası ile ilişkili diğer risklerin de (ölüm, sakatlanma vb.) azalmasına katkı sağlamaktadır.

Ödül/ceza sisteminin ürettiği sonuçlar veri setlerine bağlı olarak değişkenlik gösterebilecekleri gibi sistemde kullanılacak olan olasılık dağılımlarına göre de farklılık gösterebilecektir. Bu nedenle sigorta şirketleri, portföy verilerine uygun farklı dağılımlar ile çeşitli ödül/ceza sistemlerine ilişkin değerler elde ederek sonuçları değerlendirirlerse, hem sigortalı hem de sigortacı açısından en uygun faydayı sağlayacak sistemi uygulamaya geçirerek yoğun rekabetin yaşandığı sigorta sektörü içinde konumlarını daha ileri noktalara taşıyabilirler.

Kaynakça

- Baykal, K. B., Bülbül, S. E. (2016a). Türkiye'de Trafik Sigortalarında Optimal Ödül-Ceza Sistemi Tasarımı: İyi Risk/Kötü Risk Modeli. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. Cilt 8 (14), 17–31.
- Bülbül, S. E., Baykal, K. B. (2016b). Optimal Bonus-Malus System Design in Motor Third-Party Liability Insurance in Turkey: Negative Binomial Model. *International Journal of Economics and Finance*. 8 (8), 205–211.
- Déniz, E. G., Hernández-Bastida, A., Fernández-Sánchez, M. P. (2014). Computing Credibility Bonus-Malus Premiums Using The Total Claim Amount Distribution. *Hacettepe Journal of Mathematics and Statistics*. 43 (6), 1047–1061.
- Denuit, M., Maréchal, Xavier., Pitrebois, S., Walhin, J.F. (2007). *Actuarial Modelling of Claim Counts: Risk Classification, Credibility and Bonus-Malus Systems*. New York: John Wiley & Sons Ltd.
- Durak, N. T., Erdoğan, K. (2010). Trafik Sigortaları'nda Ödül-Ceza Sistemi Üzerine Bir Uygulama. *Reasürör*, (Ekim), 4–13.
- Frangos, N. E., Vrontos, S. D. (2001). Design of optimal bonus-malus systems with a frequency and a severity component on an individual basis in automobile insurance. *ASTIN Bulletin*. 31 (1), 1–22.
- Frees, E. W. (2009). *Regression Modeling with Actuarial and Financial Applications*, New York: Cambridge University Press.
- Gómez, E., Hernández, A., Pérez, J.M., Vázquez-Polo, F.J. (2002). Measuring Sensitivity In A Bonus-Malus System. *Insurance: Mathematics and Economics*. 31, 105–113.
- Kaas, R., Goovaerts, M., Dhaene, J., Denuit, M. (2008). *Modern Actuarial Risk Theory: Using R*. 2nd. Edition. Berlin: Springer Science & Business Media.
- Kafková, S. (2015a). A Comparison of Several Bonus Malus Systems. *Procedia Economics and Finance*. 26, 188–193.
- Kafková, S. (2015b). Bonus-Malus Systems in Vehicle Insurance. *Procedia Economics and Finance*. 23, 216–222.
- Klugman, S. A., Panjer, H. H., Willmot, G. E.. (2012). *Loss Models: From Data Decisions*. 4th. Edition. New Jersey: John Wiley & Sons Ltd.
- Lemaire, J. (1979). How to Define a Bonus-Malus System with an Exponential Utility Function. *ASTIN Bulletin*. 10 (3), 274–282.
- Lemaire, J. (1995). *Bonus-Malus Systems In Automobile Insurance*. Boston: Kluwer Academic Publisher.
- Mert, M., Saykan, Y. (2005). On A Bonus-Malus System Where The Claim Frequency Distribution Is Geometric And The Claim Severity Distribution Is Pareto. *Hacettepe Journal of Mathematics and Statistics*, 34, 75–81.
- Morillo, I., Bermúdez, L. (2003). Bonus-Malus System Using An Exponential Loss Function With An Inverse Gaussian Distribution. *Insurance: Mathematics and Economics*, 33, 49–57.
- Yung-Ching, H., Yung-Ming, S., Pai-Lung, C., Yen-Ming, J. C. (2015). Vehicle Insurance And The Risk Of Road Traffic Accidents. *Transportation Research, Part A*. 74, 201–209.

Summary

Compulsory traffic insurance is an insurance that provides the liability of the insured to survive in the event of a death, injured or pecuniary accident. The traffic insurance premiums determined by the insurance companies are generally calculated on the basis of the stepwise the bonus/malus system considering the existing statistics. The bonus/malus system is based on creating the premium amount for the following year, depending on the insured's current year's number of losses. According to this system, the premium amount of the insured which has not caused any damage during the year falls while the amount of insurance premium increases as the number of claims increases in case of damages during the year. In the bonus/malus system, the insured enters the system at the beginning of the insurance, at the beginning step and renews his insurance by reward or punishment according to the previous year's number of damage every year. In order to determine bonus/malus amounts in the bonus/malus system, a premium scale is needed. The premium scale is calculated according to the probability distribution based on the bonus/malus system and differs according to the structure of the probability distribution. For the bonus/malus system, the Poisson distribution is generally used and other probability distributions such as Negative Binom, Poisson-Reverse Gauss and Good Risk / Bad Risk distributions are also used. The negative binomial distribution is used in the study because of the negative binomial distribution is a two parameter distribution and has more flexibility than the Poisson distribution.

The study's dataset consists of the compulsory traffic insurance claim numbers of 2015 of the private car drivers belonging to an insurance company in Turkey. The aim of the study is to determine the bonus/malus premiums of compulsory traffic insurances in Turkey based on the negative binomial distribution. For this purpose, the bonus amounts for the bonus/malus system were established according to the negative binomial distribution. When the results obtained

are examined, it is observed that as the number of claims increases, the amount of premiums to be paid next year is increased as the number of claims is increased in accordance with the general operation of the system, while the insureds paying lower premiums are paid the following year. When the results obtained in the the bonus/malus system are evaluated as increase rates instead of amounts, the premium discount rates compared to the previous year are decreasing every year. However, the malus rates were found to be higher than the bonus rates. This proportional difference in the bonus/malus system, which is established according to the negative binomial distribution, causes the premium amounts of the drivers with more damage during the year, which are considered bad drivers, to be realized with higher increase rates than the discount rates provided by the good drivers. In terms of insurance companies, they will have a balance of damage/premiums balancing with the high premium amounts they receive due to malus for discounts on insurers. In addition, the bonus/malus system can reduce the number of claims due to the fact that the insurers who want to take advantage of the premium discount encourage more careful driving, and the insurance companies can pay less damage. This is a positive contribution to the technical profits of insurance companies. Careful use of the vehicle indirectly contributes to the reduction of other risks associated with traffic insurance (death, disability, etc.) in the community.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Avrupa'da Türkçe Derslerinin Dil Edinimine Katkısı¹ (Almanya'da Üçüncü Kuşaklar Üzerine Bir İnceleme)

The Contribution of Turkish Lessons to Language Acquisition in Europe (An Analysis on Third Generation in Germany)

Beytullah BEKAR²

Abdulkadir ÖZTÜRK³

Geliş Tarihi: 27.02.2018 / Düzenleme Tarihi: 08.03.2018 / Kabul Tarihi: 15.03.2018

Özet

Almanyalı Türkler için en büyük problemlerden biri asimile olmalarıdır. Asimilasyonu hızlandıran etkenlerin en önemlisi ise Türkçeye gereken önemin verilmemesidir. Türkçe; Almanya'daki Türklerin bazıları için ikinci dil konumuna gelmiştir. Yeni yetişen kuşakların dil kullanımları bir önceki nesle göre değişme göstermeye başlamıştır. İlk giden kuşaklar yalnız Türkçe konuşurlarken, son kuşaklar daha çok Almanca konuşmaya başlamışlardır. Türkçe konuşanlar ise Almancadan Türkçeye kod kopyalamalar yaparak Türkçe konuşmaktadırlar. 60 yılda yeni kuşakların Türkçeyi unutmaya başlamaları gelecek kuşaklar için endişe verici bir durumdur. Bunun önüne geçilebilmesi için yeni kuşakların ana dilleri Türkçeyi edinmeleri ve Türkçe kullanımlarını geliştirmeleri için çalışmaların yapılması gerekir.

Günümüzde Almanya'da resmi olarak öğrencilerin Türkçe öğrenebildikleri tek yer, okullardır. Fakat okullardaki Türkçe derslerine olan ilgi istenilen seviyede gerçekleşmemektedir. 2011- 2012 yılı verilerine göre Almanya genelinde ilkokul, ortaokul ve liseye giden 317.034 Türk öğrenciden yalnız 115.000'i Türkçe derslerine katılmıştır. Türkçe dersleri asimilasyonun önünde bir engeldir, buna rağmen derslere katılımın çok düşük olması Türkçe derslerinin dil edinimine katkısının araştırılması gerekliliğini bir daha ortaya koymuştur.

Bu amaçla Almanya'da verilen Türkçe dersleriyle ilgili veli ve öğrenci görüşlerini öğrenmek amacıyla Duisburg ve Ravensburg şehirlerinde anket çalışması yapılmıştır. Makalemizde bu anket çalışmasının verileri yorumlanmış ve değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Almanya, Almanyalı Türkler, Türkçe dersi ve ana dili

Abstract

One of the biggest problems for the German-born Turks is the problem of being assimilated. The factor that accelerates the assimilation is that the necessary importance is not given to the Turkish. Turkish; for some of the Turks in Germany, it has become the second language. The language use of the new-born generations has begun to change according to the previous generation. The first generations speak only Turkish, but the last generations have begun to speak German more. Turkish-speaking people speak Turkish by making code copies from German to Turkish. It is a worrisome situation for future generations if new generations start to forget the Turkish in 60 years. In order to prevent this, it is necessary to work for the acquisition and development of Turkish language.

Nowadays in Germany, officially, the only place where students can learn Turkish is the schools. However, interest in Turkish lessons in schools is not realized at the desired level. According to 2011-2012 data, among 317,034 Turkish students attending primary, secondary and high schools throughout Germany, only 115,000 of them have participated in Turkish lessons. Despite the fact that Turkish lessons are obstacles to assimilation, the participation is very low and it is necessary to investigate the contribution of Turkish lessons to language acquisition.

For this purpose, a questionnaire study has been carried out in Duisburg and Ravensburg to learn about the opinions of parents and students about the Turkish lessons given in Germany. In this study, the data of this survey study has been interpreted and evaluated.

Key Words: Germany, German-born Turks, Turkish lesson and mother language

¹ Bu makale KLU BAP 111 numaralı proje desteğiyle hazırlanmıştır.

² Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

E-Posta: beytullahbekar@gmail.com

³ Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

E-Posta: akadirozturk@odu.edu.tr

0. Giriş

1961 yılı itibarıyla Türkiye'den Almanya'ya iş gücü göçleri başlamış ve her geçen yıl Almanya'daki Türk nüfusu hızla artmıştır. Buna ilave olarak belirli dönemlerde Türkiye'de meydana gelen olaylar neticesinde yasa dışı yollardan veya iltica talepleriyle gidenlerle evlilik yoluyla gidenler de eklenmiştir. 1961 yılından 2011 yılının sonuna kadar çalışmak için Almanya'ya giden işçi sayısı yaklaşık 700.000 iken; aile birleşimleri⁴ ve Almanya'da doğan çocuklarla birlikte Türklerin⁵ nüfusu dört kat artmış ve 3 milyona yaklaşmıştır. Fakat kendilerinin geleceğini Almanya'da gören Türkler zamanla Alman vatandaşlığına geçmişler ve geçmeye de devam etmektedirler. 3 milyon Türkün yaklaşık 1.550.000'i Türk vatandaşı⁶, diğerleri de Alman vatandaşıdır.⁷

Alman Vatandaşı Türkler

Almanya'ya 1961 yılında birkaç yıllığına geçici işçi olarak gitmeye başlayan Türkler, Almanya'da uzun süreli kalıcı olduklarını kabullenmeye başlamalarıyla Türkiye'de bıraktıkları eşlerini ve çocuklarını da yanlarına almaya başlamışlardır. I. kuşaktan Almanya'ya gidenlerin çoğu uzun süre Türkiye ile olan bağlarını sıkı tutmuşlar ve yıllık izinlerle bağları sağlamlaştırmaya çalışmışlardır. Zamanla I. kuşağın Türkiye'de akran ve çevre yoksunluğu yaşamaya başlamaları, Türkiye'de kalan aile büyüklerinin vefat etmesi, Almanya'da kendilerine göre bir arkadaş çevresi oluşturmaları, çocuklarının dünyaya gelmesi ve yatırımlarını Almanya'da yapmaları Türkiye ile olan bağlarının zayıflamasına neden olmuştur. Türklerin kendilerini Almanya'da kalıcı görmeleri ve Almanya'nın sunduğu haklardan daha çok istifade etme istekleri, Alman vatandaşlığına geçişlerini hızlandırmıştır. Alman vatandaşlığına geçişler iki şekilde gerçekleşmektedir: 1. Türk vatandaşlığına geçiş şartları yerine getirilerek Alman vatandaşı olmak 2. Doğumla Alman vatandaşlığını elde etmek.

1. Türk vatandaşlığına geçiş şartları yerine getirilerek Alman vatandaşı olmak: 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe giren yasayla 16 yaşını doldurmuş bir birey en az 8 yıl yasal yollardan Almanya'da bulunuyorsa, oturma iznine sahipse, sabıka kaydı temiz ve geçimini sosyal yardım veya işsizlik yardımı almaksızın temin edebiliyorsa vatandaşlık için başvurabilmektedir. Vatandaşlık başvurusunda bulunanlardan yeterli derecede Almanca bilmeleri ve Almanya'nın hukuki ve toplumsal düzeni hakkında temel bilgilere sahip olmaları istenmektedir. Bunun için kişiler sınava tabi tutulurlar. Bu koşulları yerine getiren ve sınavdan başarılı olanlar Türk vatandaşlığından çıkmak kaydıyla Alman vatandaşlığına kabul edilirler.⁸

2. Doğumla Alman Vatandaşı Olmak: 01 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe giren yasayla Almanya'da doğan çocuğun anne veya babasından biri Alman vatandaşıysa veya anne ve babası yabancı olmak şartıyla ikisinden biri çocuğun doğum tarihi itibarıyla en az sekiz yıldan beri devamlı ve yasal şekilde Almanya'da yaşıyor ve oturma hakkına sahip bulunuyorsa doğan çocuk Alman vatandaşı olarak kabul edilir ve doğuştan itibaren tüm hak ve ödevleriyle Alman vatandaşı olur⁹. Türk vatandaşlığından çıkarak ve doğumla Alman vatandaşlığına geçen Türklerin sayısı 2012 yılı itibarıyla yaklaşık 1.100.000'e ulaşmıştır.

Türk Vatandaşlarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

2013 yılı itibarıyla Almanya'da yaşayan Türk vatandaşlarının yaş gruplarına göre dağılımları şöyledir: 0-15 yaş arası 75.508, 16-35 yaş arası 528.672, 36-65 yaş arası 728.161 ve 65 yaş ve üstü 217.467'dir.¹⁰ 1.550.000 Türk vatandaşının yaklaşık % 40'ını 0-35 yaş arası genç nüfusun oluşturduğu görülmektedir.

Eyaletlere Göre Türk Nüfus Dağılımı

Almanya 16 eyaletten oluşan bir federasyondur. Bu eyaletlerin içinde Nordrhein-Westfalen eyaleti Türk vatandaşının en çok (520.573), Sachsen-Anhalt ise en az olduğu eyalettir (2.217). Türklerin toplu halde veya dağınık yaşamaları dil kullanımını da doğrudan etkilemektedir. Türklerin az oldukları ve/veya dağınık yaşadıkları yerlerde özellikle de genç kuşakların kendi aralarında daha çok Almancayla iletişim sağladıkları, çok oldukları ve/veya birlikte yaşadıkları yerlerde kendi aralarında daha çok Türkçe-Almanca karışık dil kullandıkları görülmüştür (Bekar, 2015).

Almanya'daki Türklerin Dil Durumları

1961 yılından itibaren Türkiye'den gelen işçilerin Almanya'da üç beş yıl çalışıp ülkelerine geri dönecekleri varsayıldığından "Misafir İşçi" (Gastarbeiter) olarak kabul edilmişlerdir. Fakat 1960'lı yıllarda gelen işçilerin çoğu tahmin edildiği gibi üç beş yıl çalışıp ülkelerine geri dönmemişlerdir. Günümüzde Almanya, Türklerin (Almanya vatandaşı Türkler dahil) bazıları için ikinci vatan, bazıları için ise birinci vatan durumuna gelmiştir. Şu an Almanya'da 1960'lı yıllardan itibaren işçi olarak gidenler, onların çocukları ile torunlarından oluşan üç kuşak birlikte yaşamaktadır.

İlk giden Türkler -Birinci kuşak- dil bilmemenin, çevreyi tanımamanın ve kültüre yabancı olmanın etkisiyle evden işe, işten eve gidip gelmişler, ana dillerini hatta çoğu ağız özelliklerini dahi korumuşlardır.

Kültür ve dil çatışmasını en çok yaşayan kuşak ise ikinci kuşak olmuştur. İkinci kuşak okul çağına kadar aile ortamında Türkçe ve Türk kültürüyle yetişirken okul çağında yeni bir kültürle ve dille tanışmaya başlamışlardır. İkinci kuşağın bu

⁴ Aile birleşimi, 1961 yılından itibaren işçi olarak Almanya'ya gidenlerin zamanla aile fertlerini de Almanya'ya götürmeleridir.

⁵ Almanya'daki Türkler kavramı Alman vatandaşlığına geçenleri de kapsamaktadır.

⁶ <http://www.calisma.de/index.php?option=com> (erişim tarihi: 18.05.2015)

⁷ Almanya resmî makamları tarafından 31.12.2015 tarihli verilere göre Almanya'daki Türk vatandaşlarının sayısı 1.506.113'tür.

⁸ <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Bevoelkerung/MigrationIntegration/AuslaendischeBevolkerung/Tabellen/Geschlecht.html> (erişim tarihi 21.02.2017)

⁹ <http://www.essen.bk.mfa.gov.tr/images/localCache/1/> (erişim tarihi: 03.02.2015)

¹⁰ <http://www.calisma.de/index.php?option=com> (erişim tarihi: 18.05.2015)

¹¹ <http://www.calisma.de/index.php?option=com> (erişim tarihi: 18.05.2015)

kültüre ve dile hazırlıksız yakalanması, ikinci kuşağın kendi içinde bir çatışma yaşamasına neden olmuştur. Aile içinde Türkçenin ve Türk kültürünün hâkimiyeti, okulda ise Almancanın ve Alman kültürünün baskısı ikinci kuşakta özellikle dil asimilasyonunun görülmeye başlanmasına neden olmuştur.

İkinci kuşak, üçüncü kuşak tarafından bu sıkıntıların yaşanmaması için Almanca ve Alman kültürü lehine bir tavır sergilemiştir. Bu sebeple üçüncü kuşak, Almanca öğrenme ve Alman kültürüne uyum noktasında II. kuşağın yaşadığı çoğu sıkıntıları yaşamamıştır. İkinci kuşak çoğu durumda daha olgunlukla karşılaşmış ve çocuklarının Almanya'ya, Alman kültürüne uyum sağlamaları ve Almanca'yı en az Türkçe kadar iyi öğrenmeleri için gayret göstermiştir. Fakat bu gayret zamanla Türk kültürünün ve Türkçenin ikinci plana itilmesine neden olmuştur. Üçüncü kuşaktan bazı bireylerin Türkiye'yi hiç görmeden yetiştikleri, bu sebeple de birinci dillerinin yaşadıkları ülkenin dili olmaya başladığı görülmüştür.

Almanya'da birinci ikinci ve üçüncü kuşaktan 3 milyona yakın Türk yaşamaktadır. Bugün Almanya'da Türkçe ve Türk kültürü entegrasyon adı altında asimilasyon tehlikesiyle karşı karşıyadır. Türkiye'nin işin üzerine zamanında eğilmemesi, ailelerin çoğunun ana dilinin önemi konusunda bilinçsiz olmaları gibi sebepler asimilasyonu hızlandırmıştır. Asimilasyonu önündeki en büyük engelin ana dili Türkçe olduğunu bildiği Alman devleti, asimilasyonu hızlandırmak için ve gelecek kuşakların yarım dilli veya birinci dilleri Almanca olan bireyler olarak yetişmeleri hususunda çalışmalarını yürütmektedir.

Günümüzde Almanya'da yaşayan Türklerin dil kullanımında dört farklı özellikle karşılaşmak mümkündür. Bunlar tek dillilik, iki dillilik, yarım dillilik ve dil körelmesidir.

Tek dillilik, daha çok birinci kuşaktan ev hanımlarında ve ikinci kuşaktan geç yaşlarda evlilik yoluyla gidenlerde görülmektedir. Son yıllarda evlilik yoluyla Almanya'ya gidenlerin "Aile Birleşimi Sınavı" olarak bilinen Almanca yeterlilik sınavından başarılı olmaları gerektiği için ikinci kuşakta görülen tek dillilik azalmıştır.

İki dillilik, her üç kuşakta görülmekle birlikte tek dilli ve yarım dilli olanlara göre iki dilli olanların sayısı çok azdır.

Yarım dillilik, Almanya'da yaşayan Türklerde en çok görülen husustur. Birinci kuşağın, Türkçenin kullanım pratikliğine sahip olmalarının yanında genelinin Almancanın kullanım pratikliğine sahip olmamaları; üçüncü kuşağın, Almancanın kullanım pratikliğine sahip olmalarının yanında genelinin Türkçenin kullanım pratikliğine sahip olmamaları ve ikinci kuşaktan bazılarının Türkçe veya Almancanın kullanım pratikliğine sahip olmalarının yanında diğer dilin kullanım pratikliğine sahip olmamaları yarım dilliliğin neticesidir.

Dil körelmesi ise daha çok üçüncü kuşakta görülen bir husustur. Üçüncü kuşağın aileden öğrendikleri Türkçeyi geliştirme ortamı bulamamaları ve ileriki yaşlarda kendilerinde baskın dilin Almanca olması, Türkçenin kullanım pratikliğinin körelmesine neden olmaktadır. Üçüncü kuşağın çoğundaki Türkçe konuşmaları anlamlandırabilmeleri fakat kendilerinin Türkçe kullanım pratikliğine sahip olmamaları ve Almanca'ya daha rahat ifade edebilmeleri dil körelmesinin bir sonucudur. Almanya'da yaşayan Türklerde görülen yarım dillilik ve dil körelmesi standart Türkiye Türkçesinden ve ağızlarından farklı gelişmeler gösteren ve Türkçe kuralların da dışına çıkan yeni ağız özelliği oluşturan bir Türkçe ortaya çıkarmasına sebep olmuştur.

Almanya'da Ana Dili Olarak Türkçe

Almanya'ya işçi göçünün başladığı tarihten günümüze kadar 54 yıl geçmiştir. Bu zaman zarfında Almanya'da yaşayan Türkler pek çok açıdan Alman kültüründen etkilenmişlerdir. Bu etkileşim, kimi alanlarda kendi istekleriyle ya da kendiliğinden gerçekleşirken kimi alanlarda ise Alman devletinin gizli baskısı sonucu olmuştur. Alman devletinin baskısıyla gerçekleşen etkileşim alanlarından biri de kuşkusuz dil kullanımı ve öğretimidir. Göçün başladığı ilk yıllarda Türklerin Almanya'da kalıcı olmadıkları ve zamanla Türkiye'ye geri dönecekleri düşünülmüş ve bu doğrultuda ana dili öğretimi planlanmıştır. Aileler Türkiye'ye döndüklerinde çocuklarının Türkiye'de uyum ve iletişim problemleri yaşamamaları için eyaletler tarafından kimi okullarda iki dilli hazırlık sınıfları, kimi okullarda asıl dersleri kendi dillerinde ve yardımcı dersleri Alman çocuklarla birlikte aldıkları "ulusal sınıflar" oluşturulmuştur. Fakat Türklerin Almanya'da kalıcı olduklarının anlaşılmasının ardından 2000'li yılların başından itibaren uygulanan politikalar değişmiş ve Türkçe uyumun/asimilasyonun önündeki en büyük engel olarak görülmeye başlanmıştır. Hatta kimi zaman bu görüş kimi siyasetçiler ve araştırmacılar tarafından açık açık dile getirilmiştir. Alman siyasetçi Otto Schily, 2002 yılında *Süddeutsche Zeitung*'a verdiği röportajda "Uyumun en sorunsuz şekli asimilasyondur; ancak devlet bunu yapamaz. Başarılı bir uyum için asgari şart, yabancıların Almanca öğrenmeleridir." derken, Konrad Adenauer Vakfı Genel Sekreteri Wilhelm Staudacher, "Almanya'daki Türklerin hemen hemen yarısı boş zamanlarında Türkçe konuşmaktadır, bu ise küçük İstanbul'un olumsuz tarafıdır." demiştir. Bununla birlikte Alman kamu yönetiminin "tüm göçmenlerin görevlerinin Almanca öğrenmek olduğu" ve "göçmenlerin rüyalarını bile Almanca görmeleri gerektiği" düşüncesi eyalet yönetimlerinin Türkçe derslerinin önüne çeşitli zorluklar çıkarmalarına neden olmuştur. "Hatta bazı Almanlar, Türklerin kalıcı olduklarının anlaşılmasının ardından sadece dil boyutunda uyumu/asimilasyonu yeterli görmemiş Türk çocuklarının da altmış yetmiş yıl önce kömür madenlerinde çalıştırılan Polonyalı çocuklar gibi Almanlaştırılmaları gerektiğine inanmışlardır". Bu sebeple dil alanındaki etkileşim tek taraflı gerçekleşmiş; Türkçe pasif dil, Almanca ise baskın dil konumuna geçmiştir. Nevzat Özkan (2007: 31), Türkiye dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının birinci ve ikinci kuşağının hem ana dili hem de ilk dili Türkiye Türkçesi olduğunu ancak üçüncü kuşakta Türkiye'yi hiç görmeden büyüyen insanlar bile bulunduğu için en azından bu kuşaktan belli bir grubun ilk dilinin yaşadığı ülkenin dili olmaya başladığını belirtmiştir. Hatta III. kuşağın içinde Türkçeyi hiç öğrenmeden yetişenler bile bulunduğuna vurgu yapmaktadır.

1. Araştırmanın Amacı

Almanyalı Türkler için en büyük problemlerden biri asimile olmalarıdır. Asimilasyonu hızlandıran etken ise Türkçeye gereken önemin verilmemesidir. Dil, bir insan topluluğunun millet hâline gelebilmesi için gerekli olan en önemli şartlardan olduğu gibi, o topluluğun millet olarak kalabilmesinin de en önemli şartlarından (Kalkan, 2016: 16). Türkçe; Almanya'daki Türklerin bazıları için ikinci dil konumuna gelmiştir. Yeni yetişen kuşakların dil kullanımları bir önceki nesle göre değişme göstermeye başlamıştır. İlk giden kuşaklar yalnız Türkçe konuşurlarken, son kuşaklar daha çok Almanca konuşmaya başlamışlardır. Türkçe konuşanlar ise Almancadan Türkçeye kod kopyalamalar yaparak Türkçe konuşmaktadırlar. 60 yılda yeni kuşakların Türkçeyi unutmaya başlamaları gelecek kuşaklar için endişe verici bir durumdur. Bunun önüne

geçilebilmesi için yeni kuşakların ana dilleri Türkçeyi edinimleri ve geliştirmeleri için çalışmaların yapılması gerekir. Günümüzde Almanya'da öğrencilerin Türkçe dersi alabilecekleri tek yerler okullardır. Fakat araştırmalar göstermektedir ki okullardaki Türkçe derslerine olan ilgi her yıl azalmaktadır. 2011- 2012 yılı verilerine göre Almanya genelinde ilkokul, ortaokul ve liseye seviyesindeki 317.034 Türk öğrenciden yalnız 115.000'i Türkçe derslerine katılmıştır. Türkçe derslerinin asimilasyonun önünde bir engel olmasına rağmen derslere katılımın çok düşük olması Türkçe derslerinin dil edinimine katkısının araştırılması gerekliliğini bir daha ortaya koymuştur.

2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada Almanya'nın Kuzey Ren Vestfalya eyaletinde bulunan Duisburg (18 öğrenci) ve Baden-Württemberg eyaletinde bulunan Ravensburg şehirlerinde (18 öğrenci) toplam 36 öğrenci ve 36 veliye yönelik yapılandırılmış anket formu ile yüz yüze görüşme tekniği uygulanarak veriler elde edilmiştir. Görüşmeler gönüllülük esasına bağlı olarak gerçekleştirilmiştir. Anket uygulaması çocuğu/çocukları Türkçe dersi almış ve halen almaya devam eden veliler ve onların çocuklarına yönelik yapılmaya çalışılmıştır. Çocuğu/çocukları önceki yıllarda Türkçe dersi almamış fakat görüş belirtmek isteyen katılımcıların da olması sebebiyle bu velilere de anket uygulanmıştır. Kuzey Ren Vestfalya ve Baden-Württemberg eyaletlerinde Türk nüfusunun çok olması sebebiyle anket çalışması bu eyaletlerde yapılmıştır. Anketler veli ve öğrencilere yönelik olarak farklı hazırlanmış ve iki ayrı grupta yüz yüze görüşülerek verilere ulaşılmıştır. Veriler bu sebeple öğrenci ve veli olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenmiştir. Değerlendirme kısmında ise öğrencilerin ve velilerin vermiş oldukları cevaplarda karşılaştırmalara gidilmiştir.

3. Anket Bilgileri

A. Öğrenci Bilgileri:

1.Yaş bilgileri:

Yaş	Öğrenci Sayısı
10-12 yaş	16
13-15 yaş	12
16-18 yaş	8
TOPLAM	36

Anket çalışmamıza katılan 16 öğrenci 10-12 yaş, 12 öğrenci 13-15 yaş ve 8 öğrenci de 16-18 yaş aralığındadır.

2. Cinsiyet bilgileri

Cinsiyet	Öğrenci Sayısı
Kız	20
Erkek	16
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan öğrencilerden 20'si kız, 16'sı erkek öğrencidir.

3. Doğum yeri bilgileri

Doğum yeri	Öğrenci Sayısı
Almanya	36
Türkiye	0
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan öğrencilerin tamamı Almanya'da doğmuşlardır.

4. Okul bilgileri

Okul	Öğrenci Sınıfı
Gymnasium	13
Realschule	9
Hauptschule	3
Gesamtschule	10
Berufschule	1
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan öğrencilerden 13'ü Gymnasium'da, 10'u Gesamtschule'da, 9'u Realschule'da, 3'ü Hauptschule'da ve 1'i de Berufschule'da okuduklarını belirtmişlerdir.

5. Sınıf bilgileri

Sınıf	Öğrenci Sayısı
5. sınıf	10
6. sınıf	3
7. sınıf	5
8. sınıf	7
9. sınıf	2
10. sınıf	7
11. sınıf	1
12. sınıf	1
TOPLAM	36

Anket çalışmamıza katılan öğrencilerden 10 öğrenci 5. sınıfa, 3 öğrenci 6. sınıfa, 5 öğrenci 7. sınıfa, 7 öğrenci 8. sınıfa, 2 öğrenci 9. sınıfa, 7 öğrenci 10. sınıfa, 1 öğrenci 11. sınıfa ve 1 öğrenci de 12. sınıfa gittiklerini belirtmişlerdir.

6. Öğrencilerin velilerinin doğum yerleri

Doğum Yeri	Türkiye	Almanya	Toplam
Anne	18	18	36
Baba	28	8	36
Toplam	46	26	72

Anket çalışmamıza katılan öğrencilerden anne ve/veya babası Türkiye doğumlu olanların sayısı 46'dır. Bu aile içinde Türkçe konuşulmasına olumlu katkı sağlayan bir durumdur.

7. Öğrencilerin velilerinin çalışma durumları

Velinin Çalışma Durumu	Çalışıyor	Çalışmıyor	Toplam
Anne	17	19	36
Baba	32	4	36
Toplam	49	23	72

Anket çalışmamıza katılan öğrencilerden anne ve/veya babası çalışanların sayısı 49'dur. Bu durum çocukların özellikle küçük yaşta itibaren kreşlere gitmelerine ve de ana dillerini tam öğrenmeden Almanca öğrenmeye başlamalarına neden olmaktadır.

8. Türk çocukları daha çok hangi dili kullanıyorlar?

Dil	Sayı
Daha çok Türkçe	13
Daha çok Almanca	23
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 23'ü Türk çocuklarının daha çok Almanca konuştuklarını belirtmiştir.

9. Türkçe önemli mi?

Görüş	Sayı
Önemli	30
Önemli değil	6
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 30'u Türkçenin Almanya'da yaşayan Türkler için önemli olduğu yönünde, 6'sı da olumsuz yönde görüş belirtmişlerdir.

10. Türk öğrenciler, Türkçe öğrenmeliler mi?

Görüş	Sayı
Evet, gerekli	30
Hayır, gerekli değil	6
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden yalnız 6'sı Almanya'da yaşayan Türk öğrencilerin Türkçe öğrenmelerinin gerekli olmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Diğer 30 öğrenci Türkçe öğrenmeleri yönünde görüş belirtmişlerdir.

11. Türkçe öğrenmek için Türkçe dersine ihtiyaç var mı?

Görüş	Sayı
Evet, ihtiyaç var	28
Hayır, ihtiyaç yok	8
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden yalnız 8'i Türkçe öğrenmek için Türkçe dersine ihtiyaç olmadığını belirtirken 28'i Türkçe dersine ihtiyaç olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir.

12. Kaç yıl Türkçe dersi aldınız?

Yıl	Öğrenci Sayı
1 yıl	7 öğrenci
2 yıl	1 öğrenci
3 yıl	4 öğrenci
4 yıl	8 öğrenci
5 yıl	6 öğrenci
6 yıl	6 öğrenci
7 yıl	2 öğrenci
8 yıl	2 öğrenci
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan öğrencilerden 7 öğrenci en az 1 yıl, 1 öğrenci 2 yıl, 4 öğrenci 3 yıl, 8 öğrenci 4 yıl, 6 öğrenci 5 yıl, 6 öğrenci 6 yıl, 2 öğrenci 7 yıl ve 2 öğrenci de 8 yıl Türkçe dersi almışlardır.

13. Bu sene Türkçe dersi alıyor musunuz?

2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı	Sayı
Evet, alıyorum	33
Hayır, almıyorum	3
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 33'ü anket çalışmasının yapıldığı yılda Türkçe dersi aldığını 3'ü de daha önceki yıllarda Türkçe dersi aldığını anket çalışmasının yapıldığı yılda Türkçe dersi almadıklarını belirtmişlerdir.

14. Türkçe dersini siz mi istediniz aileniz mi?

Kim	Sayı
Ben	12
Anne-Baba	15
Birlikte	9
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 12'si Türkçe dersini kendisinin istediğini, 15'i anne-babasının istekleriyle seçtiklerini, 9'u da birlikte karar verdiklerini belirtmişlerdir.

15. Türkçe dersi faydalı oluyor mu?

Görüş	Sayı
Evet, faydalı	21
Hayır, faydalı değil	15
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 15'i Türkçe dersinin faydalı olmadığını 21'i ise faydalı olduğunu belirtmiştir.

16. Tekrar Türkçe dersi seçer misiniz?

Görüş	Sayı
Evet, seçerim	19
Hayır, seçmem	17
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 17'si Türkçe dersini tekrar seçmek istemediklerini, 19'u ise Türkçe dersini tekrar seçmek istediklerini belirtmişlerdir.

17. Okul dışında Türkçe dersi aldığınız yer var mı?

Görüş	Sayı
Evet, alıyorum	4
Hayır, almıyorum	32
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 32'si yalnız okullarda Türkçe dersi aldıklarını 4'ü de okul dışında da Türkçe dersi aldıklarını belirtmişlerdir.

18. Türkçe dersleri sıkıcı mı?

Görüş	Sayı
Evet, sıkıcı	15
Hayır, değil	21
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 15'i Türkçe derslerinin sıkıcı olduğunu, 21'i ise sıkıcı olmadığını belirtmişlerdir.

19. Türkçe derslerini seviyor musunuz?

Görüş	Sayı
Evet, seviyorum	20
Hayır, sevmiyorum	16
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 27'si Türkçe dersini sevdiklerini, 9'u da sevmediklerini belirtmişlerdir.

20. Türkçe dersini nerede alıyorsunuz?

Görüş	Sayı
Kendi okulumda alıyorum	32
Başka okulda alıyorum	4
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 32'si kendi okullarında Türkçe dersi aldıklarını 4'ü de kendi okulları dışında başka okullara gitmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir.

21. Haftada kaç saat Türkçe dersi alıyorsunuz?

Haftalık saat	Sayı
2 saat	30
3 saat	4
4 saat	2
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 30'u haftada 2 saat Türkçe dersi aldıklarını, 4'ü 3 saat Türkçe dersi aldıklarını ve 2 öğrenci de 4 saat Türkçe dersi aldıklarını belirtmiştir.

22. Türkçe dersleri ne zamanları yapıyor?

Türkçe dersinin vakti	Sayı
Ders saatleri içinde	4
Derslerin bitiminde	32
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 32'si Türkçe derslerinin derslerin bitiminde (diğer öğrencilerin evlerine gittikten sonra) yapıldığını 4 öğrenci de ders saatleri içerisinde yapıldığını belirtmişlerdir.

B. Veli Bilgileri:

1. Yaş bilgileri

Yaş	Sayı
30-39	6
40-49	18
50-59	8
60-....	4
TOPLAM	36

Anket çalışmamıza katılan velilerin 6'sı 30-39 yaş, 18'i 40-49 yaş, 8'i 50-59 yaş aralığında ve 4'ü de 60 ve üzeri yaşındadır.

2. Doğum yeri bilgileri

Doğum yeri	Sayı
Türkiye	28
Almanya	8
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 28'i Türkiye doğumlu, 8'i Almanya doğumludur.

3. Ankete katılan velilerin cinsiyet bilgileri

Cinsiyet	Sayı
Erkek	23
Kadın	13
Toplam	35

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 23'ü erkek, 13'ü de kadındır.

4. Velilerin çalışma durumları

Durum	Sayı
Çalışıyor	25
Çalışmıyor (emekli/ ev hanımı/ işsiz)	11
Toplam	35

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 25'i bir işte çalışmakta, 11'i de çalışmamaktadır.

5. Eğitim durumları

Mezuniyet	Sayı
İlkokul	6
Ortaokul	11
Lise	17
Üniversite	2
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 6'sı ilkokul, 11'i ortaokul, 17'si lise ve 2'si de üniversite mezunudur.

6. Velilerin Almanca bilgileri

Seviye	Sayı
Zayıf	4
Orta	22
İyi	10
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 4'ü Almanca bilgilerinin zayıf, 22'si orta ve 10'u iyi seviyede olduğunu belirtmişlerdir.

7. Çocuk sayıları

Çocuk sayısı	Aile
1-2 çocuk	11
3-4 çocuk	24
5-6 çocuk	1
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 11'i 1-2 çocuk sahibi, 24 veli 3-4 çocuk sahibi ve 1 veli de 5-6 çocuk sahibidirler.

8. Kaç çocuğunuz Türkçe dersi aldı?

Çocuk sayısı	Aile
1 çocuk	5
2 çocuk	11
3 çocuk	12
4 çocuk	7
5 çocuk	1
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 5'inin 1 çocuğu, 11'inin 2 çocuğu, 12'sinin 3 çocuğu, 7'sinin 4 çocuğu ve 1'inin de 5 çocuğu Türkçe dersi almışlardır.

9. Türk çocuklarının daha çok hangi dili kullanıyorlar?

Dil	Sayı
Daha çok Türkçe	16
Daha çok Almanca	20
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 20'si Türk çocuklarının daha çok Almanca konuştuğunu, 16'sı ise daha çok Türkçe konuştuğunu belirtmişlerdir.

10. Türk çocukları rahat Türkçe konuşabiliyorlar mı?

Görüş	Sayı
Türkçe konuşmakta zorlanıyorlar	21
Rahat Türkçe konuşabiliyorlar	15
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 21'i Türk çocuklarının Türkçe konuşmakta zorlandıklarını, 15'i de Türk çocuklarının Türkçe konuşmakta zorlanmadıklarını belirtmişlerdir.

11. Almanya'da yaşayan Türkler için Türkçe önemli mi?

Görüş	Sayı
Evet, Türkçe önemli	33
Hayır, Türkçe önemli değil	3
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 33'ü Almanya'da yaşayan Türkler için Türkçenin önemli olduğunu, 3'ü de Türkçenin önemli olmadığını belirtmişlerdir.

12. Türk çocukları Türkçe öğrenmeliler mi?

Görüş	Sayı
Evet, öğrenmeliler	33
Hayır, gerek yok	3
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 33'ü Almanya'da yaşayan Türklerin Türkçe öğrenmeleri gerektiğini, 3'ü de Türkçe öğrenmeye gerek olmadığını belirtmişlerdir.

13. Türkçe öğrenmek için Türkçe dersine ihtiyaç var mı?

Görüş	Sayı
Evet, Türkçe dersine ihtiyaç var	33
Hayır, Türkçe dersine ihtiyaç yok	3
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 33'ü Türkçe dersine ihtiyaç olduğunu, 3'ü de Türkçe dersine ihtiyaç olmadığını belirtmişlerdir.

14. Türk çocukları aile içinde Türkçe öğrenebilirler mi?

Görüş	Sayı
Evet, öğrenebilirler	25
Hayır, öğrenemezler	11
Toplam	35

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 25'i Türk çocuklarının aile içinde de Türkçe öğrenebileceklerini 11'i de Türk çocuklarının aile içinde Türkçe öğrenemeyeceklerini belirtmişlerdir.

15. Türkçe dersini seçmeyi siz mi istediniz çocuklarınız mı istedi?

Kim	Sayı
Anne-Baba	24
Çocuklar	6
Birlikte	6
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 24'ü çocuklarının Türkçe dersini almalarını veli olarak kendilerinin istediklerini, 6 veli çocuklarının kendilerinin Türkçe dersini almak istediklerini, 6 veli de birlikte karar verdiklerini belirtmişlerdir.

16. Türkçe dersi çocuklarınız için faydalı oluyor mu?

Görüş	Sayı
Evet, faydalı oluyor	20
Hayır, faydalı olmuyor	16
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 20'si Türkçe dersinin çocukları için faydalı olduğunu, 16'sı ise faydalı olmadığını belirtmişlerdir.

17. Türkçe öğretmenleri çocuklarla ilgileniyorlar mı?

Görüş	Sayı
Evet	15
Hayır	21
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 21'i Türkçe öğretmenlerin çocuklarıyla yeteri kadar ilgilenmediklerini, 15'i de Türkçe öğretmenlerin çocuklarıyla ilgilendiklerini belirtmişlerdir.

18. Türkçe öğretmenleri sizi çocuklarınızın durumları hakkında bilgilendirirler mi?

Görüş	Sayı
Evet	19
Hayır	17
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 19'u Türkçe öğretmenlerinin çocukları hakkında kendilerini bilgilendirdiklerini, 17'si Türkçe öğretmenlerinin çocukları hakkında kendilerini bilgilendirmediklerini belirtmişlerdir.

19. Gelecek yıl çocuğunuza Türkçe dersi aldirmayı düşünüyor musunuz?

Görüş	Sayı
Evet	22
Hayır	14
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 22'si bir sonraki yıl çocuklarına Türkçe dersi aldirmayı düşündüklerini, 14'ü ise çocuklarına gelecek yıl Türkçe dersi aldirmayı düşünmediklerini belirtmişlerdir.

20. Çocuklarınız okul dışında başka yerde Türkçe dersi alıyorlar mı?

Görüş	Sayı
Evet	4
Hayır	32
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 32'si çocuklarının yalnızca okulda Türkçe dersi aldıklarını, 4'ü de okul dışında başka yerde de Türkçe dersi aldıklarını belirtmişlerdir.

21. İmkân olması durumunda çocuklarınızın okul dışında başka yerde Türkçe dersi almasını ister misiniz?

Görüş	Sayı
Evet	25
Hayır	11
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 25'i çocuklarının başka yerde Türkçe dersi alma imkânı olması durumunda göndermek istediklerini belirtmişlerdir.

22. Aileler Türkçe derslerinin önemini biliyorlar mı?

Görüş	Sayı
Evet, biliyorlar	15
Hayır, bilmiyorlar	21
Toplam	36

Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 15'i Türk ailelerin Türkçe derslerinin önemini bildiklerini, 21 aile ise Türk ailelerin Türkçe derslerinin önemini bilmediklerini belirtmişlerdir.

4. Anketlerdeki Dil Kullanımı, Türkçe Dersleri ve Türkçenin Önemi İle İlgili Maddelerden Çıkan Sonuçlar

1. Türk çocukların dil tercihleri: Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 23'ü, 36 veliden de 20'si Türk çocukların daha çok Almanca konuştuklarını belirtmişlerdir. Türk çocukların daha çok Türkçe konuştuklarını söyleyen öğrenci sayısı 13, veli sayısı ise 16'dır. Gerek veli gerek öğrenci gözünden Türk çocukların yarısından çoğu günlük hayatta Türkçe yerine Almanca'yı tercih etmektedirler. Velilere yönelmiş olduğumuz diğer bir soru bu verileri desteklemektedir. "Türk çocukları rahat bir şekilde Türkçe konuşabiliyorlar mı?" sorusuna 21 veli Türk çocuklarının Türkçe konuşmakta zorlandıklarını, 15 veli ise Türk çocuklarının rahat Türkçe konuşabildiklerini belirtmişlerdir.

2. Türkçe önemli mi, Türk çocukları Türkçe öğrenmeliler mi ve Türkçe öğrenmek için Türkçe dersine ihtiyaç var mı? : Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 33'ü, 30 öğrenciden 30'u Türkçenin Almanya'da yaşayan Türkler için önemli olduğunu belirtmişlerdir. 3 veli ve 6 öğrenci Türkçenin önemli olmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Türk çocukları Türkçe öğrenmeliler mi sorusuna 36 veliden 33'ü, 30 öğrenciden de 30'u evet, 3 veli ve 6 öğrenci hayır cevaplarını vermişlerdir. Türkçe öğrenmek için Türkçe dersine ihtiyaç var mı sorusuna ise 36 veliden 33'ü, 30 öğrenciden de 28'i evet, 3 veli ve 8 öğrenci hayır cevaplarını vermişlerdir. Üç soruya verilen cevaplardan veli ve öğrencilerin çoğunun (yaklaşık % 90) Türkçenin önemli olduğunu, Türk çocuklarının Türkçe öğrenmeleri gerektiğini ve de Türkçe öğrenmek için Türkçe dersine ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir.

3. Türkçe dersini kim seçti? : Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 24'ü çocuğunun Türkçe dersini seçmesini veli olarak kendilerinin istediklerini, 6 veli de birlikte karar verdiklerini, 6 veli ise çocuklarının kendi istekleriyle Türkçe dersini seçtiklerini belirtmiştir. Aynı soruya öğrencilerden ben kendi isteğimle seçtim diyen öğrenci sayısı 12, annem ve babamın isteğiyle seçtim diyen 15 ve birlikte karar verdik diyen 9 öğrenci olmuştur. Veliler, öğrencilerin Türkçe derslerini daha çok anne-babalarının tercihleriyle seçtiklerini belirtmişlerdir. Velilere göre kendi yönlendirmeleri olmaması durumunda Türkçe dersini seçen öğrenci sayısı daha az olacaktır.

4. Türkçe dersi faydalı oluyor mu? : Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 20'si, 36 öğrenciden de 21'i Türkçe dersinin faydalı olduğunu, 36 veliden 16'sı, 36 öğrenciden de 15'i Türkçe dersinin faydalı olmadığını belirtmişlerdir.

5. Türkçe dersini tekrar seçer misiniz? : "Tekrar Türkçe dersi seçer misiniz?/Çocuğunuza gelecek yıl Türkçe dersi aldirmayı düşünüyor musunuz?" sorusuna velilerin 22'si, öğrencilerin 19'u seçerim cevabını vermiş; velilerin 14'ü,

öğrencilerin de 17'si tekrar seçmem cevabını vermişlerdir. Anket çalışmamıza katılan veli ve öğrencilerin yaklaşık %30'u Türkçe derslerinin faydalı olmadığını ve seneye seçmek istemediklerini belirtmişlerdir.

6. Türkçe öğretmenleri hakkındaki görüşler: Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 21'i Türkçe öğretmenlerinin çocuklarıyla yeterince ilgilenmediklerini, 15'i ise öğretmenlerin çocuklarla yeterince ilgilendiklerini belirtmişlerdir.

7. Türkçe derslerinin işleniş: Anket çalışmamıza katılan 36 öğrenciden 30'u derslerin haftada iki (2) saat yapıldığını, 32 öğrenci ise derslerin diğer derslerin bitiminde ve kendi okullarında yapıldığını bildirmişlerdir.

8. Aileler Türkçe derslerinin önemini biliyorlar mı? : Anket çalışmamıza katılan 36 veliden 21'i, ailelerin Türkçe derslerinin önemini yeteri kadar bilmediklerini, 15 veli ise ailelerin Türkçe derslerinin önemini farkında olduklarını belirtmişlerdir.

5. SONUÇ

Yapmış olduğumuz anket çalışmasına katılan öğrenci ve velilerin Türkçenin ve Türkçe derslerinin önemli oldukları konusunda bilinçli oldukları tespit edilmiştir. Fakat buna rağmen Türkçe derslerinin faydalı olmadığı noktasında yaklaşık %40'lık bir öğrenci ve veli grubu bulunmaktadır. Bunun nedenleri üç sebebe bağlanabilir:

1. Muttersprachenunterricht dersinin karneye etkisinin olmaması,
2. Türkçe derslerinin diğer derslerin bitiminde yapılması,
3. Öğretmenlerin öğrencilerin dersleri ve öğrencilerle ders dışı zamanlarda yeterince ilgilenmemeleri.

Avrupa'da I. ve II. kademe okullarda verilen Türkçe derslerinin ana dili edinimine katkısının istenilen seviyede gerçekleşmemektedir. Verilen Türkçe derslerinin ana dili edinimine katkısının istenilen seviyede olabilmesi için öncelikle Muttersprachenunterricht dersinin karneye etkisinin sağlanması gerekmektedir. Bunun yapılamaması durumunda ise en azından bu dersi alan öğrencilere yönelik T.C. Milli Eğitim Bakanlığının yetkili makamlarınca teşvik edici faaliyetler yapılmalıdır.

Türkçe derslerinin diğer derslerin bitiminde yapılması derslerden istenilen verimin alınamamasına neden olmaktadır. Türkçe derslerinin ana dili edinimine katkısının istenilen seviyede gerçekleşmesi için bu derslerin daha erken saatlerde yapılması hususunda yetkililerin okul idareleriyle iletişime geçmeleri ve çözüm noktasında öneriler getirmeleri gerekmektedir.

Türkçe öğretmenlerinden kaynaklı olarak da Türkçe derslerinin dil edinimine istenilen verimde katkı sağlamadığı görülmektedir. Bunda en büyük sorun Almanya'da yaşayan ailelerin ortamını ve oradaki öğrencilerin durumlarını bilmeyen öğretmenlerin Türkiye'den gönderilmesidir. Bu öğretmenler Türk öğrencilerle iletişim kurmakta zorlanmaktalar ve Türkçe derslerinden istenilen verim elde edilememektedir. Bunun için Almanya'da doğup okumuş ve YÖS ile Türkiye'ye gelmiş öğrencilerden öğretmenlik okuyanlara yönelik bir program yapılması ve bu öğrencilerin Almanya'ya Türkçe öğretmenleri olarak gönderilmesine öncelik verilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Bekar, B. (2013), Almanya'da Türkler ve Türkçe. *Turkish Studies-International Periodical For The Language, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (9). 771-787.
- Bekar, B. (2015). *Almanya Türkçesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Bekar, B.(2016). Almanya'da Türkçenin Ana Dili Olarak Öğretimi ve Türklerin Türkçe Kullanımlarıyla İlgili Kaynakça Denemesi. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken / Journal Of World Of Turks*. 8 (3) 285-302.
- <http://www.essen.bk.mfa.gov.tr/images/localCache/1/> (erişim tarihi: 03.02.2015)
- <http://www.calisma.de/index.php?option=com> (erişim tarihi: 18.05.2015)
- Kalkan, H. K. (2016). *Almanya'da ve Türkiye'de Ortaöğretimde Okutulan Ders Kitaplarına Edebiyat Didaktiği Açısından Bir Yaklaşım*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- MEB. (2006). *Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2015). *Türkçe Dersi (1-8. sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2016). *Yurt Dışında Görevlendirilecek Öğretmenleri Seçme Sınavı ve Görevlendirme Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Özkan, N. (2007). *Türk Dilinin Yurtları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldız, C. (2012). *Yurt dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi (Almanya Örneği)*. Ankara: Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Yıldız, C. (2013). Almanya'da Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimine Yönelik Öğrenci Görüşleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6 (11). 1083-1113.

Summary

Beginning in 1961 the labor migration from Turkey to Germany started and the Turkish population in Germany has increased rapidly in the following years. Germany is a federation consists of 16 states. Among these states, Nordrhein-Westfalen is the state with the highest number of Turkish citizens and Sachsen-Anhalt is the least one. The communal or isolated living directly effect the language use among the Turks.

The first generation of migrants due to unknowing the language, the environment and the culture, used to go to work and come back to home only. So they deserved their mother tongue and dialect for along time.

The most cultural and linguistic conflict was seen among the second generation. they grew up with Turkish and Turkish culture in the family environment until the age of the school and they started to encounter a new culture and language at schools. This sudden encounter caused a serious cultural and linguistic conflict on the second generation. The

dominance of Turkic and Turkish cultures into the family, and the dominant of German and German cultur in schools brought out somehow an assimilation proccess.

The second generation had not experienced a trouble at learning German language and culture as much as the first generation. And it was realized that the third generation grown up without seeing Turkey and therefore their first language became the official language spoken in the country. It is assumed that the Turkish population reached 3 millions in Germany including the first, second and third generations. Today the Turkish language and culture in Germany is facing a danger of being assimilated under the title of entegration.

It possible to observe that there are four different characters in language usage among Turkish live in Germany. These are monolingualism, bilingualism, half-lingualism and language entrophy.

In this study, using a structured survey form a face-to-face interview technique was conducted to a total of 36 students and 36 parents. The sample group consists of 18 students and parents from North Ren Vestfalya state and 18 students and parents from Ravensburg a city in the Baden-Wüttemberg state in Germany. Students and parents participated the study voluntarily. The survey conducted to parents whose children had and still have Turkish lessons and to students as well.

33 parents and 30 studenst among the participants declared that Turkish is an important language for Turkish people live in Germany and believed that children should learn Turkish language. 33 parents and 28 students pointed out that to learn Turkish language there is a need to Turkish lessons. Almost 90% of participants are agreed on the importance of Turkish language and Turkish lessons.

Nevertheless 24 parents (almost 70%) specified that their children choose the Turkish lessons by their own encouragements and 15 students (almost 40%) pointed out that they choose the such lessons according to teihr parents requests.

Taking into consideration the answers given by the students and parents which the survey conducted seperately at least 40% of the students have chosen Turkish lessons outside their willingness

The responses to the question "Are the Turkish lessons useful?" which we pointed out to the students and the parents, 42% of the students and 45% of the parents answered that they think Turkish lessons are not useful, and about 40% of the parents stated that they would not choose Turkish lessons again.

In the survey we conducted, it was determined that the students and the parents who participated the study were conscious about the importance of Turkish and Turkish lessons. Nevertheless, there are about 40% of students and parents who believed that Turkish lessons are not useful.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Siyasi Partilerin 2015 Seçim Çalışmalarında Kullandığı Propaganda Müziklerinin Seçmenlerin Tercihini Yönlendirmede Rolü

The Role of Voters in Directing their Preferences of the Propaganda Music Used by Political Parties in the 2015 Elections

Cavit YAVUZ¹

Selim SEZER²

Geliş Tarihi: 16.05.2017 / Düzenleme Tarihi: 28.12.2017 / Kabul Tarihi: 03.01.2018

Özet

Bu araştırmanın amacı seçim dönemlerinde kullanılan propaganda müziklerinin seçmenlerin tercihlerini yönlendirmedeki etkisi ve rolünü incelemektir. Araştırma nicel araştırma desenlerinden tarama modelindedir. Araştırmanın evrenini Giresun il merkezinde 7 Haziran 2015 ve 1 Kasım 2015 tarihlerinde yapılmış olan genel seçimlerde oy kullanan seçmenler teşkil etmektedir. Araştırmanın örneklem grubunu ise seçkisiz örneklem yöntemiyle belirlenen 200 seçmen oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin elde edilmesinde anket formu kullanılmıştır. Yapılan çalışmanın sonunda 7 Haziran 2015 ve 1 Kasım 2015 tarihlerinde yapılan genel seçimlere katılan seçmenler, propaganda müziklerinin siyasal tercihlerini yönlendirmediğini $\bar{x}=3.44$ ortalama ile “çoğunlukla katılmıyorum” şeklinde ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılanlar $\bar{x}=5.29$ ile propaganda müziklerinin gürültü kirliliğine neden olduğunu düşünmekte olup, $\bar{x}=4.95$ oranında ise propaganda müziklerinin seçim öncesi yapılan mitinglerin coşkusunu arttırdığı konusunda kararsız kalmışlardır. Araştırmaya katılan seçmenler, propaganda müziklerinin oy verdikleri siyasal partiye bağlılıklarını artırma düzeyini $\bar{x}=2.57$ ile “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde değerlendirmektedir. Seçmenlerin görüşleri, cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermekte, yaş, meslek ve eğitim durumu değişkenleri açısından farklılaşmamaktadır.

Anahtar kelimeler: Propaganda, seçim propaganda müzikleri, seçmen, siyasal parti.

Abstract

The aim of this research is to examine the role and effect of the propaganda music used during the election periods in directing the electors preferences. The research is screening model of quantitative research design. The universe of the research is voters voting in the general elections constitute in Giresun province center on 7 June 2015 and on 1 November 2015. The sample group of the research constitute 200 voters determined by the method of random sampling. The questionnaire form was used to obtaining research data. At the end of the study voters who participated in the general elections held on June 7, 2015 and November 1, 2015 voters, expressed propaganda music does not direct political preferences in the form of “I mostly disagree” with the $\bar{x}=3.44$ average. Those who participate in the survey thought that the propaganda music caused noise pollution with $\bar{x}=5.29$ and that $\bar{x}=4.95$ rate were hesitant about propaganda music boosting the excitement of pre-election rallies. Voters participating in the survey are evaluating the level of political party loyalty ratings of their propaganda music as “absolutely disagree” with $\bar{x}=2.57$. The opinions of voters differ statistically in terms of gender variation and do not differ in terms of age occupation and educational status variables.

Keywords: Propaganda, election propaganda music, voter, political party.

Giriş

Müzik, ilk çağlardan günümüze kadar toplumsal yaşamın önemli bir parçası olagelmıştır. Savaşlarda, cenazelerde, düğünlerde, yemek, şölen, festivaller ve benzeri ortamlarda duygulara hitap eden bir araç olarak kullanılmış ve halen kullanılmaktadır. Müzik tüm topluluklara hitap edebilme yeteneği ve gücüne sahip önemli bir iletişim aracıdır. Bu bağlamda iktidar olmak isteyen her siyasal parti ve düşünce, geniş kitlelerin desteğini almak amacıyla çeşitli propaganda yöntemlerinin yanı sıra müziğin etkisinden de büyük ölçüde faydalanma yoluna gitmektedir.

Propaganda faaliyetleri, özellikle kitlelerin tercihlerinin somut olarak belirleneceği seçimler öncesinde, kitlelerin yönlendirilmesinde ve etkilenmesinde etkin olabilmek için daha fazla yapılmaktadır. Yapılması düşünülen propaganda faaliyetlerinin hedef kitleye ulaşmasında en önemli faktör ise her zaman kitle iletişim araçları olmuştur. (Baudrillard, 1999: 29). Kitle iletişim araçları, iletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bunlar içerisinde en

¹ Doç. Dr., Ordu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Sinema Televizyon Bölümü. Ordu, Türkiye.

E-Posta:yavuzcavit@hotmail.com

² Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinema Televizyon ABD Yüksek Lisans Öğrencisi.

E-Posta:selimsezer28@gmail.com

yaygın olarak kullanılanları; gazete, afiş, broşür, fotoğraf, açık hava panoları, propaganda müzikleri ve görüntü bantlarıdır (Aziz, 2007: 45-49). Seçim dönemlerinde siyasal partiler tarafından kullanılan seçim şarkılarının, seçmenlerin kendi temsilcilerini belirlemede etkili olduğu görülmektedir (Şahin, 2008). Çünkü müzik, insanların kendi aralarında psikolojik iletişim kurmalarını ve birbirlerine yakınlaşmasını sağlayan ortak bir dildir (Kutlay, 2007).

Günümüzde yaşanan siyasi rekabet, geçmiş yıllara göre siyasi anlayışları ve tercihleri daha karmaşık bir seçmen kitlesine ulaşmayı gerekli kılmakta ve bu durum seçmenlere ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Elbette değişen siyaset anlayışı, doğal olarak siyasette kullanılan ve hedef kitleyi etkilemeye yönelik araçları da değiştirmiştir (Uztuğ, 1999: 22). İşte bu nedenle hedef kitleleri etkilemek yönünde müzikten faydalanılmış olup müziğin insanları belli bir düşünce üzerinde birleştirme, heyecan ve duygu seviyelerini arttırma gücünden yararlanmak amacıyla seçim kampanyalarında siyasal partilerin geliştirdiği seçim müziklerine geniş bir şekilde yer verilmiştir. Öyle ki yaşanan siyasal rekabette; siyasal partilerle birlikte, siyasal partilerin seçim şarkılarının da yarıştığını söylemek mümkündür. Zira müzik eseri üretildiği ortamın hegemonyasını, muhalefetini, halk ve iktidar adına söylemleri, yaşam biçimlerini içinde barındırmaktadır (Yıldırım ve Koç, 2003: 10).

Müzik genel manada insanların duygularını ve düşüncelerini seslerle anlattıkları bir sanat dalıdır. Müzik, insanlar arasında ortak bir dilin ve iletişimin gelişmesinin unsuru olmuştur. Kendine özgü dili, yapısı ve anlatım öğeleriyle insanlar üzerindeki etkisi oldukça fazladır. İnsanlar dinledikleri müzikleri kendi iç dünyalarında yaşamakta ve yorumlamaktadır (Altınöçek, 2001:1). Diğer yandan müzik insanlar üzerinde sosyal uyarım yaratma gücüne sahip olup, insanları aynı anda aynı yöne sevk edebilmektedir. Bu nedenle müzik, seçim çalışmalarında seçmenin tercihlerini etkilemek ve yönlendirmek için kullanılabilir (Farris, 2004:193; Trainor, 2010: 45).

İnsanlar belli bir müziğin etrafında birleşip aynı duyguları ve coşkuları yaşayabilmektedir. Müziğin sahip olduğu bu etkileri ve özellikleri nedeniyle siyasetçiler tarafından seçim çalışmalarında kullanılması kaçınılmaz olmuştur. Kulağa hitap eden bir kitle iletişim aracı olan müziğin seçim çalışmalarında kullanılması seçimde farklı etkiler oluşturmaya sebep olmaktadır (Schacter, 2011:582). Propaganda müziklerinin aynı siyasi görüşe sahip olan seçmenler üzerinde birleştirici etki yaptığı ancak başka partilere oy veren seçmenleri çok fazla etkilemediği görülmektedir (Kalender, 2005: 89).

Seçim şarkıları, Türkiye’de çok partili sisteme geçildiğinden günümüze kadar Türk siyasi tarihinde dikkate değer bir olgu olarak karşımıza çıkmıştır. 1965 yılında Türkiye İşçi Partisinin (TİP) Tülay German tarafından seslendirilen ‘Yarının Şarkısı’ adlı çalışması bu manada ilk örneklerden biri olmuştur. 1977 seçimlerinde Adalet Partisi (AP) için hazırlanan ve Öztürk Serengil’in seslendirdiği ‘Zühtü’ ve yine aynı yıl Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) için hazırlanan Ünal Büyükgöğeneç’ in seslendirdiği ‘Yeni Bir Türkiye’ adlı çalışmalar ön plana çıkmaktadır. 1980’li yıllar ve sonrasında dünyada ve ülkemizde iletişim teknolojilerinin de gelişmesiyle çok daha profesyonel kampanyalar geliştirilerek seçim çalışmalarında müzikler kullanılmıştır. 1980 sonrası dönemde yapılan ilk genel seçimlerde Anavatan Partisinin (ANAP) seçim şarkısı ‘Arım, Balım, Peteğim’ olmuştur (Derci, 2014). Anavatan Partisi, 1983 yılından itibaren her seçim döneminde farklı ve popüler bir şarkı ile kampanya yürütmüştür. Doğru Yol Partisi (DYP), ‘Bu Kız Beni Görmeli’ adlı şarkıyı Tansu Çiller’e uyarlayarak ‘Kararlısın Çiller’im’ adlı seçim şarkısıyla 1995 seçimlerine girmiştir. Aynı yıl Refah Partisi (RP) ‘Refah’ın Vakti Geldi’ adlı şarkıyla, Milliyetçi Hareket Partisi de (MHP) ‘Türkeş Gelecek’ adlı şarkıyla propaganda yürütmüştür. Doğru Yol Partisi 1999 yılındaki seçimlerde Ayna grubunun ‘Ceylan’ adlı şarkısını ve ‘Caney Caney’ adlı türküyü propaganda müziği olarak kullanmıştır. Anavatan Partisi ise seçim müziği olarak Özcan Deniz’in ‘Hadi Hadi Meleğim’ adlı şarkısını ‘Hadi Anavatan, Önce Vatan’ adıyla kullanmıştır. Demokratik Sol Parti (DSP) önceki seçimlerde kullandığı ‘Gözün Aydın Türkiyem’ şarkısını tercih ederken, Milliyetçi Hareket Partisi Mustafa Yıldızdoğan’ın ‘Ölürüm Türkiyem’ isimli eserini kullanmıştır (www.hurhaber.com). 2002 yılında siyaset sahnesine çıkan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Uğur Işılak’ın ‘Haydi Anadolu’ şarkısını kullanmıştır. Ancak Uğur Işılak, aynı dönemde parçayı Cumhuriyet Halk Partisine de vermiştir. Bu durum iki parti arasında çeşitli tartışmalara sebep olsa da şarkıyı sonrasında Cumhuriyet Halk Partisi de kullanmıştır (www.haberdar.com). Anavatan Partisi ise Sertab Erener’ in bestesi olan ‘Yeni Bir Neden Lazım’ isimli şarkıyı ‘ANAP Lazım’ adıyla seçim müziği olarak uyarlamıştır. 2007 Genel Seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi Edip Akbayram’ın ‘Güzel Günler Göreceğiz’ şarkısını orijinal haliyle kullanırken, AK Parti ise Özhan Eren’in ‘Her Şey Millet Bu İçin’ ve ‘Yeniden’ adlı şarkılarını kullanmıştır. Demokrat Parti (DP) ise pek çok şarkıcının seslendirdiği ‘Olmadı Yar’ adlı şarkının nakarat kısmını kullanmıştır (www.haberler.com).

AK Parti 2011 seçimlerinde ‘Haydi Bir Daha’ adlı şarkıyla, Cumhuriyet Halk Partisi ‘Geliyor Kılıçdaroğlu’ adlı şarkıyla, Milliyetçi Hareket Partisi rap müzik altyapısıyla hazırlanmış ‘Ses Ver Türkiye’ parçasını kullanmıştır. Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) ise hem Türkçe, hem de Kürtçe seslendirdiği ‘Özgür Yarınlara’ adlı şarkıyla seçimlere katılmıştır.

2015 seçimlerinde de siyasal partiler tarafından kullanılan seçim müziklerinin sayısı oldukça fazladır. Bu durumun temel nedeni daha önceki seçim dönemlerinde kullanılan şarkılara ilave olarak yeni seçim şarkılarının hazırlanmış olmasıdır. Bu seçimde dikkat çeken bir başka önemli konu da kentlerin, bölgelerin ve seçmenlerin özelliklerine göre propaganda müziklerinin bestelenmiş olmasıdır. Öte yandan 2015 seçimlerinde kullanılan propaganda müzikleri, popüler sanatçı ve gruplar tarafından bestelenmiş ve farklı dillerde (Türkçe, Kürtçe ve Arapça) seslendirilmiştir. 2015’te yapılan 7 Haziran ve 1 Kasım seçimlerinden birinci parti olarak çıkan Adalet ve Kalkınma Partisi, yaklaşık 15 propaganda müziği kullanmıştır. Bunlar arasında ‘Bir Yiğit Adam’, ‘Haydi Bismillah’, ‘Yakın Işıkları’, ‘Bize Her Yer Türkiye’, ‘İlk Oyum İlk Heyecan’, ‘Söyle Var Mısın’ ve ‘Ak Yürekler’ sayılabilir (<http://www.akparti.org.tr>; <http://www.hurriyet.com.tr>).

2015 seçimlerinden ikinci parti olarak çıkan Cumhuriyet Halk Partisi, ‘Önce Türkiye’, ‘Lokman’, ‘Yaşanacak Bir Türkiye’, ‘CHP’nin Vakti Geldi’, ‘Gel Kemal Kılıçdaroğlu’ adlı propaganda müziklerinin yanı sıra Edip Akbayram tarafından seslendirilen ‘Pazarbaşı’ adlı şarkıyı propaganda çalışmalarında ve mitinglerinde kullanmıştır (<https://www.chp.org.tr>). Seçimlerden üçüncü parti olarak çıkan Milliyetçi Hareket Partisi ise 15’e yakın seçim şarkısı ile 2015 seçimlerine hazırlanmıştır. Bunlar arasında ‘Oy Verin MHP’ye’, ‘Mührünü Üç Hilale Vur’, ‘Türkiye Marşı’, ‘Bizimle Yürü Türkiye’, ‘Oyları MHP’ye Yollayın Uşaklar’, ‘Hadi Gari Kış Kış Gari’, ‘Devlet Baba’ ve ‘Selam Anadolu’ya’ sayılabilir (<https://www.mhp.org.tr>). Seçimlerden dördüncü parti olarak çıkan Halkların Demokratik Partisi de seçim müziklerini Türkçe, Kürtçe ve Arapça olarak

hazırlamıştır. HDP'nin propaganda amaçlı kullandığı müzikler arasında 'İnadına Barış İnadına HDP', 'Omuz Ver HDP' ye', 'Yine Yine HDP', 'Diren Ha HDP' ve 'Gel HDP' ye' adlı seçim şarkıları sayılabilir (<http://www.imctv.com.tr>; <http://t24.com.tr/haber/>).

Seçim dönemlerinde müzik kullanılmasının farklı nedenleri vardır. Seçmene hitap şekilleri gibi müzik de özel olarak seçilir ve seçmenin fikirlerini etkilemek için kullanılır. Seçim dönemlerinde kullanılan propaganda müzikleri, seçmenin partiyi ve parti mesajlarını anlayabilmesinde çok etkilidir. Bu yüzden seçim müzikleri iletişimi teşvik etmek, moral vermek, destek sağlamak için propaganda amaçlı kullanılmaktadır (Wells, 2004). Bu araştırmanın amacı propaganda müziklerinin seçmenlerin tercihlerini yönlendirebilme etkisi ve rolünün incelenmesidir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır;

- 1- Seçmenlerin, propaganda müziklerinin siyasal tercihleri üzerindeki etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?
- 2- Propaganda müziklerinin siyasal tercihleri üzerindeki etkisine ilişkin görüşler seçmenlerin;
 - a) Cinsiyet
 - b) Yaş
 - c) Meslek
 - d) Eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Propaganda müziklerinin seçmenlerin siyasal tercihlerini yönlendirmelerindeki rolünü incelemeyi amaçlayan bu araştırma nicel araştırma deseninde ve tarama (survey) modelindedir. Bu araştırmanın planlanmasının arka planında, Türkiye'de bu konuda yapılan çalışmaların oldukça az sayıda olması yer almaktadır. Survey metodu anket, mülakat (görüşme) gözlem ve test teknikleri ile gerçekleştirilir. Özellikle anket ve görüşme tekniklerinin Survey araştırmalarında önemli bir ağırlığı vardır (Aslantürk, 1999:101). Bu yüzden tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumun olduğu biçimde betimlemeyi amaç edinen araştırmalara uygun bir modeldir (Karasar, 1999).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Giresun il merkezinde 7 Haziran 2015 ve 1 Kasım 2015 genel seçimlerinde oy kullanan seçmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu seçkisiz örneklem yöntemiyle belirlenen 200 seçmen oluşturmaktadır. Tablo 1'de örneklem grubunun demografik özellikleri yer almaktadır.

Tablo 1.
Örneklem grubunun demografik özellikleri (n=200)

Değişken		1	2	3	4
Cinsiyet		Kadın	Erkek		
	f	99	101	-	-
	%	49.5	50.5	-	-
Yaş		18-24 Yaş	25-31 Yaş	32-39 Yaş	40 ve Üzeri
	f	71	46	33	50
	%	35.5	23.0	16.5	25.0
Meslek		Çalışmayan	Serbest Çalışan	Kamu Çalışanı	
	f	103	37	60	-
	%	51.5	18.5	30.0	-
Eğitim		İlköğretim	Lise	Lisans	Y. Lisans
	f	34	50	92	24
	%	17.0	25.0	46.0	12.0

Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacılar tarafından yerli ve yabancı literatür taranmış ve doğrultuda hazırlanan anket formundan yararlanılmıştır. Anket formunda 16 madde bulunmaktadır. Anket maddelerinin ölçme ve kapsam geçerliği, iki ölçme değerlendirme uzmanı ve iki alan uzmanı akademisyenin görüşleri alınarak sağlanmıştır. Anket maddelerinin Cronbach Alpha iç güvenilirlik katsayısı 83' tür. Anket maddelerinin madde toplam korelasyonları 81 ile 85 arasındadır. Katılımcılar her bir anket maddesinde yer alan ifadeye ilişkin görüşlerini Likert tipi 7'li derecelendirme skalası üzerinde ifade etmiştir. Likert derecelendirme ölçeğinin sayısal ifadesi aşağıda gösterilmektedir. $(7-1)/7=.86$

Kesinlikle Katılmıyorum	1.86
Çoğunlukla Katılmıyorum	2.72
Kısmen Katılmıyorum	3.58
Kararsızım	4.44
Kısmen Katılıyorum	5.30
Çoğunlukla Katılıyorum	6.16
Kesinlikle Katılıyorum	7.00

Verilerin Analizi

Veriler SPSS 22 istatistik paket programı ile analiz edilmiştir. Her bir anket maddesine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Cinsiyet değişkenine ilişkin ortalama puanların karşılaştırılmasında bağımsız t testi; yaş, meslek ve eğitim değişkenlerine ilişkin farklılıkların belirlenmesinde ANOVA testi kullanılmıştır.

Bulgular

Tablo 2’de seçmenlerin propaganda müziklerinin siyasal tercihleri üzerindeki rolüne ilişkin görüşleri yer almaktadır.

Tablo 2.
Katılımcıların görüşlerinin ortalama değerleri ve standart sapmaları (n=200)

		\bar{X}	SS
M1	Propaganda müzikleri partilerin siyasal anlayışlarını ortaya koymaktadır	3.96	2.15
M2	Propaganda müzikleri, siyasal partileri seçmenlere yakınlaştırmaktadır	3.85	2.01
M3	Propaganda müzikleri, seçim öncesi yapılan mitinglere katılımı artırır	3.92	2.04
M4	Propaganda müzikleri, seçim öncesi yapılan mitinglerin coşkusu artırır	4.95	1.96
M5	Propaganda müziklerinin içeriği, siyasal tercih üzerinde etkilidir	2.65	2.07
M6	Propaganda müziklerinin dokusu (geleneksel/modern) siyasal tercihi etkiler	2.58	2.03
M7	Son iki seçimde kullanılan propaganda müziklerinden etkilendim	2.64	2.02
M8	Siyasi partilerin kullandığı propaganda müzikleri amaca uygundur	3.48	1.90
M9	Oy verdiğim partinin seçimde kullandığı propaganda müziklerinden etkilendim	3.05	2.18
M10	Oy verdiğim partinin propaganda müziği tanıdıklarımın oy tercihini etkiledi	2.86	1.96
M11	Propaganda müzikleri, seçim öncesi yaşanan siyasal gerginlikleri azaltmaktadır	2.79	1.89
M12	Propaganda müzikleri, gürültü kirliliğine neden olmaktadır	5.29	2.09
M13	Oy verdiğim partinin propaganda müziklerini dinlemekten hoşlanırım	3.23	2.22
M14	Oy verdiğim partinin propaganda müzikleri, geleneksel yapımıza uygundur	3.69	2.01
M15	Propaganda müzikleri, oy verdiğim siyasal partiye olan bağlılığı artırılmaktadır	2.57	1.94
M16	Propaganda müzikleri seçim öncesinde yaşanan gerginlikleri artırmaktadır	3.61	2.10
Ortalama		3.44	2.04

Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların anket maddelerine ilişkin görüşlerinin ortalama değerinin $\bar{X}=3,44$ olduğu görülmektedir. Seçmenler, propaganda müziklerinin siyasal tercihlerini değiştirmediklerini ve ankette bunu ‘çoğunlukla katılmıyorum’ şeklinde ifade etmektedir. ‘Propaganda müzikleri, gürültü kirliliğine neden olmaktadır’ şeklindeki anket maddesine verilen puanlar $\bar{X}=5,29$ ile en yüksek ortalama değeri göstermektedir. Katılımcılar, propaganda müziklerinin kısmen de olsa gürültü kirliliğine neden olduğunu düşünmektedir. Seçmenler, $\bar{X}=4,95$ ile propaganda müziklerinin seçim öncesi yapılan mitinglerin coşkusu artırdığı konusunda kararsızdır. Araştırmaya katılan seçmenler, propaganda müziklerinin oy verdikleri siyasal partiye bağlılıklarını artırma düzeyini $\bar{X}=2,57$ ile ‘kesinlikle katılmıyorum’ şeklinde değerlendirmektedir.

Tablo 3’te katılımcı görüşlerinin ortalama puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşma düzeyine ilişkin t testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3.
Cinsiyet değişkenine ilişkin ortalama puanların karşılaştırılması (n=200)

Cinsiyet	n	\bar{X}	S	Sd	t	p
Kadın	99	3.40	1.20	198	543	.002
Erkek	101	3.49	.950			

p<.05

Tablo 3’e göre, propaganda müziklerinin seçmenlerin siyasal tercihlerini yönlendirme noktasında, ortalama puanların cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık [t(198)=543, p<.05] gösterdiği anlaşılmaktadır. Elde edilen bulgular, erkek seçmenlerin propaganda müziklerinin siyasal tercihlerini değiştirebilme düzeyinin (AO=3.49, S=.95) kadın seçmenlere göre (AO=3.40, S=1.20) daha yüksek düzeyde olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bulgulara göre, katılımcıların anket maddelerine ilişkin görüşlerinin ortalama değeri $\bar{X}=3,44$ 'tür. Bu sonuç, propaganda müziklerinin seçmenlerin siyasal tercihlerini yönlendirmekte zayıf olduğunu göstermektedir. Seçmenler, propaganda müziklerinin gürültü kirliliğine neden olduğuna inanmaktadır. Oysa İmik-Tanyıldızı (2012) tarafından yapılan araştırmada propaganda müziklerinin gürültü kirliliğine neden olduğu görüşünde olan seçmenlerin yüzdesi oldukça düşüktür. Yine seçmenler, propaganda müziklerinin seçim öncesi yapılan mitinglerin coşkusunu artırdığı konusunda kesin bir görüşe sahip değildir. Araştırmaya katılan seçmenler, propaganda müziklerinin oy verdikleri siyasal partiye bağlılıklarını artırmadığı görüşündedir. Aynı şekilde İmik-Tanyıldızı (2012) tarafından yapılan araştırmada, seçim şarkılarının seçmenleri doğrudan belirli bir siyasal partiye oy vermeye yönlendirmediği görülmektedir.

Seçmenlerin anket maddelerine verdiği puanlar; propaganda müziklerinin seçim öncesi yapılan mitinglerin coşkusunu artırdığı, partilerin siyasal anlayışlarını ortaya koyduğu ve mitinglere katılımı artırdığı şeklindeki maddelerde nispeten yüksek, oy verilen partiye olan bağlılığı artırdığı ve müziklerin dokusunun siyasal tercihi etkilediğine ilişkin maddelerde oldukça düşüktür. Bu sonuçlar, seçim dönemlerinde kullanılan müziklerin mitinglere katılımı ve coşkuyu görece artırdığı fakat seçmenlerin tercihleri üzerinde önemli bir güce sahip olmadığı şeklinde değerlendirilebilir. Elde edilen bulgular, daha öncede Lull (2000) ve Street (2003) tarafından yapılmış olan çalışmadaki bulgularla örtüşmektedir.

Bağımsız t testi sonuçları, propaganda müziklerinin erkek seçmenlerin siyasal tercihleri üzerindeki etkisinin kadın seçmenlere oranla görece daha yüksek olduğunu göstermektedir. ANOVA sonuçları ise araştırmaya katılan seçmenlerin görüşleri arasında yaş, meslek ve eğitim durumu değişkenleri açısından anlamlı bir istatistiksel fark olmadığını ortaya koymaktadır.

Seçmenler propaganda müziklerinin gürültü kirliliğine neden olduğu konusunda görüş ifade etmişlerdir. Bundan sonraki seçim propaganda çalışmaları sırasında siyasal partilerin bu konuda daha özenli davranmaları önerilebilir. Bu araştırma 2015 seçimlerinde kullanılan propaganda müziklerinin seçmenlerin siyasal tercihlerini belirlemek amacıyla nicel araştırma deseninde planlanmıştır. Bu konuda nitel çalışmalara da yer verilebilir. Bu çalışmada siyasal partilerin seçim öncesinde kullandığı propaganda müziklerinin seçmenlerin tercihlerini yönlendirmelerindeki rolü araştırılmıştır. Seçmenlerin tercihini etkileyen propaganda konuşmaları, afiş ve broşürler, sloganlar, tartışma programları gibi başka faktörlerin etkileri konusunda başka çalışmalar yürütülebilir. Bu araştırma Giresun il merkezindeki 200 seçmen ve 2015 seçimleri ile sınırlı tutulmuştur. Daha geniş örneklem grubuyla farklı illerde benzer araştırmalar yürütülebilir.

Kaynakça

- Altınöçek, H. (2001). Bir İletişim Aracı Olan Müziğin İnsan Üzerindeki Etkileri. III. Uluslararası Müzikoloji Sempozyumu. İstanbul, Türkiye
- Aslantürk, Z. (1999). *Araştırma Metot ve Teknikleri*. İstanbul: Emre Matbaası.
- Aziz, A. (2007). *Siyasal İletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Baudrillard, J. (1991). *Sessiz Yiğitlerin Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*. İstanbul: Doğubatı Yayınları.
- Derci, B. (2014). Türkiye'nin Seçim Tarihi: Şarkılar, Sloganlar, Afişler. <http://bugraderci.blogspot.com.tr/2014/03/turkiyenin-secim-tarihi-kampanyalar.html> 26 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
- Farris, H. E., Mason, A. C., & Hoy, R. R. (2004). Identified Auditory Neurons in the Cricket *Gryllus Rubens*: Temporal Processing in Calling Song Sensitive Units. *Hearing Research*, 193(1-2), 121-133.
- İmik-Tanyıldızı, N. (2012). Siyasal İletişimde Müzik Kullanımı: 2011 Genel Seçim Şarkılarının Seçmene Etkisi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 97-110.
- Kalender, A. (2000). *Siyasal İletişim*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kutlay, E. B. (2007). *Müziğin Bir Pazarlama Elementi Olarak Tüketici Üzerinde Duygusal, Algısal ve Davranışsal Etkileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji Ana Bilim Dalı. İstanbul, Türkiye.
- Lull, J. (2000). *Popüler Müzik ve İletişim*. (Çev. Turgut İblağ). İstanbul: Çiviyazıları Yayınevi.
- Schacter, S. (2011). The Barracuda Lacuna: Music, Political Campaigns, and The First Amendment. *The Georgetown Law Journal*, 99(2), 572-604. <http://georgetownlawjournal.org/files/pdf/99-2/StrasSpriggs.pdf> adresinden 26 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
- Street, J. (2003). Fight the Power: The Politics of Music and the Music of Politics. *In Government and Opposition*. (pp.113-130). Oxford: Blackwell Publishing.
- Şahin, E. (2008). *Müziğin Propaganda Amaçlı Kullanımı: Kürtçe Şarkılar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, Türkiye.
- Uztuğ, F. (1999). *Siyasi Marka Seçim Kampanyaları ve Aday İmajı*. İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Wells, K. A. (2004). *Music as war propaganda did music help win the first world war?* <http://parlorsongs.com/issues/20044/thismonth/feature.php> adresinden 26 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
- Trainor, L. (2010). The Emotional Origins of Music. *Physics of Life Reviews* 7, 44-45.
- Yıldırım, V., & Koç, T. (2003). *Müzik Felsefesine Giriş*. İstanbul: Bağlam Yayınları
- <http://www.hurhaber.com/iste-unutulmaz-secim-sarkilari/haber59184> 26 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
- <http://www.haberdar.com/ugur-isilak-in-o-fotografi-paylasim-rekoru-kiriyor3981062> 26 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
- <http://www.haberler.com/dp> 26 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
- <http://www.akparti.org.tr/site/dosyalar#!1-kasim-2015-secim-beyanname-brosurleri> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
- <http://www.akparti.org.tr/site/dosya/73305> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
- <http://www.hurriyet.com.tr/iste-ak-partinin-secim-sarkisi-27851580> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
- <http://www.vatandanhaber.com/haber/4025/ak-partinin-yeni-secim-sarkisini-kim-soyluyor> 2015-haydi-bismillah-sarkisi.html 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
- <http://www.milliyet.com.tr/ak-parti-nin-yeni-secim-sarkisi-gundem-2044464/> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
- <http://www.mynet.com/haber/guncel/iste-ak-parti-secim-sarkisi-ortagiz-bir-namusanin-sozleri-2079845-1> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
- <https://www.mhp.org.tr/htmldocs/muzikler/muzikler/mhp/muzik.html> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.

https://www.google.com.tr/?gws_rd=ssl#q=hdp+1+kas%C4%B1m+se%C3%A7im+%C5%9Fark%C4%B1lar%C4%B1 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151001_hdp_secim_bildirge 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
<http://www.imctv.com.tr/hdpnin-kurtce-secim-sarkisi-were-hdp/> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
<http://t24.com.tr/haber/hdp-lideri-demirtas-aday-tanitim-toplantisinde-konusuyor,293149> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
<http://www.imctv.com.tr/hdpden-yeni-secim-sarkisi-haydi-kardeslik-horonuna/> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
<https://www.youtube.com/watch?v=qFD0hTwRKvY> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
<https://www.youtube.com/watch?v=L8r2C7e95o0> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
<http://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/chp-secim-sarkisini-yayinladi-947320/> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
<https://www.youtube.com/watch?v=U-TtAXea3m0> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
<http://www.ensonhaber.com/chpnin-secim-sarkisi-yasanacak-bir-turkiye-2015-04-19.html> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
<https://www.chp.org.tr/Haberler/11/chpnin-kampanya-muzigi-chpnin-vakti-geldi-8420.aspx> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.
<https://www.youtube.com/watch?v=FWDbiMqnitY> 29 Mayıs 2016 tarihinde erişildi.

Summary

The aim of this research is to examine the role and effect of the propaganda music used during the election periods in directing the electors preferences. The research is screening model of quantitative resarch design. The universe of the resarch is voters voting in the general elections constitute in Giresun province center on 7 June 2015 and on 1 November 2015. The sample group of the research constitute 200 voters determined by the method of random sampling. The questionnaire form was used to obtaining resarch data. At the end of the study voters who participated in the general elections held on June 7, 2015 and November 1, 2015 voters, expressed propaganda music does not direct political preferences in the form of "I mostly disagree" with the $X=3.44$ average. Those who participate in the survey thought that the propaganda music caused noise pollution with $X=5.29$ and that $X=4.95$ rate were hasitant about propaganda music boosting the excitement of pre-election rallies. Voters participating in the survey are evaluating the level of political party loyalty ratings of their propaganda music as "absolutely diagree" with $X=2.57$. The opinions of voters differ satistically in terms of gender variation and do not differ in terms of age occupation and educational status variables.

Voters' opinion shows significant differences in terms of gender variable, but it doesn't differ in terms variable; age, occupation and educational level Voters believe that propaganda music is causing noise pollution. However, the survey by İmik-Tanyıldızı (2012) shows that the percentage of voters who view the propaganda music as causing noise pollution is very low. Voters do not have a definite opinion that propaganda music has boosted the excitement of pre-election rallies. The voters who participated in the survey said that propaganda music did not increase political party loyalty. Likewise, in a survey conducted by İmik-Tanıldızı (2012), it seems that electoral songs do not directly lead voters to vote for a particular political party.

The points that the voters gave to the questionnaires; propaganda music is extremely low on materials that increase pre-election rallies, raise political awareness of the parties and increase participation in the rallies, which is relatively high, voting party, which effects the political preference of music. These results can be interpreted as the fact that the music used during the election periods increased relative participation and enthusiasm in the rallies but did not have a significant influence on the voters' preferences. The findings are supported by the findings of previous studies by Lull (2000) and Street (2003). Independent t-test results show that the effect of propaganda music on male voters' political preferences is higher than that of female voters. ANOVA results indicate that there is no significant statistical difference between the opinions of the voters participating in the survey in terms of age, occupation and educational status variables. Voters say that propaganda music is causing noise pollution. It may be suggested that political parties should be more attentive to this issue during the election propaganda work.

This research was planned in quantitative research design to determine the political preferences of the voters of the propaganda music used in the 2015 elections. Affecting the preferences of the voter's propaganda speeches, posters, leaflets, slogans, debate programs on the effects of other factors such as other studies can be carried out. This research is limited to 200 electors in Giresun province center and 2015 elections. Similar studies can be carried out in different cities with a larger sample group.

Özel Bakım Merkezlerinde Çalışan Kadınlara Yönelik Bir Araştırma: Samsun İli Örneği^{1,2}

A Research for Women Employees at Special Care Centers: A Sample from the Province of Samsun

Damla Nur MACİT³

Sebiha KABLAY⁴

Geliş Tarihi: 24.12.2017 / Düzenleme Tarihi: 05.03.2018 / Kabul Tarihi: 07.03.2018

Özet

Bu çalışma sağlık reformları sonrasında gündeme gelen özel bakım merkezlerinin kadın istihdamına olan etkisini incelemek ve özel bakım merkezleri özelinde sağlık sektöründe çalışan kadınların sorunlarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Çalışma Samsun il ve ilçelerinde yer alan özel bakım merkezlerinde 60 kadın çalışan ile gerçekleştirilmiştir.

Yapılan çalışmada elde edilen bulgular şunlardır: Özel bakım merkezlerinin açılması ile köy ya da ilçelerde yaşayan kadınlar çalışma hayatına entegre olmuşlardır. Bununla birlikte kadın çalışanlar özel bakım merkezlerinde hastaların saldırgan davranışlarından olumsuz etkilenmektedir ve hastalarla iletişim problemi yaşamaktadır. Kadın çalışanlar hasta yakınları ve özel bakım merkezleri yöneticileri tarafından bekledikleri değeri göremedikleri için psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Kadınların çalışma hayatındaki konumlarını medeni durum kadar eğitimleri de etkilemektedir. Aldıkları maaştan, yaptıkları mesleğe kadar eğitim; ücret ve meslek durumunu etkilemektedir. Ayrıca eğitimle doğru orantılı olarak sendikalaşma olgusundan da uzak olan kadınlar sınıf olma bilincinden uzaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, ataerkil toplum, kadın istihdamı, sağlık, bakım hizmetleri

Abstract

This study was made to examine the effect of special care centers on women's employment after the health reforms and to reveal the problems of women working in the health sector. The study was carried out with 60 woman workers in special care centers located in the provinces and districts of Samsun.

Findings obtained in the study are as follows: Women employees are adversely affected by the aggressive behaviours of the patients in special care centers and they have communication problem with the patients. Women employees are faced with psychological problems because patient's relatives and special care center's manager don't see their values that women employees want to see. Their status in the working life affects their education as much as their marital status. It affects not only what they earn but also what they do and the education, wage and profession. Moreover, women who are far away from unionization in direct to education are far from conscious of being a class.

Key words: Gender, patriarchal society, women's employment, health, care service

GİRİŞ

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet birbirlerinden farklı kavramlardır ve özlere inildiğinde biyoloji ve sosyolojiyi temel almaktadırlar. Kadın ve erkekler biyoloji alanında cinsiyet ayrımında yer alırken; sosyoloji alanında ise toplumsal cinsiyet ayrımında yer alır ve bu ayrım ataerkil toplumlar üzerinden oldukça baskın şekilde uygulanmaktadır. Kadınlar işgücü piyasalarındaki emekleri ile pek çok toplumda hep önemsenmeyen ve ikinci planda olan bireyler olarak yer almaktadır.

Kadınlara yüklenmekte olan toplumsal roller onları ev işi, ütü, çamaşır, bulaşık, hasta bakımı, yaşlı bakımı gibi rutinleşen işlerden uzak tutamamaktadır. Kadınlar istihdam edilirken de işgücü piyasalarında yer alan bu tarz işlerde tercih edilmektedirler. Bunun en güzel örneği de "Sağlıkta Dönüşüm Programı ile yeni bir anlam kazanan bakım sektörüdür. Devlet elinin zamanla geri çekildiği bu alanda açılan özel hasta bakım merkezleri kadın ağırlıklı işçilerle çalışmaktadır. Gerek hastaların bakım, temizlik işleri gerekse özel bakım merkezlerinin yemek, bulaşık, temizlik gibi işleri bu alana kadınları çekmektedir.

Bu araştırmanın amacı; toplumun kadınlara yüklemiş oldukları sorumluluklar ile bu sorumlulukların kadınların çalışma hayatına olan etkisini incelemek ve kadınların sosyal ve psikolojik yönden etkilenme derecelerini belirlemektir. Bu amacı

¹ Bu çalışmada "Özel Bakım Merkezlerinin Kadın Çalışanlar Üzerine Etkisi: Samsun İli Örneği" adlı yüksek lisans tezi verilerinden yararlanılmıştır.

² Bu makale 15. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nde (Özel Bakım Merkezlerinin Kadın Çalışanlar Üzerine Etkisi: Samsun İli Örneği) sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

³ Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.

E-Posta: damlamacit@hotmail.com

⁴ Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Ünye İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

E-Posta: sebihakablay@gmail.com

gerçekleştirmek için evren olarak Samsun il ve ilçelerinde yer alan özel bakım merkezlerinde bir alan araştırması yapılmıştır.

I. TOPLUMSAL CİNSİYET

Kadınlık ve erkeklik değişmeyen biyolojik bir temele dayanır; ancak cinsiyet bu temelden ibaret değildir (Bora, 2014: 37). Cinsiyet biyolojinin alanına girerek sabit özelliklerle tanımlanırken, toplumsal cinsiyet bir toplumda kadınların ve erkeklerin birbirlerine karşı bağımlı karakterini ifade eder ve sosyal bilimlerin alanına girer (Toksöz, 2012: 65). *Cinsiyet (sex) kavramı* kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri olarak tanımlanırken; *toplumsal cinsiyet (gender) kavramı* ise kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rol ve sorumluluklarını ifade eder (Akin ve Demirel, 2003: 73). İngilizcede “gender” olarak ifade bulan toplumsal cinsiyet kavramı ilk defa 1950’li yılların ortalarında psikolojide kişilik patolojilerinin tedavisi alanında kullanılmıştır ve bu kapsamda toplumsal cinsiyet kimlik olarak kavramlaştırılmış, toplumsal cinsiyet kimliği de bir kişinin kadın ya da erkek olduğuna dair öz algısı olarak oluşturulmuştur (Marshall, 2000; akt. Sayer, 2011: 9).

Feminist teoride toplumsal cinsiyet kavramının en eski kullanımı 1976’da Sussex Üniversitesi’nde kadınların tâbiyeti konusunda düzenlenen atölye çalışması sırasında karşımıza çıkmaktadır. Çalışmaya katılanlar kadınların ve erkeklerin biyolojik varlıklar olduğunu ama kadınların tâbiyetinin toplumsal olarak kurgulandığını söylemişlerdir (Toksöz, 2012: 64). Birçok kavrama değinen ve farklı tartışmalara neden olan toplumsal cinsiyet kavramının bu denli gündeme gelmesinin en önemli nedeni toplumdur. Aile yapısı, sosyolojik düzen, anaerkil ve ataerkil toplum yapısı toplumsal cinsiyet kavramına yön vermektedir. Bu kapsamdan anaerkil ve ataerkil kavramlar ile birlikte aile kavramına da değinilmesinde fayda vardır.

Yapılan araştırmalar ilk insanların yaşadığı dönemde anaerkil düzenin hakim olduğunu göstermektedir (Arsoy, 2011: 1-2). 19. yüzyıl kadın hareketinin önemli şahsiyetlerinden biri olan Matilda Joslyn Gage de Hıristiyanlık öncesinde anaerkil dönemin var olduğunu kabul ederek anaerkil dönemde tüm yaşamların kutsal sayıldığını ve hatta hayvanların bile kurban edilmediğini dile getirmiştir (Donovan, 2015: 91). Kadının toplumun yaşaması, üremesi ve sağlıklı olması için üstlendiği roller ana soyunu geçerli kılmıştır. Her şeyin kaynağı, doğa anadır. Dinsel inanışta toprak dışıdır. İnsan da tüm diğer canlılar gibi ondan gelmiştir (Erdem ve Sayılğan, 2011: 104). İlk devirlerde kadınların daha çok tarım işleriyle erkeklerin ise avcılık ve toplayıcılıkla ilgilenmeleri kadına toplumda iyi bir statü sağlamıştır. Bu tarz anaerkil düzenin hakim olduğu toplumlarda kadın ile erkeğin eşit olduğu ve birbirlerinin yaptığı işe saygılı olduğu söylenebilir (Budak, Doğan ve Harlak, 1991: 2). Ancak zamanla erkekler birçok alanda boy göstermeye başlayarak tarım sektörünü de ele geçirmiş ve kadınları ev içi işlere hapsedmeye başlamışlardır (Arsoy, 2011: 3). Yapısal değişimler sonrasında üretim ilişkilerindeki değişme ile birlikte nasıl anaerkil aileden ataerkil aile anlayışına geçilmişse, kadının toplumdaki ve dolayısıyla aile içindeki yeri de toplumsal yapıya göre belirlenerek değişmiştir (Bebel, 1966: 13). “Ataerkillik, erkekler arası sosyal ilişkileri belirleyen maddi bir temeli olan hiyerarşik düşünce yapısı ile oluşmuş, ‘kadınlar üzerinde egemenlik kurma biçimi’ olarak adlandırılmaktadır (Hartman, 1981; akt. Arıkan, 1997: 15).” Patriyârşî (ataerkillik) aile ilişkilerinin temelinde erkekler bulunur. Kimin kiminle evleneceğine erkekler karar verir ve mülk erkeklerle miras kalarak kuşaktan kuşağa geçer. Paternalist bir toplumda erkek egemenliği sürer. Bu egemenlik erkeklerin babalık rolüne dayanır (Sennet, 2011: 61-62).

Kadının toplumdaki yerini belirleyen ve toplumsal cinsiyet kavramına da yön veren bir diğer kavram olan ‘aile’ ise; tarihsel zamanı şekillendiren doğal bir yapıdır ve sürekli düzeltilip çeki düzen verilmesi gereken doğal bir toplumsal kurumdur (Sancar, 2014: 199). Bir başka ifadeyle “Aile, kan bağı ya da yasal bağlarla birbirine bağlı olan insanlardan oluşmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir yapıdır ya da aile zaman içinde ayakta kalmayı ve değişikliklere uyum göstermeyi başarmış, çok esnek bir toplumsal birimdir diyebiliriz.” (Öztürk, 2011: 16). Aile odaklı toplumsal yaşamda aile içi, yakın çevre ve akrabalar arası ilişkiler genellikle kadınların düzenlenmesine bırakılmış alanlardır (Sancar, 2014: 195). Aile kendi içerisinde kadın ve erkeğe ait rolleri ve akrabalık ilişkilerini barındırmaktadır. Aile kavramına yönelik olarak vurgulanması gereken bir başka konu ise onun toplumdan bağımsız, durağan ve mutlak bir kavram olmadığıdır. Aile, tarihsel ve toplumsal koşullara göre değişik biçimler ve içerikler kazanmaktadır (Dedeoğlu, 2000: 142-195). Aile, birey ve toplumun devam ettirilmesinde en temel organizasyonlardan biridir ve bu devamlılık da çocuklar ile sağlanır. Yani aile ulusal, dinsel ve etnik açıdan kutsaldır. Bu öneminden dolayı aile kurumuna devlet, din ve tüm var olan otoriteler müdahale etmektedir (Bayhan, 2013: 148).

II. SAĞLIK SEKTÖRÜ VE KADIN

1947 yılında uluslararası bir belge olan Dünya Sağlık Örgütü’nün anayasasında yer alan düzenlemeye göre: “Sağlık ırk, din, dil, politik inanç, ekonomik ve sosyal durum ayrımı olmaksızın doğuştan kazanılan bir haktır.” Bu durum hükümetlere önemli sorumluluklar yüklemiş ve 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde hükümetlerin kendi halklarına “tıbbi bakım verme” hakkı zorunluluk olarak getirilmiştir (Pala, 2007: 3). Sağlıklı olma durumunu yapılan araştırmalara göre dört ana madde etkilemektedir. Bunlar, Henrick L. Blum’un bütüncül sağlık modelinde belirtilmiştir ve çevre, davranış (yaşam biçimi), sağlık hizmetleri ve kalıtım (genetik) olarak ifade bulmuştur (Kavuncubaşı ve Yıldırım, 2012: 19). Sağlık hakkı geçmişten günümüze temel haklardan biri olarak kabul edilmiştir. Ülkemizde ve dünyada da sürekli değişime uğramıştır. Sağlık hakkı da bu yüzden hem ülkemizde hem de dünyada yaşam hakkı ile aynı önemde kabul edildiği için birçok gelişimde bulunmuştur.

Şekil 1. Sağlık Etkileyen Faktörler

Kaynak: Schulz, Johnson, 1976: 5; akt. Kavuncubaşı ve Yıldırım, 2012.

1980'li yıllarda başlanmış olsa da 1990 sonrasında eğitim ve sağlık alanlarında meydana gelen piyasalaştırma çalışmaları Dünya Bankası (DM) ve International Monetary Fund (IMF) tarafından Türkiye'ye de empoze edilmiştir. Devleti, devlet eliyle yürütülen programları küçültmeyi hedefleyen bu çalışma piyasayı tamamen özel sektöre açarak devletin ekonomi üzerindeki aktif rolünü sıfırlamayı planlamıştır. 2000'li yılların ortalarına doğru da ikinci kuşak bir özelleştirme kapsamında çalışmalar yapılmış ve sağlık da bu çalışmalardan en çok etkilenen alanlardan biri olmuştur (Sönmez, 2011: 33). Günümüze gelindiğinde pek çok ülke kuralızsızlaştırma politikalarını uygulamaktadır. Fiyat serbestisi ve kamu müdahalelerinin azaltılması liberalizm modeline alternatif yöntemler üretmenin temel hedeflerini oluşturmaktadır. Yani, liberalizm devletin etkin rol oynamasındaki reddediş ve piyasanın düzenleme gücünün yüceltilmesi üzerine kurulmaktadır. Devletin piyasada ve ekonomide etkin rol oynaması reddedilmekte ayrıca doğal düzenin varlığı kabul edildiğinden devlet sadece var olan düzene müdahale etmeden koruma sağlamalıdır anlayışı görülmektedir (Rosanvallon, 2004: 51-54).

Neoliberalizm 20. yy'a gelindiğinde gücünü yitirmiş olan liberalizmin yeni bir şekilde siyasal anlam kazanmasıdır. Neoliberalizm için tek bir tanımlamadan bahsetmek imkansızdır. Harvey'e (2005) göre neoliberalizm, küresel kapitalist sınıfın iktidarını onarma projesidir; Saad-Filho ve Johnston'a (2005) göre zamanla artan zenginlik ve iktidar gücünün çok uluslu şirketler ve elit grupların elinde toplanmasıdır (Çitçi, 2008: 5). Birikim krizleri ve kârlılıkla birlikte başlayan kapitalizmdeki değişimi anlatmak adına 1970'lerin başlarında neoliberalizm ortaya çıkmıştır (Harms, 2004; akt. Aka, Kablay ve Demir, 2012: 3).

Neoliberalizm yeniden bir yapılanma sağlayarak küreselleşme ile kapitalizmi tüm dünya ve tüm sektörler yaymaktadır. Belirli süreli sözleşmeler, ücretlerde esneklik, yönetim kültürünün değişmesi bu uygulamaların belli başlı örnekleridir. Bu yöntemlerle kamunun küçültülüp özele terk edilmesi ve böylece yeni sermaye birikim alanlarının yaratılması hedeflenmektedir (Kablay, 2014: 88).

Neoliberal politikaların bir uzantısı olarak "sağlık reformları" adıyla dile getirilen yapısal değişiklikler ülkemizde "Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP)"nın temelini oluşturmuştur. Bu program ile devlet sağlık hizmeti sunumundan çekileceğini açık bir dille ifade etmiştir. Böylece de Sağlık Bakanlığı'nın yeniden yapılandırılması hedeflenmiştir (Pala, 2017: 46). Sağlıkta Dönüşüm Programı ile kamu sağlık hizmetlerinin piyasalaştırılması hedeflenmiştir. Sağlık alanında kâr elde etmek isteyenler bu yollarla sağlık alanına yatırım yapmışlardır (Soyer, 2006: 119). Bunlarla birlikte hasta açısından sağlık hizmetine en hızlı şekilde ulaşmak hedef kabul edilirken; kurum açısından ise maliyet verimliliği hedef kabul edilmiştir (BSB, 2011: 203). Daha önceki neoliberal düzenlemelerin sağlık sistemi üzerine etkilerini güçlendiren SDP maliyeti düşürme yolundaki amaçlarını karşılayamamıştır ve sağlık hizmeti sunumundaki temel hedef olan insanların hastalanmasının önlenmesi yolundaki amaçlardan da uzak kalmıştır (Yavuz, 2017: 96). SDP'nin getirdiği değişiklikler ve yenilikler sağlık harcamaları ve sağlıkta finansman konusuna değinilmesini gerekli kılmıştır. Yapılan araştırmalara göre OECD ülkeleri Türkiye'ye oranla kişi başı üç buçuk kat daha fazla sağlık harcaması yapmaktadır. Finansman açısından da 2006 yılındaki uygulama ile kurumlar tek çatı altında birleştirilmiş ve sosyal sigortacılık yöntemi ile finansman ağırlığı artma eğilimi göstermiştir. SDP ile harcama ve finansmanın yanı sıra sağlık emek gücü içerisinde yer alan çalışanlar da etkilenmiştir. Sayı bakımından yetersizlik, ülke çapındaki dengesiz dağılım, uzman-pratisyen hekim dengesizliği, hekim hemşire dengesizliği karşılaşılan sorunlar arasındadır. Bu durum eleman konusunda yetersizlik ile beraber yeni istihdam biçimlerini gündeme getirmiştir. 2003 tarihli 4924 sayılı Yasa'da "Eleman temininde güçlük çekilen yerlerde ve hizmet dallarında sağlık hizmetlerinin etkili ve verimli bir şekilde yürütülebilmesini temin etmek üzere, Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşları tarafından hizmet akdi ile sözleşmeli olarak istihdam edilecek ve işçi sayılmayan sağlık personeli" tanımlanmıştır (Yenimahalleli Yaşar, 2017: 124-129).

Devletlerin küresel ekonomik ortama uyum sağlayamayarak ekonomik anlamda kriz yaşamaları sağlık harcamalarını da hakıyla karşılayamamalarına neden olmuştur. İşte bu reform programının temel nedenlerinden birisi de finansal olarak açıklanmıştır. Bunun sonucunda da Dünya Bankası, IMF ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından belirlenen politikalar doğrultusunda bir işbirliği ortamı yaratılmıştır (Kart, 2013: 105).

SDP insan sağlığının üzerinden daha fazla para kazanmayı amaçlayan bir reform hareketidir. Bir insan hakkı olan sağlık hakkı paraya endekslenmiştir ve özel hastanecilik de çeşitli teşviklerle özendirilmiştir. Ayrıca bu reform ile kamusal kaynakların sağlık alanına olan harcaması azaltılmış ve bu ödemenin hasta sahibi ya da yakınlarından elde edilmesi amaçlanmıştır (Sönmez, 2011: 91-92). Yapılan reform hareketinden belki de toplumun onlara yüklediği rollerden dolayı en çok da kadın işçiler etkilenmiştir. Çünkü bakım elemanı, hemşirelik, temizlik elemanı gibi işlerde kadınlar hem çalışma şekillerinden ve hem de düşük ücrete razı olmalarından dolayı tercih edilmişlerdir. Ayrıca kadınlar evdeki sorumluluklarını aksatmayacak sendikalaşma anlayışından uzak, otoriteye boyun eğen sabır ve tekrara dayalı işleri kabul etmektedir. İşverenler de kadın çalışanların bu özelliklerinden yararlanmış ve özellikle sağlık sektöründe onları tercih etmişlerdir. Kadın çalışanların sayısındaki hızlı artış ise sağlık sektörünün feminizasyonuna neden olmuştur (Urhan ve Etiler, 2011: 192-193). Güvencesizlik konusunda verilebilecek en güzel örneklerden bir tanesi kadınların neden olmuştur (Urhan ve Etiler, 2011: 192-193). Güvencesizlik konusunda verilebilecek en güzel örneklerden bir tanesi kadınların neden olmuştur (Urhan ve Etiler, 2011: 192-193). Güvencesizlik konusunda verilebilecek en güzel örneklerden bir tanesi kadınların neden olmuştur (Urhan ve Etiler, 2011: 192-193). Güvencesizlik konusunda verilebilecek en güzel örneklerden bir tanesi kadınların neden olmuştur (Urhan ve Etiler, 2011: 192-193).

Ülkemizdeki son gelişmelere baktığımızda evde bakım hizmetleri uygulaması oldukça yenidir ve çok geniş bir kanuni çerçevesi de yoktur. Ancak gelişen dünya koşulları bakım hizmetlerinin de gelişmesini hızlandırmıştır (Elevli, 2012: 50). Yaşlı sayısındaki artış ve evde daha çok yaşlının bakılıyor olması bu sektörün canlanmasına hız kazandırmıştır. Çünkü çekirdek aile yapısının yaygınlaşması, insanların kentlerde kendi içlerine dönerek bencilleşmeleri, aile bireyleri ve akrabalar arasındaki ilişkiyi koparmıştır. Bu da ev içinde ya da özel bakım merkezleri aracılığıyla yaşlı ve hasta bireylerin bakılmasına olanak sağlamıştır. Bakım hizmetlerinin gelişmeye başlaması ile hasta sorunları çözülürken bir yandan da geleneksel anlayıştan uzak durulamaması bakım hizmetlerinin aile bireyleri tarafından yapılmasını engelleyememiştir. Bu da tüm yükü kadınların üzerine yükleyerek onların dezavantajlı konuma gelmelerine neden olmuştur. Erkekler genelde dışarıda ücretli çalışmayı tercih ederken kadınlar evdeki tüm sorumlulukları üstlenmiştir. Kadınlar, evin tüm maddi ihtiyaçlarını karşılayan erkeklerin ev içinde sıkıntı yaşamaması için tüm ev ve bakım işlerini sorunsuz bir şekilde halletmeye çalışmaktadırlar (Özateş, 2015: 98).

Hasta bakım merkezleri sağlıkta özelleşme çalışmaları sonrasında gündeme gelmiştir ve hızla yaygınlaşmıştır. Her ilde sayısı giderek artan hasta bakım merkezleri gerek hastaları gerekse çalışanları bakımından oldukça hassas ve üzerinde durulması gereken bir alandır. Bu yüzden Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından denetimleri sıkı bir şekilde yapılmaktadır. Bu kurumlarda çalıştırılması gereken personel: Bakım elemanları ki kanunda bakıcı personel şeklinde yer almaktadır, meslek personeli (sosyal çalışmacı/sosyal hizmet uzmanı, psikolog, psikolojik danışman, gerontolog, çocuk gelişimi ve ergoterapist unvanı olanlar, özel eğitim bölümü mezunları), sağlık personeli (hemşire, ebe, acil tıp teknisyeni ve teknikeri, evde hasta bakım teknikeri) ve usta öğretici şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca halk eğitim merkezleri tarafından görevlendirilen ve hastaların etkinlik yaparak sosyal yönlerinin geliştirilmesi amacıyla resim öğretmenleri de bu kurumlarda çalıştırılmaktadır. Bu merkezlerde kişisel bakım ve psiko-sosyal destek hizmetleri verilmektedir (Bakıma Muhtaç Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği – 2013/28737, md. 25). Bakım merkezlerinde yapılan bakım hizmetleri dolayısıyla bu sektör daha çok kadınları istihdam etmektedir. Geçmişten günümüze kadınlara atfedilen evde bakım hizmetleri piyasalaşmış haliyle özel bakım merkezlerine taşındığında yine kadın çalışanlar tercih edilmektedir. Çünkü kadın çalışanlar genellikle eğitim düzeylerinin düşük olması ve bildikleri iş olması dolayısıyla zorluk yaşamamak düşüncesiyle bu alana yönelmektedir. Ancak bu işin yorucu ve yıpratıcı oluşu ve evde de hemen hemen aynı işleri yapıyor olmaları kadınlarda büyük psikolojik sorunlara yol açmaktadır.

III. ÖZEL BAKIM HİZMETLERİNE İLİŞKİN BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Bakım emeği ataerkillik kapsamında kadına atfedilen rolleri tetiklemektedir. Beden ile doğrudan ilişkili olan bakım aynı zamanda mahrem ile ilgili bir konudur. Bu yüzden de bakım hep aile içinde ve özel alanla sınırlı kalmıştır. Zamanla aile sorumluluğundan kopan bakım ise metalaşarak piyasaya açılmıştır. Türkiye’de bakım emeğinin 5 ayrı ayağı vardır:

1. Geleneksel olarak aile içinde yapılan ve ücretsiz kadın emeği ile sağlanan bakım,
2. Hane içerisinde kayıt dışı çalışan vatandaş ya da göçmen kadınların emeğine dayalı olan ve güvencesiz atipik işleri tetikleyen bakım,
3. Özel şirketler tarafından hanelere gönderilen kayıtlı; ama güvencesiz atipik işler meydana getiren bakım,
4. Hane dışında bir kuruluş tarafından gerçekleştirilen kayıtlı, tam zamanlı; ancak güvencesiz bakım,
5. Hane dışında kamu kuruluşu tarafından sunulan ya da hizmet ücreti kamu tarafından sağlanarak özel kuruluşlarca gerçekleştirilen bakım (Atasü Topçuoğlu, 2017: 180).

Bu çalışma kapsamında bakımın 4. ayağı olan özel kuruluşlar tarafından sağlanan bakım hizmeti incelenmiştir.

3. 1. Araştırmanın Amacı ve Konusu

Araştırmanın konusu; sağlık alanındaki reform uygulamaları sonrasında yeni bir sektör haline gelen özel bakım merkezlerinin kadın istihdamı üzerindeki etkisini belirlemek ve kadının evde ve çalışma hayatında üstlendiği rolü sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan incelemektir.

Araştırmanın amacı; sağlıkta dönüşüm ile birlikte Türkiye’de önem kazanan hasta bakım merkezleri ve bu merkezlerde çalışan kadınların istihdamına, çalışma koşullarına yönelik sorunları ortaya koymaktır.

3. 2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada alan araştırması yöntemi çerçevesinde nitel (mülakat- yüz yüze görüşme) ve nicel (survey-anket-soru kağıdı formu) teknikler kullanılmıştır. Araştırma öncesi ve araştırmanın sonuna kadar literatür araştırması yapılarak elde edilen kaynaklar okunmuş ve kavramsal çerçeve oluşturulmuş, daha sonra hipotezler geliştirilerek bu hipotezlerin sınanabilmesi

için yapılandırılmış anket formu hazırlanmıştır. Anket araştırmacı tarafından üç bölüm olarak hazırlanmıştır ve toplamda 27 sorudan oluşmaktadır. Araştırma kapsamına alınan 60 kadın çalışana ilişkin bilgiler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

3. 3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma evrenini Samsun ilinde var olan özel bakım merkezlerinde çalışan 188 kadın çalışan oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında Samsun ilinin seçilmesinin nedenleri; öncelikle Samsun ili Sağlıkta Dönüşüm Programı sonrasında aile hekimi gibi temel uygulamaların ilk olarak faaliyete geçirildiği pilot iller arasındadır ve büyükşehir olmasından dolayı bünyesinde yakın çevredeki illere oranla daha fazla hasta bakım merkezi barındırmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise 60 kadın oluşturmaktadır. Samsun ilinde özel bakım merkezlerinde çalışan kadın çalışanların meslek dağılımı aşağıdaki gibidir:

- Hasta bakım elemanı,
- Hemşire,
- Resim öğretmeni ve
- Psikolog

Bu nedenle araştırma örnekleminin hasta bakım elemanı, hemşire, resim öğretmeni ve psikologlardan oluşmasının daha yararlı olacağı düşünülmüştür. Bunun nedenlerinden ilki özel bakım merkezlerinde en çok bakım elemanlarının istihdam edilmesi ve iş yüklerinin oldukça ağır olmasıdır. Hemşireler de kurumdaki yüksek sorumlulukları, bakım merkezlerinin vardiyalı çalışmaları sonucunda ortaya çıkabilecek iş hayatına yönelik sorunları incelemek açısından önem arz etmektedir. Resim öğretmenleri hasta bakım merkezlerinde kalan hastaların sosyalleşmesi adına görev aldıkları için hem hastalara hem de çalışanlara aynı mesafede kalarak çalışma ortamını objektif gözle görebilmeleri açısından önemli bir kategoriyi oluşturmaktadır. Son olarak özel bakım merkezlerine müdür olarak genellikle psikologların alınması ve hasta-çalışan arasındaki psikolojik dengenin sağlanması araştırmanın doğru değerlendirilmesi açısından psikologlarla görüşülmesini de zorunlu kılmıştır.

Araştırma Samsun ilinde yer alan özel bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde yapılmış, özel ve kamu hastanelerindeki bakım elemanları araştırma kapsamına dahil edilmemiştir.

Araştırma kapsamında T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan alınan görüşme izni sonrasında 60 kadın çalışanla anket ve derinlemesine görüşme yapılmıştır. Ancak bu görüşmeler kapsamında izinde olanlar ve vardiyalı çalışmaları nedeniyle ulaşılamayan bazı kadın çalışanlarla görüşülememiştir.

3. 4. Araştırmanın Bulguları

3. 4. 1. Çalışanların Sosyo – Demografik Özellikleri

Bakım merkezlerinde çalışanlar genellikle kadınlardan oluşmakta olup özellikle bakım hizmetleri için kadınlar tercih edilmektedir. Çalışmaya katılan kadınlar farklı yaş gruplarında yer almaktadır. Aynı zamanda bu kadınlar birbirinden farklı eğitim ve medeni duruma sahiptir. Çalışmaya katılan kadınlardan 19-30 yaş arasındakilerin oranı %36,7, 31-40 yaş arasındakilerin oranı %40 ve 40 yaş üstündekilerin oranı ise %23,3'tür. Tablo 1 yaş bakımından incelendiğinde çalışanların büyük kısmının 31-40 yaş arasında olduğu, 19-30 yaş arasındaki grubun büyüklüğünün de buna yakın bir oranda olduğu görülmektedir. Çimen, Şahin, ve arkadaşlarının (2012: 24) özel bakım merkezinde çalışan personelin tükenmişlik iş doyumunu inceleyen çalışmasında da benzer şekilde bakım merkezlerinde çalışanların en fazla 31-40 yaş arasında (%54,1) olduğu bulunmuştur. Çalışma bakım hizmetlerinde çalışan kadınların sayısının daha fazla olduğunu ve toplumsal cinsiyet rollerinin kadınları bu mesleğe yönelttiğini açık şekilde göstermektedir. Dramalı ve arkadaşlarının 1998 yılında yapmış olduğu evde bakım hizmetlerini inceleyen çalışmalarına göre bakım hizmetini yapanların %89'u kadın olarak tespit edilmiştir (Bahar ve Parlar, 2007: 36). Bu çalışmalar da göstermektedir ki bakım hizmetleri ister evde ister bakımevinde yapılsın toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kadınlara atfedilmektedir.

Çalışan kadınların %28,3'ü bekar, %63,3'ü evli, %6,7'si boşanmış, %1,7'sinin ise eşi vefat etmiştir. Evli kadınların çalışma yaşamında daha fazla yer alması ekonomik sıkıntılarının var olmasından kaynaklanmaktadır. Bekar kadınlar kendi isteklerini daha rahat karşılayabilmek ve eğitimlerinin karşılığını alabilmek adına çalışırken; evli kadınlar daha çok ailesinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak adına kendi isteklerinden mahrum kalarak çalışma hayatında yer aldıklarını ifade etmektedir.

Çalışmaya katılanlardan %28,3'ü ilkökul mezunu, %16,7'si ortaokul mezunu, %28,3'ü lise mezunu, %10'u yüksekokul mezunu ve %16,7'si ise üniversite mezunudur. İlkokul ve lise mezun sayılarının çoğunlukta olmasının nedeni yapılan görüşmelerin bakım elemanları üzerinde yoğunlaşmasıdır.

Çalışmaya dahil edilen kadınların sosyo-demografik özellikleri Tablo 1'de ayrıntılı olarak ifade edilmiştir.

Tablo 1: Çalışanların Sosyo-Demografik Özellikleri

Tanımlayıcı Özellikler	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Yaş	19-30 Yaş	22	36,7
	31-40 Yaş	24	40,0
	40 Yaş üstü	14	23,3
	Toplam	60	100,0
Medeni Durum	Bekar	17	28,3
	Evli	38	63,3
	Boşanmış	4	6,7
	Eşi Ölmüş	1	1,7
	Toplam	60	100,0
Eğitim Durumu	İlk Okul Mezunu	17	28,3
	Orta Okul Mezunu	10	16,7
	Lise Mezunu	17	28,3
	Yüksek Okul Mezunu	6	10,0
	Üniversite Mezunu	10	16,7
	Toplam	60	100,0

3. 4. 2. Çalışanların Meslek ve Kurumla İlgili Özellikleri

Tablo 2’de görüldüğü gibi çalışmaya katılan kadınların yarısından fazlasını (%71,7) hasta bakım elemanları oluşturmaktadır. Özel bakım merkezlerinde hasta bakım elemanı olarak çalışan kadınların sayısı diğer meslek gruplarındaki kadınların sayısına oranla çok daha fazla olduğundan araştırma kapsamının ana grubu kadın hasta bakım elemanları olarak belirlenmiştir.

Meslek durumuna göre dağılıma bakıldığında çalışmaya katılan hasta bakım elemanlarının oranının %71,7, hemşirelerin oranının %8,3, psikologların oranının %10, resim öğretmeni oranının %3,3 ve aşçıların oranının ise %6,7 olduğu Tablo 2’de görülmektedir. Ancak hasta bakım merkezlerinde ayrı meslek grubu olarak aşçılar bulunmamaktadır. Yani aşçılar aslında hasta bakım elemanlarının oranı içinde yer almaktadır. Kadın hasta bakım elemanlarından mutfak konusunda yetenekli olanlar öğle tatiline yakın tüm personele yemek pişirmekte ve bu görev tanımları ayrıca belirtilmemektedir. Kurumlar kendi bünyelerinde 1 psikolog, vardiyayı karşılayacak şekilde 2-4 hemşire ve hastaların eğitimleri ve etkinlikleri açısından halk eğitim tarafından görevlendirilen 1 tane resim öğretmeni çalıştırdıkları için bu meslek gruplarının oranı daha azdır.

Tablo 2: Çalışanların Meslek İle İlgili Özellikleri

İşe İlişkin Bilgiler	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde(%)
Meslek	Hasta Bakım Elemanı	43	71,7
	Hemşire	5	8,3
	Psikolog	6	10,0
	Resim Öğretmeni	2	3,3
	Aşçı	4	6,7
	Toplam	60	100,0
İş Yaşantısının Nasıl Başladığı	Başvuru	8	13,3
	Kurs	22	36,7
	Tanıdık Aracılığıyla	19	31,7
	Staj Sonrası	5	8,3
	İş Teklifi Sonrası	1	1,7
	İşkur Aracılığıyla	3	5,0
	Tavsiye İle	1	1,7
	Gönüllü Olarak	1	1,7
	Toplam	60	100,0

Sosyo-demografik özelliklerin dışında çalışanlara meslekleri ve çalışma koşulları ile ilgili de bazı sorular sorulmuştur. Bunlardan birincisi bu meslekteki iş yaşantılarının nasıl başladığı üzerinedir. Sırası ile çalışanları bu mesleğe başlatan nedenler şu şekilde sıralanabilir; iş başvurusu ile (%13,3), kurs aracılığıyla (%36,7), tanıdık vasıtasıyla (%31,7), staj sonrasında (%8,3), işveren tarafından yapılan iş teklifi ile (%1,7), İŞKUR aracılığıyla (%5), kurumda çalışanların tavsiyesi ile (%1,7) ve gönüllü olarak (%1,7) bulunmuştur. Kadın çalışanların halk eğitim ya da İŞKUR tarafından açılan kurslar aracılığıyla iş bulma olanaklarının artması yüksek oranda (%36,5+5=%41,5) bulunmuştur. Çalışanların bu mesleği ne kadar zamandır yaptıkları da mesleğin yıpratıcı olup olmamasının değerlendirilmesi açısından araştırma kapsamına alınmıştır. Çalışanların %26,7'si 0-6 ay, %10'u 6-12 ay ve %63,3'ü de 1-2 yıldır bu mesleği yapmaktadır. Anketlerin uygulanması sırasında ekonomik yetersizlikler, düşük eğitimli çalışanların başka iş bulma konularında özgüvenlerinin olmaması bu mesleği yapmaya devam etmelerinin nedenlerinden biri olarak gözlemlenmiştir. Bununla birlikte derinlemesine görüşmelerde anlaşıldığı üzere çalışmayı sosyalleşme olarak kabul eden kadın çalışanlar uzun süredir bu mesleği yapmakta ve bakım merkezinde bakmakta oldukları yaşlılarla aralarındaki manevi bağdan bahsetmektedirler. İçlerinden bir çalışan bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

"Her geçen gün hastalara başlanıyoruz. Özellikle yaşlıların bize muhtaç olduğunu gördükçe işimizi Allah rızası için yapmaya başlıyoruz ve çalışma şartlarımız zor da olsa kabulleniyoruz. Çünkü bir gün kendimizin de yaşlanacağını düşünüp bu şekilde motive oluyoruz. Hastalar ölünce uzun süre kendimize gelemiyoruz."

Çalışanların kurum ile ilgili özelliklerini ifade eden çalışma süreleri, alınan ücret miktarı, ücret farklılıklarının neye göre belirlendiği, çalışma saatleri, fazla mesai yapma durumu, yıllık izin süreleri, evlilik ve ölüm izin süreleri, çalışma listelerini kimin yaptığı, çalışanlara kıyafet verilmesi ve çalışanların sosyal hakları Tablo 3'de gösterilmiştir.

Çalışanların kurum ile ilgili özelliklerini incelemek gerekirse; kurumdan alınan ücrete bakıldığında çalışanların %85'i 1500 TL ve altı ücret alırken; %15'i 1500 TL üstünde ücret almaktadır. Kurumda ücret farklılıkları mesleğe göre (%70), performansa göre (%26,7) ya da tecrübeye göre (%3,3) belirlenmektedir. Aynı meslek içerisinde meydana gelen farklılıklar ise performansa dayalı ücret ilkesinin de esas alındığını kanıtlamaktadır. Çalışmaya katılan kadınlardan bazıları ücret farklılıklarının işverenlerin inisiyatifinde olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca tanıdık yoluyla işe girenlerin ücretlerinin daha yüksek olduğunu belirten çalışanlara bakıldığında özel bakım merkezlerindeki ücret ayrımcılığı da açık şekilde ifade bulunmaktadır. Vardiyalı sistemden dolayı çalışanların çalışma süreleri 8 saat ile sınırlıdır. Ancak, çalışanlara fazla mesai de yaptırılmaktadır. Kurumlardaki çalışanların %18,3'ü fazla mesai yaptığını söylerken; %81,7'si fazla mesai yapmadıklarını belirtmiştir. İzinler konusunda ise kurumların kanun hükümlerine uydukları belirlenmiştir. Kıdeme göre yıllık izin sürelerini esas alan özel bakım merkezleri çalışanlarının ani hastalık durumlarında da ekstra izin ya da rapor uygulamasını kullanmaktadırlar. Ayrıca evlilik ve ölüm izinleri de çalışanlara 4857 sayılı İş Kanunu'na uygun şekilde verilmektedir. Çalışanların vardiyalara göre çalışma listeleri işverenler (%96,7) ve psikologlar (%3,3) tarafından yapılmaktadır. Ancak yapılan gözlemler ve bire bir görüşmeler sonucunda çalışanların ifadesi ile çalışma listeleri oluşturulurken işverenlerin tanıdıklarına "torpilli" davrandıkları iddia edilmektedir. Çalışanlara kurum tarafından işyerinde kullanmaları için kıyafet verilip verilmediğinin belirlenmesi açısından sorulan soruda çalışanların %96,7'si evet derken %3,3'ü hayır demektedir. Kurumun çalışanlarına sağladığı sosyal haklara baktığımızda çalışanların %36,7'si yemek ve servis hakkının olduğunu, %6,7'si yol ve yemek parası aldıklarını, %36,7'si ise sadece yemek hakkının olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 3: Çalışanların Kurum İle İlgili Özellikleri

Çalışma Koşulları	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde(%)
Çalışma Süresi	0-6 Ay	16	26,7
	6-12 Ay	6	10,0
	1-2 Yıl	38	63,3
	Toplam	60	100,0
Alınan ücret	1500 Ve Altı	51	85,0
	1500 üstü	9	15,0
	Toplam	60	100,0
Ücret Farklılığının Neye Göre Belirlendiği	Mesleğe Göre	42	70,0
	Performansa Göre	16	26,7
	Tecrübe	2	3,3
	Toplam	60	100,0
Çalışma Saati	8	60	100,0
	Toplam	60	100,0
Fazla Mesai Yapılma Durumu	Evet	11	18,3
	Hayır	49	81,7
	Toplam	60	100,0

Yıllık İzin Süresi	14	36	78,3
	20	10	21,7
	Toplam	46	100,0
Evlilik İzin Süresi	3	60	100,0
	Toplam	60	100,0
Ölüm İzin Süresi	3	60	100,0
	Toplam	60	100,0
Çalışma Listelerini Kimin Yaptığı	İşveren	58	96,7
	Psikolog	2	3,3
	Toplam	60	100,0
Çalışanlara Kıyafet Verilmesi	Evet	58	96,7
	Hayır	2	3,3
	Toplam	60	100,0
Çalışanların Sosyal Olanakları	Yemek Ve Servis	34	56,7
	Yemek Ve Yol Parası	4	6,7
	Yemek	22	36,7
	Toplam	60	100,0

3. 4. 3. Çalışmaya Katılanların İş Yaşantıları ile ilgili Özellikleri

3. 4. 3. 1. Çalışmaya Katılanların Sosyo – Demografik Özellikleri ile İş Yaşantıları Arasındaki İlişki

Bu bölümde çalışanların bazı sosyo-demografik özellikleri ile iş yaşantıları arasındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Sırası ile yaş, medeni durum, eğitim, meslek arasında bu ilişki aranmıştır.

Çalışmaya katılanların işlerini hangi yolla buldukları ve yaşları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Özel bakım merkezleri belli bir eğitime tabi tutulmamış elemanları bakım elemanı olarak tercih etmemektedir. Bu merkezler ya kendi bünyelerinde ya da başka kurumlar aracılığıyla hasta bakım sertifikası alan kişileri bakım elemanı olarak kurum içerisinde istihdam etmektedir. Tablo 4'te görüldüğü gibi çalışanların bir kısmı işlerini eğitim aldıktan sonra bulmuştur.

Tablo 4: Çalışmaya Katılanların İşlerini Nasıl Buldukları ve Yaşları Arasındaki İlişki

		19-30 yaş		31-40 yaş		40 yaş üstü		p
		n	%	n	%	n	%	
İşi Nasıl Bulduğu	Eğitim aldıktan sonra	5	%22,7	17	%70,8	8	%57,1	X ² =12,142 p=0,016
	Tanıdık aracılığıyla	16	%72,7	7	%29,2	5	%35,7	
	İnternet aracılığıyla	1	%4,5	0	%0,0	1	%7,1	

Çalışmaya katılanlardan 19-30 yaş arasındakilerin %22,7'si eğitim aldıktan sonra, %72,7'si tanıdık aracılığıyla, %4,5'i internet aracılığıyla; 31-40 yaş arasında olanların %70,8'i eğitim aldıktan sonra, %29,2'si tanıdık aracılığıyla; yaşı 40 yaş üstü olanların %57,1'i eğitim aldıktan sonra, %35,7'si tanıdık aracılığıyla ve %7,1'inin ise internet aracılığıyla olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan 19-30 yaş arası grubun çoğunluğu tanıdık aracılığıyla bakım merkezlerindeki işlerini bulmaktadırlar. Özellikle ilçelerde bulunan bakım merkezlerindeki çalışanların tanıdık vasıtasıyla bu kurumlara girdikleri gözlemlenmektedir. Ancak 31-40 yaş arası grup için durum biraz daha farklı olmaktadır. Bu gruptakilerin çoğunluğu eğitim sürecinden geçtikten sonra özel bakım merkezlerinde bakım elemanı olarak işe başlamaktadırlar. Diğer bir deyişle

çalışanların işlerini nasıl buldukları ile yaş değişkeni birbirini etkilemektedir ($X^2=12,142$; $p=0,016<0,05$). Genç yaşlarda iş genellikle tanıdık aracılığıyla edinilirken; orta yaş ve üstünde iş daha profesyonel şekilde edinilmektedir.

Çalışmaya katılanların aldıkları ücret ile yaşları arasındaki ilişki incelenmektedir. Çalışmaya katılanların aldıkları ücret ile yaş arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. ($X^2= 7,768$; $p=0,021<0,05$) olduğundan yaşın alınan ücreti etkilediği anlaşılmaktadır. Tablo 5'te de belirtildiği gibi yaşı 19-30 arası olanların %68,2'sinin 1500 TL ve altı, %31,8'inin 1500 TL üstü; yaşı 31-40 arası olanların %95,8'inin 1500 TL ve altı, %4,2'sinin 1500 TL üstü; yaşı 40'ın üstünde olanların %92,9'unun 1500 TL ve altı, %7,1'inin 1500 TL üstü olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Çalışmaya Katılanların Aldıkları Ücret ile Yaşları Arasındaki İlişki

		19-30 yaş		31-40 yaş		40 yaş üstü		p
		n	%	n	%	n	%	
Alınan Ücret	1500 TL ve altı	15	%68,2	23	%95,8	13	%92,9	$X^2=7,768$ $p=0,021$
	1500 TL üstü	7	%31,8	1	%4,2	1	%7,1	

Çalışanlardan 30 yaş ve üzerindeki büyük bir çoğunluğu (%90'ın üstü) genelde asgari ücret ile çalışmaktadır. Bu durumda ücretin belirlenmesinde yaş ile birlikte meslek grupları da önem arz etmektedir. Ancak aynı meslek grubundaki bireylerin ücretleri incelendiğinde yaşları büyük olanların daha fazla ücret aldığı da derinlemesine görüşmelerde belirlenmiştir.

Özel bakım merkezlerinde bakım elemanları asgari ücret üzerinden ücretlendirilmektedir. Çalışma kapsamını ağırlıklı olarak bakım elemanları oluşturduğu için 1500 TL ve altında maaş alanların oranı yüksek çıkmaktadır. Bakım elemanları arasındaki ücretlendirmede performans ya da başka bir uygulama ile herhangi birine fazla ücret verilmemektedir. Ancak hemşireler ve psikologlar bakım elemanlarına göre daha yüksek ücret almaktadır.

Çalışmaya katılanların iş yaşamında karşılaştıkları zorluklar ve yaş arasındaki ilişki incelenmektedir. Tablo 6'da da görüldüğü gibi arada istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 6: Çalışmaya Katılanların İş Yaşamında Karşılaştıkları Zorluklar ve Yaş Arasındaki İlişki

		19-30 yaş		31-40 yaş		40 yaş üstü		p
		n	%	n	%	n	%	
İş yaşamında karşılaşılan zorluklar	İletişim	5	%22,7	0	%0,0	1	%7,1	$X^2=22,076$ $p=0,141$
	Sorumluluk almak	1	%4,5	3	%12,5	1	%7,1	
	Hastaların saldırgan davranışları	4	%18,2	4	%16,7	0	%0,0	
	Psikolojik	6	%27,3	3	%12,5	3	%21,4	
	Psikolojik ve fizyolojik	1	%4,5	2	%8,3	0	%0,0	
	Fizyolojik	3	%13,6	3	%12,5	3	%21,4	
	Sorun yok	1	%4,5	6	%25,0	6	%42,9	
	Haksızlığa uğramak	1	%4,5	1	%4,2	0	%0,0	
Çalışma ortamı	0	%0,0	2	%8,3	0	%0,0		

Çalışanların karşı karşıya kaldıkları sorunlar hastalar ile yaşanan iletişim eksikliği, hastaların sorumluluğunu almak, hastaların saldırgan davranışları, psikolojik ve fizyolojik rahatsızlıklar, çalışma ortamından kaynaklanan sorunlar ve haksızlığa uğramak olarak belirlenmektedir. Yaş ile bu sayılan sorunlar arasında anlamlı bir ilişki istatistiksel olarak bulunamamıştır. Ancak yaş faktörünün çalışanların tahammül sınırını olaylara bakış açısını, psikolojik ya da fizyolojik olarak olaylardan etkilenme oranlarını değiştirdiği derinlemesine görüşmelerde belirlenmektedir. Yaşı büyük olanlar daha sakin ve ılımlı cevaplarla hastalar ile iletişim sorunu yaşamadıklarını belirtirken; yaşı daha genç olanlar sorunlarının fazla olduğunu agresif bir dille ifade etmişlerdir.

Çalışanlardan 40 yaş üstü olanlar iletişim ve hastaların sorumluluğunu alma konusunda diğer gruplara göre daha az etkilenmektedirler. Çünkü yaşları gereği olaylara ve hastalara daha sakin yaklaşabilmektedirler. Bu yaş grubunda olayları eleştirmek yerine mevcut durumu kabul edip boyun eğme olgusunun daha fazla olduğu görülmektedir. 43 yaşındaki bir hasta bakım elemanı iş yaşamında karşılaştıkları sorunları şu şekilde dile getirmektedir: "Burada hastalar her an her şeyi yapabilirler. Ölüm tehlikemiz bile var. Evde küçük çocuğunun bezini bile alamazken hastaların bezini almak zorunda

kaliyorsun. İşini ve hastanı sevmezsen asla bu işi yapamazsın. Bunu iş olarak değil vicdan meselesi olarak görmek zorundasın.”

40 yaş üstü bakım elemanları yaşları gereği diğer genç hastalara göre daha çabuk yorulmaktadır. Bu gruptakiler diğer zorluklara oranla fizyolojik sorunları daha fazla yaşamaktadır. Bir başka bakım elemanına göre: *“Hastalardan öğrenmiyorum; ama hastaların agresif halleri beni psikolojik olarak etkiliyor. Bununla birlikte bedenen çok yoruluyorum. İşten sonra eve gittiğimde ailemle konuşacak halim bile kalmıyor. Çalışma arkadaşlarımdan büyük olduğum için sağlık sorunlarım çıkıyor ve bu benim çalışmamı olumsuz etkiliyor.”*

Birebir görüşmelerden de anlaşıldığı üzere iş yaşamında karşılaşılan zorluklar ile yaş faktörü istatistiksel olarak anlamsız çıkarken; hastaların yaşadıkları zorluklar konusunda anlam ifade etmektedir. Özellikle 19-30 yaş arası bakım elemanlarının tahammül sınırı az olduğu için bunlar psikolojik sorunları daha fazla yaşarken; 31-40 yaş arası ve 40 yaş üstü grup daha kabullenici olduğu için iş ortamları için “sorun yok” ifadesini kullanmaktadırlar; ancak fizyolojik olarak da bu durumdan olumsuz etkilenmektedirler.

Hasta bakım elemanlarının işyerinde yaşadıkları sorunlar giderek artmakta ve üstelik bu durum ‘hasta hakları’ adı altında benzer uygulamalarla meşrulaştırılmaktadır. Giderek ticarileşen hasta hakları konusu hasta-sağlık çalışanı ilişkisinden çok müşteri memnuniyeti ilişkisine dönüşmüştür. Haklı ya da haksız fark etmeksizin mevcut düzen bu yolla tehdit edilmekte ve sağlık çalışanları da bu zor durumla karşı karşıya kalmaktadır. Bu uygulama da çalışanlara psikolojik ve fizyolojik şiddet olarak yansımaktadır (Kablay, 2013: 67).

Çalışmaya katılanların işlerini nasıl buldukları ve medeni durum arasındaki ilişki incelenmektedir. Medeni durum kadınların hem iş hem de ev hayatında karşılaştıkları sorunları değiştirip çeşitlendirmektedir. Bu çalışmada medeni durum ile kadın çalışanların işlerini nasıl buldukları arasında istatistiksel olarak bir anlam bulunmaktadır ($X^2=14,36$; $p=0,026<0,05$). Tablo 7’de bu durum ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Tablo 7: Çalışmaya Katılanların İşlerini Nasıl Buldukları ve Medeni Durum Arasındaki İlişki

		Bekar		Evli		Boşanmış		Eşi ölmüş		p
		n	%	n	%	n	%	n	%	
İş Nasıl Bulduğu	Eğitim aldıktan sonra	4	%23,5	23	%60,5	2	%50,0	1	%100,0	$X^2=14,36$ 4 $p=0,026$
	Tanıdık aracılığıyla	12	%70,6	15	%39,5	1	%25,0	0	%0,0	
	İnternet aracılığıyla	1	%5,9	0	%0,0	1	%25,0	0	%0,0	

Bekar olanların 4’ünün (%23,5) eğitim aldıktan sonra, 12’sinin (%70,6) tanıdık aracılığıyla, 1’inin (%5,9) internet aracılığıyla; medeni durumu evli olanların 23’ünün (%60,5) eğitim aldıktan sonra, 15’inin (%39,5) tanıdık aracılığıyla; medeni durum boşanmış olanların 2’sinin (%50) eğitim aldıktan sonra, 1’inin (%25) internet aracılığıyla; medeni durumu eşi ölmüş olanlardan 1’inin (%100) eğitim aldıktan sonra olduğu görülmektedir.

Bekarlar işlerini büyük oranda tanıdık aracılığıyla; evli olanların işlerini büyük oranda belli bir eğitim aldıktan sonra; eşinden boşanmış olan kadın çalışanların işlerini eğitim aldıktan sonra ve son olarak da eşi ölmüş olanlar işlerini eğitim aldıktan sonra buldukları görülmektedir. Ülkemizde son yıllarda internet üzerinden işe alım süreci oldukça etkin olmasına rağmen hasta bakım hizmetlerinde tanıdık aracılığıyla ya da elden başvuru ile kurumun zorunlu kıldığı eğitim sonrasında işe başlamanın daha yaygın olduğu görülmektedir. Bir meslek olarak hasta bakım elemanlığı hem kadınların evde yapmaya alışkın olduğu işler olması dolayısıyla hem de çevredeki insanların kadınlar için bu mesleği uygun görmelerinden dolayı tanıdık aracılığıyla, tavsiye, başvuru ya da eğitim yoluyla kadınları bu mesleğe yönlendirmektedir. Daha önce başka bir işyerinde çalışmayan kadınlar evde de yapmaya alışkın oldukları bu işleri iş yerinde yaptıklarında hem yabancılaşma çekmemekte hem de ilk defa girmiş oldukları iş ortamında zorlanmamaktadırlar.

Çalışmaya katılanların çalışma saati ile medeni durum arasındaki ilişki incelenmektedir. Medeni durumu ne olursa olsun tüm kadın çalışanlar (%100) çalışma sürelerinin 8 saat olduğunu bildirmişlerdir.

Tablo 8: Çalışmaya Katılanların Çalışma Saati ile Medeni Durum Arasındaki İlişki

		Bekar		Evli		Boşanmış		Eşi ölmüş		p
		n	%	n	%	n	%	n	%	
Çalışma Saati	8 saat	17	%100,0	38	%100,0	4	%100,0	1	%100,0	$X^2=0,000$ $p=0,000$

Çalışma saatleri ve vardiya konusunda tüm çalışanlar çalıştıkları kurumdan memnun olduklarını ve vardiya konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını dile getirmektedirler. Ancak bunun yanı sıra yıllık izinler, bayram tatilleri, resmi tatiller süresince vardiya değişimleri konusunda bazı problemlerle karşı karşıya kaldıklarını da gizlememektedirler. Bu konuda çalışanlardan biri çalışma saati ve medeni durum arasındaki ilişki ile ilgili şunları dile getirmektedir: “İşverenler bazı çalışanları ayrı tutuyorlar. Önceden tanıdıkları elemanlar bir de evli ve çocuklu ise özel günlerde ve resmi tatillerde onlara vardiya yazmıyorlar. Bu durumda biz mağdur oluyoruz. 8 saat çalışıyoruz ama kurumdaki durumu ağır olan hastalarla ilgili bir sorun yaşandığında gece bizi çağırabiliyorlar.”

Tablo 9’da çalışmaya katılanların aldıkları ücret ile eğitim arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 9: Çalışmaya Katılanların Aldıkları Ücret ile Eğitimleri Arasındaki İlişki

		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Yüksekokul Mezunu		Üniversite Mezunu		p
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Alınan Ücret	1500 TL ve Altı	17	%100,0	10	%100,0	16	%94,1	5	%83,3	3	%30,0	X ² =29,612 p=0,000
	1500 TL üstü	0	%0,0	0	%0,0	1	%5,9	1	%16,7	7	%70,0	

Çalışmaya katılanların aldıkları ücret ile eğitim arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($X^2=29,612$; $p=0,000<0,005$). Eğitim durumu ilkökul mezunu olanların 17’sinin (%100) 1500 TL ve altı; eğitim durumu ortaokul mezunu olanların 10’unun (%100) 1500 TL ve altı; eğitim durumu lise mezunu olanların 16’sinin (%94,1) 1500 TL ve altı, 1’inin (%5,9) 1500 TL üstü; eğitim durumu yüksek okul mezunu olanların 5’inin (%83,3) 1500 TL ve altı, 1’inin (%16,7) 1500 TL üstü; eğitim durumu üniversite mezunu olanların ise 3’ünün (%30) 1500 TL ve altı, 7’sinin (%70) 1500 TL üstü olduğu görülmektedir. Eğitim durumu yükseldikçe alınan ücretin yükselme olasılığı da artmaktadır.

Hasta bakım merkezlerinde hasta bakım elemanları asgari ücret ile çalışmaktadır. Lise mezunu olanlardan asgari ücretten fazla alan elemanları genellikle emekli hemşireler grubu oluşturmaktadır. Kamu kurumlarından emekli olan lise mezunu hemşireler maddi durumlarına katkı sağlamak amacıyla hasta bakım merkezlerinde de emeklilik sonrası çalışmalarını sürdürmektedirler. Bunun haricinde hasta bakım merkezlerinde genellikle müdür kadrosunda ya da normal olarak çalışan psikologlar 1500 TL ya da üstü ücret almaktadırlar. Ve aldıkları bu ücretleri de piyasa koşulları, diğer bakım merkezlerinde aynı konumdaki elemanlara verilen ücretler belirlemektedir.

Çalışmaya katılanların yaptıkları işin eğitimlerine uygun olduğu düşüncesi ile eğitim arasındaki ilişki incelenmektedir. Çalışmaya katılanlar arasında psikolog, sosyal hizmet uzmanı, resim öğretmeni, hemşire gibi özel eğitim gerektiren meslekler dışında kalan hasta bakım elemanlarının çok farklı eğitim dallarından mezun oldukları görüşmeler sırasında tespit edilmiştir. Lise mezunu, yüksekokul mezunu, açık öğretim mezunu olup öncesinde açıcılık, muhasebe, temizlik elemanı gibi farklı alanlarda çalışan bireylerin hasta bakım elemanı olarak tek bir noktada birleştikleri görülmektedir. Tabii ki bu bireylerden bazıları aldıkları eğitimin şu anda yapmakta oldukları hasta bakım elemanlığı için uygun olduğunu düşünürken bazıları da eğitimleri gereği daha iyi bir işte çalışmalarının uygun olduğunu düşünmektedir. Tablo 10 durumu aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

Tablo 10: Çalışmaya Katılanların Yaptıkları İşin Eğitimlerine Uygun Olduğu Düşüncesi ile Eğitim Arasındaki İlişki

		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Yüksekokul Mezunu		Üniversite Mezunu		p
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Yaptığı işlerin eğitimine uygun olduğu düşüncesi	Evet	17	%100,0	10	%100,0	11	%64,7	5	%83,3	10	%100,0	X ² =14,24 1 p=0,007
	Hayır	0	%0,0	0	%0,0	6	%35,3	1	%16,7	0	%0,0	

Bu değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır ($X^2=14,241$; $p=0,007<0,05$). Eğitim durumu ilkökul ve ortaokul mezunu olanların %100’ü yaptıkları işin eğitimlerine uygun olduğunu düşünmektedir. Eğitim durumu lise ve üstü

olanlar için ise durum biraz daha farklılaşmaktadır. Lise mezunu olanların %64,7'si eğitimlerinin yaptıkları işe uygun olduğunu düşünürken; %35,3'ü yaptıkları iş ile aldıkları eğitimi uyumsuz olarak kabul etmektedir. Eğitim durumu yüksek okul mezunu olanların %83,3'ü yaptıkları iş ile eğitimleri arasında uygunluk görürken; %16,7'si aradaki ilişkiye hayır olarak cevap vermektedir. Üniversite mezunu olanların %100'ü ise yaptıkları işi eğitim seviyeleri ile uyumlu olarak kabul etmektedir.

Üniversite mezunları hasta bakım merkezlerinde üst düzey eleman olarak çalıştıkları için eğitimleri ile yaptıkları işleri birbirine uyumlu olarak kabul etmektedir. Ancak lise ve yüksek okul mezunu olanlar genellikle çaresizlikten, mevcut işsizlikten dolayı bu mesleğe yöneldiklerini belirtmektedir. Çalışanlardan lise mezunu olan bir hasta bakım elemanı durumunu şu şekilde yansıtmaktadır: *“Üniversiteyi 3. sınıfta bıraktım. O dönem evlenmişim ve maddi sıkıntılardan dolayı da okuyamamıştım. Şuan lise mezunuyum ve bu iş lise mezunlarına oldukça uygun bir iş. Günümüzde lise mezunları iş bulmakta zorlanıyor. Ben de bu yüzden işime adapte olmaya çalışıyorum.”*

Hasta bakım merkezlerinde özellikle çocuk gelişimi mezunları hasta bakım elemanı olarak çalışmaktadır. Ancak, bu bölüm mezunları yaptıkları işi eğitimlerine uygun bulmamaktadır. Bir çalışana göre: *“Yaptığım iş eğitimime uygun değil. Çünkü çocuk gelişimi mezunuyum. Tesadüfen bu işi buldum. ‘Neden buradasın?’ dersiniz tamamen işsizlik ve çaresizlikten...”*

Çalışanlardan bazıları eğitimleri ile yapılan işi uygun bulmasa da hasta bakım elemanı olmaktan memnun oldukları için bu mesleği sürdürmektedirler. Bir çalışan kendi durumunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Muhasebe bölümü mezunuyum. Bu iş eğitimime uygun değil, evet. Ama muhasebecilik yaparken çok yoluluyordum. Akşam 22:00'ye kadar çalışmak zorunda kalıyorduk. Burada çok rahatım. Mesai saatleri belli, izinler önceden ayarlanıyor. Bu yüzden işimden memnunum. Bu işe de ihtiyacım olduğu için girdim. Burada hastalarla aranızda duygusal bir bağ kuruluyor. Bu meslekte hem maddi hem de manevi olarak kazanıyorsunuz. İşte bu yüzden ben işimde mutluyum.”

Çalışmaya katılanların sendikaya üye olma durumu ve yaş arasındaki ilişki ile incelenmektedir. Sendikaya üye olmak ve yaş arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Tablo 11'de de görüleceği üzere tüm çalışanlar sendikaya üye olmadıklarını dile getirmektedirler. Yaşı 19-30 ve 31-40 yaş arası olanlar ile 40 yaş üstü olanların %100'ünün hayır yanıtını verdiği görülmektedir ($X^2=0,000$; $p=0,000<0.05$). Bu durum çalışanlar arasında sınıf ve örgütlenme bilincinin olmadığını en açık şekilde ifade etmektedir.

Tablo 11: Çalışmaya Katılanların Sendikaya Üye Olma Durumu ve Yaş Arasındaki İlişki

		19-30 yaş		31-40 yaş		40 yaş üstü		p
		n	%	n	%	n	%	
Sendikaya üye olma durumu	Hayır	22	%100,0	24	%100,0	14	%100,0	$X^2=0,000$ $p=0,000$

Derinlemesine görüşmelerde çalışanların hepsi “Sendikaya üye misiniz?” sorunu “hayır” olarak yanıtlamıştır. Çalışanlar arasında sendikaya yönelik birlik ve beraberlik konusunda eksiklikler vardır. Kendilerini bu konuda bilgisiz ve yetersiz hissettiklerinden dolayı sendikaya sıcak bakmamaktadırlar ve üye olmamayı tercih etmektedirler.

Son olarak; Tablo 12 ise çalışmaya katılanların sendikaya üye olmama nedenlerini yaş değişkeni ile incelemektedir.

Tablo 12: Çalışmaya Katılanların Sendikaya Üye Olmama Nedenleri ve Yaş Arasındaki İlişki

		19-30 yaş		31-40 yaş		40 yaş üstü		p
		n	%	n	%	n	%	
Sendikaya Üye Olmama Nedenleri	Düşünmedim	4	%18,2	6	%25,0	4	%28,6	$X^2=7,158$ $p=0,710$
	Bilmiyorum	15	%68,2	14	%58,3	7	%50,0	
	Fırsat Olmuyor	0	%0,0	1	%4,2	0	%0,0	
	Bilinçsizlik	0	%0,0	1	%4,2	0	%0,0	
	Gerek Duymadım	2	%9,1	2	%8,3	3	%21,4	
	Siyasi Olduğu İçin	1	%4,5	0	%0,0	0	%0,0	

Çalışanların sendikaya üye olmama nedenleri ve yaş arasında da anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($X^2=07,158$; $p=0,710>0.05$). Yaşı 19-30 yaş arası olanların %18,2'si düşünmedim, %68,2'si bilmiyorum, %9,1'i gerek duymadım %4,5'i

siyasi olduğu için yanıtını vermektedir. Yaşı 31-40 yaş olanların %25'i düşünmedim, %58,3'ü bilmiyorum, %4,2'si fırsat olmuyor, %4,2'si bilinçsizlik, %8,3'ü gerek duymadım; 40 yaş üstü olanların %28,6'sı düşünmedim, %50'si bilmiyorum, %21,4'ü gerek duymadım olarak yanıt vermektedir. Tablo 12 incelendiğinde çalışanların sendikaya üye olmamasının arkasında yatan en büyük neden bu konuda bilinçsiz olmalarıdır. İşveren korkusu, sendikanın kötü bir şey olduğu algısı çalışanları sendikaya üye olmaktan uzaklaştırmaktadır. Her ne kadar bazı (1 ya da 2 tanesi) çalışan kadınlar sendikaya üye olmak istediklerini belirtse de bu konuda gidecekleri yerin olmadığını düşünerek bu davranışlarından vazgeçmektedirler. Bu azınlık olma durumu da onları sendikasız bir hayata sürükleyerek haklarını bilmeden olumsuz çalışma koşullarına razı gelmeye itmektedir.

Sendikaya üye olmama konusunda çalışanların daha çok bu konuda bilgi sahibi olmadıkları dikkat çekmektedir. Bilgi sahibi olanların da işsiz kalma korkusu ile sendikadan uzak kaldıkları anlaşılmaktadır. Bir katılımcı sendika ile ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir: *"Bilinçli olmadığımız için sendikaya üye olmuyoruz. Bir dönem İstanbul'da yaşadım ve çalıştım. O zamanlar sendikaya üye olmuştum. Ama sırf sendikaya üye olduğum için işveren işime son vermişti. Bu konuda bilgim de var ama üye olmak istemiyorum. İşsiz kalmak istemiyorum."*

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sağlık hizmetleri merkezine insanı almaktadır. Sağlık hakkı insan hakları içinde önemli bir yer tutup en temel hak olan yaşama hakkı açısından da gerçekleştirilmesi önemlidir. Sağlık gereksinimlerinin ertelenemeyecek olması ve sürekli insan ihtiyaçlarını karşılaması onu diğer sektörlerden farklı kılmaktadır. Sağlık sektörü hemen hemen tüm sektörlerden etkilenmekte ve piyasa güçleri tarafından da değişimlere ayak uydurması sağlanmaktadır. Küreselleşme olgusu, neoliberal politikalar sağlık alanını da etkileyerek sağlık hizmetlerinin hızlı bir şekilde piyasaya açılmasına neden olmuştur. Özelleştirme hamleleri ile devletin örgütlü olduğu pek çok alan piyasanın konusu haline getirilmiş, sağlık da bu alanların başında gelmiştir. Ancak bu değişimden gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkeler daha fazla etkilenmiştir. Neoliberal politikaların etkisiyle 1980'li yıllarda başlayan "yeniden yapılanma" süreci ve "serbest piyasa koşulları" sağlığın bir kamu hizmeti olması durumunu değiştirmiş, bu durum hizmetlerin sunumundan istihdama kadar pek çok alanda değişim yaratmıştır. Bu durumdan hem vatandaş hem de sağlık sektörü çalışanları büyük oranda etkilenmiştir.

Neoliberal politikalarla birlikte sağlıkta özelleştirmelerin yaşanması ve bir sosyal politika olarak kabul edilen bakım hizmetlerinin de özel kurumlar aracılığıyla yürütülmeye başlanması sağlık sektöründe yeni bir istihdam alanı yaratmıştır. Özel bakım merkezleri; bakım elemanı, psikolog, sosyolog, sosyal hizmet çalışanı ve hemşire gibi farklı meslek alanlarını kendi bünyelerinde istihdam etmeye başlamıştır. Geçmişten bu yana toplumsal cinsiyet yaklaşımının etkisi ile kadın mesleği olarak kabul edilen hemşirelik mesleğine ek olarak bakım elemanı olarak da bu merkezlerde kadınlar erkeklere oranla daha çok istihdam edilmeye başlanmıştır.

Ekonomik sıkıntılar kadınları iş hayatına sürüklemekte ve onları işsiz kalma korkusu ile karşı karşıya getirmektedir. Ağırıklı olarak kadınları istihdam etmekte olan özel bakım merkezleri kadınların işsizlikten kurtuluş yolu olarak görülse de işverenlerin baskısı ve iş şartlarının ağırlığı; hem bir tükenişe hem de kadınların zor işler karşısında dahi ses çıkaramamalarına neden olmaktadır. İşveren baskısı nöbet, vardiya gibi konularda çalışan kadınların ses çıkaramamalarına neden olmakta ve en önemlisi de örgütlü ve güvenceli çalışmayı yok ederek kadınları sendikadan uzaklaştırmaktadır. Çalışmaya katılan kadınların tamamı bir sendikaya üye olmadıkları gibi sendika hakkında bilgi sahibi olmadıklarını da ifade etmektedirler. İşyeri bazında belli dönemlerde kadınların örgütlenmesi ya da sendikacılık anlayışı için eğitim verilse de kadınlar sendika konusunda önyargılı davranmakta ve işten atılma korkusu ile bu konuya özen gösterememektedir. Özel bakım merkezlerinde meydana gelen bu işveren baskısının yanı sıra kadınlara sorun oluşturan diğer bir konu ise işyerinde karşı karşıya kaldıkları sağlıksız çalışma ortamıdır. Ancak çalışan kadınlar işsiz kalma korkusundan dolayı bu duruma kayıtsız kalmaktadırlar. Aynı şekilde yıpratıcı bir meslek alanı olmasından dolayı hasta bakım merkezlerinde çalışanlara fizyolojik açıdan altı ayda bir sağlık raporu aldırılmaktadır. Ancak bu kurumlarda sorun sadece fizyolojik değildir. Kurumda yatan hastalar ve hastaların yakınlarının rahatsız edici tavırları; hem işveren hem de çalışan açısından sorun yaratmaktadır. Bu durumdan en çok hasta bakım elemanı yapan kadınlar psikolojik olarak etkilenmektedir. Resmi tatillerde dahi çalışmak zorunda kalan kadınlar vardiya sistemi konusunda zorlanmakta ve bir yerden sonra kendilerinde bu mesleğe dayanacak gücü bulamamaktadırlar. Bu tarz psikolojik sorunlar yaşayan çalışanlara işverenler herhangi bir taviz vermemekte işten çıkarmakla çalışanları tehdit etmektedir. İzin kullandırma konusunda çok katı davranan işverenler hastalık gibi durumlarda dahi çalışanlarına tam gün izin vermemektedir.

Özel bakım merkezlerinde karşı karşıya kalınan önemli bir sorun da vardiya düzeni ile ilgilidir. Çalışanların hepsi vardiya sistemi ile 8 saat çalışıyor olsa da özel günlere vardiya yazılması konusunda evli çalışanlar ayrı tutulmaktadır. Ayrıca işverenler tanıdıklarını özel günlerde ya da geç saatlerde vardiya sisteminden çalıştırmamakta tatil olanağını onlara sunmaktadır. Sadece vardiya sistemine bağlı saatlerde fazla mesai yapmadan çalıştıklarını dile getiren çalışanlar olsa da hastaların kriz dönemlerinde bu bakım elemanlarının saat sınırı olmaksızın işe çağrıldıkları ve bunun için de ekstra ücret almadıkları ya da izin kullanmadıkları derinlemesine görüşmelerde saptanmıştır. Kadınların çalıştırılma şeklinde medeni durum ve tanıdıklık ayrımcı uygulamalara neden olmaktadır. Vardiyalı çalışanlar arasındaki ayrımın ortadan kaldırılması ve işverenlerin konu ile ilgili daha sıkı şekilde denetlenmesi gerekmektedir.

Çalışanlar eğitim anlamında muhasebe, okul öncesi öğretmenliği gibi çok farklı alanlardan mezun olmalarına rağmen iş bulamadıkları için kendi mesleklerini yapamamakta ve çaresizlikten hasta bakım elemanı olarak bakım merkezlerinde çalışmaktadırlar. Bilinçsizlik ve mecburiyet ise bu kişileri örgütsüz şekilde sendika kavramından uzak bir çalışma hayatına entegre olmaya mecbur bırakmaktadır.

Hasta bakım elemanları sıklıkla psikolojik şiddete maruz kaldığından hem bu anlamda korunmalı hem de psikolojik destek almalıdır. Son dönemde yoğun çalışma şartlarına ek olarak bir de hasta hakları gibi uygulamalarla sağlık çalışanlarını zor durumda bırakan uygulamalara da bir düzenleme getirilmelidir. Kadınların iş yaşamındaki sayıları gün geçtikçe artma eğilimi göstermektedir. Bu artışla birlikte kadınların kendilerini daha da güvende hissetmeleri adına örgütlenme yani sendikaya üye olma durumu daha açık şekilde ifade edilmeli ve işverenler tarafından sendikalaşmaya yönelik bir tehdit

mekanizmasının oluşturulması engellenmelidir. Sendikalar bu konuya gerekli önemi vermeli ve örgütlenmeye teşvik etmelidir. Örgütlenme açısından boş bırakılan bu alanın doldurulması gerekmektedir.

Sonuç olarak, sağlık sektöründe giderek artan yeni istihdam biçimlerinde kadınların daha iyi şartlarda çalışmaları adına yasal düzenlemeler getirilmelidir. Aynı zamanda toplumda kadına bakış açısı değişmeli ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığına yönelik algı da azaltılmalıdır.

Kaynakça

- Aka, A., Kablay S. ve Demir, M. C. (2012). *Neoliberal Politikalar ve Sağlık Çalışanları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Akın, A., Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25/4, 73-82.
- Arsoy, Naciye. (2011). *Türk Masallarında Ataerkillik ve Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın*. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi SBE.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2017). Piyasalaşan Bakım: Metalaşma, Toplumsal Cinsiyet Roller ve Refah Devleti Eksenlerinde Bir Sorgulama. *Türkiye'de Sağlık ve Sosyal Güvenlik: İnsana Karşı Piyasa*. Derleyenler: Gülbiye Yenimahalleli Yaşar, Asuman Göksel ve Ömür Birler. Ankara: Notabene Yayınları.
- B. L., Marshall. *Configuring Gender: Explorations in Theory and Politics*. Canada: Canadian Copyright Licensing Agency (CANCOPY), 2000" (Sayer, 2011, s. 9'daki alıntı).
- Bağımsız Sosyal Bilimciler. (2011). *Ücretli Emek ve Sermaye Derinleşen Küresel Kriz ve Türkiye'ye Yansımaları*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Bahar, Aynur ve Parlar, Serap. (2007). "Yaşlılık ve Evde Bakım." *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*. (4), Cilt: 2, 32-39.
- Bakıma Muhtaç Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği
- Bayhan, V. (2013). Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet. *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*. Sayı: 63, 147-165.
- Bebel, A. (1966). *Kadın ve Sosyalizm*. Çeviren: Sabiha Zekeriyası Sertel. Ankara: Toplum Yayınevi.
- Bora, A. (2014). *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Budak Gl., Doğan, Hasan Z. ve Hacer H. (1991). *Çalışan Kadınların Sorunları: Bir Toplumsal Değişme Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi SBE.
- Çimen, Mesut., Şahin Bayram vd. (2012). "Özel Bakım Merkezinde Çalışan Personelin Tükenmişlik ve İş Doyum Düzeylerine Yönelik Bir Çalışma." *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. (1), C:3, 21-31.
- Çitçi, O. (2008). Yeni Siyaset: Neoliberalizm ve Postmodernizmin Siyasal Projesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı:2, 2-32.
- Donovan, J. (2015). *Feminist Teori*. Çeviren: Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek ve Fevziye Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Elevli, Emel. (2012). *Evde Bakım Hizmetlerine Olan İhtiyacın Tespit Edilmesi Konusunda Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi SBE.
- Erdem, Burcu K. ve Sayılğan, Ö. (2011). Ataerkil ve Anaerkil Toplumun Tarihsel Savaşımının 'Avatar' Filmi Bağlamında İncelenmesi. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 1/1, 99-120.
- Hartmann, H. (1981). The Family As The Locus Of Gender, Class and Political Struggle; The Example of Housework, 15 (Arıkan, s. 2'deki alıntı).
- Kablay, S. (2013). "Sağlık Emekçilerinin Gözünden Hasta Hakları Uygulaması." *Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları ve Vatandaşlık Çalışmaları Merkezi, İnsan Hakları Yıllığı Dergisi*. Cilt: 31, 63-82.
- Kablay, S. (2014). Performansa Dayalı Döner Sermaye Primi Uygulaması Ve Sağlık Çalışanlarına Etkisi. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. C:16, S: 4, 85-110.
- Kart, E. (2013). "Sağlıkta Dönüşüm Sürecinde Performansa Dayalı Ücretlendirmenin Hekimler Üzerindeki Etkileri". *Çalışma ve Toplum Dergisi*. (3), 103-140.
- Kavuncubaşı, Ş. ve Yıldırım S. (2012). *Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi*. Üçüncü Basım. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Öztürk, A. (2011). *Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Özateş, Özge Sanem (2015). *Malumun İlanı-Kadın Emeğinin Saklı Yüzü: Ev İçi Bakım Emeği*. Birinci Basım. Ankara: Notabene Yayınları.
- Pala, K. (2007). Türkiye İçin Nasıl Bir Sağlık Reformu? *Milliyet Gazetesi*, Yılın İnceleme Ödülü.
- Pala, K. (2017). Türkiye'de Sağlık Reformu Sağlıkta Dönüşüm Programı Süreci. *Türkiye'de Sağlık ve Sosyal Güvenlik: İnsana Karşı Piyasa*. Der: GülbiyeYenimahalleli Yaşar, Asuman Göksel, Ömür Birler. İstanbul: Notabene Yayınevi
- Sennet, R. (2011). *Otorite*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rosanvallon, . (2004). *Refah Devletinin Krizi*. Ankara: Dost Yayınevi.
- Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Soyer, A. (2006). *Sağlık Personeli İşsizliği. Toplum ve Hekim*. C: 21, S:2, 119-121.
- Dedeoğlu, . (2000). Toplumsal Cinsiyet Roller Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim Dergisi*. 86, 139-170.
- Sönmez, M. (2011). *Paran Kadar Sağlık, Türkiye'de Sağlıkın Ticarileşmesi*. İstanbul: Yordam Kitabevi.
- Toksöz, G. (2012). *Kalkınmada Kadın Emeği*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Urhan, B. ve Etler Nilay. (2011). Sağlık Sektöründe Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Açısından Analizi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. (2), 191-216.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2011). Sağlıkta Dönüşümün Kadın Sağlık Çalışanlarına Temel Yansımaları. *Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Sempozyumu*. 22-26.
- Yavuz, Cavit İ. (2017). Verilerle Sağlıkta Dönüşüm Programında 'Etklilik, Verimlilik ve Hakkaniyet. *Türkiye'de Sağlık ve Sosyal Güvenlik: İnsana Karşı Piyasa*. Derleyenler: GülbiyeYenimahalleli Yaşar, Asuman Göksel ve Ömür Birler. Ankara: Notabene Yayınları.
- Yenimahalleli Yaşar, G. (2017). AKP'li Yıllarda Sağlık ve Sağlık Politikası. *Türkiye'de Sağlık ve Sosyal Güvenlik: İnsana Karşı Piyasa*. Derleyenler: GülbiyeYenimahalleli Yaşar, Asuman Göksel ve Ömür Birler. Ankara: Notabene Yayınları.

Summary

Genetic, physiological, and biological features that one has as a male or female is called sex. But the term gender expresses man and woman's roles and responsibilities which are defined socially (Akın ve Demirel, 2003: 73). Gender term is one of the major concepts that determine woman's importance in the society. Even if patriarchal society occurred in the past, as the time passed men have begun to be active in many fields and this confined woman to indoor businesses. This situation has weakened woman's social power gradually and become one of the reasons of woman's being employed in businesses like housework.

With the effects of Neoliberalist politics in Turkey in the year 2003, Transformation Programme in Health has began to be applied. By this way it is aimed to make public health services attain a place in market. The health labor has been affected by this process. Insufficiency in the number of the staff, nationwide unbalanced distribution, unbalance of expert and practician medical doctors and nurses rates are among the encountered problems. This situation together with the insufficiency in the number of the employees has brought new employment forms to the agenda (Yenimahalleli Yaşar, 2017: 124-129). With these structural alterations which has occured elderly care, which the society burdened to women, caused woman's being employed in similar occupations.

New working forms and the privatization in the health sector couldn't keep the woman out the occupations, which they are acquainted with since the early times. Today in the private care centers, largely women employees are preferred and again women are directed to the businesses like cleaning, washing, and ironing. This situation condemned women to bad working circumstances, imprisoning them into care sector an infertile field.

Caring Labour triggers the roles which are attributed to women in the scape of patriarch. Directly connected with the body, the caring is at the same time a confidential matter fort his reason; it is always remained limited within the family and with private field. Caring, which is separated from the family responsibility overtime, has broken into market by concretizing. These are five different branches of caring labour in Turkey,

- 1) The caring which is traditionally provided interfamilial and with free of charge woman labour.*
- 2) The caring, which triggers unsecured atypical businesses, and which is provided by immigrant woman or of the record working citizens inside the house.*
- 3) The caring recorded but brings about unsecured atyoic affairs which is sent to houses by private companies.*
- 4) The caring, realized by an establishment outside the house, recorded and fulltime but unsecured.*
- 5) The caring, affered by a public foundation outside the house, or the caring whose service charge is provided by private foundations (Atasü Topçuoğlu, 2017: 180).*

The universe of research is composed of 188 woman employees, who work in private caring centers in Samsun city, and the research sample is composed of 60 women employees.

The aim of this task is to manifest the problems of patient care centers, which came into prominence in Turkey, with the Transformation in Health, and employment and working conditions of women who work in these centers. To realize this aim, the caring service, sustained by private foundations, which is the fourth branch of caring, is investigated. In the task in the research area process; quantitative (interview – face to face meeting) and quantitative (survey – questionnaire – question sheets) techniques are used.

Intimately interviewed with 60 women, who work in private caring centers in Samsun and its counties. Research datas are analysed by using the SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programme. In the evaluation of the data; number, per cent, average, and standard deviation are used as defining statistical methods. In the comparament variable groups chi-square analysis is used. It is expressed and commented based on the findings, obtained as a result of this research.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Kırgız Öğrencilerin Türkiye Türkçesi Öğreniminde Yaptıkları Yanlışlar ve Yapılan Yanlışlar Üzerine Öneriler (Manas Üniversitesi Hazırlık Sınıfında Okuyan Öğrenciler Örneğinde)

Analysis Of Mistakes Done By The Kyrgyz Students In Learning Turkey Turkish And Suggestions To Those Mistakes (Examples By The Manas University Students Studying In Preparation Classes)

Erdal AYDOĞMUŞ¹

Geliş Tarihi: 19.02.2018 / **Düzenleme Tarihi:** 14.03.2018 / **Kabul Tarihi:** 18.03.2018

Özet

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla beraber Sovyetler Birliği içinde bulunan Türk halkları bağımsızlıklarını ilan ederek Türk Cumhuriyetleri ortaya çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarafından bağımsızlığını ilan eden kardeş Türk Cumhuriyetleriyle siyasi, askeri, ekonomik, kültürel alanlar başta olmak üzere eğitim alanında da birçok ortaklıklar yapılmıştır. Böylelikle Türk soylulara Türkçe öğretimine de başlanılmıştır.

Türkiye Türkçesi öğrenen Türk soylular arasında Kırgızlar da vardır. Gerek Kırgızistan'da gerekse Türkiye'de okuyan, çalışan ya da yaşamak için gelen Kırgızlara Türkiye Türkçesi öğretimi yapılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan Cumhuriyeti arasında 30 Eylül 1995 yılında ikili anlaşma ile Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesi adında ortak bir devlet üniversitesi kurulmuştur. Bu üniversitede eğitim alacak olan Kırgız öğrencilere bir yıl hazırlık sınıfında Türkiye Türkçesi eğitimi verilmektedir.

Bu çalışmada adı geçen üniversitede Türkiye Türkçesi öğrenen Kırgız öğrencilerin dil öğrenirken yaptıkları yanlışlar tespit edilerek yaptıkları yanlışlar gösterilmiştir. Ayrıca yapılan yanlışların önüne geçilmesi için yapılması gerekenler konusunda öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kırgızlara Türkiye Türkçesi Öğretimi, Kırgız öğrencilerin Türkiye Türkçesi öğreniminde yaptıkları yanlışlar, çözüm önerileri.

Abstract

With the disintegration of the Soviet Union, the Turkish people in the Soviet Union declared their independence and the Turkish republics emerged. Brother declared its independence by the Republic of Turkey with the Turkish Republic of political, military, economic and cultural fields, especially in the field of education have been many partnerships. As a result, Turkish natives began teaching Turkish.

Turkey Turkish learning Turkish descent are among the Kyrgyz. Both Kyrgyzstan as well as in studying in Turkey, Turkey Turkish training for employees to live or are made from Kyrgyz.

September 30, 1995 by a bilateral agreement between the Republic of Turkey in the Republic of Kyrgyzstan Turkey Manas University was established Kyrgyzstan- a state university named partners. This training is given in Turkish universities in Turkey in a year preparatory classes for Kyrgyz students who receive training.

In this study, universities in Turkey said they made mistakes while learning Kyrgyz language students who learn Turkish inaccuracies shown they are identified. In addition, suggestions were made on what to do in order to prevent the mistakes made.

Key Words: *Teaching Turkish of Turkey to the Kyrgyz, The mistakes made by Kyrgyz students in learning Turkish of Turkey, and solutions.*

Giriş

Ana dilden başka farklı bir dil öğrenmek bazıları için "yeni bir insan", bazıları için "ihtiyaçtan dolayı gerek duyulduğundan" geçmişten günümüze kadar insanlar tarafından öğrenilmesi ihtiyaç haline geldiğinden öğrenilmeye devam edilmektedir. Dünyada öğrenilen diller arasında Türkçe de yer almakta olup günümüzde Türkçenin öğrenimi gereksinimi ve Türkçenin yabancılara öğretimine hızla devam edilmektedir.

"Türkçe günümüzde olduğu gibi geçmişte de çeşitli nedenlerle ilişkide bulunan milletler tarafından öğrenilmekteydi. İlk dönemlerde sistemli bir öğretim olmasa da Türkçenin yabancılar tarafından öğrenilip kullanıldığı görülmektedir." (Biçer, 2012: 109)

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İBEF, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü.
E-posta: erdalaydogmus40@gmail.com

11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud ve onun eseri Divanu Lugati't- Türk ile Türkçenin zengin bir dil olduğu gerçeği ortaya konulurken Memlûk Devleti içerisinde Arapların Türkçe öğrenme isteği üzerine yazılan gramer ve sözlük kitapları ile Türkçe, öğretim ve kültür dili olma yolunda ilerlemeye başlamıştır. (Doğan ve Öztürk, 2016: 129)

"11. yüzyılda Dîvânü Lügati't Türk ile başlayan Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, günümüzde gerek Türkiye'de gerekse yurtdışında; üniversitelerin Türkoloji bölümlerinde, temsilcilikleri bulunan ülkelerde Yunus Emre Enstitüsü merkezlerinde, Türkçe öğretim merkezlerinde yöntem ve teknikler ışığında gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda Türkiye'de üniversitelerde eğitim görmek amacıyla Türkiye'ye gelen yabancı öğrencilere TÖMER başta olmak üzere üniversitelerin sürekli eğitim merkezlerinde açılan kurslarında da yabancı dil olarak Türkçe öğretilmektedir." (Otur, 2017: 56)

"Türkçenin öğrenim gereksinimi, yalnızca eğitim amaçlı olarak sınırlı kalmamaktadır. Turizm, ticari, kültürel ve siyasi faaliyetler amaçlı da Türkçe her yaştan birey tarafından öğrenilmektedir." (Otur, 2017: 56)

Türkiye'nin dünyaya açılan politikalar geliştirmesinden dolayı; siyasi, ekonomik, askeri, kültürel ve eğitim anlaşmaları yapılmaktadır. Bu anlaşmalar çerçevesinde eğitim için Türkiye'ye birçok öğrenci gelmektedir. Gelen bu öğrencilere Türkçe öğretimi yapılmaktadır.

"Türkiye Cumhuriyeti ve Kırgızistan arasında gelişen ikili ilişkiler ülkeler arasında öğrenci, öğretim üyesi değişimi ve göndermeyi beraberinde getirmiştir. Ülkeler arasındaki ticari ilişkiler de iki ülke arasında göç oluşturmuştur. Türkiye'den Kırgızistan'a, Kırgızistan'dan da Türkiye'ye gelenlere dil öğretimi ihtiyacı da doğmuştur." ("Alyılmaz vd.", 2015: 331).

Türkiye'ye gelen öğrenciler dışında bir de Türkiye'nin yurt dışında ikili anlaşmalar ile açmış olduğu kurumlarda Türkçe öğretimi yapılmaktadır. Bu şekilde Türkiye Cumhuriyeti ve Kırgızistan Cumhuriyeti arasında ikili anlaşma ile kurulan Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesinde Türkiye Türkçesi öğretimi yapılmaktadır.

Kırgızistan'da Türkiye Türkçesi öğretimi, Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesi dışında T.C. Bıшкеk Büyükelçiliği, Eğitim Müşavirliği bünyesinde başkent Bıшкеk ve Oş'ta, başkent Bıшкеk'te bulunan bazı üniversitelerde (Milli Üniversite, Sosyal Bilimler Üniversitesi vs.), Celalabat şehrinde Türk Dünyası Araştırmaları Vakfına bağlı Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılmaktadır.

Yukarıdaki adı geçen kurumların içinden Türkiye Türkçesi öğretimi yapan en eski kurum Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesidir. Hatta Türkiye dışındaki Türkiye Türkçesi öğretimi yapan en geniş kadroya sahip olmasıyla dikkat çekmektedir.²

Türkiye Türkçesi öğretimi yapılırken dikkat edilmesi gereken en önemli husus hedef kitleyi tanımadır. Hedef kitle Türk soylu ise Türk soylularla tarihteki, dildeki, kültürdeki, örf ve adetteki ortaklıklardan dolayı hedef kitleye farklı bir öğretim modeli uygulanmalıdır. Dildeki ortaklıklar hedef kitleye hissettirilmelidir. Böylelikle hedef kitle tarafından Türkiye Türkçesi öğrenimi kolaylaşarak zevkli bir hale gelecektir. Dilden başka, tarihi, kültürel ortaklıkların hedef kitle tarafından farkına varılması aynı zamanda Türkiye Türkçesine karşı bir yakınlaşmayı ve ortaklıkların güç birliğine dönüştürülmesi yönünden son derece önemlidir.

"Türkçe öğretiminde hedef kitleleri Türkiye Türkleri, iki dilliler, yabancılar ve Türk soylular olmak üzere dört ana grupta toplayabiliriz." (Duman, 2003: 151)

Yabancılar Türkçe öğretimi ile soydaş Türklere Türkçe öğretiminin farklı metotlarla olması gerektiği, Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten herkes tarafından artık kabul edilmektedir. Öte yandan ders materyallerinin hazırlanmasında ne yazık ki soydaş Türklere yönelik yeterli çalışma bulunmamakta, yabancılar Türkçe öğretimi için hazırlanmış ders materyalleri soydaş Türklere için de kullanılmaktadır. Cümle yapısının aynı olması, ortak söz varlığı, ortak biçimbirimler Türkiye Türkçesinin soydaş Türklere öğretimi etkileyen unsurlardır. Yabancılar için hazırlanmış bir ders kitabının soydaş Türklere için de kullanılması, zaman zaman ortak bir gramer özelliğinin üzerinde gereğinden fazla durulması ve hedef kitlenin sıkılması gibi bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Ders materyallerinin hazırlanmasında bilinenden bilinmeyene doğru yani ortaklıklardan farklılıklara doğru bir yol izlenmeli, hedef kitleye bambaşka yabancı bir dil değil kendi dillerinin bir lehçesinin öğrendikleri hissettirilmelidir. Aynı durum Kırgızlara Türkiye Türkçesi öğretirken de geçerlidir. Karşımızdaki hedef kitlenin Türkçenin farklı bir lehçesini kullanan bir hedef kitle olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Gerek Kırgızlar için gerek diğer Türk cumhuriyetlerinde Türkçe öğretimi için ayrı ders materyalleri hazırlanmalıdır. (Duman, 2013: 84).

Yöntem

Çalışmada Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Dil Hazırlık Bölümü Türkiye Türkçesi Öğretimi Koordinatörlüğü bünyesinde Türkçe hazırlık sınıfında okuyan Kırgızların Türkiye Türkçesi öğreniminde yaptıkları yanlışlar ele alınarak, yapılan yanlışlar konularına göre başlıklar halinde verilmiştir. Yapılan yanlışların doğru şekilleri de örneklerle gösterilmiştir.

Çalışmada verilen yanlışlar öğrencilerin ders esnasındaki (okuma anlama, yazılı anlatım, sözlü anlatım) etkinliklerinden, ödevlerinden ve sınav kâğıtlarından tespit edilmiştir. Tespit edilen yanlışların sebepleri, ülkede konuşulan dillerin (Kırgız Türkçesi ve Rusça) etkisinden de yola çıkarak çözüm önerileriyle birlikte çalışmada sunulmuştur.

Bulgu ve Yorumlar

Elbette yabancı bir dil öğrenilirken ana dilin etkisi kaçınılmazdır. Kırgızlar için bu durum daha farklıdır. Kırgızistan'da Kırgız Türkçesinin yanı sıra Rusça da konuşulmaktadır. İki dilin konuşulmasından dolayı Türkiye Türkçesi öğrenenlerin, öğrenim sırasında hem ana dilin hem de Rusçanın etkisiyle birtakım yanlışlar yaptıkları görülmektedir.

Ana dilin ve Rusçanın Kırgız Türkçesine olan etkisinden başka bir de Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinin aynı dil ailesine mensup olmaları (ses bilgisi, şekil bilgisi, cümle bilgisi vs.) ve bunun Kırgızlara Türkiye Türkçesi öğrenirken bazı kolaylıklar sağlaması gerekirken çalışmada bunun tersi durumların yaşandığı da tespit edilmiştir.

Kiril alfabesini kullanan Kırgızların, Türkiye Türkçesi öğrenirken Latin alfabesiyle karşılaştıkları zaman alfabe kaynaklı yanlışlar yaptıkları görülmektedir. Kiril alfabesi ve Latin alfabesinde şekil olarak aynı, ses olarak farklı sesleri karşılayan harflerden kaynaklanan yanlışlarla sık karşılaşmaktadır. Örneğin Latin alfabesindeki **/b/** sesi Kiril alfabesinde **/в/** sesini

² <http://www.goldenbridgenews.com/turkiye-disindaki-en-buyuk-turkce-ogretim-merkezi-manas-universitesi-yabanci-diller-yuksekokulu/>

karşılıklıdır. Kiril ve Latin alfabesi arasındaki bu farklılıktan dolayı “beyaz” kelimesinin “veyaz” şeklinde okunduğu görülmektedir.

Seslerin telaffuzunda da yanlışlar yapılmaktadır. Kiril alfabesindeki /x/ sesi /c/ sesine denk iken Latin alfabesinde /c/ ve /j/ farklı iki sestir. Türkiye Türkçesi öğrenen Kırgızların /j/ sesini /c/ sesi olarak telaffuz ettikleri görülmektedir. Örneğin “Jale” ismi “Cale” olarak telaffuz edilmektedir.

Bazı harflerin yazımında da hatalar yapıldığı görülmektedir. Örneğin Kiril alfabesindeki /e/ sesi “ye” şeklinde okunmaktadır. Latin alfabesindeki /e/ sesini de “ye” şeklinde okudukları görülmektedir.

En çok yapılan yanlışlardan bir diğeri ise Türkiye Türkçesi ile Kırgız Türkçesindeki kişi eklerinin benzerlik göstermesinden dolayı yanlış yapılmaktadır. Kırgız Türkçesinde **l. teklik kişi eki -mln** iken Türkiye Türkçesinde **-(y)lm** şeklindedir. Kırgız Türkçesinde “**Мен окуучумун./ Men okuucumun.**” Türkiye Türkçesinde “**Ben öğrenciyim.**” şeklinde yazılması gerekirken “**Ben öğrencimin.**” şeklinde yazıldığı görülmektedir.

Türkiye Türkçesinde ve Kırgız Türkçesinde yazılışı aynı anlamları farklı olan kelimelerde yanlışlar yapılmaktadır. Bu tür yalancı eşdeğerlerde yapılan yanlışlar oldukça fazladır. Örneğin Türkiye Türkçesindeki “**muz**” kelimesi bir çeşit meyveyi karşılarken Kırgız Türkçesindeki “**мыз/ muz**”, “**buz**” kelimesini karşılıklıdır.

Kırgızların Türkiye Türkçesi öğrenirken yapmış oldukları yanlışlar başlıklar halinde;

1. Alfabenin Kullanımında Görülen Yanlışlar
2. Yazımda Görülen Yanlışlar
3. Telaffuzda Görülen Yanlışlar
4. Eklerde Görülen Yanlışlar
5. Yalancı Eşdeğerlerde Görülen Yanlışlar
6. Cümlelerde Görülen Diğer Yanlışlar
7. Kalıp ifadelerin Kullanımında Görülen Yanlışlar olarak sıralanabilir.

Kısaltmalar

DK Doğru Kullanım

YK Yanlış Kullanım

TT Türkiye Türkçesi

KT Kırgız Türkçesi

KTTTYE Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eşdeğerler (Dıykanbayeva. 2012: 2260- 2269)

1. Alfabenin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Hedef kitle tarafından Türkiye Türkçesi öğrenilmeye başlandığında alfabe kaynaklı yanlışlar yapılmaktadır. Bilindiği üzere Kırgızistan Cumhuriyetinde Kiril alfabesi kullanılmaktadır. Hedef kitle tarafından yeni öğrenilen Latin alfabesindeki bazı seslerin karşılığı ile Kiril alfabesindeki bazı seslerin karşılığı birbirine karıştırılmaktadır.

1.1. /b/ Sesinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Latin alfabesindeki /b/ sesinin Kiril alfabesindeki karşılığı /v/ şeklindedir. Hedef kitlenin Türkiye Türkçesi öğrenmeye başladıkları ilk zamanlarda /b/ ve /v/ sesi birbirine karıştırılmaktadır.

YK Vasketbol oynuyoruz.

DK Basketbol oynuyoruz.

1.2. /c/ Sesinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Latin alfabesindeki /c/ sesinin Kiril alfabesindeki karşılığı /s/ şeklindedir. Hedef kitlenin /c/ sesini Kiril alfabesindeki şekliyle kullandıkları görülmektedir.

YK Soruya **sevap** veriyor.

DK Soruya **cevap** veriyor.

1.3. /d/ Sesinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Latin alfabesindeki /d/ sesinin Kiril alfabesindeki karşılığı /g/ şeklindedir. Hedef kitle tarafından bu seslerin kullanımında yanlışlar yapıldığı görülmektedir.

YK Çingiz’in **gayısı** Bişkek’e gitti.

DK Çingiz’in **dayısı** Bişkek’e gitti.

1.4. /b/ ve /d/ Seslerinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

/b/ ve /d/ sesleri birbirine karıştırılmaktadır. /b/ sesinin yerine /d/ sesi kullanılmaktadır. Hedef kitleyle hem okuma çalışması hem de yazılı anlatım çalışması yapıldığı sırada böyle bir yanlışla karşılaşılmaktadır.

YK Dahar geldiği zaman kuşlar ötmeye başlar.

DK Bahar geldiği zaman kuşlar ötmeye başlar.

1.5. /h/ Sesinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Latin alfabesindeki /h/ sesinin Kiril alfabesindeki karşılığı /н/ şeklindedir. Hedef kitlenin bu sesi hem okurken hem de yazarken Kiril alfabesinin etkisiyle, /h/ sesinin yerine /н/ sesi kullanılmaktadır.

YK Nayvanları seviyorum.

DK Hayvanları seviyorum.

1.6. /p/ Sesinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Latin alfabesindeki /p/ sesinin Kiril alfabesindeki karşılığı /р/ şeklindedir. Bu iki sesin birbirine karıştırılmasından yanlışlar yapılmaktadır.

YK Askar razardan elma aldı.

DK Askar pazardan elma aldı.

2. Yazımda Görülen Yanlışlar

2.1. /i/ Sesinin Yazımında Görülen Yanlışlar

Hedef kitlenin yazılı anlatım kâğıtlarında görülen yazım yanlışlarından bir tanesi büyük /И/ sesinin yerine /и/ sesinin kullanıldığı görülmektedir.

YK İnsanlar alışveriş yapıyorlar.

DK İnsanlar alışveriş yapıyorlar.

2.2. ‘ı’ ve ‘i’ Seslerinin Yazımında Görülen Yanlışlar

Hedef kitlenin yazılı anlatım kâğıtlarında küçük /и/ sesinin yerine /и/ sesinin kullanıldığı görülmektedir.

YK Çocuklar ilik suyla duş aldılar.

DK Çocuklar ılık suyla duş aldılar.

2.3. /y/ Sesi ile /и/ Sesinin Yazımında Görülen Yanlışlar

/y/ sesinin yerine /и/ sesi yazılmaktadır.

YK Ai çıktı.

DK Ay çıktı.

2.4. /k/ Sesinin Yazımında Görülen Yanlışlar

Küçük /к/ sesinin dik çizgisi Latin alfabesinde uzun, Kiril alfabesinde /к/ sesinin dik çizgisi görüldüğü üzere kısadır. Hedef kitle tarafından bu ses (k) Kiril alfabesindeki şekliyle yazıldığı ve bu alışkanlığın zor yenildiği görülmektedir.

YK Dün akşam kulağım çok ağrıdı.

DK Dün akşam kulağım çok ağrıdı.

2.5. /t/ Sesinin Yazımında Görülen Yanlışlar

Latin alfabesindeki küçük /t/ sesi Kiril alfabesinde /т/ şeklinde yazılmaktadır. Hedef kitlenin yazı yazarken ana dilin etkisiyle bu harfi karıştırdıkları görülmektedir.

YK Saam dokuzda film başlayacak.

DK Saat dokuzda film başlayacak.

2.6. Bazı Özel İsimlerin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesinde dil ve milliyet isimleri cümle içinde büyük sesle yazılırken, Kırgız Türkçesinde dil ve milliyet isimleri cümle içinde küçük sesle yazılır. Hedef kitle tarafından dil ve milliyet isimlerinin cümle içinde Kırgız Türkçesindeki gibi küçük sesle yazıldığı görülmektedir.

YK Biz Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesinde türkçe öğreniyoruz.

DK Biz Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesinde Türkçe öğreniyoruz.

YK Sınıfta rus öğrenci var.

DK Sınıfta Rus öğrenci var.

3. Telaffuzda Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesine yabancı dillerden giren ortak kelimeler bulunmaktadır. Rusçanın Kırgız Türkçesine etki etmesi sonucu bazı ortak kelimelerin Rusçadaki şekliyle kullanıldığından yazımda ve telaffuzda yanlışlar yapılmaktadır.

Kırgız Türkçesindeki bazı kelimelerde /o/ sesi Rusçanın etkisiyle /a/ şeklinde telaffuz edilmekte ve yazılmaktadır.

3.1. “otobüs” kelimesinin yazımında ve telaffuzunda görülen yanlış aşağıdaki gibidir.

YK Avtobüse bindiler.

DK Otobüse bindiler.

3.2. “otel” kelimesinin yazımında ve telaffuzunda görülen yanlış aşağıdaki gibidir.

YK Bu atelde kalacağız.

DK Bu otelde kalacağız.

3.3. “ceket” kelimesinin yazımında ve telaffuzunda görülen yanlış aşağıdaki gibidir.

YK Jaket

DK Ceket

4. Eklerde Görülen Yanlışlar

4.1. I. Tekil Kişi İyelik Ekinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesinde I. tekil kişi iyelik eki **-Im (-ım/ -im/ -um/ -üm)**, Kırgız Türkçesinde **-In (-ın/ -in/ -un/ ün)** şeklindedir. İlk zamanlarda I. tekil kişi iyelik eklerini yanlış kullanıldığı görülmektedir.

YK Benin adım Ayzaada.

DK Benim adım Ayzaada.

4.2. I. Teklik Kişi Ekinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesinde I. teklik kişi eki **-(y) -Im (-ım / -im / -un / -ün)**, Kırgız Türkçesinde I. teklik kişi eki **-mIn (-mın / -min / -mun / -mün)** şeklindedir. I. teklik kişi ekinin kullanımında ana dilin etkisi görülmektedir.

YK Ben öğrencimin.

DK Ben öğrenciyim

4.3. I. Çoğul Kişi Ekinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesinde I. çoğul kişi eki **-(y) -Iz (-ız / -iz / -uz / -üz)**, Kırgız Türkçesinde I. çoğul kişi eki **-mIz (-mız / -miz / -muz / -müz)** şeklindedir. I. çoğul kişi ekinin ana dilin etkisiyle yanlış kullanıldığı görülmektedir.

YK Kitap okuyormuz.

DK Kitap okuyoruz.

4.4. II. Çoğul Kişi Ekinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesinde II. çoğul kişi eki **-sInIz (-sınız/ -siniz/ sunuz/ sünüz)**, Kırgız Türkçesinde II. çoğul kişi eki **-sIz (-sız/ -siz/ -suz/ -süz)** şeklindedir. II. çoğul kişi ekinin yanlış kullanıldığı görülmektedir.

YK Siz öğretmensiz.

DK Siz öğretmensiniz.

4.5. Çokluk Ekinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesinde çokluk eki **-IAr (-lar -ler)**, Kırgız Türkçesinde çokluk eki **-IAr (-lar/ -ler/ -lor/ -lör)**, **-DAr (-dar/ -der/ -dor/ -dör/ -tar/ -ter/ -tor/ -tör)** olmak üzere Kırgız Türkçesindeki çokluk eklerinin Türkiye Türkçesindeki çokluk eklerinden fazla olduğu görülmektedir.

Çokluk eki **-lar, -ler'dir. -lar, -ler** şekli **r, y** ve **ünlülerden** sonra kullanılır. Ünsüz benzeşmesi dolayısıyla tonlu ünsüzlerden sonra **-dar, -der**; tonsuz ünsüzlerden sonra **-tar, -ter** şekli kullanılır. (Öner, 1990: 108). Ayrıca yuvarlaklaşma nedeniyle çokluk ekinin **-lor, -lör; -dor, tör** gibi yuvarlak şekilleri de mevcuttur. (Alkaya, E. , Buran, A. , 1999: 299)

YK Kitaptar. **YK** Evder.

DK Kitaplar. **DK** Evler.

4.6. Çokluk Eki -IAr (-lar / -ler) ile “çok” Kelimesinin Bir Arada Kullanımından Kaynaklanan Yanlışlar

Hedef kitle tarafından cümle içinde **-IAr (-lar / -ler)** çokluk eki ile **“çok”** kelimesinin bir arada kullanılmasından dolayı yanlış yapıldığı görülmektedir. Bu yanlışlık sık yapılmaktadır.

YK Sınıfta çok öğrenciler var. **YK** Dün akşam evimize çok misafirler geldi.

DK Sınıfta çok öğrenci var. **DK** Dün akşam evimize çok misafir geldi.

4.7. Ad Durum Eklerinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

4.7.1. Bulunma Ad Durum Ekinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Bulunma ad durum ekinin ana dilin etkisiyle gereksiz yere kullanıldığından dolayı yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Aygerim **yazında** Talas'a tatile gidecek.

DK Aygerim **yazın** Talas'a tatile gidecek.

Bazı cümlelerde ad durum ekinin kullanılması gerektiği halde kullanılmadığı için yanlış yapılmaktadır.

YK Annem **1982 yılı** üniversiteden mezun olmuş.

DK Annem **1982 yılında** üniversiteden mezun olmuş.

Bulunma ad durum ekinin yerine yönelme ad durum ekinin kullanıldığında yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Önemli haberleri aklıma tutuyorum.

DK Önemli haberleri aklımda tutuyorum.

4.7.2. Uzaklaşma (çıkma) Ad Durum Ekinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Uzaklaşma ad durum ekinin gerektiği halde kullanılmadığı için yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Ben bu lisesi önce 10. okulda okudum. (Duman, 2013: 91)

DK Ben bu liseden önce 10. okulda okudum. (Duman, 2013: 91)

Uzaklaşma ad durum ekinin yerine yönelme ad durum ekinin kullanılmasından dolayı yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Ben **nineme** çok memnunum. (Duman, 2013: 91)

DK Ben **ninenden** çok memnunum. (Duman, 2013: 91)

4.7.3. Yönelme Ad Durum Ekinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Kırgız Türkçesinde yönelme ad durum eki **-ga (-ga/ -ge)**'dir. Hedef kitle tarafından Türkiye Türkçesi konuşulurken de yazılırken de ana dilin etkisiyle yönelme ad durum ekinin yerine **-ga (-ga/ -ge)** ekini kullanıldığı görülmektedir.

YK Dersten sonra **evge** gidiyorum.

DK Dersten sonra **eve** gidiyorum.

Sonu sesli harfle biten kelimelere yönelme ad durum eki getirilirken yönelme ad durum ekinden önce "n" sesinin getirildiği görülmektedir.

YK Bahçene ağaç diktik.

DK Bahçeye ağaç diktik.

4.7.4. Belirtme Ad Durum Ekinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Kırgız Türkçesinde belirtme ad durum eki **-DI (-dı/ -di, -du/ -dü, -tı/ -ti, -tu/ -tü)** şeklindedir. Belirtme ad durum ekinin kullanımında ana dilin etkisinden dolayı yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Evdi temizledim. **YK** Oş'tu hiç görmedim

DK Evi temizledim. **DK** Oş'u hiç görmedim.

4.8. Tamlamaların Kullanımında Görülen Yanlışlar

Kırgız Türkçesinde tamlama ekleri **-dın / -din/ -dun / -dün / -tın / -tin / -tun / -tün** şeklindedir. Ana dilin etkisiyle tamlamalarda yanlışlar yapıldığı görülmektedir.

YK Evdin kapısı. **YK** Ağaçtın yaprağı.

DK Evin kapısı. **DK** Ağacın yaprağı.

4.9. Soru Eklerinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Soru eklerinin kullanımında görülen yanlışlardan bir tanesi ana dilin etkisiyle soru eklerine getirilmesi gereken kişi eklerinin soru ekinden önce gelen isim ya da fiile getirildiği görülmektedir.

YK Sen kitap okuyorsun mu? **YK** Derstesiz mi?

DK Sen kitap okuyor musun? **DK** Derste misiniz?

Soru eklerinin kullanımında görülen diğer bir yanlışlık soru eklerinin kendinden önce gelen isim ya da fiile birleşik yazılmasıdır. Kırgız Türkçesinde soru eklerinden önce gelen isim ya da fiillere birleşik yazıldığından ana dilin etkisinden kaynaklanan bir yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Yarın Narın'a gidecekmisin?

DK Yarın Narın'a gidecek misin?

4.10. -İl (-lı / -li / -lu / lü) X -sız (-sız / -süz / -süz / -süz) Sıfat Yapım Ekinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Hedef kitlenin sıfat olan kelimelere de sıfat yapım eklerini getirdiklerinden yanlış yapılmaktadır.

YK Güzelli kız.

YK Temizsiz ev.

DK Güzel kız.

DK Kirli ev.

4.11. DA (da/ de) Bağlacının Kullanımında Görülen Yanlışlar

Kırgız Türkçesinde “da” bağlacının “de” şekli olmadığından Türkiye Türkçesi öğreniminde bağlaçtan önce gelen kelimedeki kalınlık-incelik durumuna bakılmaksızın “de” bağlacının yerine de ana dilin etkisiyle “da” bağlacı kullanılmaktadır.

YK Yarın ben da Talas'a gideceğim.

YK Yarınki programa Ahmet da gelecek.

DK Yarın ben de Talas'a gideceğim.

DK Yarınki programa Ahmet de gelecek.

4.12. “bence/ sence” Gibi Eşitlik Halinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

“Ben” ve “sen” kişi zamirlerine –İm (-ım/ -im/ -um/ -üm) ilgi eki getirilerek kullanıldığından yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Benimce bu film çok güzel.

DK Bence bu film çok güzel.

4.14. Sıfat- fiil Eklerinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Kırgız Türkçesinde geçmiş zaman sıfat- fiil eki olarak –gAn (– gan/ -gen,) kullanılmaktadır. Hedef kitlenin Türkiye Türkçesindeki –DİK (-dik/ -dik/ -duk/ -dük/ -tık/ -tik/ -tuk/ -tük) sıfat fiil eklerinin getirilmesi gereken yerlerde de –gAn (-gan/ -gen) sıfat fiil ekinin getirildiği ve yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Okuyan kitabım çok eğlenceliydi

DK Okuduğum kitap çok eğlenceliydi.

4.15. (y) –İp (-ıp / -ip / -up / -üp) Ulaçının Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesinde fiilin son harfi sesli harfle bitiyorsa (y) - İp getirilir. Kırgız Türkçesinde durum farklıdır. Kırgız Türkçesinde fiilin son harfi sesli harfle bitiyorsa /p/ getirilir.

YK Başla- + p

DK Başla- +yip

4.16. -DAn (-dan / -den / -tan / -ten) önce X -DAn (-dan / -den / -tan / -ten) sonra Ulaçlarının Kullanımında Görülen Yanlışlar

Fiil kökünden sonra –Dıktan (-dıktan / dikten / -tıktan / -tikten) sonra getirilmesi gerekirken -DAn (-dan / -den / tan / -ten) önce X -DAn (-dan / -den / -tan / -ten) sonra ulaç eklerinin fiillere getirildiği görülmektedir.

YK Kalkmaktan sonra kahvaltı yaptım.

DK Kalktıktan sonra kahvaltı yaptım.

4.17. ile (-yla) Edatının Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesindeki ile/ (-yla- yle) edatının Kırgız Türkçesindeki karşılığı “menen” şeklindedir. Türkiye Türkçesi ile Kırgız Türkçesindeki bazı kelime başlarında görülen “m” “b” değişiminden yola çıkarak öğrencilerin Kırgız Türkçesindeki “menen” edatının başındaki “m” sesini “b” sesine dönüştürerek “ile” edatı yerine “benen” kullandıkları görülmektedir.

YK Dordoy Pazarı'ndan gömlek benen çorap aldım.

DK Dordoy Pazarı'ndan gömlek ile çorap aldım.

4.18. Emir Kipinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Emir kipi II. çokluk kişi ekinin olumlu ve olumsuzunun kullanımında son harfi sesli ile biten fiillerin kullanımında yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Kitap okun!

YK Kitap okuman!

DK Kitap okuyun!

DK Kitap okumayın!

4.19. Türkiye Türkçesindeki İstisna Kelimelere Gelen Eklerin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesine yabancı dillerden giren kelimelere çokluk ekleri getirildiğinde yanlış yapıldığı görülmektedir. Türkiye Türkçesinde kelime içinde kalın ünlü varsa **-lar** çokluk eki, ince ünlü varsa **-ler** çokluk eki getirilir. Türkiye Türkçesine yabancı dillerden giren bazı kelimeler bu kurla uymaz. Bundan dolayı da yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Dün okulumuza **generallar** geldi.

DK Dün okulumuza **generaller** geldi.

YK Bişkek'te **terminallar** var.

DK Bişkek'te **terminaler** var.

4.20. et-/ tat-/ git-/ güt- Fiillerinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

et-/ tat-/ git-/ güt- fiillerine **şimdiki zaman (olumlu ve olumlu soru), gelecek zaman (olumlu ve olumlu soru) geniş zaman (olumlu ve olumsuz soru) ve yeterlik fiili (olumlu ve olumsuz)** ekleri getirildiğinde “t” sesi yumuşayarak “d” sesine dönüşür. Hedef kitlenin bu kurala uymayarak yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Yarın Celalabat'a **giteceğim**.

YK Ben de köye **gitebilirim**.

DK Yarın Celalabat'a **gideceğim**.

DK Ben de köye **gidebilirim**.

4.21. ye-/ de- Fiillerinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

ye-/ de- fiillerine **şimdiki zaman (olumlu ve olumlu soru), gelecek zaman (olumlu ve olumlu soru) ve yeterlik fiili (olumlu ve olumlu soru)** ekleri getirildiğinde “e” sesi “i” sesine dönüşür. Bu kurala uyulmamaktadır.

YK Pasta **yeyorum**./ Pasta **iyorum**.

DK Pasta **yıyorum**.

4.22. Yeterlik Fiilinin Olumsuzunun Kullanımında Görülen Yanlışlar

Yeterlik fiilinin olumsuzunun kullanımında aşağıdaki verilen örnekteki gibi yanlışlar yapıldığı görülmektedir.

YK O bu işi **bitirebilmez**.

DK O bu işi **bitiremez**.

5. Yalancı Eşdeğerlerde Görülen Yanlışlar

5.1. Bazı Fiillerin Kullanımında Görülen Yanlışlar

5.1.1. bin- fiilinin Kırgız Türkçesindeki karşılığı **otur-** şeklindedir.

YK Otobüse **oturdum**.

DK Otobüse **bindim**.

5.1.2. in- fiilinin Kırgız Türkçesindeki karşılığı **tüş-** şeklindedir. Kırgız Türkçesindeki fiil başındaki **/t/** sesinin **/d/** sesine dönüştürülüp kullanıldığı görülmektedir.

YK Otobüsten **düşüm**.

DK Otobüsten **indim**.

5.1.3. yardım et- fiilinin Kırgız Türkçesindeki karşılığı **cardam ber-** şeklindedir. Kırgız Türkçesindeki fiil **/c/** sesi **/y/** sesine, **/b/** sesi de **/v/** sesine dönüştürülerek kullanılmaktadır.

YK Anneme mutfakta yardım **verdim**.

DK Anneme mutfakta yardım **ettim**.

5.1.4. harca- fiilinin Kırgız Türkçesindeki karşılığı **ketir-** şeklindedir. Kırgız Türkçesindeki fiil **/k/** sesi **/g/** sesine dönüştürülerek kullanılmaktadır.

YK Dün pazarda 500 TL **getirdim**.

DK Dün pazarda 500 TL **harcadım**.

5.1.5. gayret et- fiilinin Kırgız Türkçesindeki karşılığı **araket kıl-** şeklindedir. **Gayret et-** fiilinin yerine **hareket et-** fiilinin kullanıldığı görülmektedir.

YK Türkçe öğrenmek için **hareket ediyorum**.

DK Türkçe öğrenmek için **gayret ediyorum**.

YK Taze ev.

DK Temiz ev.

5.2. Yazılışları Aynı Anlamları Farklı Olan Bazı Sözcüklerde Görülen Yanlışlar

5.2.1. “kol” ve “el” sözcükleri

Türkiye Türkçesinde “kol” ve “el” sözcükleri farklı organları karşılamaktadır. Kırgız Türkçesinde ise “kol” sözcüğü aynı zamanda “el” organını da karşılamaktadır. Hedef kitlenin ana dilin etkisiyle Türkiye Türkçesindeki “kol” ve “el” organları için her ikisinin yerine de “kol” sözcüğünü kullandıkları görülmektedir.

YK Bir kolumuzda beş parmak vardır.

DK Bir elimizde beş parmak vardır.

5.2.2. “temiz” sözcüğü

“temiz” sözcüğü genellikle yanlış kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesindeki “temiz” sözcüğünün Kırgız Türkçesindeki karşılığı “taza” sözcüğüdür. “taze” sözcüğü ile “temiz” sözcüğü birbirine karıştırılarak yanlış yapıldığı görülmektedir.

5.2.3. “zor” sözcüğüyle Kırgız Türkçesinde de karşılaşmaktadır. Fakat bu sözcüğün Türkiye Türkçesi ile Kırgız Türkçesindeki anlamı farklıdır. “zor” sözcüğü Kırgız Türkçesinde “muhteşem” anlamına gelmektedir. Ana dilin etkisiyle “zor” sözcüğünün yanlış kullanıldığı görülmektedir.

YK Bu film zor.

DK Bu film muhteşem.

Yalancı eşdeğerlikten dolayı yapılan yanlışlar aşağıdaki örneklerle çoğaltılabilir.

5.2.4. Bazı Yalancı Eşdeğer İsimler

1. TT at	KT at “1. isim 2. binek hayvan” (KTTTYE, s. 2260)
2. TT bank	KT bank “banka” (KTTTYE, s. 2260)
3. TT banka	KT banka “kavanoz, cam şişe” (KTTTYE, s. 2261)
4. TT büyük	KT biyik (yüksek) (KTTTYE, s. 2261)
5. TT gün	TT kün “güneş” (KTTTYE, s. 2264)
6. TT magazin	KT magazin “mağaza, dükkan” (KTTTYE, s. 2264)
7. TT ot	KT ot “ateş” (KTTTYE, s. 2264)
8. TT oy	KT oy “fikir, düşünce” (KTTTYE, s. 2264)
9. TT pasta	KT pasta “macun, krem” (KTTTYE, s. 2265)
10. TT suret	KT sûret “resim, tablo” (KTTTYE, s. 2265)

5.2.5. Bazı Yalancı Eşdeğer Fiiller

1. TT ayık-	KT ayık- “hastalıktan iyileşmek” (KTTTYE, s. 2267)
2. TT bas-	KT bas- “yürümek, adımlamak” (KTTTYE, s. 2267)
3. TT koş-	KT koş- “eklemek, ilave etmek” (KTTTYE, s. 2268)
4. TT say-	KT say- “batırmak” (KTTTYE, s. 2268)
5. TT şaş-	KT şaş- “acele etmek” (KTTTYE, s. 2268)
6. TT tazele	
7. TT tüt-	KT tüt- “dayanmak, katlanmak” (KTTTYE, s. 2269)
8. TT üz-	KT üz- “koparmak” (KTTTYE, s. 2269)

5.3. Anlamları ve Yazılışları Farklı Olan Bazı Fiillerin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesinde **seyret-** = **izle-** fiillerinin Kırgız Türkçesindeki karşılığı **kör-** fiildir. Hedef kitlenin **seyret-** = **izle-** fiillerinin yerine **kör-** fiilindeki “k” sesini “g” sesine dönüştürerek, **gör-** şeklinde kullandıkları görülmektedir.

YK Televizyon **görüyoruz.** / Televizyon **görüp oturuyoruz.**

DK Televizyon **seyrediyoruz.**

6. Cümle İçinde Görülen Yanlışlar

6.1. “burası / şurası / orası” İşaret Zamirlerinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesindeki “burası / şurası / orası” gibi işaret zamirleri Kırgız Türkçesinde “bul jer / mına jer / al jer” şeklindedir. Ana dilin etkisiyle konuşma ve yazma esnasında “burası / şurası / orası” yerine “bu yer / şu yer / o yer” şeklinde söylendiği ve yazıldığı görülmektedir.

YK Bu yer çok güzel bir park. **YK** Bu yer o yerden daha güzel.

DK Burası çok güzel bir park. **DK** Burası orasından daha güzel.

6.2. var X yok Kelimelerinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesindeki **varX yok** Kırgız Türkçesinde **barX cok** şeklindedir. Ana dilin etkisinden dolayı **varX yok** yerine **barX cok** şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

YK Sınıfta öğretmen **bar.** **YK** Sınıfta öğretmen **cok.**

DK Sınıfta öğretmen var.

DK Sınıfta öğretmen yok.

6.3. “Adınız (isminiz) ne?” Sorusu Sorulurken Yapılan Yanlışlar

Kırgız Türkçesinde canlıların adı sorulurken “kim?” sorusu sorulur. Ana dilin etkisiyle Türkiye Türkçesini konuşurken de yazarken de “adınız ne?” yerine “adınız kim?” şeklinde kullanıldığından yanlışlık yapıldığı görülmektedir.

YK Adınız kim?

DK Adınız ne?

6.4. “Aydın Kaçı?” Sorusuna Verilen Cevapta Görülen Yanlışlar

Kırgız Türkçesinde “ayın kaç?” sorusuna cevap verilirken sayılara **-InCI (-ıncı / -inci / -uncu / -üncü)** sıra sayı sıfatı getirilmektedir. Ana dilin etkisiyle yanlış yapılmaktadır.

YK Beşinci ocakta Bermet’in doğum gününü kutlayacağız.

DK Beş ocakta Bermet’in doğum gününü kutlayacağız.

6.5. Tarihlerin Söylenişi ve Yazılışı Sırasında Görülen Yanlışlar

Kırgız Türkçesinde bin sayısı ile başlayan tarihler söylenirken ve yazılırken tarihin başına “1” (bir) sayısı getirilmektedir. Ana dilin etkisiyle bin sayısı ile başlayan tarihlerin kullanımında yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Bir bin dokuz yüz seksen iki yılında Bişkek’te doğdum.

DK Bin dokuz yüz seksen iki yılında Bişkek’te doğdum.

YK Bir bin dokuz yüz seksen sekizinci yılda Türkiye’ye gittim.

DK Bin dokuz yüz seksen sekiz yılında Türkiye’ye gittim.

6.6. “kaç?” Soru Sıfatının Kullanımında Görülen Yanlışlar

“kaç?” Kırgız Türkçesinde “kança” şeklinde kullanılmaktadır. Bu sebepten ana dilin etkisiyle Türkçe konuşurken de yazarken de ana dildeki şekliyle kullanılmaktadır.

YK Bu elbise kança lira?

DK Bu elbise kaç lira?

6.7. Mevsim Adlarının Kullanımında Görülen Yanlışlar

Mevsim adlarının kullanımında da ana dilin etkisinden dolayı aşağıda verilen örnekteki gibi yanlışlar yapıldığı görülmektedir.

YK Cazda Türkiye’ye gideceğim.

DK Yazın Türkiye’ye gideceğim.

6.8. Saatlerin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesinde saatlerin kullanımında **geç-** fiilinden sonra **şimdiki zaman (-iyor)** eki getirilirken Kırgız Türkçesinde saatlerin kullanımında **geç-** fiilinden sonra **geçmiş zaman eki (-DI)** getirilmektedir. Saatlerin kullanımında da ana dilin etkisiyle **geç-** fiilinden sonra **geçmiş zaman eki (-DI)** ekinin getirildiği görülmektedir.

YK Saat dokuzu on geçti.

DK Saat dokuzu on geçiyor.

Saatlerin kullanımında karşılaşılan diğer bir yanlış rakamlardan sonra getirilen **(y)I (-ı/ -i/ -u/ -ü) (biri, ikiyi)** eklerinin yerine ana dilin etkisiyle **-Dan (-dan/ -den/ -tan/ -ten)** eklerinin getirilmesinden dolayı yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Saat birden beş geçiyor.

YK Saat beşten yirmi geçiyor.

DK Saat biri beş geçiyor.

DK Saat beşi yirmi geçiyor.

Türkiye Türkçesindeki saat **-(yA)** “var”, Kırgız Türkçesinde “var” yerine “kaldı” denilmektedir.

YK Saat dokuz on kaldı.

DK Saat dokuz on var.

6.9. Gün Adlarının Kullanımında Görülen Yanlışlar

Kırgız Türkçesinde haftanın günleri söylenirken o gün hangi günse, o günün adı değil de hafta adlarının sıralamadaki (1. Pazartesi 2. Salı 3. Çarşamba 4. Perşembe 5. Cuma 6. Cumartesi 7. Pazar) yeri söylenmektedir. Hedef kitle tarafından Türkiye Türkçesini konuşurken de yazarken de ana dilin etkisiyle yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Yarın **dördüncü gün** (perşembe).

DK Yarın **perşembe**.

6.10. “siz nasılsınız?” Sorusunun Kullanımında Görülen Yanlışlar

Kırgız Türkçesinde “**siz nasılsınız?**” sorusundaki “**siz**” yerine dönüşlük zamiri olan “**öz**” (**kendi**) kullanılmaktadır. Ana dilin etkisiyle “**öz**” dönüşlük zamiri ya da “**öz**” dönüşlük zamirinin yerine Türkiye Türkçesindeki karşılığı “**kendi**” sözcüğü kullanılmaktadır.

YK **Kendiniz** nasılsınız?

YK **Özünüz** nasılsınız?

DK **Siz** nasılsınız?

DK **Siz** nasılsınız?

6.11. “bir gün” Sözcüğünün Kullanımında Görülen Yanlışlar

Ana dilin etkisinden dolayı yanlış yapıldığı görülmektedir. “**bir gün**” yerine “**gün**” kelimesine “**ü**” belirtme durum ekinin getirilerek “**bir günü**” şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

YK **Bir günü** arkadaşlarımla buluştuk.

DK **Bir gün** arkadaşlarımla buluştuk.

6.12. “diye” Sözcüğünün Kullanımında Görülen Yanlışlar

“**diye**” sözcüğünün Kırgız Türkçesindeki karşılığı “**dep**” şeklindedir. Ana dilin etkisinden dolayı “**diye**” yerine “**dep**” kullanılmaktadır.

YK Babam “Okula gittin mi?” **dep** sordu.

DK Babam “Okula gittin mi?” **diye** sordu.

6.13. “diye cevap ver-” Fiilinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesindeki “**diye**” yerine Kırgız Türkçesinde “**dep**” kullanılmasından dolayı Türkiye Türkçesindeki “**diye cevap ver-**” yerine “**dep cevap ver-**” kullanıldığı görülmektedir.

YK “Okula gitmedim.” **dep cevap verdim**.

DK “Okula gitmedim.” **diye cevap verdim**.

6.14. “hep, hepsi, tüm, bütün” Gibi Sözcüklerin Kullanımında Görülen Yanlışlar

“**hep, hepsi, tüm, bütün**” gibi sözcüklerin kullanımında ana dilin etkisi görülmektedir. Sözcüklere gereksiz ekler getirildiği görülmektedir.

YK **Hepimiz** sinemaya gittik.

DK **Hepimiz** sinemaya gittik.

YK **Hepsi** öğretmenler tatile çıktılar.

DK **Öğretmenlerin hepsi** tatile çıktı.

6.15. “başla- ve doğ-“ Fiillerinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesindeki “**başla-**” ve “**bitir-**” fiilleri Kırgız Türkçesinde “**başlan-**” ve “**bit-**” şeklindedir. Bu fiillerin ana dilin etkisiyle yanlış kullanıldığı görülmektedir. “**başla-**” fiilinin yerine “**başlan-**”, “**bitir-**” fiilinin yerine “**bit-**” kullanıldığı görülmektedir.

YK Film saat 21.00’de **başlandı**.

YK Ödevlerimi **bittim**.

DK Film saat 21.00’de **başladı**.

DK Ödevlerimi **bitirdim**.

7. Kalıp İfadelerin Kullanımında Görülen Yanlışlar

7.1. Rusçanın Kırgız Türkçesine Olan Etkisinden Dolayı Kalıp İfadelerde Görülen Yanlışlar

Kırgız Türkçesinde, “**Milli ve dini bayramlar, özel günler**” için kullanılan kalıp kutlama ifadeleri Rusçadan etkilenmiştir. Türkiye Türkçesi öğrenilirken yukarıda belirtilen kalıp ifadelerin kullanımında yanlış yapıldığı görülmektedir.

YK Doğum **gününüzle kutluyorum**.

YK Bayramınızla!

DK Doğum **gününüz kutlu olsun**.

DK Bayramınız **kutlu olsun!**

7.2. “İzin İstemek” İçin Kullanılan Cümlelerinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesini konuşurken de yazarken de “**izin istemek**” için söylenen cümlelerinde de Rusçanın Kırgız Türkçesine etkisinden dolayı yanlış yapıldığı görülmektedir. Türkiye Türkçesindeki “**girebilir miyim?, çıkabilir miyim?**” gibi izin istemek ifadeleri Rusçada **можно войти/ mojno voyti (girmeye olur mu?)**, Rusça **можно выйти /mojna vıyti (çıkılmaya olur mu?)** şeklindedir.

YK Girsem olur mu?/ Mümkün mü?

DK Girebilir miyim?

7.3. iste- Fiilinin Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesindeki **iste-** fiilinin yerine Rusçada (**просить-/ prosit**) **sor-** fiili kullanılmaktadır. Kırgız Türkçesinde de Rusçanın etkisiyle **iste-** fiili yerine **sor-** fiili kullanılmaktadır. Bundan dolayı Türkiye Türkçesi konuşurken de yazarken de yanlış yapıldığı görülmektedir. Aşağıda örnek olarak Rusça cümle verilmiştir.

Я **попросила** Айгерима помочь мне./ Ya **poprosila** Aygerima pomoç мне./ Aygerim'den bana yardım etmesini **sordum**.

YK Aygerim'den bana yardım etmesini **sordum**.

DK Aygerim'den bana yardım etmesini **istedim**.

7.4. “bu” İşaret Sıfatının Kullanımında Görülen Yanlışlar

Türkiye Türkçesindeki “**bu**” işaret sıfatının Rusça karşılığı “**это/ (eta)**” (**bu**) şeklindedir. Rusçanın Kırgız Türkçesine etki etmesi sonucu Rusça “**это/ (eta)**” (**bu**) işaret sıfatının gereksiz yere kullanıldığı görülmektedir.

YK Benim en çok sevdiğim meyve **bu muzdur**.

DK Benim en çok sevdiğim meyve **muzdur**.

7.5. “Türk mutfağı, Türk yemekleri, Türk çayı” Gibi İfadelerin Kullanımında Görülen Yanlışlar

“**Türk mutfağı, Türk yemekleri, Türk çayı**” gibi ifadelerin kullanımında Rusçanın Kırgız Türkçesine etki etmesinden dolayı yanlışlar yapıldığı görülmektedir. Örneğin “**Türk yemekleri çok lezzetli.**” cümlesi Rusçada “**Турецкие блюда очень вкусные.** / **Turetskie blyuda oçen vkusnie.** / **Türkçe yemekler çok lezzetli.**” şeklinde söylenmektedir. “**Türk**” milliyet adının yerine “**Türkçe**” dil ismi kullanılmaktadır.

YK Türkçe yemekler çok lezzetli.

DK Türk yemekleri çok lezzetli.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye Türkçesinin ve Kırgız Türkçesinin aynı dil ailesine mensup olması, ana dilin öğrenilen dile etkisi, alfabe farklılığı ve Rusçanın Kırgız Türkçesine olan etkisinden dolayı Türkiye Türkçesi öğrenilirken yanlışlar yapıldığı görülmektedir.

Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesinin dilbilgisi kuralları büyük oranda birbirine benzediğinden anadilin etkisiyle bu benzerlikler öğrenciler tarafından fark edilememektedir.

Elde edilen bilgilerden yola çıkarak yapılan yanlışların kısa sürede giderilebilmesi ve daha kaliteli bir Türkiye Türkçesi öğreniminin gerçekleştirilebilmesi için yapılması gerekenler konusunda aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi önemlidir.

1. Öncelikle hedef kitle gözlemlenerek seviyeleri hakkında görüş elde edilmelidir. Hedef kitlenin seviyesi hakkında görüş elde edilmesi, gerek öğretim elemanı gerekse öğrencilerin işini kolaylaştıracaktır.
2. Yukarıda belirtilen alfabe kaynaklı yapılan yanlışların ortadan kaldırılabilmesi için geriye dönülmeli, söz konusu harflerin üzerinde durulmalı, tekrar yapılmalıdır.
3. Yanlış kullanılan sesler öğretim elemanı tarafından tahtanın bir köşesine yazılarak, ders esnasında söz konusu harflerin hedef kitleye toplu telaffuz ettirilmesi faydalı olacaktır.
4. Hedef kitlenin ana dilinin Türkiye Türkçesi olmadığı, Türkiye Türkçesini yeni öğrenecekleri hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalıdır. Öğretim elemanları tarafından bu duruma dikkat edilmeli, konuşurken kelimelerin oldukça yavaş bir biçimde telaffuz edilmesi hedef kitlenin söylenenleri çabuk kavrayabilmeleri açısından önemlidir.
5. Yazım yanlışlarının önüne geçilebilmesi için hedef kitlenin defterleri ve yazılı anlatım kâğıtları öğretim elemanları tarafından dikkatlice incelenmelidir. Yapılan yazım yanlışları öğretim elemanı tarafından kırmızı kalemle düzeltilerek yanlışlar öğrencilere gösterilmelidir.
6. Yazılı anlatım kâğıtlarının öğretim elemanı tarafından kontrol edildikten sonra son (düzeltilmiş) hali öğrencilere verilerek yazılı anlatım kâğıtlarının tekrar temiz bir kâğıda geçirilmesi alışkanlığının kazandırılması faydalı olacaktır.
7. Hedef kitlenin Türk soylu olmasından dolayı Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesinden ortak olan kelimelere öğretim elemanı tarafından sık yer verilmesi öğrencilerin derse olan ilgilerini artıracaklığı düşüncesiyle hareket edilmelidir. Aynı zamanda hedef kitlenin Türkiye Türkçesi ile ortak tarihe, ortak dile sahip olduğu da kafalarında yer etmesi açısından önemlidir. Bunun için de öğretim elemanının hedef kitlenin dilini bilmesi öğretim sırasında faydalı olacaktır.
8. Yalancı eşdeğerliklerden dolayı çok yanlış yapıldığı görülmektedir. Yalancı eşdeğerlerin üzerinde yeteri kadar durulması yapılan yanlışların azalmasını sağlayacaktır.
9. Tespit edilen yanlışlara yönelik mutlaka materyaller hazırlanarak yanlışların önüne geçilmelidir.
10. Hazırlanan metinlerde de tarihi, kültürel ortaklıklardan, gelenek göreneklerden, şair ve yazarlardan bahseden konulara yer verilmesi uygun olur.
11. Hedef kitlenin derse hazırlıklı gelmeleri gerekli kaynakları yanlarında bulundurmaları (ders kitabı, çalışma kitabı, sözlük vs.) öğrenmenin hızlanması açısından gereklidir.
12. Dilbilgisi öğretiminde öğretim elemanının farklı renklerde kalem kullanması (kök, ek gibi yazımlarda) hedef kitlenin dikkatini çekeceğinden yapılan yanlışların önüne geçilecektir.

Dil öğretimi zevkli, bir o kadar da yorucu olmasına rağmen öğretim elemanlarının sabırlı olmaları hedef kitle tarafından yapılan yanlışları azaltacaktır.

Kaynakça

- Açık, F. (2008), Türkiye'de Yabancılara Türkçe Öğretilirken Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri*, s. 1-9, Kıbrıs.
- Alkaya, E., Buran, A., (1999), *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Elazığ: Türkiye ve Türk Dünyası İktisadi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, Elazığ Şubesi Yayınları.
- Alyılmaz, S., Biçer, N., Çoban İ. (2015), Atatürk Üniversitesinde Öğrenim Gören Kırgız Öğrencilerin Türkiye ve Türkiye'ye Yönelik Görüşleri, *Teke, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı 4/1, s. 328- 338.
- Biçer, N. (2012), Hunlardan Günümüze Yabancılara Türkçe Öğretimi, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı 1/4, s. 107-133.
- Cumakunova, G. (2005), *Türkçe- Kırgızca Sözlük*. Bışkek: KTMÜ Yayınları.
- Demircan, Ö. (2005), *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*, İstanbul: D R Yayınları.
- Diyanbayeva, M. (2017), Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eşdeğerler, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Dergisi*, 6/4, s. 2256- 2271.
- Doğan, İ., ÖZTÜRK, A. (2016), *Sorunları ve Tartışmalarıyla Türkçe*, Ankara: Gece Kitaplığı.
- Duman, A. (2003), Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretiminde Metin Seçimi, *TÜBAR-XIII-/ Bahar*, s. 151.
- Duman, G.B. (2013), Kırgızların Türkiye Türkçesi Öğrenirken Ad Durum Biçimbirimleriyle İlgili Yaptıkları Hatalar ve Çözüm Önerileri, *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 5, s. 82-94.
- Erdoğan, E. (2015), Türk Dillilere Türkiye Türkçesi Öğretiminde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Uluslararası Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Sempozyumu: Türk Dillilere Türkiye Türkçesi Öğretimi Adlı Sempozyumda Sunulan Bildiri*, s. 1-18, Erzurum.
- Ergin, M. (1990), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Güven, E. (2007), *Yabancıların Türkçe Öğrenirken Ad Durum Eklerinde Yaptıkları Hataların Çözümlemesi ve Bu Hataların Giderilmesine Yönelik Öneriler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaplankıran, İ., Kumsar, E. (2016), Kazakların Türkiye Türkçesi Öğreniminde Yaptıkları Yanlışlıklar Ve Bu Yanlışlıkların Düzeltilmesine Yönelik Öneriler, *Diyalektolog Dergisi*, Sayı 12, s. 81- 103.
- Otur, E. (2017), *Yabancı Dil Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Tekniklerin Türkçe Öğretimine Uyarlanması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Öksüz, A. (2011), Türk Soylulara Türkiye Türkçesinin Öğretiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Gazi Üniversitesi Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi*, Sayı 1, s. 72- 84, Ankara.
- Öner, M. (1998), *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Yalçın, A. (2006), *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yılmaz, O. (2015), Türkiye Türkçesi Öğrenen Kazakistanlıların Karşılaştıkları Sorunlar, *TÜBAR- XXXVII- Bahar*, s. 257- 275.

İnternet Kaynakları

<http://www.goldenbridgenews.com/turkiye-disindaki-en-buyuk-turkce-ogretim-merkezi-manas-universitesi-yabanci-diller-yuksekokulu/>

Summary

With the disintegration of the Soviet Union, the Turkish people in the Soviet Union declared their independence and the Turkish republics emerged. Brother declared its independence by the Republic of Turkey with the Turkish Republic of political, military, economic and cultural fields, especially in the field of education have been many partnerships. As a result, Turkish natives began teaching Turkish.

There are also Kyrgyzs among in Learning Turkish Turkey. There are people both in Kyrgyzstan as well as in Turkey, who is studying , employee coming to work are taught Turkey Turkish.

September 30, 1995 by a bilateral agreement between the Republic of Turkey in the Republic of Kyrgyzstan Turkey Manas University was established Kyrgyzstan- a state university named partners. This training is given in Turkish universities in Turkey in a year preparatory classes for Kyrgyz students who receive training.

Learning from a different language other than the main language has continued to be learned as it becomes a need to learn by people as much as the day-to-day passing of "a new person" for some, and "needed by necessity" for others. Among the languages learned in the world, Turkish also takes place and nowadays the education of Turkic people and the teaching of Turkic people to foreigners are going on rapidly.

Turkey should be considered when making the most important issue is to recognize teaching Turkish audience. If the target group is Turkish noble, a different teaching model should be applied to the target group due to historical, historical, cultural, customary and common partnerships with Turkish nobles. Partnerships on the outside should be felt by the target group. Thus, Turkey Turkish education will be facilitated by the audience enjoyable. Language other than historical, cultural partnership to be noticed by the audience at the same time is extremely important in terms of Turkey rapprochement and partnership was converted into a union of forces against the Turks.

Of course, the influence of mother tongue is inevitable while learning a foreign language. This situation is different for the Kyrgyz. Kyrgyzstan is spoken in Russian as well as Kyrgyz Turkic. Turkey Turkish learners because of two languages spoken, both the native language while learning while they do wrong under the influence of a number of Russian.

Mother tongue and another at Kyrgyz Turkish of the effects of the Russian Kyrgyz Turkish and Turkey belong to the same language family of Turkish (phonology, morphology, syntax, etc.) and its Kyrgyz to Turkey in the study should provide some conveniences while learning Turkish determination in experiencing the opposite situation It was.

Using the Cyrillic alphabet Kyrgyz, Turkey Turkish origin learning the Latin alphabet while they are doing wrong when faced with the alphabet. The Cyrillic alphabet and the Latin alphabet are often encountered with the same form, with

mistakes resulting from the letters that meet different voices as sound. For example, / b / voice in the Latin alphabet corresponds to / v / voice in the Cyrillic alphabet. Because of this difference between Cyrillic and Latin alphabet, "beyaz"(white) words are seen as "veyaz" written.

Errors in the pronunciation of the sounds are also made. Cyrillic alphabet / ж / lyric / c / ly in the Latin alphabet, while / c / and / j / are two different sorts. Turkey Kyrgyz learning Turkish / j / sound / C / audio pronunciation as they are seen. For example, "Jale" is pronounced "Cale".

Turkey Turkish and Kyrgyz Turkish spelling of the same word with different meanings are done wrong. The mistakes made in such false equivalents are quite excessive. For example, Turkey in Turkish "muz"(banana) in the words of one kind of fruit can meet in Kyrgyz Turkish "мыз / muz", "buz"(ice) meets the word.

In this study, universities in Turkey said they made mistakes they make mistakes while learning identified by Kyrgyz students learning the Turkish language is shown. In addition, suggestions on what to do in order to prevent the mistakes made are presented.

Mimari Mirasın Turizme Açılmasının Mimari Mirasın Korunmasına Etkisi: Sanat Tarihi ve Turizm Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma

The Effect Of Using Architectural Heritage In Tourism On The Conservation Of Architectural Heritage: A Study On The Students Of Art History And Tourism

Hacer ARSLAN KALAY¹

Sedat ŞAHİN²

Sağbetullah MERİÇ³

Geliş Tarihi: 18.12.2017 / Düzenleme Tarihi: 07.03.2018 / Kabul Tarihi: 10.03.2018

Özet

Mimari miras varlıkları, kültürel mirasın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bir mimari miras varlığının turizme açılmasının ya da turistik bir alanda işlevsel hale getirilmesinin, o yapıyı olumsuz etkileyeceği düşüncesi yaygındır. Turizm endüstrisi açısından önemli bir çekicilik vasfı taşıyan mimari miras varlıklarının turistik bir figür olarak değerlendirilmesinin bu eserlerin korunabilmesinde nasıl bir etki yarattığı bu çalışmanın çıkış noktasıdır. Verilerin anket tekniği kullanılarak toplandığı bu araştırmada evreni Yüzüncü Yıl Üniversitesinde eğitim gören sanat tarihi ve turizm bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. Yapılan regresyon analizi sonucunda sanat tarihi ve turizm öğrencileri açısından mimari miras varlıklarının turizme açılmasının mimari miras varlıklarının korunması üzerinde pozitif doğrusal bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Kültürel Miras, Mimari Miras, Turizm, Sanat Tarihi

Abstract

Architectural heritage is an important part of cultural heritage components. The idea that using an architectural heritage in tourism or making it functional in a touristic area will affect it adversely is widespread. One of the most important aspects of transferring architectural heritage assets to future generations is to protect them. What kind of effect does the using of architectural heritage assets as a touristic figure, which is an important attraction in terms of the tourism industry on preservation of these pieces is the starting point of this study. In this research which the data were collected using survey technique, the students of art history and tourism departments who are educated in Yuzuncu Yil University are constitutes the research universe. As a result of the regression analysis made, it turned out that using of architectural heritage assets in tourism, in terms of art history and tourism departments students has a positive linear effect on preservation of architectural heritage assets.

Keywords: Cultural Heritage, Architectural Heritage, Tourism, Art History

Giriş

Kültürel miras şu anda dünya çapında popüler ve bilimsel ilginin arttığı bir konudur ve kavramsal kapsamı sürekli genişlemektedir. Kültürel mirasın önemli bir parçasını da geçmişten günümüze kadar gelen, insanlar tarafından inşa edilen taşınmaz yapıları ifade eden mimari miras varlıkları oluşturmaktadır. Herhangi bir kültürel veya mimari miras varlığının bozulması ya da yok olması tüm dünya uluslarının mirası için bir yoksullaşma anlamına gelmektedir. Bu nedenle kültürel miras ve onun bir parçası olan mimari miras, ayrıcalıklı bir öneme sahiptir. Kültürel ve mimari miras dünya mirasının bir parçasıdır ve korunması tüm insanlığın ortak görevidir (İsmep, 2014:15).

Kuşaklar boyunca biriken kültürel içeriğin işlevselleştirilmesiyle oluşan yapısal mimari eserler, toplumların kültürel tarihinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Söz konusu mimari eserler geçmişle hissedilebilir bir bağlantı kurarak modern kent alanları için birer "kültürel kimlik aktarıcısı" rolünü üstlenirler (Matthews ve Grant-Smit, 2017:152).

Türkiye gelecek nesillere aktarımının sağlanması gereken ve bu amaçla korunmasının ve doğru yönetilmesinin öneminin ortaya çıktığı çok zengin bir kültür mirasına sahiptir. Sahip olunan kültürel miras varlıklarının turizmde kullanılması en az turizm kavramı kadar eskidir. Zira kültürel miras turizmi tüm dünya turizmi içinde en büyük paya sahip olan ve uzun zamandır işlenen bir konudur. Dolayısıyla turizm sektörü ile kültürel miras sektörü arasında bu bağlamda kimi zaman

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu, Van, Türkiye.

E-posta: hacerkalay@yyu.edu.tr

² Öğr. Gör., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu, Van, Türkiye.

E-posta: sedatsahin@yyu.edu.tr

³ Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu, Van, Türkiye.

E-posta: smeric@yyu.edu.tr

çatışma çıkabilmektedir. Turizm sektöründe ekonomik fayda ön planda tutulduğundan, kültür varlıklarının korunması konusunun arka plana itildiği düşünülmektedir. Bununla birlikte kültürel miras yöneticileri korumayı ön planda tutmakta ve turizm sektörünü koruma konusunda yeterince hassas görmemektedir.

Bu araştırmada kültürel miras ve turizm temsilcileri olarak kabul edilen öğrenci gruplarının, mimari mirasın turizme açılmasının mimari mirasın korunması üzerine etkisi konusundaki algı ve tutumları ele alınmıştır. Turizm ve sanat tarihi lisans öğrencilerinin mimari mirasın korunması ve turizm kapsamında kullanılması gibi konularda gelecekte doğrudan muhatap olunacak kişiler olması dolayısı ile araştırma evrenini öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın, gelecekte mimari mirasın korunarak turizmde etkin kullanılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda yapılmış yeterince araştırma olmaması ve araştırmanın geleceğe yönelik sağlayacağı katkı araştırmayı önemli kılmaktadır.

Kültürel Miras ve Mimari Miras

Miras; bir alanın doğal, kültürel ve yapılı çevreleri (Bandara, 2003: 3) olarak tanımlandığı gibi, tarihsel, sanatsal, etnolojik, sosyolojik, antropolojik ve dil açısından korunmak için üstün değerde mekân, varlık ve olaylar olarak da tanımlanmaktadır (Doğaner, 2003: 1). Miras, geniş bir konsept olarak tabiatı ve kültürel ortamı içermektedir (Günlü vd. 2009: 215).

Kültürel miras, insanoğlunun kimliğinin, varlığının ve sürekliliğinin simgesi ve kanıtıdır. Kültürel miras, sosyal, tarihsel (belgesel), estetik (sanatsal), simgesel, dini, manevi, ekonomik hatta politik değerler içerir. Kıt bir kaynak olan kültürel mirasın, toplum için önemli değer olan "emanet" kavramıyla özdeşleştirilerek, tüm değerleriyle birlikte gelecek nesillere aktarılması toplumsal bir sorumluluktur (Icomos, 2013).

Kültürel miras, bir grup ya da topluluğun eski ve önemli bulduğu dolayısıyla bilinçli koruma önlemlerine layık görülen varlıkları içerir. Genellikle uzmanlaşmış kurumların elinde bulunan siteler, taşınır ve taşınmaz eserler, uygulamalar ve bilgi öğeleri kültürel miras varlıkları olarak ifade edilmektedir (Brumann, 2015: 414). Başka bir ifade ile kültürel miras insanların öğelerle ve yerlerle ilişkilendirdiği değerdir (Office of Environment and Heritage, 2005: 55). ICOMOS 2013 Mimari Mirası Koruma Bildirgesinde Kültürel miras "Geçmişten bugüne ulaşmış, insanların sahiplik bağı içinde olmaksızın sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak betimlenen somut ve somut olmayan tüm varlıklardır" şeklinde tanımlanmıştır. Yine ICOMOS 2013 Mimari Mirası Koruma Bildirgesinde Mimari miras "İnsanlığın ortak malı olan ve günümüze ulaşmış özgün nitelikleriyle geleceğe aktarılması gereken, farklı ölçek ve nitelikte olan ve tüm değerleriyle, bütünlük koruma ilkelerine göre korunması gereken yapı ve yapı gruplarıdır" şeklinde tanımlanmıştır.

Kültürel mirasın en önemli bileşenlerinden biri mimari mirastır. Mimari mirasın çağdaş yaşam ile bütünleştirilmesi toplumların kültürel sürekliliği sağlar. Mimari miras, çoğunlukla somut bir kimlik ifadesi, özellikle de ulusal kimlik olarak tanımlanır ve çoğunlukla kültür sürekliliğinin kanıtı olarak sunulmaktadır (Pearson ve Sullivan 1995; Jokilehto, 1999; Graham, Ashworth ve Tunbridge, 2000; Bevan, 2006; Dewi, 2017: 587). Mimari miras, kültürel mirasın kilit ve değiştirilemez bir yönü olup, şehirlere yaşam ve ruh verir. Aynı zamanda görünmez görünür semboller olduğu için ulusal kimlik hissi sağlar (Saradj, Pilakoutas ve Hajirasouliha, 2017: 283). Dolayısıyla, mimari miras, maddi biçimleri veya maddi özellikleri nedeniyle küresel olarak değerlidir. Özellikle yaş, özgünlük, estetik, benzersizlik ve anıtsallık, yapının miras değerlerinin ölçütleridir (Jokilehto, 1999; Orbasli, 2008; Feilden, 2003; Dewi, 2017: 587).

Günümüzde genellikle mimari miras varlığına, yapının mimari üslup ve formunu bozmadan, yeni işlevler kazandırılması uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Böylece zaten değerli olan yapı işlevselleştirilme sonucu daha değerli hale getirilmektedir (Dewi, 2017: 588). Mimari miras, bölgenin kültürel çeşitliliği ve yenilikçi potansiyeli için önemli bir ifade aracı olup, bölgesel kimliği ve yaşam tarzını incelemek için teşvik eden aynı zamanda kültürel kaynakları, ekolojiji ve sosyal çevreyi dikkate almayı sağlayan bir unsurdur. Dolayısıyla turizm projelerinde sürdürülebilirliğin hayati bir bölümünü oluşturmaktadır (Alnafeesi, 2003: 98).

Mimari Mirasın Korunması

Hem doğa olayları hem de doğrudan insan eli ile oluşan ve miras olarak adlandırılan değerlerin korunması, günümüzde çözüme kavuşturması gereken önemli bir konudur. Geçmişten gelen bir mesajla kuşatılmış olan tarihi eserler, günümüzde eski geleneklerinin canlı tanıkları olarak yer almaktadırlar. İnsanlar, insanlık değerleri hakkında giderek daha fazla bilinçlenmekte ve eski anıtları ortak bir miras olarak görmektedirler. Bunları orijinalliklerinin tüm zenginliği ile gelecek nesillere teslim etmek insanlığın ortak görevi olarak görülmektedir (Jokilehto, 2003; Alnafeesi, 2003: 98). Mimari mirasın korunmasının temel amacı, özgünlük oluşturan nitelikleri bozmadan, estetik ve kültürel değerleri ortaya koymaktır. Teknik ve ustalık gerektiren bir eylem olan mimari koruma, koruma etiğine uygun olarak bilimsel ve sistematik araştırma ve değerlendirmeler gerektirir. Bu koruma, insanoğlunun kültürel üretimine saygılı davranıldığını gösteren bir durumdur. Bu nedenle mimari koruma, mimari mirasın bütünlüğünü kapsayan, sosyal ve kültürel bağlamda değerlendirilebilecek bir uygulamadır (Icomos, 2013).

Dolayısıyla mimari mirasın korunması, kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçasıdır. Tutarlı bir gelişmeyi amaçlayan ve mimari mirasa saygılı her politika korumayı güncel, kültürel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ele almalıdır.

Mimari mirasın korunması; uygun planlama, kontrol ve yönetim gerektirmektedir. Mimari mirasın korunması yaklaşımları ve şekilleri farklılık arz etmesine rağmen amaç yapıları çevrenin yaşam döngülerini muhafaza etmektir (Awadh, 2007). Mimari mirasın korunmasına yönelik süreç; araştırma, belgeleme, teşhis, çözümlenme, yorumlama, koruma yaklaşımının belirlenmesi, uygulamaya yönelik müdahale tanımlarının yapılması, uygulama ve izleme faaliyetlerinden oluşmaktadır (ICOMOS, 2013).

Mimari koruma bilinci günümüzde coğrafi ve kültürel çeşitliliği özellikle de anıtsal veya dokusal her türden mimari detayı, binaları ve alanların kimliğini tüm seviyelerde tanıyan geniş bir disiplin haline dönüşmüştür (Rodwell, 2008:186). Mimari mirasın korunması, toplumlar için geniş kapsamlı olabilir, yerel ekonomiyi güçlendirebilir, kaynakları korumayı teşvik edebilir, ziyaretçilerin harcamalarını artırabilir, genel istihdamı sağlayabilir, bir toplumun benzersiz karakterini korumakla beraber topluluk gururunu ve topluluk kaynaklarının farkındalığını artırabilir (Alnafeesi, 2003: 98).

Mimari mirasın korunmasında: özgünlüğün ve bütünlüğün korunması, kültürel çeşitliliğin muhafaza edilmesi, maddi ve maddi olmayan unsurların toplumsal kimliği yansıtacak şekilde kalmasının sağlanması ön şartlar olarak sıralanmaktadır (Rodwell, 2008: 186). Mimari mirasın korunması, üslup biçimlerini korumak demektir. Bunun nedeni, kimliğin ve bilginin sürekliliğinin mimari formların özgünlüğüne dayandığının varsayılmasıdır. Dolayısıyla kopya yapılar, orijinallik bulunmayan ve gerçek hikayeleri anlatamayan sahte yapılar olarak görülmektedir (Orbasli, 2008; Dewi, 2017: 588). Mimari mirasın işlevlendirilmesi, yaratıcılığın ve ekonomik çekiciliğin önemli bir bileşeni olduğunu göstererek, toplumda yaşam kalitesinin yükseltilmesini sağlayacaktır. Aynı zamanda toplumsal bütünleşmenin ve karşılıklı anlayışın temin edilmesinde önemli rol oynayacaktır (Icomos, 2013).

Mimari Mirasın Turizme Açılması

Kültür ve kültürel miras öğeleri, turizm endüstrisinde giderek önemi artan bir ham madde olarak karşımıza çıkmaktadır (Richards, 1999: 9). Kültürel turizm veya kültürel miras turizmi, turizmin bulunduğu yerin kültürel mirasına yönelik bir turizm dalıdır. Kültür turizminin genel amacı, geçmişin bir değerlendirmesini yapmaktır (Bandara, 2003:3). Kültürel miras, geçmişten günümüze, kentsel veya yapı miras, endüstriyel miras, denizcilik mirası, kırsal miras, mutfak mirası, etnik miras ve insan mirası gibi bölümlerle ele alınan bir konudur (Ung ve Vong, 2010; Ballantyne vd., 2014: 705).

Kültürel miras turizmi, turizm endüstrisinin en hızlı büyüyen bölümüdür. Çünkü turistler arasında uzmanlaşma eğilimine doğru bir artış söz konusudur. Kültürel miras turizmi; turistlerin, tarih ve kültür hakkında fikir kazandıran deneyimler aradığı, ülkelerin önemli parçalarından biridir. Bugün, tarihi ve kültürel mekânları ziyaret etmek, en popüler turistik etkinliklerden biri olarak kabul edilmektedir (Nataraja, 2016).

Genel olarak kültürel miras öğeleri ve bu öğelerin turizm kapsamında kullanılması birçok disiplin kapsamında farklı bakış açıları ile analiz edilmiştir (Du Cros, 2001; Poria, Butler ve Airev, 2001; Riley ve Harvey, 2005; Meskell, 2009; Prat Forga ve Cànoves Valiente, 2017). Özellikle mimari miras turizmi, kültürü ve doğayı sentezleyen önemli bir turizm aracı olarak ifade edilmektedir.

Dünya Turizm Örgütü kültür turizmini, kişilerin kültürel motivasyonlar içeren çalışma gezileri, gösteri sanatları ve diğer kültür turları, festivallere ve diğer kültürel etkinliklere katılma, sitlere ve anıtlara yapılan ziyaretler, doğa çalışmaları, folklor, sanat ya da hac için yapılan yolculuklar şeklinde tanımlamaktadır (Jordan, 2013: 50). Miras turizmi, mimari ve yapı çevre (örneğin kiliseler, kaleler), arkeolojik, kültürel veya tarihi önemi olan yerler, müzeler ve kültür merkezleri ya da doğal veya çevresel güzellikleri taşıyan ünlü yerler üzerine odaklanmaktadır (Bonn vd., 2007; Ballantyne vd., 2014: 705).

Poria, Butler ve Airev (2001) miras turizmini, geçmişin ve şimdinin hikâyelerini ve insanlarını özgün olarak temsil eden yerleri ve etkinlikleri keşfetmek için yapılan seyahat olarak tanımlamaktadır. Du Cros (2001) miras turizmini, geçmişte eğlenceli bir şekilde öğrenmek için tarihi, kültürel, doğal, eğlence ve manzaralı turistik yerleri ziyaret etmenin birincil amacı olan bir boş zaman gezisi olarak tanımlamaktadır. Miras turizmi ayrıca, turistlerin ziyaret ettikleri yerin miras karakteristiğini kendi sahip oldukları miras bilinçlerine göre değerlendirmelerinden oluşan temel motivasyonları olarak tanımlanan bir turizm alt grubudur (Prat Forga ve Cànoves Valiente, 2017: 268).

Turizm bölgelerinin kültür ve turizm açısından saygınlıkları, sahip olduğu kültürel varlıkların sayısı ile doğru orantılıdır. Turizmden elde edilen katma değer yüksek olduğu ülkeler ve bölgeler, somut ve/veya somut olmayan miras değerlerini ön plana çıkarmak için çaba sarf etmekte ve bu çabanın turizmden üretilen kazancı artıracığını öngörmektedirler (Çapar ve Yenipınar, 2016:106).

Kültürel Miras unsurlarının korunması ile turizm alanında değerlendirilmesi arasında bir çatışmadan bahsetmek mümkündür. Bu çatışma ilk olarak 1987 yılında Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) tarafından ortaya atılmıştır (McKercher ve Du Cros 2002: 10). Kültürel miras temsilcileri, kültürel varlıkların ekonomik çıkarlar açısından kullanılarak tehlikeye atıldığını ifade etmektedir. Turizm yöneticileri ise bu tehlikenin ayarlanabilir bir risk olduğunu savunmaktadırlar. Miras turizminde değerlendirilen kültür varlıkları bireylerin geçmiş ile olan bağlantısını yeniden kurmalarını sağlayarak kültüre ve tarihe olan ilgiyi yeniden canlandırmaktadır. Ayrıca, bir çekim unsuru olarak kültür, bir yörenin tarihi, kültürel, dinsel ve endüstriyel geçmişinin korunmasının zorunlu olduğunu savunmak için etkili bir güçtür (McKercher, Ho ve Cros, 2005: 541).

Kültürel miras ve turizm arasındaki çatışma durumunun ortadan kaldırılmasını sağlamak için sürdürülebilir turizm çalışmaları yapılmaktadır. Sürdürülebilir turizm çalışmaları, genellikle turizm bölgelerinin taşıma kapasitesi hesaplarını, plan ve politikaları hayata geçirerek bu çatışmadan doğabilecek zararı en aza indirme hatta mümkünse tamamen ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır (Kahraman ve Türkay, 2006).

ICOMOS tarafından 1999 yılında hazırlanan ve kültürel miras değeri taşıyan alanlarda turizm yönetimini konu alan "Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü" kapsamında bir takım ilkeler gündeme getirilmiştir. Bu ilkeler ile ziyaretçilere yerel kültürel mirasla doğrudan temas kurmaları için iyi yönetilen fırsatlar sunulmasının, iyi yönetilen sürdürülebilir turizm çalışmalarının, koruma ve turizm planlarının ziyaretçi memnuniyetine odaklı olmasının, yerel halkın turizm planlamasına

katılımının, yapılan planlamaların ev sahibi topluluğa fayda sağlamanın ve turizm teşvik programlarının kültürel miras varlıklarını korumaya yönelik geliştirilmesinin önemi vurgulanmıştır.

Farklı turist deneyimleri için yarışan destinasyonların sayısının artması ile geleneksel tarihi mekanlar rekabetçilik ve çekicilik amacıyla daha fazla kullanılmaktadır. Ancak bu durum, miras yerlerinde korumanın zorlaşmasına ve kültürel değerlerden taviz verilmesine neden olabilmektedir (Nasser, 2003: 467). Mimari miras varlıklarının turizm alanında değerlendirilmesi ekonomik ve sosyolojik olarak kazanç sağlasa da bu kazancın çoğunlukla turizm endüstrisinin hanesine yazıldığını söylemek mümkündür. Kültürel miras ve turizm çatışmasının ana sebebinin turizme kazandırılmış yüzlerce hatta binlerce yıllık tarihi varlıkların bozulması hatta bazen tamamen yok olması olarak ifade edebiliriz. Bu yok oluşa, genellikle kitle turizminin yarattığı yoğun turist akımı ve ortaya çıkan taşıma kapasitesinin aşılması neden olsa da bilinçsiz bir turist dahi bu tahribatı arttırabilmektedir (Arslan Kalay ve Yenişehirlioğlu, 2017).

Son yıllarda turizmin Dünya Mirası Alanları üzerindeki etkisine artan bir ilgi duyulmaktadır. Bu durum, Dünya Mirası Listesindeki eserlere olan ziyaretçi sayılarını arttırmakta (Yang, Lin ve Han, 2010) ve koruma ve turizme açılma konusunu tartışmaya açık hale getirmektedir (Buckley, 2004). Dünya miras alanları mevcut toplum hayatında bir işlev sürdürmeli ancak en önemlisi gelecek nesillere iletilmek üzere korunmalıdır. Bir alanın Dünya Mirası statüsü kazanmasının ilk şartı muhafaza edilmesi ve gelecek nesiller tarafından erişilebilir olmasıdır. Bu nedenle sürdürülebilir turizm faaliyetinin yönetilmesi kritik bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Garrod ve Fyall, 2000; Pederson, 2002; Landorf, 2009: 53).

Turizm dünyada önemli bir olgudur ve canlılığını koruyarak büyümesi tamamen sürdürülebilirliğine bağlıdır. Kültürel miras turizmi, kültürel miras kaynaklarının ve turizm endüstrisinin korunması vizyonu üzerine geliştirilmelidir. Hükümetler, yerel yönetimler ve özel sektör, turizmin etkisinin belirlenmesinde ve turizm kalkınma planlarının hazırlanmasında önemi artan mimari ve kültürel mirasın korunması için iç turizme daha fazla dikkat etmelidir (Alnafeesi, 2003: 98).

Awadh (2007: 5), miras şehirlerinin; miras ve kentsel korumaya ilişkin doğru ilkeler uygulanarak korunmasının ve kültürel mirasın turizm gelişimiyle ilişkili sürdürülmesinin, olumlu sonuçlar doğuracağını savunmaktadır. Bu da, binaların, alanların ve toplum kültürünün korunma yönü dikkate alınarak turizm kapsamında değerlendirilmesinin yabancı gelir yaratacağı anlamına gelmektedir.

Turizm, doğal ve kültürel mirasın korunması için olumlu bir güç olarak değerlendirilmektedir. Turizm sayesinde, kültür mirasının ekonomik yönleri yakalanabilir ve kaynak yaratılabilir. Birçok ulusal ve bölgesel ekonominin temel bileşeni olan turizm, iyi yönetildiğinde gelişme için önemli bir etken olabilir.

Araştırmanın Amacı, Önemi ve Sınırlılıkları

Bu çalışmada, sanat tarihi öğrencileri ile turizm öğrencileri açısından mimari mirasın turizme açılmasının mimari mirasın korunması üzerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Mimari eserler geçmişten geleceğe uzanan ve buldukları yerde yaşanan tarihin izlerini taşıyan en önemli kültürel mirasların başında gelmektedir. Bu eserlerin korunarak uzun yıllar varlıklarını sürdürmelerinin bu konuda bilinçli bireylerin yetiştirilmesiyle doğru orantılı olduğu belirtilebilir. Bu açıdan toplumların geleceğini temsil eden üniversite öğrencilerinin mimari mirasın korunmasına ve turizm açısından değerlendirilmesine yönelik düşünceleri önemli görülmektedir.

Araştırma Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin sanat tarihi ve turizm konulu bölümlerinde eğitim gören ön lisans ve lisans öğrencileri üzerinde gerçekleştirildiği için genelleme yapılması açısından sınırlılıklar bulunmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada sanat tarihi öğrencileri ile turizm öğrencileri açısından mimari mirasın turizm sektöründe çekicilik unsuru olarak kullanılmasının mimari mirasın korunması üzerinde ne tür bir etkisinin olduğu, yalnızca sanat tarihi öğrencilerinin mimari mirasın turizme açılmasına ve korunmasına yönelik düşünceleri ve aynı zamanda yalnızca turizm öğrencilerinin mimari mirasın korunmasına ve turizme açılmasına ilişkin bakış açıları da ortaya çıkarılmak istenmiştir. Bu sebeple araştırma kapsamında Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin sanat tarihi ve turizm bölümlerinde eğitim gören ön lisans ve lisans öğrencilerine konuyla ilgili hazırlanmış anket uygulanmıştır. 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde sanat tarihi bölümünde 600, turizm bölümlerinde ise toplam 200 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. Araştırma kapsamında 500 anket dağıtılmış geri toplanan anketlerin 260 adedinin değerlendirmeye alınacak nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında veri elde etmek amacı ile oluşturulan anket formunda, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacı ile yedi soru yer almaktadır. Bu sorulardan bazıları açık uçlu olarak sorulurken bazıları da kategorize edilerek sorulmuştur. Anket formunda mimari miras varlıklarının korunmasına yönelik olarak beşli likert şeklinde hazırlanmış 12 ifade bulunmaktadır. Mimari miras varlıklarının turizme açılması ile ilgili olarak ise, yine beşli likert şeklinde hazırlanmış 14 ifade bulunmaktadır.

Verilerin analizi aşamasında Spss 23.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Elde edilen verilerin dağılımı ve değişkenler göz önünde bulundurularak gruplar arasındaki farklılıkları belirlemeye yönelik analizler uygulanmıştır. Verilerin toplanması ve gerekli analizlerin yapılmasından sonra elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Sosyal bilimlerde, genellikle çalışmalarda kullanılan ölçeklerin güvenilirliğinin Cronbach Alpha iç tutarlılık değerinin hesaplanması ile belirlendiği görülmektedir. Ölçeğin tutarlı olduğunu ortaya koymak için Cronbach Alpha katsayısının 0,70 üzerinde değer alması gerektiği belirtilmektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2011). Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin ve genel ölçeğin Cronbach Alpha katsayılarına bakıldığında mimari miras varlıklarının turizme açılması ile ilgili ölçeğin

katsayısının 0,836; mimari miras varlıklarının korunması ile ilgili ölçeğin katsayısının 0,868; ölçeğin genelinin katsayısının ise 0,906 olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında cevap bulunması amaçlanan hipotezler aşağıda sıralanmıştır.

H₁: Sanat tarihi öğrencileri açısından mimari mirasın turizme açılmasının mimari mirasın korunması üzerinde bir etkisi vardır.

H₂: Turizm öğrencileri açısından mimari mirasın turizme açılmasının mimari mirasın korunması üzerinde bir etkisi vardır.

Bulgular

Aşağıda öncelikle araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler verilmiş, arkasından araştırma sorularına cevap bulabilmek için yapılan ilişki ve etki analizlerinin sonuçlarından bahsedilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Frekans (n:260)	Yüzde
Cinsiyet		
Erkek	120	46,2
Kadın	140	53,8
Yaş		
20 yaş ve altı	82	31,5
21-23 yaş	114	43,8
24 yaş ve üstü	64	24,6
Babanın Eğitim Durumu		
Okuryazar değil	34	13,1
İlköğretim	139	53,5
Lise	56	21,5
Lisans	26	10,0
Lisansüstü(Yüksek lisans, Doktora)	5	1,9
Annenin Eğitim Durumu		
Okuryazar değil	112	43,1
İlköğretim	114	43,8
Lise	25	9,6
Lisans	6	2,3
Lisansüstü(Yüksek lisans, Doktora)	3	1,2
İkamet Yeri		
Köy	54	20,8
Belde	12	4,6
İlçe merkezi	52	20,0
Şehir	142	54,6
Bölüm		
Turizm	120	46,2
Sanat Tarihi	140	53,8
Sınıf		
1. sınıf	104	40,0
2. Sınıf	103	39,6
3. Sınıf	16	6,2
4. Sınıf	37	14,2
Toplam	260	100

Tablo 1’de yer alan bilgilere göre katılımcıların %53,8’ini kadınlar, %46,2’sini erkekler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları incelendiğinde çoğunluğu (43,8) 21-23 yaş aralığındadır. Katılımcıların babalarının eğitim durumlarına bakıldığında %53,5 oranında bireyin babalarının eğitim durumları ilköğretim düzeyinde iken yalnızca %1,9’unun babalarının Lisansüstü seviyede eğitiminin olduğu görülmektedir. Annelerinin eğitim durumuna durumu göz önüne alındığında yoğunluk ilköğretim mezunu (%43,8) ve okuryazar olmayan (%43,1) bireylerden meydana gelmektedir. Katılımcıların ikamet yerleri incelendiğinde büyük çoğunluğun (%54,6) şehirde ikamet ettiği görülmektedir. Öğrencilerin %53,8’i sanat tarihi bölümünde okurken, %46,2’si turizm bölümünde okumaktadır. Sınıf durumları göz önüne alındığında ise 1. sınıf (%40,0) ve 2. sınıf (%39,6) öğrencilerinin çalışmada ağırlıklı olarak yer aldığı görülmektedir.

Tablo 2: Sanat Tarihi Öğrencilerinin Mimari Miras Varlıklarının Korunmasına Yönelik İfadelere Katılım Düzeyi

Mimari Miras Varlıklarının Korunmasına Yönelik İfadeler	Frekans ve Yüzde Değerleri	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ortalamalar
Mimari mirası, önemli bir ulusal kültürel varlık olduğu için korurum.	Frekans	12	2	6	44	76	4,21
	Yüzde	8,6	1,4	4,3	31,4	54,3	
Mimari mirası çevreyle uyumlu yüksek estetiğe sahip yapılar olduğu için korurum.	Frekans	13	10	9	51	57	3,92
	Yüzde	9,3	7,1	6,4	36,4	40,7	
Mimari mirasın yerel kimliğin karakteri olması sebebiyle benzersiz olduğunu düşünüyorum.	Frekans	7	7	20	48	58	4,02
	Yüzde	5,0	5,0	14,3	34,3	41,4	
Mimari mirasın korunması bulunduğu yerdeki genel mimari farklılığın devam etmesini sağlar.	Frekans	6	9	19	46	60	4,03
	Yüzde	4,3	6,4	13,6	32,8	42,9	
Mimari mirasın korunması atalarımızdan kalan varlıklar olduğu için önemlidir.	Frekans	10	8	13	44	65	4,04
	Yüzde	7,1	5,7	9,3	31,4	46,4	
Mimari miras çocuklarımıza bırakmamız gereken değerli bir emanettir.	Frekans	7	5	12	46	70	4,19
	Yüzde	5,0	3,6	8,6	32,8	50,0	
Mimari miras varlıkları eğitim değeri taşımaktadır.	Frekans	8	7	25	39	61	3,98
	Yüzde	5,7	5,0	17,9	27,8	43,6	
Mimari mirasın korunması maliyeti yüksek olduğu için önemli değildir.	Frekans	19	22	20	26	53	3,51
	Yüzde	13,6	15,7	14,3	18,6	37,9	
Mimari miras doğal çevrenin bir parçası olduğu için mimari mirası koruduğum da doğal çevreyi de korumuş olurum.	Frekans	12	3	22	44	59	3,96
	Yüzde	8,6	2,1	15,7	31,4	42,1	
Kültürel mirasın korunması ile ilgili yasa ve yönetmelikler hakkında bilgi sahibiyim.	Frekans	16	18	31	37	38	3,45
	Yüzde	11,4	12,9	22,1	26,4	27,1	
Mimari mirasın korunmasında restorasyon çalışmalarının önemli olduğunu düşünüyorum.	Frekans	8	12	15	47	58	3,96
	Yüzde	5,7	8,6	10,7	33,6	41,4	
Mimari miras varlığının bulunduğu yerde yeni yapıların inşa edilmesi alanın mimari dokusuna zarar verir.	Frekans	18	13	13	27	69	3,82
	Yüzde	12,9	9,3	9,3	19,3	49,3	
Genel Ortalama							3,92

Tablo 2 incelendiğinde sanat tarihi öğrencilerinin mimari miras varlıklarının korunmasına yönelik algılarının genel ortalaması 3,92 olarak hesaplanmıştır. Bu ortalama öğrencilerin mimari miras varlıklarının korunması gerektiği algısına sahip olduğunun göstergesidir. Sanat tarihi öğrencileri korumaya yönelik olarak en yüksek ortalama ile (4,21) "Mimari mirası, önemli bir ulusal kültürel varlık olduğu için korurum" ifadesine katıldıkları görülmektedir. En düşük katılım ortalaması ise (3,45) "Kültürel mirasın korunması ile ilgili yasa ve yönetmelikler hakkında bilgi sahibiyim" ifadesine aittir. "Mimari mirasın korunması maliyeti yüksek olduğu için önemli değildir" ifadesine verilen yanıtlar istatistik programı yardımı ile ters kodlanarak yorumlanmıştır. Ters kodlama sonucu elde edilen ortalama ise 3,51 olarak hesaplanmıştır. Genel olarak ifadelere ait ortalamaların birbirine yakın olduğu ve öğrencilerin katılıyorum yönünde fikir beyan ettikleri sonucu elde edilmiştir. Bu veriler sanat tarihi öğrencilerinin mimari mirasın korunması gerektiği algısına sahip olduğunun göstergesidir.

Tablo 3: Sanat Tarihi Öğrencilerinin Mimari Miras Varlıklarının Turizme Açılmasına Yönelik İfadelere Katılım Düzeyi

Mimari Miras Varlıklarının Turizme Açılmasına Yönelik İfadeler	Frekans ve Yüzde Değerleri	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ortalamalar
Turistik ziyaretlerin mimari miras varlıklarını tahrip edeceğini düşünüyorum.	Frekans	40	23	22	28	27	2,85
	Yüzde	28,6	16,4	15,7	20,0	19,3	
Mimari miras yapılarının taşıma kapasiteleri ölçülüp ziyaretçi sayıları belirlendiği takdirde turizme açılmasının uygun olacağını düşünüyorum.	Frekans	13	7	9	48	63	4,00
	Yüzde	9,3	5,0	6,4	34,3	45,0	
Mimari miras yapılarının işlevselleştirilerek (restoran, otel, cafe vb.) turizme açılmasını doğru buluyorum.	Frekans	31	15	25	32	37	3,20
	Yüzde	22,1	10,7	17,9	22,9	26,4	
Mimari mirasın turist çekmek ve yerel kalkınma sağlamak için önemli bir araç olduğunu düşünüyorum.	Frekans	9	11	21	38	57	3,90
	Yüzde	6,4	7,9	15,0	30,0	40,7	
Mimari mirasın benzersiz turizm cazibelerinden biri olduğunu düşünüyorum.	Frekans	8	6	26	34	66	4,02
	Yüzde	5,7	4,3	18,6	24,3	47,1	
Mimari miras yapılarının turizme açılmasının, yapının bulunduğu çevrenin alt yapısını geliştireceğini düşünüyorum.	Frekans	7	12	24	47	50	3,86
	Yüzde	5,0	8,6	17,1	33,5	35,7	
Mimari miras varlıklarının turizme açılmasının bölgedeki taşınmazların (konut, arsa vb.) değerini arttıracaklarını düşünüyorum.	Frekans	7	9	29	49	46	3,84
	Yüzde	5,0	6,4	20,7	35,0	32,9	
Mimari miras varlıkları turizme açıldığında daha fazla değer ifade edeceğini düşünüyorum.	Frekans	10	12	19	40	59	3,89
	Yüzde	7,1	8,6	13,6	28,5	42,1	
Turizme açılmayan bir mimari miras varlığının eninde sonunda yok olacağını düşünüyorum.	Frekans	13	15	29	37	46	3,62
	Yüzde	9,3	10,7	20,7	26,4	32,9	
Mimari miras varlığının turizme açıldığında önemli bir ekonomik girdi yaratacağını düşünüyorum.	Frekans	13	13	19	41	54	2,78
	Yüzde	9,3	9,3	13,6	29,3	38,6	
Turizme açılan mimari miras varlığının bilinirliğinin artacağını düşünüyorum.	Frekans	6	6	30	40	58	3,98
	Yüzde	4,3	4,3	21,4	28,6	41,4	
Turizm hareketine katılanların mimari miras yapılarına zarar vermeyecek bilinçte olduklarını düşünüyorum.	Frekans	14	8	40	40	38	3,56
	Yüzde	10,0	5,7	28,6	28,6	27,1	
Mimari mirasın turizme açılması ile mimari geleneğin Dünya'da esin kaynağı oluşturacağını düşünüyorum.	Frekans	9	5	25	52	49	3,90
	Yüzde	6,4	3,6	17,9	37,1	35,0	
Mimari miras varlıklarıyla benzer mimari geleneğe sahip yeni yapıların inşa edilerek turizme açılmasını doğru buluyorum.	Frekans	7	9	32	37	55	3,88
	Yüzde	5,0	6,4	22,9	26,4	39,3	
Genel Ortalama							3,73

Sanat tarihi öğrencilerinin mimari miras varlıklarının turizme açılmasına yönelik algılarının genel ortalaması 3,73 olarak hesaplanmıştır. Bu ortalama öğrencilerin mimari miras varlıklarının turizm kapsamında değerlendirilmesine olumlu algıladıklarının göstergesidir. Sanat tarihi öğrencileri mimari miras varlıklarının turizme açılmasına yönelik olarak en

yüksek ortalama ile (4,02) "Mimari mirasın benzersiz turizm cazibelerinden biri olduğunu düşünüyorum." ifadesine katıldıkları görülmektedir. En düşük katılım ortalaması ise (2,85) "Turistik ziyaretlerin mimari miras varlıklarını tahrip edeceğini düşünüyorum" ifadesine aittir. Bu ifade ölçekte ters soru olarak yer aldığından, istatistik programı yardımı ile ters kodlanarak yorumlanmıştır. Bu ifadeye ait ortalamaların en düşük ortalama olmasının bu duruma bağlı olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Genel olarak ifadelerle ait ortalamaların birbirine yakın olduğu ve öğrencilerin katılıyorum yönünde fikir beyan ettikleri sonucu elde edilmiştir. Bu veriler sanat tarihi öğrencilerinin mimari mirasın turizme açılması gerektiği algısına sahip olduğunun göstergesidir.

Tablo 4: Turizm Öğrencilerinin Mimari Miras Varlıklarının Korunmasına Yönelik İfadelere Katılım Düzeyi

Mimari Miras Varlıklarının Korunmasına Yönelik İfadeler	Frekans ve Yüzde Değerleri	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ortalamalar
Mimari mirası, önemli bir ulusal kültürel varlık olduğu için korurum.	Frekans	9	2	8	49	52	4,10
	Yüzde	7,5	1,7	6,7	40,8	43,3	
Mimari mirası çevreyle uyumlu yüksek estetiğe sahip yapılar olduğu için korurum.	Frekans	6	6	10	60	38	3,98
	Yüzde	5,0	5,0	8,3	50,0	31,7	
Mimari mirasın yerel kimliğin karakteri olması sebebiyle benzersiz olduğunu düşünüyorum.	Frekans	8	6	28	40	38	3,78
	Yüzde	6,7	5,0	23,3	33,3	31,7	
Mimari mirasın korunması bulunduğu yerdeki genel mimari farklılığın devam etmesini sağlar.	Frekans	6	7	11	56	40	3,97
	Yüzde	5,0	5,8	9,2	46,7	33,3	
Mimari mirasın korunması atalarımızdan kalan varlıklar olduğu için önemlidir.	Frekans	5	8	13	36	58	4,11
	Yüzde	4,2	6,7	10,8	30,0	48,3	
Mimari miras çocuklarımıza bırakmamız gereken değerli bir emanettir.	Frekans	5	7	11	40	57	4,14
	Yüzde	4,2	2,8	9,2	33,4	47,5	
Mimari miras varlıkları eğitim değeri taşımaktadır.	Frekans	6	9	19	46	40	3,87
	Yüzde	5,0	7,5	15,8	38,3	33,3	
Mimari mirasın korunması maliyeti yüksek olduğu için önemli değildir.	Frekans	17	24	17	24	38	3,35
	Yüzde	14,2	20,0	14,2	20,0	31,7	
Mimari miras doğal çevrenin bir parçası olduğu için mimari mirası koruduğum da doğal çevreyi de korumuş olurum.	Frekans	5	8	12	44	51	4,06
	Yüzde	4,2	6,7	10,0	36,7	42,5	
Kültürel mirasın korunması ile ilgili yasa ve yönetmelikler hakkında bilgi sahibiyim.	Frekans	7	23	38	37	15	3,25
	Yüzde	5,8	19,2	31,7	30,8	12,5	
Mimari mirasın korunmasında restorasyon çalışmalarının önemli olduğunu düşünüyorum.	Frekans	8	11	20	43	38	3,76
	Yüzde	6,7	9,2	16,7	35,9	31,7	
Mimari miras varlığının bulunduğu yerde yeni yapıların inşa edilmesi alanın mimari dokusuna zarar verir.	Frekans	12	9	20	31	48	3,78
	Yüzde	10,0	7,5	16,7	25,8	40,0	
Genel Ortalama							3,84

Turizm öğrencilerinin mimari miras varlıklarının korunmasına yönelik algılarının genel ortalaması 3,84 olarak hesaplanmıştır. Bu ortalama, öğrencilerin mimari miras varlıklarının korunması gerektiği algısına sahip olduğunun göstergesidir. Turizm öğrencileri korumaya yönelik olarak en yüksek ortalama ile (4,14) "Mimari miras çocuklarımıza bırakmamız gereken değerli bir emanettir" ifadesine katıldıkları görülmektedir. En düşük katılım ortalaması ise (3,25) "Kültürel mirasın korunması ile ilgili yasa ve yönetmelikler hakkında bilgi sahibiyim" ifadesine aittir. İstatistik programı yardımı ile ters kodlanarak yorumlanan "Mimari mirasın korunması maliyeti yüksek olduğu için önemli değildir" ifadesine

verilen yanıtların ortalaması ise 3,35 olarak hesaplanmıştır. Genel olarak ifadelere ait ortalamaların birbirine yakın olduğu ve öğrencilerin katılıyorum yönünde fikir beyan ettikleri sonucu elde edilmiştir. Bu veriler turizm öğrencilerinin mimari mirasın korunması gerektiği algısına sahip olduğunun göstergesidir.

Tablo 5: Turizm Öğrencilerinin Mimari Miras Varlıklarının Turizme Açılmasına Yönelik İfadelere Katılım Düzeyi

Mimari Miras Varlıklarının Turizme Açılmasına Yönelik İfadeler	Frekans ve Yüzde Değerleri	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ortalamalar
Turistik ziyaretlerin mimari miras varlıklarını tahrip edeceğini düşünüyorum.	Frekans	12	20	54	22	12	2,99
	Yüzde	10,0	16,7	45,0	18,3	10,0	
Mimari miras yapılarının taşıma kapasiteleri ölçülüp ziyaretçi sayıları belirlendiği takdirde turizme açılmasının uygun olacağını düşünüyorum.	Frekans	8	7	13	52	40	3,90
	Yüzde	6,7	5,8	10,8	43,4	33,3	
Mimari miras yapılarının işlevselleştirilerek (restoran, otel, cafe vb.) turizme açılmasını doğru buluyorum.	Frekans	19	11	18	46	26	3,41
	Yüzde	15,8	9,2	15,0	38,3	21,7	
Mimari mirasın turist çekmek ve yerel kalkınma sağlamak için önemli bir araç olduğunu düşünüyorum.	Frekans	6	4	16	38	56	4,11
	Yüzde	5,0	3,3	13,3	31,6	46,7	
Mimari mirasın benzersiz turizm cazibelerinden biri olduğunu düşünüyorum.	Frekans	3	8	22	40	47	4,00
	Yüzde	2,5	6,7	18,3	33,3	39,2	
Mimari miras yapılarının turizme açılmasının, yapının bulunduğu çevrenin alt yapısını geliştireceğini düşünüyorum.	Frekans	5	5	26	48	36	3,87
	Yüzde	4,2	4,2	21,7	40,0	3,0	
Mimari miras varlıklarının turizme açılmasının bölgedeki taşınmazların (konut, arsa vb.) değerini arttıracaklarını düşünüyorum.	Frekans	7	9	20	42	42	3,85
	Yüzde	5,8	7,5	16,7	35,0	35,0	
Mimari miras varlıkları turizme açıldığında daha fazla değer ifade edeceğini düşünüyorum.	Frekans	6	9	14	54	37	3,88
	Yüzde	5,0	7,5	11,7	45,0	30,8	
Turizme açılmayan bir mimari miras varlığının eninde sonunda yok olacağını düşünüyorum.	Frekans	13	14	28	37	27	3,40
	Yüzde	10,8	11,7	24,2	30,8	22,5	
Mimari miras varlığının turizme açıldığında önemli bir ekonomik girdi yaratacağını düşünüyorum.	Frekans	5	5	24	49	37	3,89
	Yüzde	4,2	4,2	20,0	40,8	30,8	
Turizme açılan mimari miras varlığının bilinirliğinin artacağını düşünüyorum.	Frekans	4	3	32	46	35	3,87
	Yüzde	3,3	2,5	26,7	38,3	29,2	
Turizm hareketine katılanların mimari miras yapılarına zarar vermeyecek bilinçte olduklarını düşünüyorum.	Frekans	5	13	26	53	23	3,62
	Yüzde	4,2	1,8	21,7	44,2	19,2	
Mimari mirasın turizme açılması ile mimari geleneğin Dünya'da esin kaynağı oluşturacağını düşünüyorum.	Frekans	5	12	27	43	33	3,72
	Yüzde	4,2	10,0	22,5	35,8	27,5	
Mimari miras varlıklarıyla benzer mimari geleneğe sahip yeni yapıların inşa edilerek turizme açılmasını doğru buluyorum.	Frekans	10	8	22	48	32	3,69
	Yüzde	8,3	6,7	18,3	40,0	26,7	
Genel Ortalama							3,73

Turizm öğrencilerinin mimari miras varlıklarının turizme açılmasına yönelik algılarının genel ortalaması 3,73 olarak hesaplanmıştır. Bu ortalama öğrencilerin mimari miras varlıklarının turizm kapsamında değerlendirilmesine olumlu algıladıklarının göstergesidir. Turizm öğrencileri mimari miras varlıklarının turizme açılmasına yönelik olarak en yüksek ortalama ile (4,11) "Mimari mirasın turist çekmek ve yerel kalkınma sağlamak için önemli bir araç olduğunu düşünüyorum" ifadesine katıldıkları görülmektedir. En düşük katılım ortalaması ise (2,99) "Turistik ziyaretlerin mimari miras varlıklarını tahrip edeceğini düşünüyorum" ifadesine aittir. Bu ifade ölçekte ters soru olarak yer aldığından, istatistik programı yardımı ile ters kodlanarak yorumlanmıştır. Bu ifadeye ait ortalamaların en düşük ortalama olmasının bu duruma bağlı olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Genel olarak ifadelerle ait ortalamaların birbirine yakın olduğu ve öğrencilerin katılıyorum yönünde fikir beyan ettikleri sonucu elde edilmiştir. Bu veriler turizm öğrencilerinin mimari mirasın turizme açılması gerektiği algısına sahip olduğunun göstergesidir.

Tablo 6: Sanat Tarihi Öğrencileri Açısından Mimari Miras Varlıklarının Turizme Açılması ile Mimari Miras Varlıklarının Korunması Arasındaki İlişki

		Koruma Algısı	Turizme Açılma Algısı
Koruma Algısı	Pearson Correlation	1	0,635**
	Sig. (2-tailed)		0,000
	N	140	140
Turizme Açılma Algısı	Pearson Correlation	0,635**	1
	Sig. (2-tailed)	0,000	
	N	140	140
İstatistiksel anlamlılık düzeyleri * 0,05 ve ** 0,01'dir.			

Sanat tarihi öğrencileri açısından ilişki analizine bakıldığında 0,635 olan Pearson Correlation kat sayısına göre mimari miras varlıklarının turizme açılması ile mimari miras varlıklarının korunması arasında güçlü, pozitif yönlü doğrusal bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 7: Sanat Tarihi Öğrencileri Açısından Mimari Miras Varlıklarının Turizme Açılmasının Mimari Miras Varlıklarının Korunması Üzerindeki Etkisi

	Beta	t	Sig.	Tolerance	VIF
		3,790	0,000		
Turizme Açılma Algısı	0,751	9,657	0,000	1,000	1,000
Bağımlı Değişken: Koruma Algısı					
R²: 0,403; F: 93,256; Durbin-Watson: 1,718					

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, sanat tarihi öğrencileri açısından mimari miras varlıklarının turizme açılmasının mimari miras varlıkların korunması üzerinde % 40 (R²=0,403) oranında etkili olduğu görülmektedir. Analizde oto korelasyon sorunu olup olmadığını belirlemek için bakılan Durbin-Watson katsayısı 1,718 olarak hesaplanmıştır. Bu değer 1,5 ile 2,5 arasında olması analizde herhangi bir oto korelasyonun oluşmadığını göstermektedir. Analizde çoklu doğrusallık sorunu olup olmadığını tespit etmek için Tolerance ve Vif değerleri hesaplanmaktadır. Tolerance değerinin 0,1'den büyük olması ve Vif değerinin 10'dan küçük olması çoklu doğrusallık sorunu olmadığını göstermektedir. Buradan hareketle çalışma kapsamında yapılan analizde çok doğrusallık sorunu olmadığı görülmektedir (Tolerance=1,000; VIF=1,000) Beta değerinin

pozitif olması ilişkinin doğrusal olduğunu göstermektedir. Yani, mimari miras varlıklarının turizme açılması bu varlıklarının korunmasını artırmaktadır.

Tablo 8: Turizm Öğrencileri Açısından Mimari Miras Varlıklarının Turizme Açılması ile Mimari Miras Varlıklarının Korunması Arasındaki İlişki

		Koruma Algısı	Turizme Açılma Algısı
Koruma Algısı	Pearson Correlation	1	0,688**
	Sig. (2-tailed)		0,000
	N	120	120
Turizme Açılma Algısı	Pearson Correlation	0,688**	1
	Sig. (2-tailed)	0,000	
	N	120	120

İstatistiksel anlamlılık düzeyleri * 0,05 ve ** 0,01'dir.

Turizm öğrencileri açısından ilişki analizine bakıldığında 0,688 olan Pearson Correlation kat sayısına göre mimari miras varlıklarının turizme açılması ile mimari miras varlıklarının korunması arasında güçlü, pozitif yönlü doğrusal bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 9: Turizm Öğrencileri Açısından Mimari Miras Varlıklarının Turizme Açılmasının Mimari Miras Varlıklarının Korunması Üzerindeki Etkisi

	Beta	t	Sig.	Tolerance	VIF
		3,894	0,000		
Turizme Açılma Algısı	0,745	10,286	0,000	1,000	1,000

Bağımlı Değişken: Koruma Algısı
R²: 0,473; **F:** 105,795; **Durbin-Watson:** 1,748

Tablo 9 incelendiğinde, turizm öğrencileri açısından mimari miras varlıklarının turizme açılmasının mimari miras varlıklarının korunması üzerinde % 47 (R²=0,473) oranında etkili olduğu görülmektedir. Yani, mimari miras varlıklarının turizme açılması bu varlıklarının korunmasını artırmaktadır.

SONUÇ

Kültürel miras ona miras niteliğini veren evrensel değerlerin yanı sıra, gençlere yeni öğrenme ve gelişme fırsatları sunmakta, insanlara güzel duygular ve sıcak anılar yaşatmakta, yaratıcılığı ve keşfetme güdüsünü beslemekte, hayata bakış açısına derinlik katmakta ve geçmişten öğrenilecek çok şey olduğunu göstermektedir. Mimari miras kültürel mirasın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Mimari mirasın korunması ve turizm kapsamında değerlendirilmesi konularının ele alındığı bu çalışmada sanat tarihi ve turizm bölümü öğrencilerinin görüşleri incelenmiştir.

Araştırmaya katılanların demografik özellikleri analizler yapılmadan önce oransal olarak bir birine yakın değerlerde kategorize edilmiştir. Genel olarak araştırmaya katılanların demografik özellikleri farklılık analizleri yapılabilecek oranlarda olduğundan katılımcıların mimari mirasın korunmasına ve turizme açılmasına yönelik algılarının demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği de incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda 7 demografik özellik açısından da anlamlı

bir farklılık tespit edilememiştir. Bu sonucun araştırmaya katılanların öğrenci olmasından ve demografik olarak birbirine yakın özelliklere sahip olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında sanat tarihi ve turizm öğrencilerinin algıları ayrı ayrı analizlere tabi tutularak yorumlanmıştır. İlk olarak sanat tarihi öğrencilerinin mimari mirasın korunmasına ve turizm açısından değerlendirilmesine yönelik ifadelerle katılım düzeyleri ve genel ortalamaları hesaplanmıştır. Sanat tarihi öğrencilerinin korumaya yönelik ifadelerle katılım düzeylerinin ortalaması 3,92; turizme açılmasına yönelik ifadelerle katılım düzeylerinin ortalaması 3,73 olarak hesaplanmıştır. Turizm öğrencileri açısından yapılan analiz sonuçlarında ise, turizm öğrencilerinin korumaya yönelik ifadelerle katılım düzeylerinin ortalaması 3,84; turizme açılmasına yönelik ifadelerle katılım düzeylerinin ortalaması 3,73 olarak hesaplanmıştır. Bu ortalamalar doğrultusunda turizm öğrencilerinin de en az sanat tarihi öğrencileri kadar koruma bilincine sahip oldukları söylenebilir. Bu sonuç, turizmcilerin koruma bilincinin düşük olduğu ve mimari miras varlıklarını pazarlanabilir birer ürün olarak gördüğü düşüncesinin yanlış olduğunu göstermektedir. Sanat tarihi ve turizm öğrencilerinin mimari miras varlıklarının turizme açılmasına yönelik ifadelerle katılım düzeylerinin ortalamasının aynı olması, sanat tarihi öğrencilerinin de mimari miras varlıklarının turizme açılmasına turizm öğrencileri kadar olumlu baktığını göstermektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda sanat tarihi öğrencilerinin mimari miras varlıklarının turizme açılması gerektiği görüşüne sahip olduğu söylenebilir.

Sanat tarihi öğrencilerinin görüşleri açısından yapılan korelasyon analizi sonucunda mimari miras varlıklarının korunması ile turizme açılması arasında anlamlı pozitif ilişki tespit edilmiştir. Sonrasında yapılan regresyon analizi sonucunda mimari mirasın turizme açılmasının mimari mirasın korunması üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda mimari miras varlıklarının turizme açılmasının sanat tarihi öğrencileri açısından mimari mirasın korunmasına olumlu etki yaptığı belirtilebilir. Turizm öğrencilerinin görüşleri açısından yapılan korelasyon analizi sonucunda da mimari miras varlıklarının korunması ile turizme açılması arasında anlamlı pozitif ilişki tespit edilmiştir. Yapılan regresyon analizi sonucunda, mimari mirasın turizme açılmasının mimari mirasın korunması üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, mimari miras varlıklarının turizme açılmasının hem sanat tarihi hem de turizm bölümü öğrencilerinin koruma algılarını arttırdığını göstermektedir. Dolayısı ile mimari miras varlıklarının turizme açılması koruma bilincinin azalmasına değil aksine artmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak, mimari miras varlıklarının turizme açılması hem sanat tarihi hem de turizm öğrencileri açısından mimari mirasın korunmasını olumlu yönde etkilemektedir. Bu sonuç mimari miras varlıklarının turizm kapsamında kullanılmasının, mimari mirasın korunması söz konusu olduğunda, geleceğin turizm ve sanat tarihi temsilcileri açısından herhangi bir sakıncası olmadığını göstermektedir. Bu alanda araştırma yapacak kişilere, öğrencilere yönelik yapılan bu araştırmanın sektörde yer alan kesimlere yönelik yapması önerilebilir. Bu sayede eğitim alan kişiler ile bu alanda aktif faaliyet gösteren kişilerin görüşleri karşılaştırılabilir.

Kaynakça

- Alnafeesi, A. M. (2013). "The Role & Impact Of Preservation Architectural Heritage On Domestic Tourism" . In: *International Conference on Tourism Development: Building The Future Of Tourism*, 4 February 2013, (ss. 93-100) Penang, Malaysia.
- Arslan Kalay, H. ve Yenişehirlioğlu, E. (2017). "Kültürel Miras Yönetiminde Bir Çatışma Unsuru"; *Turizm, Uluslararası Kültürel Miras ve Turizm Kongresi*, 19-21 Mayıs 2017, Konya.
- Awadh, G. O. (2007). "Tourism and Heritage Conservation: 21st Century Challenge Case: Zanzibar Stone Town". *The Manifestation of African Perspectives Dialogues on Urbanism and Architecture* 6th – 8th December 2007, TU Delft, The Netherlands.
- Ballantyne, R.; Hughes, K., Ding, P. ve Liu, D. (2014). "Chinese and International Visitor Perceptions of Interpretation at Beijing Built Heritage Sites", *Journal of Sustainable Tourism*, 22(5), 705-725.
- Bandara, H. M. (2003). *Cultural Tourism: Impacts and Policy*. (Ed.) Gunawardene, P. Katugampola M. ve Dharmawardene R., "Essays in Archaeology: In Honour of Professor Senaka Bandaranayake". Godage International Publishers, Colombo.
- Bevan, R. (2006). *The Destruction of Memory: Architecture at War*, Reaktion Books: London.
- Bonn, M. A., Joseph, M., Sacha, M., Dai, M., Hayes, S. ve Cave, J. (2007). "Heritage/Cultural Attraction Atmospherics: Creating the Right Environment for the Heritage/Cultural Visitor", *Journal of Travel Research*, 45(3), 345-354.
- Brumann, C. (2015). *Cultural Heritage*, (Ed.) James D. Wright, "International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences", Elsevier: Oxford.
- Buckley, R. (2004). "The Effects of World Heritage Listing on Tourism to Australian National Parks", *Journal of Sustainable Tourism*, 12(1), 70-84.
- Çapar, G. ve Yenipınar, U. (2016). "Somut Olmayan Kültürel Miras Kaynağı Olarak Yöresel Yiyeceklerin Turizm Endüstrisinde Kullanılması". *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(1), 100-115.
- Dewi, C. (2017). "Rethinking Architectural Heritage Conservation in Post-Disaster Context". *International Journal of Heritage Studies*, 23(6), 587-600.

- Doğaner, S. (2003). "Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması" *Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 16- 18 Nisan 2003, İzmir, 1-8.
- Du Cros, H. (2001). "A New Model to Assist in Planning For Sustainable Cultural Heritage Tourism". *International Journal of Tourism Research*, 3(2), 165-170.
- Feilden, B. M. (2003). *Conservation of Historic Buildings*, Architectural Press: Oxford.
- Garrod, B. ve Fyall, A. (2000). "Managing heritage tourism", *Annals of Tourism Research*, 27(3), 682-708.
- Graham, B., Ashworth, G. J. ve Tunbridge, J. E. (2000). *A Geography of Heritage*, New York: Oxford.
- Günlü, E., Pınar, İ. ve Yağcı, K. (2009). "Preserving Cultural Heritage and Possible Impacts on Regional Development: Case of Izmir". *International Journal of Emerging and Transition Economies*, 2(2), 213-229.
- Icomos (1999). "Kültürel Miras Değeri Taşıyan Alanlarda Turizm Yönetimi", Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0473172001407841550.pdf
- Icomos (2013). "ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi" http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0623153001387886624.pdf
- İsmep Rehber Kitaplar (2014). "Kültürel Mirasın Korunması", İstanbul.
- Jokilehto, J. (1999). *A History of Architectural Conservation*, Butterworth Heinemann: Oxford.
- Jordan, L. A. (2013). "Managing Built Heritage for Tourism in Trinidad and Tobago: Challenges and Opportunities", *Journal of Heritage Tourism*, 8(1), 49-62.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2006). *Turizm ve Çevre*, Detay Yayıncılık: Ankara.
- Landorf, C. (2009). "Managing for Sustainable Tourism: A Review of Six Cultural World Heritage Sites", *Journal of Sustainable Tourism*, 17(1), 53-70.
- Matthews, T., ve Grant-Smith, D. (2017). "Managing Ensemble Scale Heritage Conservation in the Shandon Architectural Conservation Area in Cork, Ireland", *Cities*, 62, 152-158.
- Mckercher, B. ve Du Cros, H. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*, Routledge: London.
- Mckercher, B., Ho, P. S. ve Du Cros, H. (2005). "Relationship Between Tourism and Cultural Heritage Management: Evidence From Hong Kong", *Tourism Management*, 26(4), 539-548.
- Meskele, L. (2009). "Talking of Human Rights: Histories, Heritages and Human Remains", *Reviews in Anthropology*, 38(4), 308-326.
- Nasser, N. (2003). "Planning for Urban Heritage Places: Reconciling Conservation, Tourism, And Sustainable Development". *SEGA Journals*, 17(4), 467-479.
- Nataraja, T. C. (2014). "Cultural Heritage Tourism In India", https://www.academia.edu/4284484/Cultural_Heritage_Tourism1
- Office Of Environment And Heritage. (2005). A Summary Of The State Of The Parks 2004 Report And Future Management Actions In Response To It, Department of Environment and Conservation (NSW), Sydney.
- Orbasli, A. (2008). *Architectural Conservation*. Oxford: Blackwell.
- Pearson, M. ve Sullivan, S. (1995). *Looking After Heritage Places*, Melbourne University Press: Melbourne.
- Pederson, A. (2002). *Managing tourism at World Heritage Sites*, World Heritage Centre: Paris.
- Poria, Y., Butler, R. ve Airev, D. (2003). "The Core of Heritage Tourism", *Annals of Tourism Research*, 30(1), 238-254.
- Prat Forga, J. M. ve Cánoves Valiente, G. (2017). "Cultural Change And Industrial Heritage Tourism: Material Heritage of the Industries of Food and Beverage in Catalonia (Spain)", *Journal of Tourism and Cultural Change*, 15(3), 265-286.
- Richards, G. (1999). "Heritage Visitor Attractions in Europe: A Visitor Profile", *Interpretation*, 4(3), 9-13.
- Riley, M. ve Harvey, D. (2005). "Landscape Archaeology, Heritage and the Community in Devon: An Oral History Approach". *International Journal of Heritage Studies*, 11(4), 269-288.
- Rodwell, D. (2008). *Conservation and Sustainability in Historic Cities*, John Wiley & Sons: Oxford.
- Saradj, F. M., Pilakoutas, K. ve Hajirasouliha, I. (2017). "Prioritization of Interventions for Strengthening Architectural Heritage", *Urbanism*, 8(3), 283-298.
- Yazicioğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2007). *Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Detay Yayıncılık: Ankara.

Summary

Cultural heritage is now an increasingly popular and scientific interest worldwide and the conceptual scope is constantly expanding. An important part of the cultural heritage is the architectural heritage assets expressing immovable structures built up by humans from the past to the present day. The destruction or disappear of any cultural or architectural heritage means impoverishment for the inheritance of the whole world of nations. Cultural and architectural heritage is part of the world heritage and protection of them is the common task of all mankind.

The use of cultural heritage assets in tourism is at least as old as the concept of tourism. Because cultural heritage tourism is a matter that has been the biggest share in tourism all over the world and has been processed for a long time. Therefore, there is sometimes a conflict between the tourism sector and the cultural heritage sector in this context. It is thought that the protection of cultural assets is pushed to the background when the economic benefit is held in the foreground in the tourism sector. Nevertheless, cultural heritage directors preserve the protection and do not see enough sensitivity to the protection of the tourism industry.

In this study, the perceptions and attitudes of students who are accepted as cultural heritage and tourism representatives towards about affects on protection of using the architectural heritage in tourism on the protection of the architectural heritage have discussed. Because of the bachelor students of tourism and art history are the people to be directly addressed in the future such as the preservation of the architectural heritage and the use of it in tourism, universe of this research is composed by these students. It is believed that the research will contribute to the effective use of tourism in the future by preserving its architectural heritage. It is important that there is not enough research done in this context and that the contribution of the research towards the future is to be investigated.

The purpose of this study is to determine the effect of using the architectural heritage as a charm element in the tourism sector in terms of art history students and tourism students as to what kind of effect it has on the preservation of the

architectural heritage. In addition to this, In addition, the perceptions of tourism and art history students will handle separately. For this reason, within the scope of the research, questionnaires were applied to the associate and undergraduate students who were educated in the art history and tourism departments of Yüzüncü Yıl University. There are 600 registered students in art history section and 200 students in tourism department in 2016-2017 education period. Within the scope of the survey, it was determined that 260 of the 500 collected surveys were distributed to be evaluated.

As a result, the opening of architectural heritage assets to tourism positively affects the preservation of architectural heritage both in terms of art history and tourism students. This result indicates that the use of architectural heritage assets within tourism is not a drawback in terms of representatives of tourism and art history of the future in terms of preservation of architectural heritage. It may be advisable for this area to carry out research on the people who will be involved in the research. This view can be compared with the people who are educated and the people who are active in this area.

Uzaktan Eğitimle Öğrenim Gören Eğitim Yönetimi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Programa İlişkin Görüşleri¹

Opinions Regarding the Programa of Graduate Students in Educational Administration in Distance Education

İbrahim GÜL²

İ. Bakır ARABACI³

Geliş Tarihi: 01.12.2017 / Düzenleme Tarihi: 29.03.2018 / Kabul Tarihi: 29.03.2018

Özet

Teknoloji, eğitim sisteminde bir takım gelişmelere neden olmuştur. Bunlardan birisi de bireylerin uzaktan eğitimidir. Uzaktan eğitim ile geniş kitlelere eğitim götürülmesi mümkün olmuştur. Uzaktan eğitim, yaşam boyu öğrenmeyi de kolaylaştıran bir öğretim yaklaşımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzaktan eğitimin yararlarına rağmen kendisine göre sorunları bulunmaktadır. Bu araştırmanın amacı uzaktan eğitimle öğrenim gören Eğitim Yönetimi Tezsiz Yüksek Lisans öğrencilerinin programa ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmanın çalışma grubunu Ondokuz Mayıs Üniversitesi, uzaktan eğitim yolu ile Eğitim Yönetimi Tezsiz Yüksek Lisans programında okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Gönüllü olarak araştırmaya katılan 19 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Araştırmada, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcılara konuyla ilgili dört soru sorulmuş ve cevapları yazılı olarak kaydedilmiştir. Araştırmanın kuramsal kısmı literatür taranarak oluşturulmuştur. Araştırma bu haliyle nitel bir çalışmadır. Uygulama kısmıyla ilgili olarak görüşme formuyla toplanan bilgiler betimsel ve içerik analizlerine tabi tutulmuştur. Önce bütün görüşmelere birer numara verilerek görüşleri kodlanmıştır. Görüşme formunda yer alan kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Bunlar yorumlanarak bazı sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucuna göre; öğrenciler devam zorunluluğu olmadığı için bu programı tercih etmektedirler. Ayrıca katılımcılar, tezsiz yüksek lisans programından tezli yüksek lisans programına geçişin kolaylaştırılmasını istemektedir. Programın değerlendirilmesine yönelik sekiz tema tespit edilmiştir. Bunlar: sorun yok, sınavlar, kayıt, iletişim, öğretim elemanı, canlı dersler, yazılı kaynak ve doküman ile dönem projeleridir. Bu sonuçlara dayalı olarak ilgililere bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Uzaktan eğitim, eğitim yönetimi, eğitim sorunu

Abstract

Technology is caused some improvements in the education system. One of them is the distance education of the individuals. With distance education it has been possible to train a large number of people. Distance education emerges as a teaching approach that facilitates life-long learning. Despite the benefits of distance education, it has problems as well. The aim of this research is to reveal the views of the students of the Master of Education in Nonprofit Management who are studying distance education. The research group of the study is students from Ondokuz Mayıs University, Master of Science in Educational Administration Program of Distance Education. 19 students who voluntarily participated in the research are interviewed. Semi-structured interview form used by researchers. Participants were asked four questions about the topic and their answers were recorded in writing. The theoretical part of the research is created by searching the literature. This is a qualitative study. Information gathered through the interview form regarding the application part is subjected to descriptive and content analysis. First, all the interviewers are given a number and their views are coded. The codes in the interview form were put together and the themes were created. Some results were tried to be reached after they were interpreted. Students prefer this program because they do not have an attendance requirement. Based on these results some suggestions were made. Seven themes for evaluating the program have been identified. These: no problem, examinations, registration, communication, teaching staff, live lessons, written sources and documents and term projects.

Key words: Distance education, education management, educational problem

1. Giriş

Günümüzde teknolojik ilerlemeler, nüfus artışı, eğitime ayrılan kaynakların sınırlı olması gibi nedenler, uzaktan eğitim uygulamalarını gündeme getirmiştir. Uzaktan eğitim, geleneksel eğitimin istenmeyen ve eksik yanlarını tamamlayan bir öğretim biçimidir. Öğrencilerin, eğitim kurumuna devam etmesine gerek olmadan ve özellikle çalışan bireylerin kendilerini geliştirmelerine olanak sağlayan bir öğretim şeklidir. Ondokuz Mayıs Üniversitesinde bu öğretim biçimi, uzaktan eğitim

¹ Çalışma 19–21 Ekimi 2017 tarihinde yapılan 8. Uluslararası Eğitim Yönetimi Forumunda (EYFOR–8) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

E-Posta: igul@omu.edu.tr

³ Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

E-Posta: bakirarabaci@hotmail.com

(UZEM) olarak nitelendirildiğinden, bu tanımlama kullanılmıştır. Bazı üniversitelerde, lisansüstü eğitim programları uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Eğitim yönetimi yüksek lisans programları, öğretmen ve okul yöneticilerinin kendilerini geliştirmelerine olanak sağlayan ve onlara yöneticilik bilgi ve becerileri kazandıran programlardır. Tezli ve tezsiz olarak açılan programlardan, tezsiz programlarda ALES puanının aranmaması bu programları cazip kılmaktadır. Yüksek Öğretim Kurulunun 2016 yılında çıkarmış olduğu yönetmelikle yapılan değişiklikle, tezli programlara geçişi mümkün kılan bu tür programlara öğretmenlerin ilgisi artmıştır (YÖK, 2016). Birçok üniversite tarafından bu tür programlar açılmakla birlikte, bu tür programlarda ne tür problemler yaşandığına ilişkin araştırmalar sınırlıdır (Kışla, Sarsar, Arıkan vd.,2010; Gürbüz, 1999; Aytaç, 2002:Antalyalı, 2004; İşman, 2011). Bu çalışmanın bu konuda bir boşluğu dolduracağı umulmaktadır.

1.1. Uzaktan Eğitim

Sistemleri değişime zorlayan nedenler çeşitli olmakla beraber, bunlardan birisi de teknolojidir. Teknoloji, geleneksel eğitim-öğretim sürecini değiştirerek, yeni öğretim biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bunlardan birisi de bireylerin uzaktan eğitimdir. Uzaktan eğitim ile geniş kitlelere eğitim götürülmesi mümkün olmuştur. Uzaktan eğitim, yaşam boyu öğrenmeyi de kolaylaştıran bir öğretim yaklaşımı olarak karşımıza çıkmaktadır. En yalın haliyle uzaktan eğitim, öğretmen ve öğrenciler arasında iki yönlü iletişimin teknoloji aracılığı ile uzaktan sağlandığı eğitimdir (Yeniad, 2006: 37). Başka bir anlatımla, uzaktan eğitim, öğrenci danışmanlığı ve başarısının gözetilerek korunması, öğrenme materyalinin gösterilmesi ve öğretmenlerin sorumluluk alarak oluşturduğu bir ekiple, aynı zamanda kendi kendine çalışma şeklinin sistematik olarak düzenlenmesine dayalı bir eğitim şeklidir (Kaya, 2002).

Başka bir tanıma göre, uzaktan öğretim geleneksel öğrenme-öğretme yöntemlerinin sınırlılıklarından dolayı, sınıf içi etkinliklerin yürütülmesinin mümkün olmadığı durumlarda, eğitim etkinliklerini planlayan ve uygulayanlarla öğrenciler arasında iletişimin, özel olarak hazırlanmış öğretim üniteleri ve çeşitli ortamlar yoluyla sağlandığı bir öğretim biçimidir (Alkan, 1981: 59). Böyle bir öğretim, teknolojik donanım yanında bu teknolojiyi etkili kullanacak personeli gerektirir. Portway ve Lane'e (1994) göre; uzaktan eğitim kavramı, coğrafik olarak farklı ortamlarda sürdürülen, öğretim elemanı, öğrenci ya da öğrencilerin öğretme ve öğrenme durumlarını kapsar. Böyle bir eğitim-öğretim faaliyetinin sürdürülmesi daha çok elektronik aygıtlara ve basılı materyallere bağlıdır (Akt. Keegan, 1996).

Uzaktan eğitimin ortaya çıkışı 1800'lü yıllara kadar uzanır (Akdemir, 2011). Bu yıllarda İsveç Üniversitesinde, hanımlara mektupla kompozisyon dersleri verilmiştir. İzleyen yıllarda, 1892 yılında Chicago Üniversitesinde, ilk mektupla eğitim yapan bir bölüm açılmıştır. Türkiye'de ilk uzaktan eğitim çalışmaları, Dewey'in "Öğretmen Eğitimi Raporu'na" dayanır. Türk Eğitim Sisteminde ilk uzaktan eğitim çalışmaları, "Mektupla Öğretim" ile başlatılmıştır (İşman, 2011). Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, "Mektupla Öğretim Merkezi" kurulmuş ve bir süre sonra bu merkez, müdürlük olarak düzenlenmiştir. 1975 yılındaki YAY-KUR eğitimleri de uzaktan eğitim uygulamalarıdır. Bunu 1975 yılında Açık Üniversite kurulması izlemiş ve 1981 yılında Anadolu Üniversitesine bağlı Açık Öğretim Fakültesi kurulmuştur (Arar, 1999: 26). Açık Öğretim Fakültesi, Türkiye'de halen faaliyetlerini sürdürmektedir.

Böyle bir elektronik ortam Web olarak nitelendirilir. Web siteleri yazı, resim, ses, animasyon gibi pek çok yapıdaki verilere kompakt ve etkileşimli bir şekilde ulaşmayı sağlayan hiper ortam sistemidir (Oral, 2007: 181). Böyle bir ortamda, eğitim zaman ve mekândan bağımsız olarak yürütülür. Öğretim ve sunum aracı olarak bilgisayar kullanılır. Web tabanlı öğretim, bilginin bilgisayar ağları ile öğrenciye ulaştırıldığı öğretim biçimidir (French, 1999: 10). Kısaca, uzaktan öğretimde, web teknolojisi, HTTP protokolüne dayanır ve HTML, web tarayıcısı, URL gibi hizmetlerden yararlanılarak yürütülür.

Uzaktan öğretimi zorunlu kılan nedenler vardır. Bu nedenler arasında, nüfus artışına paralel olarak eğitim talebinin karşılanamaması, sınıfların kalabalık olması, araç-gereç eksikliği, bireysel farklılıklar, bilginin giderek artması ve öğretim hizmeti verilecek kitlenin dağınık olması gösterilebilir. Başka bir ifadeyle, hem ulusal hem de uluslararası alanda bilgi teknolojilerine duyulan ihtiyaç artmaktadır. Bu bakımdan bu teknolojiyi kullanacak ve geliştirecek bireylerin yetiştirilmesi önem kazanmıştır (Çavaş ve Adıgüzel, 2001). Günümüzde uzaktan eğitimi zorunlu kılan nedenlerden birisi de hayat boyu öğrenmedir. Artık hızla değişen bir dünyada, bireylerin kendisini yeni gelişmelere hazırlaması zorunlu hale gelmiştir. Uzaktan eğitim, eğitimde fırsat eşitliğini sağlar, gençler ve engelliler, çeşitli nedenlerle okula gidemeyenler, farklı konularda kendisini yetiştirmek ve geliştirmek isteyen herkes için uzaktan eğitimin yararlı olduğu söylenebilir (Yıldız, 2004: 2001).

Açık öğretim ile uzaktan eğitim kavramları birbirine karıştırılmamalıdır. Açık öğretimde eğitim kurumu, öğrencilerin coğrafi, sosyal ve zaman kısıtlamalarını göz önünde bulundurarak, daha esnek ve yaygın eğitim politikaları uygular. Uzaktan eğitim programında ise, bir örgün öğretim kurumu, mevcut ders programını kampüs dışında (ev, ofis, öğrenme merkezleri) iletişim araçlarından yararlanarak gerçekleştirir. Açık öğretim kapsamında yapılan eğitimde, uzaktan eğitim teknikleri kullanılabilir veya kendi kendine öğrenme yanında yüz yüze eğitim destekli karma eğitimli uygulamalarına yer verilebilir (Bayam ve Aksoy, 2002: 171).

Uzaktan eğitim çalışmaları, planlı ve programlı olarak yürütülen ve iletişim teknolojileri tarafından desteklenen bir eğitimdir. Uzaktan eğitimin dört temel unsuru şunlardır (Özarlan, 2008: 56):

1. Devlet kurumları aracılığı ile biçimsel bir eğitim imkânı sunulur. Öğrenci başarılı olduğu takdirde diploma ve sertifika alma şansına sahiptir.
2. Öğretim elemanları ve öğrenciler farklı zaman ve mekânlarda bir araya gelebilirler.

3. Hem eş zamanlı hem de ayrı zamanlı olarak yapılabilir.
4. Kaynaklar arasında bağlantı kurulmasını sağlar. Böylece bütçe, iletişimin planlanması daha kolay gerçekleştirilir.

Uzaktan öğretimde, öğrenen ve öğreten arasında bir mekân farklılığı bulunmaktadır. Öğretim merkezine uzak bir yerde çalışan veya görev yapan kişiler, yüz yüze yapılan eğitime katılmaya zaman bulamazlar. Uzaktan eğitimi cazip kılan hususlardan birisi budur. Böyle bir durumda eğitim elektronik ortamda verilir ve öğrenciler çevrimiçi olarak derse katılırlar. Yapılan araştırmalar (Geçer ve Dağ, 2012; Pereira vd. 2007; Ruiz, Mintzer, ve Leipzig, 2006), çevrimiçi öğretim programlarına katılan öğrencilerin en az geleneksel sınıflardaki öğrenciler kadar derslere katılmaktan memnun olduklarını göstermektedir (Akt. Yolcu, 2015).

Uzaktan eğitiminin yükseköğretim alanında sağladığı yararları şöyle sıralamak mümkündür (Odabaş, 2003: 8–9; Usun, 2006: 19):

1. Gelişen ve gelişmekte olan ülkelerin yaşam boyu öğrenme ihtiyaçlarını karşılar.
2. Kişilere bireysel öğrenme olanağı ve onların kendilerini geliştirmelerine imkân sağlar.
3. Öğrenme ve öğretme sürecinde (yaş, ortam, yöntem) bakımından esneklik sunar.
4. Çalışanlara, işlerini devam ettirerek eğitim alma imkânı sunar.
5. Geniş kitlelere ulaşıldığında ucuz bir eğitimidir. Mesajların gönderilmesinde fırsat eşitliğinin sağlandığı bir öğretim biçimidir.
6. Öğrencilere en kaliteli üniversitelerde, kırsal kesimde olanlara eğitim alma fırsatı sağlar.
7. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler için oldukça yararlı bir eğitim biçimi olarak görülür.

Bilgisayar ve internetin yardımıyla sunulan ve değişik formatlarda veri aktarımına ve iletişime olanak sağlayan, bireylere internet aracılığıyla verilen eğitim, yükseköğretimde oldukça popüler hale gelmiştir (Akdemir, 2011: 71). Buna benzer uygulamalarının yükseköğretimin bütün kademelerinde ve farklı disiplinlerinde yaygınlaştığı görülmektedir. Uzaktan eğitimin kullanılacağı önemli alanlardan birisi de hizmet içi eğitim uygulamalarıdır. Özellikle eğitim sektöründe, öğretmenlerin görevlerini aksatmadan sürdürebilmeleri ve hizmet içi eğitime ayrılan parasal kaynakların sınırlı olması, maliyeti düşük ancak etkili olabilecek öğrenme yaklaşımlarının kullanılmasını zorunlu kılmaktadır (Orhan ve Akkoyunlu, 1999: 136). Böyle bir eğitim yöntemi ile yabancı dil eksikliği ve kaynakları kısıtlı olan okullara eşit şans vermek amacıyla daha yoğun biçimde uygulanabilir. Öğretimi yaygın olmayan dillerin öğretiminde de uzaktan eğitimden yararlanılabilir (Adıyaman, 2002: 425). Ancak uzaktan eğitim ile ilgili dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bu hususlar şöyle özetlenebilir (Aslan, 2011):

Eğer kalitesiz şekilde yürütülürse, Türkiye'nin gelecek 50 yılını olumsuz etkileyebilir (çünkü diplomalarda uzaktan eğitim yazmıyor). Öğrenciden alınan ücretlere, kullanılan içeriğin telif haklarına dikkat edilmeli ve bunların hukuka uygunluğu araştırılmalıdır. Uzaktan eğitimde, standartlar oluşturulmalı ve bütün üniversitelerin bu standartlara uyması temin edilmelidir. Üniversiteler, tecrübelerini paylaşabileceği portallar oluşturarak güzel uygulamalar örnek alınmalıdır. Uzaktan eğitim yapan üniversiteler, sürekli olarak hologram, mobil öğrenme vb. yeni teknolojileri izlemelidir. Uzaktan öğretimin önemli problemlerinden birisi öğrencilerde isteklendirme eksikliği yaratmasıdır. Yüz yüze öğretim ile motivasyon sağlanabilse de bu sefer okula devam etme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu olumsuzluğu harmanlanmış öğrenme ile gidermek mümkündür (Yolcu, 2015: 256).

Eğitim, hizmet sektörü içinde yer almaktadır. Günümüzde her geçen gün öğretilmesi ve öğrenilmesi gereken bilgiler artarken, eğitim-öğretime ayrılan kaynaklar gittikçe azalmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, öğretim masraflarının daha az bütçe ile karşılanması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Uzaktan eğitim, buna benzer sorunları aşmak için düşünülmeleri gereken bir öğretim biçimidir (Arslantaş, 2014: 60). Bu öğretim yoluyla öğrencilere İnternet üzerinden dersler verilmekte, alt yapısı olan üniversiteler tarafından farklı alanlarda, yüksek lisans ve doktora programları düzenlenmektedir. Ayrıca lisans ve lisansüstü düzeyde proje ve tez danışmanlıkları İnternet üzerinden yürütülmektedir. Böylece öğrencilerin okula gelmesine gerek kalmamaktadır. Günümüzde internet teknolojileri, uzaktan eğitimde aşağıdaki eğitim uygulamalarında başarıyla kullanılmaktadır (Kaya, 2002: 221):

1. Öğrencilere İnternet üzerinden farklı düzeylerde dersler verilmektedir.
2. Yüksek lisans ve doktora öğrencileriyle İnternette tartışmalı ders ortamları düzenlenmektedir.
3. Öğrencilerin tez danışmanlıklarını İnternet üzerinden başarılı bir şekilde yürütülmektedir.

1.2. Eğitim Yönetimi Yüksek Lisans Programı

Günümüzde eğitime olan ilgi gittikçe artmaktadır. Lisans mezunu öğrencilerin fazla olması ve bunların iş bulamaması, bireyleri lisansüstü programlara yönlendirmektedir. Lisansüstü eğitim, dört yıllık lisans programları üzeri ve belirli bilim dallarında uzmanlaşmaya imkân sağlayan eğitim olarak tanımlanabilir (Turgut, 1987). Eğitim Bilimleri Enstitülerince yürütülen yüksek lisans programlarının temel amacı, eğitimin niteliğini artırmaya yönelik bilimsel çalışmalar yapmaktır. Bunun yanında, öğretmenlerin kendilerini geliştirme ve eğitim yöneticiliği alanında kendilerini yetiştirme olarak özetlenebilir. Okul yöneticiliğine atanmada, yüksek lisans yapanlara ek puan verildiği uygulamalara yer verildiği durumlarda bu programlara ilgi artmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013).

Eğitim yöneticiliği yüksek lisans programları tezli ve tezsiz olmak üzere iki şekilde yürütülmektedir. Yükseköğretim Kurulunun almış olduğu karara göre, üniversiteler iletişim teknolojilerine dayalı olarak, öğretim elemanı ve öğrenciler aynı mekânda olmaksızın, bilgi ve öğretim faaliyetlerini planlayıp yürüteceği lisansüstü uzaktan öğretim programları açılabilirler (Yüksek Öğretim Kurulu [YÖK], 2016). Eğitim yöneticiliği yüksek lisans programlarının tezli programlarına öğrenci alınması belli koşullara bağlanmıştır. Yüksek lisans programı için en az ikisi profesör ve/veya doçent unvanına sahip olmak üzere üniversite kadrosunda asgari üç öğretim üyesi bulunmalıdır (Yüksek Öğretim Kurulu [YÖK], 2016). Belirtilen koşulu birçok üniversite sağlamadığından, tezsiz yüksek lisans programlarına olan ilgi giderek artmaktadır. Öğrencileri tezsiz programlara yönelten sebeplerin başında ALES puanı koşulu gelmektedir. Tezli yüksek lisans programlarına kaydolabilmek için ALES puanının yüksek olması gerekmektedir. Özellikle lisans eğitimi sözel alanlarda tamamlayan adaylar, ALES matematik ve mantık sorularını cevaplama dezavantajlı bir durumda olduklarından, eşit ağırlıklı puanları düşmektedir. Bu sebeple adayların tezli programlara kayıt yaptırılmaları zorlaşmaktadır.

Öğrencileri uzaktan eğitim programlarına yönelten nedenler arasında, adayların öğretmen olarak çalışıyor olmaları yer almaktadır. Öğretmen veya idareci olarak görev yapan adayların yüz yüze eğitim yapılan kurumlara devam etmeleri neredeyse imkânsız olup, bu adaylar genellikle uzaktan eğitim tezsiz yüksek lisans programlarını tercih etmektedir. Tezsiz programları cazip hale getiren başka bir önemli sebep ise tezsiz programlardan tezli programlara geçiş imkânı sağlanmasıdır. Bu yetki üniversitelerin senatolarına bırakılmıştır (Yüksek Öğretim Kurulu [YÖK], 2016). Tezsiz programlardan tezli programlara geçişte üniversitelerin alacağı kararlar önem kazanmaktadır. Her üniversitenin istediği ALES puanı ile tezsiz yüksek lisans ders ortalaması aynı mıdır? Yoksa üniversiteler bu programlara öğrenci çekmek için bir yarışa girmekte midir? Aşağıda bu sorulara cevap olması bakımından, birkaç üniversitenin karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 1. Üniversitelerin Tezsizden Tezliye geçiş ALES ve Yüksek Lisans Ortalamaları

Üniversitenin adı	ALES puanı	Akademik ortalama	Yabancı Dil Puanı
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	70	85	İstenmiyor
Marmara Üniversitesi	60	85	İstenmiyor
Sakarya Üniversitesi	55	Belirtilmemiş	50
Okan Üniversitesi	55	75	60
Arel Üniversitesi	55	Belirtilmemiş	İstenmiyor

Tablo 1’de, üniversitelerin ALES puanlarına bakıldığında bir farklılık göze çarpmaktadır. Ancak en düşük ALES puanının 55 ve genellikle özel üniversiteler için geçerli olduğu görülmektedir. Akademik ortalamalar bakıldığında, bazı üniversitelerde akademik puanın belirtilmemiş olduğu, bazı üniversitelerin yabancı dil puanı istediği görülmektedir. Bu üniversitelerin geçiş kontenjanları arasında da farklılıklar olduğu görülmektedir.

Yüksek lisans programlarının kalitesini artıran önemli faktörlerden birisi de öğretim üyesi kadrosudur. Programda görevli öğretim üyesi sayısı kadar, bunların alanla ilgili olması önem taşımaktadır. Tablo 2’de bazı üniversitelerin öğretim üyesi dağılımı verilmiştir.

Tablo 2. Çeşitli Üniversitelerde Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Sayısı

Üniversitenin adı	Prof. Dr.	Doç. Dr.	Yrd. Doç. Dr.
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	-	1	3
Adnan Menderes Üniversitesi	1	1	3
Sakarya Üniversitesi	-	1	2
Okan Üniversitesi	2	-	1
Mustafa Kemal Üniversitesi	-	-	2

Tablo 2’de öğretim üyelerinin dağılımına bakıldığında bir dengesizlik olduğu görülmektedir. Ayrıca kadrosu kendi üniversitesinde olmasına rağmen başka üniversitelerde görevli öğretim üyeleri bulunmaktadır. Bu bakımdan bu sayılar bazen yanıltıcı olabilmektedir.

Uzaktan eğitim veren üniversitelerin UZEM (Uzaktan Eğitim Merkezi) alt yapılarının da iyi olması gerekir. Öğrencilerin kolay erişebileceği ve iletişimin kesintisiz devam ettiği bir alt yapının bulunması önemlidir. Ayrıca sistemde öğrencilerin kolaylıkla şikâyetlerini iletebileceği linklere sahip olmalıdır. Sistemi yöneten kişilerin bu konuda bilgi ve beceri sahibi olmaları da önemlidir. UZEM ile ilgili bazı önemli hususları şöyle özetlemek mümkündür:

1. Dersler için hazırlanmış olan notlar detaylı PDF formatında hazırlanmış olmalıdır. Hazırlanan notlar, telif haklarına uygun hazırlanmış olmalıdır.
2. Derslere ilişkin çekimlerin süresi, kalitesi ve bunlara erişimin kolay olmalıdır.
3. Canlı derslere katılımı yüksek olmalı ve canlı derslerin verimli geçmesi sağlanmalıdır.
4. Derslere ilişkin yapılacak değerlendirmelerin objektif olarak yapılması ve bunların sonuçlarının kısa bir süre içinde duyurulması gerekir.
5. Uzaktan Eğitim Merkezi ile Eğitim Bilimleri Enstitüsü arasında bir uyumluluk olmalıdır.

1.3. Amaç

Bu çalışmanın amacı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Uzaktan Eğitim Programı, Eğitim Yönetimi Tezsiz Yüksek Lisans Programına kayıtlı öğrencilerin uzaktan eğitimle ilgili görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğrencilerin bu programı tercih etme nedenleri nelerdir?
2. Öğrenciler bu programdan memnun mudur?
3. Öğrenciler, uzaktan eğitim programı nasıl değerlendirmektedir?
4. Öğrencilerin, uzaktan eğitimle yürütülen Eğitim Yönetimi yüksek lisans programına yönelik beklentileri nelerdir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, uzaktan eğitimle öğrenim gören eğitim yönetimi yüksek lisans öğrencilerinin programa ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmaya yönelik nitel bir çalışmadır. Nitel çalışmalar herhangi bir olguya ilişkin bütüncül anlayış ancak çoklu bakış açıları yoluyla elde edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 28). Bu araştırmanın konusuna uygun olan bu model seçilmiştir. Nitel araştırmalar, ürünlerden ya da çıktılardan daha çok süreç ile ilgilenmektedir. Dolayısıyla nitel araştırmalarda anlamlar önem taşımaktadır (Merriam, 1988: Akt. Yılmaz ve Altinkurt, 2011).

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2016–2017 öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ), Uzaktan Eğitim Merkezine (UZEM) kayıtlı bulunan 19 öğrenci oluşturmaktadır. Bu programa kayıtlı öğrenci sayısı 63 olup, bu öğrencilerden gönüllü olarak araştırmaya katılan 19 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere ait demografik bilgiler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3 Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Kişisel Bilgiler

No	Cinsiyeti	Branşı	M. Kıdem	No	Cinsiyeti	Branşı	M. Kıdem
1	Erkek	Öğretmen	10	11	Kadın	Öğretmen	8
2	Erkek	Öğretmen	11	12	Kadın	Öğretmen	11
3	Kadın	Öğretmen	8	13	Kadın	Öğretmen	11
4	Erkek	Öğretmen	12	14	Kadın	Öğretmen	11
5	Kadın	Öğretmen	10	15	Erkek	Okul Md.	15
6	Erkek	Öğretmen	10	16	Kadın	Öğretmen	13
7	Kadın	Öğretmen	15	17	Erkek	Öğretmen	12
8	Kadın	Md. Yrd.	12	18	Erkek	Öğretmen	12
9	Erkek	Öğretmen	13	19	Kadın	Öğretmen	10
10	Kadın	Öğretmen	13				

Tablo 3'te görüşmeye katılan öğrencilerin çoğunluğunun cinsiyetinin kadın (%57), branşlarının çoğunlukla öğretmen (%89), mesleki kıdemlerinin ise 8-15 yıl arasında değiştiği görülmektedir. Başka bir anlatımla kıdemi 10 yıldan fazla olan öğretmenlerin (%89) çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır.

2.3. Çalışmanın Veri Toplama Aracı

Çalışmanın verileri, katılımcılarla yüz yüze görüşülerek elde edilmiştir. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanmadan önce literatür taranmış ve önceki araştırma sonuçlarına bakılmıştır. Görüşme formunun kapsam ve görünüş geçerliliği açısından alanında Doçent ve Yardımcı Doçent olan iki uzmanın görüşlerinden faydalanılmıştır. Eğitim Yönetimi Tezsiz Yüksek Lisans öğrencilerinden gönüllü olarak görüşmeye katılmak isteyenlere, aşağıdaki sorular sorulmuş ve konuya ilişkin görüşlerini yazmaları istenmiştir. 1)Bu programı seçme nedeniniz nedir? 2)Programdan memnun musunuz? 3)Eğitim programına ilişkin değerlendirmeleriniz nedir? 4)Programdan beklentileriniz nelerdir?

2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmadan elde edilen veriler, hem betimsel hem de içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz derinlemesine analiz gerektirmeyen, içerik analizi elde edilen verilerin daha yakından incelenmesini ve bu verileri açıklayan temalara ulaşmayı gerektirir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 89). İçerik analizinde, birbirine benzeyen belli kavramlar kodlanmış ve bunlardan birbirleriyle ilişkili olanlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur (Neuman, 2012: 663). Yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanan verilerden bir kısmı betimsel analize tabi tutularak doğrudan alıntılar yapılmıştır. Derinlemesine analiz gerektiren durumlarda içerik analizi yapılmıştır.

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, öğrencilerin bu programı tercih etme ve memnun olup olmadıklarına ilişkin görüşlerine ilave olarak bu programı nasıl değerlendirdikleri ve programdan beklentilerine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

3.1. Öğrencilerin Bu Programı Seçme Nedenleri

Öğrencilerin bu programı seçme nedenlerine ilişkin görüşleri Tablo 4'te verilmiştir:

Tablo 4. Öğrencilerin UZEM Eğitim Yönetimi Programını Seçme Nedenleri

Alt temalar	f	%
Kendimi geliştirmek	5	25
Devam zorunluluğu olmaması	4	20
Uzaktan eğitim olması	4	20
Milli Eğitimde yükselmek	2	10
Öğretim elemanlarının canlı ders vermesi	2	10
ALES şartı aranmaması	2	10
Devlet memuru olmam, zaman açısından uygun	1	5
Samsunlu olmam	1	5

Tablo 4'te öğrencilerin UZEM ile Eğitim Yönetimi yüksek lisans programını tercih etmelerine yönelik görüşlerine bakıldığında, "kendini geliştirme", "devam zorunluluğu olmaması" ve uzaktan eğitim olması" gibi nedenler ön sıralarda yer almaktadır. Bunlara ilaveten, Milli Eğitimde yükselme, dersleri evden takip edebilme ve ALES şartının olmaması programın tercih nedenleri arasında yer almaktadır.

Bazı katılımcıların UZEM Eğitim Yönetimi yüksek lisans programını tercih etmelerine ilişkin görüşleri aşağıda yer almaktadır:

Eğitim Bilimleri Enstitüsünde ders veren hocalarımızın canlı dersler aracılığıyla ders veriyor olması. Bu derslere canlı olarak katılıyor olmamız ve yüksek lisans öğrenimine devam ederken devam zorunluluğunun olmaması (K 2).

Bin öğrencisi olan bir okulda idareci olarak görev yapmaktayım. Kendimi geliştirmek MEB ile yükselmek ve bulunduğum ilde eğitim fakültesi olmadığından dolayı UZEM'i tercih ettim (K 6).

Sinop'ta ikamet ediyorum ve Samsun iki saatlik mesafede. Fakat gerek eşimin işi dolayısıyla gerekse 2 yaşındaki bebeğim olması sebebiyle haftalık gidiş geliş yapabilmem mümkün değildi. Bu anlamda uzaktan eğitim ile yüksek lisans yapabilmek benim için iyi bir fırsattı (K 10).

3.2. Katılımcıların programdan memnun olup-olmadıkları

Katılımcıların programdan memnun olup olmadıklarına ilişkin görüşler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların programdan memnun olup olmadıkları

Alt temalar	Katılımcılar
Evet, memnunuz	1, 2, 3, 4,5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19
Hayır, memnun değilim	-

Tablo 5'te katılımcıların görüşlerine bakıldığında tamamının programdan memnun oldukları görülmektedir. Katılımcılar kapalı uçlu soruya evet yanıtını vermişlerdir.

3.3. Öğrencilerin Eğitim Yönetimi Tezsiz Yüksek Lisans Programına İlişkin Değerlendirmeleri

Öğrencilerin, "Eğitim Yönetimi" yüksek lisans programına yönelik değerlendirmeleri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Eğitim Yönetimi Tezsiz Yüksek Lisans Programına İlişkin Değerlendirmeleri

Ana Tema	Alt Temalar	f	%
Sorun Yok	Gidişattan memnunuz	7	36
	Bir eksiklik ile karşılaşmadım	4	21
	Gayet iyi güncellenerek devam ettirilmeli	3	15
	Bir sorun yok	1	5
Sınavlar	Sınavların bir güne sıkıştırılmaması	5	26
	Derslerin sonunda bir deneme sınavı yer almalı	2	10
	Derslerin bitmesiyle finaller arası çok yakın olmamalı	2	10
	Sınav soruları yoruma dayalı olduğu için notumu kestiremiyorum	1	5
	Ara sınav süreleri bazı dersler için yeterli olmuyor	1	5
	Canlı dersleri izleyenler ile ezber yapıp dersleri geçenler ayrıt edilmeli	1	5

	Sunum gibi kendimizi ifade edecek etkinlikler olmalı	1	5
	Finallerde sınav görevlileri farklı uygulamalar yapıyor	1	5
	Akademik takvim ve sınav tarihlerinde sürekli değişiklikler oluyor	1	5
Kayıt	Ders kayıt ve para yatırmada aksaklıklar yaşıyorum	2	10
	Programın duyurusu yapılırken istenen bilgiler açık ve net değil	1	5
İletişim	UZEM' ulaşmak için çaba sarf ediyorum	2	10
	Vaktinde dönüt alamıyorum	1	5
	Duyurular sağlıklı gelmiyor, muhatap bulamıyorum	1	5
	Eğitim süresince bilgi mesajı almadım	1	5
	Akıllı telefonlarla derslerle ilgili ve diğer bilgilendirmeler yapılabilir	1	5
	İletişim ağının sağlıklı kurulmalı ve teknik alt yapının sağlam olmalı	1	5
Öğretim Elemanı	Destek ekibi bizi azarlar şekilde tepki veriyor	1	5
	Hocalar her öğrenciye yeterli zaman ayıramıyor	1	5
Canlı Dersler	Hocalara aktardığımız sorunlar çözüme kavuşuyor	1	5
	Bazen ses ve görüntü kalitesi bozuluyor	7	36
	Sistem iyi yönetilerek daha çok öğrencinin girmesi sağlanmalı	1	5
	Canlı dersler üç gün yerine beş güne yayılmalı	1	5
Yazılı Kaynak ile Doküman	Ders notlarında dil ağır, sadeleştirilebilir	1	5
	Notlar kitap haline getirilip düzenli bir şekilde verilebilir	3	15
	PDF notlar birkaç hafta önceden sisteme yüklenebilir	1	5
	PDF notları haftalık yüklenmekten ziyade sürekli açık olmalı	1	5
	Harici kaynaklar önerilmeli	1	5
Dönem Projesi Hazırlama	Sistemde film, kitap, makale gibi farklı dokümanlar olmalı	1	5
	Fikrim yok	2	10
	Bir sorun yok	2	10
	Dönem projeleri niye bitirme tezi olarak kabul edilmeli	2	10
	Dönem projesi hazırlanmayla ilgili bire bir canlı ders saatleri konabilir	2	10
	Ayda canlı olarak bir ders işlenmeli	1	5
	TEOG sınavına denk geldiği için sağlıklı bir konu seçimi yapamıyorum	1	5
	Dönem projesi hazırlanmasıyla ilgili video ve slayt hazırlanabilir	1	5
	Verileri analizi ve SPSS kullanımı konusunda dersler konulmalı	1	5
	Konu seçiminde zorlandım	1	5
Hocalarımız yoğun olduğu için birebir çalışma imkânı yok	1	5	
Dönem projeleri ve sınavlar beni çok zorluyor	1	5	

Tablo 6'da katılımcıların, uzaktan eğitimle yapılan eğitim yönetimi programına yönelik değerlendirmelerine yönelik alt temalar birleştirilerek 8 ana tema oluşturulmuştur. Bunlar; sorun yok, sınavlar, kayıt işleri, iletişim, öğretim elemanı, canlı dersler, yazılı kaynak ve dokümanlar ile dönem projeleri şeklindeki temalarıdır. Katılımcılar, bir sorunun olmadığını, gidişattan memnun olduklarını belirtmektedir. Katılımcılar, sınavların bir güne sıkıştırılmasını sorun olarak belirtirken, derslerin sonunda bir deneme sınavı yer almasını istemektedir. Katılımcılar, ders kaydı yaptırırken ve para yatırmada aksaklık yaşadığını dile getirmektedir. Ayrıca farklı biçimlerde olmak üzere iletişime ilgili sorunlar olduğunu belirtmektedir. Öğretim elemanlarına yönelik olumlu görüşler olduğu gibi, öğrencilere fazla zaman ayrılmadığı yönünde yakınmalar bulunmaktadır. Katılımcılar, ses ve görüntü kalitesinin bozulmasından şikâyetçidir. Yazılı kaynaklara yönelik olarak notların kitap haline getirilmesini istemektedir. Dönem projeleriyle ilgili olarak, projenin tez olarak kabul edilmesi, proje hazırlanmasıyla ilgili canlı ders konulması görüşleri ön plandadır.

Tüm katılımcıların görüşlerine yer vermek, çalışmanın yazım boyutunu aştığı için katılımcıların eğitim yönetimi yüksek lisans programına yönelik değerlendirmelerine yönelik görüşleri arasından bazı çarpıcı görüşlere aşağıda yer verilmektedir:

Finalleri tek günde beş derste sınav yapılması öğretim açısından sağlıklı bulmuyorum. ...Derslerin işlenişi, akademik kadro ve ders dokümanları yeterli ve hocalarımız gayet iyi sunuyorlar.... Ders bitiminden hemen sonra değil de bir hafta sınavlara hazırlık süresi konulabilir. ...PDF notlarında anlatım çok ağır, anlaşılması zor, anlatım bozuklukları var... Canlı ders haftanın beş gününe yayılabilir... (K3)

Vaktinde dönüt alamamak, asıl bağlanmam gereken kişiye ulaşamamak, bağlandığımız kişilerin pek bir şey bilmiyor olmaları, hocaların her öğrenciye kaliteli zaman ayıramaması....Tezsiz yüksek lisans yapan bizlerin önü açılmalı, tezliye geçebilmek için ALES puanı 60'a düşürülmeli, doktora yaparak kendimizi geliştirmeliyiz....programın daha geliştirilmesini ve değerli hale gelebilmesini bekliyoruz...PDF notlarının her yıl güncellenmesi iyi olacaktır....Dönem projesini resmen bir tez gibi hazırlıyorum..... (K7).

Sistemin daha iyi yönetilmesi ve öğrencilerin derslere daha aktif katılımlarının sağlanması...Ders içerikleri gayet güzel...derslerin daha verimli geçmesi için öğrenci katılımının daha fazla olması....canlı derslerle ilgili bir sorun yaşamadım...dönem projeleri hazırlama aşamasında hocalarımız çok yoğun olduğu için birebir çalışma ve paylaşım yapma imkanı olmadı....(K14).

3.4. Öğrencilerin UE Eğitim Yönetimi Yüksek Lisans Programına Yönelik Beklentileri

Araştırmaya katılan öğrencilerin eğitim yönetimi tezsiz yüksek lisans programından beklentileri Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin Eğitim Yönetimi Yüksek Lisans Programından Beklentileri

<i>Alt Temalar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Tezliye geçiş için koşullar biraz daha yumuşatılmalı	3	15
Bize hatıra kalacak çanta, cüzdan, kalem vs verilmeli	3	15
Görüşlerimize daha fazla önem verilebilir	2	10
İmkânı olanlara yüz yüze eğitime katılma fırsatı verilmelidir	1	5
Burada yapılan güzel çalışmaların seminerlerde ele alınması	1	5
Öğrencilerin kendilerini geliştirmelerinin önü açılmalı	1	5
Bu eğitimi tamamlayanlar panellerde bir araya getirilmeliler	1	5
Diplomaya UZEM ibaresi yazılmamalı	1	5
Dönem projesinin tezliiden farkı yoktu tezli diploması almalıyız	1	5
Mezunlar kongre, panel gibi konulardan bilgilendirilmeli	1	5
Öğrencilerin yüz yüze tanışmaları sağlanabilir	1	5

Tablo 7’de katılımcıların eğitim yönetimi yüksek lisans programından beklentilerine bakıldığında, bu programı bitirdikten sonra kendilerine hatıra bir eşyanın (kalem, çanta, cüzdan gibi) verilmesini istemektedir. Frekansı yüksek bir diğer görüş ise tezliye geçiş koşullarının yumuşatılmasıdır. Diğer görüşler sırasıyla, görüşlerine daha fazla önem verilmesi, imkânı olanlara yüz yüze eğitim verilmesi, diplomaya uzaktan eğitim yazılmaması, öğrencilerin yüz yüze tanışmalarının sağlanması şeklindedir.

4. Tartışma

Uzaktan eğitim yoluyla eğitim yönetimi yüksek lisans programında lisansüstü eğitim yapan öğrencilerin programa yönelik görüşleri birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların bu programı tercih etme nedenleri, “kendini geliştirme”, “devam zorunluluğu olmaması” ve “uzaktan eğitim imkânı olması” şeklinde sıralanmaktadır. Katılımcılar, dersleri evden takip edebildiklerini belirtmektedir. “ALES şartının aranmaması” görüşler arasında yer almaktadır. Katılımcıların böyle bir programı tercih etme nedenleri mantıklı gerekçelere dayanmakta olup, çalışan kişiler için uzaktan eğitimin önemini ortaya koymaktadır. Zaten uzaktan eğitim programlarının gayesi budur. Başka bir deyişle, çalışan insanların sürekli olarak eğitim imkânlarından yararlanmalarını temin etmektir. Özer (1990), Arat ve Bakan (2011) ve Varol’un (2002) yaptığı çalışmalarda da benzer bulgulara ulaşılmıştır.

Görüşmeye katılan öğrencilerin tamamı bu programda öğretim görmekten memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Yani bu programı severek ve isteyerek tercih etmişlerdir. Bulgular, Antalyalı, 2004 ve İşman’ın (2011) bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Katılımcıların yüksek lisans programını değerlendirmelerine yönelik kırk dört alt temadan sekiz ana tema oluşturulmuştur. Bu temalar, (1) sorun yok, (2) sınavlar, (3) kayıt işleri, (4) iletişim sorunları, (5) öğretim elemanları, (6) canlı dersler, (7) yazılı kaynak ve dokümanlar, (8) dönem projesi hazırlamadır. Katılımcılar, sınavların bir güne sıkıştırılmasını istememektedir. Ayrıca kayıt ve para yatırmada sorun yaşanmaktadır. Katılımcılar, UZEM’e ulaşmada zorun yaşadıklarını ve vaktinde dönüt alamadıklarını belirterek iletişim sorunları olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca, öğretim elemanlarından memnun olduklarını, öğretim elemanlarının her öğrenciye yeterli zaman ayıramadığını ifade etmektedir. Canlı derslere yönelik en önemli şikâyet konusunu, “ses ve görüntü kalitesinin bozulması” oluşturmaktadır. Katılımcılar, notların kitap haline getirilmesini, notların zamanında sisteme yüklenmesini ve bunların güncellenmesini istemektedir. Katılımcılar ayrıca dönem projelerinin nasıl hazırlanacağına ilişkin canlı ders saatlerinin olmasını, projelerin tez olarak kabul edilmesini istemektedir. Öte yandan bazı katılımcılar, konu bulmada ve analiz yapmada zorluk yaşadıklarını belirtmektedir.

Katılımcılar, genel olarak programla ilgili bir sorun olmadığını dile getirmektedir. Elde edilen bulgular, uzaktan eğitim tezsiz yüksek lisans programının önemli sayılacak bir sorun olmadan devam ettiğini göstermektedir. Benzer bulgular, Gürbüz (1999) ve Aytaç’ın (2002) çalışmalarında yer almaktadır. Katılımcıların sınavlarla ilgili sorunları olmakla birlikte, sınavlar iki güne yayıldığında kalacak yer sorunu ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların, sınavla ilgili diğer yakınmaları ve kayıt esnasında yaşanan olumsuzluklar ortadan kaldırılabilir. Katılımcıların yaşadığı iletişim sorunlarının araştırılması önemli görülmektedir. Katılımcıların canlı derslerde karşılaştığı ses ve görüntü kalitesinin bozulması, kendi bağlantılarının iyi olmasından kaynaklanabilir. Kışla, Sarsar, Arıkan vd. (2010) tarafından yapılan bir çalışmada uzaktan eğitimde buna benzer sorunların yaşanabileceği dile getirilmektedir. Katılımcılar, yazılı kaynakların kitap haline getirilmesini talep etmektedir. Bu mümkün olmakla birlikte, getireceği maliyet ve bunun öğrenciye yansımaları göz ardı edilmemelidir. Bilgiç ve Tüzün (2015), web tabanlı uzaktan eğitimde, teknik altyapının ve doğru teknolojinin ve kullanılan yazılım ve sistemlerin seçimi ve teknik sorunlara anlık çözüm getirilmesinin önemine dikkat çekmektedirler. Elde edilen bulgular, bu konuda daha önce yapılan çalışmaların bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Katılımcılar, eğitim yönetimi tezsiz yüksek lisans programından bazı beklentileri olduğunu dile getirmişlerdir. Bunlar “tezliye geçiş olanaklarının yumuşatılması” ve “üniversitenin kendilerine bir hatıra vermesiyle” ilgilidir. Katılımcılar ayrıca,

“görüşlerine daha çok önem verilmesini” istemektedir. Katılımcıların makul beklentilerinin karşılanması yönünde çabalar artırılabilir. Ancak tezliye geçiş koşulları esnetildiğinde, böyle bir uygulamanın niteliği düşüreceği de gözden uzak tutulmamalıdır.

Sonuçlar ve Öneriler

Uzaktan eğitimle eğitim yönetimi yüksek lisans programına devam eden öğrencilerin programa yönelik görüşleri birlikte değerlendirildiğinde, öğrencilerin bir işte çalışıyor olmaları, devam zorunluluğu olmaması, kendilerini geliştirmek istemeleri ve ALES şartının olmaması gibi nedenlerle bu programı tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin yüksek lisans programına yönelik değerlendirmeleri sekiz tema altında ele alınmıştır. Bu temalar: sorun yok, sınavlar, kayıt, iletişim, öğretim elemanları, canlı dersler, yazılı kaynak ve dokümanlar ile dönem projesi hazırlamadır. Öğrencilerin sınavlar, iletişim, öğretim elemanları, canlı dersler, kaynaklar ve dönem projesi ile ilgili bazı sorunları bulunmaktadır. Bunlar çözümlenebilir sorunlardır. Bazı bağlantı sorunlarının kaynağı öğrencilerin kendi sistemlerinden kaynaklanabilir. Diğer sorunların giderilmesinde UZEM'e önemli sorumluluklar düşmektedir. Öğrencilerin önemli bir kısmı sorun olmadığını bildirmişlerdir.

Öğrencilerin en önemli beklentisi, tezli yüksek lisans programına geçişin biraz daha kolaylaştırılmasıdır. Başka bir beklenti ise üniversitenin kendilerine anı niteliğinde bir hediye vermesidir ki karşılanabilir niteliktedir.

Bu sonuçlara dayalı olarak uzaktan eğitimin gittikçe yaygınlaştığı günümüzde, öğrencilere daha kaliteli bir eğitim vermek üniversitelerin en önemli görevi olmalıdır. Bunun etkili olarak yerine getirilebilmesi için öğrencilerin beklentilerinin karşılanmaya çalışılması, bazı konularda öğrencilerin fikirlerinin alınarak planlama yapılması önerilmektedir. Uzaktan eğitimle eğitim veren başka üniversitelerde de benzer araştırmaların yapılarak sonuçlarının karşılaştırılması yararlı olacaktır.

Kaynakça

- Adıyaman, Z. (2002). Uzaktan Eğitim Yoluyla Yabancı Dil Öğretimi, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 420–425.
- Akdemir, O. (2008). Teaching In Online Courses: Experiences Of Instructional Technology Faculty Members. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 9(2). 97–108.
- Akdemir, Ö. (2011). Yükseköğretimimizde Uzaktan Eğitim, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 69–71.
- Alkan, C. (1981). *Açık Üniversite Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Antalyalı, Ö. L. (2004). *Uzaktan Eğitim Algısı Ve Yöneylem Araştırması Dersinin Uzaktan Eğitim İle Verilebilirliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Arar, A. (1999). Uzaktan Eğitimin Tarihi Gelişimi, Uzaktan Eğitim Uygulama Modelleri Ve Maliyetleri, *Birinci Uzaktan Eğitim Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (ss. 25-28). Ankara Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı, 15-16 Kasım 1999.
- Araç, T ve Bakan, Ö. (2011). Uzaktan Eğitim Ve Uygulamaları, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 14 (1-2), 363-372.
- Arslan, M. (2011). Ulaknet 2011 Çalıştay Uzaktan Eğitim Sunumu, V. *ULAKNET Çalıştay ve Eğitimi Sunumu*, (ss.1–39) Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon (15–18 Mayıs) Tübitak Ulakbim
- Arslantaş, T. (2014). Uzaktan Eğitim, Uzaktan Eğitim Teknolojileri Ve Türkiye'de Bir Uygulama, 15 Temmuz 2017 tarihinde <http://www.tankutaslantas.com/wp-content/uploads/2014/04/Uzaktan-E%C4%9Fitim-Uzaktan-E%C4%9Fitim-Teknolojileri-ve-T%C3%BCrkiyede-bir-Uygulama.pdf> adresinden erişildi.
- Aytaç, V. (2002). *İnternet Destekli Uzaktan Eğitim ve Öğretim Teknolojisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Bayam, Y. ve Aksoy, M., S. (2002). Türkiye'de Uzaktan Eğitim ve Sakarya Üniversitesi Uygulaması, *SAU Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 169–175.
- Çavaş, B. ve Huyugüzel, P. (2001). Web Destekli Eğitim: Teletop Yaklaşımı, *I.Uluslararası Eğitim Teknolojisi Sempozyumu ve Fuarı*, Sakarya Üniversitesi.
- French, D. (1999). *Preparing For Internet Based Learning, Internet – Based Learning: An Introduction And Framework for Higher Education and Business* (Editör: D. French, C. Hate, C. Johnson, G. Farr), Stylus, Virginia.
- Geçer, A., ve Dağ, F. (2012). Bir harmanlanmış öğrenme tecrübesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(1), 425–442.
- Gürbüz, T. (1999). *A Comparison Of Student – Teachers' Attitudes Toward Computers In Online and Traditional Computer Literacy Courses: Acase Study*. Unpublished Master Thesis. The Middle East Technical Universty, The Institute of Social Sciences, Ankara.
- İşman, A. (2011). Uzaktan Eğitim, 4.Baskı, Ankara: Pegem Akademi
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan Eğitim*. (1. Basım) PegemA Yayıncılık. Ankara.
- Keegan, D. (1996). *Foundations of Distance Education* (3rd Ed.) New York, NY: Routledge.
- Kışla, T, Sarsar, A, Y.D. Meşhur, E., Şahin, M. ve Kokoç, M (2010). Web Tabanlı Uzaktan Eğitim Sistemlerinde Karşılaşılan Problemler, *e Journal of New World Sciences Academy*, 5(1), 1-18.
- MEB (2013). Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumu Yöneticileri Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği, *Resmi Gazete*: 4 Ağustos 2013, sayı: 28728.
- Odabaş, H. (2003). İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitim Ve Bilgi Ve Belge Yönetimi Bölümleri, *E-prints in Library and Information Science*. 17(1), 22-36..
- Oral, B. (2007). *Uzaktan Eğitim, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (Ed. Ö.Demirel, E. Altun).Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Orhan, F. ve Akkoyunlu, B. (1999). Uzaktan Eğitim Yaklaşımında Temel Eğitim I. Kademe Öğretmenlerinin Video Destekli Hizmetçi Eğitimi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 16 (17), 134 – 141.
- Özarslan, Y. (2008). Uzaktan Eğitim Uygulamaları İçin Açık Kaynak Kodlu Öğrenme Yönetim Sistemleri, *İnet-tr'08 XIII Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri* kitabı içinde. (ss. 55–60). Ankara.
- Özer, B., (1990), Uzaktan Eğitim Sisteminin Evrensel Yapısı, Kurgu: *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İletişim Bilimleri Dergisi*, 8, 569-594.
- Pereira, J. A., Pletguezuelos, E., Meri, A., Molina-Ros, A., Molina Thomas M. C., ve Masdeu, C. (2007). Effectiveness of Using Blended Learning Strategies for Teaching and Learning Human Anatomy. *Medical Education*, 41(2), 189-195.
- Ruiz, J. G., Mintzer, M. J., ve Leipzig, R. M. (2006). The Impact of E-Learning in Medical Education. *Academic Medicine*, 81(3), 207-212.

- Turgut, M. F. (1987). Eğitimde Lisansüstü Eğitim, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 1- 9.
- Usun, S. (2006). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yeniad, M., (2006). *Uzaktan Eğitimde Kullanılmak Üzere Web Tabanlı Bir Portal Yazılımı Geliştirme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Yıldız (2004). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Konya: Atlas Kitabevi.
- Yılmaz, K. ve Altinkurt, Y. (2011). Göreve Yeni Başlayan Özel Dershane Öğretmenlerinin Kurumlarındaki Çalışma Koşullarına İlişkin Görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 635-650.
- Yolcu, H. (2015). Harmanlanmış (Karma) Öğrenme ve Uygulama Esasları, *Jasss, The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science*, 33, 255–260.
- YÖK (2016). Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, *Resmi Gazete*: 20 Nisan 2016, sayı: 29690
- YÖK (2016). Lisansüstü Eğitim-Öğretim Programı Açılması ve Yürütülmesine Dair İlkeler, 15.7.2017 Tarihinde http://www.Yok.Gov.Tr/Web/Guest/Icerik/-/Journal_Content/56_INSTANCE_Rehf8b1sfyrx/10279/13282424 adresinde erişildi.
- Varol, N., (2002). Uzaktan Eğitimde E-Pedagoji, *Türkiye Bilişim Derneği 19. Bilişim Kurultayı*, 15.7.2017 tarihinde <http://www.nurhayatvarol.com/dosyalar/makaleler-pdf/4UKS/8.pdf> adresinden erişildi.

Summary

Distance education is widely used today. Distance education is a distance education between teachers and students via two-way communication via technology. In this context, many universities hold postgraduate programs with distance education. Educational administration is carried out in two ways; master's programs are thesis and non-thesis programs. Opening a thesis requires certain criteria. Universities that cannot fulfil these criteria prefer mostly distance education graduate programs. When the literature is examined it is seen that similar researches have been made but limited. The purpose of this research is to reveal the opinions of the students of the master of education in non-thesis education who are studying distance education.

The research is a qualitative study aimed at revealing the views of the graduate students of educational administration who are studying distance education. The study group of the study is composed of students who are studying in the program of non-thesis master of education management, who are studying at Ondokuz Mayıs University. 19 students voluntarily attended the meeting. The semi-structured interview form developed by the researchers was used in the research. Before the interview form was prepared, the literature was searched and the results of previous research were examined. In terms of scope and appearance validity of the interview form, the views of two experts who were Associate Professor and Assistant Professor in the field were utilized. Descriptive and content analysis were used in analysing the research findings. Each researcher was coded by giving a number. The views of each interviewer are summarized in chart. By direct citation from some interviewers, the striking views on the topic are conveyed exactly.

The research findings are covered under four headings. These topics include: reasons why students prefer this program, whether the students are satisfied with this program, the evaluations of the students about the distance education program and the expectations of the students from the program. When we look at the reasons why students choose this program, they mostly reported that they preferred this program mainly because of "self-improvement", "no obligation" and "having distance education". All of the participants in the interviews expressed their satisfaction with teaching in this program. Nine themes were created by bringing together codes for evaluating students' graduate programs. These; no problems, examinations, registration jobs, communication, teaching staff, live lessons, written sources and documents, and term projects. The majority of the students stated that they were not a problem and they were happy to go. Nevertheless, they expressed some problems in some cases. While students do not want to have their exams tightened to a day, they want to have a test at the end of the course. Some students have stated that they are having trouble registering and depositing money. They point out that there are problems with communication, in different forms. There are complaints that there are positive opinions on the teaching staff and those students do not have much time left. A significant number of students have complained about the deterioration of sound and image quality. Some students want long pdf notes to be made into books. In relation to the term projects, the students are asked to accept the project as a thesis and to prepare a lecture on the project preparation. When we look at the problems of the students, it can be said that they are mostly solvable. They pointed out that there is some expectation from the graduate program of students' management of education. The other is the "softening of the possibilities of transitional possession." Another requirement of the students is that "the university gives them a souvenir". Furthermore, students are asked to "pay more attention to their views". Some of the students' expectations were seen as affordable. In order to increase the effectiveness of such programs, it has been proposed to fulfil the responsibilities of everyone and to make comparisons with studies conducted at other similar universities.

2017 Fizik Öğretim Programının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Ordu İli Örneği)

Evaluation of The New Physics Instruction Program In Direction of The Teacher Opinions (Ordu Example)

Kadir YAYLA¹

Tülin YAYLA²

Geliş Tarihi: 12.02.2018 / Düzenleme Tarihi: 13.03.2018 / Kabul Tarihi: 18.03.2018

Özet

Öğretim programları, çağdaş öğrenme teorilerine uygun olarak sürekli yenilenmektedir. Ülkemizde de Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren eğitim programlarında değişimler olmuştur. Fizik öğretim programı 2007 yılında esaslı değişiklik yaşamış ve 2013 yılında revize edilmiştir. 2017'de tekrar değiştirilen programda içerik, bilgi ve beceri kazanımlarında değişiklikler olmuştur. Yenilenen programların yürütücüleri olan öğretmenlerin programla ilgili görüş ve düşünceleri önemlidir. Bu çalışmanın amacı 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanması hedeflenen yeni programı, öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirmektir. Bu çalışma bir özel durum çalışmasıdır ve örneklemini Ordu ilinde görev yapan fizik öğretmenleri oluşturmaktadır. Veriler, doküman analizi yöntemi ve öğretmenlerin yazılı görüşleri alınarak toplanmıştır. Çalışmada, öğretmenlerin fizik öğretim programına yönelik görüşleri içerik analizi ile analiz edilmiş ve 2013 programı ile karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Öğretmenler genelde programla ilgili sadeleşme, matematiksel işlemlere girilmemesi ya da bu işlemlerin azaltılması, kazanımların açık, anlaşılır ve ölçülebilir hale gelmesi, bilim insanlarına ve bilimsel çalışmalara vurgular yapılması gibi hususlarda olumlu görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerin, ders saatlerinin yetersizliği ve Anadolu Lisesi Fen Lisesi ayrımı ile ilgili çekinceleri olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Fizik öğretim programı, öğretmen görüşleri, program değerlendirme

Abstract

Curriculums are being rejuvenesced continuously in accordance with contemporary learning theories. The views and thoughts of teachers who are the executives of the programs about the program are important. The aim of this study is to evaluate the new physics program which will be implemented from 2017-2018 academic year in direction of the teacher opinions. The positive opinions of teacher about the program summarize like this: Simplification, reduction of mathematical operations, clear, understandable and measurable gains, emphasizing scientists and scientific work. The teachers have remarked immortal opinions about inadequacy of class hours and distinction Anatolian High School and Science High School.

Key words: Physics curriculum, teacher opinions, program evaluation

1. Giriş

Bilimsel bilgiler süratle ilerlerken üretilen bilgilerin öğrenciye hangi oranda ve nasıl aktarılacağı eğitim araştırmacıları tarafından önemli bir sorun olarak görülmekte ve tartışılmaktadır. Bu amaçla çağdaş öğrenme teorilerine uygun olarak öğretim programları sürekli yenilenmekte, farklı yöntem ve teknikler geliştirilmektedir.

Öğretim programları gelişmiş ülkelerde ortalama her beş yılda bir zamanın ihtiyaçları göz önüne alınarak yenilenmekte veya geliştirilmektedir. 1950'den sonra batılı ülkelerdeki program değiştirme çalışmalarını ülkemiz de takip etmiştir. Çağdaş eğitim felsefesine uygun bilimsel yöntemlerle fen eğitiminin yapılmasına 1964 yılında Ankara Fen Lisesi'nin açılması ile başlanmıştır. Daha sonra 1985, 1992 ve 1996 yıllarında fizik programları çeşitli nedenlerle değişikliğe uğramıştır. Fakat ülkemizde Ortaöğretim Fizik Dersi Öğretim Programı, 2007 yılına gelinceye kadar önemli bir değişikliğe uğramamıştır. 2008-2009 Öğretim yılından itibaren liselerde uygulanmaya başlanan yeni fizik programında bütün öğrencilerin 9. Sınıfta fizik dersini ortak olarak alması planlanmıştır. Bu yüzden dokuzuncu sınıflar için fizik dersi öğretiminde bağlam temelli yaklaşım benimsenerek, konular bu sınıfta tüm bireylerin yaşamları boyunca karşılaşmaları mümkün olay ve olgulardan hareketle bağlantılı verilmiştir. Üst sınıflarda ise sadece fen alanını seçen öğrencilerin fizik dersi almaları öngörülmüştür. 10, 11 ve 12. sınıflarda da konular, sarmal yaklaşımla öncelikle kavramsal düzeyde sonrada derinlemesine ve yine yaşam bağlantısı kurularak aktarılması planlanmıştır. Programda, öğrencilerin bilgi kazanımları yanında beceri kazanımlarının geliştirilmesi hedeflenmiştir (MEB, 2007). Ulusal Literatüre bakıldığında fizik öğretim programındaki değişimlerle ilgili

¹ Dr., Fizik Öğretmeni, Ordu Fen Lisesi.

E-posta: yaylakadir28@gmail.com

² Fizik Öğretmeni, Ordu Sosyal Bilimler Lisesi.

E-posta: tulinyayla@gmail.com

çalışmalara yer almaktadır. Bu çalışmalar arasında. Akdeniz ve Paliç (2012), Bayrak ve Bezen (2013), Koç ve Yayla (2015), Kanlı (2013)'nin çalışmaları dikkat çekmektedir.

Akdeniz ve Paliç (2012), 2007 fizik öğretim programını fizik öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirmiştir. Bu çalışmada, programın içeriği, öğretmenlerin bu programı algılama düzeyleri ve uygulamaya yönelik görüşlerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular irdelendiğinde öğretmenlerin çoğunun, tam anlamıyla fizik öğretim programını benimseyemedikleri, programın içeriği ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve kendi yöntemlerine göre fizik dersini yürüttükleri sonucuna ulaşılmıştır (Akdeniz ve Paliç, 2012).

2013-2014 yılından itibaren fizik öğretim programı revize edilerek 9. ve 10. sınıf temel düzey; 11 ve 12. sınıflar ileri düzey olarak uygulanması öngörülmüştür. 2013 fizik öğretim programında, 2007 programının genel özellikleri ve kazanımları vurgulanmakla birlikte, bazı konuların yerleri değiştirilmiş ve kazanım sayısı azaltılmıştır.

Bayrak ve Bezen (2013), 2013-2014 öğretim yılında uygulanacak yeni öğretim programıyla ilgili fizik öğretmenlerinin görüşlerini tespit etmek amacıyla nitel araştırma yöntemleri kullanılarak bir çalışma yürütmüştür. Araştırmaya katılan öğretmenler, yeni fizik öğretim programının, fizik dersinin öğretiminde daha etkili olacağı yönünde görüş ortaya koymuştur. Ayrıca uygulamaya geçirmeden önce öğretmenlerin uzun süreli hizmet içi eğitimden geçirilmesi ve öğretimde birliğin sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir (Bayrak ve Bezen, 2013).

Koç ve Yayla (2015), Tyler'in hedefe dayalı değerlendirme yöntemini kullanarak 2013 programının etkililiğini irdelemek için bir çalışma yürütmüştür. Çalışmada, 10. sınıfta yer alan elektrik ve manyetizma ünitesinin kazanımları esas alınmıştır. Kazanımları değerlendirmek için hazırlanan başarı testi öğrencilere öntest ve sontest olarak uygulanmıştır. Öğrencilerin ön test ve son test başarı puanları arasında anlamlı fark bulunmuş ama öğrencilerin belirlenen hedef kazanımlara ulaşamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun öğretim programının günlük hayatla yeterince ilişkilendirilmemiş olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Ayrıca eğitim öğretim ortamlarının tam olarak programın temel aldığı yapılandırmacı anlayışa uygun olmadığı da belirlenmiştir (Koç ve Yayla, 2015).

Kanlı (2013), 2007 ve 2013 yıllarında geliştirilen fizik dersi öğretim programlarının öğretmen görüşleri çerçevesinde karşılaştırılması amacıyla bir çalışma yapmıştır. Fizik dersi öğretim programlarının felsefe, içerik ve güçlü/zayıf yönlerinin karşılaştırıldığı araştırma, lise fizik müfredatının tartışıldığı bir çalışmaya katılan 8 fizik öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Öğretmenler, 2007 fizik programının güçlü yönünü güncel konuları içermesi olarak ifade ederken; zayıf yönlerinin ise sarmal olması ve verilen içeriği öğrencilere kazandırmada ders saatinin yetersiz olduğunu vurgulamışlardır. Aynı öğretmenler, 2013 programında matematiksel işlemlerden mümkün olduğunca arındırılması, deney ve etkinliklere önem verilmesini önemli bulurken; sınırlamaların ve açıklamaların yetersiz olması, kazanımlarda bilgi ve beceri ayrımı yapılmaması yönünden eksik bulmuşlardır (Kanlı, 2013).

Program değerlendirme yaklaşımları bazı kriterler dikkate alınarak incelenmektedir. Ertürk (2013), program değerlendirme yaklaşımlarını, tasarımı, ortamı, başarı, erişimi, öğrenme ve ürüne bakarak incelemiştir (Ertürk, 2013). Yiğit (2013), yaptığı çalışmada 2013 fizik öğretim programında, beceri kazanımlarının (Problem Çözme Becerileri, Fizik-Toplum- Teknoloji-Çevre, Bilişim ve İletişim Becerileri, Tutum ve Değerler) "bilgi" kazanımları içinde verilmesinin hedeflendiğini belirtmiştir. Ayrıca bu beceri kazanımlarının yeri geldikçe konuların içinde ve kolaydan zora doğru verilmesi gerektiğini belirtmiştir (Yiğit, 2013).

Yine alan yazın incelendiğinde 2017 fizik öğretim programıyla ilgili çalışmaların yer almadığı görülmüştür. Bu programın değerlendirilmesini fizik öğretmenleri ile yapılması bundan sonraki program değişimlerinde yol göstermesi açısından önemlidir. Bu çalışma ile bu eksiklik giderilmeye çalışılmaktadır. Açıklanan 2017 fizik öğretim programı da 2007 ve 2013 programı ile genel olarak uygunluk göstermektedir. Ancak, hem konu içerikleri hem de kazanımlar dikkate alındığında yeni güncellemeler dikkat çekmektedir. Bilgi ve beceri kazanımları yanında değer kazanımlarına da yer verilmiştir. Güncelleme çalışmalarında, bilginin değeri ve öğrencilerin mevcut deneyimlerinden hareketle yaşama etkin katılımları, sorun çözmelerini destekleyici ve geliştirici bir anlayış geliştirildiği belirtilmiştir (MEB, 2017).

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanması hedeflenen yeni fizik programının kazanım değişimleri, temel felsefe ve amaçları açısından öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

2.Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli ve Örneklem

Bu çalışmada, program değişiminin öğretmenlerdeki yansımalarını belirlemek amacıyla betimsel araştırma yöntemlerinden biri olan özel durum çalışması modeli kullanılmıştır. Özel durum çalışması ile bir sorunun veya programın yakından incelemesi yapılabilir. Bu tip çalışmalarla öğrenci deneyimleri, bir okul reformunun etkileri yada bir eğitim programının niteliklerini araştırabilir (Çepni, 2007). Çalışmanın örneklemini Ordu ilinde görev yapan 20 fizik öğretmenleri oluşturmaktadır.

2.2. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmanın verileri doküman analizi yöntemi ve öğretmenlerin yazılı görüşleri alınarak toplanmıştır. Doküman analizi yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada mevcut kayıt ve belgeler belli bir sistematik içinde kodlanıp incelenir (Çepni, 2007). Öğretmenlerin taslak program ile ilgili görüşleri açık uçlu sorularla belirlenmiştir. Açık uçlu sorular, cevabı önceden belli olmayan sorulardır. Bu tür sorularda, sorunun yöneltildiği cevaplayıcı, sorunun karşılığını kendisi vermek durumundadır. Bu nedenle açık uçlu sorular cevapların derinlemesine bilinmesinin istendiği durumlarda yararlı bir araçtır. Ancak, açık uçlu soruların bir miktar ilgisiz ve tekrar niteliğinde cevap içermesi kaçınılmazdır (Çepni, 2007). Öğretmenlerin yazılı görüşleri önce okullar bazında alınmıştır. Sonra da ilçe zümrelerinde okul zümre başkanları toplanarak ilçe zümre görüşleri ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin görüşlerini belirlemek için şu açık uçlu sorular kullanılmıştır:

- Yeni programın bilgi ve beceri kazanımları ile ilgili neler düşünüyorsunuz?
- Yeni programın değer kazanımları ile ilgili neler düşünüyorsunuz?
- Yeni programın temel felsefesi ve amaçları hakkında neler düşünüyorsunuz?

2.3. Verilerin Analizi

Çalışmada, öğretmenlerin fizik öğretim programına yönelik görüşleri içerik analizi ile analiz edilip irdelenmiştir. Programın içeriği 2013 fizik programı ile karşılaştırmalı olarak bulgular kısmında özetlenmiştir. Öğretmenlerin yaptığı açıklamalardaki temel düşünceyi özetleyen bazı cümleler değiştirilmeden sunulmuştur. İçerik analizi yapılırken birbirine benzeyen veriler, bir araya getirilen belirli kavram ve temalar yardımı ile düzenlenip yorumlanarak okuyucuya sunulur. Bu işlem yapılırken önce toplanan veriler belirlenmiş alt başlıklar altında organize edilir. Sonra belirlenen alt başlıklara (tema) göre veriler işlenir. En sonunda bu veriler tanımlanır ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Fizik öğretmenlerinin öğretim programına yönelik görüşleri dikkate alınarak kategoriler oluşturulmuş ve bu veriler tablolar halinde verilmiştir.

3. Bulgular

Açıklanan taslak program öncelikle 9. sınıf seviyesinde kazanım sayıları ve değişimleri açısından incelenmiştir. Açıklanan 2017 taslak programın kazanımları ile 2013 fizik programı karşılaştırılmalı olarak verilmiştir.(F: Fizik öğretmeni, AL: Anadolu Lisesi, FL: Fen Lisesi)

Tablo 1. Dokuzuncu Sınıf Kazanımlarının Karşılaştırılması

Üniteler	2013	2017 (AL)	2017 (FL)
Fizik Bilimine Giriş	4	4	8
Madde ve Özellikleri	8	6	8
Kuvvet ve Hareket	13	11	12
<i>Enerji</i>	6	8	11
<i>Isı ve Sıcaklık</i>	12	13	16
<i>Elektrostatik</i>	-	3	5
<i>Toplam</i>	43	45	60

F₁: 2013 Fizik programında 12. sınıftaki bilim araştırma merkezleri ile ilgili kazanım yeni programda 9. sınıfa alınmış olması önemlidir. Çünkü bu kurumlara ilgili farkındalığın küçük yaşlarda kazandırılması önemlidir.

F₂: 2013 Fizik programında bilimsel bilginin ortaya çıkışında ve gelişimi ile ilgili kazanımın çıkarılması dikkat çekicidir. Bilimsel süreç becerileri kazandırma açısından bakıldığında çıkarılmasının yanlış olduğu düşüncesindeyiz.

F₃: Fizik olaylarını açıklarken matematik ve modellerin kullanılmasının gerekliliği ile ilgili kazanımın çıkarılmasının konuların anlaşılmasında eksiklik oluşturacağını düşünüyoruz.

F₄: Fen Liseleri ile ilgili program incelendiğinde 2013 programındaki kazanımlara ilaveten yeni kazanımlar dikkati çekmektedir. Ders saatinin değişmediği dikkate alınırsa bu durumun ders işlenirken sorun oluşturacağını düşünüyoruz.

F₅: Madde ve özellikleri ünitesinde bilim tarihinden örnekler verilmesi olumlu olmuştur. Ancak 2007 ve 2013 programlarında yer almayan karışımların özkütlesini hesaplama kazanımı sadece fen lisesi ile ilgili programda yer almaktadır. Bu durumda bu konunun YGS ve LYS(Yeni adıyla TYT ve YKS) sınavlarındaki durumunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

F₆: Elektrostatik konusunun 9. Sınıflara alınması gereksiz bir değişim olduğu kanaatindeyiz. Anadolu Lisesi Fen Lisesi ayrımının bu konuda çok belirgin olduğu ve bu durumun ulusal sınavlarda sorun oluşturacağını düşünmekteyiz.

Tablo 2. Onuncu Sınıf Kazanımlarının Karşılaştırılması

Üniteler	2013	2017 (AL)	2017 (FL)
Elektrik ve Manyetizma	13	10	13
Basınç ve Kaldırma Kuvveti	4	4	5
Dalgalar	11	13	14
Optik	17	16	17
<i>Toplam</i>	45	43	49

F₆: 10. Sınıf Fizik konularından Elektrostatik konusu çıkarılarak 9. Sınıf Fizik konularına eklenmiş, bazı fizik konularının sıralaması değiştirilmiş, kazanım sayısı 45 ten 43 e düşürülmesi (fen lisesinde kazanım sayısı 45 ten 49'e çıkarılmış) dışında önemli bir değişiklik yoktur.

F₁₀: 2013 programından farklı olarak belirlediği herhangi bir günlük yaşam problemi için ilgili bilgi kazanımından yararlanarak çözüm önerisi üretebilmesine yönelik kazanımlar önemlidir.

F₁₉: Dalgalar ünitesinde bilgi kazanımları açısından önemli bir değişiklik olmamasına rağmen Farabi ve Mimar Sinan vurgularının milli ve manevi bilinçlenme açısından önemlidir.

F₁₅: Optik ünitesinde 2013 programı ile Anadolu Liseleri için hazırlanan taslak program büyük oranda örtüşmektedir. Fen Liseleri için hazırlanan programa bakıldığında mevcut kazanımlara ilave olarak matematiksel işlemlere girilebileceği

belirtilmektedir. Ayrıca 2013 programından farklı olarak İbn-i Heysem ve İbn-i Rüşd ile ilgili kazanımlar değerler eğitimi açısından önemli bir yeniliktir. Ayrıca optik ve dalgalar konusu yer değiştirmektedir.

Tablo 3. Onbirinci Sınıf Kazanımlarının Karşılaştırılması

Üniteler	2013	2017 (AL)	2017 (FL)
Kuvvet ve Hareket	35	32	42
Elektrik ve Manyetizma	34	27	40
Toplam	69	59	82

F₉: Anadolu Liselerinde 59, Fen Liselerinde 82 kazanım verilmiştir. Aynı ders saatinde bu farkın nasıl kapatılacağı önemli bir sorundur.

F₄: Eski programlardan farklı olarak fen Liseleri için hazırlanan programda vektörlerin skaler ve vektörel çarpımlarının yer alması dikkat çekicidir. Programın sadeleştirme anlayışı dikkate alındığında bu kazanımların sıkıntı oluşturacağını düşünüyoruz.

F₁₆: Vektörler konusundan sonra tork, denge ağırlık merkezi konularının anlatılması daha uygun olurdu. Fen liselerinde ders saatinin 1 saat daha artırılması uygun olur.

F₈: İki boyutlu hareket ile ilgili kazanımlarda Fatih Sultan Mehmet'in geliştirdiği havan toplarının tasarımı ve dayandığı bilimsel gerçeklerle ilgili kazanım önemli fakat biraz zorlama olarak görülmektedir. Daha farklı ünitelerde yer alabilirdi.

F₉: Enerji ile ilgili kazanımların genişliği ve derinliği dikkate alınırsa 9. sınıftaki enerji ünitesinin 11. sınıfta verilmesinin daha uygun olacağını düşünüyoruz. Çünkü 9. Sınıfta enerji konusunu hem kavratmakta zorlanıyoruz hem de kazanımlara göre ders saati çok az. Yine elektrostatik konusunun 9. sınıflara alınması yerine 11. sınıflardaki elektriksel kuvvet ve alan konusu içinde verilmesinin konu bütünlüğü açısından önemli olduğunu düşünmekteyiz.

F₁₅: Elektrik ve manyetizma ünitesinde 2013 programı ile Anadolu Liseleri için hazırlanan taslak program büyük oranda örtüşmektedir. Fen Liseleri için hazırlanan programa bakıldığında mevcut kazanımlara ilave olarak manyetik alan ve RLC devrelerinde matematiksel ve vektörel işlemlere girilebileceği belirtilmektedir. Bu kavramların zorluğu ve karmaşıklığı dikkate alınırsa 11 ve 12. Sınıflarda Fen Liselerinden Anadolu Liselerine geçiş yapma ihtimali vardır.

Tablo 4. Onikinci Sınıf Kazanımlarının Karşılaştırılması

Üniteler	2013	2017 (AL)	2017 (FL)
Çembersel Hareket	15	12	22
Basit Harmonik Hareket	6	5	7
Dalgalar Mekaniği	7	8	10
Modern Fiziğe Giriş	12	11	18
Atom Fiziği ve Nükleer /Radyoaktivite)	14	13	13
Modern Fizik ve Teknolojideki Uygulamaları	20	14	15
Toplam	74	63	85

F₁₄: Ali Kuşçu ve Uluğ Bey'in gök cisimleri ve gök cisimlerinin hareketleri ile ilgili çalışmalarına vurgu yapılması önemlidir.

F₁₆: Kütle çekimi ve Kepler yasaları YGS (TYT)'de sorulabildiği için 9. Sınıf kuvvet ve hareket konusuna dahil edilebilir.

F₁₅: Düzgün dairesel ve Basit harmonik hareket ve Açısal Momentum Konularının 11.sınıfa geçirilip 12.sınıfta dalga mekaniği ve modern fizik konularına ağırlık verilmesi daha uygun olacağını düşünüyoruz.

F₁₅: 2013 programından farklı olarak Feza Gürsey, Asım Orhan Barut ve Behram N. Kurşunoğlu'nun atom fiziği konusundaki çalışmalarına yer verilmiştir. Bilimsel araştırmalarda etik ilkelere uymanın gerekliliğinin vurgulanması önemlidir.

F₅: Modern fiziğe giriş ünitesinde Fotoelektrik olay dışında matematiksel işlemlere girilmemesi; siyah cisim ışıması, görelilik, Compton olayı vb konularının kavramsal düzeyde verilmesi önemlidir. Bu konular okul ayrımı yapılmadan verilecektir. Ayrıca El-Kindi'nin zamanın görelliğine ilişkin görüşlerine yer verilmesi de olumludur.

F₁: Tüm programlarda görüntüleme teknolojisi, yarı iletken, diyot, transistör, LED, güneş pili, süper iletken, nanoteknoloji, nanobilim, LASER kavramlarına vurgu yapılmış; bunların günlük hayattaki uygulamalarına örnekler verilmiştir.

F₃: 2013 Fizik programında 12. sınıftaki bilim araştırma merkezleri ile ilgili kazanım yeni programda 9. sınıfa alınmış olması olumludur.

F₅: Yeni taslak programda genellikle her ünite sonunda bilgi kazanımlarına uygun olarak öğrencinin bir ürün (model) ortaya çıkarması istenmektedir. Oysa program incelendiğinde bilimsel yöntem basamaklarının kazanımlardan çıkarıldığı görülecektir. Öğrencinin bilimsel yöntem basamaklarını bilmeden bir ürün ortaya çıkarmasının ne kadar bilimsel olacağı tartışmalıdır.

2017 taslak programının temel felsefe ve amaçları açısından değerlendirilmesi:

F₅: Yeni taslak programda eski programlardan farklı olarak şu hususlar öne çıkmaktadır:

I. STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) ve Endüstri 4.0 (4. Sanayi Devrimi) vurgusu. Endüstri 4.0 (4. Sanayi Devrimi) ile teknolojideki dijital gelişmeleri takip edebilmeleri

II. Etik ve sosyal etkilerini düşünerek fiziğin uygulamaları ile ilgili bilimsel dayanakları olan kararlar vermeleri,

III. Medeniyet tarihimizde öne çıkan, düşünür ve bilim insanlarının bilime yön veren fikir ve çalışmalarını yorumlamaları ve farkında olmaları amaçlanmaktadır.

F₃: Bu programda da bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alanda beceri ve yeterliklerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu becerilerin yanında değerler eğitimine yapılan vurgunun da önemli olduğunu düşünüyoruz.

F₈: İşitme engelliler ve BEP öğrencileri için farklı programların oluşturulabilmesi çalışması olumlu görülmüştür.

F₁₀: Genel olarak bir sadeleşme ve matematiksel işlemlerde azalma dikkat çekici.

4. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada fizik öğretmenlerinin 2017 Fizik dersi öğretim programına ilişkin görüşleri kazanımlar ve genel felsefe açısından irdelenmeye çalışılmıştır. Öğretmenlerin fizik öğretim programı dikkatlice incelediklerini yukarıda bir kısmını yansıttığımız görüşlerine bakarak söyleyebiliriz. Öğretmenler genelde programla ilgili olumlu görüş bildirmişlerdir. Kazanımlarla ilgili olarak olumlu görüşlerini şöyle özetleyebiliriz: Sadeleşme, matematiksel işlemlere girilmemesi ya da bu işlemlerin azaltılması. Kazanımların açık, anlaşılır ve ölçülebilir hale gelmesi, bilim insanlarına ve bilimsel çalışmalara vurgular yapılması. Değerler eğitimine ve kazanımlarına yapılan vurgularında önemli olduğunu belirtmişlerdir. Akdeniz ve Paliç (2012) ve Kanlı (2013), yaptıkları çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşmıştır.

Öğretmenlerin, kazanımlarla ilgili çekincelerine baktığımızda genel olarak belirlenen kazanımların konunun anlaşılması için yeterli olacağını ancak en önemli sorunun uygulamaya yönelik ders saatlerinde yaşanabilecek sıkıntı olduğu görülmektedir. Mesela dokuzuncu sınıflarda mevcut programı yetiştirmekte sıkıntılar yaşanırken ilave yeni kazanımlar getirilmesi ve Fen Liselerinde ders saati değiştirilmediği halde getirilen ilave kazanımların uygulamada sıkıntı oluşturacağı belirtilmiştir.

Arslan, Ercan ve Tekbıyık (2012) da 2007 fizik programı ile ilgili yaptıkları bir çalışmada aynı sıkıntılara işaret etmişlerdir. Arslan vd (2012)'nin çalışmasında öğretmenlerin yaklaşık üçte ikisi üniteler için belirlenen ders saati sürelerinin yetersiz olduğunu, zaman sıkıntısı yaşadıklarını ve konuların yetiştirilemediğini belirttiklerini tespit etmişlerdir. Bu çalışmada aynı oranda öğretmen, okulların laboratuvar imkanlarının yetersizliğinden, eğitim materyallerinin eksikliğinden ve etkinliklerin bir çoğunun zaman baskısı ve öğrenci seviyesinin üzerinde olması yüzünden gerçekleştirilemediğini belirtmiştir. Bu programda kazanımların sadeleştirilmesi ile bu sıkıntının önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Akdeniz ve Paliç (2012), 2007 fizik öğretim programı ile ilgili öğretmenlerle yaptığı çalışmada zaman sıkıntısına işaret etmiştir. Hazırlanan taslak program içinde yapılacak kaydırma ve yer değişikliği ile de bazı sıkıntıların aşılabacağı öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Mesela dokuzuncu sınıfta verilmesi hedeflenen enerji ve elektrostatik ile ilgili kazanımlar on birinci sınıfa aktarılabilir.

Yeni fizik programın genel felsefesi ve amaçları öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirildiğinde; bilgi ve iletişim becerilerine, günlük yaşamla ve teknoloji ile ilişkilendirme, bilim insanlarını tanıma ve çalışmalarının farkında olma ve değerler eğitimi öne çıkmaktadır. Akdeniz ve Paliç (2012), öğretmenlerin bilgisayar destekli öğretimden faydalanmalarının programlarda yer alan bilişim ve iletişim becerilerini dikkate alma çabası anlamına geldiğini belirtmektedir. Azar ve Aydın (2010), bilgisayar destekli fizik öğretiminin, öğrencilerin akademik başarısında laboratuvar destekli fizik öğretimi kadar etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Akdeniz ve Paliç (2012), öğretmenlerin çok azının yapılandırmacı öğrenme kuramı gibi çağdaş öğrenme kuramlarını dikkate aldıklarını ama büyük çoğunluğunun fizik öğretiminde yaparak yaşayarak öğrenmenin önemli olduğunu belirttiklerini ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum, öğretmenler için hizmet içi eğitim ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bu ihtiyaç Balta ve Eryılmaz (2010), Eke (2010), Kapucu (2010) ve Yolbaş'ın (2010) çalışmalarında da tespit edilmiştir.

5. Öneriler

Yayınlanan fizik dersi öğretim programının, 2007 ve 2013 programlarını temel alarak hazırlandığı söylenebilir. Yeni fizik aslak programda 2007 ve 2013 programlarının kazanımlarına ilave olarak bilim tarihi ve değerlerimize yönelik kazanımlar dikkati çekmektedir. Programlar değişirken; piyasa, öğretmen ve öğrencide anlayış değişikliği oluşturmak ve eski alışkanlıklarından kaynaklanan direnci kırmak gerekmektedir. Program yapımcılar ve yürütücüler bu gerçekten hareketle araya girmelidir.

Kaynakça

- Akdeniz, A. R. ve Paliç, G. (2012). Yeni fizik öğretim programına ve uygulanmasına yönelik öğretmen görüşleri. *Milli Eğitim* 196, 290-307
- Arslan, A., Ercan, O. ve Tekbıyık, A. (2012). Fizik dersi yeni öğretim programına ilişkin öğretmen görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, Niğde.
- Azar, A. ve Şengüleç Aydın, Ö. (2010). Fizik öğretiminde bilgisayar destekli ile laboratuvar destekli öğretim yöntemlerinin öğrenci başarısına ve derse karşı tutum ile kalıcılığa etkisi. *IX. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, İzmir.
- Bayrak, C ve Bezen, S. (2013). 9. Sınıf fizik öğretim programında yer alan konuların öğretiminde karşılaşılan sorunlara ve yeni öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (Özel) Sayı (1)*, 27-38.
- Balta, N. ve Eryılmaz, A. (2010). Yeni Fizik öğretim programı: Öğretmen görüşleri ve ihtiyaçları. *IX. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, İzmir.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Eke, C. (2010). Türkiye'de fizik eğitimi alanındaki tecrübeler, sorunlar, çözümler ve öneriler. *Çevrimiçi Çalıştay*, 76-81.
- Ertürk, S. (2013). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Edge Akademik Yayınları (6.baskı).
- Kanlı, U. (2013). 2006 ve 2013 yıllarında geliştirilen fizik dersi öğretim programlarının öğretmen görüşleri çerçevesinde karşılaştırılması. *I. Ulusal Fizik Eğitimi Kongresi*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kapucu, S. (2010). Türkiye'de Fizik Eğitimi Alanındaki Tecrübeler, Sorunlar, Çözümler ve Öneriler, *Çevrimiçi Çalıştay*, 30-37.

- Koç, S ve Yayla, A. (2015). Fizik dersi öğretim programının 10. sınıf elektrik ve manyetizma ünitesinin değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 4, 125-134
- MEB. (2007). *Ortaöğretim Fizik Dersi 9. Sınıf Öğretim Programı*. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB. (2013). *Ortaöğretim Fizik Dersi (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) Öğretim Programı*. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğit, N. (2013). Ortaöğretim fizik dersi öğretim programı uygulamada ne getirebilir? *Fen ve Fizik Eğitimi Sempozyumu*, 26-27 Nisan 2013, KTÜ Fen Fakültesi, Trabzon.
- Yolbaşı, C. (2010). *Yeni fizik öğretim programının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından 13/06/2017 tarihinde erişilmiştir.

Summary

Curriculums are being rejuvenesced continuously in accordance with contemporary learning theories. The views and thoughts of teachers who are the executives of the programs about the program are important. The Physics programme was changed in 2007 and 2013 years. Different researches with teachers was done about program earnings (Akdeniz ve Paliç, 2012:290; Bayrak ve Bezen, 2013:27; Kanlı, 2013). The aim of this study is to evaluate the new physics program which will be implemented from 2017-2018 academic year in direction of the teacher opinions.

Case study was used as a research method in order to have an in-depth data about research topic in this study. The participants of this study are the physics teachers who work in Ordu city. The data of this study was derived from open-ended interview questions. Data obtained from teachers' opinions were analyzed by using content analysis. As a result of content analysis, data were presented as graphics and networks. Participants in the research group were coded as F1, F2, F3, ... in the presentation of data. The responds of physics teachers' to interview questions were analyzed also by an expert of physics education and the results were crosschecked to ensure the reliability of the study. some teacher opinions are given below:

- ✓ It is right to take the subject of scientific research centers in the ninth class.
- ✓ It is unnecessary to take the subject of electrosatic.
- ✓ There aren't any important change in tenth class. Some scientests were emphased in our ancient culture like Farabi, İbn-i Sina, İbn-i Heysem, Architet Sinan etc.
- ✓ There are 59 earnings in Anatolian High School but 82 earnings in Science High School. It is difficult to do this in the same time.
- ✓ It is important to emphase about STEM and INDUSTRY 4

As a result of the study, most of the physics teachers pointed out that the Physics programme's targets, objectives, subject contents, objective's perspectives and practice time are sufficient to teach physics. On the other hand, according to some of the physics teachers (science school), revised curriculum is not enough to learn physics. This results indicated that most of the physics teachers are aware of the curriculum's targets, objectives and contents. The positive opinions of teacher about the program summarize like this: Simplification, reduction of mathematical operations, clear, understandable and measurable gains, emphasizing scientists and scientific work. The teachers have remarked immortal opinions about inadequacy of class hours and distinction Anatolian High School and Science High School.

Considering the views of teachers that stressed out the insufficiency of the new Physics instruction programme, it is recommended in order to solve these problems with consensus must be ensured among developers of the curriculum and the teachers.

Okuma Becerisinin Geliştirilmesine Hermeneutik Bakış Açısı

Hermeneutical Perspective on the Development of Reading Skill

Mazhar BAL¹

Geliş Tarihi: 31.01.2018 / Düzenleme Tarihi: 27.02.2018 / Kabul Tarihi: 01.03.2018

Özet

Bu çalışmanın amacı okuma becerisini, hermeneutik bakış açısıyla ilişkilendirmektedir. Bu amaçla, okuma eğitiminde okur ile metin ilişkisi, Ufukların Kesişimi Teorisi bağlamında analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji ile desenlenmiştir. Araştırmacıların katılımcılarını Türkçe Eğitimi Bölümü birinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. 2 kadın ve 2 erkekten oluşan katılımcılar, ölçüt örneklem tekniği ile seçilmiştir. Veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu ve yarı yapılandırılmış gözlem formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmacının bulgularında, katılımcıların uygulama süreci öncesi ile uygulama süreci sonrasında metne yönelik farklı yorumlamalarda buldukları görülmektedir. Katılımcılar uygulama süreci sonrasında metni; yazar, okurlar, tarihsel süreç açısından değerlendirmiştir. Araştırmada, metni anlama sürecinde okurun başka okurlarla etkileşiminin de önemli bir unsur olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Okuma Becerisi, Yorumbilim, Hermeneutik Bakış Açısı, Fenomenoloji.

Abstract

The aim of this study is related the reading ability to the hermeneutical perspective. For this purpose, it has been tried to analyze the relation between reader and text in reading education in the context of the Fusion of Horizons. The study was designed with phenomenology from qualitative research methods. Participants of the research are first year students of Turkish Language Education Department. Participants composed of 2 women and 2 men were selected by criterion sampling technique. Semi-structured interview form and semi-structured observation form were used as data collection technique. In the analysis of the data, descriptive analysis technique was used. In the findings of the research, it is seen that the participants are in different interpretations of the text before and after the application process. Participants were evaluated the text in terms of the writer, readers, historical process after the application process. In the study, it was determined that the text is an important element of interaction with other readers in the comprehension process.

Keywords: Reading Skill, Hermeneutic, Hermeneutical Perspective, Phenomenology.

Giriş

Bireyin dünyaya gelmesiyle birlikte doğayı ve çevresini gözlemlediği, yorumladığı ve anlamaya çalıştığı bilinen bir gerçektir. Bu anlamlandırma ve yorumlama süreci bireyin yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden anlamlandırma süreci, bilimin inceleme alanına girmiş ve hermeneutik metodolojisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Palmer (1969)'a göre, hermeneutik, Yunanca yorumlamak anlamına gelen "hermeneuein" fiilinden gelmektedir; bu fiilin isim hali ise yorumlama anlamındaki "hermeneia" sözcüğüdür (Akt: Brodie, 2001). Wood (2006)'a göre hermeneutiğin temeli Eski Yunan tanrıları arasında haberleşmeyi sağlayan Hermes'e kadar dayanmaktadır; hatta hermeneutik kavramı anlamını Hermes'ten almaktadır. Çünkü Yunanlılar'a göre Tanrı Hermes, dildeki ya da yazılı metindeki iletiyi anlayıp başkalarına aktarabilme yeteneğine sahiptir (Palmer, 2002). 18. yüzyılda, Yunanca'da "techné" kavramından gelen ve Almanca'da "sanat-bilgisi" olarak kullanılan kelime, hermeneutiğin karşılığı olarak kullanılmıştır. Bu kavram hermeneutiği gramatik, dialektik ve de retoriğe ait bir unsur haline getirmiştir (Gadamer, 2004).

Yorumlama ve anlama kavramına odaklanan hermeneutiğe (Gallagher (2004; Höchsmann, 2007; Speidel, 1996) dair değişik açıklamalar yapılmıştır. Gadamer'e göre, hermeneutik, belli bir amaç doğrultusunda kullanılan yorumlama tekniği değildir (Gadamer, 2004). Gadamer (2004) ile aynı görüşü paylaşan Ricour (2009) hermeneutiğin genel bir kavramaya dayanan tartışma olduğunu ifade etmiştir. Palmer (2002) hermeneutiği, tarihsel sürece uygun olarak kutsal metinlerin yorumlanması kuramı, dille ilgili genel bir yöntem, varoluşa dair anlama fenomenolojisi, mitlerin ve sembollerin yorumlamaya açık anlamlarına ulaşmak için insanların kullandıkları yöntem şeklinde tanımlamıştır.

Ana dili eğitimiyle ilgili olarak da hermeneutik, yazılı kaynakların açıklanabilmesi, yorumlanabilmesi sanatına dayanan bir yöntemdir (Dilthey, 2004; Olsen, 2014). Metnin temelinde yatan anlamdan hareketle anlamlandırma sürecini gerçekleştirme amaçlayan bir disiplindir (Ricoeur, 1981; Danto, 2004). Okuma, anadili eğitiminde ve ikinci dil edinimlerinde

¹ Arş. Gör. Dr. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Türkçe Eğitimi ABD.
E-posta: balmazhar@gmail.com

temel becerilerden birisidir. Bireyin hayatında önemli bir yere sahip olan okuma McCulliss (2012)'e göre, Eski Yunan ve Roma'da tedavi amacıyla bile kullanılmaktaydı (Akt: Latchem ve Greenhalgh, 2014). Belli amaçlar ve stratejiler doğrultusunda gerçekleştirilen okumanın, hızlı okuma (Katalayi ve Sivasubramaniam, 2013), kılavuzlu okuma (Schwartz, 2005) birçok çeşidi bulunmaktadır (Tompkins, 2009). Bunlardan birisi de hermeneutik okumadır.

Yorumlama becerisi, ansiklopedik beceri ve şematik yeteneği içerisinde barındıran hermeneutik okumanın ana dayanağıdır (Solway, 2010). Koskinen ve Lindström (2013)'e göre hermeneutik, okuma metinlerin ya da hikâyelerin anlamlandırma sürecince belli kurallar çerçevesinde onları yorumlamaya çalışan bir araştırma yöntemidir (Koskinen ve Lindström, 2013). Bu açıklama hermeneutik okumanın da amaçları açısından farklı yaklaşımları olduğunu göstermektedir. Kimine göre hermeneutik okuma sadece açıklama ve açılma (Gadamer, 1995), kimine göre dogmatik düşünceye başkaldırı (Schleiermacher, 1977'den aktaran Erdemli, 2012) ya da genel geçer bilgiye ulaşmanın yolu (Dilthey, 1999) olarak kullanılmıştır. Connell (2008)'e göre yazılı metinlerin ve özellikle edebi ürünlerin yorumlanması üzerine modern edebiyat teorileri şu başlıklar altında gösterilmiştir:

1. Yirminci yüzyılın başlarında egemen olan ve yazarı merkeze alan Romantik dönem.
2. 1920'lerde edebiyat dünyasına hâkim olan ve metni merkeze alan Yeni Eleştiri dönemi.
3. 1930'larda ortaya çıkan, Yeni Eleştiri'nin egemenliğine meydan okuyan teorilerden biri olan pragmatik bakış açısı.

Metnin yorumlanmasına değinen bu teorilerin, yazar, okur ve metin arasında bir öncelik belirlediği görülmektedir. Bu bağlamda Rosenblatt (1991'den aktaran Holloway, 2004) mevcut amaçlar ve geçmiş tecrübelerin edebi metinlerin yorumlanmasında ana etmen olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca edebi metinlerin anlamlandırılmasının okur ve metin arasındaki etkileşim sırasındaki çağırışlarla ortaya çıktığını (Rosenblatt, 1988) ve bu çağırışların tıpkı metinler gibi hem bireysel hem de kültürel bir birikimin ürünü olduğunu ifade etmiştir (Rosenblatt, 1985). Bu bağlamda, çağırışların, okurla metin arasındaki anlamlandırma sürecinin olmazsa olmazı olduğu söylenebilir.

Başka bireylerle iletişim, bakış açısını yönlendiren etkidir. Gadamer (2008), bu konuya değinmiş ve anlamlandırmanın metin ile okur arası ilişki ya da konuşanlar arasındaki ilişki sonucu ortaya çıkan diyaloglara dayandığını ifade etmiştir (Gadamer, 2008). Metin ve okur arasındaki etkileşime, bu görüşüyle farklı bir bakış açısı getirmiştir. Gadamer'in hermeneutik okumaya getirdiği asıl farklılık ise onu sadece bir sosyal bilim konusu olarak görmeyip felsefeye dönüştürmesidir (Dursun, 2004). Ayrıca sadece okurun tecrübelerini değil; okurların birbiri aralarında paylaşmış oldukları bilgiler sonucu oluşan tecrübelerini de anlamlandırma sürecine dâhil etmiştir.

Ufukların Kesişimi Teorisi

Anlamaya dair birçok felsefi görüş ve düşünür (Dilthey, 1999; Heidegger, 2002; Jauss, 1982) fikirlerini ortaya koymuşlardır. Bireyin, bir eserle etkileşime girdiğinde, bu etkileşim sonucu oluşan tecrübeyi kendi varlığıyla bütünleştirerek hayatın gerçek anlamıyla sanat eserinin sunmuş olduğu anlamın ayırımına değinen Gadamer (2008), anlama ve yorumlama sürecine dair ufukların kesişimi teorisini ortaya atmıştır.

Diyaloglar, anlama ve anlatma sürecinde önemli etkenlerdir. Gadamer'in (2002'den aktaran Vessey, 2009) düşüncesine göre de diyaloglar büyük önem taşımakta ve metinlerle kullanılan, dil için model olabilecek, ufukların kesişimini sağlayan şekilde üçe ayrılmaktadır. Bu üç maddenin içerisinde anlamlandırma sürecinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi için "ufukların kesişimi" önem taşımaktadır. Wright (2000), Gadamer'e göre tarihsel farklılıktan ve kültürel uzaklıktan dolayı oluşan önyargıların anlama sürecini olumsuz etkileyeceğini; bu olumsuzlukların ancak "ufukların kesişimi" sayesinde ortadan kalkabileceğini ifade etmiştir. Vessey (2009)'in de belirttiği üzere farklı kültürlerden bireylerin etkileşime girmesi sonucu, kültürel farklılıklardan ve tarihsel uzaklıktan kaynaklanan bu önyargılar ortadan kalkar. Böylelikle sözlü ya da yazılı dile ait bir şeyi anlamlandırma sürecinde, yanlış anlamlandırmaya sebep olacak ya da anlamayı tamamen engelleyecek sorunun ortadan kalkacağı düşünülmektedir.

"Ufuklar" (horizonlar), bireyin bakış açısını yansıtmaktadır. "*Hareket halinde olan ve bizimle birlikte hareket eden bir şey*" diye, ufuklar hakkında açıklamada bulunan Gadamer (1989; akt: Ataman, 2003), her bireyin kendine ait bir ufku olduğunu, bu ufukların başka birinin başka birinin ufkuyla kesişmesi sonucu anlamının gerçekleştiğini ifade etmiştir (Gadamer, 1989'den aktaran Nguyen, 2013). Bu açıdan bakıldığında, sosyal bir varlık olan insanın, yaşamını devam ettiren ve anlamlı hale getiren unsurun da bu ufuklar olduğu söylenebilir. Krahn (2009)'a göre, bireylerin sahip olduğu bu ufuklar birbirleriyle etkileşime girerek bireyi yepyeni anlamlara götürür ve ufukların kesişimi anlamına gelen bu süreç sabit değildir, her kesişim başka bir kesişime götürür.

Gadamer (2008), ufukları geçmiş ve içinde bulunulan zaman bağlantısı içinde ele almıştır. Ona göre içinde bulunulan zamanın ufku geçmişten, gelenekten bağımsız değildir ama bununla sınırlı da değildir; çünkü içinde bulunulan zamanın ufku hep ileriye dönüktür (Teig, 1992). İçinde bulunulan zamanın ufkunun sürekli gelişmesi de başkalarının ufuklarıyla etkileşime girerek (Krahn, 2009) gerçekleşmektedir. Buradan hareketle ufukların kesişiminin, geçmiş ve şimdiki zaman arasında başkalarıyla etkileşim sonucunda kendi geleneklerini, onların gelenekleriyle kesiştirmek olduğu söylenebilir.

Dilin bir iletişim aracı olduğu görüşü kaçınılmazdır; fakat Nguyen (2013), dilin basit bir iletişim aracı olarak görülmesinin yanlış olduğunu, onun içinde yaşadığımız dünyanın kendisi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca O'na göre dil hem sınırlılıkları olan bir varlık hem de dünyaya açılabilen bir varlıktır. Gadamer (1988'den aktaran Nguyen, 2013), anlama olayında, dil kazanımının tam olarak gerçekleşmesi için ufukların kesişimi teorisinin aydınlatıcı olduğunu söylemektedir. Bu durum da

anlamanın bir süreç olması, geçmiş ve şimdiki zaman ilişkisi, başkalarının ufuklarıyla kesişme ile ilgilidir. Metnin de yorumcunun da ufuklarının kesişimi, onların tarihsel gelenekleri ile sınırlıdır. Bu yüzden yorumcu, metni anlarken onun tarihsel geçmişini de anlamak zorundadır (Gadamer, 1985'den aktaran Mullinax, 1998). Ancak bu şekilde metnin anlamlandırma sürecinin tam bir şekilde gerçekleşebileceği ve yanlış yorumlamadan kaçınılabileceği söylenebilir.

Hermeneutiğe dair yapılan açıklamalar, yeni bir kavram olmadığını, tarihsel süreç içerisinde farklı anlamlara karşılık geldiğini, anlamayı anlamaya çalışan bir yorumlama olduğunu, ilerleyen zamanlarda okuma eğitiminde kullanılmaya başlayan bir yöntem olduğunu göstermektedir. Hermeneutik her ne kadar yazılı bir metni ya da dilsel bir ögeyi anlayıp, yorumlama olarak algılsa da yapılan açıklamalar, hermeneutiğin tamamen bireysel olmadığını, metnin ya da dilsel ögenin temelinde yatan anlama bağlı olduğunu göstermektedir. Ebû Zeyd (2014)'e göre bu anlam, yazarın niyetinden bağımsız olamaz. O'na göre metnin anlamına ancak yazarın niyetinin, yüzyıllar sonra bile olsa okur tarafından doğru yorumlanmasıyla ulaşılabilir. Bu yüzden de bu amaca hizmet eden hermeneutik okuma önemlidir. Hermeneutik okuma ilgili yapılacak olan bu çalışmanın okuma eğitimine bu açıdan katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, okuma becerisinin geliştirilmesinde hermeneutikten yararlanmaktır. Bununla birlikte okuma eğitiminde okur ile metin ilişkisi, Ufukların Kesişimi Teorisi bağlamında analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Ufukların kesişimi teorisine yönelik uygulama süreci öncesinde katılımcılar, metni nasıl yorumlamaktadır?
2. Ufukların kesişimi teorisine yönelik uygulama süreci sonrasında katılımcılar, metni nasıl yorumlamaktadır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Araştırma, günlük hayatta bilincinde olduğumuz ama derinlemesine bilgiye sahip olmadığımız olguları ele alan (Merriam, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2013), nitel araştırma desenlerinden “fenomenoloji (olgubilim)” ile desenlenmiştir. Çalışmanın içeriği yorumlama ile alakalı olduğu için fenomenolojinin “hermeneutik” türü ile gerçekleştirilmiştir. Hermeneutik fenomenoloji, sadece bir olgunun açıklandığı bir süreç değildir; aynı zamanda olgulara yorumlayıcı bakış açısıyla yaklaşan bir süreçtir (Creswell, 2007; Güler, Halıcıoğlu ve Taşkın, 2013).

Araştırmanın Katılımcıları

Çalışmanın katılımcıları; önceden belirlenmiş bir dizi ölçüte göre belirlenen (Patton, 2014) ölçüt örneklem tekniği ile seçilmiştir. Araştırmaya, ölçüt örneklem tekniğiyle bir devlet üniversitesinin Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü 1.sınıfta öğrenim gören, 3 kadın ve 2 erkek olmak üzere toplam 5 öğrenci seçilmiştir; fakat kadın öğrencilerden birinin rahatsız olması ve çalışmaya devam edememesi yüzünden çalışma 4 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubuna bu katılımcıların seçilme sebebi anne ve babaları Türk olmalarına rağmen Türkiye dışında bir ülkede doğup büyümüş olmalarıdır. Araştırmada verileri kullanılacak olan öğrencilerden üçü Almanya'da doğmuş ve üniversiteye geçene kadar eğitimine orada devam etmiştir. Bir diğer öğrenci ise Türkiye'de doğmuş ve ilkökul eğitimini Türkiye'de almış; fakat daha sonra ailesiyle birlikte Kanada'ya taşınmıştır. Araştırmanın tüm katılımcıları üniversite eğitimleri için Türkiye'ye gelmişlerdir. Katılımcıların seçilme sebebi veri toplama sürecinde detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Araştırmanın bulgular bölümünde her bir katılımcıdan alınan veriler gerekli görülen yerlerde doğrudan atıflarla sunulmuştur. Etik ilkelerin gözetilmesi açısından katılımcıların gerçek isimlerine yer verilmemiştir. Bu yüzden “EÖ1 (Erkek Öğrenci 1)”, “EÖ2 (Erkek Öğrenci 2)”, “KÖ1 (Kız Öğrenci 1)”, “KÖ2 (Kız Öğrenci 2)” kısaltmaları kullanılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın amacı doğrultusunda veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu, yarı yapılandırılmış gözlem formu kullanılmıştır. Veri toplama araçları geliştirilirken geçerlik ve güvenirlik açısından şu aşamalar izlenmiştir:

Yarı yapılandırılmış görüşme formu. Bu form, araştırmanın katılımcılarının metni anlamaya yönelik uygulama süreciyle ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Görüşme formu geliştirilirken çalışmanın amacı göz önünde bulundurulmuştur (Merriam, 2009). Çalışmanın amacından hareketle sorular belirlenmiştir. Bu sorulardan oluşan bir taslak form oluşturulmuştur. Bu form, kapsam geçerliğinin denetlenmesi amacıyla (Glesne, 2013) uzman görüşüne sunulmuştur. Ardından formun anlaşılır olup olmadığının belirlenmesi için pilot uygulama yapılmıştır. Anlaşılmayan noktalar yeniden düzenlenip formun son hali verilmiştir. Geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formunda 8 soru bulunmaktadır. Bu sorular şu şekildedir:

1. Divan-ı Hikmet'te, tüm dörtlüklerin sonu 'O sebepten altmış üçte girdim yere.' dizesi ile bitmektedir. Tüm dörtlüklerin bu dizeyle bağlanmasının ve özellikle bu dizinin vurgulanmasının sebebi ne olabilir?
2. Harname'nin tamamında ele alınmış olan eşek kavramı ile anlatılmak istenen nedir?
3. Seyahatname'de verilen yemek isimleri neyi ifade etmektedir? Burada tasvir edilen olay ne olabilir?
4. Merdiven şirinde verilen 'merdiven, güneş rengi yaprak, sararan sular, kızıl hava, kanayan güller, kanlı bülbüller, lisan-ı hafi' kavramları neyi sembolize etmektedir?
5. Letaif-i Rivayet metninde vurgulanan 'vak'a' neyi ifade etmektedir?
6. Yüksek Ökçeler hikâyesinin anahtar kelimesi olan 'yüksek ökçeli ayakkabılar' size göre neyi simgelemektedir?
7. Han Duvarları şirinde baskın olan duyguyu ve şiiir içeriğini yorumlayınız?

8. Metinleri ilk yorumladığınız durumunuzla, uygulama sonrası durumunuz arasında nasıl bir fark olduğunu düşünüyorsunuz?

Yarı yapılandırılmış gözlem formu. Bu form, uygulama sürecinde araştırmanın katılımcılarının durumlarının, tepkilerinin ve sorunlarının araştırmacı tarafından gözlemlenmesi amacıyla kullanılmıştır. Gözlem formu için araştırmanın amaçları göz önünde bulundurularak sorular geliştirilmiştir. Geliştirilen taslak sorular, hedef kitle ve ortama uygunluğu açısından değerlendirilmek üzere (Yıldırım ve Şimşek, 2013) uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşleri sonrasında öneriler dikkate alınarak düzeltmeler yapılan formun pilot uygulaması yapılmıştır. Pilot uygulama sonrası formun son hali verilmiştir. Geliştirilen yarı yapılandırılmış gözlem formunda beş soru bulunmaktadır. Bu beş soru aşağıda gösterildiği şekildedir:

1. Öğretim süreci sırasında öğrenciler yeni bilgiler elde ediyorlar mı? Örnekler vererek açıklayınız.
2. Öğrencilerin ders sürecinde anlamlı öğrenmeler gerçekleştirdiğini düşünüyor musunuz? Örnekler vererek açıklayınız.
3. Öğrenciler, uygulama sürecinde ilgililer mi? Bunu hangi davranışlarından anlıyorsunuz?
4. Uygulama sürecinin öğrencilere kalıcı bilgiler sağlama, kendilerini bu derse ait hissetme, derse karşı ilgili ve istekli olma, derste öğrendiklerini yaşamlarının her alanında davranışsal olarak gösterme konusunda yeterli olduğunu düşünüyor musun? Böyle düşünmenizi sağlayan gerekçelerinizi öğrenciler üzerinden örnekler vererek açıklar mısınız?
5. Eklemek istediğiniz başka bir şey varsa bu bölüme ekleyebilirsiniz.

Veri Toplama Süreci

Çalışma Türkçe Eğitimi Bölümü birinci sınıf, birinci dönem dersi olan “Edebiyat Bilgi ve Kuramları” dersinde kararlaştırılmıştır. Araştırmacı ders sırasında bazı öğrencilerin metni anlama, yorumlama ve değerlendirme açısından diğer öğrencilere göre sorunlar yaşadığını fark etmiştir. Sorunların temelini metinlerle toplum yaşamı arasında ilişkiyi kuramamaları olduğunu belirlemiştir. Bir dönem boyunca bu sorunu hep aynı öğrencilerle yaşadığını fark eden araştırmacı, bu öğrencileri anlamaya çalışmıştır. Sorun yaşayan bu öğrencilerin biri hariç hepsinin üniversite eğitimine kadar tüm yaşamlarını Türkiye dışında başka bir ülkede geçirdiklerini fark etmiş. O bir öğrenci ise diğerlerinden farklı olarak Türkiye’de doğmuş ve ilkokul eğitimini Türkiye’de almıştır. Öğrencilerin her ne kadar anne ve babası Türk olsa da Türkçeyi iyi düzeyde konuşuyor olsalar da başka bir toplum yapısı içinde büyümeleri onların Türk Edebiyatı metinlerini anlamada sıkıntıya soktuğu belirlenmiştir. Çünkü bu öğrencilerin metin ve metnin arka planında önemli rol oynayan kültürel bağ konusunda yeterli donanıma sahip olmadıkları düşünülmektedir. Bu amaçla da bir uygulama süreci tasarlanmıştır. Uygulama süreci Gadamer (2008)’in Ufukların Kesişimi Teorisi’ne dayandırılmıştır. Ufukların Kesişimi Teorisi hakkında çalışmanın literatür bölümünde bilgi verilmiştir.

Türk Edebiyatı metinlerinin hermeneutik bir bakış açısıyla ele alındığı bu çalışmada Tablo 1’de gösterilen eserlerden yararlanılmıştır:

Tablo 1. Uygulama sürecinde yararlanılan eser

Eserin Adı	Eserin Sahibi	Türk Edebiyatı’nda Yeri
Divan-ı Hikmet	Hoca Ahmet Yesevi (1983)	ilk tasavvufi şiir
Harname	Şeyhi (aktaran Timurtaş, 1981)	İlk fabl
Seyahatname	Evliya Çelebi (aktaran Akalın, 2011)	İlk gezi yazısı
Taaşşuk-u Talat ve Fitnat	Şemsettin Sami (1992)	İlk roman
Letaif-i Rivayat	Ahmet Mithat Efendi (2001)	İlk öykü
Han Duvarları	Faruk Nafiz Çamlıbel (2003)	Dilde sadeleşme dönemi ilk eserlerinden
Merdiven	Asım Bezirci (1967)	Sembolist akımın önemli eserlerinden
Yüksek Ökçeler	Ömer Seyfettin (2001)	Dilde sadeleşme dönemi ilk eserlerinden

Tablo 1’de görüldüğü üzere Divan-ı Hikmet, Harname, Seyahatname, Taaşşuk-u Talat ve Fitnat, Letaif-i Rivayat eserlerinin kullanılma gerekçesi, tür olarak Türk Edebiyatı’nın ilk ürünleri; Han Duvarları ve Yüksek Ökçeler, Türkçe’nin sadeleşme döneminin önemli eserleri; Merdiven şiiri ise Sembolist akımın özelliklerinin yoğun bir şekilde hissedildiği eseri olmaları sebebiyle seçilmişlerdir. Bu eserler seçilirlen çalışmanın amacı ve öğrenci düzeyine uygunluk açısından alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur.

Araştırmanın katılımcıları ile on iki hafta uygulama yapılmıştır. Uygulama süreci Tablo 2’de görüldüğü şekildedir:

Tablo 2. Uygulama süreci

Uygulama	Tarih
Divan-ı Hikmet ve Harname ile ilgili uygulama öncesi görüşlerin alınması	11.09.2017-15.09.2017
Seyahatname ve Taaşşuk-u Talat ve Fitnat ile ilgili uygulama öncesi görüşlerin alınması	18.09.2017-22.09.2017
Letaif-i Rivayat ve Han Duvarları ile ilgili uygulama öncesi görüşlerin alınması	25.09.2017-29.09.2017
Merdiven ve Yüksek Ökçeler ile ilgili uygulama öncesi görüşlerin alınması	02.10.2017-06.10.2017
Ufukların Kesişimi Teorisi'ne göre uygulama sürecinin gerçekleştirilmesi	09.10.2017-03.11.2017
Ara sınav dönemi için çalışmaya ara verilmesi	06.10.2017-17.11.2017
Divan-ı Hikmet ve Harname ile ilgili uygulama sonrası görüşlerin alınması	20.11.2017-24.11.2017
Seyahatname ve Taaşşuk-u Talat ve Fitnat ile uygulama sonrası görüşlerin alınması	27.11.2017-01.12.2017
Letaif-i Rivayat ve Han Duvarları ile uygulama sonrası görüşlerin alınması	04.12.2017-08.12.2017
Merdiven ve Yüksek Ökçeler ile ilgili uygulama sonrası görüşlerin alınması	11.12.2017-15.12.2017

Tablo 2'de görüldüğü üzere haftada bir gün, iki ders saati uygulama gerçekleştirilmiştir. Uygulamaya başlamadan önce yarı yapılandırılmış görüşme formları katılımcılara sunulmuştur ve görüşleri alınmıştır. Her hafta iki metin katılımcılara sunularak formları doldurmaları istenmiş; uygulama dersi öncesi gerçekleştirilen bu çalışma dört hafta sürmüştür.

Katılımcılarla hiçbir etkileşime girilmeden gerçekleştirilen bu veri toplama sürecinden sonra ilk dört hafta boyunca Türk Edebiyatı'ndan seçilen bu metinler, metinlerin yazarlarının yaşamları ve metinlerin oluşturulduğu dönemlerle ilgili katılımcıların önbilgileri de yoklanarak tüm katılımcıların bir arada bulunduğu dersler yapılmıştır. Bu dersler sırasında katılımcıların metinlere dair yorumları alınmış, birbiriyle fikir alışverişi yapmaları ve metinlerin anlamı üzerine tartışmaları için uygun bir sınıf ortamı oluşturulmuştur. Bu uygulamalar sırasında katılımcılara, araştırmacı tarafından gerekli görülen yerlerde tartışmalarını ve fikirlerini rahatça ifade etmelerini sağlayacak sorular yönlendirilmiştir. Bu uygulama süreciyle Ufukların Kesişimi Teorisi'nde olduğu gibi katılımcıların önbilgileri belirlenmiş, gerekli görülen yerlerde dönütler verilmiştir. Ayrıca katılımcıların kendi aralarında tartışma ortamı yaratılarak her bir katılımcının ufkunun, bir başka katılımcının ufkuyla etkileşime girmesi sağlanmıştır.

Dört hafta süren bu uygulamalar sırasında araştırmacı, katılımcıların birbiriyle olan etkileşimlerini, metinlere dair yaptıkları yorumları, tartışmalarını gözlemlemiş ve hermeneutik yaklaşım açısından dikkat çekici yerleri gözlem formuna yansıtmıştır. Bu dört haftanın sonunda, katılımcılardan aynı metinleri ve metinlere dair hazırlanan aynı yarı yapılandırılmış görüşme formlarını doldurmaları istenmiştir. Bu aşamada dört hafta sürmüştür.

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış gözlem ve görüşme formundan elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz tekniği seçilmesinin sebebi, uygulama sürecinin aşamalı olarak anlaşılır bir şekilde raporlaştırılmak istenmesidir. Betimsel analizin seçilmesinin bir diğer nedeni de fenomenolojinin doğasına uyulmak istenmesidir. Yani çalışmada analiz sürecinin ya da verilerin değil de katılımcıların ifadelerinin öne çıkarılmak istenmesidir. Bu amaçla da çalışmanın bulgular ve yorum bölümü veri toplama sürecine uygun olarak aşamalı bir şekilde sunulmuştur. Betimsel analiz gerçekleştirilirken araştırma soruları tema olarak alınmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için araştırma süreci ve sonrasındaki analizlerde alan uzmanı 2 kişiden yardım alınmıştır (Glesne ve Peshkin, 1992). Bir alan uzmanından da verilerin temalara uygunluğuna, analiz sonuçlarına yönelik görüşlerine başvurulmuştur (Roberts ve Priest, 2006).

Bulgular ve Yorum

Bulgular ve yorum kısmı iki başlık altında ele alınmıştır. Birinci bölümde Ufukların Kesişimi Teorisi ile ilişkili uygulama süreci öncesinde toplanan verilere dayanmaktadır. İkinci bölüm ise uygulama süreci sonrasındaki verilerin yorumlanmasından oluşmaktadır. Ayrıca çalışmanın ikinci katılımcıların uygulama sonrası yorumları ile ilk yorumları karşılaştırılmış; birbirleriyle benzeşen ya da ayrılan yönleri gösterilmeye çalışılmıştır.

Ufukların Kesişimi Teorisiyle İlişkili Uygulama Süreci Öncesinde Katılımcıların Metni Nasıl Yorumladıklarına Dair Bulgular ve Yorum

Uygulamaya başlamadan önce katılımcılarla yapılan görüşmelerde, metinlere yönelik ön bilgileri sorulmuştur. Metinleri bildiklerini, doğru yorumlayacaklarını belirtmişlerdir. Hatta EÖ1 bu metinlerin çok tanıdık olmalarından dolayı araştırmaya başka metinlerin alınmasının daha doğru olacağını ifade etmiştir.

"Yaptığımız çalışmayı değerlendirmem gerekirse, seçilen metinler edebiyatımızın güzel örnekleri olmasına rağmen metinleri önceden bildiğimiz için cevapları bilerek yazdığımızı düşünüyorum. Bunun için karşılığa

ihimalimizin daha az olduğu metinler olsaydı daha iyi olurdu, diye düşünüyorum." (EÖ1, yarı yapılandırılmış görüşme formu).

"Ele aldığımız metinlerin hepsini biliyorum. Az çok ne anlattıklarını da biliyorum ama edebi metinleri sadece okumayı onu anlamak için yeterli görmüyorum." (EÖ2, yarı yapılandırılmış görüşme formu).

"Bu metinleri biliyorum ve doğru yorumlayacağımı düşünüyorum." (KÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

"Edebiyatımızın ilk örnekleri, o yüzden yorumlama ve anlama konusunda sorun yaşayacağımı düşünmüyorum." (KÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

Bu görüşmelerden sonra katılımcılara, metinlerle ilgili yarı yapılandırılmış görüşme formları sunulmuştur. Genel olarak metinlere dair yapılan ilk yorumlara bakıldığında, EÖ1'in diğer öğrencilere oranla metinlere dair daha somut verilerle açıklamalarda bulunduğu görülmüştür. Bu durum onun lise eğitimi sırasında, 9 kişilik sınıflarda, samimi bir sınıf ortamında, her konuyu ayrıntılı bir şekilde ele almalarından ve sözel ağırlıklı bir sınıfta eğitim gördüğünden, edebi konularda daha birikimli olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. KÖ1 ve EÖ2'nin yorumlarında genelde metne bağımlı kaldıkları, belli sınırlarda metni yorumladıkları ve kuralcı bir yapıya sahip oldukları görülmüştür. KÖ2 ise kendine olan güveninden dolayı, yorumlarında genelde farklı noktalardan yaklaşmaya çalışmıştır (Araştırmacı, yarı yapılandırılmış gözlem formu).

Taaşuk-ı Talat ve Fitnat adlı eserin dil, anlatım ve içerik açısından değerlendirilmesine yönelik soruda KÖ1 dışında tüm katılımcılar, metnin sade ve anlaşılır bir dille yazıldığını, bu yüzden de sürükleyici bir anlatımının olduğunu ifade etmişlerdir (Araştırmacı, yarı yapılandırılmış gözlem formu). KÖ1 ise bu durumu bir eksiklik olarak görüp şu açıklamayı yapmıştır:

"Eser sade bir dille yazılmıştır. Bunun böyle olması mükemmel bir eser olduğunu göstermez. Çünkü bilinmeyen kelimelerin istisnai şekilde ortaya çıkması eserin anlamının gaipliğine sebep olur. Bu durum da açık oluşunu, akıcılığını olumsuz bir şekilde etkiler. Okuyucunun sıkılmasına sebep olur."(KÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

Divan-ı Hikmet şiiriyle ilgili sorulan *"Yukarıdaki şiirde, tüm dörtlüklerin sonu 'O sebepten altmış üçte girdim yere.' dizesi ile bitmektedir. Tüm dörtlüklerin bu dizeyle bağlanmasının ve özellikle bu dizenin vurgulanmasının sebebi ne olabilir?"* sorusuna öğrencilerin vermiş olduğu cevaplara bakıldığında KÖ1 ve EÖ2'in şiirde geçen 65 yaş dizesinin, Peygamber'in ölüm yaşından dolayı, Ahmet Yesevi'nin kendini toprak altına hapsettiğinin farkındadır. EÖ1 ve KÖ2'nin ise şiirin ilahi bir amaçla yazıldığının, peygambere sunulduğunun bilincinde oldukları ama asıl sebebi bilmedikleri görülmektedir (Araştırmacı, yarı yapılandırılmış gözlem formu).

Katılımcıların Harname adlı metne yönelik sorulan *"Şiirin tamamında ele alınmış olan eşek kavramı ile anlatılmak istenen nedir?"* sorusuna yönelik cevapları, birbiriyle benzerlik göstermektedir. Tüm katılımcılar, sadece yüzeysel anlam üzerinden yorumlamalarda bulunmuşlardır. Eşek kavramı ile anlatılanın, şiirde vurgulanan "haksızlık" ile eşdeğer olduğunu ifade etmişlerdir. Öte yandan aşağıdaki örneklerde EÖ2'nin, metni yorumlarken farklı bir yazarla bağlantı kurarak yanlış bir yorumlamaya gittiği ve KÖ2'nin metne dair yorumunda kendi kişisel özelliklerinin, yaşamdan beklentilerinin izleri olduğu görülmektedir (Araştırmacı, yarı yapılandırılmış gözlem formu):

"Bana göre Şeyhi, bir haksızlık, gözlemediği birtakım adaletsizlikler sonucunda bu şiiri kalem almıştır ve böyle bir imge seçmiştir."(EÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

"Bileceksin ki hayatta emin adımlarla yürüyecek, küçük bir iş de yapıyor olsan bunu en iyi sen yapıyor olacaksın. Kısacası adam olacaksın baban gibi, eşek olmayacaksın." (KÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu)

Seyahatname adlı esere yönelik olarak *"Metinde verilen yemek isimleri neyi ifade etmektedir? Burada tasvir edilen olay ne olabilir?"* şeklinde bir soru sorulmuştur. KÖ1 ve KÖ2 metne yönelik soruyu Seyahatname'nin yazılma amacını göz önünde bulundurarak cevaplamışlardır. EÖ1 ve EÖ2 ise, daha çok yemeklere dair bilgiler vermişlerdir özellikle EÖ1 yemeklerin isimlerin nasıl ortaya çıktığına yönelik bilgiler sunmuştur.

"Höşmerim: Bir evli çift varmış. Evin erkeği askere gitmiş geri geldiğinde evin hanımı evdeki malzemelerle bir yiyecek yapmış. Eşine 'Hoş mu erim?' diye sorduğundan yiyeceğin ismi 'höşmerim' olarak kalmıştır." (EÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

KÖ1, KÖ2, EÖ1 ve EÖ2'nin "Merdiven" şiirine yönelik sorulan *"Şiirde verilen 'merdiven, güneş rengi yaprak, sararan sular, kızıl hava, kanayan güller, kanlı bülbüller, lisan-ı hafi' kavramları neyi sembolize etmektedir?"* sorusuna yönelik yorumlarına bakıldığında, tüm katılımcıların şiirdeki karamsar içeriği yakaladıkları görülmüştür ama asıl dikkati çeken nokta "merdiven" kelimesine yönelik yapılan yorumun tüm katılımcılarda neredeyse aynı kelimelerle ifade edilmiş olmasıdır (Araştırmacı, yarı yapılandırılmış gözlem formu).

"Merdiven oluş itibariyle basamaklardan oluşması yönüyle yaşama benzetebiliriz. Merdivenlerdeki basamakların bir sonu olduğu gibi hayatın da bir sonu vardır." (EÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

"Bu şiirde merdiven imgesiyle hayatın, insan hayatının geçirdiği evreler kastedilmiş ve bu evrelerin bir zamanı olduğu, zamanı geldiğinde bu evrelerin her birini, insanın sırasıyla geçireceği vurgulanmıştır." (EÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

"Şiirde geçen merdiven kelimesi (kavramı) insan hayatının basamaklarından bahsederek hayatı basamak basamak yani doğumdan ölüme her demini bir şekilde sembolleştirir." (KÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

"Burada merdiven kavramı en belirgin olanıdır ve hayatı temsil etmektedir. Yalnız bu merdivenin sonu hiç de hayra alamet değildir." (KÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

Letaif-i Rivayet metnine yönelik *"Metinde vurgulanan 'vak'a' neyi ifade etmektedir?"* sorusuna yönelik, EÖ1, vak'a kelimesinin, insanın olumlu durumlardan kendine pay biçtiğini, olumsuz durumlarda ise karşdakini suçlayıcı tavra girdiğini,

anlatmaya çalıştığını ifade etmiştir. EÖ2 ve KÖ1, bu kavramı, insanın başından geçmiş ve geçecek olan iyi-kötü tüm olaylar şeklinde yorumlamıştır. KÖ2 ise bu kavramı, toplumun beklentilerine hitap eden davranış şekli olarak tanımlamıştır (Araştırmacı, yarı yapılandırılmış gözlem formu).

Katılımcıların Yüksek Ökçeler adlı metne yönelik sorulan “*Hikâyenin anahtar kelimesi olan ‘yüksek ökçeli ayakkabılar’ size göre neyi simgelemektedir?*” sorusuna yönelik cevaplarına bakıldığında EÖ2, KÖ1 ve KÖ2 yüksek ökçeli ayakkabıların aslında gerçekleri görme konusunda olumsuz etkiye sahip olduğunu; fakat hayatın olumsuzluklarından uzaklaşmak için bir kalkan vazifesi gördüğünü ifade etmişlerdir (Araştırmacı, yarı yapılandırılmış gözlem formu) . EÖ1 ise Ömer Seyfettin’in görüşünü ve eserin oluşturulduğu döneme vakıf olduğundan şu yorumda bulunmuştur:

“Ökçe kelimesinin sözcük anlamı topuktur. Ancak hikâyenin anahtar kelimesi olan ‘yüksek ökçeli ayakkabılar’ söz öbeğinin metindeki bağlamı değerlendirilirse, Batı’yı simgelemektedir. Ömer Seyfettin, burada Batı ne zaman terkedilirse (yüksek ökçe) hırsızlıkların, uğursuzlukların, namussuzlukların farkına varılacağını anlatmak istemiştir.” (EÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

EÖ1, KÖ1 ve KÖ2, Han Duvarları metnine yönelik sorulan “*Şiirde baskın olan duyguyu ve şiirin içeriğini yorumlayınız?*” sorusuna, şiirin içeriğine yönelik hemen hemen aynı yorumlarda bulunmuşlar; şiirde baskın olan duyguyu ise “gurbet” olarak ifade etmişlerdir. EÖ2 ise diğer katılımcılardan farklı olarak “hanları” farklı bir şekle büründürerek şu açıklamayı yapmıştır:

“Bu şiirde Anadolu’da yaşayan çileli insanların çektiklerine dair duygular ağır basmaktadır. Buradaki ‘han’ simgesi bunu en iyi ifade eden unsurdur. Hanlar genellikle gelip geçenlerin konakladıkları, birçok insandan izler taşıyan birer uğrama noktalarıdır. Şair de bu yaşantıların peşine düşmüş ve kendi yolculuğu esnasında uğradığı hanlardaki yaşamlardan izleri şiirinde kaleme almıştır.” (EÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

Ufukların Kesişimi Teorisiyle İlişkili Uygulama Süreci Sonrasında Katılımcıların Metni Nasıl Yorumladıklarına Dair Bulgular ve Yorum

İlk yorumlar alındıktan sonra, Türk Edebiyatı’ndan seçilen bu metinler, metinlerin yazarlarının yaşamları ve metinlerin oluşturulduğu dönemlerle ilgili katılımcıların önbilgileri de yoklanarak tüm katılımcıların bir arada bulunduğu 4 haftalık dersler gerçekleştirilmiştir. Derslerin sonunda katılımcıların metinlere dair yorumları tekrar alınmıştır. Yapılan yorumlar sonunda şu verilere ulaşılmıştır.

Taaşuk-ı Talat ve Fitnat adlı eserin ilk yorumlamasında, katılımcıların hepsi eserin sade ve anlaşılır bir usluba sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Uygulama sonrası da aynı görüşe sahiplerdir; fakat bu sefer “*Neden sade ve açık bir dil kullanılmıştır?*” sorusunun da cevabını vermişlerdir. Yazara ve eserin oluşturulduğu dönem özelliklerini dikkate alarak metni yeniden değerlendiren KÖ1, ilk yorumlamasında sade dilin sıkıcılığa sebep olacağını söylemesine rağmen ikinci yorumlamada bu durumun tam aksini ifade etmiştir.

“İlk yerli romanımız olduğu için dili anlaşılır, günümüz için bile sade sayılabilecek bir dille yazılmıştır. Şemsettin Sami bu romanı genç yaşta yazdığı için üslubunun oturmaması normal bir durumdur. Anlatımı son derece sürükleyicidir. Gereksiz doğa ve mekân tasvirleri yoktur.” (EÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Uzun betimlemeler olmadan daha çok uzun hikâye özelliğinde yazılmıştır. Bu da romanın hızlı bir şekilde okunmasına ve kolay anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Kolay anlaşılıyor oluşunun diğer bir sebebi de toplum için sanat anlayışından hareketle açık, anlaşılır ve sade bir dille metnin oluşturulmuş olmasından kaynaklanmaktadır.” (EÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Sade bir dil kullanılarak oluşturulması gerçekten dikkate şayandır. Çünkü oluşturulan ilk yerli romanımızdır. İlk olarak oluşturulmasına rağmen bu şekilde oluşu, edebi yönü açısından oldukça mühimdir.” (KÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Büyük bir oranda Osmanlı yanlısı olan Şemsettin Sami, Türkçe için birtakım çalışmalarda bulunmuş bir dil araştırmacısıdır. Sözlüğü ile dilimize gerçekten büyük hizmetler vermiştir. Bu eserinde de dilinin oldukça anlaşılır, sade olduğunu görüyoruz.” (KÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

İlk yorumlamada Divan-ı Hikmet’te “*o sebepten altmış üçte girdim yere*” dizesinin anlamına yönelik KÖ2 ve EÖ1 bunun ilahi bir amaçla yazıldığına bilincindeydi ama “*altmış üç*” yaştan kastedilenin ne olduğunu bilmedikleri görülmüştü. İkinci yorumlamada tüm katılımcılar bu sayının Peygamber’in ölüm yaşıyla aynı olduğunu öğrenmiş, bu yüzden Ahmet Yesevi’nin kendini altmış üç yaşına geldiğinde toprağın altına bir yer yaptırarak 10 yıl boyunca, son nefesini verene kadar orada yaşadığını uygulamalar sonunda öğrenmişlerdir (Araştırmacı, yarı yapılandırılmış gözlem formu). Hikâyenin aslını öğrenen ve Ahmet Yesevi’nin yaşamına dair bilgiler edinen katılımcılar, özellikle EÖ2, KÖ1 ve KÖ2 şiirde Ahmet Yesevi’nin vermek istediği iletiji çoklu bir bakış açısıyla değerlendirmişlerdir.

“Bana göre özellikle bu dizeyi vurgulamasının sebebinin kendi davranışlarını daha iyi anlamamızı sağlamak istemesidir, diyebiliriz. Kendini bize anlatmak, dinimizin inceliklerinin farkına vardırarak amacını gütmüş olabilir.” (EÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Kısacası vefası, sevgisi, sevgiden de öte aşkı neticesinde oluşturmuş olduğu bu manalı, duygu yüklü, hasret kokan şiirinin her bir dörtlüğünü “o sebeple altmış üçte girdim yere” dizesiyle bitirmiştir.” (KÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Müritlerine bir mesaj olabilir miydi bu? Ne yaparsanız yapın yetmiyor. Bu yol uçsuz bucaksızdır, her şeyinizi feda ederseniz belki hakikate ulaşırsınıza mı götürmek istiyor bunu? Neden olmasın. Yarın ölecekmiş gibi ahirete çalış sen de. Bedenini ve ruhunu aynı tutma ki amaca ulaşasın.” (KÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

Harname, bir hekim olan Şeyhi’ye dönemin padişahı tarafından hediye olarak bir köyün verilmesi ve Şeyhi’nin bu köyün eski sahipleri tarafından dövülmesi üzerine yazılmış bir mesnevidir. Şeyhi burada “eşek” kavramı ile hem kendisini hem de

haksızlığa uğrayanları simgelemiştir. Uygulamaların sonunda eserin oluşturulması sürecini öğrenen katılımcılardan EÖ1, EÖ2 ve KÖ1 hemen hemen aynı sonuca ulaşmışlardır. Fakat ilk yorumlarından farklı olarak eserin oluşturulma sebebini bildikleri için neden eşek kavramı kullanıldığına, eşeğin özellikleriyle metnin içeriğini bağdaştırarak yorum yapmışlardır. Önceki yorumlarında ise sadece eşek kavramına “haksızlık” demekle yetinmişlerdi (Araştırmacı, yarı yapılandırılmış gözlem formu). KÖ2 ise diğer katılımcılar gibi eşek kavramıyla ilgili aynı düşünceleri yazmıştır fakat kendi kişisel özelliklerini de ekleyerek farklı bir yorumlamaya gitmiştir.

“Böyledir işte birçok şey, böyledir hayat! Adeta sınıflandırılmıştır insanlar, yırtılmıştır bazılarının ar perdeleri. Pis bir gülüşün ardında çevirirler bin bir dolap, geçinirler mazlumların sırtlarından, bir de utanmadan ahkâm keserler beş para etmez yürekleriyle. Neydi bu kibrin sebebi, neydi bunca gözyaşına sebep? Hepimizin iki eli, iki gözü, iki kulağı yok muydu?” (KÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

Seyahatname adlı esere yönelik olarak, tüm katılımcılar uygulama sonrası Evliya Çelebi'nin Seyahatname'yi oluştururkenki amacını göz önünde bulundurarak net bir şekilde metni yorumlamışlardır. İlk yorumlamada ön bilgilere dayalı olarak belli belirsiz yapılmaya çalışılan yorumlar, ikinci uygulamada adeta metnin şerhi şeklinde detaylı bilgilerle ve ara düşüncelerle tüm öğrenciler tarafından desteklenmiştir. KÖ2, diğer öğrencilerden farklı olarak, devrin edebi özelliklerini göz önünde bulundurarak Seyahatname'yi değerlendirmiştir.

“Metinde verilen yemek isimleri Evliya Çelebi'nin gitmiş olduğu yer hakkında bilgi vermektedir. Nasıl kıyafet stilleri, konuşma tarzlarından insanların yaşadıkları yer hakkında bilgi edinebiliyorsak yemek isimlerinden de bilgi edinebiliriz. Süt, kaymak, yoğurt, tere yağ, teleme peyniri, ayran gibi besinlerden sütçülük ile uğraştıklarını, kuzu çevirme ile ise küçükbaş hayvancılıkla geçindiklerini anlayabiliriz.” (EÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Anlatılan yemeklerde bu bölgenin Kaz Dağları civarında bir bölge olabileceğini anlıyoruz. Bazlama, teleme peyniri, yayık, bunlar yörük kültürüne ait yiyeceklerdir. Burada göçebe yörüklerin kültüründen izler bulunduğunu görmekteyiz. Anadolu'da teleme peyniri beyazlığı yönüyle beyaz tenli kızları tarif etmek için kullanılan bir deyimdir. Tüm bu yemek isimleri görüldüğü gibi kültürümüzün zenginliğini yansıtmaktadır.” (EÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Metinde verilen süt, kaymak, yoğurt, gözlemez, hoşmerim gibi yemek isimleri Akdeniz veya Ege Bölgesi'nde göçebe bir hayat süren yörüklerin yöresel yemek isimlerini ifade ediyor olabiliyor. Şölen, özel gün veya önemli bir misafirin gelmesine çikar hazırlanır. Özenli, titiz ve büyük bir istekle misafirperverliğin önemli olduğu husus ortaya çıkar böylece. Yemek isimleri, saygı, yardımlaşma, misafirperverlik kavramlarını çağrıştırmaktadır.” (KÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Metni ilk okuduğumda düşündüğüm ilk şey:” Ne kadar basit bir olay, ne kadar basit bir anlatım!” oldu. Zaten eserin özelliklerine baktığımızda Divan Edebiyatı'nın etkili olduğu dönemde yazılmış olmasına rağmen büyük oranda sade bir dil kullanıldığını görüyoruz.” (KÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

KÖ1, KÖ2, EÖ1 ve EÖ2'nin “Merdiven” şiirine yönelik ilk yorumlarında belirgin bir farklılık gözlenmemiştir ama “merdiven” kelimesi konusunda fikir birliği mevcuttu. İkinci yorumlarda katılımcıların metne yönelik yorumları, şairin yaşamı ve edebi kişiliğiyle özdeşleştirilerek verilmiştir.

“Kanayan güller ve kanlı bülbüller: Bu kavramı beraber açarsak daha mantıklı olur. Çünkü Divan Edebiyatı mazmunu olan “bülbül” ve “gül” kullanılmıştır. Sembolist bir şair olan Ahmet Haşim başını Eski Edebiyat' tan koparmadığını anlamış oluyoruz. Bilindiği üzere bülbül-gül mazmunu aşk mazmunudur. Burada hayatı, ölümü herkese değil de sevgiliye çağrı olarak ifade etmiş olduğunu görüyoruz.” (EÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Sembolizm akımına bağlı olarak Facr-i Ati topluluğu döneminde kaleme alınan bu şiir bizlere insan ömrünün belli evrelerden geçtiğini ve yavaş yavaş da bu evreleri yaşadığımızı anlatmaktadır.” (EÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Şair zaten şiirlerinde kullanmış olduğu imgelerle tanınmaktadır. Bu yüzden şiirin imgesi daha doğrusu imgeleri bu şiirde oldukça çoktur. Zaten şiirin başlığı olan ‘merdiven’ kelimesi başlı başına bir imgedir.” (KÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Küçükken annesini kaybetmesi, onu adeta bir melankoli şairi yapmıştır. Akşam Dicle kıyılarında annesiyle yaptığı gezintiler, belki de onun ‘akşam’ temasını neden bu denli içselleştirdiğini açıklamaktadır.” (KÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

Letaif-i Rivayet metnine yönelik yapılan ikinci yorumlarda, EÖ1 ve KÖ2'nin ilk yorumlarıyla ikinci yorumları arasında bir fark olmadığı görülmüştür. EÖ2 ve KÖ1, vak'anın insanların başlarından geçmiş ya da geçme ihtimali olan olaylar olarak yorumladıkları gibi, başka insanların hayatlarından dolaylı olarak ders alma olarak da yorumlamışlardır.

“Bu metinde, ‘vak’a kelimesi ile birçok insanın bir kişi üzerinde şahit olduğu bir olayın etkisiyle kendilerine ders çıkararak, kendilerini o davranışlardan uzak tutmaya çalıştıkları, yani vak’aların insanlar üzerinde tesirli olduğu vurgulanmak istenmiştir.” (EÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Bazen kişi, başkalarının yaşadığı olaylardan da etkilenir. Öyle ki sanki kendi başından geçmiş gibi tesir altında kalır. Bundan da gurur duyar insan. Bu şekilde bazı şeyleri idrak eder. Bunun da kişiye pek çok katkısı olur.” (KÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

Katılımcıların Yüksek Ökçeler adlı metne yönelik, EÖ1 ve EÖ2'nin ilk yorumlarıyla ikinci yorumları arasında bir farklılık görülmektedir (Araştırmacı, yarı yapılandırılmış gözlem formu). KÖ1 ve KÖ2 ise eserin oluşturulduğu dönem ve yazarın dünyaya bakış açısını göz önünde bulundurarak ilk yorumlarından çok farklı bir açıklama yapmışlardır.

“Yüksek ökçeler, pembe gözlükler altında yatan sessizliğe aldanmamalı ve tesir altında kalma gafletinden kurtulmalıyız. Şayet bu böyle olmazsa benliğimiz Batı tesiri altında uzun müddet devam edecektir.” (KÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Daha iyi bir hayatın, daha temiz yaşantıların olduğu düşünülen Batı'nın ne denli yalan dolana, kirli oyunlara sahne olduğunu temsil etmektedir bu yüksek ökçeler.” Gerçeğin perdesi dalaverelerin koruyucusudur.” (KÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

EÖ1, KÖ1 ve KÖ2, Han Duvarları metnine yönelik yapılan ilk yorumlarla ikinci yorumlar “gurbet” duygusunu dile getirme dışında tamamen farklılık göstermektedir. Katılımcılar, eserin oluşturduğu edebi dönemi, yazarın hayatını, edebi görüşünü, eserin yazar üzerindeki etkisini, eseri kendi dönemindeki eserlerden ayıran özelliklerini dikkate alarak açıklamalarda bulunmuşlardır.

“Şiirin içeriğini yorumlamamız gerekirse Faruk Nafiz'in Halk Edebiyatı'ndan bağlarını koparmadığını görüyoruz. Bunun kanıtı ise şiirin içinde bir halk ozanı Maraşlı Şeyhoğlu'nu yer almasıdır.” (EÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Anadolu insanının yaşamı hakkında hissetmiş olduğu duyguları şiire yansıtmış, fildişi bir kuleden bakarak değil bizzat Anadolu'da birçok zorluğa katlanarak, gözlemleyerek şiirini meydana getirmiştir.” (EÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Şair, şiirde gözlemediği olayları, yerleri realist bir tasvir ile anlatıyor. Lakin bu tamamen objektif bir bakışla değil de kendi düşüncelerini de dâhil ederek yapılmıştır. Anadolu coğrafyasından, insanından bahsederek onları ön planda tutmuştur. Hayatında ilk defa gurbete çıkmaktadır bu şair. Bu yüzden içinden geçenleri aksettirmiştir. Yalnızlık duygusuyla da karşı karşıya kalınca “gurbet” kavramı ortaya çıkar.” (KÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Anlatımında realizmin izleri vardır çünkü o gördüklerini değiştirmemiştir sadece kendi yorumunu katmıştır. Gerçeği reddetmektense ona bir nebze lirizm havası katmıştır.” (KÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

Çalışmanın sonunda, yapılan görüşmede katılımcılara “Metni ilk yorumladığınız durumunuzla, uygulama sonrası durumunuz arasında bir fark var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Tabii var, ikinci kez metinleri yorumlamak için topladığımızda o konular hakkında bildiğim kadar yeni şeyler öğrendim.” (EÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“İlk metinleri elimize aldığımızda sadece kendi bildiklerimizden hareketle metinleri yorumladık. Daha sonra metinler, yazarlar, şairler hakkında bilgi edindikten sonra metinleri tekrar yorumladık. Yani bildiklerimizin üzerine yeni bilgiler ekleyerek metinleri tekrar ele aldık. Bu da bizim ikinci seferde metinler üzerinde biraz farklı ama doğru yorumlar yapmamızı sağladı. Aslında bu durum, bizim içimizdeki yorum farklarını da görmemizi sağladı.” (EÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Elbette herhangi bir önbilgim olmaksızın değerlendirip yorumlarken çok fazla bir şey yazamadım. Nitelik açısından da iyi yazılar olmadığı kanısındayım; fakat metinler ve şahsiyetler hakkındaki bilgileri öğrendikten sonra onları sentezleyip kendimden emin bir şekilde yazdım. Bu yüzden ikinci yorumlar daha verimli oldu.” (KÖ1,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

“Bu çalışmaya katılmadan önce kendime, okuduğunu anlama ve yorumlama konusunda çok güveniyordum. Çalışma sürecinde gördüm ki bazı metinleri, bazı iletileri anlamak ve yorumlamak için belirli bir bilgi arka plan bilgisine sahip olmak gerekiyor. Yoksa ne kadar çaba göstersem göstereyim bu, bazı şeylerin eksik kalmasının önüne geçemiyor.” (KÖ2,yarı yapılandırılmış görüşme formu).

Yukarıdaki görüşlerden de anlaşılacağı üzere katılımcılar metni anlama ve yorumlama sürecinde ön bilgilerinin tek başına yeterli olmadığını vurgulamışlardır. Ayrıca metni anlamak için gerekli olan tarihsel süreç ve grup tartışmalarının da önemine dikkat çekmişlerdir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

İlgili metinlere yönelik öğrenciler, isimlerini duydukları bu metinleri tamamen doğru bir şekilde anlayacaklarını düşünerek, büyük bir özgüvenle ilk yorumlarını gerçekleştirmişlerdir. Katılımcıların çoğuna göre, metni görmek, adını bilmek onu tamamen anlamak için yeterlidir. Koskinen ve Lindström (2013) çalışmalarında, metne dair ön bilgilerin anlamlandırma süreci açısından önemli olduğunu fakat yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Çünkü bu ön bilgiler okuru anlamlandırmada yanlış bir yöne sürükleyecek risk ihtimalini üzerinde taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında Türk Edebiyatı metinleri üzerine yapılan bu çalışma ile Koskinen ve Lindström (2013)'ün çalışmaları birbirini desteklemektedir. Çünkü katılımcılar, metinlere dair kimi zaman yanlışlara düşmüşlerdir. Kendileriyle yapılan son görüşmelerde de, ilk yorumlarının yetersiz olduğunu, metni anlamlandırmada yeterli olmadıklarını belirtmişlerdir.

İlgili metinlere dair yapılan ilk yorumlara bakıldığında, yorumların ezbere dayalı bilgilerden oluştuğu, dayanağın tam bir sebep-sonuç ilişkisi içinde verilmediği görülmüştür. Ezbere dayalı bilgilerle edebiyat eğitimini aldıkları düşünülen öğrencilerin, bu aşırı bilgi yüklemesinden dolayı bilgi karmaşası yaşadıkları hatta yanlış yorumlamalara gittikleri görülmüştür. Bunun sebebinin ise eseri, yazarı, dönemi bütün olarak ele almayan, okurun kafasında somutlaşmayan bilgi yığınlarından olduğu düşünülmektedir. Derin anlam içeren metinlerin doğru yorumlanmasının ancak yazarın kişiliğinin,

kullandığı dilin, yazıldığı dönemle olan ilişkilerin net bir şekilde bilinmesiyle gerçekleşebileceğini söyleyen Toprak (2003)'in çalışması, bu araştırmanın sonuçlarını desteklemektedir.

Öğrencilerin yaşadıkları yerler, eğitim şartları, yaşları, cinsiyetleri değişse de, "merdiven" kavramında olduğu gibi metinlerde kullanılan bazı anahtar kavramların genel bir metafor niteliği taşıdığı bu yüzden de o kavrama dair yorumların değişmediği görülmüştür. Metinlerde yer alan anahtar kavramlara dair sorulan sorularda, katılımcıların yorumlarının cümle ve kelime analizi ile sınırlı kaldığı görülmüştür. Çünkü öğrenciler sadece bireysel ve toplumsal tecrübelerinden oluşan ön bilgileri ile metni anlamaya çalışmaktadır. Bu durum çoğu zaman katılımcıları farklı anlamalara sürüklemiştir. Bunun sebebinin yazarın yaşamının, eserin oluşturulduğu dönemin ve oluşturulma sürecinin bilinmemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Dilthey (2004) de bu konuda, bir eserin onu oluşturan kişinin duygu dünyasını ve kendi döneminde oluşturulan eserlerin özelliklerini yansıttığını ifade etmiştir. Bu yüzden bir eserin yazarının ruh hali, oluşturulduğu dönem ve o dönemin edebiyat görüşlerine yansımaları, metnin anlamı için aydınlatıcı özellik taşımaktadır.

Eserlerin sadece yazarının bakış açısı ve oluşturulduğu dönemin şartları anlamlandırma için yeterli olmayabilir. Bazı eserlerin, çağdaşı olan eserlerden ayıran özelliklerinin de detaylı bir şekilde verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Öğrencilerin bazı metinleri, çağdaşı olan eserlerden farklı yanlarını ilk yorumlamalarda görmemiş ve normal bir edebi eser olarak değerlendirmişlerdir. Bu farklılıkları öğrendikten sonra metne dair yorumlarının değiştiği görülmüştür.

Uygulamalar sırasında, katılımcıların kendi aralarında tartışmaları, fikir alışverişinde bulunmaları metni anlamlandırma sürecinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu tartışmalar sayesinde, metne, yazara ve döneme dair bilinen özelliklerin yanı sıra katılımcılar, kendi fikirleri de anlamlandırmaya önemli katkıda bulunmuştur. Zaten anlamlandırma sürecinin, sadece metni olduğu gibi aktarmak olmadığı, yorumcunun fikirleriyle yeniden harmanlanıp verilmesinin, anlama sürecini tam bir şekilde gerçekleştireceği düşünülmektedir. Bu görüşü, Gadamer (2004) anlamada önemli olanın, metinde anlatılan konu ve okurun görüşünün etkileşimi olduğu fikri desteklemektedir.

Araştırmada eser ve oluşturulduğu dönem özelliklerinin, eserin oluşturulma sürecinin, yazar ve edebi görüşünün, yazarın yaşadığı dönemin, yorumcunun geçmiş tecrübelerinin, yetiştiği çevrenin, eğitim hayatının ve metne dair ön bilgilerinin anlamlandırma sürecinde önem taşıyan ve birbirini tamamlayan birer bileşen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tatar (2004) metnin anlamlandırmasında en temel unsurun metnin konusu olduğunu ve diğer tüm unsurların sadece arka planı oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda, bu çalışmanın sonuçlarıyla Tatar (2004)'ün çalışması farklılık göstermektedir.

Araştırmanın bulgu ve sonuçlarından hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

- Metni anlama sürecinde öğrencilerin önbilgileri önemlidir. Bu önbilgiler belirlenmeli ve eksik kalan noktalar bu önbilgilerin üzerine inşa edilmelidir.
- Metni anlama sürecinde eleştirel bakış açısı kazandırılmalıdır. Bu eleştirel bakış açısının uygulanabilmesi için de metin ve yazarın kişiliği, kullandığı dil, yazıldığı dönem ilişkisi konusunda farkındalık kazandırılmalıdır.
- Metni anlama sürecinde anahtar kavramlar ve küçük birimlere önem verilmelidir. Bu birimlerin metnin oluşturulma amacı doğrultusunda anlaşılması gerektiği üzerinde durulmalıdır. Metnin küçük birimlerinin doğru anlaşılması, metnin tamamının yanlış anlaşılmasına yol açabilir.

Metni anlamlandırma sürecinde metnin anlaşılmasında ya da metne dair daha zengin bir anlam dünyasına ulaşılmasında başka okurların anlamlandırma süreçleri de önemi göz önünde bulundurulmalıdır. Okur, başka okurlarla etkileşim haline girerse metne dair daha net ve zengin bir anlama ulaşabilir.

Kaynakça

- Akalın, Ş.H. (2011). Seyahatname'den Evliya Çelebi'ye. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 711, 212-233.
- Ataman, K. (2003). *Al-Biruni's Understanding of Other Religions as Analyzed Through Gadamer's "Fusion of Horizons"*. ProQuest Dissertations and Theses database. (305348859)
- Bezirci, A. (1967). *Ahmet Haşim*. İstanbul: Kitapçılık Limited Ortaklığı Yayınları.
- Brodie, L. (2001). *The Hermeneutic Approach to Museum Education Program Development*. ProQuest Dissertations and Theses database. (304765634)
- Connell, J. M. (2008). The Emergence of Pragmatic Philosophy's Influence on Literary Theory: Making Meaning with Texts from a Transactional Perspective. *Educational Theory*, 58(1), 103-122. doi:10.1111/j.1741-5446.2007.00278.x
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Çamlıbel, F. N. (2003). *Han Duvarları-Toplu Şiirler* (18. bsk). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Danto, D. (2004). *From Philosophy to Practice: A Hermeneutic Analysis of Existential-Phenomenological Psychotherapy*. ProQuest Dissertations and Theses database. (305180338)
- Dilthey, W. (1999). *Hermeneutiğin Doğuşu* (Çev. Doğan Özlem). Hermeneutik ve Tin Bilimleri. İstanbul, Paradigma Yayınları.
- Dilthey, W. (2004). Hermeneutiğin Doğuşu. Medeni Beyaztaş (Derleme Ve Tercüme), *Hakikat Nedir? Felsefi Fragmanlar içinde* (ss. 79-86). İstanbul: Efkar Yayınları.
- Dursun, Y. (2004). Gadamer'in Hakikat Anlayışının İki Kaynağı ve Hermeneutik'in Görevi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 219-230.
- Ebû Zeyd, N. H. (2014). Hermeneutik ve Metin Yorumu (çeviren. Muhammed Coşkun). *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 46, 237-266. doi: 10.15371/MUIFD.2014465977
- Efendi, A.M. (2001). *"Firkat", Letai-i Rivayat* (haz. Fazıl Gökçek ve Sabahattin Çağın). İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Erdemli, A. (2012). Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher-Felsefe Tarihçisi Gözüyle Bir Tanıtım. *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, (28).

- Gadamer, H. G. (1995). *Hermeneutik* (Çev. Doğan Özlem). Hermeneutik (Yorumbilgisi) Üzerine Dersler. Ankara, Ark Yayınları.
- Gadamer, H. G. (2004). Bir Pratik Felsefe Olarak Hermenötik. Medeni Beyaztaş (Derleme ve Tercüme), *Hakikat Nedir? Felsefi fragmanlar içinde* (ss. 87-110). İstanbul: Efkâr Yayınları.
- Gadamer, H. G. (2008). *Hakikat ve Yöntem* (Birinci cilt, Hüsamettin Arslan, Çev. (İng.) ve İsmail Yavuzcan, Çev. (Alm.)). İstanbul: Paradigma.
- Gallagher, S. (2004). Hermeneutics and the cognitive sciences. *Journal of Consciousness Studies*, 11, 162-174.
- Glesne, C. (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş* (Çev. Ali Ersoy Ve Pelin Yalçinoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Glesne, C. ve Peshkin, A. (1992). *Becoming Qualitative Researchers an Introduction*. London: Longman Group Ltd.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M.B., & Taşğın, S. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Heidegger, M. (2002). *Anlama ve Yorum*. (Çev. Hüsamettin Arslan). İnsan Bilimlerine Prolegomena. İstanbul, Paradigma Yayınları.
- Holloway, L. M. (2004). *Cultivating Literary İmagination, Developing Empathetic Understanding toward Others: Using Louise Rosenblatt's Reader Response Theory to Teach Literature to Eighth Graders In Southeast Georgia*. ProQuest Dissertations and Theses database. (305051720)
- Höchsmann, H. (2007). Foreseeing a Fusion Of Horizons—Gadamer, Quine, And Chung-Ying Cheng. *Journal Of Chinese Philosophy*, 34(1), 127-149. doi:10.1111/j.1540-6253.2007.00404.x
- Jauss, H. R. (1982) *Literary History as a Challenge to Literary Theory*. (Çev. Timothy Bahti). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Katalayı, G. B., & Sivasubramaniam, S. (2013). Careful Reading versus Expeditious Reading: İnvestigating The Construct Validity of a Multiple-Choice Reading Test. *Theory And Practice In Language Studies*, 3(6), 877-884.
- Koskinen, C. L., & Lindström, U. A. (2013). Hermeneutic Reading of Classic Texts. *Scandinavian Journal Of Caring Sciences*, 27(3), 757-764. doi:10.1111/j.1471-6712.2012.01080.x
- Krahn, R. D. T. (2009). *Gadamer's Fusion of Horizons and İntercultural Interpretation*. ProQuest Dissertations and Theses database. (304889681)
- Latchem, J., & Greenhalgh, J. (2014). The Role of Reading on The Health and Well-Being of People with Neurological Conditions: A Systematic Review. *Aging & Mental Health*, 18(6), 731-744. doi:10.1080/13607863.2013.875125
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative Research: A Guide To Design And Implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mullinax, A. B. (1998). *Musicological Hermeneutics and the Musical Humanism of Christoph Bernhard*. ProQuest Dissertations and Theses database. (304430576)
- Nguyen, C. F. (2013). *Electronic Portfolios As Living Portals: A Narrative İnquiry İnto College Student Learning, İdentity, And Assessment*. ProQuest Dissertations and Theses database. (1347666061)
- Olsen, G. W. (2014). Toward A Postmodern Christian Historical Hermeneutic. *Logos (United States)*, 17(2), 77-99. doi:10.1353/log.2014.0012
- Palmer, E. R. (2002). *Hermenötik* (2. Bsk., İbrahim Görener, Çev.). İstanbul: Anka Yayınları.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (çev. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Ricoeur, P. (1981). *Hermeneutics and the human Ormiston and A Schrift*, 147-58. New York: Albany sciences. In J.B Thompson (Ed), Cambridge, UK: State University of New York Press. Cambridge University, pp: 112-128.
- Ricour, P. (2009). *Yorumların Çatışması* (Birinci cilt, Hüsamettin Arslan, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Roberts, P. ve Priest, H. (2006). Reliability and Validity in Research. *Nursing Standard*, 20, 41-45.
- Rosenblatt, L. M. (1985). Viewpoints: Transaction Versus İnteraction- A Terminological Rescue Operation. *Research in the Teaching of English*, 19(1), 96-107.
- Rosenblatt, L. M. (1988). *Writing and Reading: The Transactional Theory* (Technical Report No. 416). Cambridge: University of Illinois.
- Sami, Ş. (1992). *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Schwartz, R. M. (2005). Decisions, decisions: Responding to Primary Students during Guided Reading. *Reading Teacher*, 58(5), 436-443. doi:10.1598/RT.58.5.3
- Seyfettin, Ö. (2001). *Yüksek Ökçeler* (6.bsk). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Solway, D. (2010). Desperately seeking Everett: some thoughts on hermeneutic reading. *Academic Questions*, 23 (2), 196-211. doi:10.1007/s12129-010-9164-0
- Speidel, D. H. (1996). A Hermeneutic Reading of the Seismic Record: İmprobable Probabilities? *Engineering Geology*, 43(1), 1-3. doi:10.1016/0013-7952(96)00087-7
- Tatar, B. (2004). *Hermenötik*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Teig, M. A. (1992). *Liturgy as Fusion of Horizons: A Hermeneutical Approach Based on Hans-Georg Gadamer's Theory of Application*. ProQuest Dissertations and Theses database. (303960615)
- Timurtaş, F.K. (1981). *Şeyhî'nin Harnâme'si* (2.bsk). İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Tompkins, G. E. (2009). *Language Arts 7th Edition Patterns of Practise*. New Jersey: Pearson Education Inc.
- Toprak, M. (2003). *Hermeneutik (Yorum Bilgisi) ve Edebiyat*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Vessey, D. D. (2009). Gadamer and the Fusion of Horizons. *International Journal Of Philosophical Studies*, 17(4), 525-536. doi:10.1080/09672550903164459
- Wood, K. (2006). *Conversations: Hermeneutic İnquiry Unearthing Pedagogic Relations*. ProQuest Dissertations and Theses database. (304926299)
- Wright, K. K. (2000). The Fusion of Horizons: Hans-Georg Gadamer and Wang Fu-Chih. *Continental Philosophy Review*, 33(3), 345-358.
- Yesevi, A. (1983). *Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler* (haz: Kemal Eraslan). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. bsk.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Summary

It is a known fact that the individual has come to the world to observe, interpret and try to understand nature and its surroundings. This process of interpretation and interpretation has an important place in the life of the individual. Thus, the process of making meaning has entered into the field of scientific investigation and has provided the emergence of the hermeneutic methodology. It is known that Hermeneutic is also associated with mother tongue education. Because dialogues are important factors in the process of comprehension. Gadamer (2008) proposed the Theory of Fusion of Horizons about the process of understanding and interpreting from these dialogues. "Horizons" (horizons) reflect the point of view of the individual. It can be said that the interaction with others is to cross your traditions with their traditions. Explanations about hermeneutic show that it is not a new concept, it corresponds to different meanings in the historical

process, it is an interpretation trying to understand the meaning, it is a method which is being used in reading education in the future. In this regard, it is determined that there is a deficiency in the literature. It is thought that this study, which will be done about hermeneutic reading, will bring a different point of view to literature and will make a shortage.

The aim of research is to make use of hermeneutic in the development of reading skills. However, the reader and the text relation in the reading education have been tried to be analyzed in the context of the Fusion of Horizons. The research was designed with phenomenology from qualitative research designs. The content of the work was related to the interpretation, so the phenomenology was done with the "hermeneutic" type. A total of 5 students were selected to study in the first semester of the Turkish Language Education Department of the Faculty of Education of a state university by criterion sampling technique; but because one of the girl students was uncomfortable and could not continue to work, the study was conducted with 4 students. Three of the participants were born in Germany and continued to study there until they graduated from university. Another student was born in Turkey and have received primary education in Turkey; but later moved to Canada with his family. All participants came to Turkey for university education. Semi-structured interview form and semi-structured observation form were used as data collection tool. Two lesson hours per week were administered. The data obtained from semi-structured observation and interview forms were analyzed by descriptive analysis technique. The reason for the choice of the descriptive analysis technique is to report the implementation process in a gradual and understandable way. Another reason for the selection of descriptive analysis is the desire to adhere to the nature of phenomenology. That is to say, the emphasis should be placed on the expressions of the participants, not the analysis process or the data.

Looking at the first interpretations of texts in general, it is seen that EÖ1 has a more concrete explanation of texts than the other students. This is thought to be due to her being in high school during her high school education in a classroom of 9, in an intimate classroom environment, with every detail being handled in detail, and being more lenient in literary situations because she studied in a verbal class. In the interpretations of KÖ1 and EÖ2, it is seen that they are generally dependent on the text, interpreted text at certain boundaries and have a normative structure. The KÖ2 tried to approach different points in his interpretations because of his confidence.

Looking at the post-implementation interviews, participants emphasized that the previous knowledge of text understanding and interpretation alone were not sufficient. They also pointed to the importance of the historical process and group discussions needed to understand the text. Participants were sometimes mistaken for texts. In their last interviews with them, they also stated that their initial interpretation was inadequate and that the text was not sufficient in terms of meaning. In the questions asked about the key concepts in the texts, it was seen that the comments of the participants were limited to sentence and word analysis. Because the students are trying to understand the text with the previous knowledge of consisting only of individual and social experiences. During the exercises, it was seen that the discussions of participants among themselves had a positive influence on the process of textual interpretation. Thanks to these discussions, participants, as well as the known characteristics of the text, the author and the turnover, have made a significant contribution to making sense of their own ideas.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Hasan Basri Çantay (1887-1964) ve Pratik Ahlâk Anlayışı¹

Hasan Basri Cantay (1887-1964) and His Practical Moral Approach

Mehmet Kenan ŞAHİN²

Geliş Tarihi: 01.03.2018 / Düzenleme Tarihi: 19.03.2018 / Kabul Tarihi: 20.03.2018

Özet

Bu makalenin amacı Hasan Basri Çantay'ın hayatını ve pratik ahlâk anlayışını ortaya koymaktır. Çantay'a göre ahlâkî yaşam toplumun geleceğini belirleyen güvenli ve sağlıklı bir toplum için vazgeçilmez bir unsurdur. Bir toplumun ahlâkî yönünün çökmesi, istikbaline ve kalkınmasına en büyük tehdittir. Çantay, adalet, kardeşlik ve hoşgörü gibi ahlâkî değerlerin toplumu bir arada tuttuğuna inanır. Hak ve hukuk dışı uygunsuz davranışlarla mücadeleyi bir görev bilir. Toplumu zaafa uğratan ve çöküntünün eşiğine getiren adaletsizliği ve ihtikârî ise asla benimsemez. Çantay iman ile amelî de birbirinden ayırmamış, iman ile amelî arasında sıkı bir bağ kurmuştur. Bu yönüyle de amele büyük önem vermiştir. İslâm ahlâkını savunucusu olmuş, İslâmiyet'te önem verilen ahlâkî değerleri bizzat kişiliğiyle bütünleştirmiştir. Çantay kötü ahlâkî hedef alan yazılarıyla toplumu sürekli bilinçlendirmiştir.

Anahtar kelimeler: Hasan Basri Çantay, Ahlâk, Adalet, Kardeşlik, Hoşgörü.

Abstract

The aim of this article is to examine Hasan Basri Cantay's life and his practical moral thought. According to Cantay, moral life is an indispensable element for a safe and healthy society that determines the future of a society. The collapse of a society's moral orientation is the greatest threat to the development and future of that community. Cantay believes that moral values, such as justice, brotherhood and tolerance, hold society together. He knew a duty to struggle with illegitimate inappropriate behavior. He has never accepted the injustice and wittiness that has inflicted demoralization on society and brought it to the brink of collapse.

Cantay, did not distinguish between faith and workmanship. He established a close connection between faith and deed. In this respect, He gave great importance to the direction of the action. He defended Islamic morality. He personally integrated the moral values that Islam has given importance to. Hasan Basri Cantay has always been conscious of the society with his writings aimed at morality.

Keywords: Hasan Basri Cantay, morality, justice, brotherhood, tolerance.

Giriş

İnsan ahlâksal bir varlıktır (İbn Haldun, 2015, 355). Akıl ve irade sahibi bir varlık olmakla da diğer varlıklardan ayrılır ve aynı zamanda nesnel âlemde en şerefli mahluk olma özelliğine sahip olur. Ancak bu durum, insanın sahip olduğu özellikleri ve elde ettiği imkânları ile keyfi bir yaşam sürebileceği anlamına gelmemektedir. Tam aksine ona büyük bir sorumluluk yüklemektedir. Öyle ki onun için ötekini düşünmek bir başkasının da temel haklarına ve hürriyetine saygılı olmak, onunla uyum içinde hayatı paylaşmak ve zor ve sıkıntılı anlarında onun yanında olmak ahlâkî bir görev olarak anlam kazanmaktadır. Kaldı ki toplumu oluşturan bireylerdir. Bireylerin kendilerine ve başkalarına karşı görev ve sorumlulukları vardır. Bireyler arasındaki ilişkilerin sağlıklı kurulması ve yürütülmesinde ihtiyaç duyulan şey de esasında bir zihniyet ya da ahlâkî yapıdır (Günay, 1998, 389-390).

Makalemizde konu edindiğimiz Hasan Basri Çantay da (1887-1964) Cihan harbinin yaşandığı günlere tanıklık etmiş, Anadolu'nun işgale uğradığı ve Milli Mücadelenin başladığı günlerde mücadeleci kişiliğinin yanı sıra ahlâkî yaşama verdiği önemle de öne çıkmış örnek fikir adamlarından biridir. Bu yönüyle biz de Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyet yılları arasında köprü âlimlerinden biri olan Çantay'ın hayatını ve pratik ahlâk anlayışını konu edineceğiz. Bizim için merak konusu olan şey, Çantay'ın pratik ahlâk anlayışının ne olduğu ve ahlâkî yaşamında hangi ilkeleri esas aldığıdır. Diğer bir deyişle Çantay'ın kişiliğini yansıtan özellikler ve pratik ahlâk anlayışını besleyen unsurların kaynağı araştırmamızın konusunu teşkil etmektedir.

¹ Bu makale, Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından, 19-21 Eylül 2014 tarihleri arasında Balıkesir'de düzenlenen Vefatının 50. Yılında Hasan Basri Çantay Sempozyumu'nda sözel bildiri olarak sunulan bildirinin yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

² Doç. Dr. Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kelam Anabilim Dalı.

E-Posta: mkenansahin@hotmail.com

Hasan Basri Çantay

Biyografisi

18 Kasım 1887'de Balıkesir'de dünyaya gelen Hasan Basri Çantay dört çocuklu bir evin tek erkek çocuğudur. Babası Çantayoğlu Halil Cenâbî Efendi, annesi Sincanoğullarından Kepsutlu Hatice Hanım'dır. 16 yaşında Balıkesir İdâdî Mektebi'nin 4. sınıfında okurken babasını kaybetmiş ve bunun üzerine öğrenimine bir süre ara vermiş (Vakkasoğlu, 2005, 37) ve daha genç yaşlarda ailenin sorumluluğunu üstlenmiştir. Balıkesir de büyük yıkıma neden olan 1897 depreminden Balıkesir'in önemli tüccarlarından olan Çantay'ın babası da zarar görmüş ve bu nedenle de babasından ona maddî anlamda fazla bir şey de kalmamıştır. Daha genç yaşlarda, maddî sıkıntılarla yüzleşen Çantay, annesinin ve üç kız kardeşinin geçimini üstlenmiştir. Çantay'ın dönemin Balıkesir mutasarrıfı olan Ömer Ali Bey ile tanışması onun hayatında ve ilmi kişiliğinde bir dönüm noktasıdır. Öyle ki 1897 depreminde Balıkesir'in önemli camilerden *Zağnos Mehmet Paşa Camisi*'de etkilenmiş ve dönemin Balıkesir mutasarrıfı olan Ömer Ali Bey bu camiyi yeniden inşa ettirmiştir. Ömer Ali Bey'in bu iyiliği Hasan Basri Çantay'ın ilgisini çekmiş ve o, Ömer Ali Bey'den övgüyle söz eden aruz vezninde 50 beyitlik bir şiir kaleme almıştır. Yazdığı şiirini de Ömer Ali Bey'e göndermiştir. Ömer Ali Bey Çantay'ın azmine, üstün yeteneğine hayran kalmış ve ona Nâfia (Bayındırlık) Dairesi'nde görev vermiştir (Uğur, 1994, 3). Bu dönemde Ömer Ali Bey'in Çantay'ın kitap okumasında ve şiir yazmasında önemli katkısı olmuştur.

Çantay, yaşadığı yörenin önemli âlimlerinden istifade etmiştir. Müftü Osman Nuri Efendi ve Müstecâbîzâde Âdil Efendi'den Farsça, Balıkesir Mevlevihane Medresesi'nde Arapça öğrenimi görmüş ve burada babasının yakın arkadaşı olan Râgıpzâde Ahmed Nâci Efendi'nin yakın ilgisine mazhar olmuştur. Hasan Basri Çantay'ın; "*Bahar vaktini abd-i şebaba benzetirim/Dem-i şebabi, güzâr-ı sehabe benzetirim*" beytiyle başlayan manzumesi dönemin Balıkesir Mutasarrıfı Mehmet Ali Avni Bey'in de takdirini kazanmıştır. Bu sebeple Çantay, bulunduğu görevden terfi ettirilmiş ve tahrirat kâtibi olmuştur (Uğur, 1994, 4).

Çantay, Balıkesir Özel İdaresi'nde daimi encümen başkâtipliği ve Dâru'l-Hilâfe Medresesi'nde hocalık yapmıştır. Bu dönemde o, edebiyat, hukuk ve felsefe alanında bilgilerini derinleştirmiş ve ilmi birikimini yazıya dökmeye başlamıştır (Işık, 'Hasan Basri Çantay', 1992, 218; Uğur, 1994,5). Çantay'ın kaleme aldığı "*Mektepli Yavrularıma*", "*Müslümanlıkta Himâye-i Etfâl*", "*Ülkü Edebiyatı*", "*Zekâ Demetleri*", "*Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*", "*Fıkıh-ı Ekber*", "*Kırk Hadis ve Meâlleri*", "*Kara Günler ve İbret Levhaları*", "*Babamın Şiirleri*", (nşr. Mürşit Çantay), "*Âkifnâme*" (nşr. Mürşit Çantay), "*es-Sekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Menâtki't-Türkiyye*" (*Islam the Straight Path*, "*İslâm es-Sirâtü'l-Müstakîm*", "*Neme Lazım*", "*Tefsir-i Şerif*", "*Tevhid*", "*Gideceğimiz Yol*", "*Milli Muavenet*", "*Muhtekirler Cezasız mı Kalacak?*", "*İttifakı Mukaddes*", "*Bozgunculuk Hakkında*" adları altında birçok eser ve makalesi bulunmaktadır (Uğur, 1974, 376-377).

Kişiliğini Yansıtan Özellikler

İnanç ve Azim

İman, güven ile yakından ilgilidir. Bir anlamda inanmak güvenmektir. Hasan Basri Çantay da imanın bu yönünü iyi fark etmiş ve kişiliğinin bir parçası haline getirmiştir. Öyle ki Çantay'a göre iman sadece bir temenniden ibaret olmamalıdır. İmanın makbul olması, kalbe yerleşmesine ve doğruluğunu ve samimiyetini iyi amel ve hareketlerle tasdike bağlıdır (Önal, 2015, 289-351). Onun deyişiyle *kelime-i tevhid*'in aslı kalp ile tasdik, fer'i dil ile ikrar, meyvesi bedenle amel-i salih'tir" (Çantay, 1993, I, 111). Bu açıdan Çantay, inancı olanın görev ve sorumluluklarının şuurunda olması gerektiği düşüncesindedir. Ona göre, kişinin görev ve sorumlulukları inancı ile de yakından ilişkilidir. Kalbinde iman olan bir kimse vazifesini yerine getirir. Vazifeyi "insanın gerek kendine gerek ailesine gerek komşularına gerek yakınlarına gerek millet ve memleketine ve nihayet gerek Allah'ına ve gerek Allah'ın yarattıklarına karşı ifasını boynuna aldığı borç" olarak tanımlayan Çantay, kalbinde iman olan herkesin bu borcunu ölçüncüye kadar doğrulukla aşk ile yapmaya mecbur olduğunu söyler. Ona göre bu vazifesini hakkıyla ifa etmeyenlerin imanı zayıftır. Vatanın selameti milletin refahı her feridin nefsi ve mâşeri borçlarını tam ve kâmil bir şekilde ödemesine bağlıdır. "İslâm'da ihmal ve tembelliğin bir yeri de yoktur. Adam sendecilik ve vurdumduymazlık ve nemelazımcılık yoktur. Ancak ve ancak vazife vardır" (Çantay, 1957b, 3).

Hasan Basri Çantay sürekli okuyan ve kendisini geliştiren bir ilim adamı olmakla birlikte esasta onun en ayırıcı özelliklerinden biri yüksek azim sahibi olmasıdır. O, ülkenin zor bir süreçten geçtiği günlerde vatani için mücadele etmiş, hak ve adalet uğruna savaşmıştır. Cihan Harbi'nin yaşandığı, Anadolu'nun işgale uğradığı ve milli mücadelenin bütün şiddetiyle sürdüğü bir dönemde aşılması güç birçok zorlukla karşılaşmış ve önüne çıkan her engeli bu özelliği sayesinde aşmıştır. Bu yönüyle de o, güçlükler karşısında asla yılmayan inancından aldığı güçle zorlukların üstesinden gelen bir kişiliğe sahiptir. Çantay, halkı bilinçlendirmek için de birçok dergi çıkarmış ve orada yazdığı yazılarında ve makalelerinde ülkenin kalkınması için sürekli fikir üretmiştir. Cihan Harbi'nin sonucunda zor durumda kalan şehit yakınlarına sahip çıkmıştır. Yetim ve öksüzleri kucaklamıştır. Şehit çocukların eğitimi için kurulan "*Şehit Çocukları Yuvası*"nın müdürlüğünü üstlenmiştir. Onların korunması için "*Müslümanlıkta Himâye-i Etfâl*" adında bir risale kaleme almıştır (Çantay, 1925a, 11). Çantay'ın kimsesiz çocukların korunması ve eğitimi için gösterdiği çaba takdire şayandır. Çantay, gençliği geleceğin sahibi olarak görmüştür. Gençlerin şuurlu yetişmesi onun en büyük idealidir. O gençlikten toplum içinde temayüz etmiş erdem sahibi kişileri taklit etmelerini ve milletin dertleri ile yakından ilgilenmelerini ister. Çantay'a göre Garb, taklit edilebilir ancak onun hayalperest, başıboş, çıplak muharrirleri ve şairleri değil, faziletkâr, vatansever düşüncü, edip ve şairleri taklit edilmelidir (Uğur, 1994, 113). Çantay doğru bilginin yayılması ve hakikatin anlaşılması için büyük gayret sarf etmiştir. Bu amacını gerçekleştirmek için Balıkesir'de kısıtlı imkanları ile *Nasihât*, *Balıkesir*, *Yıldırım*, *Karesi*, *Ses ve Zafer-i Milli* adlarında gazeteler çıkarmış ve bu yayınlar aracılığıyla Milli Mücadele yıllarında oynanan oyunlardan Türk Milletini haberdar etmiştir. Çantay'ın o dönemde topluma olan ilgisi sadece bu

çabalarıyla da sınırlı kalmamıştır. O siyasetle de ilgilenmiş ve kurulan ilk TBMM’de Balıkesir milletvekili olmuştur. Kur’an’ın anlaşılmasına büyük önem vermiştir. Türk halkının Kur’an’ı anlayabilmesi için de Türkçe meal yazmıştır. Edebiyat öğretmenliğinin yanı sıra Balıkesir’de kamu yararını gözeten birden fazla dernek ve vakfın kuruluşunda rol almıştır. Balıkesir’de faaliyet gösteren *Ziraat Birliği*, *Muhacirlere Muavenet Derneği*, *Yeşilay Cemiyeti*, *Şehit Çocuklarını Himaye Derneği*, *Verem Savaş Derneği*, *Çocuk Esirgeme Kurumu* ve *Türk Hava Kurumu* gibi sivil toplum örgütlerinin kuruluşunda yer almıştır.

Şecâat (Cesaret)

Sözlük anlamı olarak “cesaret, yiğitlik, kahramanlık” gibi manalara gelen şecâat, ahlâk literatüründe ise öfke/gazap duygusunun akla ittibâ ederek kazandığı itidalli durumdur (Çağrı, ‘Şecaat’, 2000, 402). Hasan Basri Çantay’ın bu yönüyle cesur bir kişiliğe sahip olduğu söylenebilir. Nitekim o, Damat Ferit Paşa tarafından yakalanması için takibata uğratıldığında, dokuz ay boyunca gizlenmiş, kaçak hayatı yaşamış; teslim olmayı aklından bile geçirmemiştir. Birinci Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru herkesin kendi kabuğuna çekildiği bir zamanda o hakikatleri haykırmak ve halkı milli mücadeleye kilitlemek için “*Ses Gazetesi*”ni çıkarmıştır. Mütareke yıllarının en hür ve en yürekli yazılarını bu gazetede yayınlamıştır; Anadolu’nun farklı yerlerinde görülen zorbalık, baskı ve terör haberleri ilk defa bu gazetede yer almıştır. İç ve dış düşmanların gizli tertip ve amaçları yine bu gazetede ifşa edilmiş ve milletin uyanık olması ve silahlı mücadeleye hazırlanması gerektiği telkin edilmiştir. Çantay’ın cesur bir kişiliğe sahip olmasının arkasında inançlı olmasının büyük bir etkisi olmuştur.

Çantay’a göre, Allah’a gerçek manada iman etmiş kişiye kölelik, dalkavukluk, gericilik gibi durumlar düşmandır. İnanan kişi dindaşlarını kardeş olarak bilir. İnsanlığa karşı sevgi, saygı, hoşgörü içerisinde, hayır ve fazilette yarışır. Allah’a hakkıyla bağlanan kimse Onun buyruklarına boyun eğer. “Böylece külli kaideler ilahî özelliklerle donanır. Davranışlarını da şahıslar yerine ilahî özelliklere intibak ettirir” (Çantay, 1948c, 178).

Çalışkanlık

Miskinlik, tembellik ve cehalet İslamiyet’in hoş görmediği alışkanlık ve davranışlardandır. Kur’an-ı Kerim’de Yüce Allah: “*O halde boş kaldın mı, yine kalk (başka bir iş ve ibadetle) yorul*” (İnşirâh, 94/7) buyurmaktadır. Kişinin üretkenlik, yaratıcılık ya da bir uğraşa sahip olmasıyla ruh sağlığı arasında sıkı bir ilişki vardır. Çantay da Milli Mücadele yıllarında ülkenin geçtiği zor günlerde ülkenin gelişimi için bir şeyler yapmanın gereğine inanmıştır. Bunun için büyük bir çaba içinde olmuş ve gençleri miskinlikten uzaklaşmaya ve en önemli erdemlerden biri olan bilgelige önem vermeye:

“*Ey genç, güneş gibi doğ
Miskinliği erit, koğ
Kuvvetinle bilginle
Cehaleti, Zulmü boğ
Sen izcisin yürü arşı!*” (Uğur, 1994, 176)

sözleriyle çağırmıştır. Miskinlikten uzak, çalışkan, bilinçli ve üretken bir neslin yetişmesi onun ideallerden biri olmuştur.

Umut

Din, insanlara umut ve motivasyon sağlar. İslâmiyet’te ümitsizlik yoktur. Zorluklar karşısında hemen umutsuzluğa kapılmak da doğru bir davranış değildir. Yüce Allah: “*...Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin*” (Yusuf, 12/87) buyurmaktadır. Çantay da vatanın işgal altında olduğu zamanlarda bile korku ve yeise kapılmamıştır. Enerjisini imanından alan Çantay, etrafına her zaman ümit/umut aşılamış, kalemıyla de düşmanın korkulu rüyası olmuştur. İslam Dergisinde “*Bozgunculuk Hakkında*” başlığı altında yazdığı bir yazısında bütün umutların nerdeyse tükendiği bir anda geleceği dair umudunu korumuştur. Umumi vicdanın, bilhassa Müslümanlığın, ölmeyeceğini: “hak haktır, güneş, güneştir. Acaba Yunanlılar memleketimizin her tarafında kaynaşan, memleketimizin ziraatına, ticaretine, irfan ve medeniyetine hâkim olan yüz binlerce Türk’ü görmüyorlar mı? Memleketimizin kucakladığı türbeler, camiler, mescitler, tekkeler, medreseler, mektepler, imaretler, hanlar, hamamlar, kervansaraylar, dükkânlar, mağazalar, köprüler, yollar... Kimindir? Türkün mü? Yoksa Yunanın mı?” (Çantay, 1956b, 2) diyerek dile getirmiştir.

Hasan Basri Çantay’da Pratik Ahlâk

Toplumu oluşturan bireylerdir. Bireylerin ahlâkî yapısı ya da sahip olduğu zihniyetin niteliği bir bakıma toplumun vicdanını ve karakterini belirlemektedir. Birçok farklı karakterin olduğu bir yerde ise kuralların olması zorunluluk arz etmektedir. Diğer bir deyişle toplumda hak ve adaletin yerini bulması; insanın sağlıklı, huzurlu ve mutlu bir yaşam sürmesi birtakım kurallarla iç içedir. Bu kurallar genellikle toplumda hukuk, din, ahlâk, örf ve âdet kuralları adı altında ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle de İslâm dininin kaynağı olan vahiy ve sünnette yer alan ahlâkî esaslar, din mensubunun hayatını düzenlemektedir. Dinin vaz’ettiği birtakım ilkeler bireyin ahiret yaşamındaki mutluluğunu hedeflediği gibi onun dünyevî hayatta daha huzurlu ve daha mutlu bir yaşam sürdürmesine katkıda bulunmakta ve böylelikle de sağlıklı bir toplumun inşasına katkı sağlamaktadır (Fazlurrahman, 1996, 5). Öyle ki Kur’an’da çoğu kez iman kavramı ile birlikte “salih amel” de zikredilmiştir. Allah’a imanın hemen akabinde mü’minin en önemli vazifesi olarak pratik ahlâka dikkat çekilmiştir. Yine Kur’an’da sosyal hayatın akışını düzenleyen ve sosyal yaşamın vazgeçilmez evrensel ahlâk ilkeleri olan adalet, doğruluk, yardımseverlik, fedakarlık, kardeşlik ve hoşgörü gibi değerler bireysel ve toplumsal ahlâk esasları olarak vaz’ edilmiştir (Nahl, 16/90; Hüd, 11/112; Maide, 5/8).

Ahlâk ile ilgilenen düşünürler, esasında, nazari ve amelî/pratik olmak üzere ahlâkî iki kategoride mütalaa ederler (Çağrı, 2009, 187). Ancak kesin çizgilerle her iki ahlâk çeşidini birbirinden ayırmak pek de kolay gözükmemektedir. Çünkü teorik ahlâkla ile pratik ahlâk birbirinden bağımsız değildir. Öyle ki teorik ahlâk, ahlâkın temel ilke ve prensiplerini belirlemeye çalışırken amelî ahlâk daha çok nazari ahlâkın belirlediği konu ve kanunların uygulanmasından ve bunların fert ve toplum tarafından tatbik edilme şekillerinden söz etmektedir; bireyin kendisine, ötekisine ve devletine karşı görev

sorumluluklarını konu edinmektedir. Dolayısıyla bu sorumlulukları hiçbir beklentiye girmeden yerinde ve zamanında icra etmek bireyin pratik ahlâk anlayışını ve niteliğini yansıtmaktadır. Biz de amelî ahlâkın bu yönünden hareketle daha çok Çantay'ın pratik ahlak anlayışını yansıtan ve onun kişiliğiyle özdeşleştirdiği bazı bireysel ve toplumsal ahlâk ilkelerini konu edineceğiz.

Pratik Ahlâk'ın Temeli

Arapçada "hulk" ya da "huluk" kelimesinin çoğulu olan ahlâk kavramı, etimolojik olarak din, tabiat, huy ve karakter anlamlarına gelir (İbn Manzûr, tz, X, 85-92; Râgıb el-İsfehânî, 1961, 158). İslâmî literatürde *hulk* ve *ahlâk* terimleri, genellikle iyi-kötü huyları izah etmektedir (Çağrıncı, 'Ahlak', 1989, II, 1). Genellikle Ahlâkî davranışlar insan tabiatına yerleşen ve bir meleke halini almış davranışlar görünümündedir. Nitekim bir Gazzâlî de ahlâkî davranışların bu özelliğini; "Ahlâk insan nefesine yerleşen öyle bir heyettir ki, filler, onun sayesinde, hiçbir fikrî zorlama olmadan, düşünüp taşınmadan rahatlıkla ortaya çıkar" (Gazzâlî, tz, III, 120) diye beyan etmiştir.

Ahlâk meselesi insanla ilişkili bir mesele olarak tarihsel perspektifte din ve felsefenin ilgi alanına girmiştir. İlim, ahlâk meselesini betimleyici bir tarzda ele alırken din normatif bir tarzda ele almış, felsefe ise hem normatif hem de analitik bir tarzda konuya yaklaşmıştır. Böylelikle de birbirinden farklı birçok ahlâk teorisi ortaya çıkmıştır (Kılıç, 1992, 3-4; Heimsoeth, 1978, 14). Ahlâkın kaynağı hususu bu ahlâk teorilerinde temel sorunlardan biri olmuştur. Öyle ki ahlâkın kaynağını hazzâ, çıkara, mutluluğa ve ödeve indirgeyenler olduğu gibi din ile de ilişkilendirenler olmuştur (Şahin, 2011, 27-34). Böylelikle de ahlâkî yaşamın üzerine inşa edileceği bir temel oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu noktada Çantay'ın ahlâk meselesiyle, felsefede olduğu gibi, teorik boyutuyla derinlemesine ilgilenen bir düşünür olduğunu söylemek zordur. Kaldı ki Çantay, eserlerinde ve makalelerinde bu bilim alanın teorik boyutuyla da pek ilgilenmemektedir. Diğer bir deyişle o, felsefenin ilgilendiği şekliyle ahlâkın amacının, konusun ve temelinin ne olduğunu tartışma konusu etmemektedir. O, yazılarında felsefenin kullandığı terimleri de kullanmamaktadır. Bildiğimiz kadarıyla onun ahlâk üzerine yazdığı müstakil bir eseri de bulunmaktadır. Ancak bu durum Çantay'ın ahlâk meselesinde bilinen felsefî tartışmaların bilgisine hâkim olmadığı anlamına gelmemektedir. Esasında Çantay, toplum ile iç içe olan bir düşünürdür. O, daha çok yazılarının toplumun her kesimi tarafından anlaşılmasına büyük önem vermiş ve ahlâkın bireye ve topluma yansıyan pratik yönü ile ilgilenmiştir (Koç, 2016, 114). Bu noktada sorulması gereken sorulardan biri onun ahlâkî yaşamın temeline neyi koyduğudur.

Çantay dönemin yayın organlarından biri olan "*Sebilürreşad*" da yayınlanan "Tevhid" başlıklı yazısında, kişinin hareketlerini şahıslara göre değil evrensel niteliğe haiz olan ilke ve prensiplere dayandırması gerektiğine işaret etmektedir. Çantay'a göre, Allah'a hakkıyla inanan bir kimse bütün dindaşlarını kardeş bilir; insanlığı sever, hayır ve fazilette yarışır. Allah'ı hakkıyla tanıyan bir kimse Onun buyruklarına ram olur. Bu sayede külli kaideler ilâhî prensipler ve sarsılmaz karakterler kazanır (Çantay, 1948c, 178).

Çantay, inanç ile ahlâkî yaşam arasında doğrudan bir ilişki kurmuştur. Çantay'a göre, Allah'tan başka itaat edilecek hiçbir Tanrı olmadığına inanmak insan hak ve hürriyetlerinin yegâne anahtarıdır. İmanı kalbine yerleştiren ve imanın gereklerini fiili olarak yerine getiren bir mümin Allah'tan başkasına tapmaz, O'nun emirleri ve taliminin bir hulasası olan hakkı rehber edinir (Çantay, 1948b, 187). Kur'an'ı Kerim'de Yüce Allah'ın bildirdiği ahlâk ilkelerine uyan milletleri, toplumlar ve bireyler dünyada da ahirette de mutluluğu hak ederler (Çantay, 1956b, 2). Bununla birlikte Çantay'ın yazıları ve makaleleri bir bütünlük içerisinde incelendiğinde de onun pratik ahlâk anlayışının gerisinde Allah ve ahiret inancının olduğu net bir şekilde görülmektedir. Çantay, ahlâkî yaşam için gerekli ilkelerin belirlenmesinde Kur'an'ı esas almaktadır. Nitekim Çantay, Kur'an'a sınıksız sarılmayı ve ayrılığa düşmemeyi: "Hele Kur'an'ı Azîm bu hakikat-ı mahzâyı ne belîğ bir ifadeyle tebliğ etmiştir. Hâlık-i Zîşân mealen diyor ki: "Ey Müslümanlar! Habl-ı metîni Kur'an'a sınıksız sarılınız. Zînhâr yekdiğerinizde ayrılmayınız. Sonra memlekeleriniz, saltanatlarınız elden gider, mahvolursunuz" (Uğur, 1994, 192) ifadeleriyle dile getirmiştir. Çantay, İhlâs Suresi 1. âyetinde: "De ki: O Allah'dır, bir, tekdir" âyetinin mealinde verdiği dipnotta tevhidî: ilmi tevhid ve ameli tevhid şeklinde tasnif etmiştir. Çantay, amelî tevhitte ilmi tevhid arasındaki ilişkiyi ise: "Kur'an'ın i'tikadda medârı iki şey üzerindedir: İlmî tevhid, amelî tevhid. Semâvî dinler bu iki tevhid'i yerleştirmek için gönderilmişlerdir. Çünkü seâdet, salah ve kemal iki nev'iden gelir: Nâfî ilim, sâlih amel. İlmî tevhid nâfî ilim, amelî tevhid sâlih ameldir. Nâfî ilim Allâh'ı bilmek, sâlih amel Allâh'ın emri gereğince hareket etmektir." (Çantay, 1984, III, 1231-1232) ifadeleri ile açıklamaktadır.

Hasan Basri Çantay'ın Değer Verdiği Bazı Pratik Ahlâk İlkeleri

Hasan Basri Çantay'ın pratik ahlak anlayışının gerisinde İslâm'ın ahlâk anlayışının olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki Çantay, fikirlerinde ilham kaynağı olarak dini alan ve dinin önem verdiği ahlâkî değerleri kendi şahsiyetiyle bütünleştirmeye çalışan bir düşünür olduğu kadar bu değerleri güçlü kalemle yazıya taşıyan ve çevresini aydınlatmayı görev olarak telakkî eden bir kişiliğe sahiptir. Biz de onun bireysel ilişkilerde önemseydiği ve yazılarında sıklıkla dile getirdiği îsâr, hoşgörü, sabır, adalet ve Emr bil-Ma'ruf ve Nehy Ani'l-Münker gibi bazı bireysel ve toplumsal ahlâk esasları üzerinde duracağız. Böylelikle de onun pratik ahlâk anlayışını daha iyi anlama fırsatı bulacağız.

İsâr/ Diğergâmlık

Hasan Basri Çantay'ın kişiliğiyle özdeşleştirdiği ahlâkî esaslardan biri îsâr/ diğergâmlıktır. Sözlüğe bakıldığında, tercih etmek anlamına gelen îsâr kelimesi ahlâkî terminolojide, bir kimsenin kendisi ihtiyaç içinde bulunsa bile sahip olduğu imkânları başkalarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanması, başkasının yararı için fedakârlıkta bulunmasıdır (İsfehânî, 1961, 256; Çağrıncı, 'İsâr', 2000, XXII, 490). İsâr İslâmiyet'te de yüceltilen ve övülen davranışlardandır. Çünkü İslâmiyet bireyselliğe değil birlikteliğe büyük önem verir. Sadece kişinin menfaatlerini değil toplumun genel menfaatlerini de gözetir. Ötekini düşünmeyi teşvik eder. Bu bakımdan İslâm'da hazzâ, menfaate ve bencilliğe dayalı bir ahlâk

yaklaşımının yeri yoktur. İslâm ötekini de düşünen, toplumun genel menfaatlerini göz önünde bulunduran ve yeri gelince fedakârlığı bir değer olarak öne çıkaran bir ahlâk yaklaşımına sahiptir. Çantay da ahlâk anlayışını İslâm'ın bu diğerkâmlık vurgusu üzerine inşa etmiştir. Nitekim o, "...*Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler.*" (Haşr, 59/9) mealindeki âyeti tefsir ederken İsrâ: "Kişinin kendisi muhtaç iken, âharın ihtiyacını daha önde görerek, onun yardımına şitab etmesi demektir." (Çantay, 1993, III, 1232) şeklinde tanımlamıştır.

Çantay'a göre birlik ve beraberliğin sağlanmasında en güçlü değer yardımlaşma ve kardeşliktir. Birliği ve yardımlaşmayı Kur'an'dan almış olan Müslümanlar buna sınıksız yapıştıkları dönemlerde büyük gelişmeler kaydetmişlerdir. Fakat bu rabıtayı gevşettiklerinde perişan olmuşlardır. Onun ifadesiyle: "Her mümin kendi şahsi varlığını bir külli vahidin yani müttefik milletinin eczasında sayar ve daima o küllün endişesi ve aşkı ile yaşardı. Zati menfaatler şahsi ihtiraslar hep umumi menfaatler içinde erir fert cemiyetin hayat ve bekası uğrunda çalışırdı" (Çantay, 1919b, 1). Çantay, Kur'an ahlâkından aldığı ilhamla sosyal hayatta ötekini düşünmeye ve onunla hemhal olmaya büyük değer vermektedir. O, sadece bencillığe odaklanmayı; nefis arzuların peşinden koşarak hırsların ve ihtirasların kurbanı olmayı ve zenginlik gibi bizatihi iyi olanı araç olmaktan çıkarıp amaç haline getirmeyi pek hoş görmemektedir (Çantay, 1918c, 1).

Hoşgörü ve Sabır

Hoşgörü, soyut bir kavramdır. Bilindiği üzere soyut kavramlar açıklanırken kullanılan tanımlamalar kişisel yatkınlıklar, ideolojik bakışlar, inanca dair veriler ve kültürel kazanımlara göre değişebilir (Öner, 1997, 5). Bu bağlamda herkesin bu kavrama yüklediği anlamlar da aynı olmayabilir. Bununla birlikte hoşgörü esasında insanda pozitif duygular ve düşünceler uyandıran bir kavramdır. Hoşgörü sözcüğü beğenilen, güzel, iyi, tatlı duygu okşayan, zevk veren, ilgi uyandıran ve latif gibi manalara gelen (Doğan, 1995, 499) Farsça bir sıfat olan "Hoş" ve Türkçede görme yetisini çağrıştıran "Görü" sözcüklerinin birleşiminden oluşturulmuştur. İngilizcede "tolerans" ve Osmanlıcada da müsamaha kavramlarının karşılığı olarak kullanılsa da esasında her iki sözcükle de bütünüyle örtüştüğü ve mana olarak onlara denk bir anlam ifade ettiği de söylenemez. Kaldı ki tolerans hoş görmek, affetmek, dayanmak, katlanmak, tahammül etmek, sıkıntılara göğüs germek manasına gelen Latince'de tolerare (tolerantia), Fransızca'da tolérer (tolérance), İngilizce'de tolerare (tolerance) şeklindeki sözcüklerden türetilmiştir (Tuğlacı, 'Hoşgörü', 1972, III, 1117). Müsamaha kavramı ise suçluya tepki göstermemek, ona göz yummak, onu önemsememek ve dikkate almamak anlamlarına gelir.

Hoşgörü, insan hak ve özgürlükleriyle de yakından ilişkilidir. Hiçbir müdahaleye maruz kalmadan hak ve özgürlükleri serbestçe yaşama imkânı bulmak hoşgörüyle olabilmektedir. Nitekim Bakara sûresi 256. âyette de Yüce Allah: "Dinde zorlama yoktur." buyurmaktadır. Yine Al-i İmran sûresi 155.âyette de Hz. Muhammed'e hitaben: "*Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın, onlar etrafından dağılıp giderlerdi.*" buyurmuştur. Bu yönüyle de İslamiyet insani ilişkilerde baskıyı ve katı yürekliliği değil, sevgi ve hoşgörüyü öne çıkarmıştır. Bir anlamda hoşgörü, çevremizde var olan fikir ve düşüncelere tahammül etmenin dışında insanların kusurlarını yüzlerine vurmamaya da ilişkilidir. Hasan Basri Çantay da toplumda birliğin, beraberlik duygusunun gelişiminde hoşgörünün önemli bir yeri olduğuna inanmıştır. Ona göre küçük kusurları abartmak, içinde bulunduğu zamanların insanlarında var olan ve yerilen hasletlerden olmuştur. "Büyük hazdan yani yüksek ve olgun Müslümanlık ve insan şuurundan, kötülüğe katmerli iyilik etmek his ve zevkinden nasiplenmiş olmak şöyle dursun, en basit müsamahayı ve sabrı bile semtine uğratmayan adamların halî ne acınacak hallerdendir. Onların ruhunda şeytani ve nefsanî bir ifrit çöreklenmiştir" (Çantay, 1957a, 2).

Çantay, kötülük yapana kötülükle mukabele edilmesinden yana değildir. Ona göre kötülük yapana misliyle karşılık vermek yerine gayet insânî ve merhametli yaklaşmak, iyilikler yapmak kaydıyla mukabelede bulunmak Müslümanlığın seçkin şiarı olan sabrın kânıdır. Sabır zannedildiği üzere olup biten şeylere miskin bir şekilde boyun eğmek yerine, meşru iş ve durumlarda Müslümanca bir tavır ve sebat göstermek, zorluklar karşısında da yılmadan azimle onların üstesinden gelmektir (Çantay, 1957a, 3).

Adalet

Bir şeyi yerli yerine koymak anlamına gelen adalet sosyal yapıda dirlik ve düzeni sağlayan hukukun temel ilkelerinden biri olduğu gibi ahlâkîna da en temel esaslarındandır. Adaletin olmadığı yerde zulüm yeşermektedir. Zulmün olduğu yerde ise hak ve adalet ortadan kalkmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah: "Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalığı ve azgınlığı da yasaklar" (Nahl, 16/90) buyurmaktadır. Çantay da İslâmiyet'in adaletli olmaya verdiği bu önemi iyi tahlil etmiş ve bir milletin geleceği için adaletin vazgeçilmez bir değer olduğunu: "Her taraf zulüm ve istibdat küfür ve taassup cehennemleri içinde yanmakta iken İslâmiyet büyük bir nur ve adalet güneşi olarak dünyaya doğdu. Herkes bu adaletle âşık İslâm'ın yüksek hakikatlerine koşuyor, grup grup İslâm'a giriyorlardı. İşte bu suretle İslâm pek az zamanda her tarafa yayıldı" (Çantay, 1958, 2) sözleriyle beyan etmiştir. Çantay'a göre Nisa 58. âyetinde Yüce Allah'ın: "*Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmederken adaletle hükmetmenizi emrediyor. Allah'ın size vâd ettiği şey ne güzeldir. O, her şeyi işiten ve görendir.*" buyruğu en büyük sosyal düsturdur. Bu sosyal düsturu rehber edinen sosyal kuruluşlar, kesinlikle yaşama hakkına sahiptirler. Aksi takdirde o kuruluşların hayatlarını sürdürmeleri imkânsızdır (Çantay, 1923, 4).

Tarihte savaşların onarılması güç maddî ve manevî yıkıma sebep olduğu bilinen bir gerçektir. Uzun süren maddî yıkımla sınırlı kalmamış etkisini ahlâkî alanda da göstermiştir. Fırsatçılık, hırsızlık ve ihtikâr bu tür bunalımlı dönemlerde görülebilen gayr-i ahlâkî davranışlardandır. Çantay da adaletle verdiği önemin bir gereği olarak Cihan Harbi'nin ardından yorgun, bitkin, aç ve sefil bir duruma düşen gazi ve şehit yakınlarının haksız kazanç ve menfaat peşinden koşan zalimlerden zarar görmemesi için mücadele etmiştir. Yağma ve ihtikâra kalkışan ve halka zulmeden zalimlere karşı yazdığı yazılarında onları uyarmış ve yağmaya ihtikâra yönelenlere mutlak hesabın görüleceği ölüm sonrası hayatı hatırlatmıştır (Uğur, 1994, 187). Yine Çantay, adaletten uzaklaşıp halka zulmetmek için fırsat kollayanları ve ihtikâra yönelenleri dağdaki eşkiyaya benzetmektedir. Ona göre dağlardaki eşkiya ile şehir ve kasabalardaki muhtekirler

arasındaki fark, birincilerin silahına güvenerek, bütün hayatını kırlarda, obalarda geçirecek uğraşmasından, diğerlerin ise silahsız, emeksiz, zahmetsiz hırsızlık etmeleridir (Çantay, 1919a, 1).

Tarihte hiçbir zulüm karşılıksız da kalmamıştır. Zalimler er ya da geç zulümlerinin karşılığını acı bir şekilde ödemişlerdir. Çantay da zalimin zulmünün karşılıksız kalmayacağı inancındadır. Halka zulmeden muhtekirlerin yaptıklarının yanında kar kalmayacağını bir gün mutlak suretle perişan olacaklarını bir şirinde şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Bir gün gelecek sen de perişan olacaksın,

Ey gonca bu cem’iyyeti her dem mi sanırsın?

Zalim yine bu zulme giriftâr olur ahir,

Elbette olur ev yıkanın hanesi viran.” (Uğur, 1994, 189)

Çantay, Bakara suresi 188. âyetine de “*Aranızda (birbirinizin) mallarınızı haksız sebeplerle yemeyin ve kendiniz bilip dururken insanların mallarından bir kısmını günah(ı mucip suretler)le yemeniz için onları (o malları) hâkimlere aktarma etmeyin.*” şeklinde mana vermiş ve “haksız sebepler”den kastın şeriatın caiz görmediği kumar, içki cebir, hırsızlık, çapulculuk, emanete hainlik olduğunu söylemiştir (Çantay, 1984, I, 51). Dolayısıyla da Çantay, adaleti bir toplumun ayakta kalmasında ve bir çatı altında varlığını sürdürmesinde vazgeçilmez bir unsur olarak görmektedir. Çantay’a göre bir toplumda adaletin gerçekleşmesine mani olan unsurlar nifak, tefrika, zulüm ve hubbî hayattır. Bu meziyetler sağlıklı bir toplum için büyük tehditlerdir. Çünkü toplumun bir arada yaşama olanağını ortadan kaldırmaktadır.

Çantay’a göre Osmanlıları Viyana önlerine kadar götüren, Avrupa devletlerini boyunduruğu altına aldırان ve büyük bir coğrafyaya hakim hale getiren mukaddes âmil ittifak, adâlet, celâdet gibi meziyetlerdir (Uğur, 1994, 192). Devletlerin en temel maksadı da halkın haklarını kurmak, güçsüzü güçlüye ezdirmemek, kısaca emniyet ve adaleti sağlamaktır (Çantay, 1918b, 1).

Emr bil-Ma’ruf ve Nehyi Ani’l-Münker

İslam’da marufu/iyiliği emretme ve münkeri/kötülüğü yasaklama (Emr bil-Ma’ruf ve Nehyi Ani’l-Münker) ilkesi müminlerin en önemli görevleri arasında sayılmıştır (Nahl, 16/125). Kur’an-ı Kerim’de Yüce Allah: “*(İnsanların kusurlarını) başla, ma’rufu (iyi ve güzel olan Söz, fiil ve davranışları) emret ve câhillerden yüz çevir*” (A’raf, 7/199) buyurmaktadır (Âl-i İmran, 3/104; Maide, 5/78-79; Tevbe, 9/67). Sözlükte bilmek manasına gelen “arafe” fiilinden türeyen bir ism-i meful olan “maruf” sözcüğü akıl ve dinle güzelliği bilinen her fiile verilen isim (İsfehânî, 1961, 343) iken bilmemek manasına gelen “enkara” fiilinin ism-i mefulu olan münker ise akl-ı selim’in çirkinliğine hükmettiği yahut da, aklın çirkinliği ve güzelliği hususunda tereddüt ettiği yerde, dinin çirkin olduğuna hükmettiği fiil manasına gelmektedir (İsfehânî, 1961, 526-527). Çantay da İslâmiyet’in toplumun vicdanı olarak gördüğü “*Emr bil-Ma’ruf ve Nehyi ani’l-Münker*” ilkesine büyük değer vermektedir. Nitekim kaleme aldığı yazılarıyla toplumda görülen her türlü uygunsuzluğa ve ahlâkî yozlaşmaya ve yersiz itikatlara karşı toplumu uyarmaktadır. Toplumda ortaya çıkan fenalıklar ve haksızlıklarla mücadeleyi en başta gelen vazifeler arasında saymıştır (Çantay, 1957a, 3).

Çantay, Yüce Allah’ın “*Ey iman edenler! Siz nefislerinizi ıslah etmeye bakın. Kendiniz doğru yolu bulunca sapıklar size zarar veremez.*” buyruğunda “*doğru yolu bulunca*” ifadesini gerek bireylerin kişisel görevleri gerek insanlara iyiliği öğütleyip kötülüklerden uzak tutmaya gayret etme çabaları şeklinde yorumlamıştır. Çantay, bireyin üzerine düşünen görevlerini hakkıyla yerine getirmesi sonucu olgunluk kazanacağı ve böylelikle de o gibi fertlerden teşekkül eden cemiyetlerin huzura kavuşacağına inanmış ve İslâm’da ötekine hakikati ve sabırlı olmayı öğütlemenin esas görev olduğunu bilincinde olmuştur (Çantay, 1948a, 106). Toplumu felakete götüren davranışların başında “neme lazım”cılığı görmüştür (Çantay, 1948a, 106). Ona göre, Hak karşısında susma manasına gelen müdahane hakkı müdafaayı engelleyen ve hakkı aşağılayan, batılı ise yücelten korkunç bir hastalıktır. Onun hâkim olduğu yerlerde hakikat daima horlanır. Hakikatin barınmadığı memleketler de çöküşe mahkûmdur (Çantay, 1925b, 1).

Çantay, İslâm’ın toplumsal hayatın sağlığı için vaz’ ettiği “*Emr bil-Ma’ruf ve Nehyi Ani’l-Münker*” ilkesini hareket tarzında şiar edinmekle birlikte bu ilkenin uygulama biçiminde Haricîlerde olduğu gibi baskı ve şiddeti esas almamıştır. O, mücadelede takip edilecek yolun hikmet ve güzel öğüte dayalı olması gerektiğine inanır; kaba ve sert sözlerden kaçınarak güler yüzlü ve tatlı dilli olmayı önemser (Çantay, 1956a, 2). “*Kötülüğe en güzel surette iyilikle hatta iyiliklerle mukabele etmek Müslümanlığın seçkin şiarı olan sabrın kâridir. Sabır bazılarının zannettiği gibi her şeye miskinçe boyun eğmek değil, meşru işlerde mertçe ve Müslümanca tahammül ve mukavemet etmek, zorlukları azimle yenmektir.*” (Çantay, 1957a, 3) Bir bakıma o bu ilkenin uygulanma biçiminde Ebû Hanîfe (ö. 80/150)’nin usulüne uygun olarak hareket etmiştir. Bilgiye ve güzel söze dayalı aydınlanma ve doğru olanı ortaya koyma çabasında olmuştur (Şahin, 2010, 436-437). Çantay cihad kavramını da sadece düşmanla silahlı mücadele şeklinde anlamamaktadır. Ona göre, nefsin kötü eğilimleriyle savaşmak da cihattır. “*Ahlâkî iyileştirmek buna dâhildir ve buna İslâm’da düşmanla savaşmaktan daha büyük önem verilmiştir.*” (Çantay, 1958, 2-3)

Sonuç

Her Milletin zor dönemleri olmuştur. Bu dönemlerde halk içinde insanları ahlâkî değerler temelinde bir araya getiren mümtaz şahsiyetler temayüz etmiştir. Hasan Basri Çantay da Milli Mücadele yıllarına şahit olmuş ve ülkenin geleceğinin tehlikede olduğu günlerde yaşamıştır. O günlerde mücadeleciler kişiliğiyle öne çıkan, toplumun birliği ve beraberliği için yoğun çaba gösteren Çantay, bir milletin geleceği için ahlâkî yaşamı vazgeçilmez gören önemli din âlimlerinden biridir. Toplumlarında kaos ve huzursuzluklar, çoğu zaman inançtan ve ahlâkî yaşamdan uzaklaşıldığında aktif hale gelir ve boy

gösterir. İnançlarından uzaklaşan ve ahlâkî değerlerini kaybeden toplumlarda yozlaşma, çürüme ve bozulma görülür. Öyle ki ahlâkî yozlaşmanın yaygınlaştığı toplumlarda bireyler sadece kendi menfaatlerine odaklanmakta; çıkarlarının olmadığı işlerle pek uğraşmamaktadır. Böylesi bir durumda ise ötekinin hak ve hukuku anlamını yetirmektedir. Diğer bir deyişle eğer her şeyi mubah görür ve özgürlük konusunda bir sınırdan söz edemeyeceksek olursak insanın demokratik haklarından söz etmek hayli güçleşecektir. Dostoyevski'nin dediği gibi "eğer Tanrı yoksa her şey mübah" (Güngör, 1997, 125) olacaktır. Çantay da bu gerçeğin farkında olmuştur. Nitekim o, 7 Kasım 1918'de Ses Gazetesi'nde yazdığı bir yazısında geleneğinden ve inancından uzaklaşan Müslüman Türkü "En büyük düşmanımız ne Moskof, ne Fransız, ne Alman ne de İngiliz'dir. Bizim en büyük düşmanımız kendi ahlâksızlığımızdır." (Çantay, 1918c, 1) sözleriyle uyarmıştır. Maddî düşmandan çok manevî düşman olarak tanımladığı ahlâksızlıktan korkmak gerektiğini: "Ben maddî düşmandan ziyade manevî düşmandan korkarım. Manevî düşmanımız ahlâksızlığımızdır." (Çantay, 1918c, 1) sözleriyle dile getirmiştir.

Çantay filozoflarda ve kelamcılarda olduğu gibi ahlâk konusunda felsefî ya da kelâmî bir kuram geliştirme çabasında olmamıştır. Ancak o ahlâkın pratik yönüne büyük önem vermiş ve güzel ahlâktan uzaklaşmayı bir milletin geleceği için büyük bir tehlike olarak görmüştür. Çantay'a göre ahlâkî yaşam bir toplumun geleceğini belirleyen ve güvenli ve sağlıklı bir toplum için vazgeçilmez bir unsurdur. Bir toplumun ahlâkî yönünün çökmesi o toplumun gelişimine ve istikbaline en büyük tehdittir.

Çantay, ahlâkî yaşamın temelini de dini yani imanı koymuştur. Çantay iman ile ameli de birbirinden ayırmayıp onlar arasında sıkı bir bağ kurmuştur. Bu yönüyle de İslâm ahlâkının pratik yönüne büyük önem vermiştir. İslâm ahlâkını sözde değil özde savunmuştur. İslâmiyet'in önem verdiği ahlâkî değerleri bizzat kişiliğiyle bütünleştirerek, onların sözde değil özde savunucusu olmuştur. Yaşamında birçok zorlukla karşılaşmış ancak o hiçbir zaman yılmamış imanıyla sebat etmiştir. En zor anlarda bile asla ümitsizliğe kapılmamıştır. Adalet, kardeşlik, hoşgörü ve îsâr gibi toplumu bir arada tutan bireysel ve toplumsal ahlâkî değerlere büyük önem vermiştir. Dinin yanı sıra aklın hoş görmediği alışkanlıklardan uzak durmuş ve hak ve hukuk dışı uygunsuz davranışlarla mücadeleleyi bir görev bilmiştir. Toplumun bireylerden oluştuğunu bireylerin görevlerini sorunsuz bir şekilde yerine getirdiğinde toplumunda salaha ereceğine inanmış ve toplumu zaafa uğratan ve çöküntünün eşliğine getiren adaletsizliği ve ihtikârı asla kabullenmemiştir. Çantay kötü ahlâk üzerine yazılar kaleme almış ve toplumu sürekli bilinçlendirmiştir. İnsanları güzel ahlâka teşvik etmiştir. Bir anlamda o, Kur'an'da toplumun vicdanı olarak ortaya konulan "Emr bi'l-Mâ'ruf ve Nehy ani'l-Münker" ilkesinin saygı ve hoşgörüye dayalı bir uygulayıcısı ve savunucusu olmuştur.

Kaynakça

- Çağırıcı, M. (1989). "Ahlâk" mad. *DİA*. TDV Yayınları: İstanbul.
- Çağırıcı, M. (2000a). "İsâr" mad. *DİA*, TDV Yayınları: İstanbul.
- Çağırıcı, M. (2000b). "Şecaat" mad. *DİA*. TDV Yayınları: İstanbul.
- Çağırıcı, M. (2009). *Anahatlarıyla İslâm Ahlâkı*. Ensar Neşriyat: İstanbul.
- Çantay, H. B. (1918a). "Gideceğimiz Yol". *Ses Gazetesi* (17 Ekim).
- Çantay, H. B. (1918b). "Asayiş Meselesi". *Ses Gazetesi*(24 Ekim).
- Çantay, H. B. (1918c). "Millî Muavenet". *Ses Gazetesi*(7 Kasım).
- Çantay, H. B. (1919a). "Muhtekirler Cezasız mı Kalacak?". *Ses Gazetesi*(2 Ocak).
- Çantay, H. B. (1919b). "İttifakı Mukaddes". *Ses Gazetesi*(13 Şubat).
- Çantay, H.B. (1923). "Ehliyet ve Liyakat". *Zafer-i Millî*(16-18 Eylül).
- Çantay, H.B. (1925a). *Müslümanlıkta Himâye-i Etfâl*. Yeni Gün Matbaası: Ankara.
- Çantay, H.B. (1925b). "Müdahane". *Zafer-i Millî*(19 Eylül).
- Çantay, H.B. (1948a). "Neme Lazım". *Sebilürreşad*(1/7).
- Çantay, H.B. (1948b). "Tarihimizin Temeli". *Sebilürreşad*(1/12).
- Çantay, H.B. (1948c). "Tevhid". *Sebilürreşad*(1/12).
- Çantay, H.B. (1956a). "İslâmiyette Mücadele Yolları". *İslâm Dergisi*(1-2/5).
- Çantay, H.B. (1956b). "Bozgunculuk Hakkında". *İslâm Dergisi*(1-8/12).
- Çantay, H.B. (1957a). "Kötülüğe İyilikle Mukabele". *İslâm Dergisi*(1-9/2).
- Çantay, H.B. (1957b). "Tefsiri Şerif". *Sebilürreşad*(1-10/3-4).
- Çantay, H.B. (1958). "İslâm Nizamında Cihat". *İslâm Dergisi*(2-2/2).
- Çantay, H.B. (1964). *Babamın Şiirleri*. (Haz: Mürşit Çantay). İstanbul.
- Çantay, H.B. (1984). *Kur'an'ı Hakîm ve Meâl'i Kerîm*. Mürşit Çantay Yay: İstanbul.
- Çantay, H.B. (1993). *Kur'an'ı Hakîm ve Meâl'i Kerîm*. Mürşit Çantay Yay: İstanbul.
- Doğan, M. (1995). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara.
- Fazlur Rahman. (1996). "İslâm' da Hukuk ve Ahlak", (Çev: Adnan Bülent Baloğlu), *Türkiye Günlüğü*. Sayı: 43. İstanbul.
- Gazâlî. (tz.). *İhyâu 'Ulûmî'd-Din*. (Çev: Mehmed A. Müftüoğlu). I-IV. İstanbul.
- Günay, Ü. (1998). *Din Sosyolojisi*. İnsan Yay: İstanbul.
- Güngör, E. (1997). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. Ötüken Neşriyat: İstanbul.
- Heimsoeth, H. (1978). *Ahlak Denen Bilmece*. (Çev: Nermin Uygur). İstanbul.
- İbn Haldun. (2015). *Mukaddime*. (Haz: Süleyman Uludağ). Dergah Yayınları: İstanbul.
- İşık, E. (1993). "Hasan Basri Çantay" mad. *DİA*, VIII. TDV Yayınları: İstanbul.
- İbn Manzûr. (tz.). *Lisânü'l-'Arab*. (Tahk: Yûsuf Hayyât, Nedîm Mer'aşlı). Dârü Lisâni'l-'Arab: Beyrut.
- Kılıç, R. (1992). *Ahlâkın Dini Temeli*, TDV Yayınları: Ankara.
- Koç, M. (2016). "Bir Aktivist olarak Hasan Basri Çantay'ın Düşüncesinde Pratik Ahlâk Temaları: Din ve Ahlâk Psikolojisi Perspektifinden Semantik Analizler". *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*: Sayı: 2. Trabzon.
- Önal, R. (2015). "Hasan Basri Çantay'ın İnanç Konularına Yaklaşımı: 'Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm' Üzerine Fenomenoteolojik Analizler". *Kelam Araştırmaları Dergisi* 13:1.

- Öner, N. (1997). Kavramın Açıklığı ve Seçikliği. *Felsefe Dünyası*, Ankara.
- Râgıb el-İsfehânî. (1961). *el-Müfredât fî Garibi'l-Kur'ân*. (Tahk: Muhammed Seyyid Keylânî). Mısır.
- Şahin, M.K. (2010). "Hârici Kelâm Doktrini ve Ebu Hanîfe". *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. XIV, Sayı: 2. Sivas.
- Şahin, M.K. (2011). *Ahlâkın Felsefî ve Dinî Temelleri*. Ankara.
- Tuğlacı, P. (1972). Okyanus Ansiklopedik Sözlük. 'Hoşgörü' mad. İstanbul.
- Uğur, M. (1994). *Hasan Basri Çantay*, TDV Yayınları: Ankara.
- Uğur, M. (1974). "Ölümünün 10. Yılı Münasebetiyle Hasan Basri Çantay", *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, XIII-6. Ankara.
- Vakkasoğlu, V. (2005). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İslâm Alimleri*. Nesil Yayınları: İstanbul.

Summary

Hasan Basri Cantay came to the world in Balıkesir on November 30, 1887. He is the only male child of the house. When he was 16 and learned fourth class in middle school, he lost his father. In response to this situation, he stopped studying and underwent economic troubles in this process. His father, was a merchant from the great earthquake of Balıkesir, also suffered great damage and did not leave much of it materially. In this way, at young ages, he took over the livelihood his mother and three sisters. Once Zagnos Mehmet Pasha, one of the important mosques of Balıkesir, was rebuilt by Omer Ali Bey, who was a mosque of Balıkesir, Çantay mentioned praise of this favor of Ali bey and sent his poem to Omer Ali bey, which is written in a 50 couplet poems in Aruz meter. Thus Omer Ali Bey discovered the perseverance and superior ability of Cantay and commissioned him in the department of Public Settlement. In this period Omer Ali Bey contributed to Cantay's book reading and poetry writing. He learned Persian from Mufti Osman Nuri Efendi and Mustecibizade Adil Efendi, whose were well-known scholars of the era. He learned Arabic at Balıkesir Mavlavi Madrasah where he became a close friendship of his father's close friend Ragıpzade Ahmet Naci Efendi and benefited from his knowledge accumulation.

Cantay is a scholar who constantly reads and develops himself, along with his most distinctive feature is the ability to say it in difficult times and to have a fighting spirit for justice and right. In a period when the WW II was alive, Anatolia was occupied and the national combat proceeded with all the violence, Cantay faced many difficulties to overcome. He knew that he would cope with above each obstacle; he has not been desperate in the face of difficulties, never in the face of oppression and injustice. He always shouted what he knew correctly; in his writings and articles he has always produced ideas for the development of the country and made the public conscious. He has not forgotten the relatives of the martyrs who were in a difficult situation as a result of WW II. He was very interested in orphans and orphans The first Parliament was established in Balıkesir deputy. Cantay also gave great importance to education. He has written a meal for Turkish people in order to understand the Qur'an. In addition to his literary teacher, he was also the director of the "Martyr's Children's Home" established for the education of martyr children. In this respect, he gave great importance to the education of the community. In particular, he has made efforts to protect and educate orphaned children. It is important to remember that the self-sacrificing contribution of the youth of Cantay in the future,

Things that bring peace and happiness to gathering are closely related to spiritual bonds. Although it is possible to refer to a material aspect in social relations, it is a mentality or a moral structure that is needed in the continuity of these relations or in the healthy execution of these relations. Hasan Basri Cantay, who is a religious scholar bound to religion, principles and rules that bridged between the last period of the Ottoman Empire and the Republican era believed that the most important element that kept the society alive and maintained its existence was the moral structure in 1887-1964. To Cantay, who gives great importance to moral and moral life through ideas, movements and behaviors throughout his life, moral life is necessary for the future of a nation. A nation without morality can not live. Morality is necessary for the unity and solidarity of every nation. According to Cantay, it is not possible for our outside to enter the plane unless we are good. Unless all the citizens unite, we change our bad situations, and unless we build our morals on good bases, all the wealthy parts of the world are there again! It is immorality that destroy nations. The more accurate the word "taken from the castle" is, the more accurate it is. In fact, moral life is a benefit to both the individual and the society. Moreover, the reason of chaos and restlessness in society is often deprived of faith and moral life. Corruption and deterioration can be seen in societies that move away from their beliefs and lose their moral values. For example, in societies where interests and interests are widespread, individuals focus solely on their own interests; they do not tend to the jobs where their interests do not exist. In such a case, the rights and the law of the other is sufficient. In other words, it will be very difficult to talk about the rights, laws and democratic rights of a person who will see everything and if he can not speak about freedom. As Dostoyevsky puts it, "if God does not exist, everything will be permissible". Therefore, you are aware of this fact in Cantay. As a matter of fact, he thought that he should be afraid of the morality he described as a very spiritual enemy in the material enemy. This is his understanding: "I am afraid of the spiritual enemies of the material enemy. Our spiritual enemy is our immorality. I invite all Muslims to today's most important and moral mandate: National Solidarity! The clubs that are left desolate and miserable, the victims are waiting for mercy and help from us. More precisely, they are waiting for a confession of sins and they want an atonement for their sins." Cantay puts religious on the basis of moral life. Islam gave great importance to the direction of the action. He defended Islamic morality, not so-called. He personally integrated the moral values that Islam has given importance to. He has encountered many difficulties in his life. However, he never stopped strongly with his unblemished faith. Even in the toughest moments, he never feels despair. He served Islam with his pen. Intellectual is an intellectual religion.

Cantay has given great importance to individual and social moral values that hold society together such as justice, brotherhood and tolerance. He knew a duty to struggle with habits that were not tolerated by religion and mind, rights and illegal improper behaviors. He has never accepted the injustice that disturbs society and brings it to the brink of

collapse. Cantay has always been conscious of the society with the writings aimed at morality. He encouraged people to have good morals. In a sense, it became the practitioner and advocate of the "Emr bi'l-Mâ'ruf and Nehyi ani'l-Münker" principle, which is revealed as a conscience of the society in the Qur'an.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Balkanlar'da Yaşanan Trajedi: Yedinci Bayrak

Urumeli'den İzmir'e¹

Tragedy Experienced In The Balkans

Mesut TEKŞAN²

Geliş Tarihi: 28.02.2018 / Düzenleme Tarihi: 21.03.2018 / Kabul Tarihi: 22.03.2018

Özet

Yakın tarihimizin en trajik olaylarından biri şüphesiz Balkan coğrafyasında yaşananlardır. Tarihi kaynaklarda yer almasına karşılık yaşanan trajedilerin edebi eserlere yansımaları oldukça geç dönemlerde olmuştur. Günümüzde Balkanlarda yaşanan trajediyi ve Anadolu'ya göç olgusunu ele alıp işleyen yazarlarımızdan biri de Ayla Kutlu'dur. Yazarın bahsi geçen bu konuları ele aldığı *Yedinci Bayrak* romanı ilk olarak Ocak 2016'da yayınlandı. Romanın adının altında "Rumeli'den İzmir'e" ibaresi yer almaktadır. Bu ibareyle romanın konusu başta duyurulmuştur. Romanda Saraybosna'dan başlayıp İzmir'e kadar süren trajik yaşam öyküleri, göç olgusu ve göçün Balkan Türklerini nasıl perişan ettiği üzerinde durulmaktadır. Vidin'den Saraybosna'dan başlayan göç dalgası Karadağ'da, Arnautluk'ta, Üsküp'te, Selanik'te artan acılarla trajik bir hal alarak, Edirne, İstanbul ve İzmir'e kadar yayılır. Romanda Saraybosna, Üsküp, Vidin ve Selanik trajedinin yaşandığı dört durak olarak ele alınıp buralarda yaşanan trajediler ve yapılan katliamlar birkaç ailenin yaşantısı ve göç yolu takip edilerek anlatılmıştır. Saraybosna, Üsküp, Vidin ve Selanik Osmanlı Rus Savaşı ile I. ve II. Balkan Savaşları'nı; Edirne, İstanbul ve İzmir ise I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nı anlatmak için seçilmiş mekânlardır. Balkanlar'dan göçenlerin ilk umut kapısı Edirne olmuştur, ancak işgal altındadır. İmparatorluğun başkenti İstanbul da o sıralarda işgal altında olduğundan göçerler İzmir'e yönelmişlerdir. Romanda İzmir, Balkanlar'dan gelen göçmenlere yurt olarak; Mondros Mütarekesi'nden sonra Yunan işgal kuvvetlerinin ilk işgal ettiği ve işgal kuvvetlerine karşı ilk direnişin yapıldığı, Millî Mücadele'nin başladığı ve düşmana "ilk kurşun"un atıldığı yer olarak dikkat çekmektedir. Son olarak İzmir, Büyük taarruzla düşmanın denize döküldüğü, Millî Mücadele'nin zaferle taçlandırıldığı ve "*Yedinci Bayrak*"ın dikildiği yerdir. On bölüm olarak düzenlenen romanda her bölümün başında o bölümde ele alınan konu ve mekânla örtüşen şiir, türkü ve destanlara yer verilerek, yaşanan trajik olayların halk arasında nasıl karşılık bulduğu ortaya konulmaktadır. Bu çalışmada Balkan Türklerinin trajedisini dile getiren *Yedinci Bayrak* romanında ele alınan realiteye ve folklorik unsurlara değinilerek, Balkanlar'da yaşanan trajedilerin romana nasıl ve ne kadarının yansıtıldığına dikkat çekilmiştir. Balkanlar'da yaşanan acılar edebi eserlere malzeme olmanın yanısıra bir gerçekliği de vurgulamaktadır: Sahip olunan topraklar canla başla savunulmadıkça vatan toprağı olarak varlığını sürdüremez.

Anahtar kelimeler: Ayla Kutlu, Yedinci Bayrak, Osmanlı Rus Savaşı, Balkan Savaşları, göç

Abstract

One of the most tragic events of our recent history is undoubtedly those happened in the Balkan geography. On the other hand, the tragedies experienced in the past have been reflected in literary works quite late. One of the many writers dealing with the phenomenon of tragedy and Anatolian migration happened in the Balkans is Ayla Kutlu. Ayla Kutlu's Seventh Flag novel was first published in January 2016. Under the name of the novel, there is the sub-title as "from Urumeli to İzmir". With this sub-title, the subject of the novel was announced on the cover page. In the novel, it is focused on tragic life stories starting from Sarajevo to İzmir, the migration phenomenon and how migration made the Balkan Turks miserable. The wave of migration from Vidin to Sarajevo becomes tragic with rising anguishes in Sarnica, Skopje, Albania, Montenegro and spreads to Edirne, İstanbul and İzmir. The tragedies and the massacres in Sarajevo, Skopje, Thessaloniki, and Vidin are considered as the four stops where the tragedy takes place, and the massacres are followed by the experience of several families and the way of migration. Sarajevo, Skopje, Vidin and Thessaloniki are selected as places for showing the Balkan Wars I and II; Edirne, İstanbul and İzmir for World War I and Turkish War of Independence. The first hope of the migrants from the Balkans has become the gate of the hope, but it is under occupation. Since the capital city of the Empire, İstanbul, is also under occupation for that period, migrants are directed to go to İzmir. In the novel, İzmir as a homeland for the migrants coming from the Balkans attracts attention as the place where the Greek occupation forces first invade after Mondros Armistice Agreement and the first resistance against the occupation forces is displayed, the national fight is started and "the first bullet" is shot towards the enemy. Finally, İzmir is the place where the enemy is put into the sea with the Great Offensive, War of Independence is crowned with victory and the Seventh Flag is planted. In the novel which is organized as ten chapters, at the beginning of each chapters, poems, folk songs and epics overlapping with the subject and space covered in those chapters are given to show how the tragic events that are experienced correspond among the people. In this study, by touching on the reality and folkloric elements which are

¹ Bu makale 18-24 Eylül 2017 tarihleri arasında İspanya/ Malaga'da düzenlenen 1.Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan tebliğden geliştirilmiştir. (1th International Congress on Social Sciences held in Spain/Malaga)

² Doç. Dr., Ordu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
E-Posta: mesutteksan4@gmail.com

discussed in the Seventh Flag expressing the tragedy of the Balkan Turks, it is pointed out in what manner and how much of the tragedies experienced in the Balkans are reflected in the novel. In addition to being a material to the literary works of the Balkans, they also emphasize a reality: the land possessed can not sustain its existence as homeland unless it is defended with heart and soul.

Key words: Ayla Kutlu, Seventh Flag, Ottoman Russian War, Balkan Wars, migration

Giriş

Türk milleti tarihte en çok savaş mustaribi olan milletlerden biridir. Orta Asya'dan Avrupa içlerine kadar yaşadığı birçok yerde evinden ocağından sürülmenin yanısıra pek çok defa da ölmüş, öldürülmüştür. Balkanlarda verilen mücadele bu savaşlar zincirinin son halkalarından biridir. Bu savaşlarda pek çok insanımızı kaybettiğimiz gibi yüz binlerce hatta milyonlarca insanımız da perişan olmuştur. Kimi malından mülkünden, kimi evladından, evinden barkından olmuş; göçe zorlanmış; yaralanmış, aşığılanmış, ölmüş, öldürülmüş. Ölmeyenler canlarını kurtarmak için aç bi-ilaç, yalın ayak başkibak ana vatan olarak bildiği Türkiye'ye ulaşmak için yollara düşmüş; göç yolunda çetin koşullarla mücadele ede ede, kırıla kırıla, öle öle sonunda anayurda sığınmışlardır. "Balkanlar tarihi, Türk tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Balkan kelimesi dahi, sıradağ veya dağlık anlamına gelen Türkçe bir sözcüktür. Güvenilir tarih kaynaklarına göre, Balkan yarımadası VI. yüzyıldan başlayarak Türk kavimlerinin gelip yerleştiği bir yurt olmuştur" (İnalçık, 2013: 9).

Birinci Dünya Savaşını da tetikleyen Balkan Savaşları yakın tarihimizde Kurtuluş Savaşı'ndan sonra en çok acı çektiğimiz savaş olmuştur. Özellikle 93 Harbi diye bilinen Osmanlı Rus Savaşı'ndan sonra Balkanlar milletimiz için "bir arenaya dönmüş; Avrupa siyaset adamları da milletimizin öldürülmesini, parçalanmasını seyretmiştir"³. Avrupa ve dünyanın birçok ülkesi çoğu zaman gizliden gizliye bazen de açıktan açığa çeteleri ve düşman askerlerini desteklemiş, hepsi birden milletimizin ölmesi, öldürülmesi ve sürülmesini seyretmişlerdir. "Muhacirler kaybedilmiş topraklarımızın canlı hatıralarıdır" diyen Mustafa Kemal, onların hakkını şöyle teslim eder: "Muhacir diye küçümsenenler, tarihin yazdığı savaşlarda en geriye kalanlar, yani düşmanla sonuna kadar dövüşenler, çekilen ordunun ric'at hatlarını sağlamak için kendilerini feda edenler ve düşman karşısında kaçmak, çekilmek nedir bilmeyenlerdir" (Yenisoy, 2005).

1. Balkanlar'da Yaşanan Trajedi

Balkanlar Türk tarihi için oldukça önemlidir. Son dönem Balkan tarihi Osmanlı-Rus Savaşı, Balkan Savaşları ve I. Dünya savaşı olmak üzere üç büyük savaşa sahne olmuştur. Bu savaşlarda Balkanlarda yaşayan milletlerin sosyal yapıları bir uçtan öbür uca şekillenir, devletlerin siyasi sınırları değişirken değişmeyen insanların acıları, sefaleti, ölümü ve ölmeyenlerin ilden ile devletten devlete göçe zorlanmasıdır.

XVII. ve XVIII. yüzyılda imparatorluğun siyasi bunalımı ve ekonomik çöküşü Balkan köylüsü üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Ünlü tarihçi Halil İnalçık, Balkanlar'da imparatorluğa karşı ayaklanmalara ve Balkan milletlerinin Osmanlıdan ayrılıp kendi milli devletlerini kurma çabalarında diğer faktörlere de dikkat çekerek XVIII. yüzyıldan sonra "Yunan ve Bulgar tüccarları ticaretlerini yaparlarken Osmanlı yerine Batılı Avrupalılarla yapmaya başlamışlar, yönlerini Avrupa'ya çevirmişlerdir ve artık ticaretin merkezini Avrupa'ya kaydığını" söylemektedir. Osmanlı bu dönemde onlara her ne kadar teşvik verse de onlar, yönlerini Avrupa'ya çevirmişler, Osmanlı devleti kendi tüccar tebaasını kaybetmeye başlamıştır. Bu gelişmeler yaşanırken Avusturya ve Rusya, Balkanlar'da kendilerine bağlı uydu devletler yaratmak için diplomasisini, o işlemeze ordularını harekete geçirmekte yarış halindedirler. XIX. yüzyılda Balkan milletlerinin birbiri ardı sıra imparatorluktan ayrılıp kendi bağımsız devletlerini kurmalarını, bu ekonomik, sosyal ve düşünsel değişimlerin sonucuna bağlayan Halil İnalçık: "Şüphesiz bu, önlenmesi olanaksız tarihi bir gelişim idi" (İnalçık, 2016: 35) diyerek tarihi bir tespitte bulunur. Bağımsızlıklarını kazanmaları bölgeye barış ve huzur getirmez aksine bağımsızlıklarını kazanan Balkan devletleri "boğuşma sürecine" girerler. "Yalnız birbiriyle değil, kendi sınırları içinde beş yüzyıllık bir tarihin yarattığı din-etnik grupları hunharca yok etmeye çalışmak, büyük devletlerin ve blokların planlarına alet olmakla, Birinci Dünya Savaşı'nda görüldüğü gibi dünya barışını tehdit etmektedirler" (İnalçık, 2016: 35).

Sultan Abdülhamit Han'ın tahta geçtiği 1876'dan sonra özellikle İngiltere'nin Osmanlı'yı Rusya'ya, Rusya'yı da Osmanlı'ya karşı kışkırtması üzerine patlayan "1293 yani 1877-1978 savaşı bir imparatorluğun yıkılmasından çok, Rumeli'deki anavatan topraklarının erimeye başladığının ilk büyük tezahürüdür" (Ortaylı, 2016:128). Bu savaştan sonra Osmanlı hem doğuda hem de Balkanlar'da tarihinin en büyük toprak kaybını yaşamıştır. Savaş sonunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması (1878) ile Romanya, Sırbistan ve Karadağ tam bağımsızlıklarına kavuşmuş, ayrıca Karadeniz'den Ege denizine kadar koskoca bir Bulgaristan ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan ise, yüzbinlerce Müslüman-Türk, asırlardır yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalarak İstanbul'a ve Anadolu'ya doğru hazin bir göç dalgası başlatmıştır (Tekin, 2016).

"Balkan Savaşları boyunca Bulgar ordularının ve hassaten Yunan ordularının yaptıkları katliamın haddi hesabı yoktur. Selanik'e girdiklerinde, Müslüman mahallelerden önce kalabalık nüfusu meydana getiren Yahudi mahallelere saldırıp orada katliama girişmişlerdir. Çünkü amaçları etnik temizlik yapıp Selanik'i Helenleştirmek yani Yunanlaştırmaktır. Bulgar orduları 93 savaşında ve Balkan Savaşı'nda maalesef askere yakışır bir haysiyet gösterememişlerdir. Edirne'yi işgal ettikleri vakit onurlu bir işgalci kuvvet rolünü oynayamamışlardır" (Ortaylı, 2016: 128).

Abdülhamit Han anılarında "Balkan hayduduna vurmak üzere her elimizi kaldırdığımızda Rusya'yı yahut İngiltere'yi karşımızda bulduk. Zaten İngiltere ile Rusya evimizi harap eden iki fareye benziyorlar. Eskiden Fransa, bu iki iğrenç kemiriciye karşı istediğimiz zaman çıkarabileceğimiz güvenli bir savunucumuzdu. Fakat Fransa her gün biraz daha bizden

³ Bu ifadeyi Yakup Kadri kullanmıştır.

ayrılmaktadır. Allah'a şükür bunu gidermek için Almanya ile dostluk kurmuş bulunuyoruz. Bu namuslu müttefikimiz herkesi hizada tutmasını bilecektir" dese de, Balkanlarda ok yaydan çıkmış, her millete mensup çeteler, diğer bir millete mensup insanların canına ve malına kast etmeye başlamış Rumeli'yi kan, ateş, barut ve bombalar bürümüştür. Olayların merkezinde Makedonya vardır ve Bulgar Yunanlıyı, Sırp Bulgar'ı, Arnavut Sırp'ı katletmiş ve nihayet bunların hepsi de fırsat buldukça Türkleri bölgeden kaçırmak için zorbalıkta ve haydutlukta sınır tanımamışlardır (Tekin, 2016).

Halil İnalçık'ın da belirttiği gibi Balkanlar'da süren kargaşa I.Dünya Savaşı'nın çıkmasına neden olmuştur. 1914'te başlayan savaş 30 Ekim 1918'de Osmanlı'nın içinde yer aldığı ittifak devletlerin yenilmesiyle son bulmuştur. Savaş sonunda imzalanan *Mondros Ateşkes Antlaşması* Osmanlı'nın sonu olmuştur. 25 maddeden oluşan kısa ama çok önemli olan bu antlaşmanın 7. maddesi itilaf kuvvetlerine "bir tehdit karşısında stratejik noktaları işgal etme hakkını" vermektedir. Bu maddeye dayanarak İtilaf Devletlerinin desteklediği Yunan birlikleri 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmiş, İstanbul hükümetinin emri ve isteğiyle İzmir'deki birliklerimizin hiçbiri karşı koymamıştır.⁴

Bundan sonra Müttefikler 15 Mart günü son toplantılarını yaparak, İstanbul'un 16 Mart 1920 sabahı saat 10:00' dan itibaren işgaline, Harbiye ve Bahriye Nezaretlerinin işgali ile her türlü iletişimlerinin kontrol altına alınmasına, posta, telgraf ve telefon hizmetlerinin kontrolüne, emir ve talimatın askerî makamlardan çıkmasına karar verirler ve İstanbul'u işgal ederler.⁵

İzmir'in işgal edildiği günlerde Mustafa Kemal, Millî Mücadele'yi başlatmak üzere İstanbul'dan yola çıkarak 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmıştır. Bundan sonra Amasya'ya oradan Erzurum'a giderek Erzurum Kongresi'ni (23 Temmuz-7 Ağustos 1919) ardından Sivas Kongresi'ni (4-11 Eylül 1919) toplayarak bu toplantılarda "Ulusal sınırlar içinde vatan bir bütündür, bölünemez; yabancıların baskısı altındaki Osmanlı Hükümeti'nin dağılması karşısında ulus tümünden direniş ve savunmaya geçecektir" kararını alarak dosta düşmana milletin kararlılığını göstermiştir. Hemen ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi (23 Nisan 1920) açılarak, ülkenin yönetimi milleti temsil eden meclise ve onun başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın iradesine geçmiştir. Meclis hükümetinin ve onun başkomutanının önderliğinde başlatılan Kurtuluş Savaşı birçok mücadelelerden sonra 9 Eylül 1922'de zaferle son bulmuştur.

İşte *Yedinci Bayrak* romanı Balkan milletlerinin/devletlerinin birbirlerini ve dini-etnik grupları hunharca yok etmeğe çalıştıkları dönemleri konu edinen bir romandır. Romanda Hasret'in hayat hikâyesi etrafında Osmanlı'nın Balkanlar'dan aşama aşama çekilmesi; Saraybosna, Üsküp, Vidin ve Selanik gibi önemli merkezlerin kaybedilişi ve soydaşlarımızın çektiikleri acılar ve göçleri anlatılmıştır. Aynı zamanda Sarıkamış ve Çanakkale cepheleriyle I. Dünya Savaşı; İzmir'in işgaliyle başlayan Kurtuluş Savaşı ve nihayet İzmir'in kurtuluşuyla göndere çekilen zafer bayrağı, *Yedinci Bayrak*, anlatılmaktadır.

2. Savaşın Edebiyata Yansımaları

Romanda Osmanlı Rus Savaşı ve onun tetiklediği Balkan Savaşları dikkate sunulmuştur. Ruslardan güç alan Balkanlar'da yaşayan etnik gruplar, başta Yunanlılar olmak üzere, Bulgarlar, Sırp, Arnavutlar Türk ve Müslümanlara baskı yapmaya başlamışlar, her geçen gün baskıları artırmışlardır. Türk ve Müslüman aileler, buldukları yerlerden daha güvenli yerlere göçmek zorunda kalmış; yollarda açlıktan, bulaşıcı hastalıklardan kırılı kırılı oradan oraya savrulmuşlardır. Bu yaşananlara edebiyatçılarımız ilgisiz kalmamışlarsa da ilgilenmek için biraz gecikmişlerdir.

Balkan Savaşları edebiyatımızda öncelikle şiire konu olmuştur. Aslen Arnavut olan Mehmet Akif, şiirlerinde vatanın içinde bulunduğu durumu dikkatlere sunarak serzenişte bulunur. Balkanlar'ın kaybedilmesinin acısını yüreğinde duyar, "(...) babasının memleketi Rumeli'nin kaybı üzerine, bu toprakların tarih önemini belirtir" (Uğurcan, 1997: 37). *Safaha*'ın "Hakkın Sesleri" adlı bölümünde yer alan şiirde şöyle hayıflanır:

"Nerde olsam çıkıyor karşıma bir kanlı ova...
Sen misin, yoksa hayalin mi? Vefasız Kosova!
Hani binlerce mefahirdi senin her adımın?
Hani sinende yarıp geçtiği yol "Yıldırım"ın?
Hani asker? Hani kalbinde yatan şah-ı şehid?
Ah o kurban-ı zafer nerde bugün? Nerde o iyd?
Söyle, Meşhed, öpeyim secde edip toprağını:
Yok mudur sende Murâd'ın iki üç damla kanı?" (Ersoy, 1980: 204)

...
Karadağ haydudu, Sırp eşşeği, Bulgar yılanı,
Sonra Yunan iti, çepçevre kuşatsın vatanı...
Târûmâr eyleyiversin de bütün ordumuzu,
Bizi kovsun, elimizden alarak yurdumuzu...
Kimsesiz ailelerden kimi gitsin bıçağa;
Kimi bin türlü fecâatle çekilsin kucağa...
Birinin ırzı heder, diğerinin hûnu helâl...(Ersoy, 1980: 205)

⁴ Bkz. Yrd. Doç. Dr. Mustafa Turan, *İzmir'in İşgali Üzerine*, Atatürk Kültür Merkezi, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-36/izmirin-igali-uzerine>

⁵ Daha geniş bilgi için bkz. Fahir Armaoğlu, *İngiliz Belgelerinde İstanbul'un İşgali* (16 Mart 1920), Ankara: Türk Tarih Kurumu <http://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/ingiliz-belgelerinde-i-istanbulun-igali-16-mart-1920>

Üsküp doğumlu Yahya Kemal de Akif gibi Balkanlar'da yaşanan trajediyi şiirlerine konu edinmiştir⁶. Yahya Kemal özellikle "Açık Deniz" adlı şiirinde Balkanlar'da yaşananların kendisini ne kadar üzdüğünü ifade etmektedir.

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum;
Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum.
Kalbimde vardı "Byron"u bedbaht eden melâl
Gezdim o yaşta dağları, hülyâm içinde lâl...
Aldım Rakofça kırlarının hür havâsını,
Duydum, akıncı cedlerimin ihtirâsını,
Her yaz, şimâle doğru asırlarca bir koşu...
Bağrımda bir akis gibi kalmış uğultulu...
Mağlûpken ordu, yaslı dururken bütün vatan,
Rü'yâma girdi her gece bir fâtihâne zan. (Beyatlı, 1974: 14)

"Kaybolan Şehir" adlı şiirde de doğup büyüdüğü Üsküp'e duyduğu hasreti dile getiren Yahya Kemal, tarihle de bağlantı kurarak mekân-tarih ilişkisi üzerinden Üsküp'ün kendisi ve Türk tarihi için önemini vurgular:

Üsküp ki Yıldırım Bayazıd Han diyârıdır,
Evlâd-ı Fâtihân'a onun yâdigâridir.

Firûze kubbelerle bizim şehrimizdi o;
Yalnız bizimdi, çehre ve rûhiyle biz'di o.

Üsküp ki Şar-dağ'ında devâmıydı Bursa'nın.
Bir lâle bahçesiydi dökülmüş temiz kanın.

...

Vaktiyle öz vatanda bizimken, bugün niçin
Üsküp bizim değil? Bunu duyduğum, için için.

Kalbimde bir hayâli kalıp kaybolan şehir!
Ayrılmanın bıraktığı hicran derindedir!

Çok sürse ayrılık, aradan geçse çok sene,
Biz sende olmasak bile, sen bizdesin gene⁷ (Beyatlı, 1974: 77)

Balkanlar için şiir yazarlardan biri de Osman Yüksel Serdengeçti'dir. Serdengeçti "Kanlı Balkanlar" adlı yazısında çeşitli sosyal olaylardan esinlenmekte Balkanlar'da yaşanan acıları şiirine konu ederek tarihi bir perspektif sunmaktadır:

"Kara bir kuş kanlı Balkanlar'dan kara haber veriyor.
Kara bir kuş uçtu geldi balkandan.
Kanatları görünmüyor al kandan!
Bana haber verdi eski vatandan
Kara haber, harp kuşundan karaydı.
Her haberi onulmaz bir yaraydı...
Fazla tahammül edemiyorum.

Ne olduk? Ne hale düştük? Diye kendi kendime soruyorum. Ağzımdan gayri ihtiyari şu mısralar dökülüyor.

Ey Rumeli, ey Balkanlar, ey eski vatanlar:

Bin yıl oldu toprağına basalı.
Hayli oldu kılınçları asalı.
Bülbüllerin onun için talı,

Sazlar kırık ayar tutmaz telleri,
Biz neyledik o koskoca elleri?

Yol görünür, Sultan emir verirdi.
Dalga dalga ordularım yürürdü,
Hamlemizden dağlar taşlar erirdi

⁶ Mesut Tekşan, "Yahya Kemal ve Balkanlar", 25-30 Ağustos 2015, 7.Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi, Kaposvar/Macaristan. Makale için bakınız *Basılmış Bildiriler Kitabı*.

⁷Konu hakkında daha geniş bilgi için bkz. Ertan EROL, "Yahya Kemal Beyatlı'nın Eserlerinde Balkanlar". The Balkans in The Works of Yahya Kemal Beyatlı, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 77

Arkamızda bırakarak selleri
Biz neyledik o koskoca elleri?

...

Manastırlar Plevneler bizsizdir,
Yosun tutmuş camilerin ıssızdır,
Boynu bükük minareler öksüzdür

Açmaz olmuş kızanlığın gülleri
Biz neyledik o koskoca elleri?

...

Zafer zafer der eserdii yelleri
Biz neyledik o koskoca elleri? (Serdengeçti, 1992: 42)

Balkan Savaşları şiire konu olduğu gibi hikâyeye ve romana da konu olmuştur. Ömer Seyfettin'in *Bomba, Beyaz Lale* hikâyeleri bunların en başında gelir. Bulgar komitacıları tarafından başı kesilen bir Bulgar vatandaşının acıklı hikâyesi her birimizin belleğinde yer etmiştir. Aynı şekilde *Tuhaf Bir Zulüm ve Hürriyet Bayrakları* adlı hikâyelerde Balkanlarda yaşanan trajedilerin yansımaları görülmektedir. Bu trajedilerin romanda konu edilmesi biraz daha geç olmuştur. *Balkanlara Veda* adlı eserinde Haluk Harun Duman, savaşı konu eden romanları üç başlık altında değerlendirmiştir.

- A. Savaşı çekirdek olayda işleyen romanlar
- B. Savaşı çerçeve olayda işleyen romanlar
- C. Savaşı bir motif olarak işleyen romanlar

Yazar ilk iki gruba girenleri "savaşın ağırlığını hissettiren romanlar" olarak değerlendirmiştir (Duman 2005: 165). Birinci grupta Yılmaz Gürbüz'ün *Balkan Acısı* ve Sevinç Çokum'un *Bizim Diyarlar* adlı romanlarından bahseder. *Bizim Diyarlar* romanında Balkanlı bir ailenin başından geçenler anlatılmaktadır. Yazar yaptığı bir söyleşide bu ailenin kendi yakınları olduğunu belirtmiştir: "Romanda kaybedilen topraklar ve daralan vatan coğrafyası üzerine dikkat çekilmiş, böylece okuyucunun gözlerini dış Türklere çevirmesi arzulanmıştır" (Duman, 2005: 171). Savaşı çerçeve olayda işleyen romanlardan diğeri de Halide Edip'in *Mev'ud Hüküm* romanıdır. Yazar Doktor Kasım'ın Balkan Savaşları'na katılması nedeniyle savaştan söz eder. Romanda özellikle askerlerin çektiği sıkıntılar anlatılır.

Duman, adı geçen eserinde ikinci grup roman kapsamında Reşat Nuri'nin *Akşam Güneşi*'ni neden bahseder. *Akşam Güneşi* romanında "Balkan Savaşı epizotik bir motif olarak yer almıştır. Romanda asli şahıs Nazmi'nin macerası kısmen savaş öncesi faaliyetler arasında geçer" (Duman, 2005: 187). 'Savaş edebiyatı' diye bir yeni yönelimin bazı yazarlar teorisini kuralarken bazıları edebiyatla savaşın bir ilgisini kuramazlar. Yakup Kadri bunlardan biridir. "Edebiyatın savaşla ilgisi yoktur" diyen yazar, *Yaban, Sodom ve Gomora* ile *Ankara* gibi I. Dünya Savaşı'nı ve Kurtuluş Savaşı'nı konu alan romanlar yazmıştır. Yazar bu eserlerin hiçbirinde savaşı cepheden vermemiştir; savaşın insan ve toplumda yarattığı etkiler üzerinde durmuştur. Ayla Kutlu da Yakup Kadri gibi davranmıştır. Balkan Savaşları'nı tema olarak ele aldığı *Yedinci Bayrak* romanında savaşın insanlar üzerinde yaptığı etkileri ve yaşanan trajedileri dile getirmiştir. Yukarıya aldığımız şiirinde Serdengeçti'nin "Neyledik o koskoca elleri" diye haykırdığı gerçeklik bu romanda aşama aşama gösterilmeye çalışılmıştır. Yazar, bu felaketlerin odağında bulunan Hasret adındaki bir Türk kızının hayat mücadelesini merkeze alarak Balkanlar'da yaşanan trajedileri ve göçü işlemiştir.

3. Balkanlar'da Yaşanan Trajedi Yedinci Bayrak

İlk olarak Ocak 2016'da yayınlanan *Yedinci Bayrak* romanı "Urumeli'den İzmir'e" alt başlığıyla konusunu daha başta duyurmuştur: Rumeli'den İzmir'e göçün hikâyesi. Romanın iç kapağında yer alan haritada beş mekân dikkatlere sunulmuştur: Saraybosna, Üsküp, Selanik, İstanbul ve İzmir.

On bölüm olarak düzenlenen romanın her bölümünün başında o bölümde işlenen konuyla ve mekânla örtüşen şiirlere, türküler ve destanlara yer verilerek, anlatım zenginleştirilmiştir. "Saraybosna" adını taşıyan Birinci Bölümün başında "Bosna Türküsü" yaşanan ve yaşanacak muhtemel trajedilere gönderme yapmaktadır.

"Keten gömlek sekiz kat
Dördünü sen giy, dördünü sat
Benden başka seversen
Kalkma yataklarda yat" (s.2)⁸

"Ay filizi filizi
Kim bilir kalbimizi
Esti bir acı rüzgâr
Ayırdı ikimizi" (s.2)

"Şar Dağı'nın İnce Yeli Üsküp" adını taşıyan İkinci Bölümde yer alan "Üsküp Türküsü", Üsküp kışlası ve hasret üzerinedir.

"Üsküp kışlasında kuşlar ötüşür
Ötme bülbül efkârım var tutuşur
İki hasret birbirine kavuşur
Okunur fermanım kara gözlüm" (s.69)

⁸ Romandan yapılan alıntılar romanın ilk baskısından (2016) yapılmış, ayrıca dip not verilmemiştir.

“Vidin ve Ötesi” adını taşıyan Üçüncü Bölüm, Hasret’le evlenen Ali Sabir’in hayat hikâyesinin anlatıldığı bölümdür ve Fakîr’in “Vidin Destanı” ndan alınan altı dörtlükte Vidin’ in başındaki kavgalar dile getirilmiştir.

“Gidi Vidin senin başın kavgalı
Balyemez topların altın halkalı
Böyle cenk olmamış dünya duralı
Ahrete kalmıştır işi Vidin’ in” (s.131)

“Elveda Üsküp” adını taşıyan Dördüncü Bölüm, bir türküyle başlar. Bu türküyle okuyucu anlatılacaklara hazırlanmak istenmiştir.

“Yıldız dağı işte de geldim yanına
Bir teselli versene garip canına
Saliver gideyim de nazlı yârin yanına” (s.169)

İlk dört bölüm dört değişik coğrafyada yaşanan trajedileri anlatırken Balkan Savaşları’nda yaşananların geçmişten günümüze halk muhayyilesinde nasıl şekillenip dillendiğini ifade etmektedir. Romancının başvurduğu bu yöntem bir yandan savaşı ve savaşın trajedisini günü gününe verirken diğer yandan onun nasıl dile gelip türkülere, ağıtlara hatta destanlara konu olduğunu vurgulamaktadır.

“Üsküp’te Karışık Günler” adını taşıyan Beşinci Bölümde, günümüz şairlerinden Gülten Akın’ın bir şiirine yer verilmiştir.

“Kararıp pas bağladılar
Yine bağlarlar
Uzun ürkünç bir süreyi
Bizden geçirenler” (s.223)

“Selanik” adını taşıyan Altıncı Bölüm’ün başında da “Selanik Türküsü”ne yer verilmiştir. Gerek bölümün adı ve gerekse verilen türkü, Selanik’te yaşanacak olan trajedilerin habercisidir: “Bir fırtına tuttu a yârim bizi deryaya kardı/ O bizim kavuşmalarımız mahşere kaldı” (s.275).

“Yine Yol Göründü Garip Serime” adını taşıyan Yedinci Bölümde de bir başka “Selanik Türküsü” ne yer verilmiştir: “Şu kabak çiçeği ne açar ne kokar/ Sevdiğimin kanları salından akar” (s.319).

Sekizinci Bölümün adı “Vatan Toprağı”dır. Yazar/anlatıcı ve Hasret için *vatan toprağı* İstanbul’dur. Bu nedenle bu bölümde “İstanbul Türküsü” ne yer verilmiştir: “Yemenimin oyası amanın aman rengi de rengine/ Körolası annem vermedi beni dengi dengime” (s.355).

Dokuzuncu Bölüm “Yeni Toprak, Yeni Bayrak” başlığını taşımaktadır. Hasret ailesiyle birlikte önce İzmir’e oradan da Manisa’ya gelip, yerleşmiştir. Artık Manisa bir yenilenmeyi, yeni toprağı/vatanı ve yeni bayrağı haber vermektedir. Bu bölümde “Manisa Türküsü” ne yer verilmiştir:

“Yaz gelince her tepeler otlanır
Yağız atlar payvendinge beslenir
Hiç gözüm görmesin gönül katlanır
Penciremin şavkı birden bire aman hey!” (s.383).

“İzmir’in Bayrakları” adlı Onuncu Bölüm’ de *Akdeniz Marşı*’na yer verilmiştir. Romanda anlatılan trajedi ve sonunda ulaşılan zafer dörtlüğün ilk dizesinde adeta özetlenmektedir: “Yaslı gittim şen geldim/ Aç koynunu ben geldim/ Bana bir yudum su ver/ Çok uzak yoldan geldim” (s.435).

3.1. Yedinci Bayrak’ta Olay Örgüsü

Romanda ele alınan olay örgüsü roman kahramanı Hasret’in hayat hikâyesi olarak kabul edilebilir. Saraybosna’dan başlayıp İzmir’e kadar uzanan yolda Hasret’in hayatı ve onun etrafında yaşananlar konu edilmektedir. Hasret’in anne-babasıyla Saraybosna’da geçirdiği mutlu çocukluk yıllarıyla başlayan eser, zamanda geri dönüşlerle sürer. Bu geri dönüşlerle biz Hasret’in annesinin babası tarafından nasıl kaçırılıp, evlendiğini ve bu olay nedeniyle annesinin babasına küstüğünü, onu bir daha affetmediğini ve erken yaşta hastalandığını öğreniyoruz. Hasta annenin eve kapanmasına karşın babası hep tabiatın içindedir. Hasret annesinden çok babasıyla yakınlaşmıştır. Hasret, babasıyla evlerinin önündeki çimenlere uzanıp güneşin doğuşunu izler, evlerinin bahçesinde koşar oynar, mutlu günler geçirir. Çocukluğunun en mutlu anları bu anlardır. Bu arada annesi ölür. Annesinin ölümünden sonra babasıyla yaşayan Hasret genç kız olduğunda babasının yanında çalışan Ali Sabir ile evlenir, Sacide ve Alemdar adlı iki çocukları olur. Bu arada Balkanlar kaynamaktadır. Komitacılar halka bir türlü rahat huzur vermezler. Her gün yeni bir olay, yeni bir felaket yaşanır olmuştur. Osmanlı-Rus Harbi karışık olan Balkanlar’ı daha da karıştırmış, Hasret ve ailesi Üsküp’e göçmek zorunda kalmıştır.

Hasret’in evlendiği Ali Sabir Vidinli’dir. Eserde Ali Sabir’in hikâyesi Vidin’ in hikâyesi olarak anlatılmıştır. Geriye dönüş tekniğiyle anlatılanlardan Sabir’in Vidin’de annesinin ve kardeşinin katledildiğini öğrendiği ve kendi canını kurtarmak ve bu katliamı yapanlardan öç alabilmek için kaçıp Saraybosna’ya geldiği anlaşılmaktadır. Ali Sabir, Saraybosna’ya geldiğinde Hasret’in babasının değirmeninde çalışmaya başlar. Yaşadıkları nedeniyle içine kapanık, hiç kimseyle konuşmayan biri

olmuştur. Kısa bir zaman sonra Hasret'le evlenir. Mutlulukları komitacı saldırıları nedeniyle uzun sürmez, Saraybosna'dan Üsküp'e taşınmak zorunda kalırlar.

Üsküp Hasret ve Ali Sabir'in ikinci durakları olmuştur. Balkan Savaşları burada da etkisini göstermektedir fakat en azından can güvenlikleri vardır. Sıkıntılı da olsa Ali Sabir'in çalışkanlığı ve becerikliliği sayesinde geçimleri kolay olmuştur. Burada geçen yıllarda çocuklar büyüüp evlilik çağına gelmiş, Hasret'in babası ölmüştür. Hasret oğlu Alemdar'ı Arife'yle evlendirir. Bu evlilikten Arif ile Mithat ve Namık isimleri verilen ikizler dünyaya gelir. Bu yıllarda yeni sıkıntılar baş gösterir. Salgın hastalık nedeniyle Arif ve annesi Arife ölmüştür. Öte yandan Arnavut komitacılar tacizlerde bulunmaktadır. Bir Arnavut komitacı, Sacide'ye göz koyar. Baba Ali Sabir, Sacide'yi Arnavut'a vermeyince aralarında kavga çıkar. Arnavut komitacı Ali Sabir'i vurarak öldürür. Ali Sabir'in ölümüyle perişan olan aile Selanik'e göçmek zorunda kalırlar. Kısa zaman sonra Selanik de Yunan ordularınca işgal edilince orada da duramazlar. Türklere artık Balkanlar'da huzur kalmamıştır. Oradan İstanbul'a göçerler. Fakat İstanbul'da da durum iyi değildir. Rus askerleri İstanbul'u Çatalca'ya kadar işgal ettiğinden İstanbul'a girmeden diğer ailelerle birlikte İzmir'e oradan da Manisa'nın Salihli ilçesinin bir köyüne göçerler. Burası fiziki olarak göçün son noktasıdır. Ancak hayat onları savurmaya devam eder. Bu arada I. Dünya Savaşı çıkmış, Namık ve Mithat askere alınmıştır. Namık Sarıkamış'a giderken Mithat değişik cephelerde savaşmıştır. 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanınca Mithat eve döner fakat Sarıkamış'a giden Namık'tan uzun zaman haber alınmaz. Böylelikle I. Dünya Savaşı'nın önemli cephelerinden olan Sarıkamış ve orada yaşanan felaket, trajik bir şekilde hatırlatılır. Mondros Mütarekesi'nden sonra eve dönmek Mithat, ikizi Namık'ı her an hatırlar, onun hayali bir türlü gözlerinin önünden gitmez. Yine de çalışmak ve ekmeğini taştan çıkarmak zorundadır. Bu arada Güldeste ile evlenmiş, Salih adında bir oğlu olmuştur. Savaş sonrası hayat mücadelesini sürdürürken Millî Mücadele başlar. Mithat, Millî Mücadele için asker toplandığını duyunca askere gitmek için başvurur. Mithat ve babası Alemdar askere alınırlar. İlerlemiş yaşına rağmen iyi bir usta olan Alemdar, makine bakımı için göreve çağırılmıştır. Oğlunu ve torununu yeniden askere gönderen Hasret'in acılarına acılar eklenmiş, Güldeste ve Cafer Salih'le yalnız kalmıştır.

Bu arada Yunanlılar İzmir'i işgal etmiştir. Saraybosna ve Kosova'dan beri düşmandan kaçan bu insanların artık kaçacak yerleri yoktur. Bu nedenle ölüm kalım savaşına girmekten başka çareleri kalmamıştır. Topyekûn millî seferberlik başlatılarak Millî Mücadele'ye girilmiş ve sonunda düşman İzmir'den denize dökülerek mutlak ve kesin zafer kazanılmıştır. Bu mutlak ve kesin zafer Hasret'in el emeği göz nuruyla işlediği bayrağın göndere çekilmesiyle taçlandırılmış, roman da bu zaferle birlikte sona ermiştir. Hasret, yıllardır özlemini çektiği özgürlüğe ve güvenli bir hayata kavuşmuştur (s.183).

Romanda Millî Mücadele'ye katılan Alemdar'ın ve Mithat'ın sonlarından haber verilmez. Çünkü bu roman, onların hayat hikâyesinden çok düşmanla ve ondan kaçanlarla ilgilidir. Düşman denize dökülmüş, anayurt kurtarılmış, zafer kazanılmıştır; artık barış olduğuna göre pek çokları gibi onlar da evlerine döneceklerdir.

Hasret'in ailesinin ve beraberindekilerin özgürlük yolculuğunun anlatıldığı romanda Balkanlar'da yaşanan trajedilerle birlikte I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yılları da anlatılmaktadır. Saraybosnalı Hasret ve beraberindekilerin düşmandan kaçıp boydan boya Balkanlar'ı ve İstanbul'u geçerek Anadolu'ya, İzmir'e gelmeleri ve zafer kazanmaları *yedinci bayrak* figürüyle anlatılmıştır. Bu anlamda *Yedinci Bayrak*, Hasret'in olduğu kadar onunla birlikte tüm milletin, özellikle de Balkanlar'dan göçüp gelmiş ve Anadolu'yu yurt edinmiş olanların destansı/trajik mücadelesini anlatan bir romandır.

Romanda Balkanlar'da yaşanan geçim sıkıntıları, Bulgar ve Sırp komitacıların baskınları; can, mal, namus kaygısı; yenilgiler, geri çekilmeler, göçler; salgın hastalıklar, ayaklanmalar, etnik çatışmalar gibi birçok trajik unsur ele alınmıştır. Hasret ve ailesi geri çekildikçe düşman kovalamıştır. Bu kovalamaca Vidin'den Saraybosna'dan Üsküp'e, Selanik'e oradan Edirne'ye, İstanbul'a ve nihayet İzmir'e kadar uzanmıştır. İzmir'de işler farklılaşmıştır: İzmir, direnişin, karşı koyuşun, Millî Mücadele ateşinin tutuşturulduğu yer olmuştur. Çünkü İzmir Anadolu'nun Batiya açılan kapısıdır, Anadolu'dur. Burayı kaybetmek demek Anadolu'yu kaybetmek demektir. İzmir'de düşmana direnç gösterenler arasında Hasret de vardır. Hasret, elindeki son parayla bayrak bezi ve işleme ipleri alarak elleriyle ay-yıldızlı bir bayrak işler. Ay-yıldızlı bu bayrağı Hasret, İzmir'e doğru giden Türk birliklerine hediye eder. Düşman İzmir'de denize dökülüp zafer kazanılınca askerler bu bayrağı göndere çekerler. İzmir'in göklerinde bu bayrak dalgalanmaktadır: Düşman yurttan kovulmuş, bayrak göndere çekilmiştir. Hasret, torunu Salih'le İzmir'e gelip dalgalanan o bayrağın altında özgürlüğü tatmıştır.

3.2. Romanda Öne Çıkan Mekânlar/ Şehirler

Balkanlar gibi geniş bir coğrafyada, pek çok dinî ve etnik çatışma ve mücadelelerinin bir romanda ortaya konulması alabildiğine zor bir iştir. Yazar bunun üstesinden gelebilmek için Hasret ve arkadaşlarının göç yolunu takip ederek, Balkanlar'ın önemli merkezlerinde yaşanan trajedileri ortaya koyabilmiştir. Bu mekânlar aynı zamanda romanın ana bölümlerini oluşturmaktadır.

3.2.1. Saraybosna

Saraybosna romanda ilk ele alınan mekândır. "Osmanlı İmparatorluğu'nun en renkli ama aynı zamanda da en Osmanlı eyaletiydi Bosna... Merkezi şehir Saraybosna, Bursa'nın ikiz kardeşi gibidir" (Ortaylı, 2007: 152). Saraybosna Hasret'in doğup büyüdüğü ve babasıyla mutlu çocukluk yıllarını geçirdiği yerdir. Burası babasının Hasret'e vatan bilincini aşıladığı yer olarak da dikkat çekmektedir. Hasret, babasının her sabah duymaktan hoşlandığı kalın sesiyle; "Allah'ın saçtığı nimetlere hamd ederiz. Bunun üstüne bir de dünya güzelliklerinden pay lütfettiğini hiç unutmayalım" sözlerini yıllar sonra tekrar tekrar hatırlar. Babasıyla gözlerini kapayıp baharın bütün güzelliklerini yaşadığı zamanlarda "babası gözlerini açmadan hep aynı sözleri mırıldanırdı: "İşte bu... Vatan, farkında olduğumuz şeylerin toplamı. Bir toprak parçası değil yalnızca. Sahiplendiğimiz, üstündeki canlı cansız her şeyle, karnında sakladıklarıyla bizi var eden cennet!" (s.11).

Yazar bu bölümde eserin geleceği ile ilgili imalarda bulunmaktadır. Babası Hasret'e tekrar tekrar "Elindeki şeylerin değerini bil, sana ulaştıkları için şükret." dediğinde "Hasret bu sözleri çok anlamsız buluyordu: "Elindeki şeyler!" Elinde ne vardı ki?" (s.13). Otuz yılını buralarda geçirmiş Hasret, bazı şeylerin eskisi gibi olmadığını farkına vardığında babasının öğütlerini anlamaya başlamıştır. "Azla yetinmeği, ailesi için fedakârlık etmeyi, öğrenilenlerin, anıların insanı olgunlaştırdığını... Acının da sevincin de gelip geçer olduklarını, kırılmaların ardından insanın kendini onarabileceğini, yeniden dik durabilme gücünü kazanacağını..." (s.13).

Eskilerin gücü, adaleti, âdeta bir hayal olmuş; çarşıda esnaf arasında sürtüşmeler yaşanmakta, anlaşma, dayanışmadan çok öfke ve dalaşmanın olduğu ve taşraya çıktıkça artan bir düşmanlık görülmektedir. Annesinin acılı hayat hikâyesini içi yanarak dinleyen Haset, "Rumeli'nin kıyıcılığını ilk kez annesinden duyuyordu" (s.26). Babası "Eymir, uzaktan âşık olduğu Asiy'e'yi evlerinin kapısını bacasını devirerek zoraki kaçırmış, "Arnavut eşkiyası gibi evi basan üç kişiye karşı koymaya çalışan annesini kıyasıya dövmüş, evi ateşe vermişlerdi" (s.27). Annesi, babasını asla affetmez, küskünlük içinde hastalıklarla boğuşa boğuşa ölür. Annesinin mezarı değirmen arazisinin en güzel yerine kazılır. Eymir Ağa, her sabah karısının mezarına gider. İşlerin büyük bölümünü yanında çalıştırmaya başladığı Ali Sabir görmektedir.

Hasret babasının yanında çalışmaya başlayan Ali Sabir ile evlenir. Onun sıradan bir esnaftan çok daha bilgili olduğunu, çok okuduğunu görünce onun hakkında bilgi edinmeye çalışır. Kocasına ülkenin hâli hakkında sorular sorar. Kocasına göre;

"Osmanlı göçmekteydi. Rusya birleşip büyüdükçe Batıya uzanmak, öte yandan Karadeniz üstünden sıcak denizlere inmek konusunda günden güne daha yoğun heves ve zorunluluk duyuyordu. Soluk aldırılmayan Osmanlı, Balkanlar'da oluşturduğu vatani, kanlı isyanları izleyen kanlı savaşlarla gitgide büyüyen parçalar halinde yitirmekteydi. Bulgarların, Sırpların, Yunanların büyük koruyucusu Rusya, saldırmak, karıştırmak, huzuru yok etmek için elinden geleni ardına koymuyordu. İşte şimdi sürmekte olan savaş.

Burada, Bosna vilayetinde Hırvat isyanlarına bir türlü kalıcı çözüm bulamayan devlet, Karadeniz'in doğusunda batısında kan gövdeyi götürürcesine savaşmakta ve ahali sürekli ölmekte, sağ kalanlar acılar çekmekteydi. Bu savaşların sonu ne olacaktı. Eskiden devlet güvenceydi, şimdi onun nesine güvenebilirlerdi? Yıllarca kaçak yaşamış, neredeyse tüm mülk-ü İslam'ı dolaşmış, devletin ve halkın durumunu; yoksulluğunu ve geriliğini görmüş, yaşamıştı.

Yalnızdılar, güçsüzdüler. Osmanlı hızla çözülmüyordu. Yine de umudun kırılmaması için bir keskin inatla direnmeye çabalıyordu. Osmanlı bayrağının altındaki insanın, topraklarına sahip çıkacağı; yaşamına yalnızca onun altındayken onur katılacağı inancındaydı. O yüzden, ister tuğ de, ister bayrak... Ne diye çağırılsa çağırılsın... İşte o: O kutsal emanetiydi ataların. Son tuğa nerede ulaşacağını bilemiyordu. Bu dünyaya gözlerini yumduğunda üstünde tuğun dalgalanacağına dair olan inancının sürekli zayıfladığını algıyordu" (s.49-50).

Romancı Rusya'nın mezhep birliğiyle Yunan'a destek olduğunu, Avrupa'nın hayali bir geçmiş tutkusuyla Yunan'ı aileden saydığını ve onun yanında yer alarak Osmanlı düşmanlığı yaptığını belirtir: "Avrupa kral aileleriyle akrabalıkları nedeniyle kollanıp korunmalarını garantilemişlerdi. Osmanlı kaybediyor, kaybettiriliyordu" (s.51). "Osmanlı'nın zararına, ortalığı en çok karıştıranların başında Sırp geliriyordu. Rusların ırkdaşları. Kan dökücü Slavlar... Sıkışmış oldukları dünyaları içinde duydukları hıncı Osmanlıya yönelterek ona bedel ödetmek istiyorlardı. Ülkenin sahibi Osmanlı değilmiş gibi, her gün olay çıkarıyor, nerede yaşıyorlarsa orada huzuru yok ediyorlardı" (s.52).

Yazar Hasret'in gözünden karamsar bir tablo çizer:

"Kötülük çoktu dünyada. İnsanların açgözlülüklerini artıran bu şeyler kötülüklerin yalnızca bir kısmıydı. Asıl büyük dert, Nemçe'nin her nizâyâ temsilcileri eliyle taraf olmasıydı. Haklı olanlar daima Bugarlardı, Sırpardı, Hersekliydiler, Karadağlılardı, Hıristiyan Arnavutlardı. Devlet-i Aliyye ise haksızdı! Müslümanlar hep saldırgan, hep katil, hep ganimetçiydiler! Savaş Karadeniz'in iki yanında kan gövdeyi götürüresiye sürmekteydi o sırada. Daha ayrıntıları bilmeseler de, sonuçtan umutlu olmamak için yeterli nedenlerin farkındaydılar" (s.55).

Saraybosna'nın işgali onların hayallerini yerle bir eder:

"İşgalin ilk günlerinde evlere kapandı Osmanlılar.(...) Halkın inancı, 'Osmanlı bizi bunların eline bırakmaz, bir çare bulur' güveniydi: Evlad-ı Fatiha'nın yurt kıldığı yerlerdi buralar. Bırakır mı Osmanlı Saraybosna'sını, gözden çıkarır mı İpek ya Mostar ya Kotor'u? Ya o, ya şu... Ne çok yerleşim, günlerce askerlerini bekledi.

Giderek beklentinin boşluğu anlaşılmaya başlandı. Tuğun yerine Nemçe bayrağı çekilmiş, Osmanlı Müslümanlarının hakları ve toplumdaki yerleri bir anda değişmişti" (s.94).

Rusya ile savaşı fırsat bilen Nemçekler hızlı bir işgal başlatırlar. Osmanlı'nın en batıdaki toprakları işgal edilir. Devlet-i Âliyye'nin Bosna Hersek için yapabildiği tek şey zayıf karşı çıkışlardan ibaret olur. İstanbul'un sınırlarına dayanmış Rus, Bulgar, Sırp güçleriyle devletin başı beladaydı. Bu yüzden hükümet o topraklar ve insanlar için imdat isteğine cevap veremedi. Beş yüz yıllık Osmanlı şehirlere, köyleri ve tüm arazi, kendi talihlerine ve işgalcilerin insafına bırakıldı" (s.90).

"Cami minareleri, köprüler, imarethaneler, devlet daireleri saldırıya uğradı. Hesaplı ve düzenli hareket ediyorlardı Nemçe güçleri: Aşırı sertlikler, ürkütücü cezalandırmalar, öfke çekecek törenler yapılmadı. İşgalcileri kurtarıcı olarak karşılayan Hersekliiler ve Sırp birle, Avusturya askerleri yönetiminin uyarısıyla fazla taşkınlık ve sevinç gösterilerine kalkışmadılar" (s.91).(...)"Osmanlı toprak sahipleri de aşırı serttiler. Vidin'de de durum aynıydı. İşkodra'da da, Filibe'de de, Nişte de. Öfkeli ve sabırsızdılar, cahildiler; değişmelerin farkında değildiler. Üstelik kendilerini beğenmişler.

Nemçe bu yanlışlıkların hepsini abartarak işleyip duruyordu" (s.92).

Ali Sabir ve ailesi, işgalden sonra "göçmeye kesin olarak karar vermişti" (s.97) ve göçtükleri yer, Üsküp'tü.

3.2.2. Üsküp

Romanda ikinci mekan olarak ele alınan Üsküp “Şar Dağı'nın İnce Yeli Üsküp” alt başlığıyla takdim edilmiştir. “Osmanlının Rumeli'nde yerleştiği ilk şehirlerden biriydi Üsküp. Adı anıldığında herkesin aklına Osmanlının ilk başşehri olan Bursa'yı düşüren... Üsküp halkının Bursa ahalisi kadar Müslüman ve Osmanlı olmasından gurur duyulurdu. İpek yolunun zengin yerleşimlerinden biri olarak eski çağlardan beri önemsenen bir yerdii”(s.71).

Saraybosna'dan sonra önemli mekânlardan biri olarak dikkat çeken Üsküp'te yaşayan Müslümanlara yeterince eğitim verilmediğinden halk cahil bırakılmış buna karşı Bulgarlar fen eğitimi almışlardır. Yeni geldikleri Üsküp'te yaşamın huzurlu geçmesi için dualar eden Hasret bundan pek emin olamaz. “İnsanın içini oyan bir yalnızlıktı bu. Şu anda ne toprağı ne evi vardı. Göç yoluna düşmenin çok ağır veren bir hastalığa tutulmaktan farkı yoktu” (s.78).

Saraybosna'nın elden çıkmasından sonra “birçok yerleşim yerinden göç kabileleri Üsküp'e gelip açlık yerlere yığılmışlardı. Göçe koyulan her kabile; yokluk, acılar ve hastalıklarla geliyor, çoğu barınamıyor, daha ötelere gitmeyi göze aldıklarında yeniden yola koyuluyorlardı. Bugün Bosna, yarın kim bilir neresi, bir başka gün Üsküp... Bütün Rumeli diken üstündeydi. Halk umutsuz ve tedirgin. Osmanlı, hızlı fetihleri kadar hızlıca, suda eriyen buz gibi eriyerek Rumeli'ni yitirmekteydi” (s.85).

Osmanlıyı yaralı, hasta bir aslana benzeten yazar, “doğrulup soluk almasına bile izin vermeden saldıran çakallar sürüsünün ortasında, gövdesini ve canını parça parça yitirmekteydi, “Dün Saraybosna'ya olan yarın - Allah muhafaza- Üsküp'e olmaz mı sanırsınız?” (s.85). Bu sözlerinden kendisi de titrer.

“Şimdi, şu şehirde, nüfusun neredeyse yarısı, Osmanlı nüfusunun canına susamıştı. Çeteler, komitacılar, gündün güne çeşitleniyor, çoğalıyor, zalimleşiyor, yol kesip, insan boğazlayıp kendi çaplarına göre imparatorluğu kurtçuklar gibi kemiriyorlardı. Hayatının en güzel uykularını ninesinin eğinde oyalanarak uyuyan, o kokuyu, ezdiği yonca çiçeklerinde bulmaya çalışan yetişkin kadın. Hayır, Üsküp'tekilerin kokusu belki de teninden gelen menekşe kokusuyla birleşmemiş olduğundan, ninesinin kokusuna benzemiyordu” (s.89).

Romanda oradan oraya göçmenin yarattığı travma şu sözlerle ifade edilmektedir: “İki buçuk ay önce yaşayarak öğrendiği o “göçmen akli” denilen “mekanların karışıp tekleşmesi ve birbirlerinden ayıramama hali” sık sık başına gelmeye başlar” (s.89) şeklinde ifade edilmektedir. Dindar Rumeli Bursa'sı Saraybosna'dan göçüp Üsküp'e yerleşirler.

Yazar çekilen sıkıntıları romanda şöyle anlatıyor:

“Yol boyunca, gözlerindeki yaş kurutamamıştı Hasret. On beş yıldan beri bayraktan söz ederken, yaşaran gözleri titreyen sesiyle kocasının anlatamadığı yaşanmış acılarını kendisi yuvasından koptuktan sonra göç yolunda anlamıştı. Buraya Üsküp'e yerleşmekten hoşnut olsa da Saraybosna'dan zorla kopuşunun yürek vurgunu olduğunu düşünmeden edemiyordu” (s.94).

Ali Sabir olup bitenleri çok iyi tahlil edip ailesini bilgilendirmekteydi ancak çocukların ve Hasret'in bunları anlayacak durumları yoktu. Ali Sabire göre “devlet” dediğin, toprağı vatan bilmiş herkesi korumalıydı. Biri tebaa, öbürü reaya olunca “aşağı” veya “gayrı” görünen; sonuna kadar sessiz ve hareketsiz kalmazdı. “Vatanın anlamını yaşatan, eskiden tuğ olarak düşünülen bayraktı. Ayağı yere basan, kendisi yukarıda salınan, simgesiyle çok özel anlam yüklü olan bağımsızlığı temsil ediyordu” (s.93).

Rusya hızla Osmanlı topraklarına inerken, Tuna'yı geçmiş, Niğbolu'yu almış, Şıpka geçidini aşmış, böylece Osmanlının başkentine kadar yolu açmıştı. Gerçi Plevne'de hiç beklemediği bir savunma savaşıyla duraklamıştı. Orada, uzun süren ve sonbahardan kışa eklenen kuşatmada on binlerce askeri telef olmuştu. “Savaş sürdü, artık İstanbul'a kadar yol onlara açıktı. Doğu Anadolu cephesinde de yenilen, kayıp veren Osmanlı, Bosna'nın toprağı için de halkı için de bir şey yapmadı. Osmanlı'nın yüzyıllar boyunca bıraktığı iz, reaya için nefret ve öfke biçiminde oradaki Müslüman Osmanlı halkına yöneldi. Umutsuzca yalnız kalmışlardı” (s.95). İşgali meşru göstermek ve taraftar toplamak için Türkçe ve Sırpça yazılmış duyurular dağıtılmış, kapılara yapıştırılmıştır. “Bosna ve Hersekiler” diye başlayan bildiride Avusturya İmparatorunun bir düşman olarak değil, Avusturya Macaristan sınırlarını tedirgin eden kargaşalığa son vermek için bir dost olarak geldiği belirtilmektedir (s.96).

Üsküp'te günlük hayat sürerken “bir yandan da savaş hâlâ sürüyordu. Plevne'deki kahramanlık, Osman Paşa'nın olağanüstü komutanlığıyla yüreklere saldığı ferahlık uzun sürmemişti. Plevne düşmüştü, Şıpka düşmüştü. Çekilen Osmanlı'nın ardından Romanya'dan, Sırbistan'dan, Bulgaristan'dan apar topar hazırlanıp sel dalgaları gibi gelen zavallı insanlarla Osmanlı'nın var olan yaraları deşildi adeta. (...) Osmanlının her yenilgisi, ırkı ne olursa olsun, gayrimüslimin yüzünde güller açıyordu” (s.101).

“Her cephede işler kötü gidiyordu. Bunu halkla beraber Ali Sabir de görüyordu. ‘Allah sanki bütün şimşekleri gözümüzde çaktırıp, yıldırımları başımıza yağdırıyor!’ (s.102) derken sesi titriyor: “Eflak, Boğdan, hele hele Bulgarya'daki Müslümanlar mahvoldu. Kadınlar ve çocuklar zulmü bir sel gibi yaşayacaklar” (...) “Reaya devlete kafa tutmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyor. Çeteler köy kasaba basıyor. Bir yandan da ‘Osmanlı canımızı malımızı alıyor’ diye bağılıyor. Yedi düvel Osmanlı'ya düşman. Koskoca devletin elinde kalanlar: yitirilmiş topraklardaki acılı yaşlılar ya da kemikleri bile öğütülüp un edilerek kaçağa çevrilen şehitlerin kaçgundan kurtulmuş dullarıyla yetimler” (s.102).

Vardar'ın uzun vadilerinden, bellerinden toplanan yaban kazları yazara “Mayadağ'dan kalkan kazları/ Al topuklu beyaz kızlar” türküsünü hatırlatırken bir gerçekliği vurgular: “Ölümlere karşı yaşamanın büyük gücü ve coşkusuyla türkü yakmalar” (s.109). Üsküp, Ali Sabir'in mezarı olmuştur. Onun vasiyeti “Osmanlı tuğunun altını vatan bilin” şeklinde olmuştur (s.246).

3.2.3. Vidin

“*Vidin ve Ötesi*” adını taşıyan üçüncü bölümde Ali Sabir’in hayat hikâyesi anlatılmaktadır. Bu bölümün başına Fakîr’in “*Vidin Destanı*” ndan aşağıda ilk dörtlüğü verilen altı dörtlük alınmıştır:

“Gidi Vidin senin başın kavgalı
Balyemez topların altın halkalı
Böyle cenk olmamış dünya duralı
Ahrete kalmıştır işi Vidin’ in” (s.131)

Yazar, Ali Sabir’in hayatını ve yaşadığı trajedileri zamanda geri dönüş tekniğiyle vererek eserin dokusuna yedirmiştir. Ali Sabir’in babası, annesi Huri kadın ve kız kardeşi Sacide komitacıardan Mihail Ağa’nın adamları tarafından hunharca öldürülmüştür.

“Huri kadının tüm kanı göğsündeki koca delikten akmış, canıyla birlikte toprağa karışmıştı.(...) Huri kadın yıkılırken, ellerini yarasının üstüne kapatmak ister gibi göğsünde kavuşturmuş, böylece kızıla boyanmış, yapışkanlaşmış iki eliyle sinisini örtmüştü. Adamın midesi bulanıyordu. Niyeydi bu vahşet?” (s.164).

Bu felakete tanık olanlar Ali Sabire annesinin ve kız kardeşinin öldürüldüğünü ve kendisinin kaçıp canını kurtarmasını söylerler. O da “kanlarını yerde koymayacağına, intikamını alacağına” yemin ederek oradan kaçır ve Saraybosna’ya gider: “Ömrü içini dolduran ve soğumak bilmeyen kinle geçecekti. İçinin derinliklerindeyse duyguları kurulu bir zemberek gibi gergindi. Otuz yıldan beri acısı kül tutmuyor, içinin yangını hafiflemiyordu” (s.171).

Saraybosna’ da çeteciler, komitacılar türemiş, her yerde Osmanlı aleyhtarlığı başlamıştır:

“Şimdi şu şehirde, nüfusun neredeyse yarısı, Osmanlı nüfusunun canına susamıştı. Çeteler, komitacılar, gündün güne çeşitleniyor, çoğalıyor, zalimleşiyor, yol kesip, insan boğazlayıp kendi çaplarına göre imparatorluğu kurtçuklar gibi kemiriyorlardı. Ah! İnsanın ayağının altındaki toprağın kayması, milletin parçalanması, kendisinin sandığı gökyüzünde, başka bayrakları dalgalandırmak için reyanın gün saydığını bilmesi... Nasıl da can yakıyordu” (s.86).

Balkan şehirleri işgalcilerin insafına bırakılmıştır: “Hızlı bir işgal gerçekleştirdi Nemçek. Askerden halktan rastgele ölümler birbirini izledi. Şehirlerin eşrafından rehlin, askerlerden tutsak almalar halkı ürküttü. Rumeli ne kadar Osmanlının yumuşak karnı olsa da, ülkesinin batısından ve doğusundan sarkan Rus güçleriyle savaşırken, Nemçelilere yönelik yeni bir cephe açmaya gücü olmadığını farkındaydı (s.102).

Bazen yavaş, bazen baskın biçiminde, bazen çok ölümlü, bazen kendiliğinden bırakılmış silahlar ve askeri tesislerle. Nemçe ile yapılan anlaşma Rumeli’ni çok zora sokmuştur:

“Osmanlı haritası, sel basmış, tayfun vurmuşçasına biçim değiştiriyor. İdare ise, yavruları dağılan ördek gibi, şaşkın. Ne yana seçirteceğini, neye sahip çıkacağını bilmiyor. Eflak, Boğdan, hele hele Bulgarya’daki Müslümanlar mahvoldu. Kadınlar ve çocuklar zulmü bir sel gibi yaşayacaklar, reaya devlete kafa tutmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyor. Çeteler köy kasaba basıyor. Bir yandan da, ‘Osmanlı canımızı malımızı alıyor’ diye bağıyor. Yedi düvel Osmanlı’ya düşman. Koskoca devletin elinde kalan kalanlar: yitirilmiş topraklardaki acılı yaşlılar ya da kemikleri bile öğütülüp un edilerek kap kacağa çevrilen şehitlerin kaçgundan kurtulmuş dullarıyla yetimleri” (s.102).

Osmanlı’nın Balkan yenilgileri gayri Müslümleri sevindirmektedir. Frenkler din kardeşlerini her ortamda desteklemektedir. “Çeşitli ırklardan reyanın yüksek çıkan seslerinin ardında ya da önlerinde onlara yol gösteren bir Frenk konsolosu, kâtibî, tercümanı vardı. Onlar korunmalıydılar. Aynı dindendiler çünkü! Öte yandan beş yüzyıldan beri bu toprakları vatan tutmuş insanların acılarına, kayıplarına karşı en küçük duyarlılık göstermeyen hak savunucuları da onlardı. Her ırktan Frenkler din kardeşlerine kayıtsız şartsız destek verirken, bir yandan da sorun çözümlerini pamuk iplikleriyle bağlıyor, böylece kendilerine duyulacak gereksinmeyi güç olarak kullanıyorlardı. Korunanlar bile sömürülmeliydi ki hem silah satılsın hem de haç dünyaya hâkim kılınsın.

Boğazına kadar yabancı tahrikçilerle dolmuş kasabalar, köyler, çiftlikler, yani az insanın bulunduğu yerlerde bitip tükenmeyen çete saldırıları yaşanıyor, halk tedirgin edilerek yerinden yurdundan koparılmaya çalışılıyordu. Silahlanma kolaylaşıyordu. Kutlamalara, küfürlere içki içip olay çıkarmalara, sarkıntılıklara yol veriliyordu. Cana, mala ve ırza yönelik saldırılar Müslümanlara hedeflenmişti. Nereden geldilerse oraya dönsünler!” (s.111).

Yerel çete ve komita saldırıları ve ardından gelen düzenli ordularla büyük devletler Balkanları adım adım işgal etmekteydiler. Tuna’nın öte yanının kaybının üstünden elli yıl geçtikten sonra bu yanı da kaybolmuştur. “Osmanlı güçsüzlüğü Türk güçsüzlüğüne dönüşmüş, alay konusu edilmekteydi” (s.113).

Kıbrıs gitmiş, Eflak Boğdan gitmiş, Üsküp’ün gitmesi yakın gibi gözükmektedir. “Koskoca bir ülkenin içi yanıyordu. Bu öyle sıradan bir olaymış gibi geçirilecek şey değildi. Ateş yalınları parça parça halkın yüreğine iniyor, orada usul usul yanmaya devam ediyordu (...) Gazi Osman Paşanın ve ordusunun fedakârlığı bir işe yaramamış, Karadeniz’in öte yanındaki toprakların savunması da düşman karşısında gerilemiştir. Ahmet Muhtar Paşa’nın komutasındaki ordu da yorgun ve yaralı geri çekilmiştir. Hem Batıda hem doğuda Osmanlı gençlerinin akittiği onca kan boşuna gitmiştir” (s.115)

Vidin’ in zenginlerinden Mihail Ağa, Ali Sabir’in ailesinin öldürülmesinden sonra Ali Sabir’in dedesinin yerlerini kendi üzerine geçirmiştir (s.156). Ali Sabir’in trajedisi henüz bitmemiştir. Vidin’ den sonra sığındığı Saraybosna da düşmanın eline geçmiş o da yeni ailesiyle birlikte Üsküp’e gelmiştir. Ancak Üsküp’te de Türklere ve Müslümanlara rahat yoktur:

“Rumeli gitgide boşalmaktaydı. Göçünü çözeceği yerde barınma olanağı bulan halk, şehri terk ediyordu. Yaklaşan kara bir fırtına bulutu gibi Rumeli halkının çevresini düşman güçleri sarıyordu. Rumeli artık Osmanlı değil, kavga ve ölümler diyarı ve onlarca

ırkın boğaz boğaza çıkar savaşına tutuştuğu lanetlenmiş topraklar demektir. Elden çıkan şehirlerde Osmanlı eserleri, özellikle camileri, okulları, kaleleri yıkılıyor, adları değiştirilip Sırp, Hersek, Bulgar, Yunan şehirlerine dönüşüyordu... O zaman göçler daha bir hızlanıyor, boş kalan yapılar ya yakılıyor ya da ne idüğü belirsiz insanlarca sahipleniliyordu" (s.119).

Ali Sabir, Kazım tarafından vurulunca Ali Sabir'in ailesi Mesut Çavuş'un evine sığınır. Mesut Çavuş Balkanlarda yaşananları en iyi bilenlerdendir. Ali Sabir'le arkadaşlık eder. Oğlu Dr. Feridun'u iki yıldır özleyen, yalnız yaşayan biridir. Eşi evi terk edip onu yalnız bırakmıştır. Mesut Çavuş'un oğlu Dr. Feridun Ali Sabir'in ailesine sahip çıkmış, etrafın dedikodusundan çekinerek Sacide'yi korumak düşüncesiyle onu nikâhına almıştır. Artık Feridun babasının emaneti olan Hasret'e, kızı Sacide'ye ve Alemdar'a bakacaktır. Hasret aklını yitirecek gibi olur: "Üsküp yoktu, duyduğu özlem kocasının yattığı toprağaydı. O kabarıklığın üstüne bir yatsa... "Vatan bu... Vatan bu." (s.262).

Dr. Feridun Alemdar'ı okula gönderip tahsiline yardımcı olmaktadır; ancak Alemdar bir kaza geçirerek askeri okuldan ayrılmak zorunda kalır. Dr. Feridun Bey göreve gittiğinde Hasret'in ailesini Müslüman mahallenin bir uzak dağın tepesinde tek başına yaşayan anasının yanına yerleştirir (s.274). Feridun'un annesi Kadriye Hanım Mesut Çavuş'u ve evi terk edince arkadaşı ve kardeşinin karısı Franga hanımla oturmaya başlamış, Franga Hanım ölünce de burada tek başına kalmaya başlamıştır (s.274).

3.2.4. Selanik

Selanik romanda *Vidin*, *Saraybosna* ve *Üsküp*'ten sonra ele alınan dördüncü yerdir. Yazar burayı "beş yüzyıl Osmanlı toprağı ve ordu merkezi" olarak tanıtır. Selanik aile için felaketlerle dolu yılların mekânı olmuştur. "Daha bir hafta oldu olmadı; 'Selanik'te yine salgın var' söylentisi çıkar. Kolera Arapça *heyza* baş gösteriyor, halk buna 'mezar-ı esved' (kara hastalık) diyorlar. Bu hastalık *veba* gibi öldürücü bir hastalık ve Hortaç'ta halk bu hastalığa 'kükret' diyor" (s.285).

Hasret'in kuşağı bütün bir ömrü düşmanların arasında geçirmek gibi bir talihsizliği yaşamak durumunda bırakılmıştır. Altmışını geçen Hasret, yaşlı ve yorgun bir kadındır artık. "En büyük felaketlerin yaşandığı bu çağda doğacak ne vardı, diye sorsa da kendi kendine... Yaşlılığı aklına, bedenine ve davranışlarına uydurmuştu" (s.280). Üsküp'ün kurtarıldığı haberi, acılı günlerinde sanki Ali Sabir ölmemiş gibi sevindirir Hasret'i fakat bu haber doğru değildir. "Meğer hayata hükmetmek diye bir şey yokmuş. Hayallerin çoğu bir rüya gibi, kendi doğdukları yerlerde kalır, hayat kendi bildiği yoldan akarmış" (s.281).

Selanik'te kolera salgını başlar. Hasret 'evlerden uzak olsun' diye bildiği bütün duaları okur fakat salgın onları da bulur. Arif hastalığa yakalanır, kısa zamanda ölür. Çok geçmeden annesi Arife de hastalanarak ölür. Hasret ve oğlu Alemdar için bu yıllar oldukça zor yıllardır. Yoksuldurlar, "yoksulluğun derinliği vardır". "Dışarıdan bakan göz onun enini boyunu görür yalnızca. Asıl olan onun derinliğidir. Bir mecdiye büyüklüğünde kalmış sabun parçasını bile hane halkına kullanılmayıp, gelebilir olduğu düşünülen konuga saklamak yoksulluk demektir" (s.291).

Romanda zamanda atlamalar yapılmıştır. Bu hem romanın kurgusu bağlamında hem de yeni nesillerin yetiştiğini göstermesi bakımından önemlidir. "Torunlar dalga dalga büyümektedir. Torun çocuklarının gelmesi, eli kulağında. Ah bu acılar, hastalıklar olmasaydı da üçüncü kuşak için heyecanlanıp sevinseydi Hasret. Alemdar ne kadar erken yaşlandı. Yüzü kırıştı, gözleri ufaldı, saçları azaldı. Hasret onun sarışın yüzüne bakarken, kaymakamlık, subaylık düşleri kurardı" (s.292).

1911'de İtalyanlar Trablus'a asker çıkarınca Osmanlı İtalyanlara savaş ilan eder. Alemdar askere alınır. Alemdar'ın ailesine Dr. Feridun sahip çıkar. Feridun'un annesi Kadriye Hanım'la Selanik'te oturmaya başlarlar. Kadriye Hanım'ın ölümü üzerine Feridun Sacide'yi boşar fakat birlikte oturdukları evi onlara verir. Aile, orada uzun zaman oturamaz, yine yollara düşmek zorunda kalır. Fakat bir deri tüccarıyla evlenip orada kalmak isteyen kızları Sacide onlarla gelmez. Sacide'yi Rumeli'de bırakan aile bazı eşyalarını ona emanet ederek yola koyulur.

3.2.5. Edirne, İstanbul ve İzmir

Hasret ve ailesi diğer göçmenlerle birlikte önce Edirne'ye gelirler, Edirne işgal altındadır. Oradan İstanbul'a yönelirler fakat İstanbul'da barınma imkânı bulamazlar. İstanbul Mondros Mütarekesi'nden sonra İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Devlet bu yeni gelen göçmenleri İzmir'e yönlendirir. Bu arada Mithat'la Güldeste evlenip akrabalarının yanına Sakarya'ya giderler ama burada yerleşme imkânı bulamazlar.

Aile İstanbul'dan İzmir'e gelir. İzmir çok güzeldir. O yıllarda İzmir'de savaştan eser yoktur. Aile İzmir'den sonra Manisa/Salihli'ye gider. Salihli'nin bir köyünde onlara iki gözlü bir ev tahsis edilir. İlk geldiklerinde köy odasında kalırlar. Ahali onların ihtiyaçlarını karşılar. O yıl tarlayı sürüp buğday ekerler Güldeste ve Mithat'ın bir erkek çocukları olur. Dede Alemdar çocuğun kulağına ezan okuyarak adını Cafer Salih koyar: "Adını Cafer Salih koydum. Adıyla büyüsün, uzun sağlıklı, yaşasın. Bizler onunla övüneceğimiz günlerini görelim. Cafer Bermekî gibi âlim, fazıl, aynı zamanda eliaçık ve adı gibi doğru bir insan olsun" (s.393).

Bu arada İzmir işgal edilmiş ve Kurtuluş Savaşı başlamıştır. Ailenin erkekleri Kurtuluş Savaşı'na katılırlar. Hasret artık kaçılacak yer olmadığını düşünerek Kurtuluş Savaşı'na elinden gelen desteği vermek gerektiğini düşünür. Onun bu düşüncesi romanda özgürlüğün simgesi olan bayrak üzerinden verilir. Hasret elindeki son parayla bayrak bezi ve ip alıp gece gündüz ay yıldızlı bir bayrak işler ve bayrağı İzmir'i kurtarmaya giden askerlere hediye eder. Torununu da yanına alıp İzmir'e doğru askerlerle giden Hasret İzmir'in kurtarıldığını ve kendi eliyle işlediği bayrağın göndere çekildiğini görerek rahat bir nefes almıştır.

Sonuç

Balkan faciasını konu olarak ele alan çağdaş romanlardan biri olan *Yedinci Bayrak* Balkan şehirlerinde yaşanan tarihi realiteyi, isyanları, Bulgar-Sırp Komitacıları ve bu komitacıların bölge halkına yaptığı zulümleri konu edinmektedir. Kitabın

tanıtımını yapan Dilek Direnç arka kapakta şunları yazıyor: “*Yedinci Bayrak*, Balkanlardaki altüst oluşu, sıradan insanların yaşantıları üzerinden okurken, tarihi bilgi ve belge olmaktan çıkıp insan deneyimine dönüştürerek göç ve göçmenlik üzerine yoğunlaşıyor. Arka zeminde bugünkü Avrupa’yı şekillendiren savaşlar sürerken, savaşların yok ettiği hayatlar, parçalanmış aileler, darma dağınık bellekler, evinden toprağından koparılmanın acısı ve yarınlara dair umutsuzluk, göç olgusunu bir cennetten kovuluş anlatısı olarak şekillendirmekte” (Kutlu, 2016).

Romanın bölümleri Balkanlarda kaybedilen yerlerin adını taşımaktadır. Böylece orada yaşanan trajedi daha yoğun bir biçimde anlatılmaktadır. Roman kişilerinin yaşadıkları trajediler bölgede yaşanan trajedilerden bir örnek olarak verilmektedir. Anlatımın gerçekçiliği ve tarihî gerçeklerle örtüşmesi ve yazarın bölgenin kültürüne, folkloruna ve değerlerine yer vermesi romanın anlatım gücünü kuvvetlendirmiştir.

Bayrak sembolünden hareketle kaybedilen Saraybosna, Vidin, Üsküp ve Selanik gibi yerlerle I. Dünya Savaşı sonrasında işgal edilen Edirne ve İstanbul’da bayrağımızın gönderden indirilmesine inat İzmir’e *Yedinci Bayrak* dikilmiştir. İzmir’e dikilen bu bayrak düşman karşısına dikilip zafere yürüdüğümüzün sembolü olmuştur. Hasret’in kendi eliyle diktiği bayrak direnişin, Millî Mücadele’nin, kurtuluşun ve nihayet özgürlüğün sembolü olmuştur. Roman Balkanlarda yaşanan acıları bütün trajikliğiyle ele alırken bir gerçekliği de vurgulamaktadır: Sahip olunan topraklar canla başla savunulmadıkça vatan toprağı olarak varlığını sürdüremez.

Kaynakça

- Aktaş, Ş. (1988). *Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aytaç, G. (1990). *Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Armaoğlu, F. *İngiliz Belgelerinde İstanbul’un İşgali (16 Mart 1920)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Beyatlı, Y. K. (1974). *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul: Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları.
- Duman, H. H. (2005). *Balkanlara Veda*, İstanbul: Duyap.
- Erdoğan, M. M.; Kaya, A. (2018). *Türkiye’nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler*, (Derleyen: M. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, M. A. (1980). *Safahat*, “Hakkın Sesleri”, Yayına Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- İnalçık, H. (2016). *Osmanlı ve Modern Türkiye-Araştırmalar*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kutlu, A. (2016). *Yedinci Bayrak Urumeli’den İzmir’e*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ortaylı, İ. (2007). *Üç Kitada Osmanlı*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Sakallı, C. (2018). “Göçmen Edebiyatı: Ara Dilde Yazmak” *Monograf, Edebiyat Eleştiri Dergisi*, 2018/9 (10-26).
- Serdengeçti, O. Y. (1992). *Kanlı Balkanlar*, İstanbul: Kamer Yayınları.
- Şimşir, B. (1989). *Rumeli’nden Türk Göçleri*; Belgeler, 1-3 cilt, Ankara: TTK.
- Tekin, Z. (2016). “Tarihimizdeki Büyük Acı ve Hezimet; Balkan Savaşları”.
- Tekşan, M. (2015). “Yahya Kemal ve Balkanlar”, *7. Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi*, Kaposvar-Macaristan. (Basılmış Bildiri Kitabı 2016).
- Uğurcan, S. (1997). *Vefatının 60. Yılında Mehmet Akif Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı (İSAR).
- Yenisey, H.S. (2005). *Edebiyatımızda Balkan Türklerinin Göç Kaderi*, Ankara: Toplumsal Gelişim Derneği Yayını.
- <https://www.forumlordx.net/tarih/148432-1-balkan-savasi> (20.03.2017).
- <http://Sahipkiran.Org/2016/10/26/> (21.03.2017).
- <http://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/ingiliz-belgelerinde-i-istanbulun-ısgali-16-mart-1920> (30.03.2017).

Summary

One of the most tragic events of our recent history after the War of Independence and World War I is of course the ones living in the Balkan geography. Certainly these tragedies living are reflected in literary works. These tragedies, which are immediately reflected in the poem and the story, are reflected in the novel quite late. In the late 20th century and today's novel this theme has begun to be processed more. Ayla Kutlu is one of our novelists who have taken the tragedy of living in the Balkans today and the tragedy of people who are forced to relocate to Anatolia. His novel Seventh Flag was first published in January 2016. Just under the name of the novel is the title "From Urumqi to Izmir". The title of the novel was announced to the reader with this title. On the one hand, the novel describes the tragedies living in many parts of Rumelia while on the other hand it deals with the problem of migration as an inevitable result. The novel focuses on the migration tragedies starting from Sarajevo to Izmir and the life stories of the Balkan Turks, who have been devastated by this tragedy. From Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, the wave of immigration in Montenegro, Albania, Skopje and Greece, with increasing pain in Thessalonica taking a tragic Edirne in Turkey, and extends to Izmir.

The novel is treated as four spaces where Sarajevo, Skopje, Thessaloniki and Vidin tragedy experience. The tragedies living here and the massacres committed were followed by the experience of a few families and the migration route. Edirne, Istanbul and Izmir were considered as key venues of the War of Independence during World War I and onwards. Edirne is the hope gate that immigrants can reach first, but it is under occupation. Istanbul, the capital of the Ottoman Empire, is under occupation. They will not embrace the Balkans, they will not be able to accommodate them. Immigrants headed to Izmir. Izmir has been brought forward from a few directions. First, immigrants from the Balkans are welcomed as dormitories; secondly as the first area occupied by the Greek forces on 15 May 1919 after the Mondros Armistice (October 30, 1918), and finally as the place where the resistance against the occupation was initiated and the first shot to the enemy was launched and the National Struggle was initiated. Izmir is considered as the place where the National Struggle, in which the death and war of war has been fought and the enemy has been put into the sea, has been crowned with victory and the Seventh Flame has been planted.

In the map on the inside cover, six spaces are carefully presented: Sarajevo, Skopje, Thessaloniki, Edirne, Istanbul and Izmir. There is another place where the tragedy is described in Roman: Vidin. Vidin is the place where the most tragic events happen in the Balkans. These tragic events are explained by taking Ali Sabir's tragic life center. This is the first place where the Balkan tragedy is the most painful experience, as well as where Ali Sabir is born and raised and whose family is murdered. By the time of his return, he announces to readers the tragedy of the writer Vidin.

It is aimed to show how the tragic events corresponded to the public and how they were expressed in the roman which is organized as ten episodes by giving examples of epic poems and epic poems covered in that section at the beginning of each chapter. Thus, the narrative of the novel has been enriched by giving examples of the reality of the people who live and the provision of it in the living.

In this study, we will focus on the Balkans discussed at the Seventh Flag of Turkey voicing the tragedy of reality and fiction folkloric elements drawing attention to what we said Turkey's novel. We will draw attention to how and to what extent the tragedy of the Balkans is reflected in the novel by following the authors' trajectories and migration routes. The anguishes in the Balkans emphasize a fact beyond being material to the literary works: The land they own can not survive as homeland unless it is preserved.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Sağlık Çalışanlarının İş Doymu Düzeylerinin İncelenmesi: Bir Kamu Hastanesi Örneği

Investigation of Job Satisfaction In Health Workers: An Example of Public Hospitals

Mustafa NAL¹

Burcu NAL²

Geliş Tarihi: 20.09.2017 / Düzenleme Tarihi: 27.02.2018 / Kabul Tarihi: 01.03.2018

Özet

Sağlık çalışanlarının yaptıkları işlerde başarılı, verimli olabilmelerinin en önemli nedenlerinden biri de iş doyumudur. Sağlık hizmeti alan bireylerin, kaliteli ve etkin sağlık hizmeti alabilmeleri için, sağlık hizmeti verenlerin yaptığı işten ve çalıştığı kurumdan memnun olması gerekir. Bu çalışmanın amacı sağlık çalışanlarının iş doyumunu ölçmek, iş doyumunu olumlu ve olumsuz yönde etkileyen etmenleri tespit etmek ve sağlık yöneticilerine ve literatüre katkıda bulunmaktır. Araştırmanın evrenini Kastamonu ilinde bir kamu hastanesinde görev yapan 140 sağlık çalışanı oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise araştırmaya katılmayı kabul eden 99 sağlık çalışanı oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Minnesota İş Doymu Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin genel güvenilirliği Cronbach's Alpha değeri 0.917 olduğu, içsel doyum boyutunun güvenilirliği Cronbach's Alpha değeri 0.875, dışsal doyum boyutunun güvenilirliği Cronbach's Alpha değerinin 0.834 olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının içsel iş doyum puan ortalamalarının 3.02 olduğu ve içsel iş doymu (tanınma, başarı, takdir görme, işin kendisi ve işin sorumluluğu) açısından tatmin olduğu belirlenmiştir. Çalışanların dışsal doyum puan ortalamasının 2.63 olduğu tespit edilmiştir. Bu puan ölçeğin nötr puanı olan 3'ün altında olduğu için çalışanların dışsal iş doymu (kurum politikası, yönetim şekli, denetim biçimi, üstler ve astlarla ilişkiler, çalışma şartları, ücret) açısından tatmin olmadığı anlamına gelmektedir. İş doyumunun dışsal boyutunu oluşturan; yönetim, kurumsal politika, denetim biçimi, yönetici ve astlarla ilişkiler, çalışma şartları ve ücret faktörlerinin yöneticiler tarafından gözden geçirilmesi, bu konuda düzeltici ve iyileştirici tedbirler alınmasının faydalı olabileceği kanısına varılmıştır.

Anahtar kelimeler: İş doymu, sağlık personeli, hastane, hemşire, hekim.

Abstract

Job satisfaction is one of the most important reasons so that health workers can be successful in their work. In order to get adequate and quality health services of patients, health workers must be satisfied with the their institution and their work. This study aims to measure the job satisfaction of health workers, to identify factors affecting negatively and positively job satisfaction, to contribute to literatüre and health administrators. The study population consists 140 health workers working in a public hospital in Kastamonu. The study sampling consists 99 health workers agreed to participate to study. Data collection tool used in the study included a Demographic Information Form and Minnesota Job Satisfaction Scale. Cronbach-alpha for the whole scale was found to be 0,92. Cronbach-alpha values for the intrinsic dimension scale and extrinsic dimension scale were 0,87 and 0,83 respectively. Intrinsic job satisfaction average score of health workers is 3,02 and in terms of intrinsic job satisfaction of health workers (achievement, recognition or appreciation, job responsibility) was determined to be satisfactory. Extrinsic satisfaction average score of workers is 2,63, wich is below 3 neutral score of scale, in terms of extrinsic job satisfaction of workers (agency policy and management, control method, relationships with managers and subordinates, work conditions, wages) was determined to be dissatisfied. It is believed to be useful taking corrective and remedial measures in this issue and review of factors of extrinsic job satisfaction such as agency policy and management, control method, relationships with managers and subordinates, work conditions, wages by managers.

Key Words: Job satisfaction, health service personel, hospital, nursing, physician.

I. GİRİŞ

Sağlık kurumu çalışanlarının başarılı, memnun ve üretken olabilmelerinin en önemli nedenlerinden biri de iş doyumudur. Çalışanların tamamı, çalışma şartlarının iyileştirilmesini, iş yaşamı ile ilgili ekonomik, psikolojik ve toplumsal ihtiyaçların karşılanmasını arzulamaktadır. Çalışanların, çalıştıkları kurumlarda bu ihtiyaçları karşılandığı müddetçe işlerinden tatmin olmaktadır (Çam ve vd., 2005:214).

¹ Öğr. Gör. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Tosya Meslek Yüksekokulu, Anestezi Programı, Kastamonu, Türkiye.

E-Posta: mnal@kastamonu.edu.tr

² Öğr. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye.

E-Posta: burcu_nal@hotmail.com

İş doyumunu, iş veya iş yaşamının çalışan tarafından değerlendirmesi sonucunda tarif ettiği haz ve olumlu duyguların genel adıdır. Çalışanın hissettiği hazzın veya hissettiği pozitif duygunun ölçüsü, işten aldığı tatminin derecesini ifade eder. Bu durumun tam tersi olduğunda ise çalışanın iş doyumsuzluğu söz konusu olur (Başaran, 2000). Çalışanın, işini ve iş çevresini değerlendirmesi sonucunda geliştirdiği, duygusal bir yanıt olarak ifade edilen iş doyumunu, çalışanların fiziksel, ruhsal ve sosyal gereksinimlerinin, beklentiler yönünde karşılanma seviyesi olarak da ifade edilmektedir (Duxbury, 1984, ss. 97-101). İş doyumunu, çalışanın yaptığı işin ve bunun karşılığında elde ettiği kazanımların, kişinin ihtiyaçları ve bireysel değer yargılarıyla uyumlu ya da değer yargılarıyla örtüşmesine olanak sağladığını hissetmesi sonucunda yaşadığı duygu olarak ifade edilebilir (Barutçugil, 2004, s.389). Bireyin ihtiyaçları ve bireysel değer yargıları ile yaptığı iş uyumlu ise iş doyumunun varlığından söz edilebilir. Ayrıca iş doyumunu, işin çeşitli özelliklerine yönelik olarak geliştirilen tutumların tamamı ve elde edilen kazanımların, beklentileri ne ölçüde karşıladığı ile ilgilidir (Akıncı, 2002: 3).

İş doyumunu, çalışanların işlerinden duydukları hoşnutsuzluk veya hoşnutsuzluk ile ilgilidir. Kişinin işine karşı duyduğu hoşnutsuzluk iş doyumunu göstermekte iken, kişinin işine karşı duyduğu hoşnutsuzluk durumu ise iş doyumsuzluğunu açıklamaktadır (Özdemir, 2006: 70). Kişinin iş doyumunun yüksek olması, genel olarak kişinin işini sevdiğini ve işine olumlu yönde değer verdiğini göstermektedir (Akçadağ vd. 2005: 172).

İş doyumunun üzerinde etkili olan faktörler; bireysel faktörler ve örgütsel faktörler olarak gruplandırılabilir. Cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, mesleki pozisyon, mesleki kıdem, karakter, zekâ, hizmet yılı, medeni durum ve buna benzer faktörler, iş doyumunu etkileyen bireysel faktörlerdendir. Örgütle ilgili faktörler ise işin niteliği, yönetim şekli, denetim şekli, örgütsel iletişim, gelişim ve yükselme imkanları, rekabet, örgüt iklimi, çalışma koşulları, sosyal görünüm ve benzeri faktörler önemli yer tutmaktadır (Tengilimoğlu, 2005: 21-27).

Çalışma yaşamı, çalışanlara işle ilgili deneyimler kazandırmakta ve bu tecrübeler sonucunda kişinin işine yönelik zihinsel ve duygusal açıdan bir tutum geliştirmektedir (Sencan ve ark., 2013: 105). İş doyumunu düşük olan çalışanlar, işten kaçma, işten erken ayrılma, işe geç gelme, çok sık hastalık raporu alma, uzun süren çay molaları, verimde düşme, hatalarda artış, duyarlılık gibi davranışlar gösterebilmektedir (Yıldırım, 2007: 255). Yapılan çalışmalar, iş doyumunun yüksek olmasının çalışanların kendine olan güvenini, moralini, performansını ve verimliliğini artırdığını; hastalık, stres, gerginlik, kaygı, şikayet, işe gelmeme ve işten ayrılma düzeylerini azalttığını göstermektedir (Gedik, 2009: 2).

Hastaların, kaliteli ve gerekli olan sağlık hizmetini alabilmesi için, sağlık hizmeti verenlerin çalıştığı kurumdan memnun, yaptığı işten doyum sağlamış olması gerekir (Tambağ ve vd., 2015: 144).

Bu çalışmanın amacı sağlık çalışanlarının iş doyumunu ölçmek, iş doyumunu olumlu ve olumsuz yönde etkileyen etmenleri tespit etmek ve sağlık yöneticilerine ve literatüre katkıda bulunmaktır.

II. GEREÇ VE YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Araştırmanın türü ilişkisel tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Araştırma için ilgili kurumlardan gerekli izinler alınmıştır. Araştırmanın evrenini Kastamonu ilinde bir kamu hastanesinde çalışan 140 sağlık çalışanı oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini belirlerken hastanede çalışan 140 çalışana duyuru yapılmış, araştırmaya katılmayı kabul eden 99 sağlık personeline anket uygulanmıştır.

Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Araştırmada veri toplamak için anket tekniği kullanılmıştır. Ankette iki bölüm yer almaktadır; birinci bölümde katılımcıların demografik bilgileri ve çalışma şartları ile ilgili ifadeler yer almaktadır. İkinci bölümde veri toplama aracı olarak çalışanların, iş doyumunu ölçmek için Weiss ve arkadaşları tarafından 1967 tarafından geliştirilen ve Oran tarafından 1989 yılında Türkçe'ye uyarlanan Minnesota İş Doyumu Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek; içsel, dışsal ve genel doyum faktörlerini ölçmeyi sağlayan ve 1'den 5'e kadar (1=hiç memnun değilim, 5=çok memnunuz) değişen ifadeler bulunan beşli likert tipi bir ölçektir.

İş doyumunu ölçeğinde yer alan tüm maddelerden elde edilen puanların aritmetik ortalaması genel doyum puanını oluşturur. İçsel doyum puanı; başarı, tanınma veya takdir edilme, işin kendisi, işin sorumluluğu, yükselme ve terfi gibi işin içsel niteliğine ilişkin doyumla ilgili öğelerden oluşmaktadır. Ölçekteki 1., 2., 3., 4., 7., 8., 9., 10.,11.,15.,16 ve 20. maddelerin aritmetik ortalaması içsel doyum puanını vermektedir.

Dışsal doyum puanı; kurum politikası, yönetim şekli, denetim, yönetici ve astlarla ilişkiler, çalışma şartları, ücret gibi işin çevresine ait faktörlerden oluşan maddeleri kapsamaktadır. Ölçekte 5.,6.,12.,13.,14.,17.,18 ve 19. maddelerden oluşan toplam 8 soru sorulmakta ve bu maddelerden elde edilen toplam puanın 8'e bölünmesi ile dışsal doyum puanı hesaplanmaktadır.

Ölçeğin nötr doyum puanı 3.00'tür (Ne doyumlu, ne de doyumsuz). Ölçekten alınan doyum puanı 3.00'ten küçük olması iş doyumunun düşük olduğu sonucunu, 5.00'e ne kadar yakın ise iş doyumunu o kadar yüksek olduğu sonucunu vermektedir (Çam ve vd., 2005).

Minnesota iş doyumunu ölçeği ve ölçek alt boyutlarının güvenilirliği (Cronbach's Alpha değeri) Tablo.1'de gösterilmiştir. Ölçeğin genel güvenilirliği Cronbach's Alpha değeri 0.917 olduğu, içsel doyum boyutunun güvenilirliği Cronbach's Alpha değeri 0.875, dışsal doyum boyutunun güvenilirliği Cronbach's Alpha değerininin 0.834 olduğu saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre ölçeğin güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

İstatistiksel analizlerde güvenilirlik düzeyi %95 olarak değerlendirildiği için, $p>0.05$ olduğunda karşılaştırmalar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yoktur, $p<0.05$ olduğunda ise karşılaştırmalar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark vardır şeklinde değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Minnesota iş doyum ölçeği ve ölçek alt boyutlarının güvenilirliği

	Toplam Madde Sayısı	Cronbach's Alpha
Genel Doyum (Tüm maddeler)	20	0,917
İçsel Doyum	12	0,875
Dışsal Doyum	8	0,834

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmaya ait veriler, kişisel bilgi formu ve Minnesota İş Doyum Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Toplanan veriler SPSS 16 programı kullanılarak analizleri yapılmıştır. Değişkenler arasında anlamlı fark olup olmadığını ve anlamlılık düzeylerini test etmek için, değişkenlerin özelliklerine göre bağımsız örneklem t- testi ve tek yönlü varyans analizi, değişkenler arasındaki etkileşimi belirlemek için Tukey testi yapılmıştır. Analizlerde, $p<0.05$ düzeyinde anlamlılık kabul edilmiştir.

III. BULGULAR

Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarına ait tanımlayıcı bulgular Tablo 2'de verilmiştir. Araştırmaya toplam 99 çalışan katılmıştır. Katılımcıların %62,6'sını kadınlar, %37,4'ünü erkekler oluşturmaktadır. Çalışanların yaş gruplarına göre dağılımı ise %39,4'ü 36-50 yaş, %37,4'ü 26-35 yaş, %13,1'i 16-25 yaş, %10,1'i ise 51-60 yaş aralığındadır. Sağlık çalışanlarının %69,7'sinin evli, %26,3'ünün bekar ve %4'ünün ise dul olduğu saptanmıştır. Çalışanların eğitim durumlarına göre dağılımları ise şu şekildedir; %57,6' sını üniversite mezunu, %20,2'si lise, %10,1 lisansüstü, %6,1 ilkokul ve %6,1 ortaokul mezunudur. Çalışanların meslekteki toplam çalışma sürelerine göre dağılımları incelendiğinde, %40,4'ünün 11 yıl ve üzeri, %36,4'ünün 5-10 yıl, %20,2'sinin 2-4 yıl, %3'ü ise 0-1 yıl olduğu görülmüştür. Katılımcıların araştırma yapılan kurumdaki çalışma süreleri ise %29,3'ü 11 yıl ve üzeri, %24,2'ü 5-10 yıl, %31,3'ü 2-4 yıl, %25,2'si ise 0-1 yıl olarak saptanmıştır. Aylık çalışma süresi %59,6'sının 160-189 saat, %22,2'sinin 220-264 saat, %182'sinin 190-219 saat olduğu tespit edilmiştir. Aylık nöbet tutma oranları ise %40,4'nün nöbet tutmadığı, %38,4'ünün 6-10 nöbet, 16,2'sinin 1-5 nöbet, %5,1'inin 11 ve üstü nöbet tuttuğu belirlenmiştir. Çalışanların %76,8'i kadrolu (657 sayılı devlet memurları kanununun 4. maddesinin "a" bendine tabi), %18'i özel şirket personeli, %5,1'i sözleşmeli (657 sayılı devlet memurları kanununun 4. maddesinin "b" bendine tabi) olarak istihdam edildiği tespit edilmiştir. Katılımcıların %25,3'ü memur (veri hazırlama kontrol işletmeni), %23,2'si hemşire, %13,1'i sağlık memuru, %12,1'i temizlik personeli, %10,1'i ebe, %8,1'i tıbbi sekreter ve %8,1'i hekim olarak çalıştığı saptanmıştır. Çalışanlar, iş tatminini etkileyen faktörlerin %58,6'sını ücret, %10,1'i kariyer, %9,1'i kurumsal kimlik, %7,1'i kişisel gelişim, %15,2'si ise diğer faktörler olarak belirtmişlerdir.

Tablo 2. Çalışanların tanımlayıcı özellikleri

Bireysel Özellikler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	62	62,6
Erkek	37	37,4
Yaş		
16-25	13	13,1
26-35	37	37,4
36-50	39	39,4
51-65	10	10,1
Medeni Durum		
Evli	69	69,7
Bekar	26	26,3
Dul	4	4,0
Eğitim Durumu		
İlkokul	6	6,1
Ortaokul	6	6,1
Lise	20	20,2

Üniversite	57	57,6
Lisansüstü	10	10,1
Toplam Çalışma Süresi		
0-1 yıl	3	3
2-4 yıl	20	20,2
5-10 yıl	36	36,4
11 yıl ve üstü	40	40,4
Halen çalıştığı kurumda çalışma süresi		
0-1 yıl	15	25,2
2-4 yıl	31	31,3
5-10 yıl	24	24,2
11 yıl ve üstü	29	29,3
Aylık Çalışma saati		
160-189	59	59,6
190-219	18	18,2
220-264	22	22,2
Aylık nöbet sayısı		
0 (Nöbet tutmayan)	40	40,4
1-5 nöbet	16	16,2
6-10 nöbet	38	38,4
11 ve üstü nöbet	5	5,1
Kadro şekli		
Kadrolu (657-4A)	76	76,8
Sözleşmeli (657-4B)	5	5,1
Özel şirket	18	18,2
Meslek		
Hemşire	23	23,2
Sağlık Memuru	13	13,1
Ebe	10	10,1
Hekim	8	8,1
Tıbbi Sekreter	8	8,1
Memur (VHKİ)	25	25,3
Temizlik personeli	12	12,1
İş tatminini etkileyen faktör		
Ücret	58	58,6
Kariyer	10	10,1
Kişisel gelişim	7	7,1
Kurumsal kimlik	9	9,1
Diğer faktörler	15	15,2

Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının iş doymu boyutlarına göre puan ortalamaları Tablo 3’de verilmiştir. İçsel iş doymu puan ortalaması 3.02 olduğu ve çalışanların içsel iş doyumlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Sağlık çalışanlarının dışsal iş doymu puan ortalaması 2.63 olduğu ve dışsal iş doyumlarının düşük olduğu tespit edilmiştir. Çalışanların genel iş doymu puan ortalamasının ise 2.86 olduğu ve genel iş doyumlarının düşük olduğu saptanmıştır.

Tablo 3. Çalışanların iş doymu ortalamaları

İş Doymu Boyutları	Ölçek maddeleri	Ortalama
İçsel Doym	1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10,11, 15, 16, 20	3,02
Dışsal Doym	5, 6, 12,13, 14, 17, 18, 19	2,63
Genel Doym	1, 2, 3,20	2,86

Çalışanların cinsiyete göre iş doymu puanları Tablo-4’te gösterilmiştir. Yapılan bağımsız T testi sonucunda çalışanların cinsiyete göre iş doymu puanları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$).

Tablo 4. Cinsiyete göre iş doymu karşılaştırması (Bağımsız T testi)

Bireysel Özellik	N	%	İçsel Doym			Dışsal Doym			Genel Doym		
Cinsiyet			\bar{x}	t	p	\bar{x}	t	p	\bar{x}	t	P
Kadın	62	62,6	3,04	0,304	0,762	2,54	-1,431	0,156	2,84	-0,436	0,664
Erkek	37	37,4	2,99			2,80			2,91		

Yaş gruplarına göre iş doymu karşılaştırması Tablo-5’te verilmiştir. Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda yaş gruplarına göre içsel doym puanları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu ($p<0.05$) tespit edilmiştir. Yaş grupları arasında yapılan Post Hoc Tukey testi sonucuna göre ise 36-50 yaş grubunun içsel iş doymu puan ortalamasının (3,28), 51-65 yaş grubundakilerin içsel doym puan ortalamasından (2,43) yüksek olduğu ve farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu ($p<0.05$) saptanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, yaş gruplarına göre genel iş doymu puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) saptanmıştır. Yapılan Post Hoc Tukey testi sonucuna göre ise 36-50 yaş grubunun genel iş doymu puanlarının (3,10), 51-65 yaş grubunun yaş ortalamasından (2,34), yüksek olduğu ve farkın istatistiksel yönden anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$).

Tablo 5. Yaş gruplarına göre iş doymu karşılaştırması (Tek yönlü varyans analizi)

Bireysel Özellik	n	%	İçsel Doym			Dışsal Doym			Genel Doym		
Yaş			\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	p
16-25	13	13,1	3,28	4,831	0,004	2,78	1,943	0,128	3,08	3,917	0,011
26-35	37	37,4	2,81			2,50			2,68		
36-50	39	39,4	3,28			2,83			3,10		
51-65	10	10,1	2,43			2,20			2,34		

Katılımcıların medeni durumları ile iş doymu puan ortalamalarının karşılaştırılması Tablo 6’da verilmiştir. Medeni duruma göre genel iş doymu puanının (3,26) en yüksek olduğu grubun dul olanlar olduğu ve en düşük puan ortalaması (2,83) ise evli bireyler olduğu tespit edilmiştir. Ancak medeni durum ile iş doymu puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 6. İş doymu puanlarının medeni durum ile karşılaştırılması

Bireysel Özellik	n	%	İçsel Doym			Dışsal Doym			Genel Doym		
Medeni Durum			\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	p
Evli	69	69,7	2,98	0,606	0,548	2,61	0,380	0,685	2,83	0,570	0,568
Bekar	26	26,3	3,06			2,65			2,90		
Dul	4	4,0	3,43			3,00			3,26		

Sağlık çalışanlarının eğitim durumuna göre iş doyum puanları Tablo 7’de verilmiştir. Buna göre en yüksek genel iş doyum puanının 3.09 puan ile lise mezunlarında olduğu görülmektedir. En düşük genel iş doyum puanının ise 2.56 ile ilkokul mezunlarında olduğu görülmektedir. Fakat çalışanların eğitim durumları ile iş doyum puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 7. İş doyum puanlarının eğitimi durumu ile karşılaştırılması (Kruskal Wallis testi)

Bireysel Özellik	n	%	İçsel Doyum			Dışsal Doyum			Genel Doyum		
			\bar{x}	χ^2	p	\bar{x}	χ^2	p	\bar{x}	χ^2	P
İlkokul	6	6,1	2,59	2,625	0,622	2,52	4,044	0,400	2,56	2,533	0,639
Ortaokul	6	6,1	2,80			2,60			2,72		
Lise	20	20,2	3,13			3,01			3,09		
Üniversite	57	57,6	3,06			2,56			2,86		
Lisansüstü	10	10,1	2,95			2,38			2,72		

Toplam çalışma süresi ile iş doyum puanlarının karşılaştırılması Tablo 8’de verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, en yüksek genel iş doyumunun (3.17) 2-4 yıl arasında çalışanlarda olduğu, en düşük genel iş doyumunun ise 0-1 yıl arasında çalışanlarda (2.60) olduğu saptanmıştır. Çalışma süresine göre gruplar arasında iş doyum puanları açısından farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 8. İş doyum puanlarının toplam çalışma süresi ile karşılaştırılması (Tek yönlü varyans analizi)

Bireysel Özellik	n	%	İçsel Doyum			Dışsal Doyum			Genel Doyum		
			\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	P
Toplam Çalışma Süresi											
0-1 yıl	3	3	3,02	2,475	0,066	1,95	2,348	0,077	2,60	2,422	0,071
2-4 yıl	20	20,2	3,28			3,00			3,17		
5-10 yıl	36	36,4	2,74			2,46			2,63		
11 yıl ve üstü	40	40,4	3,14			2,66			2,95		

Halen çalıştığı kurumdaki çalışma süresine göre çalışanların iş doyum puanlarının karşılaştırılması Tablo 9’da gösterilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, en düşük genel iş doyum puanının 0-1 yıl arasında çalışanlarda (2,85) olduğu, en yüksek genel iş doyumunun (2,96) 11 yıl ve üstü çalışanlarda (3,12) olduğu fakat gruplar arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 9. İş doyum puanlarının halen çalıştığı kurumda çalışma süresi ile karşılaştırılması (Kruskal Wallis testi)

Bireysel Özellik	n	%	İçsel Doyum			Dışsal Doyum			Genel Doyum		
			\bar{x}	χ^2	p	\bar{x}	χ^2	p	\bar{x}	χ^2	P
Halen çalıştığı kurumda çalışma süresi											
0-1 yıl	3	3	3,05	1,229	0,746	2,54	1,137	0,768	2,85	0,249	0,862
2-4 yıl	20	20,2	2,96			2,70			2,86		
5-10 yıl	36	36,4	2,95			2,51			2,77		
11 yıl ve üstü	40	40,4	3,12			2,72			2,96		

Sağlık çalışanlarının iş aylık toplam çalışma saatine göre iş doymu puan ortalamalarının karşılaştırılması Tablo 10'da verilmiştir. Genel iş doymu en yüksek olan grubun 3.03 ile aylık 160-189 saat arasında çalışanlarda olduğu görülmektedir. En düşük genel iş doymu puanının ise 2,59 ile aylık 190-219 saat arasında çalışanlarda olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda aylık 160-189 saat ile 190-219 saat arasında çalışanların içsel doym puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Ayrıca 160-189 saat ile 220-264 saat arasında çalışanların genel iş doym puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Çalışma saati az olan çalışanların iş doymununun yüksek olmasının nedeni daha az süre çalışmaları olabilir. Diğer yandan en çok çalışan grubun memnuniyet düzeyi olarak ikinci sırada yer almasının nedeni ise nöbet ücreti almalarından kaynaklanıyor olabilir.

Tablo 10. İş doymu puanlarının aylık çalışma saati ile karşılaştırılması (Tek yönlü varyans analizi)

Bireysel Özellik	n	%	İçsel Doym			Dışsal Doym			Genel Doym		
			\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	P
Aylık Çalışma saati											
160-189	59	59,6	3,21	4,532	0,013	2,76	2,150	0,122	3,03	3,456	0,036
190-219	18	18,2	2,67			2,61			2,65		
220-264	22	22,2	2,78			2,31			2,59		

Sağlık çalışanlarının, kadro istihdam türlerine göre iş doymu puanlarının karşılaştırılması Tablo 11'de verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, sağlık çalışanlarının, kadro istihdam şekline göre iş doym puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p > 0,05$).

Tablo 11. İş doymu puanlarının kadro şekli ile karşılaştırılması (Tek yönlü varyans analizi)

Bireysel Özellik	n	%	İçsel Doym			Dışsal Doym			Genel Doym		
			\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	p
Kadro şekli											
Kadrolu (657-4A)	76	76,8	3,10	2,692	0,073	2,72	2,782	0,067	2,95	3,085	0,050
Sözleşmeli (657-4B)	5	5,1	3,15			2,90			3,05		
Özel şirket	18	18,2	2,62			2,21			2,46		

Çalışanların meslek gruplarına göre iş doymu puanlarının karşılaştırılması Tablo 12'de verilmiştir. Sağlık çalışanlarının, meslek grupları göre iş doym puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Tablo 12. İş doymu puanlarının meslek grupları ile karşılaştırılması (Tek yönlü varyans analizi)

Bireysel Özellik	n	%	İçsel Doym			Dışsal Doym			Genel Doym		
			\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	p
Meslek											
Hemşire	23	23,2	3,05	1,104	0,366	2,50	1,599	0,156	2,83	1,194	0,317
Sağlık Memuru	13	13,1	2,88			2,76			2,83		
Ebe	10	10,1	2,92			2,25			2,65		
Hekim	8	8,1	3,05			2,46			2,81		
Tıbbi Sekreter	8	8,1	2,94			2,39			2,72		
Memur (VHKİ)	25	25,3	3,31			3,04			3,20		
Temizlik personeli	12	12,1	2,62			2,53			2,58		

Katılımcıların, İş doyumu puanlarının iş tatminini etkileyen faktörler ile karşılaştırılması Tablo 13'te verilmiştir. İş tatminini etkileyen en önemli faktörün kurumsal kimlik olduğunu ifade edenlerin (%9,1) içsel iş doyum puanı ortalaması (3.50), dışsal iş doyum puanı ortalaması (3.11) ve genel iş doyum puanı ortalamasının (3.35), tüm gruplara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. İş tatminini etkileyen en önemli faktörün ücret olduğunu ifade edenlerin ise iş doyum puan ortalamalarının tüm boyutlarda en düşük seviyede olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan sağlık personelleri iş doyumunu etkileyen en önemli unsurun ücret olduğunu ifade eden grubun (%58,6) iş doyum puan ortalamasının (2,65) diğer grupların iş doyum puanlarından düşük olduğu saptanmıştır. Yapılan Tek yönlü varyans analizi sonucuna göre iş doyumunun tüm boyutlarının iş tatminini etkileyen faktörlere göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0.05$). Bu sonuçlara göre ücretin iş doyumunu üzerinde önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Bunun nedeni ise çalışanların aldığı ücretin yetersiz olduğunu düşünmesi olabilir.

Tablo 13. İş doyum puanlarının iş tatminini etkileyen faktörler ile karşılaştırılması(Tek yönlü varyans analizi)

Bireysel Özellik	n	%	İçsel Doyum			Dışsal Doyum			Genel Doyum		
			\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	p	\bar{x}	F	P
İş tatminini etkileyen faktör											
Ücret	58	58,6	2,81	2,859	0,028	2,41	2,573	0,043	2,65	3,062	0,020
Kariyer	10	10,1	3,35			2,83			3,14		
Kişisel gelişim	7	7,1	3,45			3,01			3,27		
Kurumsal kimlik	9	9,1	3,50			3,11			3,35		
Diğer faktörler	15	15,2	3,12			2,90			3,03		

IV. TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı sağlık çalışanlarının iş doyumunu ölçmek, iş doyumunu olumlu ve olumsuz yönde etkileyen etmenleri tespit etmek amacı ile Kastamonu ilinde bir kamu hastanesinde sağlık çalışanları üzerinde yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizi SPSS programı kullanılarak yapılmıştır.

Araştırmada sağlık çalışanların genel iş doyum puan ortalaması 2,86 olduğu saptanmıştır ve çalışanların genel iş doyumunun düşük olduğu belirlenmiştir. İçsel iş doyum puan ortalamalarının 3.02 olduğu ve içsel iş doyum (başarı, tanınma veya takdir edilme, işin kendisi, işin sorumluluğu) açısından tatmin olduğu belirlenmiştir. Çalışanların dışsal doyum puan ortalamasının 2.63 olduğu tespit edilmiştir, bu puan ölçeğin nötr puanı olan 3'ün altında olduğu için çalışanların dışsal iş doyum (kurum politikası ve yönetimi, denetim şekli, yönetici ve astlarla ilişkiler, çalışma koşulları, ücret) açısından tatmin olmadığı saptanmıştır.

Sonakin (2010), hemşireler üzerinde yaptığı çalışmada dışsal iş doyumun (2.71) düşük olduğunu, fakat içsel genel iş doyumunun sağlandığını tespit etmiştir. Eroğlu (2015), iki farklı hastanede çalışan sağlık personeli üzerinde yaptığı çalışmada sağlık çalışanlarının iş doyumlarının sağlandığını saptamıştır. Aile hekimleri üzerinde Tözün ve arkadaşları tarafından (2008) yapılan bir çalışmada hekimlerin genel iş doyumunun sağlandığı tespit edilmiştir.

Kamu hastanelerinde yapılan bir çalışmada (Nur, 2011: 230-240), sağlık çalışanlarının cinsiyete göre iş doyum puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Sağlık çalışanları üzerinde yapılan başka bir çalışmada (Eroğlu, 2015: 52), erkeklerin iş doyum puanlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu fakat aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı saptanmıştır. Sonakin (2010: 83) tarafından sağlık personeli üzerinde yapılan çalışmada ise kadınların iş doyum puanlarının, erkeklerin iş doyum puanlarından daha yüksek olduğu fakat bu durumun istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur. Bu araştırmada ise erkeklerin iş doyum ortalamalarının kadınlara göre daha yüksek olduğu fakat istatistiksel açıdan farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Samsun ilinde sağlık çalışanları üzerinde yapılan (Keklik ve Coşkun Us, 2013: 153) iş doyum ile yaş grupları arasında istatistiksel açıdan fark olmadığını saptanmıştır. Yapılan bir çalışmada (Sonakin, 2010: 92) sağlık çalışanlarında yaş arttıkça iş doyumunun da arttığını saptamıştır. Bu çalışmada ise yaş grupları ile iş doyum arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ve 51- 65 yaş arasındakilerin iş doyum puanlarının, 36-50 yaş arasındakilerin iş doyum puanlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde iş doyum puanlarının düşük olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada evli olanların, bekar ve dul olanlara göre iş doyum puanlarının daha düşük ayrıca medeni duruma göre dul olanların iş doyumunun sağlandığı saptanmıştır fakat bu farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur. Eroğlu (2015) tarafından iki farklı hastanede yapılan çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuştur, dul sağlık personelinin iş

doyumunun bekar ve evlilerden daha yüksek olduğu ama arasındaki farkın istatistiksel yönden anlamlı olmadığı görülmüştür.

Sağlık çalışanlarının iş doymu puanları ile eğitim durumu karşılaştırıldığında, sadece lise mezunlarında iş doymunun sağlandığı, dışsal iş doymunun lisansüstü mezunlarda diğer gruplara göre en düşük seviyede olduğu saptanmıştır ancak istatistiksel açıdan bu farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Sonakın (2010) tarafından yapılan çalışmada sağlık çalışanların genel doym, içsel doym ve dışsal doym düzeylerinin eğitim durumları bakımından farklılık olmadığı saptanmıştır. Yıldız'ın (2001) yaptığı araştırmasında sağlık meslek lisesi mezunu hemşirelerin iş doymularının diğer mezuniyet gruplarına göre daha yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların iş doym puanları ile çalışma aylık çalışma saatleri karşılaştırıldığında, aylık çalışma saati en az olan (160-189 saat) yani fazla mesai yapmayan çalışanların diğer fazla çalışma saatlerine göre içsel iş doymu ve genel iş doymu puanlarının yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca aylık çalışma saatlerine göre içsel iş doymu ve genel iş doymu sadece çalışma süresi en düşük olan gruplarda sağlanmış olduğu bulunmuş ve bu farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların ifade ettiği iş tatminini etkileyen faktörlere göre iş doym puanları karşılaştırıldığında, iş doymunu etkileyen en önemli faktörün kurumsal kimlik olduğunu savunanların iş doym puanlarının diğer gruplara göre en yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca iş tatmini etkileyen en önemli faktörün ücret olduğunu ifade eden grubun iş doym puanlarının diğer gruplara göre en düşük olduğu saptanmıştır.

V. SONUÇ

Çalışanların sadece içsel iş doymu boyutunu oluşturan; başarı, tanınma, takdir edilme, işin kendisi, işin sorumluluğu açısından tatmin olduğu görülmektedir. Dışsal iş doymu boyutunu oluşturan; iş doymu boyutunu oluşturan kurumsal politika, yönetim şekli, denetim biçimi, yönetici ve astlarla ilişkiler, çalışma koşulları, ücret açısından sağlık çalışanlarının tatmin olmadığı ve içsel ve dışsal iş doymu boyutlarının bileşimi olan genel iş doymu açısından da çalışanların iş tatminin sağlanmadığı görülmektedir.

İş doymunun dışsal boyutunu oluşturan; kurum politikası ve yönetimi, denetim şekli, yönetici ve astlarla ilişkiler, çalışma koşulları, ücret gibi faktörlerin yöneticiler tarafından gözden geçirilmesi, bu konuda düzeltici ve iyileştirici tedbirler alınması faydalı olabilir.

Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde, araştırmanın yapıldığı kuruma göre sağlık çalışanlarının iş doymularının farklı olduğu görülmektedir. Bu farklılık kurumların yöneticilerin liderlik tarzlarının farklı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Çalışanların iş doymu düşük olan işletmelerin yöneticileri, iş doymu yüksek olan işletmeler ile beanchmarking yaparak kendilerini geliştirebilirler.

Aylık çalışma saati açısından çalışma saati en az olan sağlık personelinin diğerlerine göre iş doymu puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bazen hiç dinlenmeden mesaisini tamamlayan ve yorucu, aşırı dikkat gerektiren bir mesleği icra eden sağlık çalışanlarının aylık zorunlu çalışma saatlerinin azaltılması ve aylık azami çalışma saati sınırının yasal düzenleme ile sınırlandırılması sağlık çalışanlarının iş doymunu arttırıcı bir etken olabilir.

Sağlık çalışanları için iş tatmini etkileyen en önemli faktörün ücret olduğunu saptanmıştır ve iş doym puanlarının diğer gruplara göre en düşük seviyede olduğu saptanmıştır. Bu durum sağlık çalışanlarının ücret açısından tatmin olmadığını göstermektedir. Sağlık çalışanlarının maaş ve ek ödeme ücretlerinde iyileştirme yapılması ile çalışanların iş doymu üzerinde olumlu etki sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmalar lisans mezunu sağlık personellerinin iş doymularının düşük olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni lisans mezunlarının kariyer, terfi, ücret gibi ihtiyaç ve beklentilerinin yüksekliği olabilir. Çalışanların ihtiyaçları tespit edilmeli ve bu ihtiyaçlarını karşılamak için onlara gerek ortam ve fırsatların sağlanması çalışanların motivasyonu açısından faydalı olabilir.

Araştırma sonucunda sağlık çalışanlarının iş doymunun en düşük çıkmasının nedeninin dışsal faktörlerden, diğer bir deyişle yöneticiler ile ilgili faktörlerden kaynaklanmakta olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumun başlıca nedenleri yöneticilerin yöneticilik konusundaki eğitimlerinin ve tecrübelerinin yetersizliği olabilir. Yöneticilerin görevlendirilmelerinde liyakate önem verilmesi, yönetici olarak görevlendirilenlerin görev adaptasyonu için eğitimden geçirilmesi, bu sorunun giderilmesi için önerilebilir.

Kaynakça

- Akçadağ, S., Özdemir, E. (2005). İnsan Kaynakları Kapsamında 4 ve 5 Yıldızlı Otel İşletmelerinde İş Tatmini: İstanbul'da Yapılan Ampirik Bir Çalışma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 167-193.
- Akıncı Z. (2002). Turizm Sektöründe İşgören İş Tatminini Etkileyen Faktörler: Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 2(4), 3.
- Barutçugil, İ. (2004). *Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Başaran İE. (2005). *Örgütsel Davranış: İnsanın Üretim Gücü*. Feryal Matbaası: Ankara.
- Çam, O., Akgün, E., Gümüş, A. B., Bilge, A., ve Keskin, G. Ü. (2005). Bir Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Hastanesinde Çalışan Hekim ve Hemşirelerin Klinik Ortamlarını Değerlendirmeleri ile İş Doymuları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 6(2), 213-220.
- Duxbury, M.L., Armstrong, G.D., Drew, D.J., Henli, S.J. (1984). Head Nurse Leadership Style With Staff Nurse Burn Out And Job Satisfaction In Neonatal Intensive Care Unit, *Nurs Res*, 33(2), 97-101.
- Gedik, T., Akyüz, K.C., Batu, C. (2009). Orman Endüstri İşletmelerinde Yönetici İş Tatmin Düzeyinin Belirlenmesi. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 9(1), 1-11.

- Keklik, B., Coşkun, U. N. (2013). Örgütsel Adalet Algılamalarının İş Tatminine Etkisi: Hastane Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 143-161.
- Nur, D. (2011). Kamu Hastanelerinde Çalışan Sağlık Personelinden İş Doyumu ve Stres İlişkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 14(4), 230-240.
- Özdemir, F. (2006). *Örgütsel İklimin İş Tatmin Düzeyine Etkisi: Tekstil Sektöründe Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sencan, N., Yeğenoğlu, S., Aydınlan, B. (2013). Sağlık Çalışanları Ve Eczacılar Üzerinde Yapılan İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılık Araştırmaları. *Marmara Pharmaceutical Journal*, 17(1),104-112.
- Sonakin, C. (2010). *Hemşirelerin İş Doyumları İle Çalıştıkları Kurumların Etik İklimi Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi: İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Tambağ, H., Can, R., Kahraman, Y., Şahpolat, M. (2015) Hemşirelerin Çalışma Ortamlarının İş Doyumu Üzerine Etkisi. *Bakırköy Tıp Dergisi*, 11(4), 143-149.
- Tengilimoğlu, D. (2005). Hizmet işletmelerinde liderlik davranışları ile iş doyumunu arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(5): 21-27.
- Tözün, M., Çulhacı, A., Ünsal, A. (2008). Aile Hekimliği Sisteminde Birinci Basamak Sağlık Kurumlarında Çalışan Hekimlerin İş Doyumu. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 7,(5), 377-384.
- Yıldırım, F. (2007). İş Doyumu İle Örgütsel Adalet İlişkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(1), 253-278.

Summary

Job satisfaction is one of the most important requirements so that health workers can be successful in their work. In order to get adequate and quality health services of patients, health workers must be satisfied with the their institution and their work. This kind of research is a descriptive study in the relational screening model. This study aims to measure the job satisfaction of health workers, to identify factors affecting negatively and positively job satisfaction, to contribute to literatüre and health administrators. The study population consists 140 health workers working in a public hospital in Kastamonu. The required permissions were obtained from relevant institutions for the questionnaire application. The study sampling consists 99 health workers agreed to participate to study. Data collection tool used in the study included a Demographic Information Form and Minnesota Job Satisfaction Scale. The collected data were analyzed using SPSS 16 program. Cronbach-alpha fort he whole scale was found to be 0,92. Cronbach-alpha values for the intrinsic dimension scale and extrinsic dimension scale were 0,87 and 0,83 respectively. Intrinsic job satisfaction average score of health workers is 3,02 and in terms of intrinsic job satisfaction of health workers (achievement, recognition or appreciation, job responsibility) was determined to be satisfactory. Extrinsic satisfaction average score of workers is 2,63. Now that this rating is below 3 neutral score of scale, in terms of extrinsic job satisfaction of workers (agency policy and management, control method, relationships with managers and subordinates, work conditions, wages) was determined to be dissatisfied. In this study, a statistically significant difference was found between age groups and job satisfaction. It has been determined that the job satisfaction scores of the 51-65 age group are lower than the job satisfaction scores of the 36-50 age group. In addition, a large number of participants (%58,6) indicated that the most important factor affecting job satisfaction was the wage. In this study, it was determined that marital status affected job satisfaction and job satisfaction of widowed individuals was found to be higher. It was determined that the job satisfaction of the people with less total monthly working time was higher. In this study, it was determined that the difference between job satisfaction scores according to gender was not statistically significant. Reducing the monthly mandatory working hours of health workers may be a factor in increasing the job satisfaction of health workers. It is considered that the improvement of salaries and supplementary payment rates of health workers will have a positive effect on the job satisfaction of the employees. According to the research result, it can be said that health workers' job satisfaction is lower due to external reasons (managers and institutional politics). It is believed to be useful taking corrective and remedial measures in this issue and review of factors of extrinsic job satisfaction such as agency policy and management, control method, relationships with managers and subordinates, work conditions, wages by managers.

Halk Kültürü Bilgi ve Belge Sistemi (HAGEM) Arşivinde Ordu Yöresi Halk Müziği Derlemeleri

Folk Music Compiles in Ordu Region in The Folk Culture Information and Document System (HAGEM) Archive

Onur YILMAZ¹

Geliş Tarihi: 09.10.2017 / Düzenleme Tarihi: 10.03.2018 / Kabul Tarihi: 15.03.2018

Özet

Bir yörede söylenen türkülerin bütün yurda yayılmasında ve benimsenmesinde derleme çalışmaları büyük paya sahiptir. Bugüne kadar resmî kurumlar aracılığıyla sahaya çıkılarak binlerce türkü derlenmiş; bu türküler koro, radyo ve televizyon yayınları aracılığıyla yurdun dört bir yanındaki vatandaşlara dinletilmiştir. Türkiye’de resmî olarak Ankara Devlet Konservatuarı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, TRT bu derleme çalışmalarını belirli bir program çerçevesinde gerçekleştirmiş ve toplanan türkülerini arşivlerine almışlardır.

Ordu yöresi, halk müziği kültürü açısından oldukça zengin bir repertuvara sahiptir. Bu durumun oluşmasında coğrafi konumun ve yayılışın büyük bir etkisi vardır. Ayrıca içerisinde barındırdığı farklı kültür etkenleri de bu zenginliği oluşturan diğer önemli unsurlardır. Bu unsurları gerçekleştirilen derleme çalışmalarında tespit etmek mümkündür. Bu çalışmamızda Kültür ve Turizm Bakanlığının 6-15 Mayıs 1983 tarihlerinde Ordu yöresinde gerçekleştirdiği halk müziği derleme kayıtlarının "ayrıntılarını" ilk defa ortaya koymuş olacağız.

Anahtar kelimeler: Halk Müziği, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ordu, Derleme.

Abstract

Compiling studies have a great importance in spreading and adopting the folk songs sung in a region. Until today, thousands of folk songs were compiled by visiting the region via official foundations and the citizens all around the country have had chance to listen to these folk songs via chorus, radio and television broadcasts. In Turkey, Ankara State Conservatory, The Ministry of Culture and Tourism, TRT (Turkish Radio and Television Corporation) conducted these compiling studies in a certain program schedule and put these folk songs into their archives.

Ordu region has a rich repertoire in terms of folk music culture. Geographic location and spreading have a significant effect on this situation. Also, different culture components in Ordu are the other important elements in these wealth. It is possible to confirm these components in the compiling studies performed. In this study, we are going to present "the details" of the compiling studies of folk songs which were conducted in Ordu region between 6-15 May 1983 by the Ministry of Culture Tourism.

Key words: Folk Song, The Ministry of Culture and Tourism, Ordu, Compilation.

1. Giriş

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte millî kimliğin ortaya çıkarılması amacıyla "halka doğru" bir yöneliş gerçekleştirilmiştir. Aslında bu yönelişin temellerinin Cumhuriyetin hemen öncesinde Ziya Gökalp tarafından atıldığını biliyoruz. Gökalp millî şuurun, millî ruhun uyandırılmasında, millî kültürün ortaya çıkarılmasında, Alman filozofu Herder gibi, halk hayatına gidilmesi gerektiğini öne sürer (Çobanoğlu, 2010: 45).

Bu yönelişin amacına ulaşması için folklorik unsurların tespit edilmesine, toparlanmasına ve değerlendirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Halk müziği derlemeleri konusunda yapılan ilk ciddi çalışma İstanbul Belediyesi Konservatuarınca 1926-1929 yıl aralığında dört derleme gezisi şeklinde gerçekleştirilmiştir. İkinci çalışma ve en önemli çalışma Muzaffer Sarısözen yönetiminde Ankara Devlet Konservatuarı tarafından 1937-1951 yılları arasında yedi derleme gezisi şeklinde düzenlenmiştir. 1967 yılında TRT'nin düzenlediği derleme gezileri bu alandaki diğer bir kurumsal çalışmayı oluşturmaktadır. Türkülerin derlenmesi konusunda gerçekleştirilen son çalışmayı, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak 1970'lerde kurulan kısa adı HAGEM olan Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü gerçekleştirmiştir. Yurt içi ve yurt dışında folklor ürünlerinin derlenmesi konusunda önemli saha araştırmaları yapılmıştır.

HAGEM, bu araştırmalar sırasında toplamış olduğu folklorik ve etnografik nitelikli binlerce malzemeyi arşivleyerek araştırmacılar için önemli bir kaynak yaratmıştır. Kurum, bugüne kadar birçok kez yeniden yapılandırılmış bugünkü şekliyle Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (ARAGEM) ismiyle aynı bakanlık bünyesinde çalışmalarına devam etmektedir. Çalışmamızda ayrıntılarına ulaştığımız arşiv malzemeleri ise ARAGEM'e bağlı Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi'nde yer almaktadır. Kurum, HAGEM ismiyle faaliyet gösterdiği dönemde 1. Türkiye Folklor Taramasını 1990'lı yılların başlarında

¹ Hacettepe Üniversitesi, Türk Halkbilimi Bölümü, Doktora Öğrencisi, Ankara, Türkiye
E-Posta: folklorist@outlook.com.tr

tamamlayabilmiştir. Bu tarama yaklaşık 20 yıl sürmüştür, bu süre içerisinde Ordu'da da halk müziği derlemeleri gerçekleştirilmiştir.

2. Yöntem

2.1. Amaç

Bu çalışmanın amacı, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Halk Kültürü Bilgi ve Belge Sistemi'nde yer alan Ordu yöresine ait halk müziği derleme kayıtlarının ayrıntılarını ortaya çıkararak, Ordu yöresi halk müziği repertuarına katkılar sunmaktır.

2.2. Araştırma Metodu

Çalışma, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Sistemi'nde gerçekleşen iki haftalık bir "kayıt dinleme" sürecinin sonrasında şekillenmiştir. Öncelikle Ordu yöresine ait bantlar tespit edilmiştir. Daha sonra bu bantların dijitalize edilerek bilgisayar ortamına aktarıldığı kayıtlar sırasıyla dinlenerek ayrıntılar ortaya çıkarılmıştır.

2.3. Sınırlılıklar

Çalışma, arşiv kullanım kuralları gereğince belirli sınırlılıkları beraberinde getirmektedir. Nitekim dinleme sırasında türkülerle ilgili aşağıda yer alan "türkü adı, kaynak kişi ve bu isimlere ait bilgilerle türkünün kimden alındığı" bilgileri dışında herhangi bir bilginin not alınmasına izin verilmedi. Dolayısıyla çalışmamız tablo ağırlıklı bir boyut kazandı. Türkülerin söz varlığını da notlarımız arasına taşıyabilseydik, daha derinlemesine değerlendirmelerde bulunabilecek imkana sahip olacaktık. Mevcut sınırlılıklar çalışmamızın başlığını bu yönde oluşturmamızı sağladı.

3. HAGEM'in Ordu Yöresi Halk Müziği Derleme Çalışması

Ordu'da yapılan derlemeler hakkında bugüne kadar herhangi bir rapor yayımlanmamış ve ses bantlarının detayları çıkarılmamıştır. HAGEM tarafından gerçekleştirilen Ordu'daki halk müziği derlemesi çalışmaları, 1983 yılında 6 Mayıs-15 Mayıs tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Derlemeyi yapanlar o günkü şekliyle HAGEM'e bağlı Millî Folklor Araştırma Dairesi Halk Müziği ve Oyunları Şubesi Folklor Araştırmacısı İsmet Doğan ve aynı dönemde Erzurum İl Kültür Turizm Müdürlüğü'nde Folklor Araştırmacısı olarak görev yapan Salih Turhan'dır. Ayrıca derleme ekibinde Zümrüt Nahya, Kazım Güner, Reha Medin ve Tayfun Güney gibi yöreyi tanıyan kılavuz isimler de yer almıştır (Turhan, 2007: 18). Kaynak isimler arasında İhsan Gürdal ve A. Hamdi Bacinoğlu gibi yörede tanınmış isimler de yer almaktadır. Çalışmanın ilk kaydı bu iki isimle yapılan görüşmeyle başlamakta ve ilimizin müzik kültürü hakkında bilgi alınmaktadır. Ayrıca diğer kaynak isimlerin bazılarında da buldukları yörenin âdetleri ve müzik kültürü hakkında bilgi alınmıştır. Bantların bir kısmında kötü muhafazadan sebep silinmeler mevcuttur. Kaynak kişi isimleri, kayıtların alındığı yerlerle türkülerin bazı sözleri tam olarak anlaşılammamaktır.

4. HAGEM Arşivinde Yer Alan Ordu Yöresi Halk Müziği Derlemelerinin Ayrıntıları

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Çambaşı'nda Çarşılar	İhsan Gürdal	başlamayla	-----
Metelik Oyun Havası	İhsan Gürdal	başlamayla	-----
Kızılırmak Türküsü	İhsan Gürdal	başlamayla	-----

Şekil 1. Bant No: B1983.0065 Tarih: 06.05.1983 Süre:32.58 Derleyen: İsmet Doğan

Bantın önemli bir kısmında kaynak isimler tarafından Ordu yöresi müzik kültürüyle ilgili görüşler bildirilmiştir. Ahmet Hamdi Bacinoğlu da bu görüşmede yer almaktadır.

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Sözsüz Oyun Havası	A.Hamdi Bacinoğlu	başlamayla	Aga Yunus
Kaymakam Türküsü	A.Hamdi Bacinoğlu	başlamayla	-----
Gürcü Oyun Havası	A.Hamdi Bacinoğlu	başlamayla	-----
Annem Bana Entari Dikti (Gürcüce ²)	A.Hamdi Bacinoğlu	başlamayla	-----

Şekil 2. Bant No: B1983.0066 Tarih: 06.05.1983 Süre: 25.22 Derleyen: İsmet Doğan, Salih Turhan

² Gürcüce kayıtlarda "türkü, oyun havası, ağıt" gibi Türkçe olarak adlandırdığımız geleneksel müzik (traditional music) adlandırmaları ve türe yönelik kavramlar aynen kullanılmıştır. Bunların kayıt altına alınan dildeki karşılıkları kaynak kişilerce verilmemiştir.

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Gogitidze Recep'in Türküsü	Cemal Şahin	enstrümansız	-----
İlahi	Süleyman Pilgir	enstrümansız	-----

Şekil 2.1. Tarih: 07.05.1983 Yer: Korgan, Yeşilalan İlkokulu

Bu bantta yer alan kaynak kişilerin tamamı Batum muhaciridir. Ordu'daki Gürcü yurttaşlarımızın kültürünü göstermesi açısından önemlidir. Kaynak isimlerden Gürcü kültürü konusunda bilgi de alınmıştır. Korgan kaynak kişilerinde belirgin olarak ağır özelliklerine rastlanmaktadır. Bir önceki bantın devamı olup birbirini takip eden günlerde iki ayrı yerde kayıt alınmıştır. Kaynaklarda (Can ve Turhan, 2007: 15) Aga Yunus (ya da Baba Yunus) lâkabıyla zikredilen isme ait bir ezgi daha tespit edilmiştir. Bu ezgi sözsüz olup karşılama havası şeklindedir.

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Yedi Yerde Oğul Vermiş Arıyım	Cemal Başlı	enstrümansız	-----
Gördün Mü Memet Tekçe Mezarı	Cemal Başlı	enstrümansız	-----

Şekil 3. Bant No: B1983.0067 Tarih: 07.05.1983 Süre: 32.59 Yer: Korgan, Yeşilalan İlköğretim Okulu

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Efiloğlu Havası	Celal Yelkovan	bağlama ve kaşık eşliğinde	-----
Ordu Karşılması (sözsüz)	Mustafa Çalgıç	bağlamayla	-----
Metelik Oyun Havası	Celal Yelkovan	bağlamayla	-----

Şekil 3.1. Tarih: 08.05.1983 Yer: Kumru, Ortaca Köyü

Korgan'da kaynak kişi Cemal Başlı'dan alınmış türküler uzun hava formundadır. Bu türkülerin hikâyeleri de mevcut olup Niksar'la bağlantılı türkülerdir. Kumru'da yapılan derlemeler bağlama eşliğinde alınmıştır ve bağlama icrasının diğer kayıtlara göre oldukça güçlü olduğu tespit edilmiştir. Yine kayıt altına alınan eserleri incelediğimizde, karşılama oyun havasının yörede oynandığı sonucuna ulaşabiliyoruz. Kaynak isim Mustafa Çalgıç'tan yörenin düğün âdetleri hakkında bilgi alınmıştır. Metelik havası, Karadeniz Bölgesinde aynı isimle bilinen havadır. Sözler farklı olup ezgi aynıdır.

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Kürdün Kızı	Osman ³	bağlamayla	-----
Oy Dereler Tepeler	Osman (?)	enstrümansız	-----
Sarı Yâni	Osman (?)	enstrümansız	-----
A Kız Sana Kolluk Alayım Mı?	Celal Yelkovan	bağlamayla	-----
Kız Saçların Irgandır	Mustafa Çalgıç	bağlama ve kaşık eşliğinde	-----
İrmak Kenarı Türküsü	Mustafa Çalgıç	bağlama ve kaşık eşliğinde	-----

Şekil 4. Bant No: B1983.0068 Tarih: 08.05.1983 Süre: 26.49 Yer: Kumru, Ortaca Köyü

Oy Dereler Tepeler türküsü, sözlerinden anlaşıldığı kadarıyla eşkiya havası olup zeybek havası özellikleri barındırmaktadır. A Kız Sana Kolluk Alayım Mı türküsü, Sevdiğime Varamadım türküsüyle (Can ve Turhan, 2007: 202) aynı ezgiye sahiptir. Bu türkü çok uzun olup derleme ekibi tarafından icra yarıda durdurulmuştur. Kız-erkek atışmalı türkü özelliğine sahiptir. Sarı Yâni türküsü eşkiya havası olup, Piçoğlu Osman'a ait Trabzon'dan Çıktım türküsüyle (TRT Repertuar No: 02948) aynı ezgiye sahiptir. Bu türkünün sözlerine Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar adlı kitapta rastladığımızı bildirmeliyiz (Caferoğlu, 1994: 52). Kürdün Kızı, Kız Saçların Irgandır ve İrmak Kenarı Türküsü sözlü oyun havasıdır.

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Åşık Havası	Muharrem Güvendi	bağlamayla	Seyit Nizamoğlu
Deyiş	Muharrem Güvendi	bağlamayla	Viranî
Deyiş	Muharrem Güvendi	bağlamayla	Seyit Nizamoğlu
Deyiş	Muharrem Güvendi	bağlamayla	Gülabi
Samah Havası	Muharrem Güvendi	bağlamayla	-----
İmece Havası	Ali Kantar	enstrümansız	-----
Methi'nin Bıyıkları	Ali Kantar	enstrümansız	-----

Şekil 5. Bant No: B1983.0069 Tarih: 09.05.1983 Süre: 31.43 Yer: Ünye, Göbünalı Köyü, Gocuklu Mah. Derleyenler: İsmet Doğan, Kazım Güner, Reha Medin, Tayfur Güney (rehber)

Kaydın alındığı sırada kaynak kişi Muharrem Güvendi aslen Giresun/Dereli'den olup Ünye'de misafir olarak bulunmaktadır. Samah havası çalınırken Ali Kantar ve Mehmet Erkuş ayın yapıyor. Bu hava semahın bütün bölümlerini barındırıyor.

³ Bu kaynak kişinin soyadı kayıtlarda belirtilmemiştir.

Bunlar; ağırlama, koçaklama, çabuklama, alaçam, çabuklama, dua, bitiş. İmece Havası ve Methi'nin Bıyıkları türküleri Akkuş'un Gürgenleri ile aynı ezgiye sahiptir. Methi'nin Bıyıkları eşkıya havası olup hikâyesi de anlatılmaktadır. Bu türkünün de sözleri Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar kitabında mevcuttur (Caferoğlu, 1994: 32).

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Kına Türküsü	Ali Kantar	enstrümansız	-----
İlahi	Ali Kantar	enstrümansız	-----
Samah Havası (ağırlama)	Nurettin Çelebi ⁴	bağlamayla	-----
Samah Havası (alaçam)	Nurettin Çelebi	bağlamayla	-----
Sofî Mezhebimi Niçin Sorarsın?	Nurettin Çelebi	bağlamayla	-----

Şekil 6. Bant No: 1983.0070 Tarih: 09.05.1983 Süre: 25.38 Yer: Ünye, Göbünalçı Köyü

İlahi olarak kayda alınan ezginin ölü yıkanırken okunduğu belirtiliyor; ağıt özelliğindedir. Ünye'de kayıt altına eserlerin bir kısmı Ordu yöresi Alevî kültürünü göstermesi açısından önemlidir.

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Efiloğlu Havası	Selahattin Gök	bağlamayla	-----
Meşelikte Yavrum	Selahattin Gök	bağlamayla	-----
Yıkılğan'ın Armudu	Selahattin Gök	bağlamayla	-----
Yayladan Mı Geliyon?	İsmailoğlu	bağlamayla	-----

Şekil 7. Bant No: B1983.0071 Tarih: 10.05.1983 Süre: 18.21 Yer: Ordu, Akkuş, Salur? Köyü

Bu bantın önemli bir kısmı silinmiş durumdadır. Bazı bölümlerden ayrıntılarını çıkarabildiğimiz eserler Şekil 7.'deki gibidir.

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Arkasından Yukarı Asılı Saçlar	Ali Tetik ⁵	kemençeyle	-----
Gelin Ağılatma ve Yol Havası	Ali Tetik	kemençeyle	-----

Şekil 8. Bant No: B1983.0072 Tarih: 11.05.1983 Süre: 27.33 Yer: Fatsa, Duayeri Köyü

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Bozdağlı Uzun Ali'nin Türküsü	Şah İsmail Altuncam ⁶	kemençeyle	-----
Bolaman Deresi Yasun Akar	Hasan Bayar ⁷	bağlamayla	-----

Şekil 8.1. Yer: Fatsa Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü

Aynı gün içerisinde iki farklı yerde kayıt alınmıştır. Kemençeci Ali Tetik, Batum muhaciridir. Kayıttan önce yapılan görüşmede, Trabzonlu kemençe sanatçısı Ferhat Özyakuboğlu'ndan radyo kayıtları dinlediğini belirtiyor. Konuşma ve türkülerinde ağız özellikleri oldukça belirgindir. Gelin ağılatma ve yol havası sözsüz olup serbest bir girişten sonra ritimli bir yapıya geçiyor. Şah İsmail Altuncam'ın söylediği türkü ağıt formunda olup hikâyesi de mevcuttur. Bolaman Deresi türküsü, derenin taşmasıyla kaybolanlar için yakılmış bir ağıttır.

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Koyunu Suya İndirme Havası	Ali Haniilçe	kaval eşliğinde	-----
Hatipoğlu Türküsü	Halil Yavuz	kaval eşliğinde	-----
Torunoğlu Ezgisi (sözsüz)	Ali Haniilçe	kaval eşliğinde	-----
Gidiyom Ayan Ayan	Kâni Coşkun ⁸	bağlamayla	-----
Perşembe Çifte Pazar	Kâni Coşkun	bağlamayla	-----
Ay Doğan Ayar Ayar	Kâni Coşkun	bağlamayla	Osman Düzkaya
Dursun Ağa'nın Türküsü	Mustafa Şen ⁹	bağlamayla	-----

Şekil 9. Bant No: B1983.0073 Tarih: 12.05.1983 Süre: 30.15 Yer: Aybastı, Pelitözü Köyü

⁴ Kaynak Kişi: Nurettin Çelebi, 21 yaşında, Ünye/Keş Köyü.

⁵ Kaynak Kişi: Ali Tetik, 43 yaş, Fatsa/Yusuflu Köyü.

⁶ Kaynak Kişi: Şah İsmail Altuncam, 51 yaş, Fatsa/Kabakdağı Köyü, Memur.

⁷ Kaynak Kişi: Hasan Bayar, 34 yaş, Halk Eğitim Merkezi Müdür Yardımcısı.

⁸ Kaynak Kişi: Kâni Coşkun, Yakacık Köyü.

⁹ Kaynak Kişi: Mustafa Şen, 40 yaş, Aybastı/ Esenli Mah.

Mehmet Tokat, Hatipoğlu türküsünün hikâyesini anlatıyor. Dursun Ağa'nın türküsü, Hatipoğlu havası formundadır.

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Alınan Oldu Alınan	Ali Kaya ¹⁰	enstrümansız	-----

Şekil 10. Bant No: B1983.0074 Tarih: 12.05.1983 Süre: 30.52 Yer: Aybastı, Pelitözü Köyü

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Gürgen Yaprak Açmamış	Şükrü Göç	kaval eşliğinde	-----
Yayla Yaylaya Bakar	Şükrü Göç	kaval eşliğinde	-----
Ay Şu Gedikten Doğmaz Mı	Şükrü Göç	enstrümansız	-----
Emine Türküsü	Şükrü Göç	enstrümansız	-----
Hatipoğlu Türküsü	Gülderen Bölük ¹¹	bağlamayla	-----
Armut Dalda Dal Yerde	Gülderen Bölük	bağlamayla	-----

Şekil 10.1. Yer: Gököy, Kozören Köyü

Aynı gün içerisinde iki farklı yerde çalışılmıştır. Alınan Oldu türküsü ağıt-destan formunda olup, Şu Akkuş'un Gürgenleri türküsüyle (Can ve Turhan, 2007: 207) aynı ezgiye sahiptir. Türkünün hikâyesi de mevcuttur. Şükrü Göç'ün türkülerine, Hüseyin Ertaş (43 yaş) kavayla eşlik ediyor.

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Elimi Çaldım Eteğime(kına)	Gülderen Bölük	bağlamayla	-----
Ufak Ufak Şekerim	Şükrü Göç	enstrümansız	-----
Seher Yeli (uzun hava)	Şükrü Göç	enstrümansız	-----
Karagöl Havası (sözsüz)	Hüseyin Ertaş	kaval eşliğinde	-----
Sivastopol Havası	Hüseyin Karakoç ¹²	kaval eşliğinde	-----
Yol Havası (sözsüz)	Hüseyin ¹³ Erdoğan	dilsiz kaval eşliğinde	-----
Gelin Başı Göçürme(sözsüz)	Hüseyin Erdoğan	dilsiz kaval eşliğinde	-----
Evleri Yakın Yarım	Nazım Erdoğan ¹⁴	enstrümansız	-----
Samah Havası	Nuri Akkoyun	bağlamayla	-----

Şekil 11. Bant No: B1983.0075 Süre: 30.51 Yer: Gököy, Kozören Köyü

Samah havası sözlü olup; ağırlama, samah, alaçam bölümlerinden oluşur. Kına türküsü oldukça uzundur.

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Bana Söyle Derler	Hasan Akkoyun	bağlamayla	-----
Aldanma Şahinim ¹⁵	Hasan Akkoyun	bağlamayla	Âşık Veysel

Şekil 12. Bant No: B1983.0076 Süre: 33.01 Yer: Gököy, Kozören Köyü

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Toztepe'nin Taşları	Remzi Delice	bağlamayla	-----
Attım da Vuramadım	Mehmet Gündoğdu	bağlamayla	-----
Dere Geliyor Dere	Ahmet Baraziz(?) ¹⁶	enstrümansız	-----
Nazmiye	Remzi Delice	bağlamayla	-----
Irmağın Kenarında	Hamit Kahraman ¹⁷	bağlamayla	-----
Alabaş Türküsü	Abdullah Öztürk	enstrümansız	-----

Şekil 12.1. Tarih: 14.05.1983 Yer: Mesudiye, Üçyol

¹⁰ Kaynak Kişi: Ali Kaya, 48 yaş, Zaferi Milli Köyü, İnşaat ustası.

¹¹ Kaynak Kişi: Gülderen Bölük, 15 yaş, Gököy/Kozören Köyü.

¹² Kaynak Kişi: Hüseyin Karakoç, 55 yaş.

¹³ Kaynak Kişi: Hüseyin Erdoğan, 44 yaş.

¹⁴ Kaynak Kişi: Nazım Erdoğan, 13 yaş, (Hüseyin Erdoğan'ın oğlu).

¹⁵ Kayıtta Âşık Veysel'e ait olduğu söylenen Aldanma Şahinim adlı eser, Âşık Veysel'e ait bilinen eserler arasında mevcut değildir. Aldanma Cahilin adlı şiiri olabilir. Arşivden sözleri alamadığımız için karşılaştırma yapamıyoruz.

¹⁶ Kaynak Kişi: Ahmet Baraziz?, 42 yaş. Soyad, kayıttaki bozulmalar sebebiyle tam olarak anlaşıl原因amıştır.

¹⁷ Kaynak Kişi: Hamit Kahraman, 51 yaş.

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Ordu'nun Sokakları	Selami Bayrak ¹⁸	bağlamayla	-----
O Yarimin Saçları	Selami Bayrak	bağlamayla	-----
Fındık Toplar Sepete	Celal Uğurlu ¹⁹	bağlamayla	-----

Şekil 12.2. Tarih: 15.03.1983 Yer: Ulubey, Yukarı Kızılın Köyü

Kozören Köyü'nde alınan kayıtlarda Alevî kültürünün etkileri görülmektedir. Bana Söyle Derler semah havası formundadır. Dere Geliyor Dere horon havasıdır. Attım da Vuramadım türküsü "yar yar yar aman" adıyla bilinen (URL) yöreye ait horon havasıyla aynı ezgiye sahiptir. Mesudiye kayıtlarında bağlamaları icra eden Celal Aydoğdu'dur. Toztepe'nin Taşları türküsü Şu Akkuş'un Gürgenleri türküsüyle aynı ezgiye sahiptir. Dere Geliyor Dere türküsünün olduğu bantta bozulmalar vardır. Alabaş Türküsü köpeğe yakılmış bir ağıttır. Yukarı Kızılın kayıtları, Şevki Eren'in evinde alınmıştır. Ordu'nun Sokakları adlı türkü karşılama havasıdır.

Türkü Adı	Kaynak Kişi	İcra Biçimi	Kimden
Bülbül Gelir Kona Kona	Cihan Uğurlu	bağlamayla	-----
Kiraz Türküsü	Abdullah Güngör ²⁰	enstrümanlı	-----
Bağlar Türküsü	Abdullah Güngör	enstrümanlı	-----
Türkü Söylerim Türkü	Abdullah Güngör	enstrümanlı	-----
Evim Evime Bakar	Abdullah Güngör	enstrümanlı	-----
Kızım Türküsü	Abdullah Güngör	enstrümanlı	-----
Boztepe'nin Ardında İnek Güderim	Arif İnanlı ²¹	bağlamayla	-----
Yol Havası (sözsüz)	Ali Yıldırım ²²	kaval eşliğinde	-----
Karagöl Havası (sözsüz)	Ali Yıldırım	kaval eşliğinde	-----

Şekil 13. Bant No: B1983.0077 Süre: 19.20 Yer: Ulubey, Yukarı Kızılev Köyü

Kızım Türküsü, evlendirme üzerine yazılmış ana-kız atışmasıdır. Kiraz Türküsü, Bağlar Türküsü, Evim Evime Bakar tek dörtlüğe sahiptir.

5. Sonuç

Arşiv numaraları B1983.0065-B1983.0077 aralığında olan toplam 13 bantta Ordu'nun halk müziği derlemeleri yer almaktadır. Bantların toplam süresi 6 saat 5 dakikaya denk gelmektedir ve 83 türkü yer almaktadır. Çalışmalar; Ordu(Merkez), Korgan (Yeşilalan), Kumru (Ortaca), Ünye (Göbünalçı), Akkuş (Salur?), Fatsa(Merkez, Duayeri), Aybastı (Pelitöz), Gököy (Kozören), Mesudiye (Üçyol), Ulubey (Yukarı Kızılın)'de 37 kaynak kişiyle gerçekleştirilmiştir.

Kaynak isimlerin çoğu türkülerini bir enstrüman eşliğinde bantlara okumuştur. Türkülere eşlik eden enstrümanlar bağlama, kaval ve kemençedir. Bağlama genel olarak derlemenin yapıldığı bütün sahalarda yer alırken; kaval kayıtlarının tamamı coğrafi olarak iç kesimde kalan sahalarda alınmıştır. Kemençe kayıtlarının tamamı ise Fatsa'da alınmıştır. Ordu'da özellikle sahil kesimde yaygın enstrüman olan klânet, kayıtlara hiç girmemiştir. Bazı kayıtlar solo enstrümanla alınmış, bir kısmı da enstrümanlı bir şekilde, sadece vokalle kaydedilmiştir. Kayıtlardaki türkülerini genel olarak eşkiya havaları (Efiloğlu, Hatipoğlu, Torunoğlu); oyun havaları (fingil, Gürcü oyunları, horonlar, karşılama, metelik); dinî içerikli havalar (değiş, ilahi, semah); ağır havalar (Cezayir ve Sivastopol havaları, destan-ağıt, Karagöl havası, koyunu suya indirme, yol havası); kına türkülerini; imece havaları ve atışmalı türküler olarak sınıflandırabiliriz.

Kayıtlarda A. Hamdi Bacinoğlu'ndan ve Korgan kaynak isimlerinden derlenen Gürcüce ağıt ve oyun havası derlemelerinin yapılması, yöredeki Gürcü kökenli yurttaşlarımızın müziklerinin kayıt altına alınması, kültürel zenginliğimizi meydana getiren farklılıkların çalışmada gösterilmesi açısından dikkat çekicidir. Ayrıca sözlerin Gürcüce ancak sözün şekil özelliklerinin Türklere özgü türkü, ağıt formunun özelliği olan 7'li ve 11'li heceye dayanması bir sentezin oluştuğunu bizlere göstermektedir. Bu derleme çalışması sırasında dikkat çekici bir diğer nokta da yöredeki Alevî kültürüne çalışmada yer verilmesidir. Gököy (Kozören) ve Ünye (Göbünalçı)'de yapılan kayıtlarda deyiş ve semahlar kayıt altına alınmış, kayıt sırasında ayin de gerçekleştirilmiştir. Semahlar uzun bir şekilde icra edilmiş ve kendi içerisindeki ağırlama, çabuklama, alaçam, dua ve bitiş bölümleri düzene uygun biçimde gösterilmiştir. Karadeniz Bölgesinde Alevî yerleşimlerinin sınırlı olduğunu ve bunların yaşayışlarının diğer bölgedeki Alevî yurttaşlarımızdan farklılıklar içerdiğini biliyoruz. Bu manada kayıtlarda verilen bilgilerin karşılaştırmalı çalışmalarda önemli veriler ortaya koyabileceğini düşünüyoruz. Bunlarla birlikte eşkiya havaları da kayıtlarda önemli yer tutmaktadır. Özellikle iç kesimlerde alınan kayıtlarda bu havalara rastlanmış ve bu türkülerin hikâyeleri de eklenmiştir. Derlemeler sırasında her yaşta kaynaktan yararlanılmıştır. Bunlar arasında çocuk

¹⁸ Kaynak Kişi: Selami Bayrak, 25 yaş, Ulubey/ Ohtamış Köyü.

¹⁹ Kaynak Kişi: Celal Uğurlu, 18 yaş.

²⁰ Kaynak Kişi: Abdullah Güngör, 78 yaş, Ulubey/Dikenlice. (Bu köy günümüzde Gürgente ilçesi sınırlarındadır.)

²¹ Kaynak Kişi: Arif İnanlı, 26 yaş.

²² Kaynak Kişi: Ali Yıldırım, 43 yaş, Çoban.

yaşta isimler de vardır. Dikkatimizi çeken önemli bir nokta kaynak isimler arasında kadınların olmamasıdır. Genel olarak derleme çalışmalarımızın en önemli eksikliklerinden biri kadın kaynakların olmayışı veya yetersiz oluşudur. Bir toplum içerisinde cinsiyetlerin sosyal yaşamdaki konumu, folklor ürünlerinin içerisinde karakteristik özelliğini barındırır, yansıtır. Nitekim Karadeniz Bölgesi ülkemizde kadınların sosyal yaşamda en aktif olduğu bölgedir. Bu açıdan Ordu'da HAGEM tarafından gerçekleştirilen derlemeler de önemli bir yönüyle eksik kalmıştır.

Çalışma sonrasında elde ettiğimiz yukarıdaki verilerle Halk Kültürü Bilgi ve Belge Sistemi'nde yer alan türkülerin çok az bir kısmının Ordu Türküleri Repertuarı'nda yer aldığını görmekteyiz. Bu anlamda sınırlı bir çalışma sonrasında ayrıntılarını ilk kez paylaştığımız çalışmamızın "yeni ve daha kapsamlı çalışmalara kapılar açmasını" umuyoruz.

Kaynakça

Caferoğlu, Ahmet (1994), *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*, Ankara: TDK Yayınları.
Can, Taner ve Turhan, Salih (2007), *Ordu Türküleri*, Ankara: Ordu Belediyesi Kültür Yayınları.
Çobanoğlu, Özkul (2010), *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
URL: [Erişim: 15.9.2017] <https://www.youtube.com/watch?v=mbfwrpnxeUI>

Summary

A "right to the people" orientation has been realized in order to uncover the national identity with the establishment of the Republic. Studies to identify, recover and evaluate folkloric elements have been initiated to achieve the target of this orientation. The first serious work made on folk music collections were performed by Istanbul Municipality Conservatory in the year 1926-1929 in the form of four compilation trips. The second study and the most important work were organized by the Ankara State Conservatory under the direction of Muzaffer Sarısözen in the form of seven compilation trips between 1937-1951. The compilation trips organized by TRT in 1967 constitute another institutional study in this area. The most recent work on the compilation of the Turks has been carried out by the General Directorate of Research and Development of the Folk Culture, the short name is HAGEM, established in the 1970s under the Ministry of Culture and Tourism. Significant field research has been carried out on the compilation of folklore products both domestic and abroad. HAGEM has created an important resource for researchers by archiving thousands of folkloric and ethnographic materials that were collected during these investigations. The institution continues to work under the same ministry as the General Directorate of Research and Development (ARAGEM), as it has been restructured many times to this day. The archival materials, which we have reached in detail in our work, are located in the Information and Document Center of the Folk Culture of ARAGEM.

The institution could be completed the 1st Turkey Folklore Scan in the early 1990s during the period in it operates under the name HAGEM. This scanning lasted about 20 years, during that time, folk music collections were also conducted in Ordu. We could not record the lyrics of folk songs according to the rules of archive usage that we got in our work. We must state that the ministry officials are very sensitive about the researcher's speech and notation but can not show the same sensitivity to the protection of tapes. Today, we can state that the tapes are digitized and at least the possibility of loss or deletion of existing ones is minimized in the archives.

It is remarkable that the Georgian lament and folk dance which collected from source names and the recording the music of Georgian citizens in the region in terms of showing specialities of different cultures in the studies. Another remarkable point during this review is that the Alevi culture in the region is included in the study. The sayings and semahs were recorded and the ceremony took place during the recording, in the records made in Gökçöy and Ünye. Semahlar has been performed for a long time and its parts have been shown appropriately. However, the bandit tones also have an important place in the records. Especially the tones were encountered in the records taken in the inner parts and the stories of these folk songs were added.

It was benefited from the source at almost every age range during the compilation. There are names a children among these. An important point that attracts our attention is the shortcoming of women among the source names. One of the most important shortcomings of our compilation studies is the absence or inadequacy of women's resources. The Black Sea Region is the region where women are most active in social life in our country. The compilations carried out by HAGEM in Ordu are also shortcoming in an important direction, in this respect. Only a small part of the Turks in the records are in Ordu Turks Repertory, and the other folk songs are expected to come to the light.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin İş Yaşamında Yalnızlık Üzerine Etkisinin İncelenmesi

The Investigation of the effect of Five Factor Personality on Loneliness at Work

Özlem PARLAK¹

Merve KOÇOĞLU SAZKAYA²

Geliş Tarihi: 30.01.2018 / Düzenleme Tarihi: 29.03.2018 / Kabul Tarihi: 29.03.2018

Özet

Günümüzde iş yaşamında karşılaşılan en önemli sorunlardan biri yalnızlıktır. Rekabetin artması ve kişilerin kariyer gelişim odaklı olmaları yanısıra işletmelerin istihdamı arttırmak yerine çalışanların iş yüklerinin artmasından kaynaklı iş yaşamı dengesizliğine sebep olması gibi nedenlerden dolayı, iş yaşamında yalnızlık kavramı karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın, iş hayatında önemle ele alınan konulardan bir diğeri ise insanların kişiliklerinin belirlenmesidir. Kişiliği belirlemenin işlevlerinden biri, birbirlerine benzemeyen bireylerin özelliklerini ve farklılıklarını tespit etmektir. Çünkü, işletmeler çalışanlarını kişilik farklılıklarını göz ederek istihdam etmekte ve uygun pozisyonlara yerleştirmektedir. Bir başka ifadeyle, işletmelerin en önemli kaynaklarından biri insandır. İşletmeler rekabet avantajı kazanmak için insana yatırım yapmaktadır. Bu bağlamda işletmeler, iş yaşamında yalnız olan çalışanlar yerine, birlik ve beraberlik içinde hareket edebilen, motivasyonu yüksek, sosyal, iletişimi kuvvetli, çalışkan ve sorumluluk sahibi gibi kişilik özelliklerine sahip çalışanları tercih etmektedir. Bundan dolayı, günümüzde kişilik değerlendirme ve iş yaşamında yalnızlık konuları gündemdedir. Bu nedenle bu çalışmada, beş faktör kişilik özelliklerinin iş yaşamında yalnızlık üzerine etkisi incelenmektedir. Bu doğrultuda, çalışmanın literatür bölümünde kişilik, beş faktör kişilik özellikleri ve boyutları, iş yaşamında yalnızlık kavramı ve boyutları konuları ele alınmıştır. Bu amaçla Türkiye’de yasal olarak online bahis bayiliği yapan altı farklı işletmenin 306 beyaz yaka çalışanları üzerinde bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucuna göre beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve açıklık boyutları ile iş yaşamında yalnızlık arasında negatif ilişki; duygusal denge ile iş yaşamında yalnızlık arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kişilik, Beş Faktör Kişilik Özellikleri, İş Yaşamında Yalnızlık.

Abstract

Nowadays, one of the most important problems encountered in business life is loneliness. Because of the reasons such as rise in competition and focusing on career development, besides, organizations cause work life imbalance caused by increasing the work load of the employees instead of increasing the employment the concept of loneliness at work is confronted as an important reality. Nevertheless, one of the topics that are considered in business life is the determination of people's personalities. One of the functions of assessment of personality is to determine the characteristics and diversity of individuals who are not alike. Because, organizations employ their workers by observing their personality differences and hire them in appropriate positions. In other words, one of the most important resources of business is people. Businesses are investing in people to gain competitive advantage. In this context, businesses prefer employees who can move with unity and cooperation, have high motivation, social, have strong communication, hard working and responsible personality instead of employees who are lonely at work. Therefore, nowadays, personality assessment and loneliness in business life are the agenda. For this reason, in this study the effect of the five factor personality on the loneliness at work will be investigated. In this regard, in the literature section of this study, personality, five factor personality and its dimensions, concept of loneliness at work and its dimensions will be discussed. For this purpose the research conducted on 306 white collar employees who work in six different legally online betting vendor companies that operates in Turkey. According to the research results, negative relationship between four personality factors which are conscientiousness, extraversion, agreeableness and openness is examined with loneliness at work; and positive relationship with neuroticism and loneliness at work is witnessed.

Key words: Personality, Five Factor Personality, Loneliness at Work.

Giriş

Endüstrileşme ile kendini göstermeye başlayan ve farkındalık yaratan iş yaşamında yalnızlık kavramı, günümüzde artık görmezden gelinemez bir gerçekliğe bürünmüştür. Örgütlerde çalışanlar, kalabalık içinde bile yalnız kalmakta, duygularını ve hislerini paylaşabilecekleri çalışma arkadaşları ile iletişime girme konusunda sorun yaşamaktadır. Giderek artan rekabet, önüne geçilemez statü kazanma çabası, toplumsal baskılar gibi birçok dış etkenlerin sebebiyet verdiği veya

¹ Bahçeşehir Üniversitesi.

E-Posta: ozlmkrl@gmail.com

² Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Yönetim Organizasyon A.B.D.

E-Posta: merve.kocoglu@marmara.edu.tr

bireylerin kişisel özellikleri, geçmişleri, yaşadıkları gibi iç etkenlerin yol açtığı iş yaşamında yalnızlık kavramının önemi günden güne artmaktadır. Bu yalnızlık türü, insan doğasına aykırı sayılabilecek, iletişim kuramama, arkadaş bulamama ve mutsuzluk gibi hoş olmayan durumların iş hayatında yaşanmasına sebebiyet vermektedir.

İş yaşamında rekabet, hızlı gelişen ve iş gücü devir oranlarının yüksek olduğu sektörlerde günden güne önem kazanmaktadır. İşletmeler ve markalar arasındaki artan rekabet ortamı, işletmelerin hızlı değişime ayak uydurma ve en uygun çalışanları bulma arzusu ile çalışanların sadece deneyim ve yetkinliklerine göre değil, kişilik özelliklerine göre de seçim yapmaya zorlamaktadır. Son zamanlarda iş görüşmelerinde kişilik envanterlerine verilen önem bundan kaynaklanmaktadır.

Yapılan literatür taramasına göre, iş yaşamında yalnızlık kavramı birçok konu kapsamında ele alınsa da, hangi kişilik özelliklerinin bireyleri iş yaşamında yalnızlığa doğru sürüklediği, hangi kişilik özelliklerinin iş yaşamında yalnızlığa yol açmayacağı konusu üzerinde pek araştırma yapılmadığı görülmüştür. Bu nedenle yapılan bu çalışma önem kazanmaktadır.

Kişilik Kavramı

Tarihten günümüze en çok ilgilenilen konular arasında kişilik kavramı yer almaktadır. Psikologların birden fazla kişiliğin var olduğunu iddia etmiş olmaları bu konunun araştırmacılar tarafından dikkatini çekmesine sebep olmuştur (Cüceloğlu, 2010: 432). Kişiliğin tanımlanmasına ilişkin araştırmacılar kendi aralarında bir sonuca ulaşamamış olsalar da, bazı araştırmacılar kişiliği, kişinin içsel ve dışsal çevre ile bağlantı kurduğu, onu diğer kişilerden ayıran tutarlı ve kalıplaşmamış bir dialog biçimi olarak tanımlamışlardır (Girgin, 2007: 43). Benzer şekilde kişilik, bireyin yaklaşımlarının, hareketlerinin, özelliklerinin, kabiliyetlerinin, konuşma biçiminin, fiziki görünüşünün ve dış faktörlere karşı uyumunun bütünü olarak tanımlanmıştır (Yıldız ve Dilmaç, 2012: 123). Başka bir tanıma göre kişiliğin, bireyin bütün niteliklerini içerdiği, başka bir deyişle kişinin yaklaşımını, yaşam tarzını, vücut dilini ve alışkanlıklarını kapsayan bir kavram olduğu belirtilmiştir. Öte yandan kişilik, hissiyat, düşünce, yetenek ve alışkanlıklar ile bağlantılı bir kavram olup, kişisel ayrıcalıkları, gündelik yaşamsal faaliyetleri ve kişinin seçimlerini belirlemektedir (Günel, 2010: 44).

Kişilik, toplumda bireyleri farklılaştıran ve ayrı bir birey olmalarını sağlayan en dikkat çekici etmenlerden biridir. Kişiden kişiye veya topluluktan topluluğa düşünce, tutum ve ilgi çeşitliliğinin ortaya çıkması engellenememektedir. Böylelikle, kişinin bireysel bir varlık olduğu ispatlanmıştır. Kişiyi bu denli ferdi olma özelliğini sağlayan ise kişilik olarak tanımlanan, kişinin kendisi ve etrafıyla, diğer insanlardan ayırt edici olarak kendine has geliştirdiği dialoglardır (Aytaç, 2007: 96). Belirtildiği üzere kişilik, temelde kişinin kendine özgü olmasını sağlayan bir kavram olarak nitelendirilmiştir. Kendine özgü olması sebebiyle birden fazla kaynaktan ve tartışmalarda, kavram birbirinden farklı tanımlanmaktadır. Aslında aynı insandan bahsedilmesine rağmen, kişilik tanımları arasındaki farklılıklar sebebiyle, insanların birbirinden farklı yorumlanmaktadır (Güler, 1989: 285).

İnsanların kişilik özelliklerini etkileyen pek çok faktör vardır. Bu faktörlerin bireyler üzerindeki etkisiyle bireylerin kişilikleri oluşmaktadır. Genel olarak kişiliği etkileyen faktörler, kalımsal faktörler, aile faktörü, sosyal ve kültürel faktörler, psikolojik faktörler, coğrafi ve fiziki faktörler olarak gruplanmıştır (Yıldırım, 2014: 6). *Kalımsal faktörler*, insanların psikolojilerinde etkili bir rol alır. Zayıf ya da şişman olmak, kısa veya uzun olmak, farklı saç, ten ve göz renklerine sahip olmak, güzel ya da çirkin olmak gibi fiziksel özelliklere çevrenin verdiği tepki, kişilik üzerinde farklı etkiler gösterir. Bir başka ifadeyle, çevrenin fiziksel özelliklere verdiği tepkiler, bireyin kişiliğinde belirleyici rol oynayabilmektedir. Bireylerin ilişki kurarken dikkat ettikleri kalımsal özellikler ve seçimleriyle ortaya çıkan ilişkiler, bireylerin kişiliğinin gelişmesinde önemli bir etken olmaktadır (Köknel, 1986: 83). İnsanların kişilik özelliklerinin gelişmesinde en etkili faktörlerden biri de *aile faktörüdür*. Bireylerin ilk karşılaştığı sosyal çevre genellikle ailesidir. Bu yüzden bireyler ilk olarak sosyal değerleri, aile ortamında öğrenmektedir. Çocuklar, birçok sosyal değeri ve kendilerine özel bazı davranışları, toplumsallaşmanın ilk kaynağı olan ebeveynlerini gözlemleyerek oluştururlar. Bireyin kişiliğinin oluşmasında yetiştiği aile ortamının etkisi çok fazladır. Anne ve babalar farkında olsa da olmasa da çocuklarının kişilikleri onları örnek alarak gelişmektedir (Zel, 2001: 24). Kişiliği etkileyen bir diğer faktör *sosyal ve kültürel faktörlerdir*. Kişiler içinde buldukları, toplumun kültürel değerlerini seçme şansına sahip değillerdir. Bu sebeple bireyler toplumun kültürel özelliklerini olduğu gibi kabullenir. Kişiliğin, aile faktöründen sonra en çok etkili olduğu faktör sosyal iletişim içinde bulunduğu toplumdur. Kişi, sosyal yaşantısıyla birçok etkileşim ve iletişim içindedir. Kişiler diğer insanlarla olan iletişimleriyle farklı kültürel özellikler öğrenirler ve sonrasında öğrendikleri kültürel özellikler doğrultusunda davranışları ve kişilikleri değişir (Güney, 2000: 260). Bireylerin kişiliğini etkileyen diğer bir faktör ise *psikolojik faktörlerdir*. Bireyin kişiliğini etkileyen psikolojik etkenler arasında bireyin büyümesi, olgunlaşması, gelişmesi, bireysel özgürlük elde etmesi, beğenilmesi, olumlu sosyal ilişki kurması ve mutlu olma arzusu yer almaktadır (Vural, 2007: 49). *Coğrafi ve fiziki faktörler* de bireylerin kişiliklerini etkilemektedir. Kişinin doğduğu ve büyüdüğü coğrafi çevre, bireyin kişiliğinin oluşmasında etkilidir. Tabiat, iklim ve yaşanan yerin fiziki şartları bireylerin kişilik özelliklerini etkilemektedir (Zel, 2001: 25).

Araştırmacıların ve düşünürlerin kişilik modellerine yaklaşımları farklılık göstermektedir. Kişiliğin doğasını araştıran birçok araştırmacı olmasına rağmen, psikoloji tarihinde kişilik kuramcısı olarak bahsedilen ilk düşünür Avusturyalı Nörolog Sigmund Freud'dur (Burger, 2006: 71). Freud, kişilerin bazı davranışlarının bilinçdışı güçler tarafından oluşturulduğunu düşünmektedir (Güneş, 2016: 9). Daha sonrasında, kişilik kuramı konusunda Carl Jung ise, kolektif bilinç kavramını öne sürmüştür. Kolektif bilinç kavramı, insanların kendileri ile ortak düşüncelere sahip insanlarla, aynı istek ve heyecanları paylaştığı ortak bilinç olarak tanımlanmaktadır (Cüceloğlu, 2010: 415). Carl Jung'un öğrencisi olan Alfred Adler de, Jung'un görüşlerini benimsemiştir (Şimşek ve diğ., 2011: 106). Adler'e göre kişilik çevre ile şekillenir. Kişinin, geçmişte yaşadıklarından dolayı değişen algısının doğrultusunda, bugünkü kişiliği şekillendiğini düşünmektedir (Topses, 2003: 100).

Kişilik kuramı üzerinde duran başka bir araştırmacı olan Erich Fromm, Freud'un düşüncelerinden etkilenmiş, kişiliği etkileyen etmenler olarak tarihsel, ekonomik, sosyolojik ve antropolojik faktörlerin üzerinde durmuştur. Bu etmenlerin insanlık tarihinin gelişiminde olduğu kadar kişilik gelişiminde de etkili olduğunu düşünen Fromm, yüzyıllardır insanoğlunun geliştirdiği akıl ve içgüdüden dolayı bulunduğu zaman diliminden farklı ve kendine has sorunlarla karşılaştığını düşünmektedir (Güneş, 2016: 13).

Kişiliğin belirlenmesi, insan davranışının değerlendirilmesidir. Bir başka ifade ile kişiliği belirlemedeki başlangıç noktası, insanlarla ilgili değerlendirme yapabilmektir. İnsanoğlu göz önüne alındığında birbirinden çok farklı olduğu bilinmektedir. Kişiliği belirlemenin nedenlerinden biri birbirlerine benzemeyen bireylerin özelliklerini ve farklılık derecelerini tespit etmektir (Bilgin, 2011: 43-44). Kişiliğin belirlenmesinde birçok teknik araştırılmış ve literatürde yerini almıştır. Katharine Briggs ve Isabel Briggs Myers tarafından Carl Jung'ın kişilik kuramına dayandırılarak 1940'lı yıllarda Myers-Briggs kişilik ölçeği geliştirilmiştir. Bu envanterin neticesinde tüm insanların 16 kişilik tipinden birine 4 çift boyuttan yararlanarak uyduğu savunulmaktadır (Kaşlı, 2009: 32). Başka bir kişilik ölçeği de Raymond Cattell tarafından 1949 yılında geliştirilmiştir. Cattell'in 16PF kişilik ölçeği 185 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin içindeki tüm faktörler, 10'lu bir skalada yüksek ve düşük olacak şekilde iki farklı düzeyde değerlendirilmektedir. Kişilik özellikleriyle ilgili araştırmalar sonucunda Cattell 16 temel kişilik özelliği olduğunu belirtmiştir ve bu temel kişilik özelliklerinin tüm bireylerde var olduğunu iddaa etmiştir (Gültekin, 2009: 30). Kişiliği belirlemede kullanılan en eski teknik mülakat yöntemidir. Bu mülakatlar, kişiliği ölçülen bireyle, sözlü ve karşılıklı soru-cevap şeklinde gerçekleştirilir. Bu teknik, kişilik sorunları yaşayan bireylere uygulanabileceği gibi, iş yerlerine personel alınırken kişinin işe yatkınlığını, tecrübesini ölçme amaçlarıyla da kullanılmaktadır (Bilgin, 2011: 46). Başka bir kişilik ölçme tekniği ise derecelendirme yöntemidir. Dereceleme yönteminde kişiler özelliklerinin farklılıklarına göre derecelendirilir. Dereceleme yöntemiyle incelenen birey kendini cetvel üzerinde (kişiliği tespit etme amacıyla cetvel üzerinde ifadeler vardır) bir noktaya yerleştirir ve yöntemi uygulayan araştırmacı cetvelden sağladığı verilerle bireyi değerlendirir (Bilgin, 2011: 47). Kişiliğin belirlenmesinde kullanılan diğer bir teknik projektif testtir. Projektif testlerden en yaygın olanı ve testin adını aldığı İsviçreli Psikiyatrist Rorschach mürekkep lekeleri yorumudur. Bu çalışma, kişilik değerlendirmelerinin kilit noktası olarak kabul görmektedir. Rorschach testinin içinde mürekkep lekeleri olan pek çok kart vardır. Deneklerden kartlarda ne gördüklerini kısa bir zaman dilimi içinde yorumlamaları istenmektedir. Diğer bir testte ise kartlar konulu resimlerden oluşmaktadır ve deneklerden resimlere bakarak kendilerine ait bir hikayeden bahsetmeleri istenmektedir. Bu yöntemle araştırmacılar deneklerden kartların üzerindeki resimlerde kişilerin neler yaptıkları, düşünce ve hislerinin neler olduğu ve sonucunda ne olacağını yorumlamalarını istemektedirler (Tatar, 2013: 39). 1943 yılında ABD'de geliştirilen Minnesota Çok Yönlü Kişilik envanteri de kişilik belirlenmesinde kullanılan bir tekniktir. Envanter kişinin psikolojik tepkileriyle ahlaki ve sosyal tutumunu, fiziksel durumunu kapsayan 566 sorudan meydana gelmektedir (Bilgin, 2011: 48). Kişiliğin belirlenmesinde kullanılan bir diğer envanter ise McCrae Robert R. ve Costa Paul T. tarafından, 1985 yılında geliştirilen beş faktör kişilik envanteridir. Birçok araştırmacı tarafından yaygın bir şekilde kullanılan bu envanter, insanların kişiliklerindeki farklılıkları dikkate almaktadır ve kişilik özelliklerinin sınıflandırılmasını sağlamaktadır. McCrae ve Costa tarafından, beş faktör kişilik ölçeği; dışadönüklük, duygusal denge, uyumluluk, sorumluluk, açıklık olarak beş farklı boyuttan oluşmaktadır (Çetin, 2008: 63). Bu çalışmada kişiliğin belirlenmesinde beş faktör kişilik özelliklerinden yararlanılacağından dolayı kavramla ilgili ayrıntılı bilgi ilerleyen bölümde yer almaktadır.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Boyutları

Yapılan literatür taraması sonucunda kişiliği belirlemek için beş faktör kişilik özellikleri envanterinin daha yaygın kullanıldığını görülmektedir (Somer, 1998; Yelboğa, 2006; Bitlisli ve diğ., 2013; Süren, 2015; Yeni, 2015). Dolayısıyla, bu bölümünde önceki bölümde bahsi geçen beş faktör kişilik özellikleri kuramının boyutlarını oluşturan dışadönüklük, duygusal denge, uyumluluk, sorumluluk ve açıklık boyutları hakkında detaylı bilgi verilecektir.

Dışadönüklük

McCrae ve Costa araştırmaları sonucunda dışadönüklük kavramını kişilerin kendi aralarındaki iletişimlerinin derecesi olarak ifade etmektedirler. Araştırmalarına göre dışadönüklüğün altı tanımlayıcı temel sıfatı bulunmaktadır. Bu sıfatlar: girişken, aktif, iddialı, maceracı - heyecan odaklı, iyimser ve sıcakkanlı şeklindedir (Costa ve diğ., 1991: 890-293).

Araştırmalar sonucunda dışadönük kişilerin; enerjik, sosyal çevresi gelişmiş, arkadaşlık ilişkileri kuvvetli, güler yüzlü, arkadaşlarıyla fazla vakit geçiren, sempatik oldukları; içe dönük kişilerin ise daha tedbirli, durgun, çekingen, sakin, fazla düşünceli bireyler oldukları ifade edilmektedir (Yeni, 2015: 25). Bir başka ifadeyle, çekingenlik, ağırbaşlılık, soğukluk gibi kişilik özelliklerine sahip bireylerin, dışa dönüklüğün düşük olduğunu belirtirken; sosyal olma, konuşkanlık, insanlara dönük olma gibi kişilik özelliklerinin ise dışadönüklüğün yüksek karakteristik özelliklerini meydana getirdiğini ifade etmektedir (Dede, 2009: 60).

Başka bir bakış açısıyla dışadönüklüğü; sosyalleşme, girişken olma ve kendini anlatabilmenin bir bileşeni olarak ifade etmek mümkündür. Bir başka deyişle, dışadönük kişiler, içedönük kişilere göre daha girişken, heyecanlı, sempatik ve iletişimleri kuvvetlidir. Bu kişiler, içedönüklere göre kendilerini daha rahat şekilde ifade ederler. Üstünlük sağlama ve takdir edilme isteği, dışadönük kişilerin temel motivasyon faktörlerindedir. Dışadönükler, stres altında olduklarında çözüm odaklı stratejiler izlerler. Dışadönük kişiler, içedönük kişilere oranla rahatlıkla arkadaşlık kurabilirler ve çevreleri tarafından duygusal ve iletişim kurmayı seven bireyler olarak algılanırlar. İçedönük kişilerin ise sakin, utangaç, çekingen, sıkılgan kişiler olduğu bilinmektedir. Birçok araştırma sonucunda dışadönük kişilerin, kendilerine yapılan güdüleyici ve özendirici davranışlara karşı olumlu tepkiler verdiği görülmektedir. Bu durum iş hayatı için değerlendirilirse, dışadönük kişilerin cezalandırma ile karşı karşıya kalmaları durumunda, işten ayrılma eğilimlerinin ortaya çıktığı görülmektedir (Girgin, 2007: 80).

Duygusal Denge

Bazı kaynaklarda “nevrotiklik” olarak ifade edilen duygusal denge, duyguların olumlu ve olumsuz eğilimlerinin ortaya çıkması olarak tarif edilmiştir. Gergin, güvensiz, kızkın, öfkeli, sinirli, korku dolu, dengesiz, endişeli olma gibi kişilik özelliklerinden oluşmaktadır (Koçoğlu, 2014: 111). Bireyler arasındaki ilişkilerde özellikle duygusal denge önemli bir faktördür (Yıldırım, 20014: 30). Duygusal denge sorunu altı temel sıfatla tanımlanmaktadır. Bu sıfatlar: endişeli, düşmanca duygulara sahip, düşüncesiz, depresif, benlik bilinci olmayan ve kırılğan şeklindedir (Costa ve diğ., 1991: 893).

Duygusal denge sorunu yaşayan kişiler, sıkıntı, kaygı, takıntı gibi rahatsızlıklarından dolayı uzun zamanlı negatif duygular yaşamaya eğilimlidirler ve bu kişiler yapıları gereği farklı davranış bozuklukları gösterebilmektedir (Cooper ve diğ., 2013: 69). Aynı zamanda duygusal denge problemi yaşayan kişiler sosyal yaşantılarında ilişki kurmakta ve ilişkilerini sürdürülebilmekte zorlanırlar. Buna karşın, duygusal denge problemi yaşamayan bireyler ise, kendine güvenen, sakin, yaşam doyumları yüksek, pozitif duygulu ve uysal kişiler olduğu görülmüştür. Duygusal denge problemi yaşayanların, işlerini aksatmaya yatkın oldukları ama işten ayrılma niyetlerinin düşük olduğu görülmüştür (Bitlisli, 2013: 463; Girgin, 2007: 84).

Literatür araştırmasına göre, duygusal denge sorunu yaşayan çalışanların, iş ortamındaki olumsuzlukların etkisiyle sürekli çalışmada zorlandıklarını, bunun yanı sıra özgüvenlerinin düşük olması, farklı deneyimlere açık olmaması ve başarıya güdüsünün az olması nedenleriyle farklı işler arama ya da kariyerini geliştirme eğiliminde olmadıkları söylenebilir. Bazı araştırmalar sonucunda duygusal denge sorunu yaşayan bireylerin iş doyumlarının düşük olduğu görülmüştür. Bu durum, duygusal denge sorunu yaşayan çalışanların iş ortamındaki olayları negatif bir şekilde algılama eğiliminin sonucu olarak değerlendirilebilir. Araştırmalara bakıldığında, duygusal denge sorunu yaşayan bir çalışan işinde başarılı olsa bile bunun ödülle neticelenmeyeceğini düşündüğünden, duygusal denge problemi yaşamayan bir çalışandan daha uzun zamanlı iş doyumunu yaşayabileceği söylenebilir (Girgin, 2007: 83).

Uyumluluk

Uyumluluk kişilik özelliğine sahip olan bireyler, başkalarıyla ilişkilerinde kibar, samimi, arkadaş canlısı, hırslı olmayan ve birlikte hareket etmeyi arzu eden kişiler olarak tanımlanmaktadır (Develioğlu, 2013: 18). Kişiler arasındaki sosyal ilişkilerin gelişimde en temel etkenlerinden biri uyumluluktur. Bireylerin sosyal ilişkilerini geliştirmesinin yanı sıra, bireyin yaşam felsefesini geliştirmekte de etkili olduğu görülmektedir. Uyumlu olan kişiler, diğer kişileri seven, hoşgörülü ve fedakâr bireylerdir. Uyumluluk boyutu beş sıfatla tanımlanmaktadır. Bu sıfatlar: dürüstlük, uyma, alçakgönüllülük, güven ve merhamet şeklindedir (Costa ve diğ., 1991: 893).

Uyumlu kişiler; ılımlı, yardımsever, saygılı, kibar, arkadaş canlısı, duygusal, cömert, güvenilir, fedakâr, yumuşak kalpli, hoşgörülü ve diğer kişilerle uzlaşmaya hazır insanlar olarak görülmektedirler (Bono ve diğ., 2002: 318). Uyuumsuz bireyler ise uyumlu kişilerin tam tersine kaba, kötümser, geçimsiz, uzlaşmacı olmayan, sinirli, merhametsiz, çıkarıcı kişiler olarak görülmüşlerdir (Sevi, 2009: 27).

Araştırmalar sonucunda uyumluluk kişilik özelliğinin, dışa dönüklük kişilik özelliği gibi bireyler arası ilişkilere bağlı bir boyut olduğu görülmüştür. Ancak araştırmacılar kişiliğin dışa dönüklük boyutunun sosyal çevre ile bağlantılı olduğunu, uyumluluk boyutunun ise ilişkilerin niteliğiyle ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Uyumluluk kişilik özelliğinin, bireyler arası ilişkilerde etkili olmasının haricinde sosyal tutumlar, bireyin kendilik algısını etkilemesini ve yaşam felsefesini geliştirmesinde de etkilidir (Costa ve diğ., 1991: 888).

Sorumluluk

Sorumluluk, dikkatli olmayı, standartların üstünde bir yoğunlukta çalışmayı, kararlı durmayı, problemler ile baş edebilmek için herşeye hazırlıklı olmayı, başlanmış bir işi yarım bırakmamayı ve bir iş ile ilgili aksiyon almadan önce dikkatlice düşünme eğilimini ifade etmektedir. Ayrıca sorumluluk düzeyi yükselen bireylerin, iş tatminlerinin ve motivasyonlarının da yükseldiği görülmektedir (Somer, 1998: 42). Sorumluluk boyutu beş sıfatla tanımlanmaktadır. Bu sıfatlar: azimli, hırslı, başarıya yönelimli, sistemli ve titiz şeklindedir (Costa ve diğ., 1991: 893).

Sorumluluk duygusuna sahip bireyler, hedefe odaklanan, zeki, güvenilir, hedeflerine ulaşma doğrultusunda belirledikleri yollarda ilerleyen kişiler olarak betimlenmişlerdir. Sorumluluğun bu şekilde olumlu boyutları içermesinin yanında olumsuz boyutlarından da bahsedilebilir. Bu olumsuz boyutların en önünde aşırı titizlik ve mükemmeliyetçilik kişilik özelliği geldiği ifade edilmiştir (Bitlisli ve diğ., 2013: 462).

Kimi çalışmalarda sorumluluk kavramı yerine öz disiplin ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda öz disiplin kavramının, dikkat dağıtıcı faktörlere ve sıkılmaya rağmen aldığı görevi teslim etme duygusu ile devam edebilme yeteneğini ve özellikle sabırlı olmayı yansıttığı belirtilmiştir. Aynı zamanda öz disiplin sahibi olmayan kişilerin, işlerini sürekli erteleme ve başarısızlıklar karşısında erken geri çekilmeye eğilim gösterdikleri belirtilmektedir (Sevi, 2009:42).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, sorumluluk ile iş motivasyonu arasında karşılıklı bir etkileşimin olduğunu söylemek mümkündür. Bir başka deyişle, çalışanın işletme içinde sorumluluk duygusu ile hareket etmesi ödüllendirilmesi ve buna paralel olarak ödüllendirme devam ettikçe sorumluluk duygusunun ve davranışlarının da arttığı söylenebilir. Sorumluluk duygusunun, gerek akademik başarıyı getiren, gerekse iş yaşamında performansını artıran kişilik özelliklerinden biri olduğu ifade edilmiştir. Çünkü kişilerin sorumluluğunun yüksek olması iş yerlerinde takımların etkinliğini artırmaktadır. Bir başka ifadeyle, sorumluluk kişilik özelliğine sahip olan bireylerin, işlerini başarıyla tamamlayacakları söylenebilir (Girgin,

2007: 82-83). Ayrıca sorumluluk düzeyi yükselen bireylerin, motivasyonlarının yanı sıra iş tatminlerinin de yükseldiği görülmektedir (Somer, 1998: 42).

Açıklık

Beş faktör kişilik özelliklerinin son boyutu olan açıklık üzerinde ortak bir fikir birliğine varılamamıştır. Bu faktör, bazı araştırmalarda açıklık, bazılarında “deneyime açıklık” olarak isimlendirilmiştir. Açıklık kişilik özelliğine sahip kişilerin hayal gücü yüksek olduğu görülmektedir. Kişiliğin açıklık yönünün bireyin alacağı eğitimle beraber değişiklikler gösterebileceği söylenebilir (Girgin, 2007: 85).

Açıklık kişilik özelliği sıfatları: analitik, geleneksel olmayan, bağımsız, meraklı, liberal, özgün, hayal gücü kuvvetli, ilgi alanları geniş ve değişikliği seven şeklindedir (Costa ve diğ., 1991: 893). Gelişime açık bireyler, aynı zamanda maceracı, entelektüel, zeki, hayal gücü geniş, yeniliklere açık gibi kişisel özellikleri taşımaktadır (Costa ve diğ., 1986: 641). Aynı zamanda gelişime açık bireylerin geniş düşünceli ve hayal güçlerinin kuvvetli olması sebebiyle değişim içinde olan organizasyonlarda yaratıcılık özellikleri ile dikkat çekeceği de ifade edilmektedir (Zel ve diğ., 2007: 500).

Yaratıcı, analitik düşünen, farklı görüşlere açık ve duyarlı kişilerin açıklık düzeyleri yüksek, geleneksel, tutucu ve insanlara karşı ilgisiz olanların ise açıklık düzeyleri düşüktür. Aynı zamanda açıklık kişilik özelliklerine sahip bireylerin her alanda başarılı olmalarının mümkün olacağı öngörülmektedir (Yelboğa, 2006: 199).

İş Yaşamında Yalnızlık

Literatürde yalnızlık ile ilgili pek çok çalışma yapılmasına rağmen, iş yaşamında yalnızlık üzerine yeteri kadar çalışma bulunmamaktadır. İş hayatında ve iş ortamında kendini gösteren yalnızlık, gündelik hayatta yaşanan yalnızlık duygusundan farklılık göstermektedir. İnsanın gerek sosyal hayatında gerek iç dünyasında kendini yalnız hissetmiyor olması, iş hayatında da yalnız hissetmeyeceği anlamına gelmemektedir. Örneğin, yalnızlık hissini sosyal hayatında yaşayan biri, iş hayatında tam tersi olarak gayet sosyal olabilir ve mutlu hissedebilir. Bu durum, bireyde yalnızlık hissini etkileyen bireysel ve toplumsal birçok etkenin varlığını göstermektedir (Perlman ve Peplau, 1984: 15). İş yaşamında yalnızlık hissi, çalışma ortamında iyi ilişkiler kuramamak ve destek alamamaktan kaynaklanabilmektedir (Doğan, 2009: 272). Bazı örgütsel koşullar sosyal ilişkilerin gelişmesini engellese de, iş yaşamında yalnızlığının çalışanların tavır ve davranışları sebebiyle de yaşanıp yaşanmadığı hakkında kesin bir bilgi söylenememektedir (Sezen, 2014: 24).

Diğer taraftan, iş yerinde çalışanlar, arkadaşlarıyla güvenli ilişkiler kurduğu, yaptığı işten tatmin olduğu, haz aldığı ve onore olduğu zamanlarda da yalnız kalabilir. Çünkü, kişi, ilişkilerinin eksik olduğunu fark etse de sosyal ilişkilerinde nelerin eksik kaldığını göremeyebilir. Buna karşın, mevcutta bulunan kaynakların sınırlı olmasından dolayı birlikte çalışan kişiler, rekabet halinde oldukları için birbirlerini desteklemek konusunda zorlanabilir ve yalnız kalabilirler. Bazı insanlar ise yalnız kalma, dışlanma, diğer insanlardan kopma hislerine kapıldığı zamanlarda da iş yaşamında yalnızlık ile karşılaşabilir. (Mercan, 2012: 216).

Bireylerin kendilerine özgü kişilik özellikleri iş ortamında yaşayacakları yalnızlık hissini derecesini büyük ölçüde etkilemektedir. Bu durum bireyin kendi kişilik özelliklerini ve kendi psikolojisini iş ortamında sergilemesinden kaynaklanır. Çünkü bireyler kişilik özellikleri ile iş ortamında ortaya çıkan her olaya müdahil olmaları ve olumsuz neticeler doğması durumunda yalnız hissetmektedirler. İş hayatında ortaya çıkan problemler ve dış etkenlerden kaynaklanabilen sorunlar, oldukça mutlu ve yalnızlık hissetmeyen bir bireyin dahi, bu hisse kapılmasına neden olabilir. Olumsuzlukların önlenmesi, probleme neden olan faktörlerin belirlenmesi ve giderilebilmesi için iş ortamının gözlemlenmesi gerekmektedir (Karaduman, 2013:16).

Yalnızlık ile ilgili tanımlara bakıldığında, öne çıkan ve temel neden olan göstergelerinden biri kişinin bireysel özellikleridir (Karaduman 2013, s. 20). Sosyal hayatında bireylerin toplum içinde fazlaca iletişim kurmalarına rağmen yalnızlık yaşıyor olmaları önemli bir problemdir. Yaşanan bu durum yalnızlığın sadece mesleklerin farklılığından değil, dış etkilerden ve kişisel özelliklerden kaynaklanabildiğini göstermektedir (Kaplan, 2011: 37).

Yalnızlığın nedeni sosyal ve kişisel faktörler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İş yaşamında ele alınan yalnızlığın oluşması ile ilgili olarak kişisel özellikler yanısıra dış etkilerden kaynaklanması durumu söz konusudur. Özgüven eksikliği, mesai arkadaşları ile olan iletişim bozukluğu, kişisel algılama bozuklukları çalışanlar için iş yaşamında yalnızlık hissine neden olabilir. Söz konusu yalnızlık hissini yaşanması kişinin statüsü ile ilgili değildir. Bir başka ifadeyle, üst düzey yöneticilerde de bu duruma rastlanmaktadır. Üst düzey yöneticinin çalışma ortamında daha az insanla iletişim içerisinde olması ve statüsünü korumak adına daha az oranda ikili ilişkilerde bulunması bu duruma neden olabilmektedir. Fakat iyi bir yönetici güçlü iletişim becerisine ve algıya sahip olmalıdır. İş ortamlarının ağır şartlarına rağmen yöneticilerin bu özellikleri sayesinde yalnız hissetmeyeceği öngörülmektedir. Tüm bu açıklamalar ışığında görülmektedir ki yalnızlık hissini yaşanmasının, kişinin statüsünün değil bireysel özelliklerinin etkisi büyüktür (Karaduman, 2013: 20). Farklı meslek alanlarında yapılan çalışmalar, bireyin yaşadığı yalnızlık boyutunun çalışılan alana göre değişiklik gösterdiği görülmüştür. Örneğin, hizmet sektöründe istihdam edilen bireylerin kendilerini çok daha yalnız hissettikleri görülmüştür (Kaplan, 2011: 37).

Toplumsal kaygı, toplumsal destek kaynaklarını kullanmaya uyumlu olmama, huzursuz, güvensiz ve çatışma ortamları bireylerin yalnızlık duygusu yaşamalarına neden olur (Kaplan, 2011: 22). İş ortamında yalnızlığın etkilerinden biri, bireylerin yeteri kadar toplumsal ilişki kurmadan düşük toplumsal destek aldıklarını hissetmeleridir. İş ortamında güçlü destek aldığını algılayan birey, daha iyi performans sergiler ve ekstra rol davranışları gösterir (Sezen, 2014: 39). Toplumsal yaşamdaki eksikliklerin, yalnızlık hissine sebep olduğu ve bireyler üzerindeki olumsuz etkisinin varlığını onaylayan teorisyen sayısının fazla olmasına rağmen bu eksiklikler iş hayatında açıkça gözlemlenememektedir. İş ortamında bulunan eksikliklerin, birey üzerindeki etkileri somut olarak düşük oranda tespit edilebilirken; fiziksel olarak yaşadığı mekân, vakit geçirilen alanlar,

sosyal olarak arkadaşlar, akrabalar, komşular gibi çevre faktörlerinin ikili ilişkileri etkilediği ve daha etkili olduğu söylenmektedir. Diğer taraftan, kişinin iş ortamında yaşadığı ikili ilişkilerinden memnun olmaması, müşteri ve çalışma arkadaşlarından ziyade, çoğunlukla yaşadığı yalnızlık hissi ile ilişkilidir (Sezen, 2014: 48).

Daha önce de belirtildiği gibi iş hayatında mutsuz ve huzursuz hissedilen bir birey, özel hayatında tam tersi bir durum içerisinde olabilir. İş ortamında yaşanan yalnızlık hissi, kişinin toplumsal yaşamını ve özel hayatındaki ilişkilerini de etkiler. Bu etkileşimin giderilmesini sağlayabilmek için iş ortamının huzurlu olması önemlidir. Bu durum, kişinin iş ortamından kaynaklanan yalnızlığın sebebi sadece kişinin şahsından kaynaklanan sorunlardan değil, bireyin toplum içinde kurmaya çalıştığı ikili ilişkilerden de kaynaklanmaktadır. Bunun neticesinde, bireylerin iş ortamındaki yalnızlık hissinden kurtulabilmeleri için sosyal ilişkiler kurmaları ve bu ilişkileri dikkatle yürütmeleri gerekmektedir (Karaduman, 2013: 21).

Birçok açıdan ve çoğu kişiye göre, uyumlu insanlarla ilişkiler geliştirmek yalnızlık için ileri vadede doğru ve tatmin edicidir. Başka bir ifade ile toplumsal gruplara dâhil olanlar veya kendine özgü yaratıcı faaliyetlere katılarak aktif davranan insanlar yalnızlıkla başa çıkabilmektedirler. Aynı zamanda bu tür davranışlar bireyi yalnızlık düşüncelerinden uzaklaştıracak ve toplumsal çevrede hissedilen boşluğu azaltacaktır (Wright, 2005: 37).

Bunun yanı sıra iş ortamı ve örgütsel iklim, çalışanların birbirleriyle ilişkilerini ve ilişki kalitesini etkilemektedir. Örneğin bazı iş ortamları, çalışanlar arasındaki işbirliğini, arkadaşlığı ve sosyal uyumu teşvik eder. Bu nedenle, iş hayatında yalnızlığın hissini giderilmesi için çalışanların birbirleriyle etkili iletişim kurabilecekleri ve bu ilişkileri destekleyici bir ortam oluşturulmalıdır. Buna karşın, bazı işyerlerinde bireysellik, güvensizlik ve rekabet özendirici olmaktadır. Bu nedenle, iş yerinde olumlu değerlerin desteklenmesi, örgütte yaşanan ilişkilerin kalitesinin artmasını sağlar. İş ortamında iyi ve yüksek kaliteli ilişkiler içinde olan bireyin iş ortamında daha az yalnızlık yaşayacağı söylenebilir (Kaplan, 2011: 45).

İş ortamındaki gerek yönetim gerek mesai arkadaşlarından gelen sosyal destek, iş ortamında güven ve ait olma duygularını doğururken; iş hayatında düşük sosyal destek, çalışanlar için önemli bir endişe kaynağı olabilir ve dolayısıyla yalnızlık duygusunu ortaya çıkarabilir (Wright, 2005: 104). Bireyler arasındaki ve birey ve gruplar arasındaki iyi iletişim yollarının geliştirilmesi, bireyler veya gruplar arasında veri ve bilgi aktarımını hızlandırır ve kolaylaştırır (Solmuş 2004, s. 139). İletişim sayesinde doğru zamanda doğru ve iyi ilişkiler kurulması sağlanır. Böylelikle aynı grupta yer alan bireylerin birbirlerini tanımaları ve güven duymaları sağlanmış olur (Asunakutlu, 2002: 8). Bireylerin iş ortamında etkin performans gösterebilmesi için uyumlu olması ve iletişim becerileri çok önemlidir. Çünkü bireyler karşılıklı olarak kurmuş oldukları iletişim sayesinde iş yerinde yalnızlık hissi hissetmezler (Silman ve Doğan, 2013: 2).

Yalnızlıkla mücadele edebilmek için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemler; kendini geliştirme ve anlayış, sosyal destek ağı, din ve inanç ve sosyal aktivitelerdir. İfade edildiği gibi yalnızlıkla mücadele etmek için izlenmesi önerilen yöntemlerden bireysel olanlar, bireyin kendinde sorunları çözme ve gelişimleri sağlamasına yönelikken; grupla olanları daha çok bireyler arası ilişki ve sosyal beceri esaslıdır. Bu nedenle örgütler açısından ele alındığında, iş hayatında yalnızlığın üstesinden gelmek için bireysel çabaların yanında toplumsal beceri ve sosyal ağlar kurma yolu ile çalışanları bir araya getirecek aktivitelerin de düzenlenmesi gerekir (Sezen, 2014: 42).

İş Yaşamında Yalnızlığın Boyutları

Literatür taramasına göre, araştırmacıların yalnızlık ile ilgili birçok çalışmaları bulunmasına rağmen iş yaşamında yalnızlık ile ilgili çok sayıda araştırmaya rastlanmamaktadır. İş yaşamında yalnızlık kavramının pek fazla ele alınmaması nedeni ile Wright ve diğ. (1991), iş yaşamında yalnızlık konusuyla ilgilenmiş ve "iş yaşamında yalnızlık ölçeği"ni (Loneliness at Work Scale (LAWS)) geliştirmişlerdir. Wright ve diğ. (1991) iş hayatında yalnızlığı, sosyal arkadaşlık ve duygusal yoksunluk olmak üzere iki boyut olarak ele almıştır (Doğan, 2009: 272).

İş yaşamında yalnızlık boyutlarından ilki olan "sosyal arkadaşlık" toplumsal yalnızlığın temel neden olduğu durumu açıklamaktadır. Toplumsal alanda gerçekleşen yalnızlık, insanların birbirleri arasındaki ikili ilişkilerin olmaması veya kişinin kendini toplum içinde kabul ettirememesidir. Bu durum kişide utangaçlık, diğerlerinden farklı görünme çabası, reddedilme korkusu şeklinde kendini gösterebilmektedir. Bir başka deyişle, ikili ilişkiler, bireylerin bahsedilen bu hislerden kurtulabilmesini sağlamaktadır (Şişman ve Turan, 2004: 120). Sosyal arkadaşlık, çalışan ilişkilerinde paylaşmak, zaman geçirmek ve belli bir gruba ait olmak gibi nicel faktörlerle ilgilidir (Wright, 2005: 85). Bir başka ifadeyle, sosyal arkadaşlık, kişinin çalışma ortamındaki sosyal ortama dâhil olmaması, kendini bu ortamın bir parçası olarak görememesi durumudur. İş ortamında mesai arkadaşları için düzenlenen çeşitli keyif verici aktivitelere katılmayan, üzücü olaylarda iş arkadaşlarına destek olmayan çalışanların sosyal arkadaşlık anlamında yalnız oldukları söylenebilir (Karakurt, 2012: 26).

İş yaşamında yalnızlığın bir diğer boyutu "duygusal yoksunluk" olarak tanımlanmaktadır. Bu boyutla, çalışan kişinin mesai arkadaşları ile olan ilişkilerinin niteliksel yönleri ele alınmaktadır. Niteliksel yönler, kişinin ilişkileri neticesinde hissettikleri, duruma ilgili fikirleri ve düşünceleridir. Bireyde bu yoksunluğun oluşmasının birçok nedeni vardır. Ancak temel neden zayıf ve yetersiz olan aile ve arkadaş ilişkileridir. Duygusal ihtiyaçların karşılanmayacağı düşüncesi, kişiyi yoksunluğa hazırlamaktadır. Bunun sonucu olarak küçük bir ilgisizlik veya yanlış anlama, kişide üzüntüye neden olmaktadır (Bozkurt ve Bozkurt, 2008: 4). İş yaşamında karşılaşılan duygusal yoksunluk, kişinin mesai arkadaşlarından uzak durması, düşüncelerini ve hislerini paylaşmaması, bu durumun sebebinin ise mesai arkadaşlarının kendisini anlamayacağını düşünmesidir. Bu gibi durumlarda insanlar kendilerini tamamen duygusal boşlukta hissederler. Bunun neticesinde kişi iş ortamında daha verimsiz çalışacak, huzursuz olacak ve kendini güvende hissetmeyecektir (Kaplan, 2011: 34). Kişinin kendine has özellikleri, çevresel dış etkenler ve anlık durumlar iş yerinde duygusal yoksunluğa neden olmaktadır. Aynı zamanda, iş ortamında işin yerine getirilmesi için gerekli bir takım fiziksel noksanlıkların varlığı ve mesai arkadaşları arasındaki iletişim eksikliği kişinin duygusal yoksunluk yaşamasına sebep olur. Ayrıca çalışanlar arasında iletişimin eksik

olması çalışma ortamında belirsizliğe sebep olmaktadır. Bu belirsizlik işten memnuniyetsizlik, işe gitmeme isteği, işten ayrılma isteği, iş ortamına olan güvensizlik ve beklenen verimde çalışmama gibi nedenleri doğurmaktadır (Yüksel, 2005: 296).

Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve İş Yaşamında Yalnızlık İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde iş yaşamında yalnızlık ve kişilik özellikleri konuları ile ilgili literatürde yapılan çalışmalara ve bu çalışmaların sonuçlarına yer verilmiştir.

Atak (2009), 18-25 yaş arası 220 genç yetişkinler üzerine yapmış olduğu araştırmanın sonucunda beş faktör kişilik özelliklerinin yalnızlık üzerindeki etkisi olduğu belirtilmiştir. Çalışma sonucuna göre, beş faktör kişilik özellikleri boyutlarından duygusal denge pozitif yönde yalnızlık ile ilişkiliyken, dışadönüklük ve uyumluluk boyutlarının yalnızlık ile negatif yönde ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

İş yaşamında yalnızlık ölçeğini geliştiren Wright (2005), iş yaşamında yalnızlık ve beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük ve duygusal denge arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik, 514 çalışanla bir araştırma yapmıştır. Çalışmada, beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük boyutunun iş yaşamında yalnızlığı negatif yönde, duygusal denge ise pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Çalışmada duygusal denge sorunu yaşayan kişilerin aşırı endişeli ve stresli olmaları nedeniyle başkalarıyla ilişkilerinden memnun olmadıkları ve diğer kişileri red ederek yalnız kaldıkları belirtilmiştir.

İş yaşamında yalnızlığı etkileyen unsurları belirlemeye yönelik Doğan ve diğ. (2009) tarafından yapılan diğer bir araştırma kamu ve özel sektörde çalışan 18-52 yaş arasındaki 436 çalışanla yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre bireylerdeki iş yaşamındaki yalnızlık duygusunu kişilik farklılıklarının yanısıra demografik özelliklerin oluşturduğu belirtmiştir. Bunlar ise; bireylerin iş yaşamındaki kıdemleri ve aylık gelirleri şeklinde sıralanmıştır.

Çetin ve Alacalar'ın (2016), 201 akademik personel üzerinde yaptığı çalışma, yukarıda bahsi geçen çalışmaları destekler nitelikte olup, beş faktör kişilik özellikleri boyutlarından duygusal denge, uyumluluk, ve dışadönüklük boyutlarının iş yaşamında yalnızlığı negatif yönde etkilediği, deneyime açıklık boyutunun iş yaşamında yalnızlığı pozitif yönde etkilediği ve sorumluluk boyutunun ise iş yaşamında yalnızlığı etkilemediği sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Günümüzde iş yaşamında hemen hemen herkesin farkında olarak ya da olmadan karşılaştığı en önemli sorunlardan biri yalnızlıktır. İnsanların iş yaşamında yalnızlık ile karşı karşıya kalmaları, kariyerlerini, iş ilişkilerini ve hatta sosyal hayatlarındaki ilişkileri de etkilemektedir. Literatür taramasında açıklandığı gibi iş yaşamında yalnızlık, gündelik hayatta yaşanan yalnızlık duygusundan farklılık göstermektedir. İnsanın gerek sosyal hayatında gerek iç dünyasında kendini yalnız hissetmiyor olması, iş hayatında da yalnız olmayacağı anlamına gelmemektedir.

İş hayatında önemle ele alınan konulardan bir diğeri ise insanların kişiliklerinin belirlenmesidir. Kişiliğin belirlenmesi, bir nevi insan davranışının değerlendirilmesidir. Bireylerin birbirinden farklı olduğu bilinmektedir. Kişiliği belirlemenin işlevlerinden biri, birbirlerine benzemeyen bireylerin özelliklerini ve farklılıklarını tespit etmektir. Günümüzde sıkça karşılaşılan kişilik belirleme, kişilik değerlendirmeleri gibi konuların gündemde olması beş faktör kişilik özellikleri konusunun ele alınmasına sebep olmuştur.

İşletmelerin en önemli kaynaklarından biri insandır. İşletmeler rekabet avantajı kazanmak için insana yatırım yapmaktadır. Bu bağlamda işletmeler, iş yaşamında yalnız olan çalışanlar yerine, birlik ve beraberlikle hareket edebilen, motivasyonu yüksek, sosyal, iletişimi kuvvetli, çalışkan ve sorumluluk sahibi gibi kişilik özelliklerine sahip çalışanları tercih etmektedir.

İş yaşamında yalnızlık kavramının, çalışma hayatında önemli olması ve daha önce araştırmalarda pek fazla ele alınmaması ve yapılan literatür taramasına göre, iş yaşamında yalnızlık kavramlarının beş faktör kişilik özellikleri ile ilişkilendirmesine pek fazla rastlanmaması bu araştırmada motivasyon kaynağı olmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada beş faktör kişilik özellikleri boyutları olan dışadönüklük, duygusal denge, uyumluluk, sorumluluk ve açıklığın iş yaşamında yalnızlığa etki edebileceği tahmin edilerek bu ilişkilerin açıklanması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Kapsamı

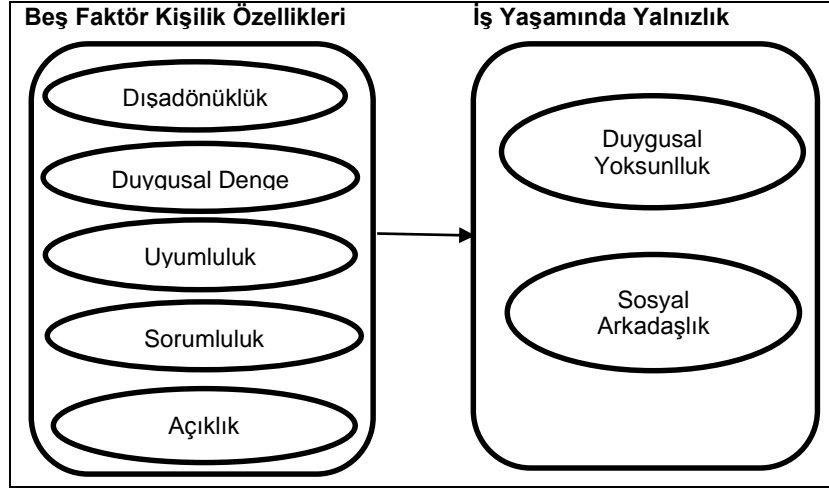
Bu araştırma kapsamına 2017 yılında Türkiye'de bulunan altı farklı yasal online bahis işletmesi beyaz yaka çalışanları alınmıştır. Bu altı işletmenin insan kaynakları yöneticileri ile görüşülmüş ve toplamda 442 çalışanın bu işletmelerde çalıştığı bilgisi edinilmiştir. Bu işletmelerdeki 442 çalışanın tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. Anakütle üzerinden örnek kütle hesabına göre 442 örnek büyüklüğü yüzde 95 güven sınırları içerisinde ve yüzde 5 anlamlılık düzeyinde 196 olduğu hesaplanmıştır. İşletmelerin beyaz yaka çalışanları ile birebir görüşme ve elektronik posta yolu ile anket paylaşılmış, gönüllülük esasına göre uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda tüm çalışanlarla anket paylaşılmış olup araştırma kapsamına 306 beyaz yakalı çalışan alınmıştır.

Araştırmada yasal online bahis işletmelerinde çalışan beyaz yakalıların tercih edilme sebebi, bu işletmelerde çoğunlukla yazılım alanında uzmanlaşan kişilerin çalışıyor olmasıdır. Yazılım alanında uzmanlaşan kişiler, genelde araştırma geliştirme işlerine odaklanır ve teknoloji üretimi yapmaktadırlar. Bu üretim diğer mesleklere göre daha fazla dikkat ve özen gerektirmektedir. Bu yüzden yazılım alanında uzmanlaşan kişiler sosyalleşmeye daha az zaman ayıran, daha az iletişime ihtiyaç duyan kişilerdir. Dolayısıyla, bu sektörde çalışan beyaz yakalıların diğer çalışanlara göre daha stresli ve yoğun çalışmak zorunda olduğu düşünülmektedir. Bu durum bu çalışanları yalnızlığa itmekte olabileceği görüşüne dayanarak bu çalışma online bahis işletmeleri çalışanları üzerine yapılmıştır.

Araştırmanın Modeli, Değişkenleri ve Hipotezleri

Araştırmanın bağımsız değişkenleri beş faktör kişilik özellikleri boyutları dışadönüklük, duygusal denge, uyumluluk, sorumluluk ve açıklıktır. Bağımlı değişken duygusal yoksunluk ve sosyal arkadaşlık boyutlarından oluşan iş yaşamında yalnızlıktır.

Araştırmanın modeli Şekil 1’de gösterildiği gibi, beş faktör kişilik özelliklerinin iş yaşamında yalnızlığa etkisini ölçmek amacıyla oluşturulmuştur.

Şekil 1: Araştırmanın Modeli

Araştırmada beş faktör kişilik özelliklerinin iş yaşamında yalnızlık üzerine etkisinin saptanması amacıyla aşağıdaki $1H_1$ hipotezi ve $1H_1$ hipotezi doğrultusunda alt hipotezler oluşturulmuştur:

1. H_1 : Beş faktör kişilik özelliklerinin iş yaşamında yalnızlık üzerine etkisi vardır.

1. H_{1a} : Beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklüğün iş yaşamında yalnızlık üzerine etkisi vardır.

1. H_{1b} : Beş faktör kişilik özelliklerinden duygusal dengenin iş yaşamında yalnızlık üzerinde etkisi vardır.

1. H_{1c} : Beş faktör kişilik özelliklerinden uyumluluğun iş yaşamında yalnızlık üzerinde etkisi vardır.

1. H_{1d} : Beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluğun iş yaşamında yalnızlık üzerinde etkisi vardır.

1. H_{1e} : Beş faktör kişilik özelliklerinden açıklığın iş yaşamında yalnızlık üzerinde etkisi vardır.

Değişkenlere İlişkin Ölçme Araçları

Çalışmada kullanılan ölçekler, detaylı bir literatür taramasından sonra belirlenmiş ve geçerliliği kanıtlanmış ölçeklerdir.

Beş faktör kişilik özelliklerini ölçmek için 44 ifadeden oluşan, John, Donahue ve Kentle (1991) tarafından geliştirilen Büyük Beş Kişilik Ölçeği (BFI) kullanılmıştır. Büyük beş kişilik özelliği ölçeği dışadönüklük (8 ifade), duygusal denge (8 ifade), uyumluluk (9 ifade), sorumluluk (9 ifade) ve açıklık (10 ifade) olmak üzere beş boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte ters ifadeler yer alıp, bu ters ifadelerle ilgili değerler kodlanırken ters puanlama yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlamasında Süren’in (2015) çalışmasından yararlanılmıştır.

İş yaşamında yalnızlığı ölçmek için 16 sorudan oluşan Wright, Burt ve Strongman (2006) tarafından geliştirilen iş yaşamında yalnızlık (Loneliness at Work Scale (LAWS)) ölçeğinden yararlanılmıştır. İş yaşamında yalnızlığı sosyal hayattaki yalnızlıktan ayırt etmek amacı ile bu ölçek geliştirilmiştir. Ölçek, duygusal yoksunluk (9 ifade) ve sosyal arkadaşlık (7 ifade) olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte ters ifadeler yer alıp, bu ters ifadelerle ilgili değerler kodlanırken ters puanlama yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlamasında Doğan ve diğ. (2009)’nin çalışmasından yararlanılmıştır.

Anketin son bölümünde ise katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla cinsiyet, yaş, eğitim durumu, aylık gelir, medeni durum, çocuk sayısı, çalışma ve şirket kıdemlerini belirlemeye yönelik ifadeler bulunmaktadır.

Anket 5’li likert ölçeğine göre derecelenmiştir. Derecelendirmeler “Kesinlikle Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kısmen Katılıyorum (3), Katılıyorum (4), Kesinlikle Katılıyorum (5)” şeklinde düzenlenmiştir.

Bulgular

Cevaplayıcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Betimleyici İstatistikler

Araştırma kapsamına alınan 306 beyaz yaka çalışanın demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklerine yönelik betimleyici istatistik sonuçları

Demografik Özellikler	Frekans (N)	Yüzde (%)	Demografik Özellikler	Frekans (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet			Medeni Durumu		
Kadın	134	43,8	Evli	150	49,0
Erkek	172	56,2	Bekar	156	51,0
Yaş			Çocuk Durumu		
20-25 aralığı	22	7,2	Var	78	25,5
26-30 aralığı	132	43,1	Yok	228	74,5
31-35 aralığı	96	31,4	Çalışma hayatı kademeleri		
36-40 aralığı	31	10,1	1 yıldan az	7	2,3
41 ve üzeri	25	8,2	1-3 yıl	31	10,1
Eğitim Durumu			4-6 yıl	85	27,8
Lise	14	4,6	7-9 yıl	62	20,3
Ön Lisans	26	8,5	10-12 yıl	54	17,6
Lisans	179	58,5	13-15 yıl	25	8,2
Yüksek Lisans	87	28,4	16 ve üzeri	42	13,7
Aylık Gelir Aralığı			Şirket kademeleri		
2000'den az	35	11,4	1 yıldan az	46	15,0
2001-4500	121	39,5	1-2 yıl	64	20,9
4501-7000	105	34,3	3-4 yıl	83	27,1
7000 ve üzeri	45	14,8	5-7 yıl	55	18,0
			8 yıl ve üzeri	58	19,0

Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde, katılımcıların %43,8'i kadın, %56,2'si erkek, %7,2'si 20-25 yaş aralığında, %43,1'i 26-30 yaş aralığında, %31,4'ü 31-35 yaş aralığında, %10,1'i 36-40 yaş aralığında ve %8,2'si 41 yaş ve üzerindedir. Anket cevaplarına göre katılımcıların %4,6'sı lise, %8,5'i ön lisans, %58,5'i lisans, %28,4'ü yüksek lisans mezunudur. Katılımcıların %11,4'ü 2000TL'den az, %39,5'i 2001TL-4500TL aralığında, %34,3'ü 4501TL-7000TL aralığında, %14,8'i ise 7000TL üzerinde maaş almaktadır. Cevaplayıcıların %49'u evli olup %25,5'i çocuk sahibidir. Cevaplayıcıların %2,3'ü 1 yıldan az, %10,1'i 1-3 yıl, %27,8'i 4-6 yıl, %20,3'ü 7-9 yıl, %17,6'sı 10-12 yıl, %8,2'si 13-15 yıl, %13,7'si 16 yıl ve üzerinde çalışma hayatında olduklarını belirtmişlerdir. Cevaplayıcıların %15,0'i 1 yıldan az, %20,9'u 1-2 yıl arasında, %27,1'i 3-4 yıl arasında, %18,0'i 5-7 yıl arasında, %19,0'u ise 8 yıl ve üzerinde şirket kademine sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

Faktör ve Güvenilirlik Analizleri

Araştırmanın bu bölümünde beş faktör kişilik özellikleri ve iş yaşamında yalnızlık ölçeklerinin faktör ve güvenilirlik analizleri sunulmaktadır.

Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Faktör ve Güvenilirlik Analizi

Beş faktör kişilik özellikleri analiz etmek için KMO değeri 0,93 olup Barlett testi 0,000 olarak anlamlı çıkmıştır. Bu sebeple elde edilen veri grubu, faktör analizi için uygundur (Durmuş, 2011: 80).

Beş faktör kişilik özellikleri ölçeğine uygulanan faktör analizi sonucunda "açıklık" 7. ifade "rutin işleri tercih eden (R)" ve 9. ifadelerin "sanata ilgisi az olan (R)" faktör yüklerinin birbirine yakın olması sebebiyle bu ifadeler analizden çıkarılmıştır (Durmuş, 2011: 85). Bu sebeple, 44 maddeden oluşan ölçeğin madde sayısı 42'ye düşmüştür.

Beş faktör kişilik özelliklerini analiz etmek için ölçeğe varimax rotasyon yöntemi kullanılarak temel bileşenler faktör analizi uygulanmıştır. Ölçek, orijinal ölçekte ki gibi, Tablo 2'de görüldüğü üzere 5 alt boyutlu yapı oluşturmuştur.

Tablo 2. Beş faktör kişilik özellikleri ölçeğine yönelik faktör ve güvenilirlik analizi ve ortalama değer sonuçları

Madde No	Bileşenler					Cronbach Alpha
	1	2	3	4	5	
Sorumluluk 6: "Başladığı işi azimle, bitirene kadar sürdüren"	0,79					0,92
Sorumluluk 7: "İşleri etkin bir biçimde yapan"	0,78					
Sorumluluk 1: "Bir işi titiz yapan"	0,76					
Sorumluluk 5: "Tembelliğe eğilimli" (R)	0,75					
Sorumluluk 3: "Güvenilir bir çalışan"	0,72					
Sorumluluk 8: "Planlar yapan ve onlara uyan"	0,71					
Sorumluluk 4: "Dağınık olmaya eğilimli" (R)	0,71					
Sorumluluk 2: "Bazen dikkatsiz olabilen" (R)	0,69					
Sorumluluk 9: "Dikkati kolay dağılılabilen" (R)	0,65					
Sorumluluk Ortalama:				3,72		
Uyumluluk 7: "Hemen herkese karşı düşünceli ve nazik"		0,80				
Uyumluluk 2: "Yardımsever ve diğerlerine karşı bencil olmayan"		0,77				

Uyumluluk 5: "Genellikle güvenilir"			0,75			0,91
Uyumluluk 3: "Başkalarıyla kavga başlatan (kavgacı)" (R)			0,73			
Uyumluluk 6: "Soğuk ve mesafeli olabilen" (R)			0,70			
Uyumluluk 9: "Başkaları ile işbirliği yapmayı seven"			0,69			
Uyumluluk 8: "Başkalarına karşı bazen kaba" (R)			0,69			
Uyumluluk 4: "Bağışlayıcı, affedici bir yapıya sahip"			0,67			
Uyumluluk 1: "Başkalarında hata bulmaya eğilimli" (R)			0,65			
Uyumluluk Ortalama:	3,86					
Duygusal Denge 1: "Depresyonda, hüzünlü"			0,83			0,93
Duygusal Denge 8: "Kolayca gerginleşen"			0,82			
Duygusal Denge 5: "Duygusal olarak çabuk değişmeyen, kolay üzülmeyen" (R)			0,81			
Duygusal Denge 4: "Endişeli"			0,80			
Duygusal Denge 3: "Gergin olabilen"			0,78			
Duygusal Denge 2: "Rahat ve stresle başa çıkabilen" (R)			0,76			
Duygusal Denge 6: "Birdenbire canı sıkılabilen"			0,76			
Duygusal Denge 7: "Gergin durumlarda sakin kalabilen" (R)			0,71			
Duygusal Denge Ortalama:	2,85					
Dışadönüklük 6: "Kendini kabul ettiren, güçlü bir kişiliğe sahip"				0,81		0,92
Dışadönüklük 8: "Cana yakın, sosyal"				0,78		
Dışadönüklük 2: "Sosyal ilişkilerinde yakınlaşmaktan kaçınan" (R)				0,78		
Dışadönüklük 4: "Çevresine coşku yayan"				0,75		
Dışadönüklük 7: "Bazen utangaç ve duygularını pek dışa vurmayan" (R)				0,74		
Dışadönüklük 1: "Konuşkan"				0,72		
Dışadönüklük 5: "Kolaylıkla sessizleşebilen" (R)				0,71		
Dışadönüklük 3: "Enerji dolu"				0,68		
Dışadönüklük Ortalama:	3,66					
Açıklık 5: "Yaratıcı"					0,80	0,89
Açıklık 3: "Zeki, derin düşünen"					0,71	
Açıklık 8: "Fikir yürüten ve fikirlerini açıklamayı seven"					0,71	
Açıklık 1: "Yeni, orijinal fikirler üreten"					0,70	
Açıklık 2: "Birçok farklı konuya meraklı"					0,70	
Açıklık 4: "Canlı bir hayal gücü olan"					0,70	
Açıklık 10: "Sanat, müzik ve edebiyatla ilgili"					0,66	
Açıklık 6: "Sanatsal ve estetik deneyimlere değer veren"					0,61	
Açıklık Ortalama:	3,89					
Açıklanan Varyans	13,31	13,25	13,13	11,93	11,34	0,88
Toplam Açıklanan Varyans	62,98					

R: Reverse (Ters Yönlü Soru)

9 maddeden oluşan birinci alt boyut olan sorumluluk ifadelerinin faktör yükleri 0,79 ile 0,65 arasında, 9 maddeden oluşan ikinci alt boyut olan uyumluluk ifadelerinin faktör yüklerinin 0,80 ile 0,65 arasında olduğu, 8 maddeden oluşan duygusal denge ifadelerinin faktör yüklerinin 0,83 ile 0,71 arasında olduğu, 8 maddeden oluşan dışadönüklük ifadelerinin faktör yüklerinin 0,81 ile 0,68 arasında olduğu ve son olarak 8 maddeden oluşan açıklık ifadelerinin faktör yüklerinin 0,80 ile 0,61 arasında olduğu görülmektedir. 42 ifadeden oluşan beş faktör kişilik özellikleri ölçeğine ait toplam açıklanan varyans ise 62,98'dir.

Tablo 2'de görüldüğü üzere, beş faktör kişilik özellikleri ölçeğinin Cronbach Apha katsayısı 0,88'dir. Beş faktör kişilik özellikleri alt boyutlarının Cronbach Alpha değerleri şu şekilde sıralanmıştır; sorumluluk 0,92, uyumluluk 0,91, duygusal denge 0,93, dışadönüklük 0,92, açıklık 0,89'dur. Bu verilerden görüldüğü üzere, beş faktör kişilik özellikleri ölçeği güvenilir kabul edilmektedir (Yaşar, 2014: 63).

Dolayısıyla, uygulanan faktör ve güvenilirlik analizleri sonucunda 42 ifadede ölçek orijinal ölçekteki gibi 5 boyutlu bir yapı oluşturmaktadır.

Aynı zamanda, Tablo 2'de beş faktör kişilik özellikleri boyutlarının ortalama değerleri görülmektedir. Buna göre ortalama değerler şu şekildedir: "sorumluluk" için 3,72, "uyumluluk" için 3,86, "duygusal denge" için 2,85, "dışadönüklük" için 3,66, "açıklık" için 3,89'dir.

İş Yaşamında Yalnızlık Ölçeğinin Faktör ve Güvenilirlik Analizi

Çalışanların iş yaşamındaki yalnızlıklarını analiz etmek için KMO değeri 0,94 olup, Barlett testi 0,000 olarak anlamlı çıkmıştır. Bu sebeple elde edilen veri grubu, faktör analizi için uygundur (Durmuş, 2011: 80).

İş yaşamında yalnızlık ölçeğine varimax rotasyon yöntemi kullanılarak temel bileşenler faktör analizi uygulanmıştır. Ölçek, orijinal ölçekte ki gibi, Tablo 3'de görüldüğü üzere 2 alt boyutlu yapı oluşturmuştur.

Tablo 3. İş yaşamında yalnızlık ölçeğine yönelik faktör analizi sonucu

Bileşenler			Cronbach
Madde No	1	2	Apha
Sosyal Arkadaşlık 5: "İş yerinde mola zamanlarında beraber vakit geçirebileceğim biri vardır." (R)	0,84		0,92
Sosyal Arkadaşlık 4: "İş yerinde istediğimde kişisel düşüncelerimi paylaşabileceğim kimse yoktur."	0,84		
Sosyal Arkadaşlık 3: "İş yerinde gerektiğinde işle ilgili günlük sorunlarımı konuşabileceğim biri var." (R)	0,82		
Sosyal Arkadaşlık 7: "İş yerinde beni dinleme zahmetinde bulunan insanlar vardır." (R)	0,82		
Sosyal Arkadaşlık 6: "Kendimi iş yerindeki arkadaş grubunun bir parçası olarak hissederim." (R)	0,74		
Sosyal Arkadaşlık 2: "İş yerimdeki sosyal etkinliklere (piknik, parti, yemek vs.) katılırım." (R)	0,67		
Sosyal Arkadaşlık 1: "İş yerinde sosyal ilişkilerim vardır." (R)	0,66		
Sosyal Arkadaşlık Ortalama		2,13	
Duygusal Yoksunluk 8: "İş yerinde çoğu zaman diğer çalışanlarla birlikte aramda bir kopukluk hissederim."		0,78	0,90
Duygusal Yoksunluk 3: "Birlikte çalıştığım insanlarla arama mesafe koyduğumu hissediyorum."		0,78	
Duygusal Yoksunluk 4: "Kendimi iş arkadaşlarımdan duygusal olarak uzak hissediyorum."		0,75	
Duygusal Yoksunluk 7: "İş arkadaşlarımla birlikteyken çoğu zaman kendimi dışlanmış hissediyorum."		0,74	
Duygusal Yoksunluk 9: "İş yerindeyken kendimi genel bir boşluk duygusu içinde hissederim"		0,67	
Duygusal Yoksunluk 2: "Çoğunlukla iş arkadaşlarımla bana mesafeli durduklarını hissediyorum."		0,65	
Duygusal Yoksunluk 1: "İş ortamında baskı altındayken iş arkadaşlarımla tarafından yalnız bırakıldığımı hissederim."		0,63	
Duygusal Yoksunluk 6: "Çalıştığım iş yerinde dostluk anlayışı haklidir."(R)		0,57	
Duygusal Yoksunluk 5: "İş yerimdeki ilişkilerimden memnunum." (R)		0,49	
Duygusal Yoksunluk Ortalama		2,36	
İş Yaşamında Yalnızlık Genel Ortalama		2,24	
Açıklanan Varyans	33,17	30,60	0,94
Toplam Açıklanan Varyans	63,77		

R: Reverse (Ters Yönlü Soru)

Tablo 3'de görüldüğü üzere, ilk alt boyut olan sosyal arkadaşlığın 7 maddeden oluştuğu görülmektedir. Bu alt boyutun maddelerinin faktör yükleri 0,84 ile 0,66 arasında, 9 maddeden oluşan ikinci alt boyut olan duygusal yoksunluğun faktör yüklerinin 0,78 ile 0,49 arasında olduğu görülmektedir. İş yaşamında yalnızlık ölçeğine ait toplam açıklanan varyans ise 63,77'dir.

Tablo 3'de görüldüğü gibi, iş yaşamında yalnızlık ölçeğine yapılan güvenilirlik analizi sonucunda, iş yaşamında yalnızlık ölçeğinin Alpha katsayısı 0,94'dir. İş yaşamında yalnızlık alt boyutlarının Cronbach Alpha değerleri ise sosyal arkadaşlık için 0,92 ve duygusal yoksunluk için 0,90'dir.

Dolayısıyla, uygulanan faktör ve güvenilirlik analizleri sonucunda ölçek orijinal ölçekte olduğu gibi 16 ifadeli ve 2 boyutlu bir yapı oluşturmaktadır.

Aynı zamanda, Tablo 3'de görüldüğü üzere, iş yaşamında yalnızlık değişkenine ilişkin ortalama değer, 2,24'dür. Boyutların ortalama değerleri ise; "sosyal arkadaşlık" için 2,13, "duygusal yoksunluk" için 2,36'dır. Ortalamalar incelendiğinde katılımcıların iş yaşamında yalnızlıklarının düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin İş Yaşamında Yalnızlığa Olan Etkisi

Birbirlerinden bağımsız olarak beş faktör kişilik özelliklerinin her bir alt boyutunun iş yaşamında yalnızlığa etkisini ayrıntılı inceleyebilmek adına her boyut ile tek tek regresyon analizi yapılmıştır.

Dışadönüklüğün İş Yaşamında Yalnızlığa Olan Etkisi

Beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük boyutunun iş yaşamında yalnızlığa etkisi olabileceği görüşünden hareketle araştırmanın birinci alt hipotezi şöyle kurulmuştur:

1.H_{1a}: Beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklüğün iş yaşamında yalnızlık üzerine etkisi vardır.

Yapılan regresyon analizi sonucuna göre, Tablo 4'de görüldüğü üzere, çalışanların iş yaşamında yalnızlığa yönelik algılarındaki değişimin %24'ünün modele dâhil olan dışadönüklük tarafından açıklandığı görülmektedir. Aynı zamanda uygulanan analiz sonucunda elde edilen değer anlamlı olduğu görülmektedir (p=0,000).

Tablo 4. Dışadönüklük ve iş yaşamında yalnızlık model özeti

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata	Anlamlılık Düzeyi (p)
1	0,489 ^a	0,239	0,237	0,56621	0,000

(a)Bağımsız Değişkeni: Dışadönüklük

(b)Bağımlı Değişken: İş Yaşamında Yalnızlık

Tablo 5'de ise bağımsız değişkendeki bir birimlik artışın bağımlı değişkeni nasıl etkileyeceği gösterilmektedir.

Tablo 5. Dışadönüklük ve iş yaşamında yalnızlık katsayıları

Model	Beta(β)	Standartlaştırılmış Katsayılar	
		T	Anlamlılık Düzeyi (p)
1-Sabit Dışadönüklük	- 0,489	22,496	0,000
		-9,782	0,000

Tablo 5’de görüldüğü gibi, dışadönüklük puanı bir birim arttığında iş yaşamında yalnızlık puanı -0,489 (β_1) kadar azalacağını söyleyebiliriz. Elde edilen bu beta değerine göre, dışadönüklük, iş yaşamında yalnızlık değişkenini belirli bir ölçüde açıklamaktadır.

Modelde, dışadönüklük boyutu ile iş yaşamında yalnızlık arasındaki ilişkinin, doğrusal ve negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu doğrultuda 1.H_{1a} hipotezi kabul edilmiştir.

Duygusal Dengenin İş Yaşamında Yalnızlığa Olan Etkisi

Beş faktör kişilik özelliklerinden duygusal denge boyutunun iş yaşamında yalnızlığa etkisi olabileceği görüşünden hareketle araştırmanın ikinci alt hipotezi şöyle kurulmuştur:

1.H_{1b}: Beş faktör kişilik özelliklerinden duygusal dengenin iş yaşamında yalnızlık üzerinde etkisi vardır.

Yapılan regresyon analizi sonucuna göre, Tablo 6’da görüldüğü üzere, çalışanların iş yaşamında yalnızlığa yönelik algılarındaki değişimin %11’inin modele dâhil olan duygusal denge değişkeni tarafından açıklandığı görülmektedir. Aynı zamanda uygulanan analiz sonucunda elde edilen değer anlamlı olduğu görülmektedir. (p=0,000).

Tablo 6. Duygusal denge ve iş yaşamında yalnızlık model özeti

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata	Anlamlılık Düzeyi (p)
1	0,340 ^a	0,116	0,113	0,61056	0,000

(a)Bağımsız Değişkeni: Duygusal Denge
(b)Bağımlı Değişken: İş Yaşamında Yalnızlık

Tablo 7’de ise bağımsız değişkendeki bir birimlik artışın bağımlı değişkeni nasıl etkileyeceği gösterilmektedir.

Tablo 7. Duygusal denge ve iş yaşamında yalnızlık katsayıları

Model	Beta(β)	Standartlaştırılmış Katsayılar	
		T	Anlamlılık Düzeyi (p)
1-Sabit Duygusal Denge	0,340	10,416	0,000
		6,303	0,000

Tablo 7’de görüldüğü gibi, duygusal denge puanı bir birim arttığında iş yaşamında yalnızlık puanı 0,340 (β_1) kadar artacağını söyleyebiliriz. Elde edilen bu beta değerine göre, duygusal denge, iş yaşamında yalnızlık değişkenini belirli bir ölçüde açıklamaktadır.

Modelde, duygusal denge boyutu ile iş yaşamında yalnızlık arasındaki ilişkinin, doğrusal ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu doğrultuda 1.H_{1b} hipotezi kabul edilmiştir.

Uyumluluğun İş Yaşamında Yalnızlığa Olan Etkisi

Beş faktör kişilik özelliklerinden uyumluluğun iş yaşamında yalnızlığa etkisi olabileceği görüşünden hareketle araştırmanın üçüncü alt hipotezi şöyle kurulmuştur:

1.H_{1c}: Beş faktör kişilik özelliklerinden uyumluluğun iş yaşamında yalnızlık üzerinde etkisi vardır.

Yapılan regresyon analizi sonucuna göre, Tablo 8’de görüldüğü üzere, çalışanların iş yaşamında yalnızlığa yönelik algılarındaki değişimin %28’inin modele dâhil olan uyumluluk değişkeni tarafından açıklandığı görülmektedir. Aynı zamanda uygulanan analiz sonucunda elde edilen değer anlamlı olduğu görülmektedir (p=0,000).

Tablo 8. Uyumluluk ve iş yaşamında yalnızlık model özeti

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata	Anlamlılık Düzeyi (p)
1	0,535 ^a	0,286	0,283	0,54886	0,000

(a)Bağımsız Değişkeni: Uyumluluk
(b)Bağımlı Değişken: İş Yaşamında Yalnızlık

Tablo 9’da ise bağımsız değişkendeki bir birimlik artışın bağımlı değişkeni nasıl etkileyeceği gösterilmektedir.

Tablo 9. Uyumluluk ve iş yaşamında yalnızlık katsayıları

Model	Beta(β)	Standartlaştırılmış Katsayılar	
		T	Anlamlılık Düzeyi (p)
1-Sabit Uyumluluk	-0,535	22,388	0,000
		-11,030	0,000

Tablo 9’da görüldüğü gibi, uyumluluk puanı bir birim arttığında iş yaşamında yalnızlık puanı -0,535 (β_1) kadar azalacağını söyleyebiliriz. Elde edilen bu beta değerine göre, uyumluluk, iş yaşamında yalnızlık değişkenini belirli bir ölçüde açıklamaktadır.

Modelde, uyumluluk boyutu ile iş yaşamında yalnızlık arasındaki ilişkinin, doğrusal ve negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu doğrultuda 1.H_{1c} hipotezi kabul edilmiştir.

Sorumluluğun İş Yaşamında Yalnızlığa Olan Etkisi

Beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluk boyutunun iş yaşamında yalnızlığa etkisi olabileceği görüşünden hareketle araştırmanın dördüncü alt hipotezi şöyle kurulmuştur:

1.H_{1d}: Beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluğun iş yaşamında yalnızlık üzerinde etkisi vardır.

Yapılan regresyon analizi sonucuna göre, Tablo 10’da görüldüğü üzere, çalışanların iş yaşamında yalnızlığa yönelik algılarındaki değişimin %19’unun modele dâhil olan sorumluluk değişkeni tarafından açıklandığı görülmektedir. Aynı zamanda uygulanan analiz sonucunda elde edilen değer anlamlı olduğu görülmektedir (p=0,000).

Tablo 10. Sorumluluk ve iş yaşamında yalnızlık model özeti

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata	Anlamlılık Düzeyi (p)
1	0,438 ^a	0,192	0,189	0,58366	0,000

(a)Bağımsız Değişkeni: Sorumluluk

(b)Bağımlı Değişken: İş Yaşamında Yalnızlık

Tablo 11’de ise bağımsız değişkendeki bir birimlik artışın bağımlı değişkeni nasıl etkileyeceği gösterilmektedir.

Tablo 11. Sorumluluk ve iş yaşamında yalnızlık katsayıları

Model	Beta(β)	Standartlaştırılmış Katsayılar	
		T	Anlamlılık Düzeyi (p)
1-Sabit Sorumluluk	-0,438	19,592	0,000
		-8,494	0,000

Tablo 11’de görüldüğü gibi, sorumluluk puanı bir birim arttığında iş yaşamında yalnızlık puanı -0,438 (β_1) kadar azalacağını söyleyebiliriz. Elde edilen bu beta değerine göre, sorumluluk, iş yaşamında yalnızlık değişkenini belirli bir ölçüde açıklamaktadır.

Modelde, sorumluluk boyutu ile iş yaşamında yalnızlık arasındaki ilişkinin, doğrusal ve negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu doğrultuda 4.H_{1d} hipotezi kabul edilmiştir.

Açıklığın İş Yaşamında Yalnızlığa Olan Etkisi

Beş faktör kişilik özelliklerinden açıklık boyutunun iş yaşamında yalnızlığa etkisi olabileceği görüşünden hareketle araştırmanın beşinci alt hipotezi şöyle kurulmuştur:

1.H_{1e}: Beş faktör kişilik özelliklerinden açıklığın iş yaşamında yalnızlık üzerinde etkisi vardır.

Yapılan regresyon analizi sonucuna göre, Tablo 12’de görüldüğü üzere, çalışanların iş yaşamında yalnızlığa yönelik algılarındaki değişimin % 21’inin modele dâhil olan açıklık değişkeni tarafından açıklandığı görülmektedir. Aynı zamanda uygulanan analiz sonucunda elde edilen değer anlamlı olduğu görülmektedir (p=0,000(a)).

Tablo 12. Açıklık ve iş yaşamında yalnızlık model özeti

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Standart Hata	Anlamlılık Düzeyi (p)
1	0,457 ^a	0,209	0,206	0,57756	0,000

(a)Bağımsız Değişkeni: Açıklık

(b)Bağımlı Değişken: İş Yaşamında Yalnızlık

Tablo 13’de ise bağımsız değişkendeki bir birimlik artışın bağımlı değişkeni nasıl etkileyeceği gösterilmektedir.

Tablo 13. Açıklık ve iş yaşamında yalnızlık katsayıları

Model	Beta(β)	Standartlaştırılmış Katsayılar	
		T	Anlamlılık Düzeyi (p)
1-Sabit Açıklık	- 0, 457	18,535	0,000
		8,952	0,000

Tablo 13'de görüldüğü gibi, açıklık puanı bir birim arttığında iş yaşamında yalnızlık puanı -0,457 (β_1) kadar azalacağını söyleyebiliriz. Elde edilen bu beta değerine göre, açıklık, iş yaşamında yalnızlık değişkenini belirli bir ölçüde açıklamaktadır.

Modelde, açıklık boyutu ile iş yaşamında yalnızlık arasındaki ilişkinin, doğrusal ve negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu doğrultuda 1.H_{1e} hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 14'de araştırmının hipotezleri ve sonuçları gösterilmektedir. Buna göre kurulan tüm hipotezler kabul edilmiştir.

Tablo 14. Araştırmının Hipotezleri ve Sonuçları

1. H ₁	Beş faktör kişilik özelliklerinin iş yaşamında yalnızlık üzerine etkisi vardır.	Kabul edildi
1.H _{1a}	Beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklüğün iş yaşamında yalnızlık üzerine etkisi vardır.	Kabul edildi
1.H _{1b}	Beş faktör kişilik özelliklerinden duygusal dengenin iş yaşamında yalnızlık üzerinde etkisi vardır.	Kabul edildi
1.H _{1c}	Beş faktör kişilik özelliklerinden uyumluluğun iş yaşamında yalnızlık üzerinde etkisi vardır.	Kabul edildi
1.H _{1d}	Beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluğun iş yaşamında yalnızlık üzerinde etkisi vardır.	Kabul edildi
1.H _{1e}	Beş faktör kişilik özelliklerinden açıklığın iş yaşamında yalnızlık üzerinde etkisi vardır.	Kabul edildi

Araştırmının Sonucu, Kısıtları ve Öneriler

1987 yılında McCrae ve Costa tarafından ilk araştırması yapılan, bu çalışmanın bağımsız değişkeni beş faktör kişilik özellikleri, dışadönüklük, duygusal denge, uyumluluk, sorumluluk ve açıklık olmak üzere beş boyuttan oluşmaktadır. Beş faktör kişilik özelliklerine göre, çekingenlik, ağırbaşlılık, soğukluk gibi kişilik özelliklerine sahip kişilerin, dışadönüklüğün düşük olduğunu belirtilirken; sosyal olma, konuşkanlık, insanlara dönük olma gibi kişilik özelliklerinin ise dışadönüklüğün yüksek karakteristik özelliklerini meydana getirdiği ifade edilmektedir. Kendine güven, endişeye yatkınlık, öfkeli olmaya, bunalım ve duygusal problemleri yaşamaya eğilimli kişilerin duygusal denge sorununa sahip bireyler olduğu belirtilmektedir. İlimli, yardımsever, saygılı, kibar, arkadaş canlısı, duygusal, cömert, güvenilir, fedakâr, yumuşak kalpli, hoşgörülü ve diğer kişilerle uzlaşmaya hazır insanlar uyumlu olarak tanımlanmaktadır. Azimli, hırslı, başarıya yönelimli, sistemli ve titiz çalışanların sorumluluk düzeyinin yüksek olduğu söylenirken, plansız, düzensiz çalışan, işlerini erteleyen kişilerin ise sorumluluk düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Analitik, meraklı, yaratıcı, özgün, geleneksellikten uzak kişilerin ise deneyime açıklığının yüksek olduğu ifade edilmektedir.

Bunun yanısıra, bu çalışmanın bağımlı değişkeni olan iş yaşamında yalnızlık kavramı ilk kez 1984 yılında Peplau ve Perlman tarafından ortaya atılmıştır. İş yaşamında yalnızlık, yalnızlığın iş yaşamında ve iş ortamında görülmesi olarak ifade edilebilir. İş yaşamında yalnızlık kavramının yalnızlıktan farklı ele alınmasının sebebi ise, sosyal hayatında sağlıklı ve düzenli ilişkiler kurabilen bir insanın iş yaşamında bu ilişkileri gerçekleştirmediği gözlemlenmektedir. Ya da iş yerinde sağlıklı ve kolay ilişki kurabilen insanların da sosyal hayatlarında zorlanabildikleri görülebilmektedir. Bu farklılık iş yaşamında yalnızlığın yalnızlıktan farklı olarak ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışma, beş faktör kişilik özellikleri olan dışadönüklük, duygusal denge, uyumluluk, sorumluluk ve açıklık boyutlarının, iş yaşamında yalnızlık üzerine etkisini incelemek üzere online bahis sektöründe gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma sonucuna göre, beş faktör kişilik özellikleri boyutlarının ayrı ayrı iş yaşamında yalnızlık ile ilişkisine bakıldığında, dışadönüklük ile iş yaşamında yalnızlık arasında negatif ilişki görülmektedir. Bu sonuç, Atak (2009) ve Çetin ve Acarlar (2016) çalışmaları sonuçları ile örtüşmektedir. Buna göre, sıcakkanlı ve girişken olan dışadönük kişilerin, iş yaşamında yalnız kalmaya eğiliminin düşük olduğu söylenebilir. Beş faktör kişilik özelliklerinden duygusal denge boyutu ile iş yaşamında yalnızlık arasında pozitif yönlü ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuç Çetin ve Acarlar (2016) çalışmalarıyla farklılaşmasına karşın Atak (2009)'ın ulaştığı sonucu desteklemektedir. Bir başka ifade ile sıkıntı, kaygı, takıntı gibi rahatsızlıklarından dolayı uzun zaman negatif duygular yaşamaya eğilimli kişilerin, iş yaşamında yalnız kalması beklenmektedir. Beş faktör kişilik özelliklerinden uyumluluk boyutu ile iş yaşamında yalnızlık arasında negatif ilişki olduğu belirtilebilir. Bu sonuç, Atak (2009) ve Çetin ve Acarlar (2016) çalışmaları sonuçları ile örtüşmektedir. Başka bir deyişle, uyumlu olmayan insanların iş yaşamında yalnız kalmaya eğilimli oldukları beklenmektedir. İş yaşamında yalnızlık ile arasında negatif ilişki görülen diğer beş faktör kişilik özelliklerinden biri de sorumluluktur. Yaptıkları işi ve görevlerini yerine getirmeyi önemsemeyen, sorumluluk sahibi olmayan kişilerin iş yaşamında yalnız kalmaya eğilimli olduğu görülmüştür. Son olarak açıklık boyutunun

iş yaşamında yalnızlık arasında negatif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, meraklı, yaratıcı, özgün olmayan ve hayal gücü düşük olan kişilerin iş yaşamında yalnız kalmaya eğilimli olduğu söylenebilir.

Bu araştırmanın yalnızca online bahis sektöründe yer alan işletmelerde gerçekleştirilmiş olması, araştırmadaki bulguların online bahis sektörünü yansıtacağı anlamına gelmemektedir. Bir başka ifadeyle, elde edilen sonuçlar, sadece araştırmaya katılan online bahis işletmelerinin oluşturduğu sınırlı evren için geçerli olacaktır. Dolayısıyla araştırma sonuçları ile ilgili bundan öteye bir genelleme yapılması mümkün değildir. Bu araştırmanın bir başka kısıtı ise, online bahis işletmelerinde yazılım departmanlarında çalışan kişilerin görüşlerine dayanan subjektif bir yaklaşımla değerlendirilmiş olmasıdır.

Bu çalışmanın sonuçları, çalışanlar açısından değerlendirildiğinde, iş yaşamında yalnızlığı azaltmak adına beş faktör kişilik özelliklerinden dışadönüklük, sorumluluk, uyumluluk ve açıklık kişilik özelliklerinde bireyler kendilerini geliştirmelidir. Aynı zamanda çalışanlar kişiliklerine bu doğrultuda yön verecek eğitimler almaları ile kişiliklerinin bu yönlerini geliştirmelidirler. Araştırmanın sonuçları işletmeler açısından değerlendirildiğinde, iş yaşamında yalnız kalmaya eğilimli kişiler ile çalışmak istemeyen işletmeler, araştırmaya konu olan beş faktör kişilik özellikleri ölçeğini, işe alım süreçlerinde kişilik envanteri olarak kullanabilir ve bu sonuçlara göre işe alım süreçlerini geliştirebilir. Aynı zamanda çalışanlarının iş yaşamında yalnızlık yaşamasına engellemek için kişisel gelişim ve kişilik özelliklerini pozitif yönde değiştirebilecekleri eğitimleri verebilir. Ayrıca, çalışanların birbirleri ile iletişimini artıracak etkinlikler düzenleyebilir.

İleride yapılacak araştırmaların farklı kurum veya sektörlerde yapılması faydalı olacaktır. Bunun yanısıra örgütsel destek, yönetici desteği, işkoliklik, örgüte bağlılık, örgüt kültürü, örgüt iklimi, işten ayrılma niyeti, örgütsel vatandaşlık, gibi konuların araştırmacılar tarafından incelenmesi sosyal bilimlere katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Asunakutlu, T. (2002). Örgütsel Güvenin Oluşturulmasına İlişkin Unsurlar ve Bir Değerlendirme. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (9), 55-67.
- Atak, H. (2009). Big Five Traits and Loneliness Among Turkish Emerging Adults. *International Journal of Human and Social Sciences*. (3), 771-775.
- Aytaç, S. (2007). Örgütsel Davranış Açısından Kisiiligin Önemi. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 3 (1).
- Bilgin, Y. (2011). *Turizmde Lisans Öğrenimi Gören Öğrencilerin Kişilik Özellikleri ve Mesleğe Yönelik Düşünceleri Üzerine Bir Alan Araştırması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Düzce Üniversitesi/SBE, Düzce.
- Bitlisli, F., Dinç, O.M., Çetinceli, E. ve Kaygısız, Ü. (2013). Beş Faktör Kişilik Özellikleri İle Akademik Güdülenme İlişkisi: *Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulu Örencilerine Yönelik Bir Araştırma*. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18 (2), 459-480.
- Bono, J.E., Boles, T.L., Judge, T.A. ve Lauer, K.J. (2002). The Role of Personality in Task and Relationship Conflict. *Journal of Personality*. 70 (3), 1311-1344.
- Bozkurt, Ö. ve Bozkurt, İ. (2008). İş Tatminini Etkileyen İşletme İçi Faktörlerin Eğitim Sektörü Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Alan Araştırması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 9 (1), 1-18.
- Burger, J.M. (2006). *Kişilik*. İ.D.E.Sarıoğlu (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Cooper, C.A.; Golden, L. ve Socha, A. (2013). The Big Five Personality Factors and Mass Politics. *Journal of Applied Social Psychology*, 43 (1), 68-82.
- Costa, P.T., Catherina M.B., Alan B.Z. ve McCrae, R.R., (1986). Correlations of Mmpi Factor Scales with Measures of the Five Factor Model of Personality. *Journal of Personality Assessment*. 50 (4), 640-650.
- Costa, P.T., McCrae, R.R. ve Dye, D.A. (1991). Facet Scales for Agreeableness and Conscientiousness; A Revision of the Neo Personality Inventory. *Personality and Individual Differences*. 12 (9), 887-898.
- Cüceloğlu, D. (2010). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*. 19. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çetin, F. (2008). *Kişilerarası İlişkilerde Kendilik Algısı, Kontrol Odağı ve Kişilik Yapısının Çatışma Çözme Yaklaşımları Üzerine Etkileri: Uygulamalı Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kara Harp Okulu/SBE, Ankara.
- Çetin, A. ve Alacalar, A. (2016). İş Yaşamında Yalnızlığı Yormada Kişilik Özellikleri İle Algılanan Sosyal ve Örgütsel Desteğin Rolü. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 12 (27), 193-216.
- Dede, B. (2009). *Kişilik Özelliklerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkileri: Bankalar Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/SBE, Trabzon.
- Develioğlu, K. ve Tekin, Ö. (2013). Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Yabancılaşma Arasındaki İlişki: Beş Yıldızlı Otel Çalışanları Üzerine Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18 (2), 15-30.
- Doğan, T., Çetin, B. ve Sungur, M. Z. (2009). İş Yaşamında Yalnızlık Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 1 (10), 271-277.
- Durmuş, B. Yurtkuru S.E. ve Çinko M., (2011). *Sosyal Bilimlerde Spss'le Veri Analizi*. 4. Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Girgin, B. (2007). *Beş Faktör Kişilik Modelinin İşyerinde Duygusal Tacize (Mobbing) Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi/ SBE, Kütahya.
- Güler, D. (1989). Kişilik Kavramı ve Çocuk Kişiliği. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (6), 285-290.
- Gültekin, E. (2009). *Polislerin Temel Kişilik Özelliklerinin İş Başarısı Üzerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Günel, D. (2010). İşletmelerde Yıldırma Olgusu ve Yıldırma Mağdurlarının Kişilik Özelliklerine İlişkin Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12 (3), 37-65.
- Güneş, N. (2016). *Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Erformansa Etkisi: Yerel Yönetimlerde Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Türk Hava Kurumu Üniversitesi/SBE, Ankara.
- Güney, S. (2000). *Davranış Bilimleri*. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- John, O. P., Donahue, E. M., Kentle, R. L. (1991). The Big-Five Inventory-Version 4a and 54. CA: *Berkeley Institute of Personality and Social Research*.
- Kaplan, M.S. (2011). *Öğretmenlerin İş Yerinde Yalnızlık Duygularının Okullardaki Örgütsel Güven Düzeyi ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/EBE, Konya.
- Karaduman, M. (2013). *İş Yaşamında Yalnızlık Algısının Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İle İlişkisi ve Öğretmenler Üzerinde Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi/SBE, Bursa.

- Karakurt, A. (2012). *Öğretmenlerin İş Yerinde Yalnızlık Düzeyinin Örgütsel Destek ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmeddin Erbakan Üniversitesi/EBE, Konya.
- Kaşlı, M. (2009). *Otel İşletmelerinde İşgörenlerin Kişilik Özellikleri, Lider-Üye Etkileşimi ve Tükenmişlik İlişkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Balıkesir Üniversitesi/SBE, Balıkesir.
- Koçoğlu, M. (2014). Rizelilerin Kişilik Özelliklerini Belirlemeye Yönelik Ölçek Geliştirme Çalışması Ve Rizelilerin Rize'ye ve Rize Kültürüne Bağlılıklarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, *Journal of Black Sea Studies*. 40, 109-134.
- Köknel Ö. (1986). *Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Mercan, N., Oyur, E., Alamur, B., Gül, S. ve Bengül, S. (2012). İşyeri Yalnızlığı ve Sosyal Fobi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. 4 (1), 213-226.
- Perlman, D. ve Peplau, L.A. (1984). Loneliness Research: A Survey of Empirical Findings. *Preventing The Harmful Consequences of Severe and Persistent Loneliness*. Los Angeles: DDH Publication.
- Sevi, E.S. (2009). *Psikobiolojik Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Kuramı: Mizaç ve Karakter Envanteri (TCI) İle Beş Faktör Kişilik Envanterinin (5FKE) Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/SBE, İzmir.
- Sezen, G. (2014). *Öğretmenlerin İşle Bütünleşme ve İş Yaşamında Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi /EBE, Sakarya.
- Silman, F. ve Doğan, T. (2013). Social Intelligence as a Predictor of Loneliness in the Workplace. *Spanish Journal of Psychology*. 16 (36), 1-6.
- Solmuş, T. (2004). *İş Yaşamında Duygular ve Kişiler Arası İlişkiler*. Ankara: Beta Yayınları.
- Somer, O. (1998). Türkçe'de Kısık Özellikli Tanımlayan Sıfatların Yapısı ve Besfaktör Modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*. 13 (42), 17-312.
- Süren, S. (2015). *Banka Çalışanları Çalışanlarında Tükenmişlik ve Beş Büyük Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki: Bir Alan Araştırması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi/SBE, Balıkesir.
- Şimşek, Ş., Akgemci, T. ve Çelik, A. (2011). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*. 7.Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şişman, M. ve Turan, S. (2004). Bazı Örgütsel Değişkenler Açısından Çalışanların İş Doymu ve Sosyal - Duygusal Yalnızlık Düzeyleri (Meb Şube Müdür Adayları Üzerinde Bir Araştırma). *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 5 (1), 117-128.
- Tatar, S. (2013). *İzlenim Yönetimi Davranışlarında Kişilik Özelliklerinin Rolü: Konaklama İşletmeleri Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/SBE, İzmir.
- Topses, G. (2003). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Vural E. (2007). *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Kişilik Özellikleri İle Okul Kültürü Algıları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi (Kartal İlçesi Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi/SBE, İstanbul.
- Wright, S.L. (2005). Loneliness in the Workplace. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). New Zealand: Canterbury University Psychology.
- Wright, S. L., Burt, C.D.B. ve Strongman, K.T. (2006). Loneliness in the Workplace: Construct Definition and Scale Development. *New Zealand Journal of Psychology*. 35 (2), 69-68.
- Yaşar, M. (2014). İstatistiğe Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (36), 59-75.
- Yelboğa, A. (2006). Kişilik Özellikleri ve İş Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 8 (2), 196-211.
- Yeni, Z. (2015). *Beş Faktör Kişilik Özellikleri İle Duygusal İle Duygusal Emek Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi/SBE, Kütahya.
- Yıldırım, B.I. (2014). *Çalışanların Beş Faktör Kişilik Özellikleri İle İş Tatminleri Arasındaki İlişki: Antalya'daki Beş Yıldızlı Oteller Üzerine Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi /SBE, Antalya.
- Yıldız, M. ve Dilmaç, B. (2012). Öğretmen Adaylarının Sahip Oldukları Değerler İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkilerinin İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (3), 122-134.
- Yüksel, İ. (2005). İletişimin İş Tatmini Üzerindeki Etkileri: Bir İşletmede Yapılan Görgül Çalışma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 6 (2), 291-306.
- Zel U. (2001). *Kişilik ve Liderlik Evrensel Boyutlarıyla Yönelimsel Açısından Araştırmalar, Teoriler ve Yorumlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Summary

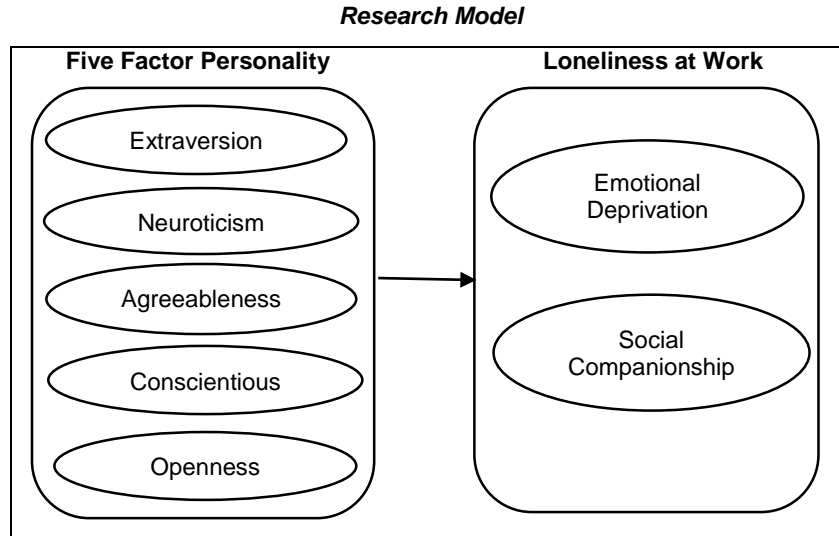
Nowadays, one of the most important problems encountered in business life is loneliness. Because of increase in competition and the reasons for focusing on career development, the concept of loneliness at work is confronted as an important reality. One of the topics that are considered in business life is the determination of people's personalities. Every person has different personality. One of the functions of assessment of personality is to determine the characteristics and diversity of individuals who are not alike. Therefore the concept of personality assessment is an issue on agenda today. For this reason, the topic of five factor personality is considered. One of the most important resources of business is people. Businesses are investing in people to gain competitive advantage. In this context, businesses prefer employees who can move with unity and cooperation, have high motivation, social, have strong communication, hard working and responsible personality instead of employees who are lonely at work. For this reason, in the literature section of this study, personality, five factor personality and it's dimensions, concept of loneliness at work and it's dimensions discussed.

This study aims to investigate the effect of the five factor personality on the loneliness at work. For this purpose the research conducted on 306 white collar employees who work in six different legally online betting vendor companies that operates in Turkey.

This research's independent variable is five factor personality that has five dimensions -extraversion, neuroticism, agreeableness, conscientiousness, openness- and the dependent variable is loneliness at work that has two dimensions- emotional deprivation and social companionship. Independent variable which is used to measure five factor personality is measured via instrument, which is developed by John, Donahue and Kentle (1991). This includes 5 factors and 44 items. Those are extraversion (8 items), neuroticism (8 items) agreeableness (9 items), conscientiousness (9 items), and openness (10 items). Dependent variable of this research is loneliness at work is also measured by an instrument

developed by Wright, Burt and Strongman (2006) which includes two factors and 16 items. Those are emotional deprivation (9 items) and social companionship (7 items).

The research model is presented above is developed in order to measure the effect of five factor personality on loneliness at work.

For this purpose, the reserach hypothesis and sub- hypothesis is presented above:

1. **H₁**: Five factor personality affects loneliness at work.

1. **H_{1a}**: Extraversion affects loneliness at work.

1. **H_{1b}**: Neuroticism affects loneliness at work.

1. **H_{1c}**: Agreeableness affects loneliness at work.

1. **H_{1d}**: Conscientious affects loneliness at work.

1. **H_{1e}**: Openness affects loneliness at work.

As shown in Tablo all hypotheses are accepted. According to the research results, negative relationship between four personality factors which are conscientiousness, extraversion, agreeableness and openness is examined with loneliness at work; and positive relationship with neuroticism and loneliness at work is witnessed.

1. H₁	Five factor personality affects loneliness at work.	Accepted
	1. H_{1a} Extraversion affects loneliness at work.	Accepted
	1. H_{1b} Neuroticism affects loneliness at work.	Accepted
	1. H_{1c} Agreeableness affects loneliness at work.	Accepted
	1. H_{1d} Conscientious affects loneliness at work.	Accepted
	1. H_{1e} Openness affects loneliness at work.	Accepted

For future studies, researcher on different institute and sector can be recommended. Furthermore, researchers will be contribute to social science via concentrating topic about managerial support, organizational support, workaholic, organizational commitment, organizational culture, organizational climate, intention to live organization and organizational citizenship behaviour.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Investigating the Human Capital within the Scope of Global Container Lines: A Content Analysis

Uluslararası Konteyner Hatları Kapsamında İnsan Sermayesinin İncelenmesi: Bir İçerik Analizi

Ramazan Özkan YILDIZ¹

İlke Sezin AYAZ²

Esra BARAN³

Geliş Tarihi: 26.09.2017 / Düzenleme Tarihi: 15.02.2018 / Kabul Tarihi: 01.03.2018

Özet

Bu çalışmanın amacı, uluslararası konteyner endüstrisi kapsamında insan sermayesi göstergelerini incelemektir. Çalışmanın amacına ulaşmak için bir içerik analizi uygulanmıştır. Çalışmanın örnekleme, yargısal örnekleme yöntemiyle pazar paylarına göre Alphaliner Top100 listesinde yer alan ilk 5 küresel konteyner hattı olarak tespit edilmiştir. Literatür taraması sonucunda elde edilen insan sermayesi göstergeleri anahtar kelimeler ve arama çerçevesi olarak kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, en sık rastlanan insan sermayesi göstergelerinden bazıları; "sağlık ve güvenlik", "yetiştirme", "deneyim", "bağlılık", "yetenek", "işe alma", "eğitim" ve "liderlik" olarak belirlenmiştir. Ayrıca bulgular konteyner hatlarının insane sermayesi yaklaşımlarında önem verilen ana unsurlarının şunlar olduğunu göstermektedir; çalışanların refahı, gelişimi ve bağlılığı. Bu bulguların küresel konteyner endüstrisi bağlamında insane sermayesi literatürü için yararlı bir kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Entelektüel Sermaye, İnsan Sermayesi, Denizcilik, Konteyner Hatları, İçerik Analizi

Abstract

The purpose of this study is to examine the human capital indicators within the scope of container shipping industry. To do this, a content analysis has been carried out. The sample of the study has been determined as the top 5 ranked global container lines in Alphaliner Top100 list according to their market share. In the analysis judgmental sampling method has been used. The human capital (HC) indicators obtained as a result of the literature review have been used as the key words and search frame. According to findings of the study, some of the most frequently mentioned human capital indicators are "health and safety", "training", "experience", "commitment", "skill", "recruitment", "education" and "leadership". The findings also reveal that the main elements container lines consider important in their human capital approaches are; the welfare, development and commitment of the employees. These findings are thought to set a useful source for the human capital literature within the context of the global container shipping industry.

Key words: Intellectual Capital, Human Capital, Shipping, Container Shipping Lines, Content Analysis

Introduction

Recently, knowledge has been one of the primary sources of organization possessiveness. Organizations should obtain and manage knowledge to keep pace with changing environmental conditions. In this sense, intellectual capital (IC) is a precious asset for organizations (Akca et al., 2013). The growth of economies around the world has increased the importance of human capital because of the development of knowledge in the way to become an irrevocable part of competitive advantage, especially in emerging economies (Kong and Kong, 2016: 1).

It is becoming a reality in shipping that strategies be prone to more brain-driven, rather than asset-driven (Lorange, 2001). Human capital indicators have taken part in the center of organizational management of shipping companies and the improvements in the human capital will raise the overall performance.

This study aims to examine the human capital indicators within the scope of container shipping line industry. After the introduction of the study, "intellectual capital", "human capital", "measurement of human capital" and "human capital in

¹ Arş. Gör., İskenderun Teknik Üniversitesi Barbaros Hayrettin Gemi İnşaatı ve Denizcilik Fakültesi, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü. Hatay, Türkiye.

E-Posta: rozkan.yildiz@iste.edu.tr

² Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü. İzmir, Türkiye. / Bursa Teknik Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü. Bursa, Türkiye.

E-Posta: ilke.ayaz@deu.edu.tr

³ Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü. İzmir, Türkiye.

E-Posta: esra.baran@deu.edu.tr

shipping” concepts are detailed. Then the methodology of the study is given. Finally, the findings of the study and the conclusions have presented.

Intellectual Capital

John Kenneth Galbraith is the one who first alleged the “intellectual capital” (IC) concept in (1969) to explain the gap between the book value and the market value of an enterprise (Wu and Chou, 2007). Some of the main intellectual capital definitions that made by several researchers are given in Table 1.

Table 1: Some Main Intellectual Capital Definitions

AUTHOR	DEFINITION
Edvinsson and Malone, (1997)	“Intellectual capital is the gap between the market and book value of a business enterprise”
Bueno Salmador et al., (2004)	“Intellectual capital refers to the networks of relationships between the firm, the citizens, the employees and the social agents”
Shaikh, (2004)	“Intellectual capital is the knowledge that can be transferred into value”
Tsou et al., (2016)	“Intellectual capital means the difference in value between tangible assets (physical and financial) and the aggregation of intangible assets owned by an organization”

Escalated utilization of the knowledge in organizations expedites the improvement level of companies. Therefore, organizations intend to enhance their intellectual capital values. According to Akca et al., (2013), intellectual capital can ensure such advantages to organizations as; procreate competitive edge, sustainable prolongation of corporation, state support, credit worthiness, organizational prestige and reputation.

Subramaniam and Youndt, (2005); Reed et al., (2006); Kang and Snell (2009); Ramezan (2011); Su, (2014) and Tsou et al., (2016) categorize intellectual capital into; human capital, organizational capital, and social capital. The relevant literature review reveals that the most frequent identification results in such three dimensions on intellectual capital as human capital, organizational capital, and social capital. In this study, the human capital dimension of the intellectual capital has been investigated deeply within the context of global container carriers.

Human Capital

The human capital (HC) is an old concept, which is firstly defined by Sir William Petty (1690), and Rensis Likert (1967) began to investigate the human capital concept in 1960s. (Folloni and Vittadini, 2010: 248). The greater importance should be given to education and training when defining the concept of human capital. The reason for this, the education and training have influence over the outcome of human capital such as uniqueness and value. For this reason, more emphasis should be placed on learning by means of education and training in order to produce the unique capabilities and values embedded in human capital (Segun and Deborah, 2016: 158-159).

Human capital is defined as the knowledge, skills, and abilities (KSAs) embodied in people and it refers to these specifications of employees in an organization that can facilitate new ideas and the innovativeness of a firm (Tsou et al., 2016: 33). While there is plenty of room to discuss the precise meaning of HC, it is most evident in an organization’s skilled predictable performance. It is the value added of the work practice (Spender & Marr, 2006). It has also long been considered as a critical resource to most companies and the attributes of human capital affects operating outcomes (Wu and Chen, 2016: 127). HC entails multiple types of specialized knowledge built over time through interactions among a firm’s employees; managers; constituents; and physical, technological, and knowledge-based resources (Mahoney and Kor, 2015: 297). Organizations should invest in their employees’ development and/or attract new highly skilled and expert employees in their organizations in order to enrich their human capital (Sollosy et al., 2006:20).

Measuring Human Capital

Human capital measurement originated from “human resources accounting” developed by Rensis Likert, Theodore Schultz and Eric Flamholtz in 1960s (Bukowitz et al., 2004:44). Baron (2011) state that “development /talent management”, “reward”, “retention”, “motivation” and “performance” are some areas where most organizations collect data relevant to human capital measurement. The collected data often require greater analysis and can provide useful understanding related to value of human capital. The human capital’s impact on performance is highly important for the managers and the external stakeholders of the organizations (Baron, 2011: 32).

The employees’ crucial contribution to organizational performance is the essential principle of HC management. The employees and their performance should be managed for higher and positive outcomes by recognizing the role of them in adding value (Baron, 2011:31). There is a positive relationship between human capital and organizational performance. HC indicators such as training and teamwork are inclined to result in greater productivity and organizational performance (Marimuthu et al., 2009: 268).

The HC measurement is a hard and challenging issue. Obtaining the specific and definitive data based on HC measurement indicators is very difficult in actual applications. The natural language is preferred by decision makers instead of numerical values in the evaluation of HC indicators. Thus, HC is an intrinsically fuzzy concept that can be measured by the synthesis of its components (Bozbura et al., 2007: 1101). As stated by Phillips (2003:4), the place of the traditional measures has taken by difficult measurement items which represents the issues that can contribute the growth and success of the organization in the future.

The most common human capital measures from combined studies and practices are shown in Table 2.

Table 2: The Most Common Human Capital Measures (2/2).

HUMAN CAPITAL INDICATORS	Petty and Guthrie, 2000	Brennan, 2001	Bontis, 2003	April et al., 2003	Bozzolan et al., 2003	Abeysekera and Guthrie, 2005	Bozzolan et al., 2006	Beattie and Thomson, 2007	Bozburu, 2007	Phillips, 2007	Martin de Castro, 2010
Leadership Productivity			✓					✓	✓	✓	✓
Workforce Profile										✓	
Worklife Balance										✓	
Employee Benefit										✓	
Job Creation										✓	
Recruitment Success								✓		✓	
Absenteeism								✓		✓	
Workforce Age										✓	
Personal Development								✓			✓
Collaboration											✓
Communication											✓
Self-Motivation								✓			✓
Job Satisfaction								✓			✓
Friendship								✓			✓
Flexibility								✓			✓
Risk Taking								✓	✓		
Problem Solving									✓		
Adaptability								✓			
Equality						✓		✓			
Human Value			✓					✓			
Human Assets								✓			
Expert Teams			✓					✓			

Human Capital in Shipping Sector

HC plays an increasingly important role in shipping sector. According to Popa et al., (2016), the human capital which is bearing in mind the seaborne features in the transit countries, cultures and heterogeneous environment as onboard the maritime vessels is closely associated with maritime business. It is possible to come across studies related to human capital in maritime sector in the past. Van Lottum and Poulsen, (2011) investigate the skill levels of Scandinavian maritime workers and they found that maritime workers generally qualified by relatively high levels comparing to other sectors. In terms of productivity and performance in the shipping sector, HC has crucial significance (Van Lottum and Van Zanden, 2014: 98).

Shipping and transportation industry's elements are depended on operational and human activities. Zelenika and Pupovac (2003) focused on the development of maritime companies relies on utilization of information technology and knowledge in operation. Copacino (1999) claims that improvement of human capital will be a progressively important success factor in the new era. Shipping companies are facing difficulty on their skilled human resources. For instance, lack of skilled knowledge workers in the important positions, high employee turnover, enhanced competition for the qualified employees and lack of hard and soft skills. Higher quality of human capital such as employees with better education or training is useful to distribute technological knowledge in a shipping company (Ho et al., 2009: 6). Han and Ding, (2007) reveals that human capital influence maritime business performance directly, additionally have indirect effects on performance through other intellectual capital elements. According to their findings, human capital positively affects both innovation and process. The innovation of shipping firms affects their process, which, in turn, affects customer satisfaction. Customer satisfaction finally positively affects maritime business performance. And also they defend that employee's education degree should be underlined for improving shipping companies' human capital. Myers et al., (2004) group key human capital indicators for shipping industry under the education level, experience, training and skills categories.

Content Analysis

Content analysis is defined as "a research method for making repeated and valid inferences from texts (or other meaningful matter) to the contexts of their use" (Krippendorff, 2004: 18). In other definition, Kolbe and Burnett (1991) stated that content analysis is "an observational research method that is used to systematically evaluate the symbolic content of all forms of recorded communications". The aim of the content analysis is to obtain a deepened description of the analyzed subject, and results with the categories describing the subject (Elo and Kyngas, 2008).

The most widely used methodology in the analyzing reports and disclosures of the firms is the content analysis. The method can be used in different ways such as word counting, grouping, categorizing, classification of indicators and etc. There are some studies investigating intellectual capital disclosure or reports by using such methods (Guthrie and Petty, 2000; Bozzolan et al., 2003; Guthrie et al., 2004; Abeysekera and Guthrie, 2005; Bozzolan et al., 2006; Beathie and Thomson, 2007; Kamath, 2008).

Methodology and Sample Selection

Global container lines rated based on their total annual throughput (TEU) constitute the population of this study (Alphaliner, July 2017). The sample of the study has been determined by judgemental sampling method as the top 5 ranked global container lines in Alphaliner Top100 list according to their market share.

With a detailed investigation on the companies' annual reports and web sites it has been determined that web site search is a better option for human capital indicator analysis. In the web sites of the selected liner companies; Corporate Social Responsibility, Sustainability, Career, Human Resources and Employee sections have been chosen as the research framework of the content analysis. To measure the frequencies of human capital indicators for the sample companies, content analysis has been performed on their web sites with the date of July 2017.

Findings of the Study

Maersk Line, which is the part of the Maersk Group a Danish business conglomerate with activities in the transport and logistics and energy sectors, is the world's biggest container shipping line, known for solid, adaptable and eco-proficient services. In the Maersk Line's web site, "human/labor", "career" and "social responsibility" sections have been analyzed for human capital indicators. Table 3 illustrates the results of the content analysis related with human capital indicators in APM Maersk Line web site.

Table 3: Content Analysis Results of APM Maersk Line.

HUMAN CAPITAL COMPONENTS/ INDICATORS	FREQUENCIES
Experience	16
Health / Safety	13
Recruitment	13
Training	11
Commitment	8
Age	5
Education	5
Human Resources	5

Leadership	3
Compensation	2
Human Resources Investment	2
Knowledge	2
Skill	2
Employee Expertise	1
Staff Turnover	1

As shown in Table 3, the most frequently repeated indicator is “experience” and this situation reveals that employee experience is a key human capital component from the eyes of Maersk Line. After the “experience” indicator, “health/safety”, “recruitment” and “training” indicators follow respectively. It would be not wrong to make a deduction that Maersk Line puts the quality, contribution, development and continuity of its employees in the center of the company’s human capital approach.

Mediterranean Shipping Company (MSC) is the world's second-biggest global container line in terms of market share that prides itself on offering global service with local knowledge. In the MSC Line’s web site, “career”, “community and people development” and “corporate social responsibility” sections have been analyzed for human capital indicators. Table 4 shows the findings of the content analysis related with human capital indicators from MSC Line web site.

Table 4: Content Analysis Results of MSC Line.

HUMAN CAPITAL COMPONENTS/ INDICATORS	FREQUENCIES
Health / Safety	14
Training	12
Age	7
Commitment	7
Skill	5
Experience	3
Education	2
Hr Investment	1
Knowledge	1
Leadership	1
Innovation	1

The above table reveals that “health and safety” and “training” are the primarily repeated indicators related with human capital. “HR Investment”, “knowledge”, “leadership” and “innovation” indicators have been mentioned only once. From the results of the analysis, it can be interpreted that the welfare and development of employees is considerably important in the human capital view of MSC.

CMA CGM is a French container transportation and shipping company located in the third rank in Alhaliner top 100 according to market share. The sections which have been analyzed within the CMA CGM web site are “carrier” and “corporate social responsibility”. The results of the content analysis on human capital indicators of CMA-CGM web site are shown in Table 5.

Table 5: Content Analysis Results of CMA-CGM.

HUMAN CAPITAL COMPONENTS/ INDICATORS	FREQUENCIES
Health / Safety	57
Training	14
Skill	6
Commitment	5
Experience	3
Recruitment	3

Age	2
Employee Expertise	2
Human Resources	2
Hr Investment	2
Innovation	2
Knowledge	2
Entrepreneurship	1
Flexibility	1
Satisfaction	1

“Health and safety” item is the highest frequently repeated indicator in CMA CGM web site. After this indicator, “training,” “skill,” “commitment” key words are the slightly bit more repeated indicators. Also it has been seen that unlike the previous two companies, “entrepreneurship,” “flexibility” and “satisfaction” key words are encountered from the results of the analysis.

Cosco Shipping Line, which is the fourth largest company in terms of market share in the Alphaliner 100 list, has a mission of globalizing Chinese economy, consolidating advantageous resources, considering integrated logistics, and shipping related financial services as core business, and developing diversified industrial clusters. “Safety,” “training” and “personnel structure” sections have been evaluated in the context of content analysis for Cosco Shipping Line web site. Table 6 reflects the frequencies of human capital indicators gathered from the content analysis.

Table 6: Content Analysis Results of Cosco Shipping Line.

HUMAN CAPITAL COMPONENTS/ INDICATORS	FREQUENCIES
Training	29
Health / Safety	11
Education	4
Skill	4
Communication	2
Leadership	2
Compensation	1
Human Resources	1
Knowledge	1
Motivation	1

Similar to the previous results, “training” and “health and safety” indicators are the most frequently stated indicators in Cosco Shipping Line web sites. “Education,” “skill,” “communication,” “leadership,” “compensation,” “human resources,” “knowledge” and “motivation” follow respectively. Different from the first three shipping lines, “motivation” as a human capital indicator has been seen in the Cosco Shipping Line web site.

Hapag-Lloyd is a multinational German-based transportation company, which stands as the fifth rank of the Alphaliner top 100, specialised in reefer cargo, dangerous goods and special cargo projects. “Career,” “compliance commitment” and “sustainability” sections have been included in the analysis for Hapag Lloyd web site. The following table shows the frequencies of human capital indicators within the HapagLloyd analysis results.

Table 7: Content Analysis Results of Hapag Lloyd.

HUMAN CAPITAL COMPONENTS/ INDICATORS	FREQUENCIES
Health / Safety	6
Leadership	5
Communication	3

Training	3
Attitude	2
Competence	2
Employee Expertise	2
Motivation	1

According to the analysis results, Hapag Lloyd Shipping Line web site consists of fewer human capital-related indicators than do the other four shipping companies' web sites. Because of the scarcity of the frequencies, it is not quite possible to make a meaningful interpretation related with the human capital approach of Hapag Lloyd Shipping Line.

The review of the content analysis results is detailed in the following table. The results show that "health and safety" and training key words are the most frequent indicators for human capital view of global shipping lines

Table 8:Total Frequencies of Content Analysis Results

Human Capital Components/ Indicators	APM - Maersk	MSC	CMA CGM	COSCO	Hapag	Total Frequency
Health / Safety	13	14	57	11	6	101
Training	11	12	14	29	3	69
Experience	16	3	3	-	-	22
Commitment	8	7	5	-	-	20
Skill	2	5	6	4	-	17
Recruitment	13	-	3	-	-	16
Age	5	7	2	-	-	14
Education	5	2	-	4	-	11
Leadership	3	1	-	2	5	11
Human Resources	5	-	2	1	-	8
Knowledge	2	1	2	1	-	6
Communication	-	-	-	2	3	5
Employee Expertise	1	-	2	-	2	5
HR Investment	2	1	2	-	-	5
Compensation	2	-	-	1	-	3
Innovation	-	1	2	-	-	3
Attitude	-	-	-	-	2	2
Competence	-	-	-	-	2	2
Motivation	-	-	-	1	1	2
Entrepreneurship	-	-	1	-	-	1
Flexibility	-	-	1	-	-	1
Satisfaction	-	-	1	-	-	1
Staff Turnover	1	-	-	-	-	1

Conclusion

Constantly increasing global trade volumes increase the importance of maritime transportation day by day. A considerable amount of world trade is carried out through maritime transportation. With the introduction of containerization, the majority of the cargoes have been carried by containers. This situation has opened a new sector which is called "container shipping". As a consequence of rapid development in the container shipping sector, giant global container lines have showed up and gained substantial attention.

Human capital is considered to comprise people knowledge, capability, creativity, skills, culture, experience and motivation. Container shipping industry respectably relies on both financial and human capitals. So container lines should plan and execute human capital effectively. Container shipping line employees should be respectably qualified due to the crucial responsibilities for the succes and sustainability of the lines. In the dynamic and fierce competitive environment of container line industry to give qualified and continuous services to their customers, container lines should have qualified and adequate human capital which can handle operations and processes effectively and efficiently.

This study has aimed to investigate the human capital indicators in the context of global container shipping lines. In order to reach the objective of the study, a content analysis has been carried out on the top five ranked container lines according to their market shares.

When these global container lines are examined individually for their human capital situations, it has been seen that, human capital indicators are met mostly in the web sites of CMA CGM and APM Maersk container lines. In the evaluation of the analysis results it is detected that "health and safety" and "training" indicators are the most repeated ones for all 5 companies. In other words, the global container lines consider the welfare and employee development as the basis of their human capital view. According to the literature review to the best knowledge of authors, the know-how, competence and quality of the employees are the primary indicators situated in the human capital concept. The arguments of the human capital literature are also supported by this study's findings. The results of the content analysis have shown that the indicators revealed by the literature are also the most frequent ones mentioned in the web sites of global container lines. Containerization is a breath-taking innovation for shipping industry on its own. Findings of the study point out that "innovation", "leadership", "communication", "compensation", "motivation" and "entrepreneurship" are partaking human capital indicators in the container shipping line industry. The contribution of the study is the determination of prevailing human capital indicators for container shipping industry. The data obtained are expected to be a useful source for future studies in the measurement of human capital within the scope of container shipping industry.

This study was firstly planned to work on the intellectual capital disclosers, corporate social responsibility and sustainability reports or annual reports of the global container lines. Through the examination process, however, it has been seen that there is not a regular publication of these reports. Rather few reports could be reached. For this reason, it has been determined to conduct the study on web sites of the selected shipping companies. For further studies, sample size of the study could be extended.

References

- Abeysekera, I. and Guthrie, J. (2005). An empirical investigation of annual reporting trends of intellectual capital in Sri Lanka. *Critical Perspectives in Accounting*, 16(3), 151-63. [http://dx.doi.org/10.1016/S1045-2354\(03\)00059-5](http://dx.doi.org/10.1016/S1045-2354(03)00059-5).
- Akca, M., Yavuz, M. and Karagulle, A. O. (2013). Intellectual Capital as a Competitive Tool at Logistics and Transportation Industries: A Turkish Case. 11th International Logistics & Supply Chain Congress. Kayseri- TURKEY.
- Akin, A. (2010). İnsan sermayesi kaynakları açısından girişimci özellikleri (Anadolu girişimcileri üzerine bir araştırma). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 8-22.
- Alphaliner (2017). *Top 100*. URL: <https://alphaliner.axsmarine.com/PublicTop100/>.
- April, K. A., Bosma, P. and Deglon, D. A. (2003). IC measurement and reporting: establishing a practice in SA mining. *Journal of Intellectual Capital*, 4(2), 165-180. <https://doi.org/10.1108/14691930310472794>.
- Ateş, A., Karadeniz, Ş., and Esmer, S. (2010). Dünya Konteyner Taşımacılığı Pazarında Türkiye'nin Yeri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 2(2), 83-98.
- Baron, A. (2011). Measuring human capital. *Strategic HR Review*, 10(2), 30-35. DOI: 10.1108/14754391111108338.
- Beattie, v. and Thomson, S. J. (2007). Lifting the lid on the use of content analysis to investigate intellectual capital disclosures. *Accounting Forum*, 31(2), 129-163. DOI:10.1016/j.accfor.2007.02.001.
- Bontis, N., Chua Chong Keow, W. and Richardson, S. (2000). Intellectual capital and business performance in Malaysian industries. *Journal of Intellectual Capital*, 1(1), 85-100.
- Bontis, N. 2003. Intellectual capital disclosure in Canadian Corporations. *Journal of Human Resource Costing and Accounting*, 7(1), 9-20. <https://doi.org/10.1108/eb029076>.
- Bozbura, F. T., Beskese, A. and Kahraman, C. (2007). Prioritization of human capital measurement indicators using fuzzy AHP. *Expert Systems with Applications*, 32(1), 1100-1112. DOI:10.1016/j.eswa.2006.02.006.
- Bozzolan, S., Favotto, F. and Ricceri, F. (2003). Italian annual intellectual capital disclosure: An empirical analysis. *Journal of Intellectual Capital*, 4(4), 543-558. DOI 10.1108/14691930310504554.
- Bozzolan, S., O'Regan, P. and Ricceri, F. (2006). Intellectual capital disclosure (ICD): A comparison of Italy and the UK. *Journal of Human Resource Costing and Accounting*, 10(2): 92-113. <https://doi.org/10.1108/14013380610703111>.
- Brennan, N. (2001). Reporting Intellectual Capital in Annual Reports: Evidence from Ireland. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 14(4), 423-436. <https://doi.org/10.1108/09513570110403443>.
- Bueno, E., Salmador, M. P., and Rodríguez, O. (2004). The role of social capital in today's economy: empirical evidence and proposal of a new model of intellectual capital. *Journal of Intellectual Capital*, 5(4), 556-574. DOI: 10.1108/14691930410567013.
- Bukowitz, W. R., Williams, R. L. and Mactas, E. S. (2004). Human Capital Measurement. *Research Technology Management*, 47(3), 43-49.
- Copacino, W. (1999). Research Hypotheses for the New Millennium – Keynote Address. Twenty-Eighth Annual Transportation and Logistics Educators' Conference, The Ohio State University and Council of Logistics Management. Oak Brook, IL.
- Edvinsson, L. and Malone, M.S. (1997). *Intellectual Capital: Realizing your Company's True Value by Finding its Hidden Roots*, 1st ed. New York: Harper Collins Publishing Inc.

- Elo, S. and Kyngas, H. (2008). The qualitative content analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107-115. DOI: 10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x.
- Folloni, G. and Vittadini, G. (2010). Human Capital Measurement: A Survey. *Journal of Economic Surveys*, 24(2), pp. 248-279. DOI: 10.1111/j.1467-6419.2009.00614.x
- Galbraith, J. K. (1969). *The New Industrial State*. London: Penguin Books.
- Guthrie, J., and Petty, R. (2000). Intellectual capital: Australian annual reporting practices. *Journal of Intellectual Capital*, 1(3), 241-251.
- Guthrie, J., Petty, R., Yongvanich, K. and Ricceri, F. (2004). Using Content Analysis as A Research Method to Inquire into Intellectual Capital Reporting. *Journal of Intellectual Capital*, 5(2), 282-293. <http://dx.doi.org/10.1108/14691930410533704>
- Han, J. and Ding, J. (2007). The Intellectual Capital Impacts on Logistics Business Performance. First International Conference on Transportation Engineering July 22-24. American Society of Civil Engineers. Southwest Jiaotong University, Chengdu, China. [http://dx.doi.org/10.1061/40932\(246\)546](http://dx.doi.org/10.1061/40932(246)546).
- Ho, Y., Lin, C., and Chiang, S. (2009). Organizational determinants of green innovation implementation in the logistics industry. *International Journal of Organizational Innovation*, 2(1), 3-12.
- Kamath, B. (2008). Intellectual capital disclosure in India: content analysis of "Teck" firms. *Journal of Human Resource Costing & Accounting*, 12(3), 213-224. DOI 10.1108/14013380810919859.
- Kang, S. C. and Snell, S. A. (2009). Intellectual Capital Architectures and Ambidextrous Learning: A Framework for Human Resource Management. *Journal of Management Studies*, 46(1), 65-92. DOI: 10.1111/j.1467-6486.2008.00776.x
- Kolbe, R. H. and Burnett, M. S. (1991). Content-Analysis Research: An Examination of Applications with Directives for Improving Research Reliability and Objectivity. *Journal of Consumer Research*, 18(2), 243-250. <http://www.jstor.org/stable/2489559>.
- Kong, G. and Kong, D. (2016). Corporate governance, human capital, and productivity: evidence from Chinese non-listed firms. *Applied Economics*, 48, 1-14. <http://dx.doi.org/10.1080/00036846.2016.1245837>
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Sage Publications: California.
- Li, J., Pike, R. and Haniffa, R. (2011). Intellectual capital disclosure and corporate governance structure in UK firms. *Accounting and Business Research*, 38(2), 137-159. DOI: 10.1080/00014788.2008.9663326.
- Likert, R. (1967). *The Human Organization: Its Management and Value*. New York: McGraw-Hill.
- Lorange, P. (2001). Strategic re-thinking in shipping companies. *Maritime Policy & Management*, 28(1), 23-32. <http://dx.doi.org/10.1080/030888301750050741>.
- Mahoney, J. T. And Kor, Y. Y. (2015). Advancing The Human Capital Perspective On Value Creation by Joining Capabilities and Governance Approaches. *Academy of Management Perspectives*, 29(3), 296-308. <http://dx.doi.org/10.5465/amp.2014.0151>.
- Marimuthu, M., Arokiasamy, L. and Ismail, M. (2009). Human Capital Development and Its Impact On Firm Performance: Evidence from Developmental Economics. *The Journal of International Social Research*, 2(8), 265-272.
- Martin De Castro, G., Delgado Verde, M., Lopez Saez, P. and Navas Lopez, J. E. (2010). Towards 'An Intellectual Capital-Based View of the Firm': Origins and Nature. *Journal of Business Ethics*, 98(4), 649-662. DOI: 10.1007/s10551-010-0644-5.
- Myers, M. B., Griffith, D. A. and Daugherty, P. J. (2004). Maximizing The Human Capital Equation in Logistics: Education, Experience, And Skills. *Journal of Business Logistics*, 25(1), 211-232. DOI: 10.1002/j.2158-1592.2004.tb00175.x.
- Petty, W. (1690). Political Arithmetik, or a Discourse Concerning the Extent and Value of Lands, People, Buildings. Reprinted in C.H. Hull (1899). *The Economic Writings of Sir William Petty*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Phillips, J. J. (2003). Human capital measurement. *Business Intelligence*, 10. <http://www.roiinstitute.net/wp-content/uploads/2014/12/Human-Capital-Measurement-A-Challenge-for-the-CLO.pdf>
- Phillips, J. J. (2007). Human Capital Measurement: Challenges and Opportunities for HR. *HRinsight*, 4(4). <http://www.roiinstitute.net/wp-content/uploads/2014/12/Human-Capital-Measurement-HR-Insight.pdf>
- Popa, C., Nistor, F., Reczey, I. and Quansah, D. (2016). The Seafarers' Human Capital Variables and The Crew Profile Dynamic Adjustment. *Scientific Bulletin "Mircea cel Batran" Naval Academy*, 19(1), 27-28. DOI: 10.21279/1454-864X-16-11-007.
- Ramezan, M. (2011). Intellectual capital and organizational organic structure in knowledge society: how are these concepts related? *International Journal of Information Management*, 31(1), 88-95. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2010.10.004>.
- Reed, K. K., Lubatkin, M., and Srinivasan, N. (2006). Proposing and testing an intellectual capital based view of the firm. *Journal of Management Studies*, 43(1), 867-893. <http://doi/10.1111/j.1467-6486.2006.00614.x/full>.
- Segun, O. P. and Deborah, O. O. (2016). Effect of Human Capital Expenditure on the Profitability of Quoted Manufacturing Companies in Nigeria. *Asian Journal of Finance & Accounting*, 8(2), 155-170. DOI: 10.5296/ajfa.v8i2.10197.
- Shaikh, J.M. Shaikh, J.M. (2004). Measuring and reporting of intellectual capital performance. *Journal of American Academy of Business*, 4(1/2), 439-448.
- Sollosy, M., McInerney, M. and Braun, C. K. (2016). Human Capital: A Strategic Asset Whose Time Has Come to Be Recognized on Organizations' Financial Statements. *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, 27(6), 19-27. DOI: 10.1002/jcaf.22201.
- Spender, J., and Marr, B. (2006). How a knowledge-based approach might illuminate the notion of human capital and its measurement. *Expert Systems with Applications*, 30(2), 265-271. <http://dx.doi.org/10.1016/j.eswa.2005.07.001>.
- Su, H. Y. (2014). Business ethics and the development of intellectual capital. *Journal of Business Ethics*, 119(1), 87-98. DOI: 10.1007/s10551-013-1623-4.
- Subramaniam, M., and Youndt, M. A. (2005). The influence of intellectual capital on the types of innovative capabilities. *Academy of Management Journal*, 48(3), 450-463. <http://www.jstor.org/stable/20159670>.
- Tsou, H. T., Chen, J. S. and Liao, S. W. (2016). Enhancing intellectual capital for e-service innovation. *Innovation: Management, Policy & Practice*, 18(1), 30-53. <http://dx.doi.org/10.1080/14479338.2016.1181527>.
- Van Lottum, J. and Poulsen, B., (2011). Estimating levels of numeracy and literacy in the maritime sector of the North Atlantic in the late eighteenth century. *Scandinavian Economic History Review*, 59(1), 65-80. <http://dx.doi.org/10.1080/03585522.2011.541124>.
- Van Lottum, J. and Van Zanden, J. L. (2014). Labour productivity and human capital in the European maritime sector of the eighteenth century. *Explorations in Economic History*, 53, 83-100. <http://dx.doi.org/10.1016/j.eeh.2014.04.001>.
- Wu, M. J. and Chen, S. T. (2016). Human Capital, Organizational Demography and Organizational Performance: The Analysis of CPA Firms in Taiwan. *International Business Research*, 9(11), 126-134. DOI: 10.5539/ibr.v9n11p126
- Wu, Y. C. and Chou, Y. H., (2007). A new look at logistics business performance: intellectual capital perspective. *The International Journal of Logistics Management*, 18(1), 41-63. DOI: 10.1108/09574090710748162.

Zelenika, R. and Pupavac, D., 2003, Intellectual Capital – Developmental Resource of Logistics Companies for 21st Century. *Technology and Management of Traffic*, 15(1), 37-41. DOI: 10.7307/ptt.v15i1.867.

Genişletilmiş Özet

Deniz taşımacılığı kökeni çok eski tarihlere dayanan bir taşımacılık türüdür ve yüksek taşıma kapasitesi, çevreye daha az zarar vermesi ve diğer modlar ile kıyaslandığında daha düşük maliyetli olması sebebiyle en çok tercih edilen ulaştırma modlarından biridir. 1960'lı yıllarda konteynerin bir taşıma kabı olarak kullanılmaya başlamasından sonra dünya ticaretinde konteyner kullanımı hızla artmış ve geçen süre zarfında konteyner taşımacılığında çok önemli atılımlar yapılmıştır. Günümüzde konteyner taşımacılığı konteynerin kendisi, konteyner gemileri, konteyner limanları, düzenli hatlarda konteyner taşımacılığı yapan gemi işletmeleri ve deniz acenteleri gibi bileşenlerden oluşan bir sistemdir (Ateş vd., 2010: 85). APM-Maersk, Mediterranean Shipping Company, CMA CGM Group, COSCO Shipping ve Hapag-Lloyd en yüksek Pazar payına sahip olan küresel konteyner taşıma şirketleridir.

Bilgiyi elde etmek ve yönetmek işletmelerin en önemli uğraşlarından biridir. Bu yüzden maddi varlıkların yanında maddi olmayan değerlerin önemi de her geçen gün artmaktadır. Entelektüel sermaye modellerinin temel bileşeni olarak kabul edilen insan sermayesi, en yalın haliyle bir işletmenin çalışanlarına ait bireysel bilgi stoğunu ifade etmektedir (Bontis et al., 2000). Bilgi, eğitim, rekabet gücü, yenilikçilik kapasitesi ve know-how öne çıkan insan sermayesi unsurlarıdır (Akın, 2010: 9). Denizcilik sektöründe de değişen çevreye ve zorlu piyasa koşullarına ayak uydurmak için bilgiye ve insan sermayesine verilen önem her geçen gün artmış, daha nitelikli iş görenler denizcilik işletmelerinin vazgeçilmezleri olmuştur.

Bu çalışmanın amacı uluslararası konteyner endüstrisi kapsamında insan sermayesi göstergelerini incelemektir. Çalışmada öncelikle detaylı bir literatür taraması yapılmış, literatürde sıklıkla kullanılan insan sermayesi göstergeleri belirlenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, en sık rastlanan insan sermayesi göstergelerinden bazıları; "sağlık ve güvenlik", "yetiştirme", "deneyim", "bağlılık", "yetenek", "işe alma", "eğitim" ve "liderlik" dir. Daha sonra araştırmanın amacına hizmet edecek şekilde yargısal örnekleme yoluyla Pazar paylarına göre, dünya konteyner taşımacılığı ile ilgili bilgiler sunan Alphaliner Top100 listesinde yer alan ilk 5 küresel konteyner hattı çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Bir sonraki aşamada ise literatür taraması sonucunda elde edilen insan sermayesi göstergeleri belirlenen konteyner hatlarının web sitelerinde anahtar kelime ve arama çerçevesi olarak kullanılmış, tanımlanan belirli karakterlerden sistematik ve tarafsız sonuçlar çıkarmak için kullanılan bir araştırma yöntemi olan içerik analizine tabi tutulmuştur.

Yapılan içerik analizi sonucunda APM Maersk için en çok vurgulanan insan sermayesi unsuru "deneyim", MSC, CMA-CGM ve HapagLloyd için "sağlık/güvenlik", COSCO Shipping için ise "yetiştirme" olarak belirlenmiştir. "Bağlılık", "işe alma", "yetenek", "liderlik" konteyner hatlarıncı önemli görülen diğer insan sermayesi unsurlarıdır. Konteyner hatlarının insan sermayesi yaklaşımlarında önem verilen ana unsurların ise çalışanların refahı, gelişimi ve bağlılığı olduğu tespit edilmiştir. İçerik analizi sonuçlarının genel olarak yapılan literatür taraması ile uyumlu olduğu görülmüştür. CMA-CGM ve APM Maersk web sitelerinin insan sermayesi göstergelerinin en sık rastlandığı web siteleri olarak görülmesine karşın Hapag Lloyd web sitesinin insan sermayesi göstergelerinin en az rastlandığı web site olduğu belirlenmiştir.

Bu çalışmada ilk olarak literatürden belirlenen insan sermayesi göstergeleri ile küresel konteyner hatlarının kurumsal sosyal sorumluluk raporları, sürdürülebilirlik raporları ve yıllık raporlarına içerik analizi yapılması hedeflenmiştir. Ancak, çalışma süreci boyunca bu raporların yeterli düzeyde ve sayıda yayımlanmadığı görülmüş, oldukça az sayıda rapora ulaşılmıştır. Bu nedenle araştırma belirlenen konteyner hatlarının web sitelerinde gerçekleştirilmiştir. İleriki araştırmalarda örneklem boyutunun genişletilmesi önerilmektedir. Çalışmada konteyner endüstrisi için geçerli insan sermayesi göstergeleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın bulgularının küresel konteyner endüstrisi bağlamında insan sermayesi literatürü için yararlı bir kaynak teşkil etmesi beklenmektedir.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Gelir Dağılımının Tasarruflar Üzerindeki Etkisi: Bir Alan Araştırması¹

The Effect of Income Distribution on Savings: A Field Research

Serap BARIŞ²

Emre ÇİFTÇİ³

Geliş Tarihi: 02.11.2017 / Düzenleme Tarihi: 27.03.2018 / Kabul Tarihi: 28.03.2018

Özet

Bir ekonomideki toplam tasarruflar farklı sınıflara (girişimci, ücretli ya da maaşlı çalışan vs.) ait heterojen bireylerin toplam tasarruflarından oluşmaktadır. Bu anlamda bireylerin elde ettikleri gelirin çeşidi toplam tasarruflar ve ekonomik büyüme için son derece önem arz etmektedir. Bu çalışmada gelir dağılımı ve tasarruf ilişkisi Tokat ilinde bireysel düzeyde incelenmiştir. Böylece tasarruf yapan kesimlerin belirlenmesi ve bireysel tasarruf davranışlarının ortaya konması amaçlanmıştır. Gelir dağılımı-tasarruf açısından ele alındığında, memur ve kendi nam veya hesabına çalışanların diğer meslek gruplarından (çiftçiler, işçiler vs.) daha fazla tasarruf ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada gelir, çocuk sahibi olma, eğitim düzeyi ve mesleğin tasarruf davranışının belirleyicileri olduğu saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Tasarruf, Gelir Dağılımı, Tokat.

Abstract

Total savings in an economy are the total savings of heterogeneous individuals of different classes (entrepreneur, wage or salaried employee, etc.). In this sense, the type of income that individuals earn is important for total savings and economic growth. In this study, income distribution and saving relation were examined at individual level in Tokat province. Thus, it is aimed to determine groups who saved money and to reveal individual saving behaviors. When considered in terms of income distribution-saving, it has been resulted that the civil servants and self-employed workers save more than other professions (farmers, workers, etc.). It has been determined that income comes from research, child ownership, education level and the saving behavior of the profession. In the study income, child ownership, level of education and profession were found as determinants of saving behavior.

Key words: Savings, Income Distribution, Tokat.

Giriş

Son yıllarda gelir dağılımı ile ilgili çalışmaların birçoğunun gelir dağılımı ve ekonomik büyüme ilişkisine odaklandığı görülmektedir. Halbuki klasik ekonomik teori yurtiçi tasarrufların yatırımlar ve ekonomik büyüme için önemli olduğunu vurgulamaktadır. Günümüzde de tasarruf konusunda yapılan çalışmalar, uluslararası sermaye hareketlerinin büyük ölçüde serbestleşmesine karşın, yatırımların temel finansman kaynağının yurtiçi tasarruflar olduğunu göstermektedir. Bu nedenle gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ayrıntılı olarak incelemek için, bir ülkedeki gelir dağılımının tasarruf/tüketim ve yatırım davranışlarını ne şekilde etkilediğinin bilinmesi önem arz etmektedir. Tasarruf davranışlarını açıklayan mevcut teori, gelir dağılımını ve bu dağılımdaki eşitsizliği tasarrufları açıklayan önemli bir faktör olarak görmesine rağmen, gelir eşitsizliğinin tasarruflar üzerindeki etkisinin ne olduğuna yönelik bir görüş birliğine henüz varılamamıştır. Klasik ve neoklasik teori gelir dağılımındaki eşitsizliği tasarrufların ve ekonomik büyümenin arzulanmayan ön koşulu olarak görürken, son yıllardaki politik ekonomi araştırmaları eşitsizliğin tasarrufları ve ekonomik büyümeyi negatif etkilediğini ortaya koymaktadır.

Kuramsal açıdan ele alındığında, toplam hanehalkı tasarrufları gelir dağılımının en az iki karşıt etkisinden etkilenirler. İlk olarak Keynesyen perspektiften bakıldığında, toplumdaki yüksek gelir gruplarının tasarruf eğilimi yüksekken, düşük gelir gruplarının tasarruf eğilimi düşüktür. Dolayısıyla gelir dağılımının en üstündeki hane halkları, en alttaki hanelere göre daha yüksek bir tasarruf eğilimine sahiptir. Bu nedenle, Keynes (1939) tarafından belirtildiği gibi, en üstteki gelir yoğunluğunun artması, toplam tasarruf oranının yükselmesine neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında gelir dağılımında eşitsizlik olması tasarruflar için iyidir. Benzer şekilde Kuznets, kişi başına gelir artışlarının başlangıçta gelir eşitsizliğinde artışa yol açtığını, kişi başına gelir artışı devam ettikçe de gelir eşitsizliğinin azaldığını gözlemlemiştir. Buna göre kalkınmanın ilk

¹ Bu çalışmanın yalnızca bir kısmı Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yrd. Doç. Dr. Serap BARIŞ danışmanlığında Emre ÇİFTÇİ tarafından hazırlanan ve 07.07.2017 tarihinde kabul edilen "Tokat İlinde Hanehalkı Tasarruf Davranışının Belirleyicileri" isimli tez çalışmasına dayanmaktadır.

² Dr. Öğr. Üyesi, Gaziosmanpaşa Üni. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat ABD.
E-posta: serap.baris@gop.edu.tr

³ Defterdarlık Uzmanı, Maliye Bakanlığı.
E-posta: emreciftci.85.@gmail.com

evrelerinde tasarruf yapan tek sınıf yüksek gelirli lerdir. Örneğin nüfusun en zengin %5'lik kısmı yurtiçi tasarrufun yaklaşık 2/3'ünü yaparken, nüfusun en fakir %20'lik kısmı da hiç tasarruf yapmamaktadır (Kuznets, 1955:7).

İkinci olarak -Keynesyen düşüncenin aksine- Dusenberry (1949)'nin nispi gelir hipotezine göre hanehalkı tasarruf/tüketim davranışı toplumsal karşılaştırma ve alışkanlıklardan etkilenir. Dolayısıyla hanehalklarının tüketim/tasarruf davranışı mutlak gelirlerine göre değil nispi gelirlerine göre belirlenir. Zengin komşularının gelir ve harcamalarındaki artışı gözlemleyen düşük gelirli hanehalkları, kendi gelirleri onların gerisinde kaldığında daha az tasarruf edip tüketimlerini artırabilirler. Frank vd. (2010) tarafından "harcama aşamaları" (expenditure cascades) olarak adlandırılan bu durum, yüksek gelir elde eden kesimlerin tasarruflarındaki artışı telafi ederek, toplam tasarrufları dahi azaltabilir (Frank vd., 2010: 3-4).

Tasarruf ve gelir dağılımı arasındaki ilişki Lewis (1954), Kaldor (1957) ve Pasinetti (1962) gibi neo-keynesyen büyüme modellerinin merkezinde yer alır. Lewis (1954), Kaldor (1957) ve Pasinetti (1962) daha çok gelirin fonksiyonel dağılımına (işçiler ve kapitalistler gibi sınıflar arasındaki dağılımına) odaklanmışlar ve gelir dağılımının tasarrufların önemli belirleyicisi olduğunu belirtmişlerdir (Loayza vd., 2000: 400). Bu teoriler gelir eşitsizliğinin toplam tasarruflar üzerinde doğrudan pozitif etkisi olduğunu ileri sürerler (Schmidt-Hebbel ve Serven, 2000: 418). Neo-keynesyenlere göre, kapitalistler lehine oluşan bir gelir eşitsizliği kaynakları tüketimden tasarrufa ve dolayısıyla yatırıma aktarmak için iyi bir mekanizmadır. Çünkü kapitalist sınıfın tasarruf eğilimi yüksekken, işçi sınıfının tüketim eğilimi daha yüksektir (Tokatlıoğlu ve Atan, 2007: 35). Örneğin Lewis (1954)'e göre iktisadi kalkınmanın asıl sorunu gelir dağılımının tasarruf eden lehine dönüştürülmesidir. Lewis toplumda tek tasarruf edenlerin kar geliri elde eden müteşebbisler olduğunu, gelir dağılımının kar lehine değiştiğinde yani müteşebbis sınıf arttıkça, toplam tasarruflar ve yatırımlar artacak dolayısıyla sermaye birikimi ve büyüme hızlanacaktır.

Kaldor (1957) da Lewis'e benzer şekilde işçilerin kazandıklarının tümünü harcadıklarını yani tasarruf eğilimlerinin sıfır olduğunu varsaymaktadır. Buna karşın, sermayedarların tasarruf eğilimlerinin yüksek olduğunu belirtir. Sermayedarların marjinal tasarruf eğilimleri işçilerden daha yüksek olduğundan tasarrufları arttırmak için sermayedarların kâr oranları yükselmelidir. Bunun için de fiyatların artması gerekmektedir. Böylece bu teorinin öngörüsüne göre, gelir dağılımı eşitsizliği ile tasarruf ve yatırım arasında pozitif ilişki ortaya çıkmaktadır.

Pasinetti (1962)'ye göre ise yatırım yapan tek sınıf kapitalistlerdir ve sadece kar geliri elde ederler. İşçi sınıfı hem kar hem de ücret geliri elde ederler. Kaldor modelinden farklı olarak işçiler kar geliri de elde ettiklerinden, işçilerin tasarruf eğilimi sıfır değildir ancak oldukça düşüktür. İşçilerin tasarruf eğilimlerinin etkilediği tek şey milli gelirin sınıfsal (işçiler ve kapitalistler) dağılımıdır. Modelde gelir eşitsizliği tasarrufu işçilere göre daha yüksek olan kapitalist sınıf lehine bozulacaktır.

Son politik ekonomi araştırmaları gelir eşitsizliğinin yatırım ve ekonomik büyüme yoluyla toplam tasarruflar üzerinde negatif etkisi olacağını öne sürmektedir (Schmidt-Hebbel ve Serven, 2000: 418). Yüksek gelir eşitsizliği olan bir toplumda yeniden dağılım dolayısıyla yüksek vergileme için büyük bir talep vardır. Yüksek vergileme yatırımların getirisini düşürdüğünden yatırımlar azalır. Dahası toplumsal huzursuzluk ve politik istikrarsızlık nedeniyle ortaya çıkan belirsizlikler de yatırımlarda ve verimlilikte azalmaya yol açarak tasarruf oranlarını düşürebilecektir (Alesina and Perotti, 1996; Alesina ve Rodrik, 1994).

Netice itibarıyla teorik literatür gelir dağılımının toplam tasarruflar üzerindeki etkisinin varlığını kabul etmesine rağmen, bu ilişkinin niteliği konusunda bir görüş birliğine varılamamıştır. Benzer durum ampirik çalışmalar için de geçerlidir. Bu çalışmada ise gelir dağılımı-tasarruf ilişkisi Tokat ilinde bireysel düzeyde incelenenektir. Çalışma ile -toplam tasarrufların önemli kaynağını hanehalkı tasarrufları oluşturduğu düşünüldüğünde- hanehalkının mesleğine göre tasarruf eğilimi belirlenebilecektir. Ayrıca hanehalklarının tasarruf özellikleri (tasarruf yapma nedenleri, tercih ettikleri tasarruf araçları vs.) ve tasarruf davranışının belirleyenleri ortaya konabilecektir. Elde edilen sonuçlar tasarruf politikalarında yol gösterici olmasının yanı sıra, ulusal literatürdeki ampirik çalışmaların kıtlığı dikkate alındığında bu alandaki bilgi birikimine katkı sağlayacak olması da çalışmayı önemli kılmaktadır. Çalışmada giriş kısmını takiben konuyla ilgili ampirik çerçeve açıklandıktan sonra, alan araştırması kapsamında Tokat ilinde 430 hanehalkı ile yapılan anket ve analiz sonuçları yer almaktadır.

Ampirik Literatür

Teorik literatür gelir dağılımının toplam tasarruflar üzerinde bir etkisinin olduğu konusunda hemfikirlerdir. Ancak, bu ilişkinin niteliği henüz kesinlik kazamamıştır. Bu konudaki toplam tasarruf verilerinin kullanıldığı ülkelerarası ampirik çalışmalar farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Bir grup çalışma gelir dağılımının tasarruflar üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını ortaya koymaktadır. Örneğin, Schmidt-Hebbel ve Serven (2000) gelir eşitsizliği ve toplam tasarruf ilişkisini hem sanayileşmiş hem de gelişmekte olan ülke örneğinde test etmiş ancak gelir eşitsizliğinin toplam tasarruflar üzerindeki etkisine dair herhangi bir sistematik ilişki bulamamıştır. Leigh and Posso (2009) 11 gelişmiş ülkede en zengin %10 ve %1'in gelirdeki payı ile toplam tasarruflar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 1921-2002 dönemi verilerini kullandıkları çalışmalarında değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır. Yazarlara göre bu sonuçlar üst gelir eşitsizliğinin tasarrufların önemli bir belirleyicisi olmadığını göstermektedir. Musgrave (1980) tasarrufları temsilen toplam tasarrufları kullandığı çalışmasında hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkeler için yapılan analizde gelir eşitsizliği ile toplam tasarruflar arasında anlamlı bir ilişki elde edememiştir. Li ve Zou (2004) gelir dağılımının toplam tasarruflar üzerindeki etkisini 49 tane gelişmiş ve gelişmekte olan ülke verilerini kullanarak analiz etmiş ve gini katsayısı ile tasarruf oranları arasında bir ilişki bulamamıştır.

Bazı çalışmalarda ise gelir dağılımı eşitsizliğinin tasarrufları negatif etkilediğine dair bulgular elde edilmiştir. Avarez-Cuadrado ve El-Attar Vilalta (2012), altı gelişmiş ülkede 1954-2007 dönemi verilerini kullanarak gelir eşitsizliğinin toplam

tasarruflar üzerindeki etkilerini incelemişler ve değişkenler arasında negatif ilişki bulgulamışlardır. Behringer ve van Treeck (2013) de gini katsayısı ve tasarruf oranları arasında güçlü negatif ilişki ortaya koyanlardır. Bofinger ve Scheuermeyer (2014) 21 sanayileşmiş ülkeye ait 1970-2007 dönemi verileriyle gelir dağılımının hanehalkı tasarrufları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmada ülkelerin geneli için gelir dağılımı ve tasarruflar arasında güçlü olmayan doğrusal bir ilişki bulunmuşlardır. G7 ekonomilerini içeren alt örneklem grubunda ise gelir dağılımı ve tasarruflar arasında güçlü negatif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gelir dağılımı ve tasarruflar arasında pozitif ilişki olduğu bulgusu da literatürün sonuçları arasında yer almaktadır. Smith (2001) gelir dağılımının özel tasarruflar üzerindeki etkisini 66 ülke için (20 gelişmiş ve 46 gelişmekte olan ülke) yatay kesit ve panel verilerle incelemiştir. Gelir dağılımı eşitsizliği özel sektör için mevcut finansal piyasa gelişimi ve kredi imkanlarına bağlı olarak özel tasarruf oranları üzerinde güçlü, olumlu bir etkiye sahiptir. Böylece, çalışma kredi piyasasındaki aksaklıkları eşitsizlik-özel tasarruf bağlantısının muhtemel nedeni olarak tanımlamaktadır. Gelir eşitsizliği tasarruf ilişkisini Smith (2001) ile benzer finansal piyasa ve kredi koşulları ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşan bir başka çalışma Bofinger ve Scheuermeyer (2016)'dır. Yazarlar 29 gelişmiş ülke ekonomisini verilerini kullandıkları çalışmalarında ilginç sonuçlara ulaşmışlardır. Eşitsizliğin düşük seviyelerinde eşitsizlikle tasarruflar arasında pozitif ilişki; eşitsizliğin yüksek düzeylerinde eşitsizlik ile tasarruflar arasında negatif ilişki bulunmuşlardır. Ayrıca, eşitsizlikle tasarruf arasındaki ilişki finansal piyasa koşullarına da bağlıdır. Krediler yetersiz (kıt) olduğunda eşitsizlik tasarruf oranını arttırırken, yüksek kredi düzeyinde tasarruf oranını düşürme eğiliminde olduğu çalışmanın bulgularındandır. Lim (1980) de gelişmekte olan ülkelerde eşitsizliğin toplam tasarrufları artırma eğiliminde olduğuna dair deliller bulmuştur. Hong (1995) hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke grubunun 1960-1985 yıllarına ait ortalamalarını kullanmış ve üst gelir grubundakilerin (en üst %20'lik dilim) gelirleri arttıkça tasarruf eğilimlerinin arttığına dair deliller bulmuştur.

Bu çalışmalardan farklı olarak Yıldırım (2015) hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri dahil ettiği örneklemeden iki farklı sonuç bulgulamıştır. 1965-2011 dönemini kapsayan analizde, gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliği artışı gayri safi yurt içi tasarrufları azaltırken, gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliği artışı gayri safi yurt içi tasarrufları arttırmaktadır.

Mikro çalışmalarda genellikle hanehalkı bütçe anketleri ya da hanehalkına yapılan özel anketler sonucu elde edilen verilere dayanmaktadır. Bu çalışmalarda ulaşılan sonuçlarda makro veri setlerinin kullanıldığı ülke/ülke grupları çalışmalarının aksine birbirine benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu literatürün ortak bulgusu, "yüksek gelirli hanehalklarının düşük gelirli hanehalkına göre ortalama olarak daha fazla tasarruf yaptığı" şeklindedir. Örneğin, Kelley ve Williamson (1968), Endonezya'nın Jogjakarta bölgesinde hanehalkının tasarruf davranışını, hanehalkını çeşitli meslek gruplarına ayırarak incelemiştir. Hanehalkının 6 meslek grubuna ayrıldığı çalışmada tüccar, esnaf ve kendi adına çalışanların ortalama tasarruf eğilimleri diğer meslek gruplarının üzerindeyken; ücret ve maaş geliri kazananların diğer mesleklerle göre marjinal tasarruf eğilimi daha düşüktür. ABD için tüketici harcamaları anketi verilerini kullanan Bunting (1991), hanehalkının gelirlerinin beşte birlik payları arttıkça marjinal tasarruf eğiliminin düzenli olarak arttığına dair güçlü kanıtlar bulmuştur. Dynan vd. (2004), yüksek gelirli ABD hane halklarının sürekli gelirlerinin daha büyük bir bölümünü yoksul hanelerden daha fazla tasarruf ettiğine dair bazı kanıtlar ortaya koymuşlardır.

Türkiye'de ise bu konuda 2000'li yıllarda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Karataş ve Cavgar (2001) Muğla ilinde bazı meslek gruplarının tasarruf eğilimini incelemiş, memur ve esnafın diğer meslek gruplarından daha fazla tasarruf yaptığı sonucuna ulaşmıştır. Çolak ve Öztürkler (2012), "Hanehalkı Bütçe Araştırması 2010" veri setinden yola çıkarak yaptıkları çalışmada Türkiye'de düşük gelirli hanehalkları için tasarruf oranları negatif değerler alırken, en yüksek gelirli hanehalklarının tasarruf oranı ise %30 ve üzerindedir. Yazarlara göre gelir düzeyinin yükseltilmesi ve gelir dağılımının düzeltilmesi ile Türkiye'de tasarruf oranları artacaktır. Cilasun ve Kırdar (2009) ile Yükseler ve Türkan (2007)'de çeşitli yıllara ait Hanehalkı Bütçe Anketini kullandıkları çalışmalarında benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Uzay (2011) ise gelir dağılımı tasarruf ilişkisini Kayseri'deki girişimciler özelinde incelemiştir. Girişimcilerin tasarruf eğilimlerinin oldukça yüksek olduğunu ortaya koyan yazar, bu durumun en önemli nedeninin girişimcilerin yatırımlarını öz sermaye ile finanse etmek istemeleri olduğunu belirtmektedir. Şengür ve Taban (2016), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketlerini kullanılarak 2002-2013 döneminde hanehalkı gelir çeşidinin tasarruflar üzerindeki etkisi incelemiştir. Çoklu doğrusal regresyon modeli analizinin kullanıldığı çalışmada ücret-prim geliri, faiz ve kira geliri, emekli maaşı ve diğer maaşların hanehalkı tasarrufları üzerinde pozitif etki yaptığı belirlenmiştir.

Tokat'ta Hanehalkı Düzeyinde Bir Araştırma

Veriler ve Yöntem

Bu araştırmanın amacı gelir dağılımı ve tasarruf ilişkisini Tokat ili özelinde incelemektir. Ayrıca çalışma ile bireylerin tasarruf davranışlarını etkileyen diğer faktörler de incelenebilecektir. Araştırma verileri 1 Mayıs-1 Temmuz 2016 tarihleri arasında, basit rassal örnekleme yoluyla Tokat il merkezinde yaşayan 430 hanehalkı ile yüz yüze görüşülerek anket aracılığıyla toplanmıştır. Basit rassal örnekleme alınmasının ana prensibi her bir anakütle elemanın aynı olasılıkla örneğe girebilmesidir. Bu anketlerden 40 adedi sağlıklı veriler içerdiğinden dolayı 390 adet anket verileri analize dahil edilmiştir. Örneklem büyüklüğü Sekaran (1992) dikkate alınarak belirlenmiş olup 100.000'den büyük anaküteller için en az 384 olmalıdır.

Araştırmada tasarruf yapılıp yapılmama durumu bağımlı değişken, tasarruf yapılıp yapılmamayı etkileyecek sosyo-ekonomik ve demografik faktörler de bağımsız değişkendir. Bu araştırma kapsamında sadece parasal tasarruflar düşünülmüş ve sorular ona göre düzenlenmiştir. Hazırlanan ankette 24 çoktan seçmeli soru sorulmuştur. Bireylere tasarruf yapılıp yapılmadıklarından başka cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek vb. demografik soruların yanısıra; bireyin aylık geliri, ek geliri, eşinin geliri, hanehalkı toplam aylık geliri gibi ekonomik durumunu içeren sorular da sorulmuştur. Elde edilen veriler SPSS programı yardımıyla frekans, yüzdelik ve lojistik regresyon analizleri ile değerlendirilmiştir.

İstatistiksel analiz yapılmadan önce, verilerin kategorik (nominal, ordinal) ya da sürekli olup olmadığına bakılmalıdır. Birinci tür verilerde parametrik olmayan istatistikler kullanılırken, ikinci tür verilerde parametrik istatistikler kullanılır. İleri parametrik olmayan bir istatistiksel metod olan lojistik regresyon, bağımlı değişken başarılı-başarısız, sağlam-bozuk gibi mutlaka ikili sonucu olan değişken olduğunda kullanılır. Ayrıca zorunlu olmamakla beraber bağımsız değişkenler genellikle sürekli olurlar. Doğrusal regresyonda olduğu gibi lojistik regresyonda da bazı değişken değerlerine dayanarak tahmin yapılır. Ancak, aralarında şu fark vardır. Doğrusal regresyon analizinde tahmin edilecek değişken olan bağımlı değişken sürekli bir değişken iken, lojistik regresyonda bağımlı değişken ikili nominal bir değişkendir (Akgül ve Çevik, 2003: 390). Bu durum regresyon analizinde kullanılan istatistik testleri burada geçersiz hale getirmektedir.

Lojistik regresyonda bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki, çoklu regresyon analizindeki gibi doğrusal olmadığından (non-linear), binom logit modeli şu şekilde formüle edilebilir (Gujarati, 2016: 235):

$$P_i = \frac{1}{1 + e^{-z_i}}$$

Burada P_i olayın/olgunun gerçekleşme (yani $Y_i = 1$) olasılığıdır ve

$$Z_i = BX + u_i$$

şeklinde. $Y_i = 0$ olma (olayın/olgunun gerçekleşmeme) olasılığı da şöyle gösterilmektedir.

$$1 - P_i = \frac{1}{1 + e^{z_i}}$$

Dolayısıyla lojistik regresyonda bağımlı değişken Y_i "0" ve "1" olarak iki değer alabilmektedir. Hesaplama yöntemi olarak çoklu regresyondan farklı olarak maksimum olabilirlik yöntemi (maksimum likelihood) yöntemi kullanılmaktadır.

Lojistik regresyonun yorumlanması regresyon analizine benzer olup, modelde yer alan her bir bağımsız değişkene ait katsayı sözkonusu değişkenin görece açıklayıcılık derecesini göstermektedir. Lojistik regresyon analizi yapıldıktan sonra modelin genel uyumunun ölçülmesi/değerlendirilmesi gerekir. Modelin genel uyumu çeşitli yollarla ölçülebilir. Bunlardan ilki, sınıflandırma yöntemidir. Burada önerilen modelin doğru sınıflandırma oranı, modelin genel uyumluluğunun bir göstergesi olarak ele alınır. İkinci bir yöntem Hosmer-Lemeshow sınıflandırma testidir. Bu yaklaşım modelin tahmin hassasiyetini bağımlı değişkenin gerçek tahmini esasına dayandırdığından daha avantajlıdır. Son olarak lojistik regresyon modelinde yer alan değişkenlere ilişkin katsayıların anlamlılık testi için Wald istatistiği kullanılmaktadır (Altunışık vd., 2012: 253-254).

Çalışmada lojistik regresyon analizinin tercih edilme nedeni bağımlı değişkenin tasarruf yapma ve yapmama şeklinde kategorik bir değişken olmasındandır.

Bulgular

Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Bu kısımda Tokat il merkezinde yaşayan katılımcıların sosyo-demografik ve ekonomik özelliklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Tablo 1'de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %71,3'ü erkek, % 28,7'sini kadınlar oluştururken, %77,4'ünün evli, %17,2'sinin bekâr ve %5,4'ünün dul/boşanmış olduğu görülmektedir. Yine katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, %30,3 ile yaşları 25-34 ve %31,5 ile yaşları 35-44 arasında olan katılımcıların oranının birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Aynı zamanda 18-44 yaşları arası toplamda %65,6 olan katılımcı sayısı, araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun genç ve orta yaşta olduğunu göstermektedir. Tablo 1'de ankete katılanların eğitim durumları ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Katılımcıların %79,2 ile büyük çoğunluğunun lise mezunu ve üstü olduğu anlaşılmaktadır. Ceritoğlu ve Eren (2013) eğitim seviyesinin artmasının hanehalkı tasarrufları üzerinde olumlu yönde önemli etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum üniversite mezunu hanehalklarının sürekli gelirlerinin ve dolayısıyla hanehalkı tasarruflarına katkısının daha yüksek olması ile açıklanabilir. Yine ankete katılanların %20,8'inin ilköğretim, %46,1'sinin lise, %4,6'ünün yüksek lisans/doktora mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların meslek gruplarına dağılımını incelendiğinde %22,1'ünün memur, %23,7'inin işçi, %30,2'sinin kendi nam ve hesabına çalışan, %10,4'ünün çiftçi, %7,4'unun emekli ve %6,2'unun diğer mesleklerden olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 1'den katılımcıların aylık geliri de izlenebilmektedir. Katılımcıların %3,8'inin 0-1000 TL arasında, %45,1'in 1001-3000 TL arasında ve %51,1'i ise 3001 TL ve üstünde aylık gelire sahiptir. Hanehalkının toplam aylık geliri incelendiğinde %7,1'inin 0-2000 TL arasında, %33,1'inin 2001-4000 TL arasında, %40,8'inin 4001-7000 TL arasında ve %19'unun ise 7001 TL ve üstü toplam aylık gelire sahip olduğu belirlenmiştir.

Örneklem grubunun hanehalkı tipi incelendiğinde ankete katılanların %65,1'inin evli ve çocuk sahibi olduğu, %12,8'inin evli ancak çocuğunun olmadığı, %10,8'inin yalnız ve %11,3'ünün anne ve babasıyla yaşadığı belirlenmiştir (Tablo 1). Ankete katılan hanehalklarının %63,6'sının kendi evinde, %26,7'sinin kiralık bir evde, %5,4'ünün lojmanda, %4,3'ünün

diğer şekillerde bir konutta ikamet ettikleri tespit edilmiştir. Diğer şekilde ikamet edenleri ise kira ödemediği bir yakının evinde yaşayan bireyler oluşturmaktadır.

Tablo 1’de katılımcıların bir ay içinde elde ettiği ek gelirler yer almaktadır. Herhangi bir ek geliri olmayanların oranı %60,4’tür. Kira geliri elde edenlerin toplam içindeki payı %17,7’dir. Katılımcıların %5,1’i karşılıksız yardım alırken, %12,8’i ek iş yaptıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 1: Sosyo-Demografik Özellikler

Sosyo-Demografik Özellik	Frekans (n)	Yüzde (%)	
Cinsiyet	Kadın	112	28,7
	Erkek	278	71,3
Medeni Durum	Evlü	302	77,4
	Bekar	67	17,2
	Dul/Boşanmış	21	5,4
Yaş	18-24	15	3,8
	25-34	118	30,3
	35-44	123	31,5
	45-54	84	21,5
	55 ve üstü	50	12,9
Eğitim Durumu	İlkokul/İlköğretim	55	14,1
	Lise ve Dengi	77	19,7
	Üniversite	237	60,8
	Yüksek Lisans/Doktora	21	5,4
Meslek	Memur	107	27,4
	İşçi	98	25,1
	Kendi Nam ve Hesabına Çalışan	96	24,6
	Çiftçi	39	10,1
	Emekli	27	6,9
	Diğerleri	23	5,9
Aylık Gelir	0-1000	15	3,8
	1001-3000	176	45,1
	3001 ve üstü	199	51,1
Hanehalkı Tipi	Yalnız Yaşıyorum	42	10,8
	Annem ve Babamla Yaşıyorum	44	11,3
	Evlüyüm ve Çocukum Var	254	65,1
	Evlüyüm, Çocukum Yok	50	12,8
Hanehalkı Toplam Aylık Geliri	0-2000 TL	28	7,1
	2001-4000 TL	129	33,1
	4001-7000 TL	159	40,8
	7001 TL ve Üstü	74	19
Ek Gelir	Yok	259	60,4
	Kira	76	17,7
	Karşılıksız Yardım	22	5,1
	Miras	17	4
	Ek iş	55	12,8
Konut Mülkiyet Durumu	Ev Sahibi	248	63,6
	Lojman	21	5,4
	Kiracı	104	26,7
	Diğerleri*	17	4,3
Toplam	390	100	

Katılımcıların Tasarruf Davranışları Özellikleri

Çalışmanın bağımlı değişkenini bireylerin tasarruf yapıp yapmama durumları oluşturmaktadır. Tablo 2’ye göre ankete katılanların %59,2 (231 kişi) tasarruf yaptığını belirtirken, tasarruf yapmayanların oranı %40,8’dir (159 kişi).

Tablo 2: Tasarruf Yapıp Yapmama Durumu

Tasarruf Durumu	Frekans(n)	Yüzde(%)
Tasarruf Yapıyorum	231	59,2
Tasarruf Yapmıyorum	159	40,8
Toplam	390	100

Tasarruf yapan bu 231 kişiye “hangi sıklıkla tasarruf yaptıkları” sorulduğunda yarıdan fazlası (%53,6’sı) her ay yaptığını belirtirken, %3,6’sı 3 ayda bir, %0,8’i 6 ayda bir, %1,3’ü de yılda bir defa tasarruf yaptığını belirtmiştir (Tablo 3).

Tablo 3: Tasarruf Sıklığına İlişkin Dağılım

Tasarruf Sıklığı	Frekans(n)	Yüzde(%)
Her Ay	209	90,1
3 Ayda Bir	15	6,5
6 Ayda Bir	3	1,3
Yılda Bir Defa	4	1,1
Toplam	231	100

Bireylerin tasarruf yapmalarında farklı faktörler etkili olabilir. Klasiklere göre bu faktörlerden en önemlisi faiz iken Keynes, faizin dışında bireyleri tasarrufta bulunmaya iten pek çok subjektif faktörün olduğunu belirtmiştir. Keynes’e göre (1936: 99-100) bu faktörler; beklenmedik güçlüklerle karşı bir fon oluşturma (hastalık, işsizlik, kaza), bireyin ya da ailesinin gelecekte ortaya çıkabilecek muhtemel durumlarına karşı hazırlıklı olma (yaşlılık, eğitim, bakım vs.), yaşlılıkta/emeklilikte yüksek bir gelire sahip olma arzusu, bağımsızlık ve belli işleri başarabilme isteği, spekülatif amaçlı, miras, cimrilik ve tutumluluk olarak sıralanmaktadır.

Çalışmada bu faktörlerde göz önüne alınarak tasarruf yapan bireylere ne amaçla tasarruf yaptıkları sorulmuştur. Katılımcıların %51’i ev ya da araba almak, %40,2’si çocuklarının eğitimleri, %35,5’i gelecekte yüksek bir hayat standardı, %31,6’sı beklenmedik durumlara karşı güvence (hastalık, işsizlik vs.), %28,5’i aileden gelen gelenekten dolayı (tutumluluk), %16’sı evlilik/tatil, %12,1’i faiz geliri elde etmek için tasarruf yapmaktadır. Bu verilerden hareketle katılımcıların *yarıdan fazlası ev ya da araba almak* için tasarruf yapmak istemektedir. Ankete katılanların %14,2’si ise emeklilik döneminde maaşı düşeceği için tasarruf yaparken, faiz geliri elde etmek için tasarruf yapanların oranı (%12,1) diğer nedenlere göre oldukça düşüktür. Yine bireylerin %5,6’sı tedavi amaçlı, işlerini büyütmek vs. nedenlerden tasarruf yaptıklarını belirtmişlerdir (Tablo 4).

Tablo 4: Tasarruf Yapma Nedenleri

Tasarruf Yapma Nedeni	Frekans (n)	Yüzde(%)
Çocuklarını İçin (Eğitim ve Gelecekleri)	93	40,2
Beklenmedik Durumlara Karşı Güvence İçin	73	31,6
Emeklilik İçin	33	14,2
Evlilik/Tatil Gibi Nedenlerden Dolayı	37	16
Faiz Geliri Elde Etmek İçin	28	12,1
Aile Geleneği, Özel Bir Nedeni Yok	66	28,5
Gelecekte Yüksek Bir Hayat Standardı İçin	82	35,5
Ev/Araba Almak İçin	118	51
Diğer	13	5,6

Not: Birden fazla seçenek işaretlendiğinden frekans toplamı 231’i, oranı da % 100’ü aşmaktadır.

Tablo 5’te “Aylık tasarruf miktarınız yaklaşık ne kadardır?” sorusuna verilen cevapların dağılımı görülmektedir. Buna göre hanehalkının %61’i 501-2000 TL arası tasarruf yapmaktadır.

Tablo 5: Tasarruf Miktarları

Aylık Tasarruf Miktarı	Frekans(n)	Yüzde(%)
500 TL’ye kadar	28	12,2
501-1000 TL	78	33,7
1001-2000 TL	63	27,3
2001-3000 TL	35	15,1
3001-4000 TL	13	5,6
4001-5000 TL	6	2,6
5001 TL ve üzeri	8	3,5
TOPLAM	231	100

Tasarruf yapmayan bireylere neden tasarruf yapmadıkları sorulduğunda ise %51’i borçlarından, %28,9’u yeterli gelirinin olmamasından, %25,1’i hayat pahalılığı, ekonomik kriz vs. nedenlerden, %23,8’i tasarrufa ihtiyacı olmadığından, %17,6’sı alışveriş alışkanlıklarından dolayı tasarruf yap(a)mamaktadır (Tablo 6). Bu bulgulara göre, katılımcıların %80’i harcanabilir gelirleriyle sadece tüketimlerinin tamamını veya bir kısmını karşılayabildikleri söylenebilir.

Tablo 6: Tasarruf Yapmama Nedenleri

Tasarruf Yapmama Nedeni	Frekans(n)	Yüzde(%)
Yeterli Gelirim Yok	46	28,9
Borçlarımdan Dolayı	81	51
Aileme (anneme ve babama destek) Destek Olduğumdan	10	6,28
Alışveriş Alışkanlıklarından Dolayı	28	17,6
Bankalara ve Diğer Finans Kurumlarına Güvensizlik	6	3,7

Tasarrufa İhtiyacım Yok, Yeterli Varlığa Sahibim	38	23,8
Hayat Pahalılığı, Ekonomik Kriz vs. Nedenlerden	40	25,1
Tasarruf Dışında Planlarım Var	15	9,4
Diğer	12	7,5

Not: Birden fazla seçenek işaretlendiğinden frekans toplamı 159'u, oranı da %100'ü vermeyebilir.

Tablo 7 katılımcıların tasarruf yaparken tercih ettikleri tasarruf araçlarının hangileri olduğunu göstermektedir. Katılımcılar, tasarruflarını değerlendirirken %44,1 ile en fazla yastık altı altını ve %36,3 ile vadesiz banka mevduatını tercih ettikleri görülmektedir. Bankada altın hesabı (20,3), döviz (%19) ve bireysel emeklilik fonları (16,4) da diğer tasarruf araçlarına göre en fazla yatırım yapılanlar arasındadır. Buradan hareketle Tokat'ta hanehalkının geleneksel tasarruf araçlarını tercih ettikleri söylenebilir.

Tablo 7: Tercih Edilen Tasarruf Araçları

Tasarruf Şekli	Frekans(n)	Yüzde(%)
Yastık Altı Altın	102	44,1
Bankada Altın Hesabı	47	20,3
Banka (Vadesiz Hesap)	84	36,3
Banka (Vadeli Hesap)	32	13,8
Döviz (Yastık Altı)	44	19,0
Bireysel Emeklilik Fonları	38	16,4
Repo	6	2,5
Hisse Senedi	33	14,2
Devlet Tahvili/Hazine Bonosu	5	2,1
Diğerleri	5	2,1

Not: Birden fazla seçenek işaretlendiğinden frekans toplamı 390'ı, oranı da % 100'ü vermeyebilir.

Tasarruf Davranışını Belirleyen Faktörlere Ait Bulgular

Bu çalışmada materyal olarak Tokat il merkezinde yapılan anket çalışması sonucu elde edilen veriler kullanılmıştır. Hanehalkının tasarruf davranışını etkileyebilecek faktörler mevcut literatür dikkate alınarak belirlenmiş ve buna uygun olarak bir anket formu geliştirilmiştir. Analiz sonucunda Tokat il merkezinde yaşayan bireylerin tasarruf davranışını belirlemede etkili olan değişkenler tespit edilmiştir.

Anket uygulanan katılımcıların sosyo-ekonomik özelliklerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 8'de verilmiştir. Araştırmadaki bağımlı değişken Tokat il merkezinde tasarruf yapma(ma) durumudur. Ayrıca tasarruf yapma durumu "1" ile yapmama durumu "0" ile kodlanmıştır.

Tablo 8: Lojistik Regresyon Modeline Göre Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken Tanımı (N=390)	Değişken Gösterimi	Ortalama	Standart Sapma
Tasarruf Durumu (0=hayır, 1=evet)	TSRRFD	0,59	0,492
Cinsiyet (bayan=0, bay=1)	CNS	0,71	0,453
Medeni Durumu (Evlı=1; değilse=0)	MDNDRM	0,77	0,419
<u>Katılımcının Yaşı</u>	YAŞ		
<25 yaş=1; değilse=0	YAŞ1	0,04	0,193
25≤yaş≤34=1; değilse=0	YAŞ2	0,3	0,46
35≤yaş≤44=1; değilse=0	YAŞ3	0,32	0,465
45≤yaş≤54=1; değilse=0	YAŞ4	0,22	0,412
Yaş<55=1; değilse=0	YAŞ5	0,01	0,113
<u>Katılımcının Eğitimi</u>	EGT		
İlkokul/İlköğretim=1; değilse=0	EGT1	0,21	0,46
Lise=1; değilse=0	EGT2	0,46	0,499
Üniversite=1; değilse=0	EGT3	0,28	0,452
Yüksek Lisans/Doktora=1; değilse=0	EGT4	0,05	0,21
<u>Katılımcının Mesleği</u>	MSLK		
Memur=1; değilse=0	MSLK1	0,22	0,415
İşçi=1; değilse=0	MSLK2	0,24	0,427
Kendi nam ve hesabına çalışan=1; değilse=0	MSLK3	0,3	0,46
Çiftçi=1; değilse=0	MSLK4	0,11	0,307
Emekli=1; değilse=0	MSLK5	0,07	0,263
Gelir	GLR	0,3	0,403
Çocuk Sahipliği (evet=1; değilse=0)	ÇCKS	0,69	0,461
Eş Çalışma Durumu (evet=1; değilse=0)	EŞÇLŞM	0,53	0,5
Ek Geliri (evet=1; değilse=0)	EKGLR	0,25	0,404
Ev Sahipliği (evet=1; değilse=0)	EVSH	0,64	0,482

Tablo 9'da sunulan regresyon analizi sonuçlarına göre çocuk sahipliği (ÇCKS), gelir (GLR) ve lise mezunu olma (EGT2) değişkenleri %1, kendi nam ve hesabına çalışma (MSLK3) ve üniversite mezunu olma (EGT3) değişkenleri %5, memur

olma (MSLK1) değişkeni %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Parametresi anlamlı bulunan çocuk sahipliği (ÇCKS) değişkenine ait 0,015 olan olasılık (odds) oranı, diğer şartlar sabitken çocuk sahibi olmanın bireyin tasarruf yapma bahsini 0,015 kat azaltabileceğini ifade eder. Mason (1988)'un belirttiği gibi doğurganlıkta bir artış, çocukların sayısını artacağından bağımlılık oranı yükselir ve tasarruflar azalır. Bu bulgu, çocuk sayısına bağlı olarak hanehalkı büyüklüğünün tasarruf davranışları üzerinde negatif etkisini gösteren diğer çalışmalarda (Zhu, 2004; Şengür ve Taban, 2016; Abdelkhalek vd., 2010) ulaşılan sonuçlarla da uyumludur.

Tablo 9: Tasarruf Yapma Durumuna İlişkin Lojistik Regresyon Analizi

Değişkenler	β	St. hata	Wald	p	Exp(β)
CNS	-0,069	0,377	0,033	0,856	0,934
EVSH	0,407	0,325	1,568	0,21	1,503
EKGLR	0,489	0,332	2,177	0,14	1,631
EŞÇLŞM	0,134	0,358	0,14	0,708	1,143
ÇCKS	-4,168	1,532	7,397	,007*	0,015
MSLK1	1,296	0,667	3,77	,052***	3,655
MSLK2	0,711	0,689	1,065	0,302	2,036
MSLK3	1,368	0,657	4,336	,037**	3,929
MSLK4	0,834	0,736	1,284	0,257	2,301
MSLK5	0,447	0,816	0,3	0,584	1,563
YAŞ2	0,859	0,577	2,214	0,137	2,36
YAŞ3	0,484	0,478	1,025	0,311	1,623
YAŞ4	-0,142	0,474	0,09	0,765	0,868
YAŞ5	1,116	1,014	1,209	0,271	3,051
EGT1	1,182	0,738	2,563	0,109	3,259
EGT2	2,179	0,672	10,529	,001*	8,841
EGT3	1,468	0,656	5,005	,025**	4,342
GLR	0,483	0,108	19,97	,000*	1,621
MDNDRM	-1,069	0,93	1,32	0,251	0,343
Constant	0,387	0,116	11,126	0,001	1,472

Bireyin memur olması (MSLK1) diğer mesleklerle göre tasarruf yapma olasılığını 3,655 kat artıracaktır. Issahaku (2011) ile Karataş ve Gavcar (2001) maaşlı çalışanların diğer meslek gruplarından (çiftçiler, girişimciler) daha fazla tasarruf ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Kendi nam ve hesabına çalışanlar (esnaf ve girişimciler) için 3,929 olarak bulunan olasılık oranının anlamı ise, bireyin kendi nam ve hesabına çalışmasının diğer mesleklerle göre tasarruf yapma bahsini 3,929 kat artıracığını ifade etmektedir. Kelley ve Williamson (1968), Karataş ve Gavcar (2001) ile Kibet vd. (2009) tüccar, esnaf ve iş sahiplerinin tasarruf eğilimlerinin diğer meslek gruplarının üzerinde olduğunu bulgulamıştır. Uzay (2011), Kayseri'deki girişimcilerin işletmelerini büyütme ve yeni girişimlerde bulunmak amacıyla tasarruf eğilimlerini yüksek tuttuğunu tespit etmişlerdir. Benzer şekilde Aktaş vd. (2012) de kendi hesabına çalışanların ve işverenlerin toplumun önemli tasarrufları olduğunu belirtmektedir.

Bireyin lise mezunu olması (EGT2) olması diğer bireylerin eğitim seviyelerine göre tasarruf yapma bahsini 8,841 artırırken üniversite mezunu olması (EGT3) tasarruf yapma bahsini 4,342 artıracaktır. Stiglitz (1996), Güneydoğu Asya ülkelerinin (Tayvan, Singapur, Hong Kong ve Güney Kore) tasarrufları özendirici politikaları beşeri sermaye ile desteklediklerinden ötürü yüksek bir ekonomik büyümeyi sergilediklerini belirtmektedir. Bernheim and Garrett (1996) ile Kibet vd. (2009) tasarruflar ile eğitim düzeyi arasında pozitif ilişki bulgulamışlardır.

Gelir (GLR) değişkeni için 1,621 olarak bulunan olasılık oranı, diğer şartlar sabitken bireyin gelirindeki bir birimlik artışın bireyin tasarruf yapma bahsini 1,621 kat artırabileceğini ifade etmektedir. Bu sonuç, kişi başı gelirdeki artışın özel tasarrufları artıracığını belirten yaşam boyu gelir hipoteziyle örtüşmektedir. Ulusal ve uluslararası literatürde bu bulguyu destekleyen çok sayıda çalışmaya (Rossi, 1988; Carroll ve Weil, 1994; Agrawal, 2001; Özcan vd., 2003; Abidoğlu ve Berber, 2009; Cilasun ve Kırdar, 2009; Aktaş vd., 2012) rastlanmaktadır.

Çalışmadaki diğer bağımsız değişkenlerden cinsiyet (CNS), medeni durum (MDNDRM), ev sahibi olma (EVSH), ek gelir (EKGLR), eş çalışma (EŞÇLŞM), işçi (MSLK2), çiftçi (MSLK4), emekli (MSLK5), yaş (YAŞ), ilkökul mezunu olma (EGT1) ile bağımlı değişken tasarruf yapıp yapmama arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Modelin Uyum İyiliğinin Gözden Geçirilmesi

Araştırmada oluşturulan modelin uyum iyiliğini değerlendirmek için en yaygın kullanılan testlerden biri Omnibus ve Wald istatistikleridir (Oktay ve Orçanlı, 2014: 77-78). Bu çalışmada Omnibus testi kullanılmıştır.

Tablo 10'da Omnibus testine göre modelin %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 10: Katsayıların Omnibus Testleri

		Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	Önem Düzeyi
Adım 1	Step	90,661	19	0
	Block	90,661	19	0
	Model	90,661	19	0

Parametrelerin anlamlılığının sınanmasında ise Hosmer-Lemeshow testi ve Doğru Sınıflama Oranları gibi yöntemler de kullanılmaktadır. Hosmer-Lemeshow test istatistiği, lojistik regresyon modelini genel olarak test etmektedir. Ve sabit terim dışındaki tüm logit katsayılarının sıfıra eşit olup olmadıklarını sınamaktadır. Hosmer-Lemeshow test istatistiğine ilişkin ki-kare değerleri modelde hesaplanmış olup, 8 serbestlik derecesinde H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Bu istatistiğe yönelik hipotez,

H_0 : Parametreler belirleyicilik bakımından iyi bir ayrımcılığa sahiptir.

H_1 : Parametreler belirleyicilik bakımından iyi bir ayrımcılığa sahip değildir.

Modelin ki-kare değeri 12,591 tablo ki-kare değeri olan 20,09'dan ($\text{Model Ki-kare}(\chi^2) = 12,591 < \chi^2_{(0,01;8)} = 20,09$) küçük olduğundan sıfır hipotezi kabul edilir. Parametrelerin belirleyicilik açısından iyi bir ayrımcılığa sahip olduğu ve model uyumunun iyi olduğu sonucuna ulaşılabilir. Lojistik regresyon modelinin tasarruf yapan ve yapmayan hanehalklarını ayırmada yeterli bir modeldir denilebilir.

Tablo 11: Hosmer-Lemeshow Testi

Adım	Ki-kare	Serbestlik Derecesi (df)	p-değeri
1	12,591	8	0,127

Tablo 12: Hosmer-Lemeshow Testine Dair Gözlenen ve Beklenen Frekanslar

		Tasarruf Yapıyorsunuz?		Tasarruf Yapıyorsunuz?		Total
		Tasarruf Yapmıyorum		Tasarruf Yapıyorum		
		Gözlenen	Beklenen	Gözlenen	Beklenen	
Adım	1	24	27,629	5	4,371	32
	2	18	22,358	13	8,642	31
	3	18	18,109	13	12,891	31
	4	21	15,56	10	15,44	31
	5	15	12,795	16	18,205	31
	6	11	9,875	20	21,125	31
	7	9	7,659	22	23,341	31
	8	1	5,379	30	25,621	31
	9	3	3,711	28	27,289	31
	10	2	1,925	27	27,075	29

Modelin uyum iyiliğini test etmede kullanılan diğer yöntemlerden biri de Tablo 13'te yer alan sınıflandırma tablosudur. Tablo 13'teki verilere göre modelde doğru sınıflandırma yapma oranının %72,2 olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca tasarruf yapmamayı doğru tahmin etme oranı %59,2 tasarruf yapmayı doğru tahmin etme oranı ise %81,0 olarak elde edilmiştir.

Tablo 13: Tasarruf Durumu Modeline İlişkin Sınıflandırma Tablosu

Gözlenen		Beklenen		
		Tasarruf Yapıyorsunuz?		Doğruluk Yüzdesi
		Tasarruf Yapmıyorum	Tasarruf Yapıyorum	
Tasarruf Durumu	Tasarruf Yapmıyorum	74	51	59,2
	Tasarruf Yapıyorum	35	149	81
Toplam Yüzde				72,2

Modelin Uygunluğu

İstatistik analizlerinde bir modelin uygunluğunun değerlendirilmesi oldukça önemli görülmektedir.. R^2 istatistiği doğrusal regresyon analizinde bağımlı değişkenle bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi ölçmesine rağmen, lojistik regresyon analizinde ölçmemektedir. Diğer bir ifadeyle, regresyon analizindeki R^2 değeri ile lojistik regresyon analizindeki R^2 değerini karşılaştırmak mümkün değildir (Oktay ve Orçanlı, 2014: 83).

Literatürde lojistik regresyon analizi için yaygın olarak R^2 Cox & Snell R^2 Square ve Nagelkerke R^2 Square istatistiklerine yer verilmektedir. Bu istatistikler genellikle küçük çıkma eğiliminde olduklarından bazı yazarlar sonuçlar sunulurken R^2 istatistiklerini verilmesini önermemektedir (Oktay ve Orçanlı, 2014: 83).

Tablo 14: Modelin R^2 Tablosu

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R^2 Square	Nagelkerke R^2 Square
1	326,369 ^a	0,254	0,343

R^2 istatistiklerinin 0,20 ile 0,40 oranları arasında olması çoğu çalışmada yeterli olarak görülmektedir. Cox ve Snell R^2 istatistiğinin maksimum değerinin genellikle 1' den küçük olması bu istatistiğin yorumunda güçlük çıkarmaktadır (Oktay ve Orçanlı, 2014: 83). Bu çalışmada Cox & Snell R^2 Square istatistiği yaklaşık olarak %25 olarak elde edilmiştir. Bu değer bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında %25,4' lük bir ilişki olduğunu göstermektedir. Tablo 14' te Nagelkerke R^2 Square istatistiği yaklaşık %34,3 olarak hesaplanmıştır. Bulunan bu istatistik değeri bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında %34,3'lük bir ilişki olduğunu gösterir.

Sonuç

Yurtiçi tasarruflar bir ülkenin ekonomik kalkınma ve büyüme sürecinde son derece önemli olmasına rağmen az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde oldukça düşüktür. Ülkemizde de yurtiçi tasarruf oranlarında özellikle 2000'li yıllarda sürekli bir düşüş (2003'te %15,5, 2009'da %13,2 ve 2013'te %13,4) yaşanmıştır. Yurtiçi tasarrufların önemli kalemini oluşturan özel tasarruflardaki düşüş de (2000 yılında %21,8; 2010'da %12; 2013'te %9,9) dikkat çekicidir. Türkiye'de özel tasarrufların ortalama olarak %90'ını oluşturan hanehalkının tasarruf davranışının nedenlerinin/belirleyicilerinin analiz edilmesi ve tasarruf yapan kesimlerin belirlenmesi tasarruf politikaları açısından önemlidir. Bu bağlamda çalışmada Tokat'taki hanehalkının tasarruf davranışlarının ortaya konması amaçlanmış ve özellikle tasarruf yapan kesimler belirlenerek gelir dağılımı ve tasarruf ilişkisi araştırılmıştır. Bu amaçla merkez ilçede 430 hanehalkıyla basit rassal örnekleme yöntemi kullanılarak anket çalışması yapılmıştır. Bu anketten elde edilen veriler frekans, yüzdelik ve lojistik regresyon analizi ile değerlendirilmiştir.

Buna göre çalışmadan elde edilen bulguları şu şekilde özetleyebiliriz:

- Hanehalkının yaklaşık %60'ı tasarruf yaparken, %40'ı tasarruf yapmamaktadır. Tasarruf yapmayanlar en önemli neden olarak borçlarını göstermişlerdir.
- Her ay düzenli tasarruf yapanların oranı (%90) oldukça yüksektir. Tasarruf yapanlar ev ya da araba almak (%51), çocukların eğitimleri ve gelecekleri (%41), gelecekte daha yüksek bir hayat standardı (%35) ve beklenmedik durumlara karşı hazırlıklı olmak (%32) gibi nedenleri en önemli tasarruf nedenleri olarak sıralamaktadırlar.
- Hanehalkının tercih ettiği tasarruf araçları arasında yastık altı ve bankada vadesiz mevduat ilk sıralarda yer almaktadır. Buna göre geleneksel tasarruf araçlarının tercih edildiği söylenebilir.
- Gelirindeki bir birimlik artış bireyin tasarruf yapma bahsini 1,621 kat artırabilecektir. Literatürde tasarrufların en önemli belirleyeni olan gelir düzeyi bu çalışmada da tasarrufları artıran önemli bir faktör olarak görülmektedir.
- Çocuk sahibi olma olasılığı tasarrufları azaltan bir faktördür.
- Bireyin lise ve üniversite mezunu olması tasarruf yapma ihtimalini artırmaktadır.
- Bireyin memur ve kendi nam ve hesabına çalışmasının diğer mesleklere göre tasarruf yapma bahsini artırmaktadır.

Bu bulgulara göre Tokat'ta memur ve kendi nam ve hesabına çalışanların önemli tasarruflular olduğu söylenebilir. Tasarrufları teşvik politikalarında toplumun bu kesimlerine yönelik çeşitli avantajlar sunularak daha yüksek tasarruf artışı sağlanabilir.

Kaynakça

- Abdelkhalik, T.; Arestoff, F.; de Freitas, N.E.M.; Mage, S. (2010), "A Microeconomic analysis of Household Savings Determinants in Morocco", *African Review of Money Finance and Banking*. (1): 7-27.
- Abdioğlu, Z.; Berber, M. (2007), "Türkiye'de Yurtiçi Tasarruf ve Belirleyicileri", *İkinci Uluslararası İşletme ve Ekonomi Çalıştayı Bildiriler, Özetler ve Pratik Bilgiler Kitabı* (ss.228-242), Düzenleyen Giresun Üniversitesi İİBF. Giresun. 28-29 Haziran 2007.
- Agrawal, P. (2001), "The Relation between Savings and Growth Cointegration and Causality Evidence from Asia", *Applied Economics*, 33, 499-513.
- Akgül, A.; Çevik, O. (2003), *İstatistiksel Analiz Teknikleri SPSS'te İşletme Yönetimi Uygulama Teknikleri*, Ankara: Emek Ofset Ltd. Şti.
- Aktaş, A.; Güner, D.; Gürsel, S.; Uysal, G. (2010), "Structural Determinants of Household Savings in Turkey: 2003-2008", *BETAM Working Paper Series*, No. 007.
- Alesina, A.; Perotti, R. (1996), "Income distribution, political instability, and investment", *European Economic Review*, 40(6), 1203-1228.
- Alesina, A.; Rodrik, D. (1994), "Distributive politics and economic growth" *Quarterly Journal of Economics* 108: 465-90.
- Altunışık, R.; Coşkun, R.; Bayraktaroğlu, S.; Yıldırım, E. (2012), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*, Geliştirilmiş 7.baskı, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Alvarez-Cuadrado, F.; El-Attar, M. (2012), "Income Inequality and Saving", *IZA Discussion Paper No. 7083*, <https://ssrn.com/abstract=2196748> (Erişim Tarihi: 12.09.2017).
- Behringer, J.; Van Treeck, T. (2013), "Income distribution and current account: A sectoral perspective", *IMK Working Paper*, No. 125.
- Bernheim, B. D.; Garrett, D. M. (1996), "The Determinants and Consequences of Financial Education in the Workplace: Education from a Survey of Households", *Working Paper No. 5667*. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Bofinger, P.; Scheuermeyer, P. (2014), "Income Distribution and Household Saving", <http://www.progressiveeconomy.eu/sites/default/files/papers/BofingerScheuermeyerInequalityandSaving.pdf>. (Erişim Tarihi: 08.09.2017).
- Bofinger, P.; Scheuermeyer, P. (2016), "Income Distribution and Aggregate Saving: A Non-Monotonic Relationship", *CEPR Discussion Paper No. DP11435*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2827553> (Erişim Tarihi: 07.09.2017).
- Bunting, D. (1991), "Savings and the Distribution of Income", *Journal of Post Keynesian Economics*, 14(1): 3-22.
- Carroll, C. D., Weil, D. N. (1994), "Saving and Growth: A Reinterpretation", *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*. (40): 133-192.
- Ceritoğlu, E.; Eren, O. (2013), "Türkiye'nin Nüfus ve Sosyal Yapısındaki Değişimlerin Hanehalkı Tasarrufları Üzerindeki Etkileri", *Central Bank of the Republic of Turkey Papers*, No. 1324.

- Cilasun, S. M.; Kırdar, M. G. (2009), "Türkiye'de hanehalklarının gelir, tüketim ve tasarruf davranışlarının yatay kesitlerle bir analizi", *İktisat İşletme ve Finans*, 24(280), 9-46.
- Çolak, Ö. F.; Öztürkler, F. (2012), "Tasarrufun Belirleyicileri: Küresel tasarruf Eğiliminde Değişim ve Türkiye'de Hanehalkı Tasarruf Eğiliminin Analizi", www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/colak.pdf (Erişim Tarihi: 09.08.2017).
- Duesenberry, J. (1949), *Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Dynan, K. E.; Skinner, J.; Zeldes, Z. P. (2004), "Do the Rich Save More?" *Journal of Political Economy*, 112, (2), 397-444.
- Gujarati, D. (2016), *Örneklerle Ekonometri*, Çev. Nasip Bolatoğlu, 1. Baskı, Ankara: BB101 Yayınları.
- Hong, K. (1995), *Income Distribution and Aggregate Saving*, Unpublished manuscript, Harvard University, Cambridge, MA.
- Issahaku, H. (2011), "Determinants of Saving and Investment in Deprived District Capitals in Ghana-A Case Study of Nadowli in the Upper West Region of Ghana", *Continental Journal of Social Sciences*, 4(1), 1-12.
- Kelley, A.C., Williamson, J.G. (1968), "Household Saving Behavior in the Developing Economies: The Indonesian Case", *Economic Development and Cultural Change*, 16(3): 385-403.
- Kaldor, N. (1957), "A Model of Economic Growth", *The Economic Journal*, 67(268): 591-624.
- Karataş, M.; Gavcar, E. (2001), "Bazı Meslek Gruplarının Tasarruf Eğilimlerinin Araştırılması (Muğla İli Örneği)", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2):38-46.
- Kelley, A.; Williamson, J. (1968). "Household Saving Behavior in the Developing Economies: The Indonesian Case", *Economic Development and Cultural Change*, 16(3): 385-403.
- Keynes, J. M. (1936), *The General Theory of Employment, Interest and Money*. (1. Basım). Çev. Uğur Selçuk Akalın, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Kibet, L. K.; Mutai, B. K.; Ouma, D. E.; Ouma, S. A.; Owuor, G. (2009), "Determinants of household saving: Case study of smallholder farmers, entrepreneurs and teachers in rural areas of Kenya", *Journal of Development and Agricultural Economics*, 1(7), 137-143.
- Kuznets, S. (1955). "Economic Growth and Income Inequality", *American Economic Review*, 45(1): 1-28.
- Leigh, A.; Posso, A. (2009), "Top Incomes and National Savings", *Review of Income and Wealth*, 55(1): 57-74.
- Levine, A. S.; Frank, R. H.; Dijk, O. (2010), "Expenditure cascades", <https://ssrn.com/abstract=1690612> (Erişim Tarihi:10.09.2017).
- Lewis, A. W. (1954), "Economic Development with Unlimited Supplies of Labour", *Manchester School Of Economics And Social Studies*, 22: 139-191.
- Li, H.; Zou, H. F. (2004), "Savings and Income Distribution", *Annals of Economics and Finance*, 5: 245-270.
- Lim, D. (1980), "Income Distribution, Export Instability and Savings Behavior", *Economic Development and Cultural Change*, 26, pp.359-364.
- Loayza N.; Schmidt-Hebbel, K; Serven, L. (2000), "Saving in Developing Countries: An Overview", *The World Bank Economic Review*, 14(1): 393-414.
- Mason, R. (1988), "Saving, Economic Growth, and Demographic Change", *Population and Development Review*, 14(1), 113-144.
- Musgrove, P. (1980), "Income Distribution and the Aggregate Consumption Function", *Journal of Political Economy*, 88(3), 504-525.
- Oktay, E.; Orçanlı, K. (2014), "Atatürk Üniversitesi'nde İnternet Bankacılığının Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18): 57-91.
- Özcan, K. M.; Günay, A; Ertaç, S. (2003), "Determinants of Private Savings Behaviour in Turkey", *Applied Economics*, 35, 1405-1416.
- Pasinetti, L. L. (1962), "Rate of Profit and Income Distribution in Relation to the Rate of Economic Growth", *The Review of Economic Studies*, 29(4): 267-279.
- Rossi, N. (1988), "Government Spending", *The Real Interest Rate and The Behavior of Liquidity-Constrained Consumers in Developing Countries*. IMF Staff Papers. 35(1): 104-140.
- Schmidt-Hebbel, K.; Serven, L. (2000), "Does Income Inequality Raise Aggregate Saving?", *Journal of Development Economics*, 61: 417-446.
- Sekaran, U. (1992), *Research Methods For Business, A Skill Building Approach*, USA: John Wiley&Sons Inc.
- Smith, D. (2001), "International Evidence On How Income Inequality and Credit Market Imperfections Affect Private Saving Rates", *Journal of Development Economics*, 64 (103-127).
- Stiglitz, J. E. (1996), "Some Lessons From The East Asian Miracle", *The World Bank Research Observer*, 11:2, 151-177.
- Şengür, M.; Taban, S. (2016), "Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Türkiye'de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1).
- Tokatlıoğlu, İ.; Atan, M. (2007), "Türkiye'de Bölgeler Arası Gelişmişlik Düzeyi Ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: Kuznets Eğrisi Geçerli Mi?", *Ekonomik Yaklaşım*, 18(65): 25-58.
- Uzay, N. (2011), "Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Kayseri'deki Girişimcilerin Tasarruf Davranışını Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama", içinde *Türkiye'de Tasarruflar* (Ed. Ercan Uygur), TEK, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Yıldırım, E. (2015), "Gelir Eşitsizliğinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi: Seçilmiş Ülkeler Bazında Bir Analiz", *In EY International Congress on Economics II (EYC2015)*, November 5-6, 2015, Ankara, Turkey (No. 220). Ekonomik Yaklaşım Association.
- Yükseler, Z.; Türkan, E. (2007), "Türkiye'de Hanehalkı: İşgücü, Gelir, Harcama ve Yoksulluk Açısından Analizi", *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni* 2007/4.
- Zhu, Q. (2004), "The Impact of Rural Enterprises on Household Savings in China", *Center for Development Research*, No.86. <https://www.econstor.eu/handle/10419/21842> (Erişim Tarihi: 12.08.2017).

Summary

The relationship between saving and income distribution in the centre of Neo-Keynesian growth models such as Lewis(1954), Kaldor(1957), Pasinetti(1962). These authors mostly focus on functional distribution of income (to the distribution among classes such as workers and capitalists) and state that income distribution is very important factor of savings. Such theories also claim that income inequalities have directly positive impact on savings because according to them, consumption tendency of working class is stronger than saving tendency of bourgeoisie. For example, Lewis(1954) points out that main problem of economic development is positive correlation between income distribution and saving. Also, he states that only entrepreneurs earning profit can save in society and while the number of entrepreneur is increasing, total saving and investment is also increased, thereby accelerating capital stock and growth. Like Lewis, Kaldor assumes that working class spends all earnings, which means zero saving tendency, however, saving

tendency of investors is high. Because of the fact that investors marginal saving rate is higher than that of working class, investors' profit rate should be higher to increase savings. Therefore, an improvement in price level is necessary. On the other hand, Pasinetti (1962) says that capitalist class is the only investor in society and only earns profit. However, working class obtains profit and salary. Compared to Kaldor's model, this model argues that the saving tendency of working class is not zero but very low and only factor that affects the saving tendency of working class is the distribution of national income among different classes such as working class and capitalists. In this model, income inequality will be deteriorated on behalf of capitalist class, which has higher saving rate than working class.

Latest researches related to political economics put forwards that income inequality has negative impacts on total savings by means of investment and economic growth. There is a high demand for redistribution and taxation in societies that have high income disparity. High taxation results in decreasing income from investments. This is because the amount of investments under high taxation will also decrease. Additionally, social unrest and political instability in societies cause a decrease in investments and productivity, thereby reducing saving rate.

As a result, although theoretical literature admits that the income distribution affects aggregate saving amount, there is no consensus about the relation between these two variables. It is also same for empirical studies. In this study, the relation between income distribution and saving amount has been analyzed for households in Tokat. Considering the households savings constitutes important part of aggregate savings, saving propensity would be detected according to occupation type of households with this study. Besides, determinant factors of saving characteristics (saving motivation, saving tool preference etc.) and attitudes of households would be revealed. In accordance with this purpose, research data is compiled through the survey based on one-to-one interviews with 430 households living in Tokat city center via simple random sampling method in between 1st of May and 1st July 2016. The data is analyzed via frequency and binary logistic regression through SPSS Program. According to results, approximately 60% of households are able to save while 40% is not able or do not prefer to save. As a major reason of not being able to save, households pointed out indebtedness. Households who are able to save have pointed out that house or car demand (51%), wealth outlook and education of children (41%), higher life standard in the future (35%) and being cautious to contingency (32%) are the major saving determinants. In terms of saving tools, under-the mattress gold saving and demand deposits are major saving tools. Thus it can be said that traditional saving tools are dominant. Logistic regression analysis findings indicate that one unit increase in income may cause 1.621 fold increase in saving amount. In this study, the income level is found as an important factor that increases savings in line with the economic literature. Household's high school and college graduation increase saving probability. Similarly, government employees and company owners are more likely to save than other occupation types while probability of having a child decreases saving propensity. Obtained results will guide saving policies as well as contribute to knowledge in this field.

Siyasal Pazarlama Yaklaşımı Çerçevesinde Adayın ve Aday Belirleme Sürecinin Seçmenin Oy Verme Kararındaki Etkisi¹

The Effect of Candidate and Nomination Process onto the Voting Decision of the Electorate Within the Framework of Political Marketing Approach

Sonay Zeki AYDIN²

Turan ŞENER³

Geliş Tarihi: 12.02.2018 / Düzenleme Tarihi: 27.02.2018 / Kabul Tarihi: 28.02.2018

Özet

Siyasal pazarlama anlayışının hem seçmenler hem de seçmenlerin oylarına talip olan adaylar ve/veya siyasi partiler için önemli olduğu bilinmektedir. Seçmenle kurulacak iletişim sırasında gerek adayın özellikleri gerekse de aday belirleme süreci seçmenlerin oy verme davranışlarında etkilidir. Bu araştırma ile aday özelliklerinin ve aday belirleme sürecinin seçmenlerin oy verme davranışlarına olan etkisinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmada kullanılan veriler Antalya il merkezinde Kepez, Konyaaltı ve Muratpaşa ilçelerinde yüz yüze anket yöntemiyle toplanmıştır. Elde edilen anketlerden 1066 tane kullanılabilir veriye ulaşılmıştır. Bu verilerden ulaşılan bulgularda, aday özelliklerinin alt boyutlarına ulaşılma istenmiş ve uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonucunda aday özelliklerinin, *Demografik Özellikler, Dürüstlük ve Eğitim, İdeoloji ve Tutarlılık, Davranışsal Özellikler* olarak isimlendirilen alt boyutları elde edilmiştir. Aday özelliklerinin alt boyutlarının ve aday belirleme süreciyle ilgili ifadelerin katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve gelir düzeylerinden etkilenip etkilenmedikleri ya da bu demografik değişkenlerde anlamlı farklılıkların olup olmadığı ortaya koyulması için One Way Anova testi uygulanmıştır. İlgili testler neticesinde söz konusu etkiler ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca söz konusu bulguların teori ve uygulama açısından kısıtları belirtilip bundan sonra gelecek araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Siyasal Pazarlama, Aday Belirleme Süreci, Aday, Seçmen Davranışları

Abstract

The understanding of political marketing is considered to bear importance both for the electorate and for the candidates and/or political parties seeking for the voting of the electorate. The characteristics of the candidates and the nomination process during the communication with the electorate are collectively decisive at their voting behaviors. This study aims at uncovering the impact of the candidates' features and nomination process onto the voting behaviors of the electorate. Accordingly, the data evaluated in this study has been gathered with the method of face-to-face survey in the districts Kepez, Konyaaltı and Muratpaşa of Antalya. Out of these surveys 1066 utilizable data has been obtained. It is sought to reach to the sub-dimensions of candidates' features based on the findings of this data. Thus, such the sub-dimensions of the candidates' features titled as Demographic Characteristics, Honesty and Education, Ideology and Consistency, Behavioral Characteristics have been attained as a result of explanatory factor analysis. One Way Anova test has been implemented in order to reveal whether the sub-dimensions of candidates' features and the expressions related with nomination process are affected from such factors as gender, age, education and income and whether there is any significant discrepancy in these demographic variables. The impacts have been presented as the result of the related tests. Moreover, some suggestions have been made for further research by stressing the limits of these findings in theoretical and practical terms.

Key Words: Political Marketing, Nomination Process, Candidate, Voters' Behaviors

Giriş

İnsanların ihtiyaçlarının her geçen gün gelişmesi ve söz konusu ihtiyaçların sadece mal ve hizmetle karşılanamayacak olması, bu ihtiyaçlarının karşılanması gerçekleştirmek isteyenlerin üzerinde durmaları gereken yeni bir alanın gelişmesine sebep olmuştur. Pazarlamanın tanımında "fikir" olarak ele alınan ve başta siyasi partiler olmak üzere, dernek vakıf gibi çeşitli kurum ve kuruluşlarca karşılanan bu ihtiyaçların (yönetim, temsiliyet, demokratik katılım, sosyal sorumluluk,

¹ Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırlanan "Siyasal Pazarlama Açısından Aday Belirleme Süreci ve Seçmen Tercihlerine Etkileri" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, Isparta, Türkiye.

E-Posta: sonayaydin@sdu.edu.tr

³ Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Pazarlama, Antalya, Türkiye.

E-Posta: turansener@akdeniz.edu.tr

vatandaşlık bilinci gibi) zamanla insan için öneminin artması bu alanla ilgili çalışmaların gelişmesini sağlamıştır. Bu durumun en önemli göstergesi siyasi partilerin faaliyetlerinde gelişen siyasal pazarlama anlayışıdır.

Siyasal pazarlama, halkın kamusal anlamda ihtiyaçlarını karşılayacak faaliyetleri ortaya koymak için var olan siyasi partilerin veya adayların, bu faaliyeti yürütme yetkisi almak adına halkı ikna etmek ve sürecin takibini yaparak halkı memnun etmek için yürütülen dinamik bir süreçtir.

Siyasal pazarlama çalışmalarıyla, seçim dönemlerinde seçmenlerin hangi vaatleri duymak istediği belirlenip ve seçim sonrası dönemlerde ise bu vaatlerin yerine getirilip getirilmediği takip edilerek hem aday ve siyasi partilere yol haritası çizilmekte hem de seçmenler için toplumsal çıkar gözetilmektedir. Başka bir ifade ile siyasal pazarlama hem seçmenler hem de aday ya da siyasi partiler için ortak çıkar sağlamaktadır. Ayrıca seçmene ulaşılması ve seçmene aday ya da siyasi partiler tarafından sunulan faydanın anlaşılması aşamasında da siyasal pazarlama oldukça önemlidir.

2. Siyasal Pazarlama

Siyasal pazarlama, siyasi örgütlerin halkın ihtiyacı olan hizmetleri sağlamak ve kendisinin tanınmasını gerçekleştirerek halkın desteğini görmek amacıyla uyguladığı faaliyetler bütünüdür (Kotler, 1972: 46-54). Ayrıca siyasal pazarlamanın, siyasi partilerin hem kendi hem de toplumun kazanımlarını artırmak için seçmenle uzun dönemli ilişki kurma, bu teması koruma ve güçlendirme çalışması olarak da tanımlanması söz konusudur (Grönroos 1990'dan akt. Girişken, 2010: 13).

Bongrad (1992: 17) ise siyasal pazarlamayı, seçmen karşısına çıkartılan adayın seçmene uygunluğunu sağlamak, en yüksek orandaki seçmen sayısı ile birlikte kitleler tarafından tanınmak, rakipler ve var olan muhalefet arasında farkı yaratmak ve en az araçla seçim kampanyasını kazanmak için ihtiyaç duyulan oy sayısını elde etmek amacıyla kullanılan tekniklerin bütünü olarak açıklamaktadır.

Bu tanımlardan yola çıkarak, siyasal pazarlamanın var olan siyasi partilerin veya adayların, halkın kamusal alanda ihtiyaçlarını karşılayacak faaliyetleri uygulamak amacıyla ve bu faaliyetleri yürütme yetkisi almak için halkı ikna ettiği, bu hizmetleri sunmak için etkinlikler yürütüp bununla beraber hizmet sonrası dönemi de içine alarak halkın memnuniyetini takip ettiği dinamik bir yönetim süreci olarak tanımlanabilmektedir.

Siyasal pazarlama kavramının ortaya konulması ve uzun süredir uygulanmaya başlanmasından sonra siyasal pazarlamanın önemi de yaygınlaşmıştır. Bununla birlikte belli dönemlerde farklı özellikleri barındıran siyasal pazarlama bazı noktaları bakımından ticari pazarlamaya benzer özelliklere sahiptir.

Bu benzer özellikler şu şekilde belirtilmektedir (Newman, 1999: 36-37):

- İki pazarlama anlayışında da pazar araştırması, pazar analizi, pazar bölümlendirmesi, hedef, konumlandırma ve strateji geliştirme gibi öğelerine yer verilmektedir.
- Siyasal pazarlama kavramında seçmenler tüketici olarak değerlendirilmektedir.
- Partiler de aynı işletmeler gibi rekabet ortamında yer alıp bu zeminde faaliyetlerde bulunmaktadır.

Genel itibarıyla siyasal pazarlamanın özelliklerinin ise dinamik bir ortamda gerçekleştiği ve çeşitli faaliyetlerden meydana geldiği söylenebilir. Farklı bazı kaynaklarda da "değişebilirlik" unsuru üzerinde durulmuştur. Vaatlerin ya da eğilimlerin değişebilirliğini ifade eden bu kavramda adaylar ya da siyasi partiler kamuoyuna sunulmaktadır. Bu nedenle siyasal pazarlama fikirler (vaat) ve hizmetler ile doğrudan ilişkilidir.

Siyasal pazarlamanın süreç bakımından seçim öncesi ve seçim sonrası gibi dönemleri kapsadığı bilinmektedir. Bu nedenle siyasal pazarlama uygulamalarının da dönemsel olarak farklılık göstermesi söz konusudur. Seçim öncesi farklı uygulamalar olmasında karşın aynı siyasi parti ya da aday için seçim sırasında ortaya koyacağı siyasal pazarlama uygulamalarında seçim sonrasında farklılıklar bulunması olasıdır. Bu noktada ortaya koyulacak olan siyasal pazarlama stratejileri de oldukça önemlidir.

Siyasal pazarlama faaliyetlerinde uygulanan bu pazarlama stratejileri şu şekilde ortaya koyulabilmektedir (Parılı ve Baş, 2002: 22):

- **Saldırgan Stratejiler:** Muhafiz partilerin baskı gurubu oluşturdukları bir stratejidir.
- **Savunma Stratejileri:** Bir eylem ya da fikri, haklı olarak gösterme çabası olarak uygulanan stratejilerdir.
- **Taklitçi Stratejiler:** Bir eylem ya da fikri, farklı yollardan kendi fikir ve düşünceleriymiş gibi aktaran strateji unsurudur.
- **İzleyici Stratejiler:** Herhangi bir ülkede ya da bölgede siyasal yapının tam anlamda bulunmaması sebebi ile iktidar ya da muhalefetin (varsa) birbirlerini izledikleri süreçtir.

İslamoğlu (2002: 95-112) ise bu stratejileri, büyüme ve rekabet stratejileri olarak iki ana gruba ayırmaktadır. Rekabet stratejilerini;

- **Rakiplere göre stratejiler:** Farklılaşma stratejileri, konumlandırma stratejileri, lideri izleme stratejisi, özel pazar bölümü stratejisi;
- **Stratejik yaklaşımlara göre stratejiler:** Dizi stratejileri, yığılım stratejisi
- **Uygulanış biçimlerine göre stratejiler:** Saldırı stratejisi ve savunma stratejisi olarak sınıflandırmaktadır.

Siyasal pazarlama stratejilerinin ortaya konulması ya da uygulanması bakımından farklılık göstermesi söz konusu olsa da amacı siyasal anlamda tanınmak, vaat sunmak, oy toplamak ve vaatleri yerine getirmektir.

2. Seçmen Davranışları

Seçmen en basit anlamda siyasal pazarlama faaliyetlerinin tüketicisi olarak bilinmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre 18 yaşını dolduran her birey seçimlerde oy verme hakkını elde ederek seçmen olabilmektedir. Bu anlamda

seçmen, siyasi parti ya da adayların bir konu hakkında sundukları fikir ya da projeleri ya da bir sonraki dönem için parti veya adaylara yönetme hakkı veren seçimlerde fikri sorulan ve fikir beyanına göre bu süreçleri etkileyen bireydir.

Seçmenler kullandıkları oy ile belli bir adayın seçilmesinde ya da siyasi bir partinin iktidara gelerek ülke yönetiminde söz sahibi olmasında etkin rol oynamaktadır. Seçmenlerin değişen fikirleri aday ya da siyasi partilerin iktidarını sağlarken, iktidarda olan siyasi partilerin ise ülke yönetme yetkisine son verilmesine de sebep olabilmektedir. Bu sebeple siyasal pazarlama faaliyetlerinin özünü oluşturan seçmen oldukça önemlidir. Seçmenin özelliklerinin bilinmesi ve buna paralel olarak siyasal pazarlama faaliyetlerinin uygulanması da seçmenin önemini arttırmaktadır.

Seçmenler, özellikleri bakımından farklı türler kapsamında ele alınmaktadır. Farklı seçmen türlerinden biri olan çıkarıcı, umursamaz, kararlı ve değişime açık seçmenin her birini farklı yapıda ve özellikte olması söz konusudur. Bu farklı yapı ve özelliğe göre ele alınmış olan siyasal pazarlama faaliyetlerinin temel amacı, seçmenlerin oylarını toplayarak iktidara gelmek ya da seçilmektir. Bu nedenle türü ve özelliği ne olursa olsun seçmen davranışlarının öngörülmesi noktasında bu unsurların bilinmesi ve buna paralel siyasal pazarlama faaliyetlerinin uygulanması aday ve/veya siyasi parti açısından amaçlanan seçmen oylarını toplama sürecinde etkin rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra seçmen davranışlarını etkileyen faktörlerin ve seçmenlerin oy verme karar sürecini nasıl değerlendirdiklerinin bilinmesi de önemlidir.

Seçmenin özellikleri ve davranışları üzerinde etkili olan faktörler uzun yıllar boyunca siyasal pazarlama kapsamında ele alınmaktadır. Seçmeni karar alma ve oy verme davranışına iten faktörler, siyasal pazarlama faaliyetlerini yürüten siyasi partiler ve adayların en büyük amacı olan sadık seçmeni oluşturma noktasında önem arz etmektedir.

Seçmen, siyasal pazarlama faaliyetlerinin tüketici olarak yer almaktadır. Çünkü seçmen, siyaset faaliyetinde sunulan hizmetin son kullanıcısıdır (Tan, 2002: 136). Ayrıca seçmen kavramı ile, kendisine genel ya da yerel seçimlerde oy kullanma hakkına yani seçme yeterliğine sahip kişiler de ifade edilmektedir. Seçmen gruplarını meydana getiren bireylerin siyasal konulardaki tutum ve davranışları onları bir siyasal tavra yönlendirmektedir (Baltacı ve Eke, 2012: 115). Seçmenlerin verdiği oylar, bazı seçimlerde farklı bir partinin iktidara gelmesine neden olmaktadır. Bu nedenle seçmen, ülkeyi yöneten parti ya da siyasetçilerin değiştirmesi haricinde siyasi iktidarın niteliğinde ve siyasi yapıda değişimlere sebep olabilmektedir (Özcan, 2008: 25). Bu nedenle seçmen oldukça önemlidir.

Boyraz ve Erdem (2015: 75-76) seçmeni özellikleri bakımından şu 4 bölüme ayırmaktadır:

- **Çıkarıcı Seçmen:** Kararlarında rasyonellikten çok seçim sonucunda elde edeceği kişisel çıkarı önemseyen seçmen türüdür.
- **Umursamaz Seçmen:** Sosyal grup çıkarılarını önemsememektedir. Bilgilendirmeye çok açık olmadığı gibi, medya güdümünde oy vermekten de uzak seçmen grubudur. Rasyonellikten de uzak seçmen türüdür.
- **Kararlı Seçmen:** Rasyonel kararlar almada diğerlerine göre çok daha yatkındır. Aynı zamanda sosyal faktörlerden etkilenen ve parti aidiyeti en yüksek seçmenlerdir.
- **Değişime Açık Seçmen:** Rasyonel kararlar almada istekli grup olarak bilinir. Bireysel menfaatlerini ön planda tutmakta ve kısmen kültürel faktörleri göz önünde bulundurmaktadırlar.

Seçmen özelliklerinin bilinmesi seçmenlerin davranışlarının bilinmesi ya da ön görülmesi noktasında oldukça önemlidir ve siyasal pazarlama stratejilerinin de buna paralel olarak yapılandırılması da söz konusu olabilmektedir.

Seçmen davranışlarının siyasal pazarlama süreçlerinde bilinmesi hem siyasi partiler hem de söz konusu adaylar için avantaj sağlamaktadır. Özellikle zit kutuplarda yer alan siyasi partilerin seçim süreçlerinde, seçmen davranışlarını bilmeleri oldukça önemlidir. Siyasi partilerin özellikle seçmenin davranışlarını bilmesi, ön görmesi ya da bu davranışları etkileyen dinamikleri biliyor olması seçim süreçlerinde olumlu katkı sağlamaktadır.

Bu anlamda partililik derecesi, aday imajı, aday konusunun konumlandırılması, geçmişteki davranışları ve seçmen grup üyeliği olarak isimlendirilen 5 faktörün seçmen davranışlarını etkilediği ortaya koyulmaktadır (Boiney ve Paletz, 1991: 10). Geniş bir ifadeyle, partililik derecesi, seçmenlerin partiye olan bağlılığını; aday imajı, seçmenin aday hakkındaki düşüncesini; aday konusunun konumlandırılması, aday ve siyasi partilerin konulara yaklaşımını ve bunları sunmalarını; geçmiş davranışlar, seçmenlerin önceki tecrübelerini ve seçmen grup üyeliğinde ise seçmenlerin aile, din, mezhep ve ekonomik temelli gruplara yönelik üyelik aidiyetini ifade etmektedir.

Yine seçmenlerin oy verme davranışında, lider ve ideoloji unsurlarından etkilendikleri ve bunlara bağlı olarak oy kullandıkları bilinmektedir. Bu noktada lider ve ideoloji siyasi partilerin önemli öğeleri olduğundan, seçmenlerin siyasi partilere oy vermesinin daha kolay olması söz konusudur (Çakır ve Biçer, 2015: 101).

4. Aday Belirleme Süreci

Siyasal pazarlama faaliyetlerinin temelini oluşturan bir diğer unsur ise adaydır. Siyasal anlamda adaylar bir partiye bağlı olabileceği gibi bağımsız olarak da siyasi hayatta yer alabilmektedirler. Siyasal pazarlama karmasında yer alan ürünün bir bileşeni olan aday, seçmenlerin oylarına bir siyasi parti ya da kendisi adına talip olan ve bu parti kanalı ya da sahip olduğu ideoloji ile verilen vaatlerin tutulmasında yaptırımı bulunan kimsedir. Bu sebeple adayın siyasal pazarlama faaliyetleri açısından ön plana çıkartılması oldukça önemlidir. Öte yandan siyasi parti programlarının ve parti liderlerinin hem siyasi anlamda ortaya konulan vaatlerin gerçekleştirilmesinde hem de adayın seçmenler karşısına daha güçlü çıkmasında etkin rol oynadığı da bilinmektedir. Siyasal pazarlama anlayışı kapsamında profesyonel olarak ele alınmış bir parti programının varlığı, seçmenlerin aday nezdinde partinin vaatlerinin ne olduğunu anlamasını da kolaylaştırmaktadır. Lider ise bu süreçte parti ideolojisi ve siyasi vaatleri seçmene aktarmada daha etkili olabilmektedir. Ancak bu süreçlerin temelinde parti içi demokrasinin de ön planda tutulması söz konusudur. Parti içi demokrasi, seçmenlerin parti ya da aday ile ilgili olarak düşüncelerini olumlu yönde etkilenmesi açısından aday belirleme süreçlerinin de önemi ortaya çıkmaktadır.

Siyasi partiler tarafından kamuoyu önüne çıkartılan adayların imajları, söylemleri, tutum ve davranışları seçmenlerin oy verme davranışlarında oldukça etkilidir. Bu sebeple siyasi partiler ya da adaylar, aday belirleme süreçlerini oldukça profesyonel şekilde ele almak durumundadır. Herkes tarafından kabul görebilen ve seçmen özelliklerine göre söylem ve tutum geliştirebilen adayların oy toplaması, bunu başaramayan diğer adaylara oranla çok daha kolay olabilmektedir.

Aday bir siyasi partiye üye olan ve halkı yönetme mekanizmasında temsil etmek isteyen kişidir. Özellikle yerel seçimlerde adayın kişiliği bağlı bulunduğu siyasi partiden çok daha ön plana çıkabilmektedir (Attila, 1997: 84). Bu anlamda Siyasi anlamda başarı isteyen bir adayın (Özbek,2003: 43),

- Bireysel oy potansiyeline sahip olmaları,
- Toplumsal ilişkilerde ve iletişimde iyi olmaları,
- İyi bir üne ve imaja sahip olmaları,
- Toplumun belli kesimlerinden en az birini yansıtır olması gerekmektedir.

Adayla ilgili faktörler, adayın imajı, kişiliği, cinsiyeti, eğitimi, seçimi kazanabilme ihtimali vb. unsurlardır. Seçim zamanı seçmen kararını etkileyen diğer önemli bir unsur ise siyasi partinin belli bölgelerde aday gösterdiği kişilerin özellikleridir. Adaylar siyasi partilerce belli bir bölgede seçtirilmesi düşünülen kişilerdir. Adayların sahip olduğu özelliklerden imaj, kişilik, cinsiyet, eğitim ve seçimi kazanabilme olasılığı benzeri unsurlar seçmenlerin tercihlerinin oluşumunda büyük önem taşır (Koroğlu,2017: 40).

Bir siyasal pazarlama sürecinin en önemli ve stratejik hamlesi aday belirlemedir. Adayın belli bir parti tarafından desteklenerek seçmen karşısına çıkarılması, parti için de seçmen için de önemli bir sürecin başlangıcı anlamına gelmektedir. Öyle ki partiler belirledikleri adaylara parti kültürünü ve imajını teslim ederken, seçmenler de bu adayların birden fazla özelliğine göre (imaj, tutum, davranış gibi) oy verme davranışında bulunabilmektedir.

Siyasi partiler açısından bir şahsın aday gösterilmesi için, o kişinin öncelikle aday olacağı partiye ideolojik olarak bağlı, tüzüğüne ve programına uygun olması gerekmektedir. Bu unsurlardan sonra kişisel olarak oy alabilecek özellikleri de bulundurması söz konusu olmaktadır. Bu noktada kişisel imaj da oldukça önemlidir (Canöz, 2010: 96). Bu noktada uygulanan bazı aday belirleme yöntemleri bulunmaktadır.

Siyasi partiler doğru adayı seçmenlere sunabilmek için aday belirleme süreçlerini doğru planlamalı ve doğru sonuçları elde edebilmek için bu süreci profesyonelce ele almalıdırlar. Siyasi Partiler Kanunu'nda merkez yoklaması, aday yoklaması, ön seçim ya da kontenjan adaylığı şeklinde sınıflandırılan aday belirleme yöntemleri mevcuttur. Ancak yine Siyasi Partiler Kanunu'nu aday belirleme süreçlerinde kullanılacak yöntemin seçiminde kararı siyasi partilere bırakmıştır.

Siyasi Partiler Kanunu'nda yer alan ve genel seçimlerde aday belirleme yöntemleri arasında,

- Merkez Yoklaması,
- Aday Yoklaması,
- Ön Seçim,
- Kontenjan Adaylığı, bulunmaktadır. Bunların her biri ayrı ayrı değerlendirilebileceği gibi birden fazla yöntem de aynı süreç için kullanılabilir.

Genel ya da yerel seçim döneminde seçmen karşısına çıkan aday hem üyesi olduğu siyasi parti için hem de seçmen için önem taşımaktadır. Siyasal anlamda düşünüldüğünde adayın partiye oy kazandırırken oyunu alan seçmene sunduğu vaatleri de yerine getirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda aday bir yandan siyasi partiyi temsil ederken bir yandan da seçmen nazarında toplumu da temsil etmektedir.

Seçim süreçlerinde aday gösterme aşaması yalnızca siyasi partinin seçimlerde ilgili oy çıktılarıyla ilgili değil aynı zamanda adayın; siyasi partinin ne olduğu ile ilgili önemli bir rolde yer almasıyla ilgilidir (Katz, 2001: 278). Yani aday partiler tarafından oy toplaması için belirlense de aslında partinin seçmenler önüne çıkan yüzü olarak temsiliyet sorumluluğu içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle adayın çift yönlü bir sorumluluğunun bulunduğu da belirtilmektedir.

Siyasi partiler seçmen davranışlarını yönlendirmek için birden fazla unsurun göz önünde bulundurmaktadırlar. Siyasi partilerin olası adaylarını belirlemede farklı yöntemler bulunmaktadır ve bunlar da seçmen davranışlarını yansıtmaktadır. Aday bazında seçmen davranışına yansıyan etmenler birbirinden farklılık göstermektedir. Bunlar (Yıldırım, 2014: 20-21),

- Adayın Belirlenmesi
- Adayın İmajı
- Adayın Mevcut Konumu
- Adayın Karakteristiği
- Adayın Partisi ve İdeolojisi olarak belirtilmektedir.

Bu süreçler farklılık gösterse de seçmen davranışlarına yansıyan birçok iç ve dış faktörün varlığı mevcuttur. Söz konusu olarak adayın belirlenmesi, mevcut konumu ve partisi dış unsurlar olarak belirtilebilirken adayın imajı karakteristiği ise adayın iç unsurları olarak düşünülmektedir. Adayın mevcut durumunun, kişisel özelliğinin, bağlı bulunduğu partinin; seçmenlerin oy verme davranışlarında etkili olduğu belirtilebilir.

4. Siyasal Pazarlama Anlayışı Çerçevesinde Adayın ve Aday Belirleme Sürecinin Seçmenin Oy Verme Kararındaki Etkisi Üzerine Bir Araştırma

4. 1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Siyasal pazarlamanın gelişmesiyle birlikte, partilerin iktidara gelmek için seçmenleri ikna etme faaliyetlerinin de siyasal pazarlama anlayışı çerçevesinde yürütmelerinin neredeyse bir zorunluluk haline geldiği düşünülmektedir. Bir başka ifade ile partiler artık gerek aday gerekse de aday belirleme sürecini siyasal pazarlama çalışmaları kapsamında değerlendirmeli ve adeta kar amacı güden bir işletme gibi pazarlama karmasından da yaralanmalıdırlar. Bu noktada ticari pazarlamada ürün olarak geliştirilen ve tüketicilere sunulan mal, hizmet ve fikirler; siyasal pazarlama anlayışı çerçevesinde lider, aday ve olaylara bakış açısı, fikir veya savunulan düşünce olarak ortaya çıkmaktadır. Adayını, ortaya koyan siyasi partiler, söz konusu ürün niteliği taşıdığı düşünülen adayların seçmenler tarafından benimsenmesi ve tercih edilmesi için siyasal pazarlama faaliyetlerini doğru kullanmak zorundadırlar. Çünkü her alanda olduğu gibi siyasi alanda da insanların ihtiyacını karşılamak için kurulan siyasi partilerin çokluğu ve bu çokluğa dayanarak yoğun bir rekabet ortamını oluşturdukları görülmektedir. Siyasi partilerin artan bu rekabette seçmen nezdinde kabul görmesi için aday, fikir, kurum kimliği, çözüm önerileri vb pek çok unsuru içine alan ve toplamında siyasi bir marka gelişimini sağlayan konulara profesyonelce yaklaşması gerekmektedir.

Adayın, değerini ön plana çıkartmak için ortaya attığı fikirlerin seçmen önünde tartışması ve bu tartışma neticesinde seçmeni ikna etmesi gerekmektedir. Seçmense bu tartışma neticesinde fikirlerini beğendiği ve tercih edebileceği adayları destekleyecektir (Pouliot, 2001: 2). Söz konusu bu rekabette seçmeni ikna etmek için başarılı bir plan ortaya koymak sadece farklı seçmenlerin özelliklerini değil, bütün seçmenlere ulaşmak, hepsine doğru mesajları iletmek ve istenilen karşılığı alabilmek için kullanılan doğru yöntemlerle sağlanacaktır (McConkey, 1994: 57). Seçmenlerin hepsine ulaşarak ne istediklerini bilmenin siyasi partiler için önemi bu kadar açıkken, partilerin seçmenleri ikna etmek için sahaya sürecekleri adayları seçmenlerden aldıkları doğru mesajlar çerçevesinde belirlemeleri ve bu çerçevede belirlenecek adayların da seçmenlerle doğru iletişim kurmaları da bir o kadar önemlidir. Bu durumda gerek aday belirleme süreci ve adayın özelliklerinin, gerekse adayların doğru yöntem ve stratejiler aracılığıyla seçmenle iletişime geçmesinin siyasi partilerin seçim süreçlerinde dikkat etmesi gereken en önemli unsurlar olduğu düşünülmektedir.

Genel olarak adayın kişisel özelliklerinin, seçmenlerin duygu ve kararlarına büyük ölçüde etki ettiği düşünülmektedir (Yates, 2016: 25). Özellikle adayın imajı, kişiliği, cinsiyeti, eğitimi, konuşma üslubu, performansı, ideolojisi, belli olaylar ve durumlar karşısındaki tutum ve kanaatleri, seçimi kazanabilme ihtimali, vb. gibi unsurlar seçmenlerin tercihlerini olumlu veya olumsuz etkileyebilecek nitelikler arasında yer almaktadır (Gölbaşı, 2010: 56). Ayrıca adayın bu özellikleri ile birlikte partilerin seçim öncesi aday belirlerken kullanacakları yöntemler ve söz konusu aday belirleme sürecinde esas alacakları kriterlerin de seçmenlerin partiyi tercihleri üzerinde önemli olduğu söylenebilir.

Siyasi partilerin seçimleri kazanabilmek için parti tabanlarının parti programını benimsemesi, adayı içselleştirmesi, kendinden hissetmesi ve bunların neticesinde topyekün çalışması şeklinde özetlenebilecek bir program çerçevesinde hareket etmesi gerekmektedir. Yani iktidar amacına ulaşmak isteyen bir siyasi partinin temel amacı parti elitlerinden öte, parti tabanının seçimlere dâhil olması, kendi seçiliyormuşçasına seçimi kazanmak için mücadele etmesidir. Bu durum ise 'duygusal seçmen' olarak düşünülen parti tabanlarında (partizan seçmen), aday profilinin belirlenmesi çalışmalarının önemini ortaya koymaktadır.

4. 2. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları

Konu kapsamında ilgili alan yazını araştırıldığında gerek siyasal pazarlama gerekse seçmen davranışlarıyla ilgili pek çok çalışma karşımıza çıkmaktadır. Özellikle seçmenlerin oy verme davranışlarını etkileyen çok farklı faktörlerin varlığı söz konusudur. Bu araştırmayla adayın ve aday belirleme sürecinin seçmenlerin oy verme davranışlarına olan etkileri incelenmiştir. Bu noktada çalışma, aday ve partilerin aday belirleme süreçleri ile sınırlıdır.

Adayın ve aday belirleme sürecinin seçmenlerin oy verme davranışları üzerine etkisinin araştırıldığı bu çalışma, Türkiye'de yer alan bütün seçmenlere ulaşılmasının hem maddi hem de zaman anlamında imkânsız olmasından ötürü yalnızca Antalya ili merkezi olarak belirlenmiştir. Antalya il merkezinde ise "metropol" olarak adlandırılan 3 ilçe (Kepez, Konyaaltı ve Muratpaşa) ile sınırlandırılmıştır.

4. 3. Araştırmanın Metodolojisi

4. 3. 1. Araştırmanın Evren ve Örneklem Süreci

Araştırmada evren olarak Antalya ilinde yaşayan seçmenler belirlenmiştir. Örneklem ise Antalya ilinin merkez ilçeleri olan Kepez, Konyaaltı ve Muratpaşa ilçelerinden oluşturulmuştur. Kepez, Konyaaltı ve Muratpaşa İlçe Seçim Kurulu merkezlerinden elde edilen verilere göre Nisan 2017 Referandum seçimlerindeki seçmen sayıları aşağıdaki gibidir;

Tablo 1: Kepez, Konyaaltı, Muratpaşa Seçmen Sayıları

Kepez I	178.527
Kepez II	172.215
Kepez (Toplam Seçmen)	350.742
Konyaaltı (Toplam Seçmen)	111.850
Muratpaşa I	156.873
Muratpaşa II	193.959
Muratpaşa (Toplam Seçmen)	350.832
TOPLAM	813.424

Araştırmının ana kütesini oluşturan 813.424 seçmen baz alınarak elde edilen örneklem aşağıdaki formül ile hesaplanmıştır.

$$n = \frac{Z^2 \cdot p \cdot q}{e^2}$$

Bu formülasyondan yola çıkılarak araştırmanın örneklem hacmi 1066 olarak hesaplanmıştır ($Z=1,96$, $p=0,50$, $q=0,50$, $e=0,03$).

Araştırma kapsamında toplam 1452 adet anket yapılmıştır. Yapılan incelemelerde bunlardan 120 tanesi kontrol ve mantık hatasından dolayı, 266 tanesi ise telefon kontrolü neticesinde olmak üzere toplam 386 tanesi geçersiz sayılmıştır. Bu anketler veri setinden çıkartılarak geriye kalan 1066 anket, veri setinde kullanılmış olup araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

4. 3. 2. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Aday profil ve özelliklerinin seçmen davranışları üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amacıyla katılımcılara yüz yüze anket yöntemi ile ulaşılmıştır. Söz konusu ölçeğin geliştirilmesinde ilgili literatür taranmış, aday özellikleriyle ilgili ifadeler Aydın'ın (2011) çalışmasından uyarlanmıştır. Aday belirleme süreçleriyle ilgili olan düşüncelerini ölçmek için belirlenen ifadeler, ilgili literatür incelenmesinden sonra derlenmiştir. Aday belirleme süreciyle ilgili alanyazında yeterli kaynağın bulunamaması, söz konusu ifadelerin derlenerek elde edilmesine sebep olmuştur. Yine ilgili ölçeğin oluşturulmasında hem akademik hem de siyasetle ilgili uzman kişilerin görüşlerine de başvurularak ölçek ön çalışması yapılmıştır.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. İlgili anket uygulamasından önce ölçek tesadüfi seçilen 130 katılımcıya pilot olarak uygulanmıştır. Bu uygulama sonucunda elde edilen Cronbach's Alfa güvenilirlik analizi neticesinde (0,82) nihai ölçek oluşturulmuştur.

Söz konusu uygulama alanı olan Antalya ili merkez ilçeleri (metropol ilçeler) seçmen dağılımı incelendiğinde, Muratpaşa'nın toplam seçmenin yaklaşık %43'ünü, Kepez'in yine toplam seçmenin yaklaşık %43'ünü ve son olarak Konyaaltı'nın ise, toplam seçmenin yaklaşık %14'ünü oluşturduğu görülmektedir. Uygulanan anketlere de bakıldığında bu oranlarla paralellik göstermektedir. Uygulanabilir 1066 anketin, yaklaşık %40'ı Kepez (437 anket), yine yaklaşık olarak %40'ı Muratpaşa (403 anket) ve son olarak yaklaşık %20'sinin Konyaaltı'ndan (226 anket) elde edildiği görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen veriler, SPSS (Statistical Packages for Social Sciences) 23.0 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizlerinde tanımlayıcı istatistikler, faktör analizi ve demografik değişkenlerin elde edilen bazı verilerle olan ilişkisini ortaya koyabilmek için One Way ANOVA Testi uygulanmıştır.

4. 3. 3. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Araştırmanın güvenilirliği ve iç tutarlılığını ölçmek için en fazla kullanılan test Cronbach's Alfa testidir. Cronbach's Alfa katsayısının 0,70 oranından büyük olması araştırma ölçeğinin güvenilir olduğunu göstermektedir (Hair vd, 1998: 117-118). Ayrıca başka araştırmalarda da 0,40 ile 1 arasında 4 grupta derecelendirilmiş ve 0,80-1 aralığının yüksek derecede güvenilirlik sağladığı belirtilmiştir (Kayış, 2006: 405).

Araştırmanın ölçeğinin Cronbach's Alfa değeri Tablo 3'te gösterildiği gibidir. Araştırmanın ölçeğinin yüksek derece güvenilir olduğu görülmektedir.

Merkez limit teoremine göre normal dağılıma sahip olan bir evrenden gelen ve bağımsız gözlemlerden oluşan yansız örneklemelerin her biri örneklem büyüklüğü 30 ve üzerinde olmak koşuluyla normal dağılım gösterir. Ayrıca evrenden bağımsız olarak örneklem büyüdükçe de dağılımın şekli normal dağılıma yaklaşır. Böylece parametrelere dayalı yapılacak çıkarımların geçerlilik ve güvenilirlik düzeyi de artar (Ravid, 2011: 94-102). Araştırmanın gerek çarpıklık basıklık değerlerine gerekse örneklem büyüklüğüne bakıldığında dağılımın normal olduğu görülmüştür.

Tablo 3: Güvenilirlik Analiz Sonucu

Cronbach's Alfa Kat Sayısı	Soru Sayısı (N)
0,835	37

4. 3. 4. Araştırmanın Hipotezleri

- H1=** Adayın Özelliklerinin Demografik Özellikler Boyutu, seçmenlerin cinsiyetlerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H2=** Adayın Özelliklerinin Dürüstlük ve Eğitim Boyutu, seçmenlerin cinsiyetlerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H3=** Adayın Özelliklerinin İdeoloji ve Tutarlılık Boyutu, seçmenlerin cinsiyetlerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H4=** Adayın Özelliklerinin Davranışsal Özellikler Boyutu, seçmenlerin cinsiyetlerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H5=** Adayın Özelliklerinin Demografik Özellikler Boyutu, seçmenlerin yaşlarına göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H6=** Adayın Özelliklerinin Dürüstlük ve Eğitim Boyutu, seçmenlerin yaşlarına göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H7=** Adayın Özelliklerinin İdeoloji ve Tutarlılık Boyutu, seçmenlerin yaşlarına göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H8=** Adayın Özelliklerinin Davranışsal Özellikler Boyutu, seçmenlerin yaşlarına göre oy verme kararını etkilemektedir.

- H9=** Adayın Özelliklerinin Demografik Özellikler Boyutu, seçmenlerin eğitim düzeylerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H10=** Adayın Özelliklerinin Dürüstlük ve Eğitim Boyutu, seçmenlerin eğitim düzeylerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H11=** Adayın Özelliklerinin İdeoloji ve Tutarlılık Boyutu, seçmenlerin eğitim düzeylerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H12=** Adayın Özelliklerinin Davranışsal Özellikler Boyutu, seçmenlerin eğitim düzeylerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H13=** Adayın Özelliklerinin Demografik Özellikler Boyutu, seçmenlerin gelir seviyelerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H14=** Adayın Özelliklerinin Dürüstlük ve Eğitim Boyutu, seçmenlerin gelir seviyelerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H15=** Adayın Özelliklerinin İdeoloji ve Tutarlılık Boyutu, seçmenlerin gelir seviyelerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H16=** Adayın Özelliklerinin Davranışsal Özellikler Boyutu, seçmenlerin eğitim gelir seviyelerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H17=** Partilerin aday belirleme usul ve süreçleri, seçmenlerin cinsiyetlerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H18=** Partilerin adaylarını belirlerken tabanın düşüncelerini dikkate alması, seçmenlerin cinsiyetlerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H19=** Seçmenin oy verdiği partinin aday belirleme sürecini doğru olduğunu düşünmesi, seçmenlerin cinsiyetlerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H20=** Seçmenin oy verdiği partinin aday belirleme sürecini demokratik olduğunu düşünmesi, seçmenlerin cinsiyetlerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H21=** Partilerin aday belirleme usul ve süreçleri, seçmenlerin yaşlarına göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H22=** Partilerin adaylarını belirlerken tabanın düşüncelerini dikkate alması, seçmenlerin yaşlarına göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H23=** Seçmenin oy verdiği partinin aday belirleme sürecini doğru olduğunu düşünmesi, seçmenlerin yaşlarına göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H24=** Seçmenin oy verdiği partinin aday belirleme sürecini demokratik olduğunu düşünmesi, seçmenlerin yaşlarına göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H25=** Partilerin aday belirleme usul ve süreçleri, seçmenlerin eğitim düzeylerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H26=** Partilerin adaylarını belirlerken tabanın düşüncelerini dikkate alması, seçmenlerin eğitim düzeylerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H27=** Seçmenin oy verdiği partinin aday belirleme sürecini doğru olduğunu düşünmesi, seçmenlerin eğitim düzeylerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H28=** Seçmenin oy verdiği partinin aday belirleme sürecini demokratik olduğunu düşünmesi, seçmenlerin eğitim düzeylerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H29=** Partilerin aday belirleme usul ve süreçleri, seçmenlerin gelir seviyelerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H30=** Partilerin adaylarını belirlerken tabanın düşüncelerini dikkate alması, seçmenlerin gelir seviyelerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H31=** Seçmenin oy verdiği partinin aday belirleme sürecini doğru olduğunu düşünmesi, seçmenlerin gelir seviyelerine göre oy verme kararını etkilemektedir.
- H32=** Seçmenin oy verdiği partinin aday belirleme sürecini demokratik olduğunu düşünmesi, seçmenlerin gelir seviyelerine göre oy verme kararını etkilemektedir.

5. Araştırma Verilerinin Analizi ve Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırmanın bu kısmında araştırmaya katılan seçmenlerle ilgili tanımlayıcı istatistikler, temel araştırma bulguları ve hipotezlerin test edilmesi ele alınacaktır.

5. 1. Araştırmaya Konu Olan Seçmenlerle İlgili Genel Bilgiler

Araştırmaya katılan seçmenlerin demografik özellikleri ile ilgili araştırma bulguları Tablo 4'te görülmektedir. Tablo 4 incelendiğinde 594 kişinin erkek 472 kişinin kadın olduğunu görülmektedir. Yani katılımcıların % 53,2'si erkek, %46,8'i kadındır. Gerek Türkiye'nin gerekse Antalya'nın nüfus dağılımı incelendiğinden bu oranın gerçeğe yakın bir oran olduğu görülmektedir.

Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında 18-24 yaş aralığında, 277 kişi, 25-34 yaş aralığında, 114 kişi, 35-44 yaş aralığında 245 kişi ve 45-Üstü yaş aralığında 430 kişi olduğu görülmektedir. Bu verilere dayanarak araştırmaya katılanların yaklaşık %60'ünün 18-44 yaş aralığında genç ve orta yaşlı, yaklaşık %40'ünün ise 45 ve üzeri orta ve yaşlı şekilde dağıldığı söylenebilir.

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında; yaklaşık %45'i bekâr, %51'i evlidir. Katılımcıların öğrenim durumlarına bakıldığında %9,6'sının ilköğretim, %15,5'inin ortaöğretim, %51,7'sinin lise, %3,6'sı ön lisans, %18,6'sının fakülte ve %1,3'ünün lisansüstü eğitim aldığı görülmektedir.

Katılımcıların mesleklerine bakıldığında sırasıyla %30,1 işçi, %16,6 özel sektör çalışanı %14,2 ev hanımı, %8,7 emekli, %4,9 işveren ve %2,5 memurdur. Bu grupların dışında mesleklerini belirtenler ise %20'dir.

Araştırmaya katılanların demografik özellikleriyle ilgili son olarak gelir düzeylerine göre katılımcılar incelendiğinde %22,8 i 0-1500 gelir aralığında, %52,6 sı 1501-3000 gelir aralığında, %18,1 i 3001-4500 gelir aralığında ve % 6,5 u da 4501-Üzeri gelir aralığında olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Katılımcıların Demografik Özellikleri

		f	(%)
Cinsiyet	Erkek	567	53
	Kadın	499	47
Yaş	18-24	277	26
	25-34	114	11
	35-44	245	23
	45-Üstü	430	40
Medeni Durum	Bekâr	492	46
	Evli	525	49
	Diğer	49	4,6
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	114	11
	Ortaöğretim	173	16
	Lise	543	51
	Ön Lisans(MYO)	41	3,8
	Fakülte	182	17
	Lisansüstü	13	1,2
Meslek	Memur	44	4,1
	İşçi	323	30
	Emekli	103	9,7
	Ev Hanımı	152	14
	İşveren	55	5,2
	Özel Sektör Çalışanı	242	23
	Diğer Meslekler	147	14
Gelir Seviyesi	0-1500	243	23
	1501-3000	561	53
	3001-4500	193	18
	4501-Üzeri	69	6,5
Genel Toplam		1066	100

5. 2. Araştırmada Kullanılan Aday Özellikleri İlgili Ölçeğin Faktör Analizi

Araştırmanın nitel kısmında adayın özelliklerinin seçmenlerin oy verme kararında etkisini ortaya koymak amacıyla Aydın'ın (2011) çalışmasından uyarlanan ifadeler kullanılmıştır. Bu ifadelere adayda aranan özelliklerin alt boyutlarını ortaya kayabilmek için faktör analizi uygulanmıştır.

Faktör analizi bir durumu ortaya koyan değişkenlerin sayısını azaltarak yapılacak analizlere uygun bir düzlem oluşturmak için gerçekleştirilmektedir. Yani faktör analiziyle ölçülebilen değişkenlerde var olan, ölçümlenemeyecek olan ve araştırılan problemin ortaya çıkamayan gerçek sebeplerini veya gizli boyutlarını asgari düzeyde kayıpla ortaya koymak için kullanılmaktadır (Hair vd, 1998: 96).

Faktör analizinde öncelikle ilgili değişkenlerin aralarındaki kolerasyonu ve analize uygunluğunu ortaya koyan Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) Testi sonucuna bakılmıştır. KMO Testi 0-1 arası bir sonuç veren bir testtir ve Kaiser (1974) söz konusu değerleri; 0,50 ve altını kabul edilemez, 0,70 ve üstünü ise kullanılabilir olarak sınıflandırmaktadır. Genel olarak KMO değerinin 0,70'in üstünün kabul edilebilir değer olduğu söylenebilir.

Araştırmada söz konusu KMO değeri 0,754, Barlett değeri 3335,514 ve anlamlılık 0,000 olarak görülmektedir. Bu durumda söz konusu değişkenlere faktör analizi uygulanabileceği söylenebilir.

Faktör analizinde değişkenlerin faktör yükünün +/-,50 değerinin üstünde olanlardan oluşması tercih edilmiştir. Faktör analizinde faktör yüklerinin en düşük +/-,50 üstünde olanların tercih edilmesi önerilmektedir (Hair vd., 1998: 99, Nunnaly, 1978). Bu noktada araştırmada uygulanan faktör analizinde faktör yüklerinin +/-,50 değerinin üzerinde olması tercih edilmiştir.

Tablo 7: Adayın Özellikleri Ölçeği Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler	Faktör Yükleri	Özdeğer	Varyans Yüzdesi
Faktör 1: Demografik Özellikler		3,575	18,7
12.Adayın memleketi oy verme kararında etkilidir.	0,763		
15.Adayın cinsiyeti oy verme kararında etkilidir.	0,729		

13. Adayın etnik kökeni oy verme kararında etkilidir.	0,697		
16. Adayın fiziksel özellikleri oy verme kararında etkilidir.	0,606		
Faktör 2: Dürüstlük ve Eğitim		1,752	15,053
10. Adayın dürüstlüğü oy verme kararında etkilidir.	0,79		
11. Adayın eğitim durumu oy verme kararında etkilidir.	0,616		
8. Adayın yolsuzluklara karşı duruşu oy verme kararında etkilidir.	0,604		
Faktör 3: İdeoloji ve Tutarlılık		1,347	12,865
17. Adayın ideolojisi oy verme kararında etkilidir.	0,704		
18. Adayın dinine bağlı olması oy verme kararında etkilidir.	0,665		
19. Adayın partisi oy verme kararında etkilidir.	-0,574		
14. Adayın sunduğu vaatlerin tutarlılığı oy verme kararında etkilidir.	0,5		
Faktör 4: Davranışsal Özellikler		1,049	12,79
9. Adayın çalışkan olması oy verme kararında etkilidir.	0,727		
20. Adayın seçmenle kurduğu ilişkinin samimiyeti oy verme kararında etkilidir.	0,653		
Toplam Açıklanan Varyans	0,59.408		
Cronbach' Alpha	0,721		
KMO/Bartlett's	0,754	3335,514	

Not: Equamax Rotasyonlu Temel Bileşenler Faktör Analizi kullanılmıştır. İfadeler 12 kez rotasyona tabi tutulmuştur.

Tablo 7'de görüldüğü gibi değişkenler özdeğerleri 1 den büyük 4 faktörde toplanmaktadır. Toplam açıklanan varyans ise 0,59.408'dir. Bu oranın sosyal bilimler araştırmaları için 0,50'ye eşit ve üzerinde olması gerektiği söylenmektedir (Grewal vd., (a)1998: 52; Grewal, vd.,(b)2003: 264). Bu açıdan bakıldığında faktör analizinin açıklanan varyans büyüklüğünün yaklaşık 0,60 ile yeterli olduğu söylenebilir. Ayrıca Nakip de (2003) bu oranın %60 ve üzeri olması gerektiğini belirtmektedir. Faktör Analizi uygulanırken Equamax Rotasyon tercih edilmiştir. Bu rotasyonun tercih edilmesinin sebebi faktör analizi Varimax Rotasyon uygulandığında değişkenlerin faktör yüklerinin Equamax Rotasyon uygulandığından daha düşük olmasındandır.

Faktör Analizi sonuçları incelendiğinde 13 değişkenle uygulanan analizde hiçbir değişkenin 0,50 faktör yükü değerinin altında kalmadığı görülmektedir. Yine ayrıca % 59.408 olan toplam açıklanan varyansın 'Demografik Özellikler' şeklinde isimlendirilen Faktör 1 %18,70 ini, 'Dürüstlük ve Eğitim' şeklinde isimlendirilen Faktör 2 % 15,053 ünü, 'İdeoloji ve Tutarlılık' şeklinde isimlendirilen Faktör 3 % 12,865 ini ve son olarak 'Çalışkanlık ve Samimiyet' şeklinde isimlendirilen Faktör 4 %12,790 ını karşılamaktadır.

Faktör Analizi sonucunda ortaya çıkan faktörlere isim verilmesi, söz konusu faktörlerde birleşen değişkenlere ve bu değişkenlerin faktör yüklerine bakılarak gerçekleştirilir. Bu isimlendirilmede faktör yükleri yüksek olan değişkenlere muhakkak bakılmalıdır. Özellikle bu hususta yukarıda da belirtildiği gibi 0,50 faktör yüküne sahip değişkenlerin kullanılması önerilmektedir. Ayrıca faktöre adını verecek değişken yüksek faktör yüküne sahip olması muhtemelken, faktör yükü düşük olan fakat faktöre diğerlerine göre daha fazla anlam katan bir değişkenin de isminin verilmesi uygun olabilir (Hair ve diğerleri, 1998: 99).

Demografik Özellikler (Faktör 1): Bireylerin başka bir kişiyi incelemelerinde ve tercih etmelerinde hemen ilk baktıkları özelliklerin kişinin fiziksel özellikleri, yaşı, cinsiyeti gibi özellikleri olduğu düşünülmektedir. Bu sürecin bireylerin seçmen rolü üstlendiklerinde tercih etmek durumunda oldukları adaylara karşı da aynı şekilde olacağı söylenebilir. Söz konusu faktörün içerdiği ifadelerle bakılarak, faktör, 'Demografik Özellikler' şeklinde isimlendirilmiştir. Faktörde adayın cinsiyetinin, memleketinin, fiziksel özelliklerinin, etnik kökenin seçmenin oy verme davranışında etkili olduğu ifadeleri vardır. Demografik Özellikler faktörü toplam açıklanan varyansın % 18, 70 ini açıklamaktadır. Değişkenler sırasıyla; 0,763 'Adayın memleketi oy verme kararında etkilidir.', 0,729 'Adayın cinsiyeti oy verme kararında etkilidir.', 0,697 'Adayın etnik kökeni oy verme kararında etkilidir.' ve en düşük değer olan 0,606 yla 'Adayın fiziksel özellikleri oy verme kararında etkilidir.' İfadeleridir.

Dürüstlük ve Eğitim (Faktör 2): Seçmenlerin adaylarını tercih ederken özellikle dürüstlük ve yolsuzluklara karşı tutumu bu konuların önemli olduğu ve gündem oluşturduğu ülkelerin seçmenleri açısından başta tercih dönemleri olmak üzere hemen her zaman gündemde olması ve tercih noktasında seçmene yol gösterdiği bilinmektedir. Özellikle adayın eğitim düzeyinin bu konuyla birlikte aday tercihinde seçmen için ayırt edici bir durum olduğu düşünülmektedir. Söz konusu faktör, içinde toplanan değişkenlere bakılarak 'Dürüstlük ve Eğitim' şeklinde isimlendirilmiştir. Faktörü oluşturan değişkenlere bakılığında 0,790 ile 'Adayın dürüstlüğü oy verme kararında etkilidir.' ifadesi, 0,616 ile 'Adayın eğitim durumu oy verme kararında etkilidir.' ifadesi ile 0,604 ile 'Adayın yolsuzluklara karşı duruşu oy verme kararında etkilidir.' İfadeleri görülmektedir. Faktör toplam açıklanan varyansın % 15,53 ünü karşılamaktadır.

İdeoloji ve Tutarlılık (Faktör 3): Seçmenlerin adayın ideoloji, dini inanç ve özellikle bu konudan etkilenen ve adayın söyleminin tutarlılığına baktıkları söylenebilir. Adayla ilgili bu özellikleri kapsayan faktöre söz konusu değişkenler de dikkate alınarak 'İdeoloji ve Tutarlılık' ismi verilmiştir. Faktör toplam açıklanan varyansın % 12,865 ini karşılamaktadır. Faktörün değişkenleri 0,704 'Adayın ideolojisi oy verme kararında etkilidir.', 0,665 'Adayın dinine bağlı olması oy verme kararında etkilidir.', -0,574 'Adayın partisi oy verme kararında etkilidir.' ve 0,500 'Adayın sunduğu vaatlerin tutarlılığı oy verme kararında etkilidir.' şeklinde sıralanmaktadır.

Davranışsal Özellikler (Faktör 4): Seçmenin adayın önceki hayatındaki iş yaşamına başarılarına ve bu konulardaki başarısını ortaya koyan çalışkanlığına ve kendisiyle kurduğu ilişkinin samimiyetine dikkat ettiği düşünülmektedir. Söz

konusu bu durumu kapsayan faktör '*Davranışsal Özellikler*' şeklinde isimlendirilmiş olup toplam açıklanan varyansın % 12,790' ını karşılamaktadır. Faktörü oluşturan değişkenler ise 0,727 '*Adayın çalışkan olması oy verme kararında etkilidir.*' ve 0,653 '*Adayın seçmenle kurduğu ilişkinin samimiyeti oy verme kararında etkilidir.*' şeklindedir.

5. 3. Araştırma Hipotezlerinin Analizine İle İlgili Araştırma Bulguları

Araştırmanın nicel boyutuna ait hipotezlerin test edilmesi için One Way Anova analizi uygulanmıştır. Anova analizi, bağımsız kategorik bir değişkenin bağımlı olan parametrik değişkenlerin ortalamalarını farklılaştırıp farklılaşmadığını ortaya koyan bir analiz yöntemidir (Sharma, 1996: 340-342). Yani Anova analiziyle bağımsız değişkenlerden etkilenen bağımlı değişkenlerin ortalamalarının karşılaştırılması sağlanır (Malhotra, 1996: 434).

Araştırmanın hipotezlerinde bağımlı değişkenler olan seçmenlerin oy verme davranışlarını etkileyen özelliklerinin boyutlarını, seçmenlerin demografik özelliklerinin etkileyip etkilemediği ortaya konulması amaçlanmıştır. Yani demografik özelliklerine göre seçmenlerin adayın özelliklerine bakışlarında farklılık var mı test edilmek istenmiştir. Bu amaçla kurulan hipotezlerin test edilmesi için gerçekleştirilen Anova analizi sonuçları aşağıdaki tablolarda özetlenmiştir.

Tablo 8: Seçmen Cinsiyetinin Aday Özelliklerinin Alt Boyutlarına Etkisini Gösteren Anova Tablosu

	Aday Özelliklerinin Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd.	Kareler Ortalaması	F	Anl. (Sig)
Cinsiyet	Demografik Özellikler	Gruplar Arası	,867	1	,876	1,202	,273
		Grup İçi	767,749	1064	,722		
		Toplam	768,616	1065			
	Dürüstlük ve Eğitim	Gruplar Arası	,228	1	,228	1,238	,266
		Grup İçi	195,704	1064	,184		
		Toplam	195,931	1065			
	İdeoloji ve Tutarlılık	Gruplar Arası	,233	1	,233	,884	,347
		Grup İçi	280,863	1064	,264		
		Toplam	281,096	1065			
	Davranışsal Özellikler	Gruplar Arası	,590	1	,590	2,777	,096
		Grup İçi	226,193	1064	,213		
		Toplam	226,784	1065			

*p<0,05

Anova Testi sonuçlarının gösterildiği Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların cinsiyetlerinin aday özelliklerinin hiçbir boyutunda oy verme davranışları açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir. Yani cinsiyetin aday özelliklerinin alt boyutlarına göre oy verme davranışlarına bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Bu durumda araştırma hipotezlerinden; **H1**, **H2**, **H3** ve **H4**'ün ret edildiği görülmektedir.

Tablo 9: Seçmen Yaşının Aday Özelliklerinin Alt Boyutlarına Etkisini Gösteren Anova Tablosu

	Aday Özelliklerinin Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd.	Kareler Ortalaması	F	Anl. (Sig)
Yaş	Demografik Özellikler	Gruplar Arası	29,303	3	9,768	14,031	,000
		Grup İçi	739,313	1062	,696		
		Toplam	768,616	1065			
	Dürüstlük ve Eğitim	Gruplar Arası	2,807	3	,936	5,162	,002
		Grup İçi	193,124	1062	,182		
		Toplam	195,981	1065			
	İdeoloji ve Tutarlılık	Gruplar Arası	1,356	3	,452	1,716	,162
		Grup İçi	279,740	1062	,263		
		Toplam	281,096	1065			
	Davranışsal Özellikler	Gruplar Arası	6,062	3	2,021	9,723	,000
		Grup İçi	220,721	1062	,208		
		Toplam	226,784	1065			

*p<0,05

Tablo 9' da katılımcıların yaşının aday özelliklerinin alt boyutlarında oy verme davranışına olan etkisini incelendiği Anova Testi sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlara göre katılımcıların yaşının demografik özellikler boyutunda etki yarattığı yani bir başka ifadeyle yaş gruplarının demografik özellikler boyutunda fark yarattığı söylenebilir (p<0,05/p=0,00). Yine Dürüstlük ve Eğitim (p<0,05/p=0,02). ve Davranışsal Özellikler (p<0,05/p=0,00) boyutlarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu durum araştırmanın; **H5**, **H6** ve **H8** hipotezlerinin kabul edildiğini, **H7** hipotezinin ise ret edildiğini göstermektedir.

Anova testinde söz konusu bu farklılıkların hangi yaş gruplarında olduğu incelenmiştir. Öncelikle bu farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu görmek için homojenlik testi sonuçlarına bakılmıştır. Bunun neticesinde, Demografik Özellikler ve Dürüstlük ve Eğitim boyutlarında homojenlik testinden geçmediği için (Sig.=0,00) Games-Howell Testi, Davranışsal Özellikler boyutunda ise homojenlik testi geçtiği için (Sig.=0,197) Scheffe Testi sonuçlarıyla istatistiksel olarak hangi yaş grupları arasında farklılıkların olduğu belirlenmiştir.

Demografik Özellikler boyutunda; 18-24 yaş grubu ile 35-44 ve 45-Üstü yaş grupları arasında, 25-34 ile yine 35-44 ve 45-Üstü yaş grupları arasında, 35-44 ile 18-24 ve 25-34 yaş grupları arasında ve 45-Üstü yaş grubu ile 18-24 ve 25-34 yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farkların olduğu görülmektedir.

Eğitim ve Tutum boyutunda; 18-24 yaş grubu ile 25-34 ve 45-Üstü yaş grupları arasında, 25-34 ile 18-24 yaş grubu arasında ve 45-Üstü yaş grubu ile 18-24 yaş grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı farkların olduğu görülmektedir.

Davranışsal Özellikler boyutunda ise, 18-24 yaş grubu ile 25-34 ve 45-Üstü yaş grupları arasında, 35-44 ile 18-24 yaş grubu arasında ve 45-Üstü yaş grubu ile 18-24 yaş grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı farkların olduğu görülmektedir.

Genel itibariyle gruplar arasındaki farklılıklara bakıldığında orta yaşlı ve yaşlı denilebilecek seçmeler ile başta Eğitim ve Tutum ve Davranışsal Özellikler olmak üzere üç boyutta da fark olduğu görülmektedir.

Tablo 10: Seçmen Eğitim Düzeyinin Aday Özelliklerinin Alt Boyutlarına Etkisini Gösteren Anova Tablosu

	Aday Özelliklerinin Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd.	Kareler Ortalaması	F	Anl. (Sig)
Eğitim Düzeyi	Demografik Özellikler	Gruplar Arası	18,430	3	6,143	8,697	,000
		Grup İçi	750,186	1062	,706		
		Toplam	768,616	1065			
	Dürüstlük ve Eğitim	Gruplar Arası	1,740	3	,580	3,171	,024
		Grup İçi	194,192	1062	,183		
		Toplam	195,931	1065			
	İdeoloji ve Tutarlılık	Gruplar Arası	1,242	3	,414	1,571	,195
		Grup İçi	279,854	1062	,264		
		Toplam	281,096	1065			
	Davranışsal Özellikler	Gruplar Arası	,409	3	,136	,640	,589
		Grup İçi	226,374	1062	,213		
		Toplam	226,784	1065			

* $p < 0,05$

Katılımcıların eğitim düzeyinin aday özelliklerinin alt boyutlarında oy verme davranışlarını etkileyip etkilemediğini yani fark yaratıp yaratmadığını ortaya koymak için Anova Analizi yapılmıştır. Anova Analizi sonuçları Tablo 10'da görüldüğü gibidir. Söz konusu testten önce oldukça düşük sayıyla temsil edilen 13 kişi olan Lisansüstü eğitim mezunlarını ve 41 kişi olan Ön Lisans (MYO) mezunlarını 182 kişi olan fakülte mezunlarıyla birleştirilmiş ve ilgili birleştirmeden sonra 'Yüksek Öğretim' şeklinde isimlendirilmiştir. Anova analizi bu işlemden sonra gerçekleştirilmiştir. Anova Analizi sonuçlarına göre Demografik Özellikler ($p < 0,05/p = 0,00$) ve Dürüstlük ve Eğitim ($p < 0,05/p = 0,024$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir. Ancak İdeoloji ve Tutarlılık ($p > 0,05/p = 0,195$) ve Davranışsal Özellikler ($p > 0,05/p = 0,589$) boyutlarında eğitim düzeyinin bir fark yaratmadığı yani etkilemediği ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara göre araştırmamızın **H9** ve **H10** hipotezlerinin kabul edildiğini, **H11** ve **H12** hipotezinin ise ret edilmiştir.

Demografik Özellikler ($p < 0,05/p = 0,00$) ve Dürüstlük ve Eğitim ($p < 0,05/p = 0,024$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın hangi gruplar arasında olduğunu görmek için önce homojenlik testine bakılmış sonra Demografik Özellikler Boyutunda (Sig=0,00) homojenlik testi geçmediği için Games-Howell Testine, Eğitim ve Tutum boyutunda homojenlik testi geçtiği için (Sig.=0,064), Scheffe Testine bakılarak hangi gruplar arasında farklılıkların olduğu belirlenmiştir.

Demografik Özellikler boyutunda gruplar arasında farklılıklar incelendiğinde Lise mezunları ile hem yükseköğrenim hem de ilköğretim grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı farkların olduğu görülmektedir.

Eğitim ve Tutum boyutunda gruplar arasındaki farklılıklara bakıldığında ilköğretim grubu ile lise ve yükseköğrenim grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar vardır.

Gruplar arası farklılıklara bakıldığında genel olarak eğitim seviyesinin yükseköğrenim düzeyinde olan kitle ile ilköğretim ve lise seviyesindeki kitle arasında farklılıkların olduğu söylenebilir.

Tablo 11'de katılımcıların gelir seviyesinin aday özelliklerinin alt boyutları arasında oy verme davranışlarında bir fark yaratıp yaratmadığını yani etkileyip etkilemediğini incelemek için gerçekleştirilen Anova Analizi sonuçları görülmektedir. Bu test yapılmadan önce gelir düzeyi 4500-Üstü olan 69 kişi çok düşük kaldığından bu 69 kişi gelir düzeyi 3000-4500 arası gruba eklenmiştir. Anova Analizi sonuçlarına bakıldığında katılımcıların gelir seviyesinin demografik özellikler ($p < 0,05/p = 0,00$) boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark yarattığı bir başka ifade ile katılımcıların gelir seviyesinin demografik özellikler boyutunu etkilediği söylenebilir. Bu sonuçlara göre araştırmamızın **H14**, **H15** ve **H16** hipotezleri ret edilmiş, **H13** hipotezi ise kabul edilmiştir.

Demografik Özellikler Boyutunda (Sig=0,00) homojenlik testi geçmediği için Games-Howell Testine, bakılarak hangi gruplar arasında farklılıkların olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre 0-1500 gelir grubu ile 3001-4500 gelir grubu arasında, 1501-3000 gelir grubu ile 3001-4500 gelir grubu arasında ve 3001-4500 gelir grubu ile 0-1500 ve 1501-3000 gelir grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu durumda alt gelir grubundan üst gelir gruplarına çıkıldıkça farklılıkların oluştuğu söylenebilir.

Tablo 11: Seçmen Gelir Seviyesinin Aday Özelliklerinin Alt Boyutlarına Etkisini Gösteren Anova Tablosu

	Aday Özelliklerinin Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd.	Kareler Ortalaması	F	Anl. (Sig)
Gelir Seviyesi	Demografik Özellikler	Gruplar Arası	15,754	2	7,877	11,122	,000
		Grup İçi	752,862	1063	,708		
		Toplam	768,616	1065	,070		
	Dürüstlük ve Eğitim	Gruplar Arası	,140	2	,070	,380	,684
		Grup İçi	195,791	1063	,184		
		Toplam	195,931	1065			
	İdeoloji ve Tutarlılık	Gruplar Arası	,559	2	,279	1,059	,347
		Grup İçi	280,537	1063	,264		
		Toplam	281,096	1065			
	Davranışsal Özellikler	Gruplar Arası	1,230	2	,615	2,898	,056
		Grup İçi	225,554	1063	,212		
		Toplam	226,784	1065			

*p<0,05

Tablo 12: Seçmen Cinsiyetlerinin Aday Belirleme Süreci ve İlgili Alt Unsurlara Etkisini Gösteren Anova Tablosu

	Aday Belirleme Süreci Hakkında İfadeler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd.	Kareler Ortalaması	F	Anl. (Sig)
Cinsiyet	Oy Verilen Partiyi Tercihinde Aday Belirleme Sürecinin Etkisi (İfade 21)	Gruplar Arası	2,032	1	2,032	5,040	,025
		Grup İçi	428,967	1064	,403		
		Toplam	430,999	1065			
	Tercih Edilen Partinin Aday Belirleme Sürecinde Tabanın Düşüncelerini Dikkate Alması (İfade 22)	Gruplar Arası	,424	1	,424	1,273	,259
		Grup İçi	354,061	1064	,333		
		Toplam	354,485	1065			
	Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Doğru Olduğunun Düşünülmesi (İfade 23)	Gruplar Arası	,131	1	,131	,403	,526
		Grup İçi	346,263	1064	,325		
		Toplam	346,394	1065			
	Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Demokratik Olduğunun Düşünülmesi (İfade 24)	Gruplar Arası	4,011	1	4,011	10,830	,001
		Grup İçi	394,049	1064	,370		
		Toplam	398,060	1065			

*p<0,05

Tablo 12'de katılımcılara aday belirleme süreciyle ilgili yöneltilen ifadelerde cinsiyetin etkisini yani fark yaratıp yaratmadığını ortaya koymak için yapılan Anova Analizi sonuçları görülmektedir. Tablo 9. incelendiğinde Oy Verilen Partiyi Tercihinde Aday Belirleme Sürecinin Etkisi (İfade 21) ($p<0,05/p=0,025$) ve Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Demokratik Olduğunun Düşünülmesi (İfade 24) ($p<0,05/p=0,001$) ifadelerinde cinsiyete göre farklılıkların olduğu görülmektedir. Yani bir başka ifadeyle bu ifadelerin cinsiyetin bu ifadelerde etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda, araştırmanın **H17** ve **H20** hipotezlerinin kabul edildiğini, **H18** ve **H19** hipotezinin ise ret edildiğini göstermektedir.

Tablo 12'nin sonuçlarına göre oy verilen partiyi tercihte aday belirleme sürecinin etkisi (İfade 21) ve tercih edilen partinin uyguladığı aday belirleme sürecinin demokratik olduğunu düşünülmesi (İfade 24) ifadeleri için kadınların ve erkeklerin farklı düşündükleri görülmektedir. Yani, katılımcıların cinsiyetinin aday belirleme sürecinin oy verilen partiyi etkilemesi ve tercih edilen parti tarafından uygulanan aday belirleme sürecinin demokratik bulunması ile ilgili ifadelerde katılımcıları etkilemektedir.

Tablo 13: Seçmen Yaşının Aday Belirleme Süreci ve İlgili Alt Unsurlara Etkisini Gösteren Anova Tablosu

	Aday Belirleme Süreci Hakkında İfadeler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd.	Kareler Ortalaması	F	Anl. (Sig)
Yaş	Oy Verilen Partiyi Tercihinde Aday Belirleme Sürecinin Etkisi (İfade 21)	Gruplar Arası	2,206	3	,735	1,821	,141
		Grup İçi	428,793	1062	,404		
		Toplam	430,999	1065			
	Tercih Edilen Partinin Aday Belirleme Sürecinde Tabanın Düşüncelerini Dikkate Alması (İfade 22)	Gruplar Arası	1,674	3	,558	1,680	,170
		Grup İçi	352,811	1062	,332		
		Toplam	354,485	1065			
	Gruplar Arası	2,745	3	,915	2,828	,038	
	Grup İçi	343,649	1062	,324			

	Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Doğru Olduğunun Düşünülmesi (İfade 23)	Toplam	346,394	1065			
	Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Demokratik Olduğunun Düşünülmesi (İfade 24)	Gruplar Arası	3,988	3	1,329	3,583	,013
		Grup İçi	394,072	1062	,371		
	Toplam	398,060	1065				

*p<0,05

Tablo 13'te aday belirleme süreci ile ilgili ifadeleri katılımcıların yaşının etkileyip etkilemediğini ortaya koymak için gerçekleştirilen Anova Analizi sonuçları görülmektedir. Bu analiz sonuçlarına göre Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Doğru Olduğunun Düşünülmesi (İfade 23) ($p<0,05/p=0,038$) ve Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Demokratik Olduğunun Düşünülmesi (İfade 24) ($p<0,05/p=0,013$) ifadelerinde yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Tablo 13'teki sonuçlara göre araştırmanın **H23** ve **H24** hipotezlerinin kabul edildiğini, **H21** ve **H22** hipotezlerinin ise ret edildiği söylenebilir.

Anova Analizi ile Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Doğru Olduğunun Düşünülmesi (İfade 23) ve Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Demokratik Olduğunun Düşünülmesi (İfade 24) ifadelerinde katılımcıların yaşlarına göre farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların hangi yaş grupları arasında olduğunu incelemek için homojenlik testi sonuçları (İfade 23: Sig=0,00 ve İfade 24: Sig=0,005) Games-Howell Testi sonuçlarından incelenmiştir.

Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Demokratik Olduğunun Düşünülmesi (İfade 24) ifadesinde 18-24 yaş grubu ile 35-44 yaş grubu arasında, 25-34 yaş grubu ile 35-44 yaş grubu arasında ve 35-44 yaş grubu ile 18-24 ve 25-34 yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar görülmektedir.

Genel olarak yaş gruplarının aralarındaki farklılıklar incelendiğinde aday belirleme sürecinin demokratik ve doğru bulunmasının katılımcıların yaşının büyümesiyle değiştiği söylenebilir.

Tablo 14: Seçmen Eğitim Düzeyinin Aday Belirleme Süreci ve İlgili Alt Unsurlara Etkisini Gösteren Anova Tablosu

	Aday Belirleme Süreci Hakkında İfadeler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd.	Kareler Ortalaması	F	Anl. (Sig)
Eğitim Düzeyi	Oy Verilen Partiyi Tercihle Aday Belirleme Sürecinin Etkisi (İfade 21)	Gruplar Arası	,188	3	,063	,155	,927
		Grup İçi	430,811	1062	,406		
		Toplam	430,999	1065			
	Tercih Edilen Partinin Aday Belirleme Sürecinde Tabanın Düşüncelerini Dikkate Alması (İfade 22)	Gruplar Arası	1,512	3	,504	1,516	,209
		Grup İçi	352,973	1062	,332		
		Toplam	354,485	1065			
	Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Doğru Olduğunun Düşünülmesi (İfade 23)	Gruplar Arası	6,314	3	2,105	6,573	,000
		Grup İçi	340,080	1062	,320		
		Toplam	346,394	1065			
	Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Demokratik Olduğunun Düşünülmesi (İfade 24)	Gruplar Arası	3,666	3	1,222	3,291	,020
		Grup İçi	394,394	1062	,371		
		Toplam	398,060	1065			

*p<0,05

Tablo 14'te katılımcıların eğitim düzeyinin aday belirleme süreciyle ilgili ifadelere etkisine bakılmak için yapılan Anova Analizi sonuçları görülmektedir. Anova Analizi yapılmadan önce oldukça düşük sayıyla temsil edilen 13 kişi olan Lisansüstü eğitim mezunlarını ve 41 kişi olan Ön Lisans (MYO) mezunlarını 182 kişi olan fakülte mezunlarıyla birleştirilmiş ve ilgili birleştirmeden sonra 'Yüksek Öğretim' şeklinde isimlendirilmiştir. Anova analizi bu işlemten sonra gerçekleştirilmiştir. Anova Analizi sonuçlarına göre, Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Doğru Olduğunun Düşünülmesi (İfade 23) ($p<0,05/p=0,000$) ve Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Demokratik Olduğunun Düşünülmesi (İfade 24) ($p<0,05/p=0,020$) ifadelerinde eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar söz konusudur. Tablo 11' deki sonuçlara göre araştırmanın **H27** ve **H28** hipotezlerinin kabul edildiğini, **H25** ve **H26** hipotezlerinin ise ret edildiği söylenebilir.

Anova Analizi ile Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Doğru Olduğunun Düşünülmesi (İfade 23) ve Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Demokratik Olduğunun Düşünülmesi (İfade 24) ifadelerinde katılımcıların eğitim düzeylerine göre farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların hangi eğitim düzeyi grupları arasında olduğunu incelemek için homojenlik testi sonuçları (İfade 23: Sig=0,00 ve İfade 24: Sig=0,005) Games-Howell Testi sonuçlarından incelenmiştir.

Games-Howell Testi sonuçlarına göre, Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Doğru Olduğunun Düşünülmesi (İfade 23: Sig= 0,000) ifadesinde lise grubu ile ilköğretim grubu arasında, ortaöğretim ile yüksek öğretim grubu arasında yüksek öğretim grubu ile ilköğretim ve ortaöğretim grupları arasında ve ilköğretim grubu ile lise ve yüksek öğretim grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Katılımcıların eğitim düzeylerinin yükselmesiyle söz konusu aday belirleme süreciyle ilgili düşüncelerinin ve o bu konunun oy verme davranışlarına olan etkisinin değiştiği yani farklılaştığı söylenebilir.

Tablo 15: Seçmen Gelir Seviyesinin Aday Belirleme Süreci ve İlgili Alt Unsurlara Etkisini Gösteren Anova Tablosu

	Aday Belirleme Süreci Hakkında İfadeler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd.	Kareler Ortalaması	F	Anl. (Sig)
Gelir Seviyesi	Oy Verilen Partiyi Tercihle Aday Belirleme Sürecinin Etkisi (İfade 21)	Gruplar Arası	,183	2	0,91	,226	,798
		Grup İçi	430,816	1063	,405		
		Toplam	430,999	1065			
	Tercih Edilen Partinin Aday Belirleme Sürecinde Tabanın Düşüncelerini Dikkate Alması (İfade 22)	Gruplar Arası	4,462	2	2,231	6,776	,001
		Grup İçi	350,023	1063	,329		
		Toplam	354,485	1065			
	Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Doğru Olduğunun Düşünülmesi (İfade 23)	Gruplar Arası	4,426	2	2,213	6,879	,001
		Grup İçi	341,968	1063	,322		
		Toplam	346,394	1065			
	Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Demokratik Olduğunun Düşünülmesi (İfade 24)	Gruplar Arası	1,388	2	,694	1,860	,156
		Grup İçi	396,672	1063	,373		
		Toplam	398,060	1065			

* $p < 0,05$

Katılımcıların gelir seviyelerinin aday belirleme süreci ile ilgili ifadelerle etkisini ortaya çıkarmak için uygulanan Anova Analizi sonuçları Tablo 15'te görülmektedir. Anova Analizi uygulamadan önce gelir düzeyi 4500-Üstü olan 69 kişi çok düşük kaldığından bu 69 kişi gelir düzeyi 3000-4500 arası gruba eklenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre katılımcıların gelir seviyelerine göre Tercih Edilen Partinin Aday Belirleme Sürecinde Tabanın Düşüncelerini Dikkate Alması (İfade 22) ($p < 0,05/p = 0,001$) ve Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Doğru Olduğunun Düşünülmesi (İfade 23) ($p < 0,05/p = 0,001$) ifadelerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre araştırma hipotezlerinden **H30** ve **H31** hipotezleri kabul edilmiş, **H29** ve **H32** hipotezleri ise ret edilmiştir.

Söz konusu farklılıkların hangi gelir grupları arasında olduğunu tespit etmek için elde edilen homojenlik testi sonuçlarına (İfade 22: Sig=0,000 ve İfade 23: Sig=0,000) göre Games-Howell Testi sonuçları incelenmiştir.

Tercih Edilen Partinin Aday Belirleme Sürecinde Tabanın Düşüncelerini Dikkate Alması (İfade 22) ifadesinde katılımcıların gelir gruplarının arasındaki istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar, 0-1500 gelir grubu ile 3001-4500 gelir grubu arasında 1501-3000 gelir grubu ile 3001-4500 gelir grubu arasında ve 3001-4500 gelir grubu ile 0-1500 ve 1501-3000 gelir grupları arasında şeklinde görülmektedir.

Tercih Edilen Partinin Uyguladığı Aday Belirleme Sürecinin Doğru Olduğunun Düşünülmesi (İfade 23) ifadesinde katılımcıların gelir grupları olan, 0-1500 gelir grubu ile 1501-3000 ve 3000-4500 gelir grupları arasında, 1501-3000 gelir grubu ile 0-1500 gelir grubu arasında ve 3001-45000 gelir grubu ile 0-1500 gelir grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar görülmektedir.

Genel olarak bakılacak olursa katılımcıların gelir seviyelerindeki yüksekliğe veya düşüklüğe göre aday belirleme süreciyle ilgili düşüncelerinde de farklılıkların olduğu söylenebilir. Bir başka ifadeyle katılımcıların gelir seviyelerinin aday belirleme süreçleriyle ilgili düşüncelerini etkilediği ifade edilebilir.

SONUÇ

Siyasal pazarlama kapsamında doğru aday ile doğru seçmene doğru yerde doğru iletişim kanallarıyla ve doğru mesajlarla ulaşan siyasi partiler, elde etmek istedikleri başarı için rakiplerinden daha önde yer almaktadırlar. Bu şekilde profesyonel ve planlı şekilde yürütülen çalışmalarla paralel olarak doğru konumlandırılmış aday ve/veya siyasi partiler hem seçmenin oyunu elde etmede hem de ilerleyen dönemlerde seçmeni sadık bir partili haline getirmede etkili olmaktadır. Tıpkı işletmelerde var olan marka sadakatinin, siyasi parti ve adaylara yönelik olabileceği de düşünülmektedir.

Aday, etkin ve planlı olarak yürütülen bir siyasi pazarlama kampanyasının ana ögesidir. Öyle ki aday hem seçmen çıkarlarını koruması ve seçmenleri temsil etmesi hem de parti adına yapılacak olan faaliyetlerin seçmene aktarılması ve söz konusu vaatlerin yerine getirilmesinde çift yönlü bir öneme sahiptir.

Adaylar ve seçmenler siyasi hayatta tamamen farklı bakış açılarıyla yer almaktadırlar. Adayların en önemli istek ve önceliği belli bir seçilmişliği elde etmekken, seçmenin önceliği ise kendisine en iyi hizmeti sunacak, problemlerini çözecek ve taleplerini karşılayacak adayı seçmektir. Adayın seçilmek için seçmene sunduğu projeler ve planladığı hizmetler seçilmesinde etkili olmaktadır.

Araştırmada, aday özelliklerinin ve aday belirleme sürecinin seçmen oy verme davranışına olan etkisi ortaya konulmuştur. Seçmenlerin oy verme davranışlarında etkili olan aday özelliklerinin ve aday belirleme sürecinin anlaşılabilmesi için nicel yöntemlerden olan anket uygulaması ile Antalya ilinin metropol ilçeleri olan Kepez, Konyaaltı ve Muratpaşa ilçelerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmanın neticesinde aday özelliklerinin alt boyutlarına ulaşılacak istenmiş ve uygulanan

açıklayıcı faktör analizi sonucunda aday özelliklerinin alt boyutları, *Demografik Özellikler, Dürüstlük ve Eğitim, İdeoloji ve Tutarlılık, Davranışsal Özellikler* olarak isimlendirilip ortaya konmuştur. Söz konusu faktör analizi sonuçları hem aday özellikleri ifadelerini aldığımız çalışmanın hem de benzer başka çalışmaların faktör sonuçlarıyla paraleldir (Aydın, 2011, Çağlar ve Gelir, 2014). Ayrıca aday belirleme sürecinin seçmenlerin oy verme davranışlarına olan etkisini ortaya koymak için “*Oy verdiğim siyasi partiyi tercih ederken aday belirleme usul ve süreci etkili olur, Oy verdiğim siyasi parti adaylarını belirlerken tabanının düşüncelerini dikkate alır, Oy verdiğim siyasi partinin aday belirleme usul ve sürecinin doğru olduğunu düşünüyorum, Oy verdiğim siyasi partinin aday belirleme usul ve sürecinin demokratik olduğunu düşünüyorum*” ifadeleri anket formunda kullanılmıştır. Gerek aday özellikleri gerekse aday belirleme sürecinin üzerinde seçmenlerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve gelir seviyelerinin etkisinin ortaya koyulması için bir başka ifadeyle bu unsurların seçmenin oy verme davranışında fark yaratıp yaratmadığı ortay koyabilmek için One Way ANOVA Analizi uygulanmıştır.

One Way ANOVA Analizi sonuçları incelendiğinde katılımcıların cinsiyetinin, aday özelliklerinin alt boyutları olarak faktör analizi ile belirlenen, *Demografik Özellikler, Dürüstlük ve Eğitim, İdeoloji ve Tutarlılık, Davranışsal Özellikler* boyutlarını etkilemediği, aday belirleme sürecinin oy verme davranışlarına etkisini ortaya koymak için belirlenen “*Oy verdiğim siyasi partiyi tercih ederken aday belirleme usul ve süreci etkili olur,*” ifadesinde ise etkilediği ortaya çıkmıştır. Cinsiyete göre katılımcılar arasında aday özellikleri açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur. Çağlar ve Gelir’in (2014) çalışmasında da cinsiyete göre aday özelliklerinde anlamlı bir farklılık elde edilememiştir. Bu açıdan sonuç ilgili literatürle paralellik taşımaktadır.

Aday özelliklerin alt boyutlarına ve aday belirleme süreciyle ilgili ifadelerle katılımcıların yaşının etkisini belirlemek için yapılan One Way ANOVA Analizi sonuçlarına göre, yaşın, aday özelliklerinin *Demografik Özellikler, Dürüstlük ve Eğitim, Davranışsal Özellikler* boyutlarında etkisi görülmektedir. Yani katılımcıların yaş gruplarına göre ilgili boyutlarda anlamlı farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca yine aday belirleme süreciyle ilgili ifadelerde, “*Oy verdiğim siyasi partinin aday belirleme usul ve sürecinin demokratik olduğunu düşünüyorum, Oy verdiğim siyasi partinin aday belirleme usul ve sürecinin doğru olduğunu düşünüyorum*” ifadelerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Aday özelliklerinin alt boyutlarıyla ilgili katılımcıların yaşının farklılık göstermesi Aydın’ın (2011) çalışmasında da görülmektedir. Yine Çağlar ve Gelir’in (2014) ve Güllüpinar ve diğerlerinin (2013) araştırmalarında belirli da yaş konusunda seçmenlerle ilgili farklılıkların tespit edilmesi sonucun literatürde de görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Katılımcıların eğitim düzeylerinin aday özelliklerinin alt boyutlarına ve aday belirleme süreci ile ilgili ifadelerle olan etkisini ortaya koymak için yapılan Anova Analizi neticesinde aday özelliklerinin *Demografik Özellikler ve Dürüstlük ve Eğitim* ve aday belirleme süreciyle ilgili, “*Oy verdiğim siyasi partinin aday belirleme usul ve sürecinin demokratik olduğunu düşünüyorum, Oy verdiğim siyasi partinin aday belirleme usul ve sürecinin doğru olduğunu düşünüyorum*” ifadelerinde etkisinin olduğu görülmektedir. Bir başka ifadeyle istatistiksel olarak anlamlı farklar görülmektedir. Yine Çağlar ve Gelir (2014) de eğitim düzeylerine göre seçmenlerde adayın özelliklerine göre anlamlı farklılıklar tespit edilmektedir.

Son olarak aday özelliklerinin alt boyutlarına ve aday belirleme süreciyle ilgili ifadelerle Anova Analizi uygulanarak katılımcıların gelir düzeylerinin etkisinin ya da gelir düzeylerine göre farklılıklarının olup olmadığı belirlenmiştir. Anova Analizine sonuçlarına göre, aday özelliklerinin *Demografik Özellikler* boyutunda ve aday belirleme süreciyle ilgili ifadelerin “*Oy verdiğim siyasi parti adaylarını belirlerken tabanının düşüncelerini dikkate alır, Oy verdiğim siyasi partinin aday belirleme usul ve sürecinin doğru olduğunu düşünüyorum.*” ifadelerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Aday özellikleriyle ilgili katılımcıların gelir düzeylerine ilişkin Çağlar ve Gelir’in (2014) çalışmasının da yine bu fark ortaya konmuşken Güllüpinar’ın (2013) çalışmasında gelir düzeyleriyle ilgili fark tespit edilememiştir.

Kaynakça

- Atilla, Nilüfer (1997). *Politika Pazarlaması*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Aydın, Esra (2011). *Yerel Seçimlerde Seçmenlerin Oy Verme Kararlarında Etkili Olan Siyasal Faktörlere İlişkin Bir Araştırma*: Ankara Örneği, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara
- Baltacı, Cemal; Eke, Erdal (2012). Siyasal Propaganda Araçlarının Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisi: Isparta Örnek Olayı, *Ulusal Arası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1, s.115-126.
- Boiney, John; Paletz, David (1991). “In Search of the Model: Political Science Versus Political Advertising on Voter Decision Making”, *TV Political Advertising: Psychological Processed: Franc Biacco*, Routledge, New York.
- Bongrand, Michel. (1992). *Politikada Pazarlama*. (Çev. Fatos Ersoy) İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Boyraz, Elif (2012). *Stratejik Siyaset Pazarlaması ve Siyaset Pazarının Bölümlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma*, TC. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- Boyraz, Elif; Erdem, Orhan (2015). Siyaset Pazarında Bölümlendirme Üzerine Keşifsel Bir Araştırma, *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı:1, ss. 61-81.
- Canöz, Kadir (2010). Seçmen Tercihinde Aday İmajının Rolü: 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri Öncesinde Konya Seçmeni Üzerine Bir Araştırma, *Selçuk İletişim Dergisi*, 6, 2, s. 95-117.
- Çağlar, Nedret; Gelir, Yasemin (2014). Yerel Seçimlerde Aday İmajı: 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri Öncesinde Isparta Seçmeni Üzerine Bir Araştırma, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 16, Sayı:2, s. 27-50, doi: 10.5578/JSS.8024 .
- Çakır, Hamza; Biçer, Ahmet (2015). Türkiye Yerel Seçimlerinde Seçmen Tercihlerini Etkileyen Kriterler: 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri Kayseri Örneği, *Erciyes İletişim Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1, ss.98-112.
- Girişken, Yener (2010). *Türkiye’de Siyasal Partilerin ve Liderlerinin Marka Kişiliği ile Seçmen Oy Tercih Arasındaki İlişki Üzerine Bir Pilot Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Pazarlama Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Grewal, Dhruv; Monroe, Kent B; Krishnan, R. (1998) The Effects of Price-Comparison Advertising on Buyers' Perceptions of Acquisition Value, Transaction Value, and Behavioral Intentions, *Journal of Marketing*, Vol. 62, No. 2 (Apr., 1998), pp. 46-59
- Grewal, Dhruv; Baker, Julie; Levy, Michael; Voss, Glenn B. (2003) The Effects of Wait Expectations and Store Atmosphere Evaluations on Patronage Intentions in Service-Intensive Retail Stores, *Journal of Retailing*, Vol.79, pp.259–268

- Güllüpunar, Hasan; Diker, Ersin; Aslan S., Emre (2013). Oy Verme Yaklaşımları Bağlamında Aday Merkezli Seçmen Tercihi Üzerine Deneysel Bir Araştırma, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 35, Ss.1-21.
- İslamoğlu, A. Hamdi (2002). *Siyaset Pazarlaması*, Beta Yayınları, İstanbul
- Katz S. Richard (2001). The Problem of Candidate Selection and Models of Party Democracy, *Party Politics*, Volume:7 Issue:3, pp. 277-296.
- Kayış, Aliye (2006). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Editör: Şeref Kalaycı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kotler, Philip (1972). Generic Concept of Marketing, *Journal of Marketing*, Vol. 36, No. 2, pp. 46-54.
- Köroğlu, Yunus, Emre (2017). *Yerel Seçimlerde Seçmenlerin Oy Verme Davranışlarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Bir Uygulama: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Örneği*, Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, Yönetim Bilimleri Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Hair, F. Joseph; Anderson, E. Rolp; Tatham, L. Ronald; Black, William.(1998). *Multivariate Data Analysis*, Prentice Hall, New York.
- Malhotra, Naresh K. (2010). *Marketing Research An Applied Orientation* (Sixth Edition), Pearson, New Jersey.
- Mcconkey Corwin, William (1994). *Voter Choice: A Theory and Strategic Planning System For Applied Political Campaign Research and Communication*, The Florida State University College Of Communication, Phd Thesis, Ann Arbor, Proquest/Umi Publishing, Umi Number: 9424765
- Nakip, Mahir (2003). *Pazarlama Araştırmaları Teknikler ve (SPSS Destekli) Uygulamalar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Newman, I. Bruce (1999). *The Mass Marketing of the Politics. Democracy in an Age of Manufactured Images*, Sage Publications, Inc., Beverly Hills, California.
- Nunnally, Jum, C (1978). *Psychometric Theory*, McGraw-Hill Book Company, New York.
- Sharma, Avraham (1973). *Candidate Image and Voter Preference: A Theory and Experiment*, Northwestern University, Business Administration, Phd Thesis, Ann Arbor, Michigan
- Ravid, Ruth (2011) *Practical Statistics* (Fourth Edition), Rowman & Littlefield Publishers, Maryland.
- Pariltı, Nurettin; BAŞ, Mehmet (2002). Politik Pazarlama, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:6, S:2.
- Pouliot, Simon-Pierre. (2001). *Politics and Emotions Making Sense of the Emotional Component in Political Communications*, Graduate Program in Communications McGill University, Montreal, National Library of Canada Acquisitions and Bibliographic Services.
- Özcan, Mert (2008). *Kültürün Seçmen Davranışları Üzerine Etkisi Ankara İli Sincan ve Ümitköy İlçelerinde Yapılan Bir Uygulama*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Tan, Ahmet (1999). Politik Pazarlama Uygulamaları ile İlgili Karşılaştırmalı Bir Çalışma, 4. *Ulusal Pazarlama Kongresi Kitapçığı*, 18-20 Kasım 1999, Hatay.
- Yates, E.,Heater (2016). *The Politics of Emotions, Candidates and Choices*, Palgrave Macmillan, New York.
- Yıldırım, Mutlu (2014). Parti Aday Tercihlerinin Seçmen Davranışına Etkisi 2009 Yerel Seçimleri Uşak İli Örneği, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 17, s.15-38.

Summary

Political marketing is a dynamic process conducted by the political parties or candidates, the primary cause of existence of which is to arrange activities than can meet the public needs of the people, so as to obtain the authority of execution by persuading the people and to make it happy by following the process. The studies of political marketing both provide a road map to the political parties and candidates in determining what kinds of promise the electorate tend to hear during the election calendar and in confirming whether these promises are fulfilled or not in the aftermath of the election, and contribute to the supervision of social benefits of the electorate. In addition, political marketing deserves another aspect of importance in the phases of making contact with the electorate and comprehending the benefits presented by the political parties or candidates to the electorate.

The electorate, in the simplest sense, is considered to be the consumer of political marketing activities. The Constitution of Turkish Republic allows any 18-aged individual to be an elector. In this sense, the elector is the individual who can directly influence the election process by assessing the opinions or projects offered on any topic by the political parties or candidates. The basic factors that give shape to the characteristics and behaviors of the electorate have been discussed for years within the scope of political marketing. The variables directing the electorate to make a decision and to vote are highly important in constituting a loyal elector which is the favorable objective of political parties or candidates.

Knowing of voting behaviors during the process of political marketing provides some advantages both for the political parties and the candidates. That the political parties in opposite sides can foresee the voting behaviors during the election process is especially important. Such beneficial knowledge affects the election process in a favorable way.

Another element which constitutes the foundation of political marketing activities is candidate. The candidates may either be affiliated to any political party or be independent from any political engagement. As a component of the product in political marketing combination, the candidate is one who seeks for voting on behalf of any political party or just himself/herself and has the power in realizing the commitments through this political party or ideology he himself has. Thus, featuring the candidate in terms of political marketing activities is highly important to the whole process.

The most significant and strategic step in a process of political marketing is nomination. Presenting the candidate to the electorate in support of any political party represents the starting point of a crucial process both for the party and electorate. While the parties mortgage the image and culture of the party to the determined candidate, the electorate exhibits voting behaviors according to some characteristics (image, attitude, behavior and etc.) of these candidates.

This study aims at revealing the influences of candidate characteristics and nomination process onto the voting behaviors. In order to comprehend the candidate characteristics and nomination process which have all undeniable direct effect on voting behaviors, survey, as one of quantitative methods, and some other studies have been conducted in the metropolitan districts of Antalya, Kepez, Konyaaltı and Muratpaşa. What is desired through this study is to uncover

the sub-dimensions of candidate characteristics. Accordingly, the explanatory factor analysis to have been implemented has given such sub-dimensions as demographical characteristics, honesty and education, ideology and consistency, behavioral characteristics, which has been titled so by us. Also, so as to display the influence of nomination process onto the voting behaviors, such expressions as “The method and process of nomination is important while preferring the political party that I will vote / The political party for which I vote cares about the opinions of its loyal electorate / I think of that the method and process of nomination of the party for which I vote is correct / I think of that the method and process of nomination of the party for which I vote is democratic” have been utilized on the survey forms. OneWay ANOVA Analysis has been conducted in order to reveal whether such variables as age, gender, education level and income are effective on the candidate characteristics and nomination process.

When the outcomes of OneWay ANOVA Analysis to be assessed, any significant difference is not statistically available in terms of candidate characteristics among the attendants based on the gender. The assessment based on the age of OneWay ANOVA Analysis outcomes shows that age is effective on the aspects of demographical characteristics, honesty and education and behavioral characteristics. In other terms, age groups of the attendants provide significant differences in the related aspects. Moreover, some other significant differences in statistical terms have been detected at the expressions “I think of that the method and process of nomination of the party for which I vote is correct / I think of that the method and process of nomination of the party for which I vote is democratic”. In determining the effect of education status of the attendants onto the sub-dimensions of candidate characteristics, the aspects of demographical characteristics and honesty and education have been observed to be quite important. The expressions “I think of that the method and process of nomination of the party for which I vote is correct / I think of that the method and process of nomination of the party for which I vote is democratic” seem to be effective at this aspect. It has been also estimated whether the effect of income level of the attendants is available or there is any significant difference according to the income level. The data obtained with OneWay ANOVA Analysis shows that there can be observed some significant differences in statistical terms at the expressions “The political party for which I vote cares about the opinions of its loyal electorate / I think of that the method and process of nomination of the party for which I vote is correct” listed at the sub-dimension of demographical characteristics related with candidate features.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

6306 Sayılı Kanun Çerçevesinde Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Mekansal Deneyimi: Ordu İli Örneği

Spatial experience of urban transformation practices within the limits of Law no.6306: Case of Ordu Province

Türkan ÖZGÜR¹
Özkan ÖZGÜR²

Geliş Tarihi: 30.12.2017 / Düzenleme Tarihi: 21.02.2018 / Kabul Tarihi: 27.02.2018

Özet

Son yıllarda dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gündemin önemli maddelerinden biri kentsel dönüşüm paradigmasıdır. Türkiye’de 1950 yılından itibaren kanuni düzenlemelerde yeri olan kentsel dönüşüm konusu, 2012 yılında yürürlüğe giren kanunla odak noktası haline gelmiştir.

Bu çalışmanın amacı, 2012 yılında çıkarılan afet odaklı Kentsel Dönüşüm Kanunu’nun son büyükşehir olan illerden Ordu ili üzerindeki etkilerini incelemek, yapı ve alan ölçeğindeki kentsel dönüşüm çalışmalarının hangi noktada olduğunu belirlemektir. Araştırmada, ilk olarak ulusal ve uluslararası düzlemdeki kentsel dönüşümle ilgili kavramlara yer verilmiş, Türkiye’de kentsel dönüşümün kanuni çerçevesi incelenerek 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’a ilişkin teorik bilgilere yer verilmiştir. Sonrasında Ordu ilinde yaşanan doğal afetlere, 6306 sayılı Kanun kapsamında riskli yapı alanı ve riskli yapı deneyimlerine ilişkin veriler sunulurken afet ve kentsel dönüşüm ilişkisi sorgulanmış ve değerlendirmeler yapılmıştır. Sonuç olarak Ordu ili örneğinde tek yapı ölçeğinde kentsel dönüşüm çalışmalarının ön planda olduğu, afet riski bulunan ilçelerde riskli alan uygulamalarındaki yetersizlik ortaya konularak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kentsel Dönüşüm, 6306 Sayılı Kanun, Afet Riski, Ordu

Abstract

In the recent years, one of the important agenda topics in Turkey is urban transformation paradigm like in the world. Urban transformation topic which took place in the legal regulations since 1950, has become the focal point with the law that entered in force in 2012.

The purpose of this study is to analyze the effects of the Urban Transformation Law which is disaster focused and was introduced in 2012, on Ordu province, to determine at what point the structure and urban transformation studies at area scale. Firstly, the concepts relating to urban transformation in the level of national and international were given place to, the legal frame of urban transformation in Turkey was analyzed and the theoretical information about The Law about the Transformation of the Areas Under Disaster Risk numbered 6306 which entered in force in 2012 was given place to. Afterwards, data relating to the natural disasters that happened in Ordu province, the risky structure area and risky structure experiences as part of the Law numbered 6306 were provided and disaster and urban transformation relationship was questioned and evaluations were made. As a result, suggestions were made by revealing the inadequacy in the applications districts where disaster risk is at the forefront in the urban transformation studies at single structure scale.

Key words: Urban Transformation, Law Numbered 6306, Disaster Risk, Ordu

Giriş

Yerküre toplumsal, sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik açıdan birçok değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Özellikle sanayileşmeyle birlikte değişen ekonomik koşullar kentlerde yeni bir dönemi başlatmıştır. Üretim araçlarının kentte yer seçmesi, kırdan kopmaya kente yoğunlaşmaya neden olmuştur. Sanayinin neden olduğu hesaplanamayan bu değişim kent mekanında olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bilhassa barınma ve çalışma ihtiyaçlarından kaynaklı mekânsal gereksinimler kentlerin kontrolsüz büyümesi ve sağlıklı yeni yaşam çevrelerinin oluşmasına neden olmuştur.

Geçmişten gelen ve halen yaşanan değişim ve dönüşümün kentlerde belirlenemeyen etkilerine karşın zamanla mekan organizasyonunu sağlamada acil çözüm olarak var olan paradigmaların pratiği ve imar uygulamaları aciz kalmıştır. Bu

¹ Yüksek Şehir Plancısı, Ordu Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Ordu, Türkiye
E-Posta: turkancaglikose@gmail.com

² Şehir Plancısı, Ordu Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Ordu, Türkiye.
E-posta:zknozgur@gmail.com

acizlik de yerleşmelerde yeni sorunlara neden olmuştur. Bu noksanlıkların giderilmesi noktasında 'kentsel dönüşüm' ve 'kentsel dönüşüm uygulamaları' kavramları gündemde yerini almıştır.

Dünyanın gündemine giren kentsel dönüşüm söylemleri, ülkelerin kanunlarında da pek çok düzenlemelerin yapılmasına neden olmuştur. Bu kanuni düzenlemeler dünya ülkelerinde 19. yüzyılda başlarken Türkiye'de 20. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Ülkemizde hızlı kentleşmeyle birlikte kentsel dönüşümün planlama disiplini içerisinde yerini alması, 1999 yılı Marmara Depremi ile yapı güvenliğinin sorgulanmasını da beraberinde getirmiş; Türkiye'de afet riski de dönüşümün öncelikli parametresi haline gelmiştir.

Türkiye'de 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, Kentsel Dönüşüm Kanunu, afet riskinin de ön planda olduğu ilk kapsamlı kentsel dönüşüm kanunu, ülkemiz kentsel dönüşüm mevzuatı açısından da dönüm noktası olmuştur. Kanunda; riskli yapı ve riskli alanının tespitinden yıkımına kadar giden süreçte yapılacak uygulamalara ilişkin hususlara yer verilmiştir.

Bu çalışma ile 2013 yılında büyükşehir olan illerde yeni bir değişim ve dönüşüm süreci yaşandığı, buna bağlı olarak yeni süreçte kanun doğrultusunda afet riski altındaki alanların dönüştürülmesinde yaşanan deneyimlerin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu değerlendirmeler yapılması için çalışma alanı olarak 2013 yılında büyükşehir olan illerden biri olan Ordu ili seçilmiştir. Ordu ilinin mekansal özellikleri ile 1980-2017 yıllarında yaşanan afetler ile afet risk bilgileri derlenmiş, 6306 sayılı Kanun kapsamında riskli alan ve yapı çalışmaları incelenmiş olup yerelde kentsel dönüşümde yetkili olan büyükşehir belediyesi ile çevre şehircilik il müdürlüğü raporları, gözlem ve bilgilerine başvurulmuştur.

1. Kentsel Dönüşümü Kavramak

Son yıllarda kentsel dönüşüm kavramı tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz gündeminde de yer alır hale gelmiştir. Birçok araştırmacının da ilgi odağı durumuna gelen kentsel dönüşüm, akademik ve entelektüel çevrelerce farklı açılardan ele alınmış, kavramının birçok tanımı yapılmıştır.

Roberts'a göre (Roberts vd. 2016:17) kentsel dönüşüm; değişim geçiren alanların ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarının iyileştirmesini amaçlayan ve kentsel sorunların çözümünü sağlayan kapsamlı bir vizyon ve eylemlerdir.

Kentsel dönüşüm bir süreç olarak değerlendiren tanımlar da bulunmaktadır. Bu bağlamda, kentsel sistemdeki uzun vadedeki değişim sürecini kapsayan, bu süreçte sosyal ve mekansal yapılarıdaki eklemlemeyi, planlanmayı ve bunların temelinde varolan baskılarla ilgilenmeyi içeren, eski sistemin dışına çıkılabilen yenilikçi eylemler kentsel dönüşüm olarak değerlendirilmektedir (Yang, 2010:30).

Bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan, kentsel sorunlara çözüm üretmek amacı olankapsamlı vizyon ve eylemler kentsel dönüşüm olarak tanımlanmaktadır (Batal, 2016:26).

Kentsel dönüşümü tanımlı yapılırken çoğunlukla; yenilenme, yeniden canlandırma, soylulaştırma, seçkinleştirme, kentsel iyileştirme, sağlıklaştırma gibi kavramlarla ifade edilmekte olup kimi zaman birbiri yerine kullanılmaktadır (Doğan, 2015:515).

Kentsel dönüşüm; çeşitli aktörlerin yer alabildiği, sosyo-ekonomik pek çok kent planlama eyleminin; yasalar, politikalar, ekonomik karar ve tercihlerle ilişkilendirildiği eylemler bütünüdür (Kalağan ve Çiftçi, 2012:123).

Kentsel dönüşüm literatürde sosyal, ekonomik ve ekonomik yönü bulunan çok boyutlu kavram olarak karşımıza çıkmakta olup bu açıklamalar ışığında kentsel dönüşümü, kentsel değişmeye paralel olarak kent alanının ekonomik, sosyal ve mekansal koşullarının günün koşullarına uygun hale getirilmesi, yaşanabilirliğinin artırılması için eylem ve yönergeler bütünü olarak tanımlayabiliriz.

Kentsel dönüşümün; ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel olmak üzere kategorize edilen hedefleri bulunmaktadır. Kentsel dönüşümün ekonomik hedefleri; yatırımcıyı çekmek, istihdam yaratmak, kentsel ekonomiyi canlandırmak, sosyal hedefleri; kentsel konut arzını büyütme ve yerel altyapının geliştirmek, yaşam şartlarını iyileştirmek, çevresel hedefleri alanda var olan kültürel-tarihi ve doğal zenginlikleri korumak, bu alanlara turist ve akademik araştırmacıları çekebilmek de kültürel hedefleri olarak belirtilmiştir (Galdini, 2005:6). Ayrıca yoksul konutların temizlenmesi, kent merkezlerinin, anakentlerin öteki kısımlarla aralarında bulunan ekonomik canlılık farkını en aza indirmek için bu alanların tazelenmesi ve kent merkezlerinin planlanmasından ve yönetiminden sorumlu tutulanların imkânlarının artırılması, kentsel dönüşümün amaçlarındadır (Keleş, 2012:389).

Farklı kategorilerdeki hedefleri içeren kentsel dönüşümde, mevcut durumunun daha iyi hale getirilmesi odak noktasıdır. Bu odağa ulaşabilmek için yenileme, sağlıklaştırma, koruma, yeniden canlandırma, yeniden geliştirme, düzenleme, temizleme, boşlukları doldurarak geliştirme, tazeleme-parlatma olmak üzere dokuz ayrı müdahale biçimi ortaya çıkmıştır (Şişman ve Kibaroğlu, 2009).

2. Ulusal Düzlemdeki Kentsel Dönüşümü Kanuni Düzenlemeler Üzerinden Okumak

19. yüzyılda Sanayi Devrimi birlikte Avrupa'da kentlerin büyümesi sonucu, kentin bazı bölgelerinin yıkılarak yeniden yapılması, kentsel dönüşümün ilk uygulamaları olarak değerlendirilmektedir. Dünya tarihinde kentsel dönüşümün ilk örneği; kentsel politikalar üreten ve İngiltere'de çıkarılan 1851 Konut Kanunu ve 1851-1873 yılları arasında Fransa'nın Paris kenti için gelişim müdahalelerini içeren Haussmann'ın gerçekleştirdiği uygulamalardır. İlk dönem kentsel dönüşüm hareketleri,

kamu sektörü yönetimli liderlik modeli ile gerçekleştirilmektedir. Zaman içinde kentsel dönüşüm sürecinin politik ve ekonomik yapısı, ulusal gelişimden, küresel bütünleşme hedefine yönelerek, kentsel planlama sürecini de değiştirmiştir. Bu nedenle, dünyadaki kentsel dönüşüm uygulamalarında farklı dönemlerde farklı yaklaşımlar sergilenmiştir (Gürler, 2003:114-115).

Ülkemizde kentsel dönüşüm olgusunun kanuni adımlarının atıldığı dönem Osmanlı İmparatorluğu dönemidir. Bu dönemde çıkarılan kanunlar; 1838 Ticaret Anlaşması, 1839 Tanzimat Fermanı, 1858 Arazi Kanunnamesi ve 1859 Islahat Fermanı olup mülk topraklarının kişilere devredilmesi ve Batı ülkelerinin ihtiyaç duydukları hammaddelerin sağlanabilmesi, tarımsal altyapı ve tarımda mülkiyet ilişkilerinin düzenlenmesi amaçları doğrultusunda çıkarılmıştır (Seydioğulları, 2016:54).

1848-1862 yıllarında İstanbul ve İzmir'de yangın yerlerinin düzenlenmesine yönelik yapılan planlama çalışmaları, Türk imar sisteminin ilkleri arasında yer alırken (Çelik, 1990:128-130), bu çalışma kentin dönüşümün planlama aracılığıyla yapılması bakımından da ilktir. Ayrıca 1869-1874 sürecinde Asar-ı Atika Nizamnameleri; tarihi ve kültürel miras açısından değeri olan yapı ve eserlerin korunmasına yönelik düzenlemeleri içermesi, kentsel koruma ve yenileme kavramlarını gündeme getirmesi açısından önemli yasal düzenlemelerdir. Bu dönem ki kentsel dönüşüm faaliyetleri, İstanbul için yangın tehlikesinin ortadan kaldırılması ve yolların genişletilmesi amacıyla yapılmıştır (Özcan, 2011:169).

Osmanlı Dönemi'ndeki kentsel dönüşüm çalışmaları; yangın alanlarının düzenlenmesine yönelik imar eylemleriyken Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte kentsel dönüşüm faaliyetleri farklı bir boyut kazanmış; kentsel dönüşümün ana konusu savaştan çıkan kentlerin yeniden imarı olmuştur. 1925 yılında çıkarılan 583 sayılı Kanun, başkent ilan edilen Ankara'nın imarı konusunda hükümler bulundururken kanunun 'Eski Ankara mı imar edilmelidir yoksa ham topraklar üzerine yeni bir kent mi kurulmalıdır?' (Yavuz ve Keleş, 1974: 1) konusunu ele alması da kentsel dönüşüm söyleminin ilk adımını atmıştır. Bu dönemde uygulanan kentsel dönüşüm; kamulaştırma, arazi kullanımı değişiklikleri ve yıkıp yeniden yapma gibi faaliyetleri içerirken; 1950'li yıllarda ülkemizin karşı karşıya kaldığı hızlı kentleşme, endüstriyel gelişimi ve askeri yeniden yapılanmayı amaçlayan, hükümetin ideolojisinin hakim olduğu, tarihi mirası dikkate almayan düzenlemeler de kentsel dönüşüm faaliyetleri arasındaki yerini almıştır (Gürler, 2003:141-143).

1950'li yıllarda Türkiye yeni bir değişim sürecine girmiştir. Hızlı kentleşme süreci olarak adlandırdığımız bu dönemde kırdan kente göç başlamış ve kentin sosyal, ekonomik ve mekansal yapısı değişmiştir. Hesaplanamayan bu süreç nüfusun kentlere yığılması, nüfusun en temel gereksinimi barınma ihtiyacının karşılanamaması ile sonuçlanmıştır. Konut stokunun konut arzını karşılayamaması, kent çeperinde hazine veya özel mülkiyette kanun dışı konut gelişimini tetikleyerek kentsel dönüşümün ana gündemini oluşturacak gecekonduların oluşmasına neden olmuştur.

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra Türkiye'de kanun dışı yapılaşma ile çok katlı yapılaşma kentlerin gelişiminde önemli yeri olmuş, bu nedenle kanuni düzenlemelerde, bu konular üzerinde yoğunlaşmıştır. 1965 yılında 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu ile çok katlı yapılaşmanın önü açılmıştır. Kanun ile bağımsız yapı birimlerinin mülkiyet hakları genişleterek küçük sermayeli konut üreticileri, yap-satçılar eliyle mevcut konut stokunun yıkılmasına ve apartman olarak inşasına olanak sağlamıştır. Yeniden yapılandırmayı destekleyerek; az katlı ve seyrek dokunun çok katlı yapılara dönüşmesine imkan veren 634 sayılı Kanun'un kentsel dönüşümü desteklediğini söylemek mümkündür.

Türkiye'de kanun dışı konutlara yönelik hükümleri içeren kanun düzenlemesi 1966 yılında çıkarılmıştır. 1966 yılında çıkarılan 775 sayılı Gecekondular Kanunu dönüşüm konusunda ilk kapsamlı düzenlemeleri, mevcut gecekonduların ıslahı (iyileştirilmesi), tasfiyesi (ortadan kaldırma), yeniden gecekonduların yapımının önlenmesi için gerekli tedbirleri içermesi nedeniyle kentsel dönüşüm mevzuatında önemli bir yeri bulunmaktadır.

1970'li yıllarda kırdan kente göç devam etmiş ve kaçak yapı sayısında da artış meydana gelmiştir. Bu dönemde gecekondular, kentsel siyasette büyük rol oynayarak merkezi yapılanmadan kaynaklı arsa spekülasyonu, konut bunalımı, kaynak ve vesayet sorunlarına karşı Belediyecilik Hareketi doğmuştur. 1980'li yıllardan itibaren çıkarılan kanuni düzenlemeler ile kentsel dönüşüm müdahaleleri için yerel yönetimlere sorumluluk verilmiştir (Yıldırım, 2006:15). Bu dönemde kentsel dönüşüm bakış; gecekondular ve kaçak yapıların ruhsatlandırılarak kanuna uygun hale dönüşmesi şeklinde değerlendirilebilir. Bu bakış açısı doğrultusunda; 1983 yılında 2805 Sayılı İmar ve Gecekondular Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun; 1984 yılında çıkarılan 2981 sayılı İmar ve Gecekondular Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 1984 yılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 1985 yılı 3194 Sayılı İmar Kanunu, 1986 tarihli 3290 Kanun, 1987 tarihli 3366 Sayılı Kanun ve 1988 tarihli 3414 Sayılı Kanunlar çıkarılmıştır (Yenice, 2016:82).

Anılan kanunlarla birlikte 1983 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması, bakımı, onarımı ile restorasyon ve fonksiyon değiştirerek kullanılmasına ilişkin hükümlerle 1984 yılı 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu'nun gecekondular dönüşüm bölgesinde yeni konut alanlarının üretilmesi ve afet mahallerinde konut yapımının teşviki, desteklenmesi kentsel dönüşümüne farklı boyut kazandırmıştır. Yine bu dönemde, 1980-1999 yılları arasında, ıslah imar planlarıyla gecekondular bölgelerinin kentsel dönüşümü yapılmış ve planlı konut alanları oluşturulmuştur.

1999 yılı Türkiye'de kentsel dönüşüm ve uygulamaları bakımından milat niteliğindedir. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi; Kocaeli, Yalova, Sakarya başta olmak üzere İstanbul, Bolu, Bursa, Eskişehir ve Zonguldak'ta etkisini göstermiş; 15.090.056 kişi depremi farklı boyutlarda hissetmiştir. Bu depremde 17.480 kişi hayatını kaybetmiş ve 43953 kişi yaralanmış, 505 kişi sakat kalmış ve 213843 konut ile 30.450 işyeri hasara uğramıştır (Herdem, 2011:151). Yaşanan bu afet sonrasında kentsel dönüşüm sadece kentin yenilenmesi değil güvenli, sağlam yapı stokunun oluşturulmasında da uygulama aracı olmağa başlamıştır.

2000'li yıllarda dünyada bilgi ve teknolojinin hızla gelişmesi; ulusların ekonomik, sosyal, kültürel ekonomik ve mekansal yapılarında da değişikliklere neden olmuştur. Bu değişiklikler, planlama ve dolayısıyla kentsel dönüşüm politikalarını etkilemiş; stratejik planlama, sürdürülebilirlik, özelleştirme gibi kavramların öne çıkmasında etken olmuştur. Ayrıca Türkiye'nin Avrupa Birliği uyum müzakereleri de kentsel dönüşümün kanun haline getirilmesini zorunlu kılmıştır.

2004 yılı ve sonrasında yapılan kanuni düzenlemelerde kentsel dönüşüm uygulama aracı olarak yerini almıştır. 2004'te Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu çıkarılmış; Ankara Kuzey Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi ile fiziksel durumun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı bir yerleşim düzeni sağlanması ile kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Bu kanun hem bir alana, hem de tek bir proje için yürürlüğe girmesi bakımından özgündür.

23.07.2004 tarih ve 25531 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan ve sonrasında yapılan değişikliklerle 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile büyükşehir belediyeleri; gecekondular ve tarihi alanların, afet riski taşıyan binaların dönüşümünde yetkili kılınmıştır.

03.01.2005'te "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanunu" adı altında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne tasarı sunulmuştur. Bu kanunun amacı, eskiyen ve özelliğini kaybetmiş kent bölgelerinin, kentin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilmesi, konut alanları, ticaret alanları, turizm ve kültür alanları ve sosyal donatı alanları oluşturulması, deprem risklerine karşı tedbirler alınması veya kentin tarihi ve kültürel dokusunun korunarak yenilenmesi olarak belirlenmiştir. Lakin kanun tasarısı kabul edilmemesine rağmen maddeleri değiştirilerek 05.07.2005 tarih ve 25866 Resmî Gazete'de yayımlanan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'a temel oluşturmuştur.

2005 yılında çıkarılan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun uyarınca ülkemizde tarihi alanların yenilenmesi gerçekleştirilmektedir. Kanun ile yıpranan ve özelliğini kaybetme riski bulunan; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgelerde ve bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amaçlanmaktadır. Kanunda yenileme alanlarındaki projelerin onaylanması için Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu oluşturulmasına, yenileme alanlarına ilişkin projelerin hazırlama yetkisi ise il özel idare veya belediyelerde olmasına karar verilmiştir. Kanunun uygulanması, kentsel yenileme çalışmalarının olması, geleneksel dokuların kent yaşamına dahil edilmesi bakımından da umut vericidir.

13.07.2005 tarih ve 25874 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda kentsel dönüşüm projelerini uygulama yetkisi belediyelere verilmiştir.

2007'de çıkarılan İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Hakkında Kanun ile kültür ve turizm amaçlı şehircilik çalışmalarına ilişkin hükümlere de yer verilmiştir. 2012 yılına kadar Türkiye'de kentsel dönüşüm, Belediye Kanunu ve Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun kapsamında yapılmaktadır. Lakin projelerin uygulanırken yaşanan kaynak aktarımı, yetkide çok başlılık, sürecin tanımlanamaması gibi sorunlar ile afete dayanıklı yapı oluşturma amacı yeni bir kanunun çıkmasını zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk sonucu 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun çıkarılmıştır.

3. 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve Uygulama Yönetmeliği

6306 sayılı Kanun 30.05.2012 tarihinde yürürlüğe girmiş olup bu kanun ile kentsel dönüşüm daha kapsamlı ve ayrıntılı ele alınmıştır. Afet gerçekliğinin kentsel dönüşümle ele alınmasına olanak sağlayan bu kanun, devletin afet ve kentsel dönüşüm konusundaki somut adımıdır.

6306 sayılı Kanun, afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemeyi amaçlamaktadır.

Kanun metni dört bölümden oluşmakta olup birinci bölümde amaç, bakanlık, idare, rezerv yapı alanı, riskli alan, riskli yapı ve TOKİ kavramlarının tanımı yapılmıştır. İkinci bölümde; uygulamaya, tespit, taşınmaz devri ve tescil işlemleri ile tasarrufların kısıtlanması, tahliye ve yıkıtma ile uygulamaya ilişkin hükümler bulunmaktadır. Üçüncü bölümde; dönüşüm gelirlerine, dördüncü bölümde; diğer mevzuatta yapılan değişiklikler ve son hükümler yer almaktadır. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun 2014, 2015 ve 2016 yıllarında anayasa mahkemesinin verdiği kararlarla; kanunun 3., 4., 5., 6., 8., 9., 10., 24., ve ekin 1. maddelerinde değişiklik ve iptaller yapılarak kanun güncel halini almıştır.

6306 Sayılı Kanun'un Uygulama Yönetmeliği, 15.12.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 6306 sayılı Kanun uyarınca, riskli yapılar ile riskli alan ve rezerv yapı alanlarının tespitine, riskli yapıların yıkıtılmasına, yapılacak planlamaya, dönüştürmeye tabi tutulacak taşınmazların değerinin tespitine, hak sahibi olacaklarla yapılacak anlaşmaya ve yapılacak yardımlara, yeniden yapılacak yapılara ve 6306 sayılı Kanun kapsamındaki diğer uygulamalara ilişkin esasları belirlemek amacıyla çıkarılan yönetmelik 7 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde konuyla ilgili tanımlamalar, rezerv yapı alanı ile riskli alan tespiti, riskli yapı tespiti, yıkım, itirazlar, yapılacak yardım, tahliyeler ve planlamaya ilişkin hususlar bulunmaktadır. Yönetmelikte 2013, 2014 ve 2016 yıllarında değişiklikler yapılmıştır.

Ülkemizde kentsel dönüşümüne konu olabilecek yapı ve alan ölçeğinde müdahale alanları 'riskli yapı' ve 'riskli yapı alanı' olarak nitelendirilmektedir. Riskli yapı ile riskli yapı alanına ilişkin kararlar 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kanun ve 6306 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği ile belirlenmiştir. Kentsel dönüşüm mevzuatına göre riskli yapı, riskli yapı alanının tespitinden yıkımına kadar giden süreçte yapılan uygulamalara yer verilmiştir. Riskli yapı ve riskli yapı alanına ilişkin uygulamalar farklı süreçleri içerdiğinden bu çalışmada ayrı kategorilerde aktarılacaktır.

3.1. 6306 sayılı Kanunun Yapı Ölçeğindeki Uygulamaları

Kentsel dönüşüm işlemlerinin ilk aşaması ölçek tespitinin yapılmasıdır. Bu tespit de 6306 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği'ne göre yapılmaktadır. Riskli yapı kategorisinde; ekonomik ömrünü tamamlamış olan veya yıkılma, ağır hasar görme riski taşıdığı, ilmi ve teknik verilere dayanan yapı veya yapılar yer almaktadır. Dönüşüm mevzuatına göre riskli yapının kentsel dönüşüm süreci; riskli yapının tespiti, tespite itiraz, riskli yapının yıkımı, uygulama-yapım işlemi aşamalarından oluşmaktadır.

Tespit işlemleri: Yönetmelik gereğince yapı sahipleri yapılarını riskli yapı olarak tespit ettirmesi gerekmekte olup malikler Çevre ve Şehircilik Bakanlığına, belediyelere, il özel idarelerine, büyükşehirlerde büyükşehir belediyelerine, büyükşehir ilçe belediyelerine veya Bakanlıkça lisanslandırılacak, kurum ve kuruluşlara tespit yaptırabilirler. Lisanslı kurum veya kuruluşlar; 2007 tarihli Deprem Bölgelerinde Yapılacak Binalar Hakkında Yönetmelik'e göre binanın riskli olup olmadığını tayin eden teknik rapor hazırlar. Teknik raporda yapı risksiz ise yapı bazında olan kentsel dönüşüm süreci sona erer. Ancak sağlam olan bu binanın bulunduğu alan riskli alan ilan edilmesi durumunda kanun kapsamında değerlendirilebilir. Bina riskli olarak belirlenmiş ise öncelikli olarak teknik rapor il çevre ve şehircilik müdürlüğüne gönderilir. Müdürlük inceleme yaparak sunulan raporlarda eksiklik varsa geri iade eder yoksa raporu en geç on iş günü içinde ilgili tapu müdürlüğüne gönderir. İl müdürlüğü yaptığı bu işlemi belediye ve Bakanlığa da bildirmektedir.

Tapu müdürlüğüne, tapu kütüğüne riskli yapı şerhi düşülerek maliklere tebligat gönderilir. Tebligatta riskli yapıya on beş gün içinde riskli yapının bulunduğu yerdeki çevre ve şehircilik il müdürlüğüne itiraz edilebileceği, aksi takdirde tebligat tarihinden itibaren idarece altmış günden az olmamak üzere belirlenen süre içinde yapının yıktırılması gerektiği belirtilir. Bu tebligat bilgi amaçlı ilgili çevre ve şehircilik il müdürlüğüne de gönderilir. Bu süreçten sonra itiraz süreci başlar.

İtiraz işlemleri: Riskli yapı tespitine bina sahipleri, on beş gün içerisinde riskli yapı raporuyla birlikte bir dilekçe ile çevre ve şehircilik il müdürlüğüne itiraz edebilirler. Teknik heyet bu itirazı inceler ve bir karara bağlar. Bu teknik heyet, üniversitelerden bildirilen dört üye ile en az ikisi inşaat mühendisi olmak üzere, Bakanlık teşkilatında görev yapan üç üyenin iştiraki ile teşkil edilir. Riskli yapı tespitine itiraz uygun bulunursa tapu müdürlüğüne bildirilir ve kentsel dönüşüm işlemi sonlandırılır. İtiraz haksız ise veya itiraz yoksa yapının tahliye ve yıkım işlemi başlatılır.

Yıkım ve Tahliye İşlemleri: İtiraz sonucuna göre kesinleşen riskli yapı tapu kütüğünde işlenerek bina sahiplerinden 60 günden az olmamak üzere süre verilerek yıkılması istenir ve belediyesine de bildirilir. Riskli yapı altmış gün süre içinde maliklerce yıktırılıp yıktırılmadığı çevre ve şehircilik il müdürlüğüne kontrol edilir. Yıktırılmamış ise yapının idari makamlarca yıktırılacağı belirtilerek ve otuz günden az olmak üzere ek süre verilir ve tebligat gönderilir. Bu süre sonunda da maliklerce yıktırılmamışsa mahalli idarelerin de iştiraki ile mülki amirler tarafından yapılır veya yaptırılır ve riskli yapıların insandan ve eşyadan tahliyesi ve yıktırma işlemleri; yıktırma masrafı öncelikle dönüşüm projeleri özel hesabından karşılanır. Tüm bu süreler rağmen yıkım işlemi halen gerçekleştirilmemişse Bakanlıkça yazılı olarak idareye bildirilir, idarece işlem yapılmıyorsa, Bakanlıkça yıkılır veya yıktırılır. Bu yıktırma masrafları da tapu müdürlüğüne bildirilir, yıkılan binanın paydaşlarının sorumlu olmalarını sağlayarak, tapu kaydındaki arsa payları üzerine masraf tutarında ortak ipotek belirtmesinde bulunarak Bakanlığa veya idareye ve binanın hak sahiplerine bilgi verir. Yıkım işlemi sonunda kat irtifakı ve kat mülkiyeti tapusu sahiplerinin arsa payı oranına göre arsa tapusuna dönüşür ve işlemler belediye tarafından resen yapılır.

Yapım ve Uygulama İşlemleri: Kanun da maliklere her zaman öncelik verilmiş olup arsa haline gelen parselin kullanım şekline maliklerin karar vermesi istenir. İdare (belediye veya il özel idare) iyelik hakkı olan kişilerden üçte ikisinin anlaşım karar vermesini istemektedir. Noter vasıtası ile yapılacak tebligat ile kat malikleri kurulu toplantıya çağırılır. Eğer malikler arasında anlaşma varsa inşaata başlanabilir.

Malikler arasında anlaşma ve oybirliği sağlanamazsa öncelikle riskli yapının değeri, Sermaye Piyasası Kuruluna kayıtlı olarak faaliyet gösteren lisanslı değerlendirme kuruluşlarına tespit ettirilir ve bu değer gözetilerek oybirliği ile anlaşmaya çalışılır. Anlaşma sağlanamaması durumunda, yapılacak uygulamaya sahip oldukları hisseleri oranında paydaşların en az üçte iki çoğunluğu ile karar verilir. Bu karar tutanağa bağlanır ve toplantıda bulunan bütün kat maliklerince imzalanır.

En az üçte iki çoğunluk ile alınan karar, karara katılmayanlara ve kat malikleri kurulu toplantısına iştirak etmeyenlere noter vasıtasıyla tebliğ edilir ve bu tebliğde; onbeş gün içinde bu kararın kabul edilmemesi halinde bağımsız bölümlerine ilişkin arsa paylarının, Bakanlıkça tespit edilecek rayiç değerden az olmamak üzere anlaşma sağlayan diğer paydaşlara açık artırma usulü ile satılacağı, bu suretle paydaşlara satış gerçekleştirilemediği takdirde, bu payların, rayiç bedeli Bakanlıkça ödenmek kaydı ile tapuda hazine adına resen tescil edileceği bildirilir, sonrasında satış ve tahsis işlemleri tamamlanınca uygulama süreci başlatılır.

3.2. 6306 sayılı Kanunun Alan Ölçeğindeki Uygulamaları

Kentsel dönüşüm alan ölçeğindeki uygulamalar alanın riskli alan ilan edilmesi üzerine gerçekleştirilir. Bir alanın riskli alan ilan edilmesi için zemin yapısı veya üzerindeki yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıması, Bakanlık

veya idare (belediye, il özel idare) tarafından Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının görüşünü de alınarak belirlenmesi ve Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılması gerekmektedir. Ayrıca Bakanlık; kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya kesintiye uğratabilecek şekilde bozulduğu yerlerde; planlama veya altyapı hizmetlerinin yetersiz olması, imar mevzuatına aykırı yapılaşmanın bulunması, altyapı veya üstyapıda hasar meydana gelmiş olması, sebeplerinden birinin veya bir kaçının bir arada bulunması halinde, üzerindeki toplam yapı sayısının en az % 65'i imar mevzuatına aykırı olan veya yapı ruhsatı alınmaksızın inşa edilmiş olmakla birlikte sonradan yapı ve iskan ruhsatı alan yapılardan oluşan alanlarda, uygulama bütünlüğü gözetilerek belirlenen alanları, riskli alan olarak belirlenmek üzere teklif olarak Bakanlar Kuruluna sunmaktadır. Böylelikle bu kanunda afet sadece doğal afetleri değil, sosyal afetler (terör, savaş, göç vb.) ve teknolojik afetleri de kapsamaktadır.

Tespit işlemi.Kentsel dönüşüm tespit işlemi öncelikle mücavir alan sınırları içinde belediyeler, mücavir alan sınırları dışında il özel idareleri, büyükşehirlerde büyükşehir belediyeleri, Bakanlığın yetkilendirmesi halinde ilçe belediyeleri veya TOKİ belirledikleri afet riski taşıyabilecek bölgeler üzerinde çalışmalarını yapmasıyla başlar. Belirlenen alanlardaki yapılara ilişkin zemin yapısı veya üzerindeki yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıdığına dair teknik raporu, alanda daha önce meydana gelen afetlere dair bilgileri, alanın koordinatlı haritası veya uygulama imar planını, kamuya ait taşınmazların listesini, alanın uydu görüntüsü veya ortofoto haritasını, zemin sebebiyle riskli olduğu belirtilmişse zemin etüt raporunu, Bakanlıkça istenebilecek diğer bilgi ve belgeleri içeren dosya hazırlanır ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının görüşleri alınır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı riskli alana ilişkin görüşünü on beş gün içerisinde bildirir ve Bakanlık teklif olarak Bakanlar Kuruluna sunar. Dönüşüm alanı, 2863 ve 5366 sayılı Kanunlar uyarınca sit alanı kapsamındaysa Kültür ve Turizm Bakanlığında da görüş alınır. Tüm bu çalışmaları Bakanlık da gerçekleştirebilir. Ayrıca alanda yaşayan taşınmaz malikleri belirtilen bilgi ve belgeleri içeren dosya ile birlikte Bakanlık veya idareden riskli alan tespiti talebinde bulunabilirler. Riskli alan kararları Bakanlar Kurulu tarafından alınmakta ve Resmî Gazete'de yayımlanarak ilan edilmektedir.

Yıkım ve tahliye işlemleri: Riskli alanda uygulamanın kimin tarafından yapılacağı belli olduktan sonra maliklerle idare arasında yapılacak anlaşmaya göre yıkım işleri başlayacaktır. Eğer uygulama malikler tarafından yürütülecek ise, yıkımdan önce genel bir planlamanın yapılması, parsellerin tevhit durumu, münferit veya birleştirilmeleri veya imar adası bazında uygulama yapılması, yeniden yapılacak binaların durumu, yaptırılma işleri, payların satışı, kat karşılığı veya hasılat paylaşım veya diğer uygulama usulleri ile yeniden değerlendirme hususları, projeler ve diğer hususlar, proje paydaşlarının en az üçte iki çoğunluğu ile karar alınmalıdır. İlgili kurum (belediye-il özel idare-TOKİ-Bakanlık) ile anlaşma yapan taşınmaz malikleri, ilgili kurumca belirlenecek takvime göre on beş gün içinde var ise su, elektrik, telefon ve doğalgaz benzeri hizmet ve emlak vergisi gibi vergi borçlarını ödeyerek yapıyı boş olarak teslim etmelidir.

Riskli alanda risksiz yapı (sağlam, yıkılmayacak) bulunması halinde uygulama dışında tutulup tutulmayacağı, ifraz veya maliklerin anlaşması ile yapının hâlihazır durumunun korunması da kararlaştırılmalıdır.

Yapım ve planlama işlemleri: Riskli alanın dönüşümü için il özel idare, büyükşehir veya belediye tarafından plan teklifi hazırlanmaktadır. Plan teklifinde; planlama alanı ve yakın çevresinin eski planı, mevcut durumu gösterir bilgi ve belgeler ilgili bütün bilgi ve belgeler ile birlikte Bakanlığa iletildikten sonra Bakanlıkça onaylanan kentsel tasarım projeleri Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının görüşü alındıktan sonra Bakanlar Kuruluna teklif olarak sunulur.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde kentsel dönüşüm projelerinin yürütülmesinde Mekansal Planlama ile Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü etkindir. Hazırlanan plan teklifleri şehir planlama mevzuatı açısından değerlendirilmesi Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilirken planların onaylanmasıyla koordine, yönetim ve finansmanı Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü yetkilidir. Bakanlıkça onaylanan projelerin askı süreci başlar.

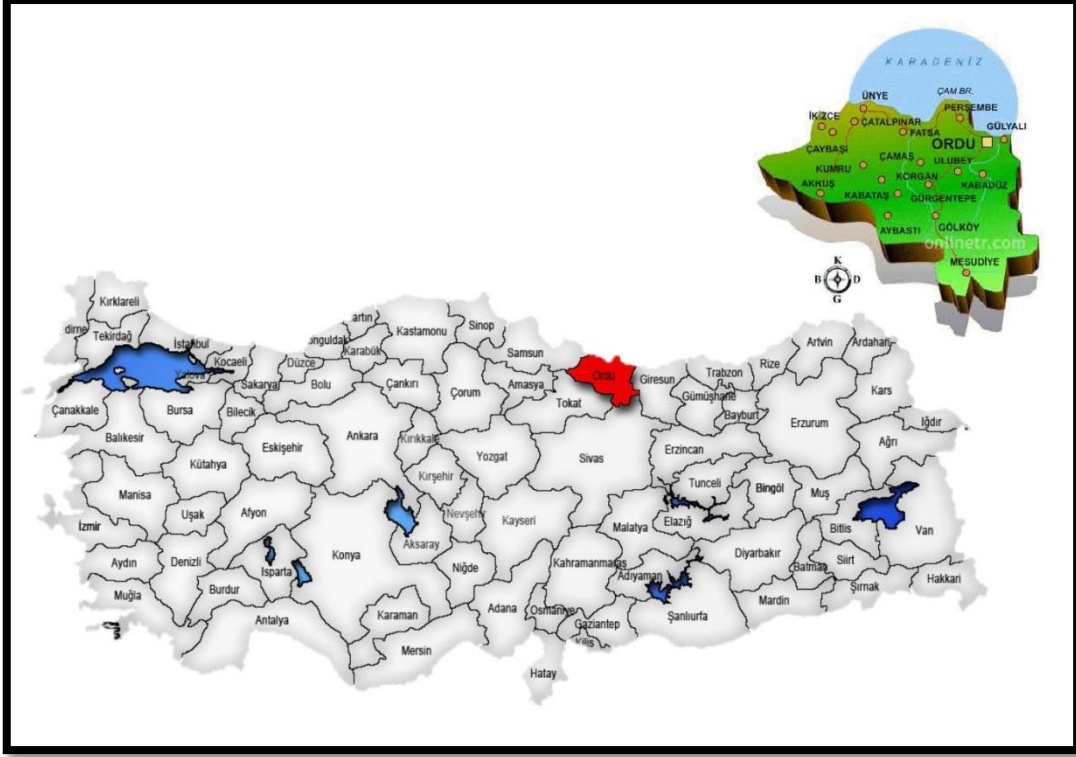
Riskli alanlarda yeniden yapım çalışmaları:Belediyeler, il özel idaresi, TOKİ veya maliklerce gerçekleştirilir. Riskli alan tespit edilen bölgelerde öncelikle maliklerce uygulama yapılması esastır. Malikler tarafından yürütülecek uygulamalarda parsellerin tevdi edilmesine, münferit veya birleştirilerek veya imar adası bazında uygulama yapılmasına, payların satışına, kat karşılığı veya hasılat paylaşımı ve diğer usuller ile yeniden değerlendirilmesine, sahip oldukları hisseleri oranında proje paydaşlarından en az üçte iki çoğunluğu ile karar verilir. Eğer malikler anlaşamaz ise maliklere ait taşınmazların değeri Sermaye Piyasası Kuruluna kayıtlı olarak faaliyet gösteren lisanslı değerlendirme kuruluşlarına tespit ettirilir ve tebligatla paydaşlara bildirilir. On beş gün içinde malikler anlaşmayı sağlayamaz ise rayiç bedeli Bakanlıkça ödenerek anlaşma sağlayan diğer hak sahiplerine açık artırma usulü ile satılır; paydaşlara satış gerçekleştirilemediği takdirde, bu payların, rayiç bedeli Bakanlıkça ödenmek kaydı ile tapuda hazine adına resen tescil edilerek en az üçte iki çoğunluk ile alınan karar çerçevesinde değerlendirilmek üzere arsa Bakanlığa tahsis edilmiş sayılır veya Bakanlıkça uygun görülenler TOKİ'ye veya idareye devredilir. Bu durumda, paydaşların kararı ile yapılan anlaşmaya uyularak işlem yapılır. Bakanlıkça uygun görülmesi hâlinde, arsa payları satın alınanlar ile konut veya işyeri sözleşmesi yapılabilir. Proje bitiminde de hak sahiplerine devir işlemi yapılır ve dönüşüm çalışmaları bitmiş olur.

6306 sayılı Kanun ve Uygulama Yönetmeliği doğrultusunda alan ve yapı ölçeğinde yapılan uygulamalarla; can ve mal kaybının önlenmesi, kent mekanında yaşanabilir alanların oluşturulması sağlanmaktadır. Bilhassa köhneleşmiş ve işlevselliğini yitirmiş yapıların çevresiyle birlikte dönüştürülerek sürdürülebilir, yaşam kalitesi yüksek ve günün koşullarına uygun konfor şartlarını taşıyan alanların yaratılmasında kanun ve uygulama yönetmeliği bir fırsattır. Lakin özellikle riskli alan ilanlarında yerel idarelerin alanda bulunan yapı stokunun mal ve can güvenliği açısından değerlendirmesi gerekirken rant kaygısı, bu kriterin önüne geçmekte olup kanunda bu olumsuzluğun giderilmesi noktasında bir hususabulunmamaktadır. Ayrıca riskli yapı ilan edilmesine müteakiben yapım ve uygulama çalışmalarında maliklerin üçte

ikisinin karar vermede yeterli olacağı anlayışı diğer hak sahiplerini zorunlu bir anlaşmaya sürüklemeye üçte bir azınlığın sahip olduğu hakkı satmaktan başka kanunda başka alternatifin olmaması kanunun ve mevzuatın boşluklarıdır.

4. Ordu İli Mekansal Özellikleri ve Doğal Afet Riskleri

Çalışma alanı olarak seçilen Ordu ili, ülkemizin kuzeyinde, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin kısmında 40-41 kuzey paralelleri, 37-38 doğu meridyenleri arasında yer almaktadır. Kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Sivas ve Tokat, doğusunda Giresun, batısında Samsun ili bulunmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Ordu ili konumu

İl topraklarında en fazla alanı dağlık araziler oluşturmaktadır. Batıdan doğuya ve kuzeyden güneye gidildikçe yükselti artmaktadır. Akkuş, Aybastı, Gökçöy ilçeleri Ordu ilinin yüksek bölgelerine kurulmuştur (Şekil 2).

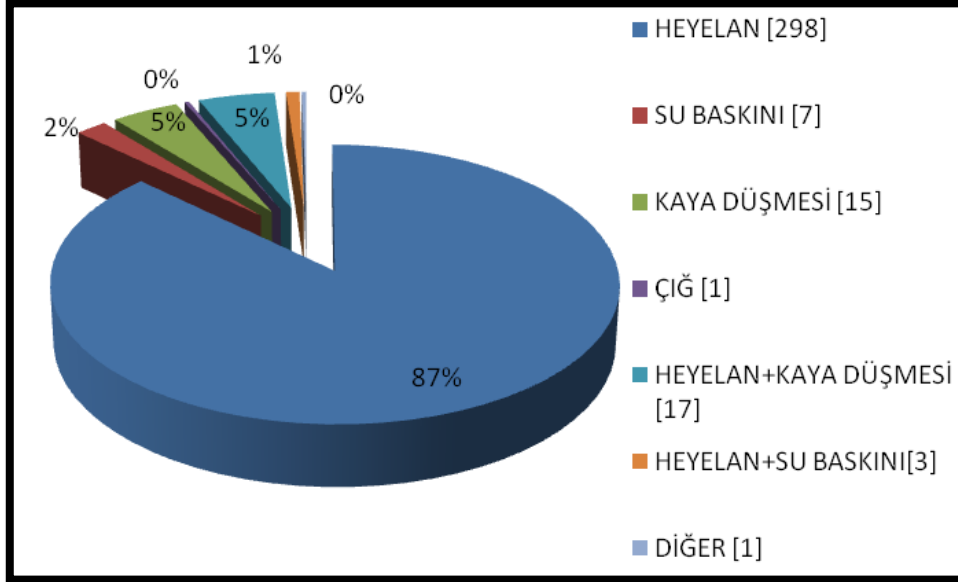

Şekil 2. Ordu ili yükselti haritası

(Orman ve Su İşleri Bakanlığı Ordu Şube Müdürlüğü'nden alınmıştır.)

İlin iklim verileri ve buna bağlı olarak bitki örtüsü incelendiğinde; kışları ılık, yazları serin olan ılıman iklimde yılın ortalama 143 günü yağışlı geçmekte ve bitki örtüsünü ladin, çam (karaçam), kızılgağaç, kayın, gürgen, meşe, kestane ormanlık

arazilerde bazen büyük, bazen küçük meşçereler oluşturmaktadır. Karadeniz maki formuna uygun bitki grupları orman vasfı bozulmuş arazilerde mevcuttur (Orman ve Su İşleri Bakanlığı Ordu Şube Müdürlüğü). İlin coğrafi konumu, iklim, bitki örtüsü verileri doğrultusunda, dağlık araziler ve yağışın fazla olması; afet türlerinden heyelan, kaya düşmesi ve su baskını riskinin fazla olduğu düşünülmektedir. Nitekim Ordu ilinde 1980-2017 yılları arasında yaşanan afetlerde bu durumu doğrulamaktadır. 1980 yılından bugüne değin kayıtlara geçen 342 doğal afet meydana gelmiş olup ilde en fazla yaşanan afet heyelandır (Şekil 3).

Şekil 3. 1984-2017 yılları arasında Ordu ilinde yaşanan afetlerin türlerine göre dağılımı (Ordu İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü'nden alınan verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Ordu ilinde kütle hareketleri (kaya düşmesi ve heyelan) yoğun olarak yaşanmakta olup ilde yaşanan doğal afetlerin ilçelere göre dağılımı Tablo 1'de verilmektedir.

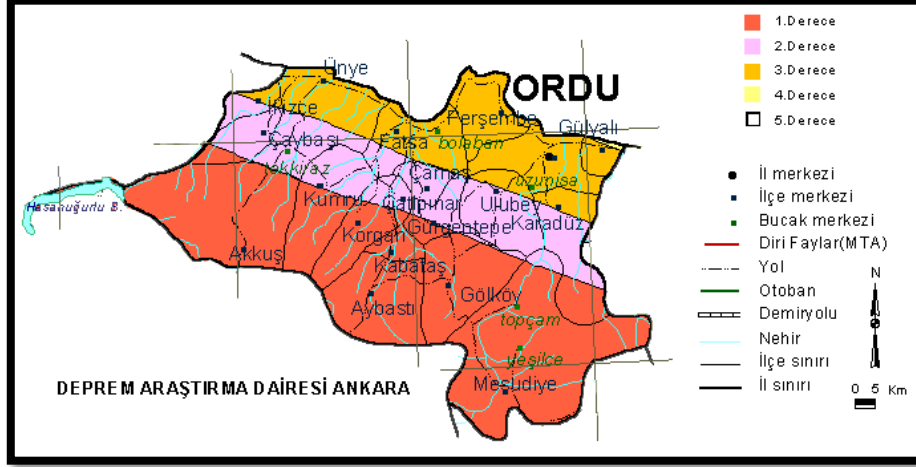
Tablo 1. Ordu ili ilçelerinde yaşanan afet sayısı ve türleri

	Heyelan	Su Baskını	Kaya Düşmesi	Çığ	Heyelan+Kaya Düşmesi	Heyelan +Su Baskını	Diğer	
Akkuş	16	-	2	-	2	-	-	20
Altınordu	28	1	-	-	1	-	-	30
Aybastı	17	-	-	-	1	-	-	18
Çamaş	8	-	-	-	-	-	-	8
Çatalpınar	6	-	-	-	2	-	-	8
Çaybaşı	4	-	-	-	-	-	-	4
Fatsa	27	1	1	-	-	1	-	30
Gölköy	14	-	3	-	1	1	-	19
Gülyalı	5	-	-	-	-	-	-	5
Gürgentepe	6	-	-	-	1	-	-	7
İkizce	9	2	2	1	-	-	-	14
Kabadüz	-	-	-	-	1	-	-	1
Kabataş	7	-	-	-	1	-	-	8
Korgan	19	-	1	-	-	-	-	20
Kumru	8	-	-	-	-	-	-	8
Mesudiye	5	-	3	-	2	-	-	10
Perşembe	63	2	-	-	1	1	-	67
Ulubey	16	-	3	-	4	-	1	24
Ünye	40	1	-	-	-	-	-	41
Toplam	298	7	15	1	17	3	1	342

Perşembe, Ünye, Altınordu, Fatsa, Ulubey, Akkuş ve Aybastı ilçelerinde afet olaylarının yoğun olarak yaşandığı görülmektedir.

Ordu deprem afetinin görülmesi açısından da riskli bir bölgededir. İlin güneyinde Kuzey Anadolu Fayı bulunması, buhat üzerinde tarihsel dönemlerde can ve mal kaybına neden olan büyük yıkıcı depremler olması, 1939 Erzincan depreminde Ordu ilinde 21 bina tamamen yıkılırken, 40 binada da ağır hasar birçok binada ise hafif hasar oluşması (Dölek, 2010:111), ayrıca ilin 3. derece deprem kuşağında yer almasına rağmen birinci ve ikinci derece deprem kuşağında bulunan ilçelerinin varlığı da olası deprem riskini de artırmaktadır.

Akkuş, Mesudiye, Aybastı, Gökçöy, Kabataş, Korgan ilçeleri birinci derece (risk çok fazla); Çamaş, Çatalpınar, Çaybaşı, Gürgentepe, Kumru ikinci derece (risk fazla); Altınordu, Gülyalı, Fatsa, Perşembe, İkizce, Kabadüz, Ünye ilçeleri üçüncü derece (risk orta) deprem bölgesinde yer almaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Ordu ili deprem bölgeleri haritası

5. 6306 SAYILI KANUNUN ORDU İLİ ÜZERİNDEKİ TEZAHÜRLERİ

Ordu ilinin kent merkezi milattan önceki yüzyıllardan beri farklı medeniyetlerce yerleşim alanı olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet öncesi, kentin kimliği ve dokusu bakımından karakteristik özelliği bulunan alanlar, geleneksel yerleşim alanlarıdır. Bu dönemde kentin yerleşim alanı günümüzdeki kent merkezi olan alan kadardır.

Cumhuriyet'in ilanıyla kentte planlama çalışmaları başlamış olup kent büyüme deseni planlama çalışmalarıyla oluşturulmaya başlanmıştır. Fakat kentin planlama süreci incelendiğinde; kent fiziksel mekanının biçimlenmesi yalnızca planlar doğrultusunda şekillenmediği, plan dışı gelişmelerin de etkili olduğu görülmektedir. Kentin plansız gelişmesi kentsel dönüşümü gündeme getirmiştir.

Ordu ilinde kentsel dönüşüm projeleri ilin büyükşehir olmasıyla eş zamanlıdır. Ordu ili, 22.03.2013 tarih ve 28595 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 6447 sayılı "On Üç İlide Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile büyükşehir olmuştur. İlin büyükşehir olmasıyla birlikte kentte imar faaliyetleri artmış ve 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kanun ve Uygulama Yönetmeliği doğrultusunda uygulamalar için adımlar atılmaya başlamıştır. Bu adımlar alan ve yapı ölçeğinde olmak üzere iki farklı ölçekte gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

5.1. Alan Ölçeğindeki Uygulamaları

Ordu ilinde alan ölçeğinde yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları 2015 yılında başlamıştır. 2015 yılında 3 farklı ilçede; Fatsa, Ünye ve Altınordu ilçelerinde riskli alan edilmiştir.

Bakanlar Kurulunun 02.02.2015 tarihli kararıyla ilk riskli alan Altınordu ilçesinde ilan edilmiştir. Alanın riskli olarak edilmesinin nedeni; ekonomik ömrünü tamamlamış yapıların varlığı ve yoğun trafik yükü oluşturacak kentsel kullanımların kent merkezinde kalması, bu alanın çevresindeki yapılarla birlikte kentsel dönüşüm yapılarak sağlıklı çevreler haline gelmesini sağlamaktır.

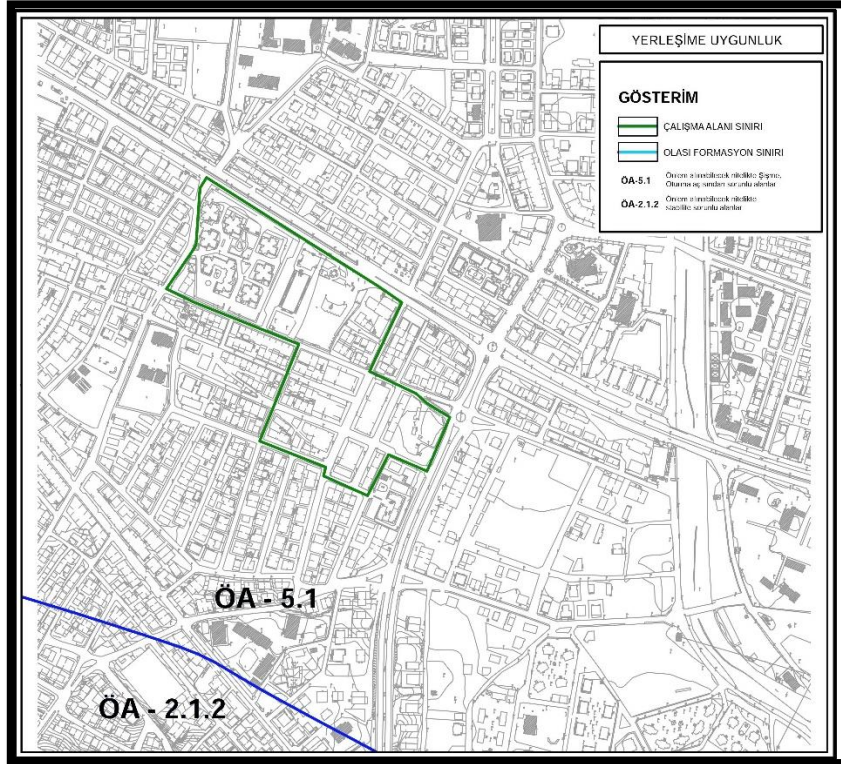
8,6 hektar olan riskli alan; konut, ticaret alanlarını, otogarı ve 1970'li yıllarda yapılan küçük sanayi sitesini de içermekte olup merkezi bir konumdadır (Şekil 5).

Şekil 5. Altınordu İlçesi Riskli Alanının kent içindeki konumu

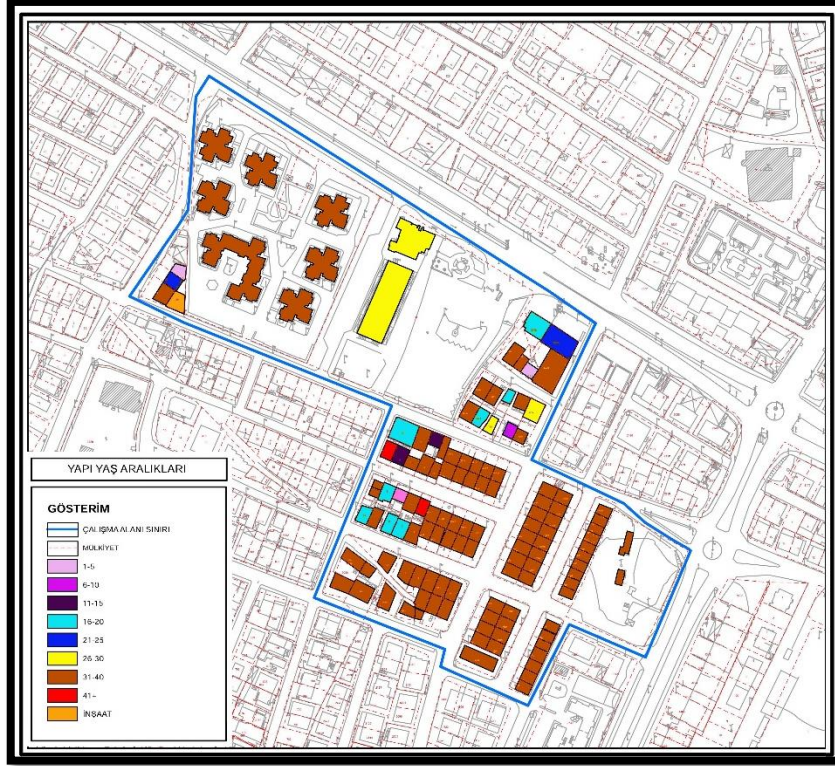
Kent merkezinde kalan riskli alan üçüncü derece deprem kuşağında yer alırken jeolojik formasyon açısından değerlendirildiğinde ayrılmamış kuvaterner yapıda olduğu, yerleşime uygunluğunun belirlenmesi için yapılan imar planına esas jeolojik – jeoteknik ve mikro bölgeleme etüt raporlarında önlem alınabilecek nitelikte şişme, oturma açısından sorunlu alan olarak belirlenmiştir (Şekil 6).

Önlem alınabilecek nitelikte şişme, oturma açısından sorunlu olan alanlarda; az katlı ve düşük yoğunluklu yapılaşma veya ileri inşaat teknoloji kullanılarak çok katlı yapılaşmaya izin verilebilmektedir (Ordu Büyükşehir Belediyesi, 2014:35).

Şekil 6. Altınordu İlçesi Riskli Alanı zeminin yerleşime uygunluk durumu (Ordu Büyükşehir Belediyesi'nden alınan verilere göre düzenlenmiştir.)

Riskli yapı alandaki yapı yaşları incelendiğinde ise yoğunlukla 30 yaş ve üzeri yapılar bulunmaktadır (Şekil 7). 10 yaş ve altı 3, 30 yaş ve üzeri 112 yapı bulunmaktadır. Ayrıca yapıların %95' i Deprem Yönetmeliği öncesinde yapılmıştır.

Şekil 7. Altınordu İlçesi Riskli Alanındaki yapıların yaşlarının durumu
(Ordu Büyükşehir Belediyesi'nden alınan verilere göre düzenlenmiştir.)

Altınordu ilçesinde ilan edilen riskli alan kararı, Danıştay tarafından bilimsel ve teknik gerekçelere dayanmaması nedeniyle iptal edilmiş böylelikle söz konusu alanda kentsel dönüşüm çalışmaları sona ermiştir.

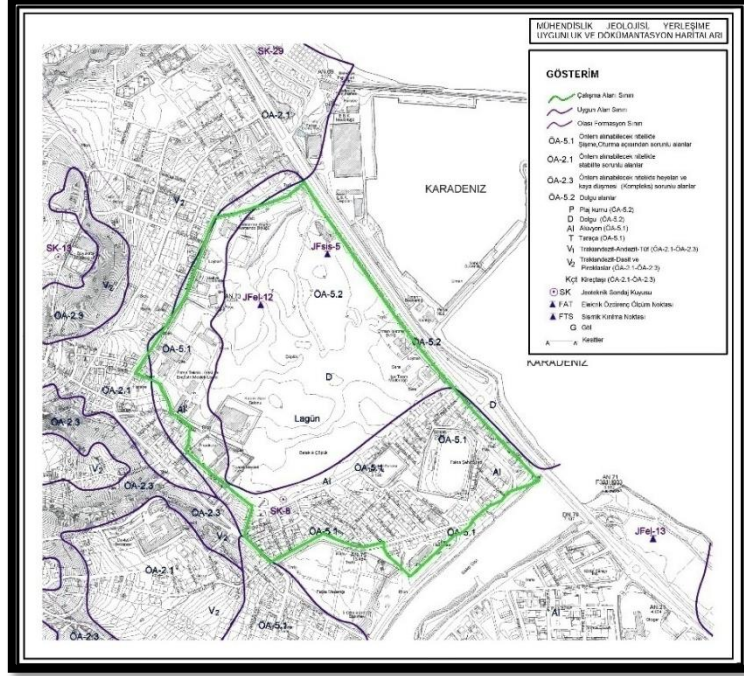
Ordu ilinde ilan edilen bir diğer riskli alan Fatsa ilçesinde bulunmaktadır. Riskli alan; Evkaf Mahallesi'nde stadyum mevkiinde yer almakta olup yaklaşık 8hektar alanı kapsamaktadır (Şekil 8). Büyükşehir Belediyesinin önerisi ve Bakanlar Kurulunun 22.07.2015 tarihli kararıyla ilan edilmiştir.

Şekil 8. Fatsa İlçesi Riskli Alanının kent içindeki konumu

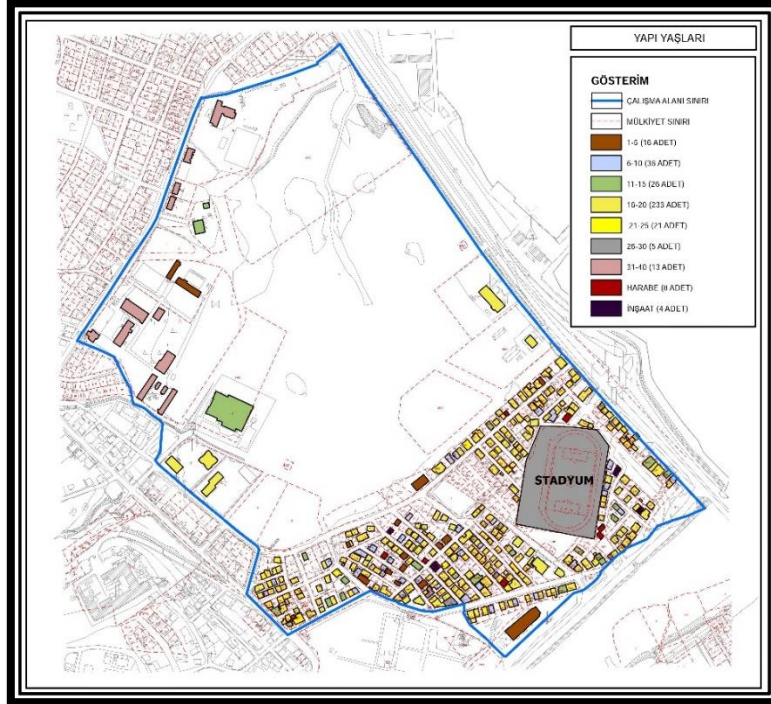
Fatsa Riskli Alanı jeolojik formasyon açısından değerlendirildiğinde; ayrılmamış kuvaterner yapıda olduğu, yerleşime uygunluğunun belirlenmesi için yapılan imar planına esas jeolojik – jeoteknik ve mikro bölgeleme etüt raporlarında dolgu

alanları, önlem alınabilecek nitelikte stabilite sorunlu alanlar ve önlem alınabilecek nitelikte şişme, oturma açısından sorunlu alan olarak belirlenmiştir (Şekil 9). Kent merkezinde kalan riskli alan üçüncü derece deprem kuşağında yer alırken alanda daha önce heyelan, kaya düşmesi gibi afetler yaşanmamıştır.

Şekil 9. Fatsa İlçesi Riskli Alanı zeminin yerleşime uygunluk durumu (Ordu Büyükşehir Belediyesi'nden alınan verilere göre düzenlenmiştir.)

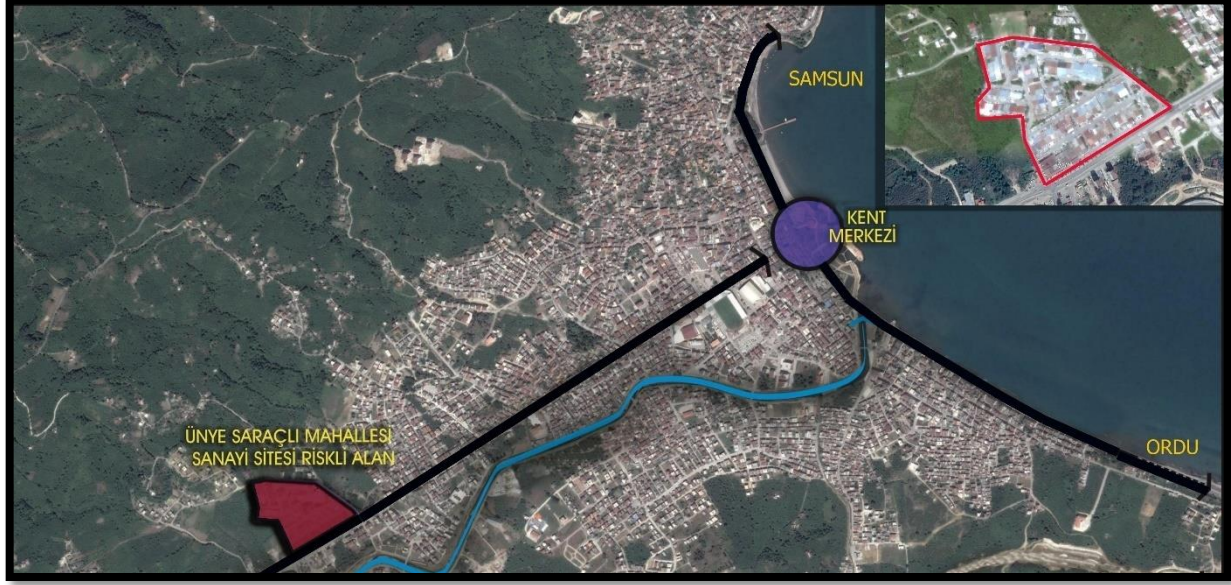
Riskli alanda yapıların yıpranma durumlarının belirlenmesinde önemli bir kriterde yapı yaşıdır. Bu nedenle riskli alanda bulunan yapıların yaşlarının yoğunlukla 15 yaş üzeri olduğu görülmektedir (Şekil 10).

Şekil 10. Fatsa İlçesi Riskli Alanındaki yapıların yaşlarının durumu (Ordu Büyükşehir Belediyesi'nden alınan verilere göre düzenlenmiştir.)

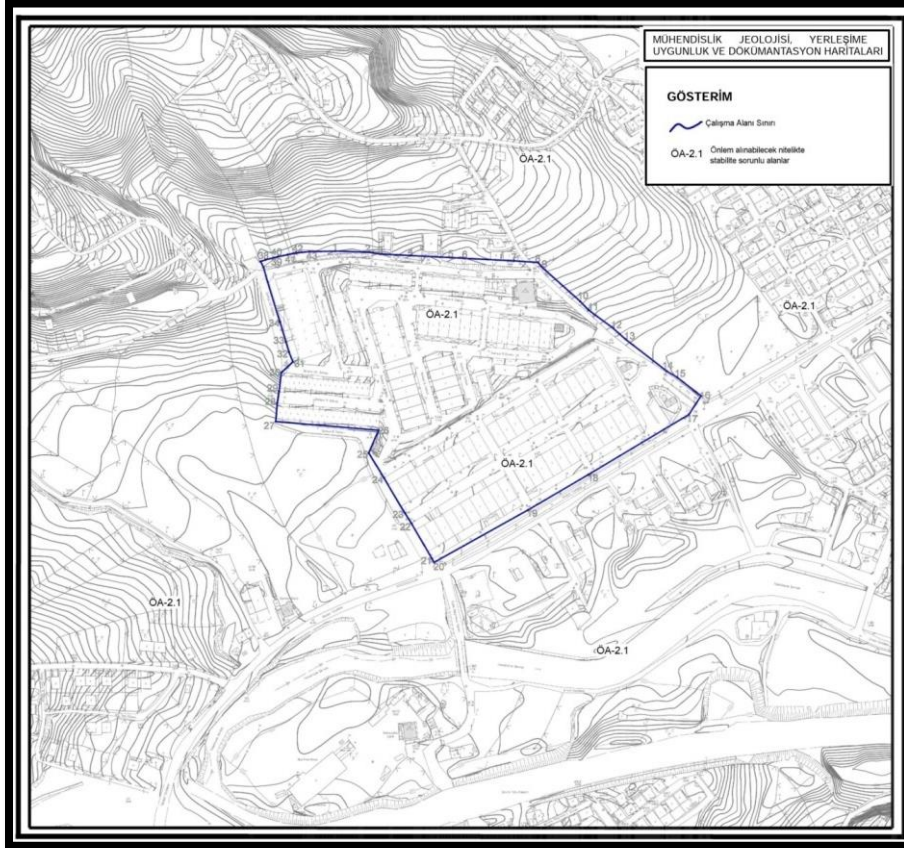
Fatsa ilçesinde bulunan riskli alanda herhangi bir kentsel dönüşüm uygulaması halen yapılmamıştır.

Ordu ili, Ünye ilçesi, Saraçlı Mahallesi mevkiinde yaklaşık 7,9 hektar alan; büyükşehir belediyesinin önerisi ve Bakanlar Kurulunun 22.07.2015 tarihli kararıyla riskli alan olarak ilan edilmiştir. Riskli alan kent merkezinde 2 km, uzaklıkta olup kentte sanayi alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 11).

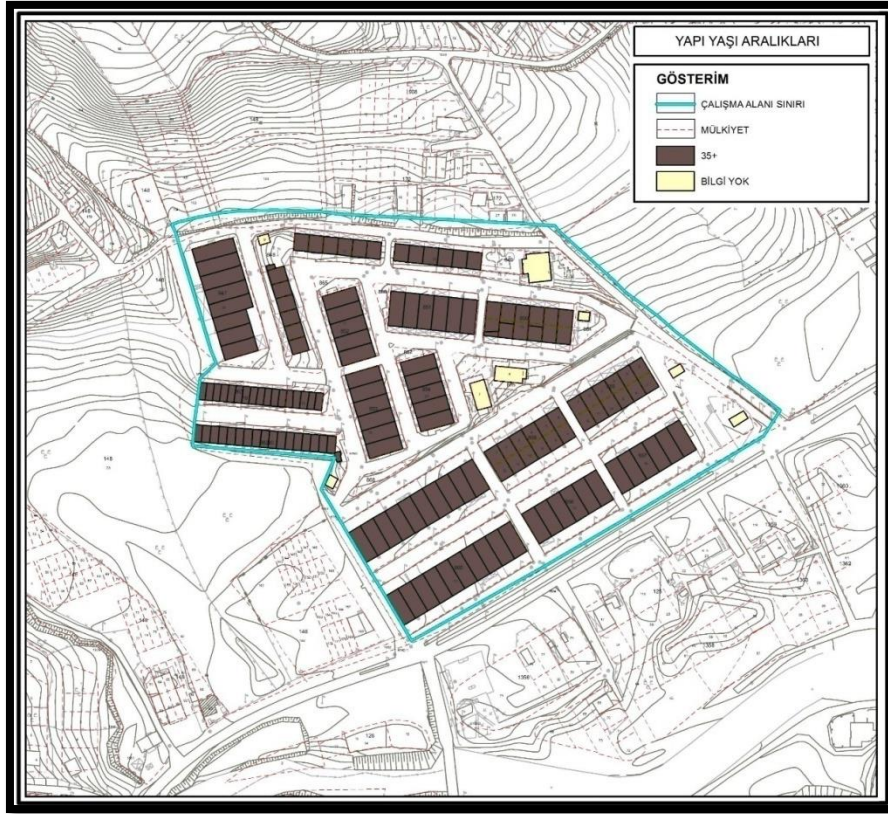
Şekil 11. Ünye İlçesi Riskli Alanının kent içindeki konumu

Ünye Riskli Alanı jeolojik formasyon açısından değerlendirildiğinde; ayrılmamış kuvaterner yapıda olduğu, yapılan imar planına esas jeolojik – jeoteknik ve mikro bölgeleme etüt raporlarında önlem alınabilecek nitelikte stabilite sorunlu alanlar olarak belirlenmiştir (Şekil 12). Bu alanlarda, parseli etkileyecek her türlü stabilite sorununa yönelik mühendislik önlemleri, yapılaşma öncesi alınması gerekmektedir.

Şekil 12. Ünye İlçesi Riskli Alanı zeminin yerleşime uygunluk durumu (Ordu Büyükşehir Belediyesi'nden alınan verilere göre düzenlenmiştir.)

Ünye ilçesi riskli alan bölgesinde verilerine ulaşılabilen tüm yapılar 35 yıl ve öncesinde yapılmıştır (Şekil 13).

Şekil 13. Ünye İlçesi Riskli Alandaki yapıların yaşlarının durumu (Ordu Büyükşehir Belediyesi'nden alınan verilere göre düzenlenmiştir.)

Riskli alanda riskli alan tespiti dışında herhangi bir kentsel dönüşüm çalışması bulunmamaktadır.

5.2. Yapı Ölçeğindeki Müdahaleler

Ordu ilinde yapı ölçeğindeki kentsel dönüşüm çalışmaları kanunun çıkarılmasıyla hemen başlamıştır. 2014 yılında 109 yapı riskli yapı ilan edilmiş olup yıkımı gerçekleştirilen 45 riskli yapı bulunmaktadır. Ayrıca bu yıl, 96 hak sahibi kira yardımı almıştır. Diğer yıllarla kıyaslandığında 2014 yılı riskli yapı tespitinin yapıldığı en fazla yapıldığı yıldır. 2015 yılında en fazla riskli yapının yıkımı gerçekleştirilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. İlde yapılan yapı ölçeğinde kentsel dönüşüm çalışmaları

	2014	2015	2016	2017	TOPLAM
Risk Tespiti Yapılan Bina Sayısı	109	105	99	153	466
Yıkımı Gerçekleşen Bina Sayısı	45	110	105	92	352
Kira Yardımından Faydalanan Hane Sayısı	96	52	47	61	256

2017 yılı verileri³ incelendiğinde; 153 riskli yapı ilanı, 92 yıkımı gerçekleştirilen yapı, 61 hane kira yardımından faydalanmaktadır. Ayrıca dönüşümü sağlanan 68 riskli yapı, 73 projelendirilen yapı bulunmaktadır. Ordu ilinde 14 ilçesinde 466 yapı 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve Uygulama Yönetmeliği çerçevesinde riskli yapı ilan edilmiştir. İlçelerdeki riskli yapı sayısı Tablo 3'de verilmektedir.

Tablo 3. İlçelerdeki riskli yapı sayıları

İlçe adı	Riskli yapı sayısı
Altınordu	230
Aybastı	4
Akkuş	-
Çamaş	3

³ 01.01.2017-30.09.2017 verilerini kapsar.

Çatalpınar	2
Çaybaşı	3
Fatsa	75
Gölköy	4
Gülyalı	3
İkizce	
Kabadüz	3
Kabataş	15
Korgan	10
Kumru	16
Mesudiye	-
Perşembe	10
Ulubey	-
Ünye	88
Toplam	466

(Ordu Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nden alınan verilere göre düzenlenmiştir.)

Merkez ilçe olan Altınordu ilçesinde riskli yapı sayısı diğer ilçelerden fazla olup kentsel dönüşüm çalışmalarına ağırlık verildiği görülmektedir. Fakat ildeki Akkuş, İkizce, Mesudiye ve Ulubey ilçelerinde hiçbir riskli yapı uygulaması olmaması da göze çarpmaktadır.

Sonuç Yerine

Sanayi devrimi ile dünyada yaşanan değişim süreci kentsel yerleşimleri de etkilemiştir. Kırdan kente olan göçler kent mekanında değişimlere neden olurken kente göç eden nüfus için yeni yerleşim alanlarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacın karşılanması için kentin boş alanlarına türlü şekilde konut inşa edilmiştir. Geçici çözüm olarak görülen bu yerleşmeler sağlıksız ve yaşam kalite standartları açısından düşük olması nedeniyle kentlerde birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Kentteki niteliksiz ve sorunlu bu konut alanlarının sorunlarının giderilmesi 19. yüzyılda dünya gündemine girmiş ve bu yıllarda konutların yıkılıp yeniden yapılmasıyla kentsel dönüşüm ilk uygulamaları ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de kentsel dönüşüm konusunun tartışılması kentleşmenin yoğun olarak hissedildiği 1950'li yıllardır. 1966 yılında çıkarılan 775 sayılı Gecekondu Kanunu ile gecekondu alanlarının yıkılıp planlı yerleşmeler oluşturulması sağlanırken 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile can ve mal güvenliğinin sağlandığı yerleşimler hedeflenmiştir.

Afet gerçeğinin ele alındığı, güvenli yapı stokunun oluşturulmasının amaçlandığı kentsel dönüşüm kanunu olarak bilinen 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kanunu çıkarılması ile ülkemizdeki kentsel dönüşüm algısı sadece kentin yenilenmesini değil afetlere dayanıklı kentsel alanların oluşturulmasını da sağlayacağı şeklinde değişmiş, farklı boyuta taşımıştır. Şüphesiz afet boyutunun ele alınmasının gerekliliği ülkede yaşanan can ve mal kaybının yaşandığı 1999 yılında yaşanan Marmara Depremi'dir.

6306 sayılı Kanun ve Uygulama Yönetmeliği'nde afetin ön planda olduğu yapı ve alan ölçekli kentsel dönüşüm çalışmalarında uygulanması gerekli ilkeler belirtilerek kentsel dönüşüm kanun haline getirilmiştir. Bu kanun, 81 ilde uygulanmaya başlanmış olup bu çalışmada 2013 yılında büyükşehir statüsü kazanmasıyla kentsel dönüşüm çalışmalarının hız kazandığı Ordu ili incelenmiştir.

Ordu ilinde kentsel dönüşüm çalışmalarına 2013 yılında başlanmıştır. Ordu'da yapı ölçeğindeki çalışmalar ön plandadır. İlde 466 adet riskli yapı ilan edilerek 352'si güvenli ve konforlu yapılara dönüştürülmüştür. Fakat afetin yaşandığı ve afet riskinin var olduğu Akkuş, İkizce, Mesudiye ve Ulubey ilçesinde riskli yapının bulunmadığı da tespit edilmiştir.

Alan ölçeğinde; Altınordu, Ünye ve Fatsa ilçelerinde yer alan 3 adet alan riskli alan olarak ilan edilmiştir. Altınordu riskli alan kararı Danıştay kararıyla iptal edilmiş ve alan ölçeğindeki kentsel dönüşüm çalışmaları sona ermiştir. Fatsa ve Ünye ilçesinde riskli alan kararları ilanından 2 yıl geçmesine rağmen uygulama safhasında herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Ayrıca ilde en fazla afetin yaşandığı ve heyelanın en yoğun olduğu Perşembe ilçesi, Akkuş, Aybastı, Ulubey ilçelerinde alan ölçeğinde kentsel dönüşüm çalışması olmaması da dikkat çekmektedir.

Çalışmada; Ordu ilinde 6306 sayılı Kanun doğrultusunda yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları ele alındığında; kanunun amacı afet öncelikli dönüşüm vekamu yararına uygunluk iken afetin yaşandığı ve riskin fazla olduğu ilçelerde çalışma olmaması; uygulamalarda afetin ikinci planda olduğunu göstermektedir. Fakat her ne kadar alan ölçeğinde olumsuz gelişmeler olsa da ilde yapı ölçeğindeki kentsel dönüşüm çalışmalarıyla güvenli yapıların inşası kentsel dönüşüm amacının yerine getirilmesi açısından önemli gelişmelerdir. Diğer yandan kentsel dönüşüm çalışmalarının tek yapı ölçeğinde gerçekleşmesi; parçacıl çözümler oluştururken kentin silüetini bozan, birbirinden kopuk yapılaşmanın önünü açarken,

dönüşüme konu yapının bulunduğu alandaki yetersiz altyapı, sosyal ve kültürel donatı alanlarının inşa edilememesi sonucunu doğurmaktadır; yerleşmelerde sürdürülebilir mekansal gelişmeyi de olumsuz etkilemektedir. Oysaki burada alan-bölge ölçeğinde kentsel dönüşüm projelerinin yapılması; kontrollü kentsel gelişmeyi, kent bütününde planlı yaşanabilir çevrelerin yaratılmasını sağlayacaktır. Bütüncül kentsel dönüşüm projeleri yapılırken yeni büyükşehir olan Ordu'dan başlanması, kentin planlı gelişmesi ve kent mekanının yeniden üretilmesi açısından model olmasının yanında kentteki kentsel dönüşüm algısının değişmesine de katkı da bulunacaktır. Kentsel dönüşüm projelerinde afet riskinin fazla olduğu bölgelere öncelik verilmesi olası afet durumunda zararların minimize edilmesini sağlayacaktır.

Son olarak afetlerin yaşandığı bir ülkede afet odaklı dönüşüm seferberliği açısından 6306 sayılı Kanun kentsel dönüşüm mevzuatımızda önemli bir adımdır. Lakin uygulama ayrıntılarına yer verilmemesi, kentsel dönüşüm uygulamalarında tereddüde yer verilmeyecek şekilde somut kısıtların olmaması kanunun handikaplarıdır. Kanunun farklı yorumlanması ve kanunda yer alan boşluklar keyfi uygulamalara yol açmaktadır. Mevzuattayılacak değişikliklerle uygulama ayrıntıları net ve kesin hükümlerle sınırlandırılmalı, gelişigüzel uygulamaların önü kapanmalıdır.

Kaynakça

- Batal, S. (2016). Bütüncül Belediyecilik Anlayışının Sonuçlarından Biri: Kentsel Dönüşüm ve Yerel Yönetimlerin Konuya Yaklaşımı. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10, 24-46.
- Çelik, Z. (1990). The Italian contribution to there making of Istanbul. *Environmental Design*, 9–10, 128-133.
- Doğan, H. (2015). Yerel Yönetimlerin Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Süresine Halkın Katılımı. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 505-543.
- Dölek, İ. (2010). Bolaman Çayı Havzasının Doğal Afet Kaynakları. *Hikmet Yurdu Düşünce - Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 6(3), 107-121.
- Herdem, K. (2011). 17 Ağustos 1999 Marmara Depreminin Türkiye'deki Kriz Yönetimi Anlayışı Üzerinde Oluşturduğu Değişiklikler. *Amme İdaresi Dergisi*, 44(2), 147-166.
- Galdini, R. (2005). *Urban Regeneration Process: The Case Of Genoa, An Example Of Integrated Urban Development Approach*. (Bildiri). 45th Congress of the European Regional Science Association, Amsterdam. (https://www.econstor.eu/bitstream/10419/117623/1/ERSA2005_426.pdf Erişim Tarihi:15.07.2017)
- Gürler, E. (2003). Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Çalışma: İstanbul Örneği, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul, 113-158.
- Kalağan, G., Çiftçi, S., 2012. Kamu-Özel Sektör İşbirliğinin Kentsel Mekana Yansımaları: Kentsel Dönüşüm Örneği ve Yeni Aktörler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(4), 121-133.
- Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*, (12. Baskı). Ankara: İmge.
- Ordu Büyükşehir Belediyesi, (2014). Altınordu İlçesi, Şehir Terminali-Küçük Sanayi Sitesi ve Çevresi, Riskli Yapı Alanı Tespit Çalışmasına Yönelik Rapor.
- Ordu Büyükşehir Belediyesi, Kentsel Dönüşüm Tespitlerine Yönelik Arşiv Dokümanı.
- Ordu Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Kentsel Dönüşüm Verilerine İlişkin Arşiv Dokümanı.
- Ordu İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, Ordu İl Afet Verileri Dokümanı.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı, (2013). Ordu Şube Müdürlüğü, Çevre Durum Raporuna İlişkin Bilgi Raporu.
- Özcan, K. (2011). Tanzimat'ın Kent Reformları: Türk İmar Sisteminin Kuruluş Sürecinde Erken Planlama Deneyimleri (1839-1908). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 7 (2), 149-180.
- Roberts, P., 2016. The evolution, definition and purpose of urban regeneration. Roberts, P., Sykes, H., & Granger, R. (Eds.). *Urban regeneration* (pp. 9-43). London: SAGE.
- Seydioğulları Selcen, H. (2016). Yeni Yasal Düzenlemelerle Kentsel Dönüşüm. *Planlama Dergisi*, 26(1), 51-64.
- Şişman, A., Kibaroğlu, D., (2009). *Dünyada ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları*. (Bildiri). TMMOB Harita ve Tapu Kadastro Mühendisliği Odası, 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara. (http://www.hkmo.org.tr/resimler/ekler/0e6be4ce76cfa7_ek.pdf , Erişim Tarihi:29.07.2017)
- Yang, Y. (2010). *Sustainable urban transformation driving forces, indicators and processes*. (Doctoral dissertation). Bauhaus-University, Weimar .
- Yavuz, F., Keleş, R., (1974). Başkent Ankara İçin Elli Yıl Önce Çıkarılan 583 Sayılı Yasa Üzerinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde Yapılan Görüşmeler. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi* 29 (3–4): 1-32.
- Yenice, M. S. (2016). Türkiye'nin Kentsel Dönüşüm Deneyiminin Tarihsel Analizi. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 76-88.
- Yıldırım, A. Ege, (2006) "Güncel Bir Kent Sorunu: Kentsel Dönüşüm", *Planlama Dergisi*, 35, 7-24.

Summary

In recent years, urban transformation and its applications fall within the priority issues of the agenda as in all the world countries. Therefore, urban transformation has attracted the interest of many researchers and led the issue to be approached with different aspects. It is possible to bring the urban transformation which has economic, social and cultural dimensions, in compliance with the city area's economic, social and spatial conditions, parallel to urban change and to conceptualize it as whole action and instructions in order to increase its inhabitability.

Urban transformation concept has taken place in legal regulations in 19th century and the first applications are seen in United Kingdom and France. These developments happened in Turkey in mid 20th century and there are issues projecting transportation in the legal regulations in Ottoman Empire and Republic periods. However, Marmara Earthquake in 1999 made the issue to be approached from different points of view; started the process of evaluating safety of structure, disaster risk issues with urban transportation. In this process, the most concrete step is the issue of the Law numbered 6306 and Application Regulation.

The Law about the Transformation of the Areas Under Disaster Risk, issued in 2012, also known as Urban Transformation Law and the Application Regulation is the cornerstone of Turkey's urban transformation legislation. It is the country's first comprehensive urban transformation law. The Law numbered 6306 the subject and purpose of which is directly urban transformation, is the first comprehensive urban transformation law of the country. The issues which are related to the applications to be carried out in the process from the determination of risky structure area to its destruction, which has been identified as the urban transformation scale, structure and area by law and regulation have been given place.

Ordu Province has been selected as the working area in order to evaluate and review the Law's reflections in the provinces which are metropolis and have had a period of change and transformation.

When the province's disaster and spatial data is reviewed; it has been confirmed that there has been 342 natural disaster since 1980, the most occurring natural disaster in the province is landslides, in addition to this, it has been confirmed that on the basis of district, Persembe, Ünye, Akkus, Altınordu, Fatsa, Ulubey and Aybastı are the districts where the disasters occur the most. Additionally, Akkus, Mesudiye, Aybastı, Gölköy, Kabatas, Korgan districts have high earthquake risk.

The urban transformation experiences in the province have been analyzed in order to reveal the relationship between the disaster situation and urban transformation in the province. Urban transformation experiences in the province have been grouped as structure and area scales. Risky structure area applications have been carried out in Altınordu, Fatsa, Ünye districts and the area where the first risky area announcement was made is located in Altınordu district. The risky area of Altınordu which is located in the city center was announced in 2015 and the announcement reason is that the buildings built before the Earthquake Regulation are a lot and there is a small industrial estate is located in the area. Altınordu risky area decision was canceled by the Council of State in 2015. Another district which was announced as risky area in Ordu province is Fatsa district. The fact that Fatsa risky area's ground conditions are unsuitable for structuring, the existence of the structures built in the area before Earthquake Regulation; caused the area to be announced as risky area in 2015. After the risky area decision, no application was made in the area. Ünye district risky structure area decision was taken in 2015 and the fact that the area's ground condition is one of the problematical areas where precautions are to be taken and the province being used as industry area, the fact that the industry structures in the area were built before Earthquake Regulation caused the area to be announced as risky. There is no action towards application after the risky area announcement in Ünye as well as Fatsa.

Urban transformation studies have been performed in the structure scale of Ordu Province. The first studies started in 2014 following the province becoming a metropolis. It is seen that during the urban transformation studies in structure scale between 2014-2017, the most risky structure detection was made in 2017, the most risky area destruction was made in 2015 and the most rent support was given in 2014. Additionally, the district where risky structure study was performed the most is Altınordu district while there is no risky structure study in Akkus, İkizce, Mesudiye, Ulubey districts.

In the place studies in the area scale in Ordu province urban transformation; it is identified that Altınordu district risky area decision is canceled, even though 2 years passed after the risky area decision in Fatsa and Ünye districts, application process was not started, no study was performed in area scale in the districts Akkus, Aybastı, Persembe, Ulubey where the most disasters occur. In the studies at single structure scale, it has been seen that 466 structures are identified as risky structures, 352 of these have been transformed to safe and consonant with today's conditions. However, there is no transformation study in Akkus, İkizce, Mesudiye and Ulubey provinces either.

When the urban transformation applications made in Ordu province in the direction of the Law numbered 6306 are considered, it is confirmed that one of three risky area decisions taken are canceled, it has been identified that even though 2 years passed after other risky area decisions were taken, any urban transformation application was not performed. It attracts notice that no urban transformation study was carried out in Persembe, Akkus, Aybastı, Ulubey districts of the province where disaster and landslides occur the most.

Even though unfavorable developments happened at area scale, constructions of secure structures with the urban transformation work are important developments for the urban transformation purpose to be fulfilled. However, urban transformation works at single structure scale are segmental solutions with regard to that it gets the city silhouette damaged, leading up disconnected structuring, insufficient infrastructure in the area where the structure subject to transformation is located, resulting in inability to construct social and cultural reinforcement areas; effecting sustainable spatial improvement adversely. Therefore, making urban transformation projects at area-region scale is necessary in order to create controlled urban development, planned livable environment in the whole city. Starting from Ordu which became a metropolis recently, when carrying out Integrative urban transformation projects will be a model for the city to improve planned and to recreate the urban space, contribute the urban transformation perception in the city to change. It will decrease the losses in any potential disaster situation to prioritize the areas where disaster risk is high in the urban transformation projects.

The Law numbered 6306 is an important step for approaching disaster with urban transformation and that urban transformation is passed into law in Turkey. However, it causes arbitrary applications and disaster oriented transformation to play second fiddle that the law does not include concrete issues about the application. Therefore, the with changes in the regulations, application details should be limited with net and certain terms and there should be obstruction to random applications.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Evaluation of Critical Periods During the Development of the Personality In Terms of Religious Education

Kişilik Gelişimindeki Kritik Dönemlerin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi

Yusuf Bahri GÜNDOĞDU¹

Yahya TURAN²

Geliş Tarihi: 11.03.2018 / Düzenleme Tarihi: 21.03.2018 / Kabul Tarihi: 25.03.2018

Özet

Bireyde davranış değişikliğini hedefleyen eğitim biliminin, insan davranışlarını inceleyen psikolojinin verilerini dikkate almadan başarılı sonuçlar elde etmesi düşünülemez. Tam bir işbirliğini gerektiren bu süreç, girdisi ve konusu insan olan eğitimi, psikolojinin sağladığı verileri dikkatle izlemeye itmektedir. Psikoloji bilimi, insan hayatında kritik evrelerin ve dönemlerin varlığından söz eder. Öyle ki kişilik gelişiminde oldukça yüksek önemi haiz bu dönemler doğru bir şekilde değerlendirilemezse beklenen gelişimin ve değişimin sağlanabilmesi güçleşecektir. İlk kişilik kuramı olarak kabul edebileceğimiz Psikanaliz de insan hayatındaki kritik evrelere dair önemli veriler sunar. Dokümantasyon yöntemiyle yürütülen bu çalışmanın verileri dikkatle incelendiğinde, din eğitimi açısından gözardı edilmemesi gereken önemli süreçlere işaret ettiği görülecektir.

Freud'a göre kişilik gelişimi ilk beş yılda büyük oranda tamamlanmaktadır. Ona göre, beş yaşından sonra kişilikte kayda değer bir değişim yaşanmaz. Adler'in de bu görüşü savunduğu söylenebilir. Sullivan daha iyimser bir yaklaşımla ilk beş yılda yapılan hataların ön ergenlik döneminde telafi edilebileceğine işaret eder. Bu noktada okula büyük görevler düşmektedir. Yaşam boyu gelişimi savunan Erikson'un en önemli vurgusu ergenlik dönemine olmuştur. İdeolojik dönem olarak adlandırdığı bu evre, ergenlerin gelişimlerinde büyük kırılmaların yaşanabileceği bir dönemi ifade eder. Jung'a göre orta yaş dönemi bir takım risk ve fırsatlarla doludur. Yine Erikson yaşlılık dönemindeki benlik bütünlüğünün önemini vurgular. Freud tarafından ortaya atılan bilinçaltı kavramı ve üst-benliğin gelişimi de din eğitimcileri tarafından göz ardı edilmemesi gereken önemli hususlardandır. İlk ve en önemli eğitim kurumu olarak aile başta olmak üzere örgün ve yaygın din eğitimi kurumları eğitim hizmetlerini kişilik gelişimindeki kritik evrelerin hassasiyetlerini dikkate alarak sunmalıdır. Bu evrelerin hassasiyetlerini dikkate almamak, dinî ve ahlakî gelişim açısından fırsatları kaçırmak anlamına gelebileceği gibi, ciddi riskleri de beraberinde getirebilir.

Anahtar kelimeler: Din Eğitimi, Kişilik Gelişimi, Kritik Evreler, Psikanaliz, Bilinçaltı

Abstract

It cannot be thought that academic study of behavioral changes in the individual will yield successful results unless it takes into account the data from psychology examining human behavior. This process, which requires full collaboration, compels education, whose topic and input is the person, to carefully review the data provided by psychology. The science of psychology talks about the existence of critical periods and turning points in a person's life. So much so that if these periods, which are vital in the development of the personality, cannot be evaluated correctly it will become that much harder for the expected development and change to be provided. Psychoanalysis, which we can accept as the first theory of personality, presents us with important data concerning the critical periods in a person's life. It will be seen that this study conducted by the documentation method points out important processes that should not be neglected in terms of religious education when the data are examined carefully.

According to Freud, personality development is largely completed in the first five years. No notable change in personality ever takes place after the age of five. It can be said that Adler also advocates this opinion to a large extent. Taking a more optimistic approach, Sullivan points out that mistakes made in the first five years can be made up for in the pre-adolescent period. The onus here largely falls on schools. Advocating life-long development, Erikson places the greatest importance on the adolescent period. Known as the ideological period, this cycle expresses a period in which major breaks in adolescents' development can take place. According to Jung, the middle-age period is replete with risks and opportunities. Similarly, Erikson states the importance of ego integrity in old age. The concept of the subconscious and the development of the superego as expressed by Freud are important elements that must not be overlooked by religious educators. Organized and widespread religious education institutions, the first and most important of which is the family, must offer educational services by paying attention to the peculiarities of the critical phases in a person's life. Just as

¹ Dr., Ordu University Faculty of Divinity. Ordu, Turkey.
E-posta: yusufbahri@odu.edu.tr

² Dr., Ordu University Faculty of Divinity. Ordu, Turkey.
E-posta: yahyaturan@odu.edu.tr

failure to take not of these phases' peculiarities could mean missing opportunities in terms of religious and moral development, it can also result in serious risks.

Key Words: Religion Education, Personality Development, Critical Stages, Psychoanalysis, Subconscious

Introduction

It can be said that one of the most important emphases made by definitions of education is behavioral change. Education that aims to alter a person's behavior in the desired direction needs to examine the ways and means to do this using the data provided by the science of psychology (Gündoğdu, 2016). What education needs is a scientifically valid method of instruction based on research evidence and tested theory. Help in meeting this need comes precisely from the data that psychology is supposed to provide. Necessitating holistic collaboration, this situation brings psychology and the educational sciences much closer together. Indeed, the collaboration between pedagogy and psychology has made it easier to get to know the person, the basic topic, and input for education, better. This being the case, it is inconceivable for educational activities to be conducted independently of the data provided by psychology, the subject of which is the person. This is because psychology is a branch of science that examines the processes underlying human behavior and that analyzes the principles to which perception, mentality, and behavior are bound (Selçuk, 2015:1). This is why any educator wishing to steer education must never ignore psychology's guidance (Ülken, 2013:91).

The data provided by the science of psychology reveals that certain behaviors are supposed to be acquired during certain periods. This is because there are times in a person's life when the effects of certain stimuli are at their most powerful. The effects that will be created in keeping with the character of specific periods in the individual's developmental process will be very important for development in the future. The effects that are created before and after these periods will not contribute to the individual's development, but they will, however, give rise to negative consequences from time to time. In psychology these periods are known as critical periods. Those who assume responsibility for education and training need to consider these critical periods in the development of the individual (Selçuk, 2015: 20). It is accepted that the childhood years, in particular, are of critical importance in terms of personality development. Some research has shown that behaviors gained during childhood shape an individual's personality, attitude, habits, beliefs and value judgments to an important extent during adulthood (Yavuzer, 2007: 9).

The psychoanalytic approach, which carries the distinction of being the first theory of personality, provides important data involving personality development and education (Freud, 2014: 89-91). When examined carefully it will be seen that psychoanalytic theories provide information that should not be overlooked in terms of religious and moral development (Gündoğdu, 2016). It can be said that the psychoanalytic approach warns about four critical periods in particular. These are the early childhood period, the adolescent period, middle age and old age. It is understood that of these four periods the first forms the basis for the later periods while the other three form breaking points by virtue of their character. In addition to this it can be said that the concepts of superego development and the subconscious are also important in terms of religious education. This study is going to focus on the lasting effects of the early childhood period and the protecting effects of the superego with respect to religious and moral development, and will examine the mysterious concept of the subconscious and the fragile and critical nature of the adolescent, middle age and old age periods from the window of religious education. The basic aim of this research is to introduce the critical period features and to draw educators' attention to these periods within the constraints of the psychoanalytic school of thought. This research, prepared by the documentation technique, is important in terms of describing the critical period characteristics in the process of personality development and change and presenting it to the attention of educators.

First Five Years and Parental Impact

All psychoanalysts starting with Freud and Adler point to the importance of the first five years in the life of the individual. So much so that Freud and Adler almost do not accept changes after this age (Freud, 2012: 352; Burger, 2006: 153). Accordingly, the first five years are seen as critically important in the individual's personality development. This period, which Freud and other psychoanalysts emphasize, also refers to the beginning of the individual's moral and religious development. In this situation, the importance of the first five years in the formation of a pious and moral personality must not be overlooked by those who are in charge of children's education.

When the topic at hand is the individual's first five years the concept of "family" naturally comes to the fore. Today, the importance of the family element in child education has been acknowledged by all segments of society and educational activities have been built on this fact (Dodurgali, 2011: 152). The family environment is the most important and most powerful element shaping a child's life until he/she reaches school age. Accordingly, the child's "first educational institution" is its family while its "first teacher" is its mother. Even though women have many duties and responsibilities within the family, the most important of these is - perhaps - raising children in a correct and healthy manner. One of the most important elements of the education that should be given to the child in the family is undoubtedly religious and moral instruction.

A child does not come into the world as a pious personality. However, research has proven that children do have pious inclinations and an interest in religion (Cihandide, 2014: 63). According to psychologists, the child possesses a makeup that is ready to believe (Vergote, 1978: 315-329, Pazarli, 1982: 94, Yavuz, 2012: 31). A child's pious inclinations are expressed in Islam by the concept of natural disposition (Dam, 2014: 29). It is here that the onus falls on the family to help the child's innate religious sentiments emerge in a correct and healthy manner.

According to Erikson, the first feeling that a child should gain is the feeling of trust (Yavuz, 2012: 93-94). Trust is the foundation of religious sentiment. Accordingly, the ability of a child to develop a healthy religious personality can be

attributed to its gaining that fundamental need, the sense of trust. The environment in which this sentiment is gained is the family (Mehmedoğlu, 2005: 21). The feeling that the family must instill in the child before anything else is the feeling of trust.

Another reason for the child's pious inclinations is the feeling of attachment (Yavuz, 2012: 27). According to Sullivan, the long process of dependency undergone by the child makes it amenable to influence by others. This sense of dependence and attachment in a child must be exploited positively in a religious sense and transformed into an effective intermediary for the development of a healthy religious personality. The sense of trust leads to attachment, and the sense of attachment leads to dependence. These emotions that the child will gain in the family actually represent a process leading to his feeling trust in, attachment to and dependence on Allah.

Early childhood is a period when the child - perhaps in connection with the sense of trust - is open to influence (Mehmedoğlu, 2005: 21, Dodurgalı, 2011: 174-175). No subsequent period can produce such an influence over the child. The child's innate sense of attachment and openness to influence naturally leads us to the concept of the "role model." Psychologists agree that children need a model and examples to follow in terms of their development (Yavuz, 2012: 101). Accordingly, it can be said that one of the greatest tasks befalling a family in properly developing the child's personality is to be a correct model and an example. The most important characteristic of children is that they mimic their parents. Imitation is the most important learning tool particularly in early childhood (Yavuz, 2012: 102). The religious/ethical attitudes and behaviors displayed by the family will directly affect the attitudes and approaches of those children who are very good observers.

High curiosity in a child is one of the points that stand out in early childhood (Selçuk, 2005: 76). Even though they are children, they nevertheless have questions about the metaphysical domain. Topics such as God, angels, the devil, and death attract their attention, and they look to their parents for answers. In this case, religious questions asked by children should be answered in a healthy way befitting their development.

With pre-school education institutions becoming more and more widespread, school age has fallen to the early childhood period when the child's character development is at its most intense (Kaymakcan ve Meydan, 2014: 213). The increasing number of pre-school institutions teaching values can be an important source of assistance for families in making sure the early childhood period is exploited correctly and effectively in terms of personality development.

The Superego's Protective Effect

Emphasizing the critical importance of the first five years, Freud likewise introduces us to a new concept that emerges during this time: the superego. According to Freud, the id, which dominates violence and sexuality, has the power and the ability to control the superego, which forms at the age of five (Burger, 2006: 79). This power, which makes the person act morally without depending on the oversight of others or the sanction of laws, is a characteristic that is gained or supposed to be gained inside the family environment irrespective of space and time. Accordingly, one of the most important tasks of the family is to create a powerful superego or sense of conscience in the child. Thanks to this structure that the person takes on, they acquire the skill to do what is morally right in later life for innate reasons alone without the need for external pressure.

The conscience, which we can call a "self-regulation mechanism," exists in the person as opportunity and potential. The characteristics that a person possesses allow a person to possess a conscientious personality. The onus is on the family to help the child possess a correct conscientious makeup. The behaviors demonstrated by the family in various situations or direct instruction on its part will begin to shape the child's conscience. Rewards and punishments, orders and prohibitions are important tools for shaping the child's conscience. If it is considered that moral development in a child begins at the age of three (Yavuzer, 2007: 185), it is necessary to take care to develop the correct personality and conscience in the child starting at three years of age.

Some families resort to punishment as a way and means by which the child can possess a correct personality and a robust conscience. However, studies have shows that this kind of approach leads to the child having a weak conscience, or to put it another way a lack of inner-control (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2017: 226). A child exposed to physical punishment will learn aggression and not what it means to possess a conscience. The greatest cause behind this is the quality children have of imitating their parents. The onus is on the parents to try talking with children instead of punishing them. The goal here is to ensure that the children contemplate their errant behaviors. In this way, the child is able to feel regret for what it has done wrong and adopt the correct form of behavior that the family encourages. After a while, this approach can ensure that the encouraged behavior is internalized by the child becoming a part of its personality. The development of empathy in the child can be seen as an important element towards the development of a conscience.

The Subconscious and Religious Education

The "subconscious" which Freud includes in his topographical model and which is regarded as one of his greatest discoveries, is an important concept that is not given enough attention and that should not be ignored. This construct that Freud developed shows that it is not just the conscious mind that needs to be taken into consideration, but the subconscious mind too. This understanding reminds us that an educator will not be able to ensure correct moral development by ignoring the child's instincts (Kaymakcan ve Meydan, 2014:151).

According to Freud, the urges and desires that we are not aware of are stored in the subconscious mind. Even though his ascribing great potency to the subconscious concept that he developed is criticized by neo-Freudians, it can comfortably be said that the concept of the subconscious today and the messages sent to the subconscious mind have become a significant force and weapon (Murphy, 2009).

Subliminal messages are messages that the conscious mind is not aware of, that are hidden inside objects and that are meant to affect the subconscious mind. These messages, which cannot be perceived by the five sensory organs and can only be perceived by the brain, are used to influence the subconscious mind and exert control over it (Küçükbezirci, 2013:1879). The desired messages are relayed into people's subconscious minds by images, video and audio files.

The human mind is constantly exposed to subliminal messages. Many instruments of mass communication such as the internet, computer games, films, music, advertisements, books, newspaper, and television send messages to the brain for specific purposes. While there is no doubt that some of these commands can have a positive goal, many of them can be malicious in nature (Yorulmaz, 2013: 246).

Efforts to influence the subconscious mind for economic, political or military reasons are a topic that has been current for many years now. In an experiment using a device called a tachistoscope carried out for the first time in 1957 the subjects were seen to behave in line with the given message. It is understood that the United States of America used a method called "low sonic spectrum" to influence the Iraqi people not to resist. One of the most widely known methods today is the 25th frame technique. In layman's terms, the television screen involves a system that is divided into 25 equal frames. The images we see are the composition of these pieces reflected into our eyes. However, a person is only able to see and perceive 24 of these frames. The 25th frame embeds itself into the subconscious mind without being noticed. All this goes to show in fact that people are constantly vulnerable to certain manipulation without their knowledge or permission. In addition to this, it is possible for the subconscious mind to be influenced and thus manipulated due to hearing or seeing something a lot.

At this point two questions come to mind. The first is can our children be shielded from the negative effects of subliminal manipulation? The second is can subliminal manipulation be used on children by way of contributing to their religious and moral development? Even though legal permission is not given for subliminal manipulation people are nevertheless continually exposed to it. Since people are not aware of it they do not have the means to prevent it. Having said this, parents being selective in such topics as computers, the internet, television, magazines and books can help to minimize these dangers.

The second question that needs to be answered is, "Can the power of the subconscious be used in accordance with the goals of religious education?" Even though no experimental studies have been made in this area, theoretically speaking there is nothing wrong with it. This is because contrary to negative manipulation, religious and moral manipulation is in keeping with the parents' wishes. It seems appropriate to the goal to have the religious and moral education that families are openly providing or want to provide carried out in the form of subliminal manipulation. Having said this, just which subliminal methods and techniques can be used to develop children's piety and morality in the desired direction, and their experimental results, are the topic of other studies.

The Restorative Effect of Pre-Adolescence

As is known, Freud halts personality development at the age of five. According to him, no notable change in personality ever takes place after the age of five. The individual's childhood makeup continues unchanged until they die. Neo-Freudian psychologist Sullivan is not as rigid as Freud when it comes to personality change. Sullivan believes that even though the first five years are crucially important a second chance exists to correct the mistakes made in that period. The pre-adolescent period is the last chance for the person to change in the desired direction (İnanç ve Yerlikaya, 2016: 153).

This period, which coincides with the last term of primary school and the first term of secondary school, expresses a process that requires family-school collaboration. In addition to supporting the positively developing personality structure at school, this collaborative effort also involves correcting the mistakes made at home in the school environment. The onus here largely falls on teachers. The first stage of this task is to correctly define the students' personality traits. What needs to be done next is to support the correct traits and rectify the incorrect ones.

When it comes to religious and moral personality development, the education given at school matters a great deal. Looking at it from this angle, it can be said that religious education lessons starting in the fourth year of primary education speak to a process that is late off the mark in terms of religious and moral instruction. Furthermore, if it is considered that the training received by classroom teachers in the field of religion is inadequate (Zengin and Yapıcı, 2006: 150), the gap in the first three years of primary education stands out even more. With respect to the "sequentiality and continuity of religious education" the giving of religious and moral instruction in the third year of primary school with a program appropriate to the children's levels of development could contribute to the children developing a correct and healthy personality (Ünal and Gündoğdu, 2014).

Ministry of Education Directive 2010/53 may be seen as an important step in the matter of instilling students with our cultural values. This is because the goal of this directive is to show students the path to becoming "a person who possesses

a balanced, healthy and developed personality and character, and who has gained fundamental and humane values" in addition to the basic education that they are supposed to receive. To this end, work on the instruction of values has begun in schools at all levels from pre-school to secondary education. Without any doubt, all this work may yield significant gains if conducted successfully. However, when looking from Sullivan's window the pre-adolescent period covering 9-12-year-olds requires special care. In the name of correcting the religious and moral instruction given in the family environment and of entering the stormy adolescent period from a position of strength the restorative effects of the pre-adolescent period must not be overlooked. It is here that all teachers including classroom and religious education teachers would be advised to note the importance of this critical period.

Adolescence and the Construction of the Ego

Adolescence is one of the most important - perhaps the most important - breaking point in a person's life. In this respect adolescence may be considered the hardest part of life (Burger, 2006:167). Giving the necessary religious and moral instruction in an ideal family environment may not be enough to prevent breaks during adolescence even if this is supported at school during the preadolescent period. In this respect, it may be said that the adolescent period occupies a special and important place in the construction of a correct identity and personality. Even though Sullivan attached special significance to the adolescent period as part of the developmental steps he examined in seven stages by splitting it into three parts, it was the psychologist Erikson who revealed the importance of the adolescent period and the accompanying frailties in a clear and powerful fashion. Receiving world recognition with his understanding of life-long development, Erikson succeeded in drawing attention to the adolescent period.

Adolescence is a period that can be examined from various aspects. This period in which the individual matures biologically, psychologically, mentally and socially comes with its own peculiar set of problems. However, this study focuses on the direction of "identity construction" during adolescence and tries to reveal the risks and problems that may arise in terms of religious and moral development.

According to Erikson (2014: 113), stability, when a young adult commits himself to something, depends to a large degree on the outcome of the identity struggle during adolescence. A youth who has reached adolescence is faced with two choices. The first is to selectively adhere to childhood identifications while the other is to reject them. The adolescent period's process of identity construction is more than the sum of the childhood period's identifications (Apaydin, 2016: 85). The adolescent period houses a passionate interest in all forms of ideological values (religious, political, intellectual) as well as a sense of existence that contains - albeit fleetingly - a modicum of sensitivity. In other words, instead of accepting the identity that is offered to him the youth starts asking, "Who am I" and tries to find a satisfactory answer to this. In contrast to the questions asked by a child aged 4-6 who is ready to accept anything, the questions asked during the period are critical in that they are all asked for the purpose of understanding and giving meaning to who a person is.

In his personality development design, Erikson points out two crises relating to adolescence: identity acquisition and identity crisis. Those who can find a satisfactory answer as to who they are developing a sense of identity. If not, the person will be dragged into an identity crisis. In such cases the youth can end up at the extremes, both positive and negative. (Burger, 2006: 167).

Erikson describes adolescence as a period in which an ideological outlook on the world in terms of the principles of the social order is dominant. Again, according to Erikson (2014: 56-57), this period is an "ideological" one in terms of the forms of binding ritualism. All these point to a period in which the adolescent will resolve the questions (problems) as to "who" and "what" he is.

The most powerful feature emerging in adolescence is loyalty. This loyalty is closely related to both infantile trust and mature belief. During this time, a person's need for orientation shifts from parents to mentors and people they consider leaders. The sense of loyalty includes the enthusiastic adoption of these people's ideological guidance (Erikson, 2014: 114).

In Erikson's design, the opposite of loyalty is rejection. According to him (2014: 114-115), this is an active and selective urge separating those roles and values that appear useful in forming the personality from those that need to be perceived as alien to the self, combated and resisted. Role rejection can take the form of refraining from taking on an appropriate role. The person portrays himself as weak and slow in order to escape the responsibilities of that role. However, role rejection may also take the form of systematic defiance. This second style means choosing the negative identity that has always existed by making a reverse choice. If the family or society cannot provide valid and useful alternatives to the person, all of this can cause stresses that can lead to sudden and sometimes borderline pathologies.

By its very nature, adolescence is a stormy period. There are many factors that can cause this. Looking at it from the window of religious education, the topic of this study is the person's stormy and painful identity-building process. This is because the childhood phase, which is a period of imitation, possesses a structure in which the child effectively lives in a fairy tale, where he shapes his life according to the picture painted by his family, where he tries to fill in the gaps in the puzzle by asking some question but in which he is usually compliant. The problem or crisis begins in the questioning period. This is because an adolescent's mental constructs are different from those of a child. Since children's mental functions have not developed sufficiently their perceptions of moral values differ from those of adolescents and adults. In adolescence moral values - and religion - become important because of the accelerated development of their mental functions (Semperci, 2015). In this period, the powerful need to understand life introduces youth to religious ideas and

understandings either again or for the first time. Depending on the outcome, this meeting can have a lasting or low impact, it could be entirely ineffective or even antagonistic towards religion (Gündüz, 2014: 67).

If the adolescent accepts the picture drawn for him in childhood and finds satisfactory answers to the questions of "identity," identity construction takes place. It does not matter whether this identity is right or wrong. What matters here is that the adolescent had adopted an identity with which he can express himself. However, if the teenager looks backward and does not find that the identity presented since childhood is true or sufficient, or if they have developed a negative attitude to the proposed identity as a result of incorrect parental attitudes, this is when an identity crisis can occur. In such cases, the adolescent will search for an identity that he can adopt and with which he will find clear answers to his questions. This amounts to the breakdown of the construct that his parents have endeavored to cultivate since day one. In this period, the youth may head in the exact opposite direction to the one his family wants. This is because young people will begin to question everything including the family order in this process, and this incorporates a great risk. This period in which imitation has transformed into internalization could be a period in which getting back on track will involve some challenges.

The identity crisis so far has been based on the assumption that the family has provided inadequate religious guidance and orientation or that it has used the wrong methods when doing this. However, the characteristic feature of adolescence entails certain risks apart from all this. One of the most important characteristics of adolescence is idealism (Apaydin, 2016: 104). This is why adolescents question everything during this period and try to find social or political causes that they can commit themselves to. Sometimes they look for solutions to situations that are harmful to the world (Semperci, 2016). The same idealist view applies to the field of religion as well. During this period, the youth may find his family's piety to be lacking. He may think it wrong or incomplete. For example, if the parents have an average Muslim identity with respect to the Ahl-i Sunnah, and if they want to instill this in their children both through correct guidance and examples and by adopting the most correct approaches and methods, and even if the child fully accepts this identity presented to it, the adolescent period is nevertheless vulnerable to certain serious risks in connection with identity crisis. This is because the sweet and warm spiritual breeze generated by the family could well lead to faltering and renewed questioning when it encounters harsher and more powerful winds and even storms. As a result of this questioning, which can result in going from one extreme to the other, the adolescent can find himself in all manner of identity designs ranging from extreme religiosity to outright irreligion. Encountering certain radical narratives, the youth may find the piety that his family possesses, and that was offered to him as inadequate and may choose an identity shaped by radical notions. He may reject the lifestyle that he unquestioningly accepted and was subjected to in childhood and replace it with the identity shown by the "more powerful wind." However, he may also go in the opposite direction. A youth who had once adopted and practiced his family's understanding of piety may also follow the path of irreligion. This is because more influential people or groups who teach/explain that the values he has believed in and accepted so far are empty and meaningless can cause the child to experience a serious identity crisis. By pursuing a handful of "isms" and ideologies he may come to question and reject his own religion and faith. As an extreme example, this can even go as far as faithlessness.

So, what should be done? First of all, it must be known and accepted that there may be cases where the desired result cannot be obtained whatever it is. However, there are points that the family has to look out for during adolescence in order to build an identity in keeping with the religious and moral instruction given in childhood. Families should treat this period at least as seriously as the critically important childhood period, even more so in fact. First and foremost, parents, whom children accept and follow as the most powerful examples and models, may not be up to the task in this period in which the sense of identity develops. In this case, families will need to present their adolescent young with powerful models and examples from within life or the pages of books, from the depths of history or the present day (Dam, 2014: 25). Stronger and more ideal examples can help adolescents continue in the same direction that was presented in childhood. Accordingly, people or groups that the family approves of and that the adolescents could interact with can be of assistance here. In addition to this, the introduction of works of literature or art that can orient adolescents towards what is good and beautiful may help with the construction of a healthy identity and personality in a religious and moral sense.

The compulsory Religious Culture and Moral Instruction lesson in Turkey may be seen as making an important contribution to correct identity development in terms of religion and morality. Furthermore, the Religion, Morality and Values group of elective lessons that have been in effect since 2012 can also perform important functions during this process. However, when preparing teaching programs the peculiarities of the identity development process encountered - more frequently - in the high-school period should not be overlooked. Another of the points that need to be considered here is the religious education teachers themselves. It is essential that religious education teachers be aware of the peculiarities of this period. Both the way they deal with topics and their giving satisfactory answers to the questions asked by students in order to understand who they are will help the adolescents develop a healthy identity and personality.

Middle Age: Opportunities and Risks

Contrary to Freud, Jung regards human personality as a dynamic and evolutionary process that continues throughout a person's life. Jung believes that people are continually learning new skills and creating new goals on the path to self-realization. One of the best representatives of the psychoanalysis school, Jung ascribes special importance to the mid-life period in personality development. In identity development, Jung regards "individuation" as the most crucial factor for success for the mid-life period. He defines individuation as every person developing according to the model found in their own existential self. (Jung, 1993:88). Even though Jung carried out his work on sick people when developing his opinions here, he does not consider this process to be a neurotic or pathological phenomenon. Jung uses the term individuation in

the sense of "being a complete person" meaning reaching a compromise with those aspects of the personality that are ignored, inhibited and which for the most part encompass its baser and darker aspects (Burger, 2006: 158-159). In other words, individuation is understood to be the transformation of a person into a psychological whole, his becoming an indivisible unit (Jung, 1989: 395; İnanç and Yerlikaya, 2016: 76) "the person as a homogeneous entity" (Jung, 1989: 395; Mehmedoğlu, 2013: 17-20). The true purpose of individuation, which we can take to mean self-awareness or self-realization (Jung, 1989: 395), is for a person to become whole and complete. During the process of individuation, the individual matures by achieving unconscious awareness (Fordham, 1994: 98-99) and integrates with specific forms of the subconscious. The process of individuation is defined as the process in which the conscious and the subconscious recognize and respect one another and learn to adapt to one another (Jung, 1964: 14). This process is the of integration of the subconscious with the consciousness. During the individuation process just as the consciousness must advocate what is rational and protect itself, so the subconscious should follow its path in its complicated life to the same degree. Jung likens these two constructs to a hammer and anvil. Between the hammer and the anvil the person is forged into an unbreakable whole, becomes individuated. However, Jung differentiates between being an individual and being individuated. While describing being individual as acting in a selfish "egocentric" fashion he explains being individuated as awareness of one's own unique identity, acceptance of one's unconscious and being one with all the other creatures in the universe (Fordham, 1994: 98-99).

Jung (1993: 211) states that individuation is a natural process. From the perspective of being a inclination since birth, individuation may well be a potential that every person possesses but not everyone can reach this ultimate goal. According to Jung, a person needs the appropriate instruction and experiences in order to achieve healthy individuation (İnanç and Yerlikaya, 2016: 76-77). It can be said that the relationship with the divine/holy is one such instruction and experience. A relationship of this kind can help the individual and the process of cultural individuation. In this situation, the instruction received in the previous periods going back as far as childhood experiences and religious instruction in particular all have important roles to play in the the mid-life period taking place in a healthy and successful fashion starting at around 35-40 as far as the old age period.

When Jung asked his patients why people were so caught up in feelings of despair and worthlessness in mid-life, they all stated that the adventure, excitement and flavor in their lives had vanished and that they had lost the meaning of life (Schultz and Schultz, 2005: 113). In truth, a person who has entered their mid-life period will search for new meaning and purpose in their life. On this quest for meaning and purpose there are secondary, underdeveloped and neglected base directions that have never been carried into the consciousness before. During this process, many people refuse to accept them and instead choose to embrace the values of youth. In fact, some people go to extreme lengths to hold on to and seek out these values. It is these types of people who fail in the individuation process (Fordham, 1994: 101).

Likening the process of individuation to a difficult and perilous journey, Jung draws attention to the danger of the individual who meets his shadow, accesses subconscious knowledge and gets to know archetypes falling in with these archetypes by being seduced by them and adopting an archetypal personality. Religion is a treasure trove of archetypal forms that help give meaning to the archetypes' glamorous image and save the individual from their siren song on this journey (Fordham, 1994: 102-103). Subconscious archetypes cannot be considered separately from divinity (Jung, 1959: 40). The role of religious and moral instruction gains importance here within the field of life-long learning. This is because just as individuation is a religious process, by extension it carries a religious content (Jung, 1933, 1999:78; Köse and Ayten, 2016:36).

With respect to the efficiency and appropriateness of the educational services provided to the young it is important that educators are well versed in the specific periods that are associated with the development of the individual and the increase in competencies and it is equally important that educators offering widespread religious instructional services to adults are just as aware of the characteristics of mid-life and that they design their instructional services in accordance with the characteristics of this period. This is because with the correct religious instruction and the new goals and purpose that will be instilled in the individual during this period it will be possible for him to question the life he lived in his youth in connection with the holistic mentality that maturity has given him, for him to accept his past with all its rights and wrongs, and orient himself to the future with more sincerity and earnestness. Just as regret and guilt make a person feel anxiety towards the future they will also prevent him from coping successfully with mid-life crisis and reaching old age with sound mental health (Feist and Feist, 2006: 122).

Old Age: Spiritual Maturity

When people talk about the old age period the first psychoanalyst that comes to mind in Erikson. As well as attaching importance to the adolescent period in the formation of identity, unlike other psychoanalysts, he also attaches importance to the old age period. In terms of its overall character this period of Erikson's resembles Jung's mid-life period. Erikson asserts that the maturation and integration of the characteristics of the ego are the ego's most important task (Öztürk, 1989: 159). Erikson (2014: 97) states that the general characteristic of this period is one of "despair versus inner integrity." Resulting as a consequence of maturation wisdom, is a specific requirement of inner integrity. The opposite of wisdom is arrogance. Arrogance is a reaction that starts out with a sense of being whole but is then followed by confusion and desperation in response to feelings.

The old age period begins at around 60 years of age and continues until life's end. Productivity comes to an end during this period. Having reached this period the individual realizes that his social activity has slumped and that he can no longer produce or reproduce. The old age period, which manifests in such forms as loss of autonomy and loss of initiative, is reason enough for a person to succumb to despair. On top of this the aged individual will take stock of his body's physical inadequacies and decrepitude as well as the narrow identities he embraced in previous periods (Erikson, 2014: 100; İnanç

and Yerlikaya, 2016: 174). Efforts transformed during this period into teaching the younger generations can give a sense of altruism, usefulness and productivity (Erikson, 2014: 99; İnanç and Yerlikaya, 2016: 174).

The aged individual will take stock of his present circumstances and his past experiences will come to life before his eyes like a roll of film. Just as with the person confronting his shadow and accepting all the characteristics both negative and positive that exist in his shadow during Jung's mid-life period, so in old-age too the individual will relive all the bitter-sweet experiences from his earlier life (Burger, 2006:170). With the onset of old age a person could fall under the influence of three regulatory processes. Physiologically speaking, the gradual weakening of the body and the circulatory system, psychically speaking the gradual deletion of past and current experiences from memory plus the halt in reproduction could put the aged individual's hopes for the future at serious risk. What matters here is a person being able to achieve a unifying perception of his life (Erikson, 2014: 102-103). This means the person accepting that there is a single cycle of life than he cannot change and that is lived as it should be (Erikson, 1968: 139), which will in turn grant the person ego integrity. Meaning, a person who looks back and is pleased with his experiences will achieve ego integrity (Burger, 2006: 170).

Erikson (2014: 99) asserts that in the absence of hope, which is the most fundamental characteristic of the self, life cannot begin or end in a meaningful fashion. According to him, faith is the most perfect form of hope. He thinks that within the cycle of life hope and faith exist in the purest form of human behavior. In parallel to Erikson's views here, Fowler asserts that both youth and old age take place within the same life and that unifying faith possesses religious aspects aimed at the reunification of life's opposite poles (Fowler, 2000: 100). Stating that the hope that gives meaning to life and death in old age is the same hope for life that exists in childhood, Erikson says that when children are able to engage with old people cultures are able to survive. Having said this, there is very little evidence to suggest that there is an increase religious beliefs even though the rate of worship is high in old age due to the continuation of old habits and the reduction in other activities (Özbaydar, 1970: 58). Furthermore, Özbaydar interprets the trend among individuals in senior and old ages to rationalize religious beliefs saying that there could be inconsistencies between the life that was lived and the religious beliefs that were adopted, and that with death drawing near a tendency to reject accustomed beliefs develops.

Underpinning an aged individual's psychological hardships and need for psychotherapy is loneliness as a result of his peers dying off one by one (Certel, 2016: 215) as well as a longing for the past and not being able to take part in life as much (Erikson, 2014: 100). The overwhelming idea in an individual that his past life was misspent, his desire to live again and as a result his fear that his life is going to end as well as the commencement of the very real fear of death all show that ego integrity could not be formed. Loss of hope and fear of death are the consequences of the old age period failing in its task. Having very little time left and having no change to start over lead to despair (Öztürk, 1989: 159). In a review carried out by age groups in an experimental study of despair it was found that the score for despair increased in parallel with the increase in age and that the group with the highest score for despair was the groups aged 61 and over (Kızılgöç, 2015: 153). The consequence of despair is fear of death (İnanç and Yerlikaya, 2016: 174).

We can say that support for religious and moral feelings is important in ego integrity in old age, which we can describe as having no past regrets and being generally happy with one's past. This is because every person may have made mistakes in their past and feel regret because of them. In fact, in connection with Özbaydar's explanation about rational religious belief, it can be said that individuals who believe their past life was meaningless and who cannot find parallels between their beliefs and their life may end up denying their existing religious beliefs. However, it can be said that a correct perception of religion can cause a person to begin again despite all kinds of mistakes and flaws, and that with repentance a person will not feel regret but will instead achieve ego integrity by accepting his past in accordance with Erikson's theory of ego integrity. Adding meaning to life and death, religion is the most important instrument in gaining ego integrity as expressed by Erikson. In terms of creating a healthy society, it is important that aged people be given serious spiritual guidance taking into account the critical aspect of this period in order to stop them succumbing to despair and being afraid of death. If the counseling and guidance work now being put into practice by the Directorate of Religious Affairs in our country is developed in such a way to help aged individuals achieve ego integrity it could help meet the need in this regard.

Conclusion

The theories expounded by different psychoanalysts have revealed that specific periods in a person's development are so critically important as to form a turning point in life. Emphasizing the critical importance of the first five years, Freud and Adler say that the personality will not change after this age and so in terms of religious and moral instruction all the attitudes that the child is hoped to acquire should be given by the age of five. In accordance with the theory posited by these psychologists, a child's parents and the architects of its future life. The individual in the future is only going to be as resilient as the mortar they use when raising the child. If the parent presents the child with examples of good behavior in addition to correct religious and moral instruction this may instill in the individual a character who will never fade away in terms of the mark he makes on life.

The conscience, which we can describe as the individual's self-regulation mechanism, is given its main outline by the age of five, according to Freud. During the period, the rules given to the child by its parents and evaluations such as beautiful, ugly, right and wrong will all influence the formation of the child's conscience. The formation of a correct and powerful conscience is directly related to the parents having the correct approach to the child. Therefore, the spread of parental education and the giving of training aimed at understanding the characteristics of early childhood as part of the widespread education activities for women conducted by such institutions as the Directorate of Religious Affairs are important in terms of a healthy society.

While the subconscious is criticized by many psychologists, it has still not been refuted by any scientific theory. This means it is still valid, and in accordance with the theory of the subconscious, people are exposed to many attempts to influence them. Even though the parents do not wish it, children are exposed to a veritable invasion of subliminal messages, and while this is unacceptable it is also a fact. While some negative and undesirable information that effectively programs

children, youth and adults without their permission or approval is being imposed, some subliminal messages are positive and aimed at future targets and cultivating healthy individuals with the knowledge and consent of the parents for their children, so in the name of not dismissing the subliminal reality it is important that this field not be left empty.

One important piece of data revealed by the psychoanalysis school is that all is not lost in the event that the first five years are not spent productively. A key figure in the psychoanalysis school, Sullivan's assertion that early childhood is a critical period that needs more attention brings into the light of day the important role played by schools and teachers in children's personality development. Religious education and activities aimed at teaching values are important in the school age, which is an important developmental period in rectifying the critical mistakes made in the past. In terms of making this period even more productive and in the cultivation of individuals with powerful personalities, robust characters and sound mental health it is imperative that the Religious Culture and Moral Instruction lessons be included in the program at much earlier grades.

Seeing the adolescent period as the pinnacle of all the developmental periods and a turning point, Erikson sees personality development and change as a life-long endeavor within the psychoanalysis school of thought. With the theory that he developed, Erikson managed to draw attention to the adolescent period. It is indisputably important for young people's future lives that parents and teachers alike know about the fragile makeup of this period and guide the adolescent correctly. The young person during this period is like a fish in our hands that is about to slip away into the ocean. One wrong move will lead to it disappearing in that ocean. During the adolescent period the environment takes on more importance than the family making it necessary to provide the adolescent with the most beautiful examples he can find in his environment. It can be said that the teachers of Religious Culture and Moral Instruction have important roles to play in this period. An embracing attitude befitting this period's stormy nature and in which guidance and friendly relationships are dominant will serve an important function in preventing the adolescent from becoming lost. When it is considered that this period is experienced in school circles more than family ones, the school's responsibilities and duties in cultivating a healthy individual will be better understood.

The good thing about the psychoanalysis school is that all is not lost and chances are given to correct every mistake. The mid-life period is much the same. Mid-life, to which Jung attached additional importance and which he accepted as a critical period in a person's life, is effectively the last exit for erasing some of the negative experiences from the past. Mid-life encompasses the period in which the individual confronts his dark side and his past, which Jung calls the shadow, the side that he has suppressed and does not want; it is the gateway to individuation and maturation. Religious support offered to the person during this period will prevent him from getting lost in his subconscious. An individual who has had the chance to recognize the wealth of the subconscious and who has matured enough to accept his past for what it is will enter old age with sound mental health. The fact that this period extends beyond school age results in it being a critical juncture that the widespread institutions providing religious services need to pay attention to.

The period of development that can be called the last stop in a person's life is the old age period. The tasks that are unique to this period again make it a critical one. It is very important in terms of mental health and gaining ego integrity that this period be experienced successfully. Otherwise the person will find the final days of his life full of suffering, a prisoner to the anxieties, fears and neuroses caused by despair. The religious and spiritual counseling given to the aged individual during this period is very important in terms of the life lived finding meaning and ending on a happy note.

As a result, personality development is a process every stage of which needs to be managed with great care. It can be said that religious and moral instruction, which should begin in childhood and continue throughout life, is very important in terms of society's mental health and happiness. While it is expected that religious education presented by taking into consideration the data revealed by psychoanalysis will achieve the required goal, it can be said that any approach that ignores the critical periods of human developments will not be able to make those periods achieve the desired success. However, it has to be said that religious education offered within the scope of life-long development is not limited to school alone. In the construction of a healthy, happy society the family, the school and the presenters of widespread religious services are like runners in a baton race passing the individual from their own stage to the next one by instilling the required religious knowledge and skills. The powerful bond formed among these institutions of society coupled with information exchange will play an important role in getting duties and responsibilities fulfilled at the desired level.

This study, while limited to the psychoanalysis school's data, tried to draw attention to the critical periods in personality development as suggested by this school. However, this is not the only school in the field of psychology and the critical periods it suggests are not the only periods. Therefore, similar studies need to be made that will bring to light the critical factors closely related to education that exist in the other schools of psychology and make them known to education and educators.

References

- Apaydın, H. (2016). *Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Bilim Kent.
- Ayten, A. (2013). *Empati ve Din*. İstanbul: İz.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu (Çev.). İstanbul: Kaknüs.
- Certel, H. (2016). *Din Psikolojisi*. Isparta: Berkan Yayınevi.
- Cihandide, Z. N. (2014). *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi* (2. Baskı). İstanbul: DEM.
- Dam H. (2014). Çocukluk Dönemi Din Eğitimi. Köylü, M. (Ed.). *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* içinde (ss. 13-64). Ankara: Nobel.
- Dodurgalı, A. (2011). *Ailede Din Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York, W.W. Norton Company Inc.
- Erikson, E. (2014). *İnsanın 8 Evresi*. İstanbul: Okuyan Us.
- Ertürk: (1972). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan.
- Feist, J., Feist, G. J. (2006). *Theories of Personality*. Boston: Mc Graw Hill.
- Fordham F. (1994). *Jung Psikolojisi*. Aslan Yalçiner (Çev.). İstanbul: Say.
- Freud, S. (2012). *Dinin Kökenleri*. İstanbul: Payel.
- Freud, S. (2014). *Psikanaliz Üzerine*. Kamuran Şipal (Çev.). İstanbul: Cem.

- Fowler J. W. (2000). İman Bilincinin Evreleri. Ali Ulvi Mehmedoğlu (Çev.). *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19, 85-104.
- Gündoğdu, Y. B. (2016). Psikanalitik Kişilik Kuramlarına Göre Gelişim ve Değişimin İmkânı/The Possibility of Development and Change by Psychoanalytic Theory of Personality, *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, pp.373-404.
- Gündüz T. (2014). Gençlik Dönemi Din Eğitimi. Köylü, M. (Ed.). *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* içinde (ss. 65-104). Ankara: Nobel.
- İnanç, B. Y. and Yerlikaya, E. E. (2016). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Jung, C. G. (1959). *Aion, Researches into the Pheomenology of the Self*. R. F. C. Hull (Trans.). New York: Pantheon Books.
- Jung, C. G. and von Franz, M.-L. (1964). *Man and His Symbols*. New York: J. G. Ferguson Publishing.
- Jung, C. G. (1989). *Memories, Dreams, Reflections*. Jaffé, A. (Ed.). Richard and Clara Winston (Trans.) New York: Vintage Books.
- Jung, C. G. (1993). *C. G. Jung Speaking, Interviews and Encounters*. McGuire, W. and Hull, R. F. C. (Ed.) New Jersey: Princeton University Press.
- Jung, C. G. (1999). *Keşfedilmemiş Benlik*. Barış İlhan, Canan Ener Sılay (Çev.). İstanbul: İlhan.
- Kağıtçıbaşı Ç. and Cemalcılar Z. (2017). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim.
- Kaymakcan, R. and Meydan, H. (2014). *Ahlak Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: DEM.
- Kızılgöç, M. (2015). *Yalnızlık, Umutsuzluk ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Çalışma*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Köse, A. and Aytan A. (2016). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Timaş.
- Küçükbezirci, Y. (2013). Bilinçaltı Mesaj Gönderme Teknikleri ve Bilinçaltı Mesajların Toplumla Etkileri. *Turkish Studies*, 8(9), 1879-1894.
- Mayer, R. E. (2001). What Good is Educational Psychology?. *Educational Psychologist*, 36(2), 83-88.
- MEB, Talim ve Terbiye Kurulu, 2010/53 sayılı genelge. (08/09/2010 tarihli ve 6312 sayılı yazı)
- Mehmedoğlu, A. U. (2013). C. G. Jung'un Tanrı Anlayışı. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 7 (14), 15-26.
- Mehmedoğlu, Y. (2005). *Okul Öncesi Çocuklarda Dinî Duygunun Gelişimi ve Eğitimi* (2. Baskı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Murphy, J. (2009). *Bilinçaltının Gücü*. İstanbul: Koridor.
- Özbaydar, B. (1970). *Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Öztürk, O. (1989). *Psikanaliz ve Psikoterapi*. İstanbul: Evrim.
- Pazarlı O. (1982). *Din Psikolojisi* (3. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Schultz, D. P. and Schultz: E. (2005). *Theories of Personality*. Belmont: Wadsworth Cengage Learning.
- Selçuk, M. (2005). *Çocuk Eğitiminde Dini Motifler*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Selçuk, Z. (2015). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Semerci, B. <http://www.sabah.com.tr/yazarlar/cumartesi/bsemerci/2015/06/06/ergenlikte-gelisen-degerler>, Erişim tarihi: 01.12.2016.
- Ünal Y. ve Gündoğdu Y. B. (2014). Din Eğitiminde Ardışıklık, Süreklilik ve Bütünlük Sorunu, 5. *Din Şurasında Sunulan Tebliğ*, Ankara.
- Vergote, A. (1978). *Çocuklukta Din*. Erdoğan Fırat (Çev.). AÜİFD, 22, 315-329.
- Yavuz, K. (2012). *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*. İstanbul: Boğaziçi.
- Yavuzer, H. (2007). *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yorulmaz, B. (2013). Din Eğitimine Yardımcı Bir Araç Olarak "Tebliğ Filmleri": "Horton Hears A Who" Örneği. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 44(1), 247-262.
- Zengin, Z. S. ve Yapıcı A. (2006). İlköğretim Okullarındaki DKAB Dersleri İçin Öğretmen Yetiştirilmesi ve Eğitim Fakülteleri: Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4(11), 127-154.

Genişletilmiş Özet

Kişide istenilen yönde davranış değişikliğini hedefleyen eğitimin, bunun yollarını ve imkânını psikoloji biliminin sağladığı verilerden elde etmesi gerekmektedir. Eğitimin ihtiyaç duyduğu şey, araştırma kanıtlarına ve test edilmiş teoriye dayanan bir dizi bilimsel olarak geçerli öğretim metodudur. Bu ihtiyacın karşılanmasında yardım, tam da psikolojinin sunması gereken verilerden gelmektedir.

Psikoloji biliminin sağladığı veriler, belli davranışların belli dönemlerde kazanılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Zira insan hayatında bazı uyarıcıların etkisinin en güçlü olduğu zaman dilimleri bulunmaktadır. Bireyin gelişim sürecinde belli dönemlerinin karakterine uygun oluşturulacak etkiler, gelecekteki gelişim üzerinde oldukça önemli olacaktır. Bu dönemlerin öncesinde ve sonrasında oluşan etkiler ise bireyin gelişimine katkı sunmayacağı gibi zaman zaman olumsuz sonuçlar da doğuracaktır. Farklı psikanalistler tarafından ortaya konulan teoriler de, insanın gelişiminin belli dönemlerinin, hayatın bir dönüm noktası niteliğinde kritik bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

İlk kişilik kuramı olma özelliğini taşıyan Psikanalitik yaklaşım, kişilik gelişimine ve eğitime dair önemli veriler sunmaktadır. Dikkatle incelendiğinde, Psikanalitik kuramların dinî ve ahlakî gelişim açısından da dikkatlerden kaçırılmaması gereken bilgiler sağladığı görülecektir. Psikanalitik yaklaşımın özellikle dört döneme dair kritiklik uyarısı yaptığı söylenebilir. Bunlar; ilk çocukluk dönemi, ergenlik dönemi, orta yaş ve yaşlılık dönemidir. Bu dört dönemden ilkinin sonraki dönemler için temel; diğer üçü için ise karakterleri gereği kırılma noktaları olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra üst-benlik gelişimi ve bilinçaltı kavramlarının da din eğitimi açısından önem taşıdığı söylenebilir.

Freud ve Adler ilk beş yaşın kritik önemine vurgu yaparak kişiliğin bu yaştan itibaren değişmeyeceğini dolayısıyla din ve ahlak eğitimi bakımından çocuğa kazandırılması arzulanan tüm tutumların beş yaşına kadar verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadırlar. Bu psikologların ileri sürdüğü teori doğrultusunda, çocuğun gelecek hayatının mimarı anne ve babası olacaktır. Ebeveynin bu süreçte, doğru ve etkili dinî-ahlakî eğitimin yanında, çocuğa örnek olacak güzel davranışlar sergilemeleri, belki de bireyin hayatında oluşturacağı izler bakımından silinmez bir karakterin kazanmasına imkân sağlayacaktır.

Bireyin özdenetimi olarak tarif edebileceğimiz vicdan, Freud'a göre ilk beş yaşına kadar ana hatlarıyla şekillenmektedir. Bu süreçte anne ve babaların çocuklara koyacakları kurallar, güzel, çirkin, doğru, yanlış vb. değerlendirmeler, çocuğun

vicdan oluşumunu etkileyecektir. Doğru ve güçlü bir vicdan oluşumu, ebeveynin çocuğa doğru yaklaşımlarıyla ilişkilidir. Bu nedenle anne ve baba eğitimlerinin yaygınlaştırılması, Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumların kadınlara yönelik yaygın eğitim faaliyetleri içerisinde ilk çocukluk döneminin özelliklerini kavratmaya yönelik eğitimler verilmesi sağlıklı bir toplum açısından önemlidir.

Bilinçaltı, birçok psikolog tarafından eleştirilse de hiçbir bilimsel teori ile yanlışlanmamıştır. Dolayısıyla hala geçerliliğini koruyan bilinçaltı teorisi doğrultusunda, insanlar birçok etkilenebilirliğe maruz kalmaktadır. Çocuğun, ebeveyninin istemediği halde, adeta bir işgal denecek nitelikte subliminal mesajlara maruz bırakılması, her ne kadar kabul edilmese de bir gerçektir. İzni ve onayı olmadan adeta çocukları, gençleri ve hatta yetişkinleri kodlar gibi, davranışlarına bilinçsizce etki edecek bir kısım olumsuz ve istenmedik bilgiler yüklenmesine karşılık, dinî ve ahlakî gelişim açısından doğru bir kişiliğe sahip bireyler yetiştirmeye dönük, çocuklar için ebeveynlerin bilgisi ve isteği doğrultusunda, bir kısım olumlu bilinçaltı mesajlarının verilmesi, bilinçaltı gerçeğine sırt dönülmemesi bağlamında önem arz ettiği söylenebilir.

Psikanalist ekolün ortaya koyduğu önemli verilerden biri de ilk beş yaşın verimli bir şekilde geçirilmemesi halinde her şeyin bitmediğine dair kapının açık bırakılmasıdır. Psikanalitik ekolün önemli simalarından biri olan Sullivan'ın ilk çocukluk dönemini, üzerinde dikkatle durulması gereken kritik dönemlerden biri olarak addetmesi, okulun ve dolayısıyla öğretmenlerin çocuğun kişilik gelişimi üzerinde ne kadar önemli bir role sahip olduklarını gün yüzüne çıkarmaktadır. Geçmiş kritik dönemin hatalarının giderilmesinde önemli bir gelişim dönemi olan okul çağında özellikle din dersleri ve değerler eğitimine yönelik faaliyetler önem arz etmektedir. Bu dönemin daha verimli hale getirilmesi, ruh sağlığı yerinde, güçlü kişilik ve sağlam bir karaktere sahip bireylerin yetiştirilmesi sürecinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin daha erken sınıflardan itibaren programa dâhil edilmesi kritik bir öneme sahiptir.

Ergenlik dönemini tüm gelişim dönemleri içerisinde en üst noktaya taşıyan ve bir dönüm noktası olarak gören Erikson, psikanaliz ekolü içerisinde kişilik gelişimi ve değişimini hayat boyu süren bir serüven olarak görmektedir. Erikson, ileri sürdüğü teorisiyle dikkatleri ergenlik dönemine çekmeyi başarmıştır. Hem ebeveynlerin hem de öğretmenlerin bu dönemin kırılğan yapısını bilmesi ve ergene doğru bir şekilde rehberlik etmesi, gencin gelecek yaşantısı üzerinde tartışılmaz bir öneme sahiptir. Bu dönemde genç, adeta okyanusun içerisinde elimizden kaymak üzere olan balık gibidir. Yanlış bir hareket, onun okyanusta kaybolup gitmesine yol açacaktır. Ergenlik döneminde aileden çok çevrenin önem kazanması, gence çevresinde bulabileceği güzel örneklerin sunumunu gerekli kılacaktır. Bu dönemde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi öğretmenlerine de önemli roller düştüğü söylenebilir. Bu dönemin fırtınalı havasına uygun, rehberlik ve arkadaşlık ilişkilerinin baskın olduğu kucaklayıcı bir tavrın, gencin elden kayıp gitmesi önünde önemli bir fonksiyon icra edecektir. Bu dönemin aileden çok okul çevresinde yaşandığı göz önüne alındığında, okulun doğru bir kişiliğe sahip bireyler yetiştirmedeki görev ve sorumluluğu daha net anlaşılacaktır.

Psikanaliz ekolünde güzel olan şey, her şeyin bitip tükenmemesi, hataların revize edilebileceği başka fırsatların verilmesidir. İşte orta yaş dönemi de böyledir. Jung'un ayrıca önem verdiği, insan hayatında kritik dönemlerden biri olarak kabul ettiği orta yaş, geçmişte yaşanan bazı olumsuzlukların izlerinin silinmesi için adeta bir son çıkıştır. Bireyin, Jung'un gölge olarak adlandırdığı, bastırıldığı, istemediği, karanlık yönüyle yüzleşmesi ve geçmişiyile hesaplaşması dönemini kapsayan orta yaş, bireyleşmenin ve olgunluğa ulaşmanın kapısıdır. Bu dönemde kişiye sunulacak dinî desteğin, kişinin bilinçaltısında kaybolup gitmesine engel olacaktır. Bilinçaltının zenginliğini tanıma fırsatını yakalayan, geçmişini olduğu gibi kabul etme olgunluğuna ulaşan birey sağlıklı bir ruh haliyle yaşlılık dönemine geçebilecektir. Bu dönemin okul çağının dışına çıkması, yaygın din hizmeti veren kurumların ilgi göstermesi gereken kritik bir dönemeç olmasına yol açmaktadır.

İnsan yaşantısının adeta son durağı ise gelişim dönemleri içerisinde yaşlılık dönemidir. Bu dönemin kendisine özgü ödevleri yine bu dönemi kritik hale getirmektedir. Bu dönemin başarılı bir şekilde yaşanması, benlik bütünlüğü kazanmak ruh sağlığı bakımından son derece önemlidir. Aksi durumda ise kişi, umutsuzluğun yol açtığı nevrozların, korkuların ve kaygıların esiri olacak, hayatının son dönemleri ıstırapla dolu günlere dönüşecektir. Bu dönemde yaşlı bireye verilecek dinî ve manevî danışmanlık, yaşanan ömrünün anlam bulması ve mutlu son ile noktalanması bakımından büyük önem arz etmektedir.

Sonuç olarak kişilik gelişimi, her bir evresi büyük bir titizlikle ele alınması gereken önemli bir süreci ifade etmektedir. Çocukluk döneminden başlaması ve hayat boyu devam etmesi gereken dinî ve ahlakî eğitimin, sağlıklı nesiller yetiştirmek bakımından büyük öneme sahip olduğu söylenebilir. Psikolojinin ortaya koyduğu veriler dikkate alınarak sunulacak din eğitiminin başarılı olması beklenirken, insanın gelişim dönemlerini ve bu gelişim sürecindeki kritik evreleri göz ardı edecek yaklaşımın ise istenen başarıdan uzak kalacağı söylenebilir. Bununla birlikte, hayat boyu gelişim çerçevesinde sunulacak din eğitimi hizmetlerinin, sadece aile ve okul ile sınırlandırılması da doğru değildir. Sağlıklı ve mutlu bir toplumun inşasında aile ve okul yanında, yaygın din hizmeti sunucularına da büyük görevler düşmektedir. Adeta bir bayrak yarışı gibi görülmesi gereken bu süreçte birey, her bir dönemin hedeflenen dinî ve ahlakî gelişimi sağlanarak bir sonraki aşamaya taşınmalıdır. Toplumun kurumları arasında kurulacak güçlü bir bağ ve bilgi alış-verişi, hedeflenen başarının elde edilmesinde önemli rol oynayacaktır.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

KİTABİYAT

MART 2018

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Ayazlı, Özlem (2017). *Sarı Uygurcanın Grameri ve Eski Türkçe ile Karşılaştırmalı Söz Varlığı*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Hüseyin YILDIZ¹

Geliş Tarihi: 17.01.2018 / Düzenleme Tarihi: 30.01.2018 / Kabul Tarihi: 10.02.2018

Türk dilinin Çin'deki kollarından biri olan Sarı Uygurca üzerine Türkiye'de yapılan çalışmaların sayısı çok değildir. Genel bir literatür taraması yapıldığında, Saadet Çağatay (1961, 1972), İihan Çeneli (1976, 1985), Kaare Thomsen (1989, Çev. İ. Çeneli), Çen-Zong-Çen (1996), Mehmet Ölmez (1996, 2012), Rahile Davut (1998, Çev. A. İneyet), Gülsün Aktepe (1999), Erkin Ekrem (2002, 2007), Zeki Kaymaz (2005) ve Mei Guo (2009, 2017) çalışmaları sayılabilir. Son yıllarda bu araştırmacılara Özlem Ayazlı (2015, 2016, 2017) da eklenmiş ve Türkiye'deki Sarı Uygurca araştırmalarına önemli katkılar yapmıştır.

Ayazlı'nın konuyla ilgili son çalışması 2017 yılı Aralık ayında Kesit Yayınları tarafından İstanbul'da yayınlanmış olan *Sarı Uygurcanın Grameri ve Eski Türkçe ile Karşılaştırmalı Söz Varlığı* başlıklı kitabıdır. 189 sayfalık eser, giriş bölümü dışında dört ana bölümden oluşmaktadır: *Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Metinler* ve *Sarı Uygurca-Türkiye Türkçesi Sözlük*.

Eserin ön sözünden anlaşıldığı üzere bu çalışma 2009-2010 yıllarında proje yürütücülüğünü Prof. Dr. Zühal Ölmez'in üstlendiği 108K413 numaralı ve *Çin'deki Türk Dilleri* adlı Tübitak projesine yazılan 'Sarı Uygurlar ve Sarı Uygurca' maddesinin genişletilmiş ve kitap haline dönüştürülmüş biçimindedir (s. 9).

Dört alt başlıkta ele alınan 'Giriş' (s. 13-25) bölümünde genel olarak Sarı Uygurların tarihi, yaşadığı coğrafya, inançları, toplumsal hayatı, yabancı kaynaklardaki kayıtları ve günümüzdeki durumu ile Sarı Uygurcanın genel durumu hakkında bilgiler verilmiş, bölüm sonuna da Sarı Uygurcanın alfabesi eklenmiştir.

Birinci ana bölüm Sarı Uygurcanın ses özelliklerinin verildiği 'Ses Bilgisi' bölümüdür. Bu bölümde yazılı dili olmadığı için konuşma diline dayandığı belirtilen Sarı Uygurcanın Malov'a göre 23, Tenişev'e göre ise 33 ünsüze sahip olduğu görüşleri dile getirilmiş, ünlü ve ünsüz sesleri tanıtılmış, sonra da bu seslerde görülen ses olayları ayrı ayrı incelenmiştir. Yazılı dili olmadığı için kelimelerin ikili, üçlü varyantlarının da görülebildiği Sarı Uygurcanın sesleri şu şekilde gösterilebilir:

ünlüler	/a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/
ünsüzler	/b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, /ğ/, /h/, /j/, /k/, /k/, /l/, /m/, /n/, /ŋ/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /x/, /y/, /z/

İkinci ana bölüm Sarı Uygurcanın yapım ve çekim ekleri ile kelime türlerinin verildiği 'Şekil Bilgisi' bölümü olup *yapım ekleri, adlar, sıfatlar, sayılar, zamirler, zarflar, edatlar, ünlemler, bağlaçlar, eylemler, haber (bildirme) kipleri, tasarlama kipleri, birleşik eylemler, eylemsiler* başlıklarından oluşmaktadır.

'Yapım Ekleri' bölümünde, işlev ve örnek kelimeleri belirtilerek ele alınarak verilen ekler şu şekildedir:

Addan ad yapan ekler	{+ak}, {+cı/+çlı}, {+çAr}, {+çık/+cAk}, {+dIn/+tIn}, {+dırık}, {+ge}, {+gı/+ğı/+kıl/+go/+ğo}, {+kAr}, {+lığ/+dığ/+nığ/+tığ}, {+lık/+dık/+tık}, {+ncı/+nci}, {+tus/+tüs}
Addan eylem yapan ekler	{+a/-e-}, {+ar/+er-}, {+el-}, {+ğar-}, {+Gira-}, {+ı-}, {+ık-}, {+IA-/+dA-/+nA-}, {+lan-}, {+las-/+tas-}
Eylemden ad yapan ekler	{-cık}, {-dık}, {-ğ/-iğ}, {-ğak/-gek}, {-gAn}, {-ğı/-gi/-kıl/-ki}, {-ğış/-giş}, {-ığçı}, {-k/-ık}, {-ım}, {-in/-in/-un/-ün/-n}, {-kıcı/-ğıcı}, {-mA/-bA}, {-mAk}, {-mır}, {-s}
Eylemden eylem yapan ekler	{-ar-}, {-dir-/-dir-/-tır-/-tir-}, {-il-/-il-/-ul-/-ül-}, {-in-/-in-/-un-/-ün-}, {-ır-/-ir-/-ur-/-ür-}, {-ıs-/-is-/-us-/-üs-}, {-(ı)t-/(ü)t-}, {-ız-}, {-kıla-/-kele-/-gele-}, {-kır-/-kir-}, {-lı-/-tı-}, {-ma-/-me-/-pa-/-pe-}, {-ter-/-der-}

'Adlar' bölümünde *çokluk ekleri, iyelik ekleri, durum ekleri, adlarda bildirme ve ikilemeler* başlıkları bulunmaktadır.

'Sıfatlar' bölümünde *sıfatlarda derecelendirme, sıfatlarda pekiştirme, niteleme sıfatları, sayı sıfatları, işaret sıfatları, belirsizlik sıfatları, soru sıfatları*; bu bölümden hemen sonra gelen 'Sayılar' bölümünde ise *asal sayılar, sıra sayılar, üleştirme sayıları, kesir sayıları, topluluk sayıları* başlıkları bulunmaktadır. 'Zamirler' bölümünde *kişi zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri, soru zamirleri, belirsizlik zamirleri, aitlik zamirleri*; 'Zarflar' bölümünde ise *tarz zarfları, zaman*

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
E-Posta: turkbilimci@gmail.com

zarfları, miktar zarfları, soru zarfları ve yer-yön zarfları başlıkları bulunmaktadır. 'Edatlar', 'Ünlemler' ve 'Bağlaçlar' bölümleri alt başlıklara ayrılmamıştır.

Bir paragraflık bilgi verilen 'Eylemler' bölümünden sonra geçilen 'Haber (Bildirme) Kipleri' bölümünde *şimdiki, geçmiş ve gelecek* zaman kiplerine değinilmiştir. Sarı Uygurcada her üç zamanın da dörder biçimi bulunmaktadır. Bir sonraki 'Tasarlama Kipleri' bölümünde ise *emir* ve *şart* kiplerine yer verilmiştir.

Sarı Uygurcada kişi eklerinin kullanılmadığını belirten yazar, fiilin kaçınıcı kişiye ait olduğunu fiil öncesinde yer alan *men, sen, gol, mis(ter), siler, golar* kişi zamirlerinden anlaşılabilceğini vurgu yapmaktadır. Sarı Uygurcadaki haber kipleri şunlardır:

Kip	Ekler	Örnek Kelime
Şimdiki Zaman	I. Fiil + {-GAK} + {-Dir / -er}	<i>yumsa-gak-tro</i> 'kullanıyor', <i>kezgeker</i> 'giyiyor'
	II. Fiil + zf.eki + {-Dir / -Dro}	<i>sen manudro</i> 'gidiyorsun', <i>men manju yoktır</i> 'gitmiyorum'
	III. Fiil + {-p} zf.eki + <i>par-</i> 'gitmek' fiil	<i>men manjip par</i> 'gidiyorum'
	IV. Fiil + {-OGAn} + {-Dir / -Dro}	<i>men kelöğantır</i> 'geliyorum'
Geçmiş Zaman	I. Fiil + {-DI / -De}	<i>men karate</i> 'baktım'
	II. Fiil + {-p} zf.eki + {-Dro}	<i>men tutup tro</i> 'tutmuşum'
	III. Fiil + {-GAN, -xAn} + {-Dir / -Dro / -er / -Ir}	<i>men onşeğantro</i> 'okumuşum', <i>men alğan</i> 'almışım'
	IV. Fiil + {o'te}	<i>men kelo'te</i> 'gelmişim'
Gelecek Zaman	I. Fiil + {-Giş / -Geş} + {-Dir / -Dro / -er(e) / -ir(e)}	<i>men manğış</i> 'gideceğim', <i>men tutkıştro</i> 'tutacağım', <i>men körğışere</i> 'göreceğim'
	II. Fiil + {-Gı / -Go / -Gu}	<i>men manğo</i> 'gideceğim'
	III. Fiil + {-Ar / -Ir / -r}	<i>men tızar</i> 'yazacağım'
	IV. Fiil + {-Gır}	<i>men tapkır</i> 'bulacağım'

Eserdeki bir diğer bölüm 'Birleşik Eylemler' başlığını taşımakta olup, burada *ad+eylem* yapısındaki birleşik fiiller, *deyimleşmiş eylemler* ve *betimleyici eylemler* konu edilmektedir. Ardından 'Eylemsiler' bölümü gelmektedir. Sarı Uygurcada kullanılan fiilimsi ekleri şu şekildedir:

İsim-fiiller	{-mA}
Sıfat-fiiller	{-Gİş}, {-Geş}, {-GAçI}, {-Gıçı}, {-Gak}, {-GAN}, {-Ar}, {-oğan / -uğan}, {-mas};
Zarf-fiiller	{-A, -O, -U, -(I)y}, {-(I)p}, {-GAş / -kış}, {-GANCe / -GInçe}, {-gente}, {-genden}, {-GIIA / -GAIA}, {-mēn / -mīn}

Üçüncü ana bölümü 'Metinler' başlığı altında verilen türkü, anlatı ve bilmecelerden oluşturmaktadır. 129-153 sayfaları arasında sekiz türkü, yedi anlatı ve dört bilmecenin yer aldığı bu bölümde metinlerin Türkiye Türkçesine aktarmaları da metinlerden hemen sonra verilmektedir.

Dördüncü ana bölüm 'Sarı Uygurca-Türkiye Türkçesi Sözlük'e (s. 157-184) ayrılmıştır. 27 sayfada yaklaşık 1500 kelimenin bulunduğu bölümde kelimelerin kökeni, varsa alıntılandığı dil ya da Eski Türkçe biçimi belirtilerek verilmiştir. Alıntı olarak gösterilen kelimeler arasında Moğolca (*amıra-* 'sessizleşmek', *amırşı* 'sakin', *amtan* 'canlı, yaratık' vd.), Çince (*bo* 'paket; servet, varlık', *cı* 'dakika, an; saat', *cin* 'ağırlık ölçüsü' vd.), Arapça (*arakı* 'votka', *marcan* 'mercan'), Tibetçe (*arqam* 'sandık') ve Farsça (*çan* 'ruh, can', *kegte* 'kağıt') kelimeler bulunmaktadır.

Eserde dikkatimizi çeken noktalara birkaç örnekle temas etmek istiyoruz. Bunlardan ilki Ses Bilgisi ana bölümünde 'Ünlüler' başlığı altında verilen 'Gırtlaksıllaşma' kısmıdır. Yaklaşık bir buçuk sayfalık bu kısım sadece ünlülere ait bir durumu incelemeye, ünlülerin /h/ ünsüzü etkisinde kalarak gerçekleşen bir durumu ele aldığı için 'Ünlüler' başlığı altında değil de 'Ünsüzler' konusu bittikten sonra ayrı bir başlıkta ele alınabilirdi. Benzer bir özellik gösteren ve 'Ünsüzler' başlığı altında yer alan 'Hece Yutumu' maddesi de sadece ünsüzler yutulmadığı için 'Ünsüzler' konusundan sonraya taşınabilirdi.

'Addan Ad Yapan Ekler' başlığı altında verilen '+çAr' ekinin 'hayvan adlarına gelerek onları küçültmek için' kullanıldığına dikkat çekilmiştir. Verilen üç örnek şu şekildedir: *puka+çar* 'erkek buzağı (< *puka* 'boğa'), *tuki+çer* 'üç yaşında küçük dana' (< *tuki* 'üç yaşında dana'), *oşka+çar* 'yaşlı adam'. *tukiçer* kelimesi hariç, örneklerde küçültme işlevi sezilmemektedir. *tukiçer* kelimesindeki *+çer* eki olmadan da kelimenin 'üç yaşındaki dana' anlamına gelmesi bu işlevi şüpheli hale getirmektedir. İşlevle ilgili ya varsa daha çok örnek verilmeli ya da işlev farklı kelimelerle ifade edilmeliydi.

Bir diğer durum 'İkilemeler' alt başlığının 'Adlar' bölümünde bulunmasıdır. Bu tutumdan, fiillerle kurulmuş (ör. Ttü. *bata çıka, koşa koşa* vb.) ikilemelere Sarı Uygurcada rastlanmamakta olduğu anlaşılmaktadır. Halbuki aynı başlık altında verilen *sıkta-yiğla-*, *korq- yoat-* ikilemeleri fiillerle kurulmuştur. O halde ikilemeler başlığının bir benzerinin 'Eylemler' başlığı altında da bulunması ya da ikilemelerin 'Adlar' başlığı altından çıkarılarak başka bir yere konulması daha uygun olsa gerektir.

Türkçede çoğu zaman (kısaltılmış kullanımlar hariç) sıfat işlevli kullanılan sayıların sıfatlar bölümünün alt başlığı olan 'sayı sıfatları' kısmında değil de ayrı bir başlık altında değerlendirilmesi eserde dikkat çeken bir diğer noktadır. Ayrıca eserin hem iç bölümünde hem de içindekiler kısmında ikişer kez geçen 'asal sayılar' ve 'sıra sayılar' ifadelerinin yanlış kullanıldığını da belirtmek gerekir. Türkçede 'sıra sayılar' şeklinde bir tamlama olmadığı için doğrusunun 'sıra sayıları'

şeklinde; ilaveten ‘asal sayılar’ teriminin Türkçe Sözlük’te ‘kendisinden ve 1’den başka bölüne olmayan, 1’den büyük sayı: 2, 3, 5 vb.’ tanımının olması ve eserde kastedilenin de bu terim olmaması sebebiyle ‘asal sayılar’ şeklinde bir dahaki baskıda düzeltilmesi gerekmektedir.

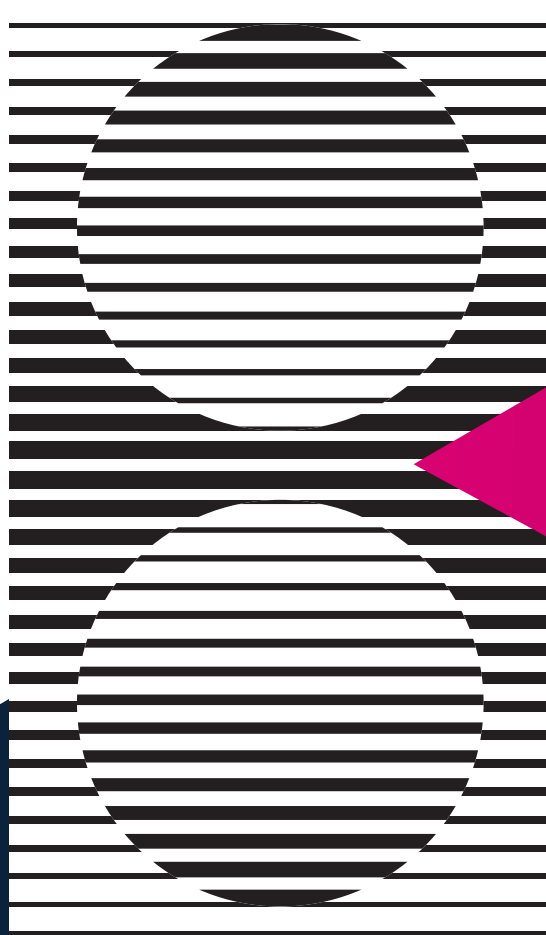
Eserin sözlük bölümünde yer alan *Ar.* ve *Far.* kısaltmalarına, ‘Kısaltmalar’ (s. 11) bölümünde yer verilmemiştir. Ayrıca s. 22’de geçen ve Sanskritçeden alıntılanmış *ertine*, *erteni*, *yertine* (< Skr. *ratna*) ve *tarnı* (< Skr. *dhāraṇī*) kelimeleri de sözlük bölümünde kendine yer bulamamıştır. Eserin baştan sona bu gözle bir kez daha taranması hem sözlük kısmını zenginleştirecek hem de ‘Kısaltmalar’ bölümünün daha sağlıklı oluşturulmasını sağlayacaktır.

Çalışmadaki dikkatimizi çeken noktalar bu örneklerle sınırlı değildir. Amacımız eserin iyileştirilmesine katkıda bulunmaktan başka bir şey olmadığı için birkaç örnekle iktifa edip eserin yeni baskısında bazı eksiklerin giderilmesi ve bazı düzeltmelerin yapılmasını temenni ederek Türkiye’deki Sarı Uygurca çalışmalarına katkıda bulunması bakımından Ayazlı’ya teşekkür ediyor ve bu alandaki çalışmalarının devamını beklediğimizi belirtmek istiyoruz.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ODÜSOBİAD

ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cumhuriyet Yerleşkesi, Cumhuriyet Mah. P.K. 52200
Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi Binası 3. Kat
Sosyal Bilimler Enstitüsü Merkez/ORDU/TÜRKİYE

Tel : 0452 234 50 10 Müdüriyet Özel Kalem 1776
Faks : 0452 226 52 31 sbe@odu.edu.tr

www.odu.edu.tr
sbe.odu.edu.tr